BIBLIOTHECA

CLASSICA LATINA

SIVE

COLLECTIO

AUCTORUM CLASSICORUM LATINORUM

CUM NOTIS ET INDICIBUS

On souscrit, à Paris,

CHEZ N. E. LEMAIRE, Éditeur, boulevard Italien, n° 22, en face des Bains Chinois.

BARROIS l'aîné, libraire, rue de Seine, n° 10, F^bg St-Germ.

DE BURE, frères, libraires du Roi et de la Bibliothèque du Roi, rue Serpente, n° 7.

P. DIDOT l'aîné, imprimeur du Roi, rue du Pont de Lodi, n° 6.

F. DIDOT, imprimeur du Roi et de l'Institut, rue Jacob, n° 24.

TREUTTEL et WURTZ, libraires, rue de Bourbon, n° 17.

AUG. RENOUARD, libraire, rue St-André-des-Arcs, n° 55.

BOSSANGE, père, libraire, rue de Richelieu, n° 60.

BRUNOT-LABBE, libraire, quai des Augustins, n° 33.

MONGIE aîné, libraire, boulevard Poissonnière, n° 18.

AL. EYMERY, libraire, rue Mazarine, n° 30.

DONDEY-DUPRÉ, imprimeur-libraire, rue St-Louis, n° 46, au Marais; et rue Neuve-Saint-Marc, n° 10.

H. VERDIÈRE, libraire, quai des Augustins, n° 25.

N. PICHARD, libraire, quai Conti, n° 5.

ARTHUS-BERTRAND, libraire, rue Haute-Feuille, n° 23.

Et chez tous les libraires de France et des pays étrangers.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM
LIBRI DECEM
ET
PANEGYRICUS

EXCUDEBAT FIRMINUS DIDOT,

REGIS ET GALLICARUM ACADEMIARUM TYPOGRAPHUS.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI

EPISTOLARUM

LIBRI DECEM

ET

PANEGYRICUS

CUM VARIETATE LECTIONUM AC INTEGRIS ADNOTATIONIBUS

EDITIONIS SCHÆFERIANÆ

QUIBUS SUAS ADDIDIT

N. E. LEMAIRE

VOLUMEN PRIUS

PARISIIS

COLLIGEBAT NICOLAUS ELIGIUS LEMAIRE

POESEOS LATINÆ PROFESSOR

MDCCCXXII

LECTORI OPTIMO

S. P. D.

N. E. LEMAIRE.

Ex omnibus quæ ad hunc diem prodierunt Plinii Junioris editionibus, ea quam dedit Schæfer, Lipsiæ 1805, digna nobis visa est quam eligeremus, ut illi quasi fundamento, nostrum laborem, quicumque foret, superstrueremus. Ille enim non solum commentariis hunc auctorem amplificavit acuto sanoque judicio præstantibus, sed etiam, si quid in aliis qui hanc materiam ante ipsum tractaverunt, boni inerat, hoc selegit, et suis ipsius lucubrationibus addidit. Attamen hoc opus, licet meritis laudibus extollatur, omnibus numeris non esse absolutum dicere ausim. Quum scilicet id sibi proposuisset Schæfer, ut omnia loca quæ in Plinio difficiliora occurrebant, illustraret; ut lectiones adulteratas, sive ætatis, sive librariorum vitio, codicum auctoritate aut suis ipsius argumentis nixus, restitueret; et novos denique sensus notaret, quos usus ab aurea illa latinitatis elegantia deflectens paulatim verbis addiderat; quædam alia neglexit. Nihil fere apud eum reperies, quod ad illos viros pertineat, quibus epistolas misit Plinius, quos ubi Lector noverit, jucundius in his narratiunculis et confabulationibus detinetur, quæ minime moverent illum, si ignotos

modo et obscuros spectarent. Operæ pretium esse duximus hoc vitium tollere, et aliquid breviter disserere de omnibus viris aut feminis, qui apud Plinium memorantur, iis tantum omissis, de quibus nihil apud coævos auctores supererat; nec nostro proposito, locorum omnium, urbium, fluminum, etc. quæ in Secundo occurrunt, mentionem habere alienum esse censuimus.

De vita, moribus, scriptisque Plinii supervacaneum nobis hic disputare visum est, quum SCHÆFER in præfatione, Ernestius in epistola et notis, Cellarius in vita Plinii, quas infra cum testimoniis de nostro auctore, edidimus, eleganter et copiose hanc materiam tractaverint. Lectorem igitur ad hos remittimus et admonitum esse volumus, nihil nos intentatum reliquisse, ut hæc nostra editio quidquid optimum editum est a Gallicis externisque interpretibus complecteretur, cæterisque nostræ Collectionis voluminibus digna accederet. Ad quod præstandum mirifice juvit P. T. GHEERBRANT, in celeberrimo Parisiorum Gymnasio [1], Literarum Græcarum Professor; et Scholæ illius Normalis alumnus, ex qua velut e seminario quodam fertilissimo exortos ad suum decus et auxilium tot clarissimos magistros universitas Gallica fovet et sibi gratulatur.

N. B. Notæ quas addidimus designantur his duabus literis. ED.

N. E. L.

[1] Institution de M. Massin, docteur ès lettres, et chevalier de Saint-Louis, rue des Minimes, au Marais.

PRÆFATIO SCHÆFERI.

Editionis alterius Plinii Gesneriani exemplis distractis, quum nova certatim expeterentur, Fritschius noster, libri redemptor, Jo. Christ. Theoph. Ernestium, Professorem Academiæ Lipsiensis, rogaverat, ut tertiam curaret editionem, prioribusque correctiorem nec sine accessione notarum emitteret. Susceperat provinciam vir doctissimus, jamque profligato recensendi ac commentandi labore in eo erat, ut exemplar, quod typographus sequeretur, instrueret, quum ecce morbo atroci, mox præmatura morte telam pæne detextam abrumpere cogitur. Qui casus, acerbus sane literarumque nostrarum caussa lugendus, ne Plinio officeret, neu novam moraretur editionem, quæritur a bibliopola, qui in defuncti locum protinus succedat, opusque institutum cito absolvat. Ita factum est, ut mihi necopinanti, vix exantlato ærumnosissimo labore Glossarii Liviani ex schedis Aug. Guil. Ernestii concinnandi, negotium Plinianum, jucundius illud quidem, sed tamen quum alia, ad quæ meus me animus vocaret, agenda suppeterent, invito reluctantique imponeretur. Quod quomodo administraverim, priusquam lectores doceo, paucis quantumque mihi constitit, indicandum est, quæ ratio Plinii repetendi Ernestio placuerit.

In textu quidem recensendo, si locos perpaucos excipias, Gesnerum erat religiosissime secuturus. Om-

nino Ernestius noster, perinde atque alter ille, Livii editor, a critica scriptorum veterum tractatione videtur fuisse paullo alienior. Longe majore cura intentiorique studio interpretationem Plinii complexus erat, ut, si quæ a Gesnero in hac operis parte, qua maxime censentur editiones Gesnerianæ, omissa essent, ea partim ex propriis thesauris exprompta adderet, partim ex recentiorum, inprimis Gierigii, libris prudenter delibata repeteret. Itaque Ernestii notæ, ut crisin de textu constituendo non prorsus negligant, maximam partem exegetici argumenti sunt: cæterum et brevitate commendabiles, et vero etiam perspicuitate. Minore religione, quam in textu reddendo, in notis Gesneri exhibendis versaturus erat. Etsi enim longissime aberat a ratione parum probanda eorum, qui in veterum libris edendis priorum notas editorum cum suis ita commiscent et confundunt, ut, quem quidque auctorem habeat, plane ignores; in Gesneri tamen commentarium paullo plus sibi sumpserat, quam ab homine cæteroqui tam circumspecto facile exspectasses. Quod si hæc editio ab ipso Ernestio evulgata esset, Gesneriana haberemus hic atque illic ita vel reficta vel contracta adeoque truncata, ut, si qui integrum Gesnerum cognoscere cuperent, ad priores editiones recurrere cogerentur.

Hæc habui quæ de Ernestii instituto præfarer. A quo quum meum nonnihil discrepet, quam ego mihimet legem scripserim, breviter ostendam.

Quum primum in Ernestii vices suffectus essem, integrum mihi datum est, ut novam Plinii editionem

ex meo solius arbitrio adcurarem, dum ne descisce-rem a regula, ad quam editor Gottingensis, plaudente orbe erudito, omne negotium exegisset. Mearum igi-tur partium esse duxi, primum, ut textum, qualem Gesnerus, emunctæ criticus naris, subsidiis suis per-specte usus dederat, mendis modo typographicis, quæ editionem alteram sat crassæ obsidebant, correctis, refictaque passim interpunctione, illibatum repeterem. Nam etsi probe intellexeram, non omnia in Plinianis sic constituta esse, nulla ut critico materia superesset in qua elaboranda cum laude versaretur; malebam tamen, si quid critici generis incidisset, id in notis monere, quam manum ipsi textui continuo injicere. Etenim pigebat tædebatque tumultuariæ operæ, qua nunc mihi, et tempore excluso, nec satis instructo sub-sidiis rei vel bene gerendæ necessariis, defungendum fuisset, si ad novam textus recensionem descendere sustinuissem. Præterea parum placebat, in libris scho-larum usui dicatis, qualis hic Plinius est, multa iden-tidem novari; præstabiliusque videbatur, textum pro-babiliter effictum fideliter retineri, donec novus a critico sagaci, omnibus affluente copiis, inque hoc unum intento, conderetur.

Gesneri notas integras repetii. Debebatur hoc me-moriæ viri optimi deque literis nostris præclarissime meriti. Quamquam enim verendum mihi erat, ne in reprehensionem nonnullorum incurrerem, si ea quo-que servarem, quibus nova editio recte carere posse illis videretur; tutius tamen putabam hoc subire aleæ, quam omittendis aliis, aliis in brevius cogendis, quod

Ernestio facere placuerat, fidem meam sublestam reddere, desideriumque accendere superiorum editionum.

Eadem et majore etiam religione exhibui, quæ nunc primum prodeunt, Ernestii adnotationes: correxi nihil nisi apertos calami lapsus. Si quid præterea Ernestius deliquisse videretur, intactum reliqui, satis habens tirones de erroribus verbo admonuisse.

Commode memineram, quum primum Plinium edendo manus admovissem, in Joann. Mich. Heusingeri, eruditissimi viri criticique in paucis egregii, libris duobus Emendationum exquisitas in libros sex priores Epistolarum Plinii animadversiones reperiri, a Gesnero bis [1] tantum obiter commemoratas, a Gierigio plane neglectas. Harum nullam habere rationem piaculum fuisset. Itaque omnes suo quamque loco diligenter posui. Quid moverit Heusingerum, ut de posterioribus libris nihil perscriberet, ignoramus: fontem enim, unde sua ad priores hauserat, in sequentibus non exaruisse, ipse nos admonet [2]. Is fons qui fuerit, quæque omnino ratio harum animadversionum, ut sciant lectores, apponam quæ vir eximius illis præfatus est.

«Quum suis virtutibus pluribus commendantur, quæ nunc quidem in omnium manibus sunt, politissimæ C. Plinii Epistolæ; tum eo quoque nomine non possunt non carissimæ esse veteris eloquentiæ studiosis, quod ex communi illo literarum quasi naufragio non salvæ modo evaserunt, verum inde etiam quam minimum vitii contraxerunt, germanamque illam argen-

[1] Ad 3, 5, 8, 6, 20, 15.

[2] Ad 1, 10, 12.

teæ ætatis Latinitatem prope illibatam [1] conservarunt. Adeo, quod bonis libris aliis exitio, his etiam saluti fuit, quod medio ævo in bibliothecarum angulis neglectæ jacuerunt, nec literatis hominibus librariisque dignæ visæ sunt, quæ a multis legerentur. Testis est Vincentius Bellovacensis, sæculi XIII, scriptor suæ ætatis doctissimus, qui *Plinii epistolas ad diversos circiter centum reperire* se tantum potuisse confitetur, speculi historialis lib. X, cap. 67, reliquas, quæ plures etiam numero sunt, non vidit. Decimus liber ante sæculum XVI in lucem non emersit, nec libri VIII et IX omnes epistolæ primis editionibus vulgari potuerunt. Hinc rara apud medii ævi scriptores Plinii minoris mentio ac prope nulla est. Quam male vero librarii de aliis meriti fuerint, quos sæpius et in plura exemplaria transcripserunt, testes erunt sempiterni Cicero, Sallustius, Curtius, Valerius Maximus, Florus, Justinus, Lactantius, quos ipsorum dissimillimos nobis reliquerunt. Etsi vero in Plinii epistolas minus quam in cæteros, quos dixi, scriptores antiquos, hominum illorum inscitiæ et audaciæ licuit; non ita tamen incorruptas et incontaminatas eas ad nos pervenisse apparet, ut nihil omnino labis insederit. Multa quidem Catanæus, plura post eum Henr. Stephanus, Casaubonus, Gruterus, Barthius, Schefferus, Buchnerus, Gronovius, Thomasius, Cellarius jure sibi visi sunt emendasse: horum tamen omnium oculos non pauca fugerunt, quæ Cortii nuper, et proxime Gesneri, viri

[1] Conf. tamen, quæ J. A. Ernestius in fine notularum suarum de multis magnisque librorum Plinii vitiis monuit.

celeberrimi, industria fuerunt restituenda. At ne horum quidem ingenio et cura, cujus me quidem admiratorem maximum profiteor, ita omnia perpolita sunt, ut extremam tandem manum recepisse possint adfirmari. Illud potius, quod nolis, fatendum est, ab iis ipsis, qui maculas delere voluerunt, novas aliquando, ut fieri solet, adspersas esse, aliquas ita penitus insedisse, ut eluere difficile sit, et prope jam temerarium videatur. Non fallere me opinionem, e pluribus exemplis, quæ in medium adferam, aliquot certe eos etiam adsentiri cogent, qui alia omnia sibi persuaserunt. In his vero emendandis veteri Plinii exemplari utar, quod in bibliothecam illustr. gymnasii Isenacensis a me illatum est, Romæ a. MCDXC, typis exscriptum, cujus et Fabricius bibliothec. Lat. lib. II, cap. 22, n. 3, meminit, quodque a Barthio[1] adversar. lib. XIX, cap. 25, *cascam editionem* appellari puto. Idem Brummero ad manus fuisse video ad L. Cinciam cap. VI, n. 6, ubi ad Plinium lib. V, epist. 21, 3, ignotam antea lectionem profert. Id ex vetustis membranis expressum esse inde conjicio, quod in plerisque, e Mediceo codice quæ primus vulgavit Cortius, et quorum in aliis vix ullum est vestigium, mirifice conspirat; in nonnullis non ab eo tantum, sed a cæteris etiam scriptis editisque libris non sine ratione discrepat; in scribendi vero et interpungendi more priscam simplicitatem refert, nec multa recentioris aut criticæ manus vestigia ostendit.»

[1] Ad Plin. epist. 1, 6, 1.

Hactenus Heusingerus. De meis in Plinium notis non habeo quod præloquar, nisi ut lectores obtester, humaniter benevoleque meminerint summæ trepidationis meæ, qui, nil tale animo præcipiens imparatusque, ad alienum negotium absolvendum accesserim. Factum est hac ipsa trepidatione, ut alia e memoria elaberentur, alia sero occurrerent, quæ monere et potuissem, et vero etiam debuissem. Horum partem, quum passim ad *Addenda* provocaverim, nunc supplebo.

Epist. I, 8, 2. *Petiturus sum enim.* Solennis hic ordo verborum, quem vehementer miror Gierigio displicere potuisse. Tot ejus exempla enim in optimis scriptoribus occurrunt, ut alterum, ab illo prælatum, aures Romanæ parum probasse videantur. Si forte dubitas, en nubem exemplorum : *Æquati sunt enim* Plin. Panegyr. XXV, 2; *Alia est enim* Cic. de Orat. II, 25, et Senec. epist. 89, 14; *Animi est enim* Cic. de Orat. III, 59; *Facilius est enim* Cic. de Orat. II, 44; *Hic est enim* Senec. epist. 82, 11, et 94, 69; *Hominis est enim* Plin. epist. VIII, 16, 4; *Incredibile est enim* Cic. de Orat. I, 44; *Incredibilis est enim* Lactant. de Opif. D. XX, 3. (Sic enim ibi ex libris scriptis editisque pluribus legendum. Deterior alter ordo, repertus ab J. M. Heusingero in libro Coloniensi; *Incredibilis enim est.*) *Indulgendum est enim* Senec. epist. 104, 3; *Ingeniosior est enim* Plin. Panegyr. LV, 2; *Longum est enim* Cic. de Orat. II, 27; *Minus est enim* Plin. Panegyr. LXXXVIII, 7; *Naturæ est enim* Senec. epist. 90, 3; *Naturale est enim* Plin. epist IV, 17, 3; *Necesse est enim* Cic. epist. ad Aul. Torquatum VI, 2; ad Aul.

Cæcinam VI, 6; Senec. epist, 109, 10; 114, 11; 121, 12; Natur. Quæst. I, præf. *Nemo est enim* Cic. de Orat. II, 82; epist. ad Lentulum I, 4; (ad quem locum nuperus editor in Animadv. et Emendat. Libris, quos avidissime exspectamus; « Sic scripti omnes mei cum Mediolanensi 1472, Vetusta in membranis, Aldinis Manutiique editionibus. *Nemo enim est* Veneta 1476; Veneta 1492; Mediolanensis 1493, cum quibusdam aliis. Illud magis Tullianum. Ita etiam in interrogationibus, *quid est enim? quid est igitur?* ubique maluit, quam, quod in editis parum emendatis circumfertur, *quid enim est? quid igitur est?* ») *Nihil est enim* Cic. de Orat. I, 28, 41; II, 24, 42; III, 27, 45; Plin. epist. 9, 32; *Non est enim* Cic. de Orat. III, 21; Senec. epist. 85, 24; *Nostra est enim* Cic. de Orat. III, 31; *Nullum est enim* Cic. de Orat. I, 48; III, 5, 57; Plin. epist. VI, 21, 4; Panegyr. XXVI, 4; *Omnia sunt enim* Cic. de Orat. I, 43, ut legendum ex codicibus Guelferb. vulgo perperam *Omnia enim sunt. Prima est enim* Cic. de Orat. II, 78; *Propositum est enim* Plin. Panegyr. LVI, 1; *Prosequutus es enim* Plin. Panegyr. LXXXVI, 3, ex vera Baunii correctione. *Quæ est enim* Cic. de Orat. II, 89; *Quam speciosum est enim* Plin. Panegyr. XVIII, 1, ad quem locum v. Arntzen. *Quid est enim* Cic. de Orat. I, 45; Plin. Panegyr. LVI, 2; *Scitum est enim* Cic. de Orat. III, 61; *Tanta est enim* Cic. epist. ad Leptam VI, 19; (20 M. L.) *Temerarium est enim* Plin. epist. IV, 9, 10; *Una est enim* Cic. de Orat. III, 6; *Unus est enim* Senec. epist. 104, 22; *Visa est enim* Plin. epist. X, 97,

9; *Voluptates sunt enim* Plin. Panegyr. LXXXII, 8, ex certa Lipsii emendatione. Sufficient hæc. Ad hanc normam vereor ne corrigendi sint illi loci, ubi particula verbo substantivo præposita reperitur : veluti Cæs. de B. C. II, 32; Cic. de Orat. I, 29; II, 54; III, 45; Plin. epist. VI, 29, 3. — Idem, opinor, de aliis particulis tenendum: *Liberum est autem* Plin. Paneg. XXXVI, 5; *Non est autem* Senec. epist. 82, 17; *Nemo est ergo* Plin. Panegyr. XLIV, 3. *Adhibita est igitur* Cic. de Orat. I, 42.

Epist. I, 16, 2, jure prætuli *acutæ*. Secundus respexit Tullium suum de orat. II, 8. *Quid autem subtilius, quam acutæ crebræque sententiæ?*

Epist. II, 15, 2, *alioqui*. Sic *alioquin* sine *et* occurrit VI, 23, 1; VII, 31, 1; X, 20, 1, qui loci Gierigium tandem docuerunt, fallere regulam Schwarzianam.

Epist. III, 5, 8, *parcissimi* iterum defendit J. A. Ernestius in Clave Ciceron. Vid. vocab. *paratus*.

Not. ad ep. III, 6, 3. Tertium exemplum confusionis vocum οἶνος et ὕπνος reperi in collatione Porsoniana codicis Harleiani Odyss. B. 395, pag. 12, a.

Epist. IV, 1, 2, *adligamus*. Add. J. Fr. Gronovius ad Senec. epist. 94, pag. 449.

Epist. IV, 13, 8. Locus hic tentari non debebat. Similis in negationis usu anomalia occurrit V, 17, 6, ubi vid. quæ notavi.

Epist. 4, 27, 6. Locum Euripideum Sophocli tribuit insciteque interpretatur Devarius de particul. pag. 349, sq. ed. Reusm.

Epist. VI, 15, 3, *jus civile . . . . respondet.* Notanda constructio. In Cicer. de Orat. I, 45, revocanda lectio antiqua : *in respondendo jure* : ubi male Ernestius *in respondendo de jure*, quærens in nota subjecta : « Quid porro est, *in respondendo jure*? ut vulgati habent. quis ita dixit? » Ciceronem ipsum et alibi ita dixisse, poterat ex Clave sua discere. Horat. epist. I, 3, 23, sq. *seu civica jura respondere paras.*

Epist. VI, 19, 5. Conf. VIII, 2, 1. *Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus*. Unde liquet, *certatim* cum *emptitant* jungendum esse.

Ep. VIII, 5, 2, *fruendis voluptatibus.* Quum in MS. *fruendi voluptatibus* reperiatur, Gudius ad Phædr. 4, 25, probabiliter corrigit *fruendis diu voluptatibus.*

Epist. X, 119, 1. De *certaminibus iselasticis* quum obiter egisset Bouhierius, vir vere illustris, in Hagenbuchii epist. epigraph. pag. 9, laudans Iselini de illis dissertationem in Hist. Acad. Inscript. Paris. tom. V, pag. 277, sic pergit pag. 10, sq. :

« Ce que je viens de dire des jeux Isélastiques me donne lieu de proposer une conjecture sur un endroit très-obscur d'une lettre du jeune Pline à l'empereur Trajan, X, 119, dont voici le sujêt.

« Pendant que Pline gouvernait la Bithynie, quelques athlètes de cette province, qui étaient revenus vainqueurs d'un jeu de cette espèce, demandèrent à jouir de leurs priviléges, non seulement du jour qu'ils étaient retournés triomphants en leurs patries, mais même de celui qu'ils avaient été couronnés.

Nihil enim referre, disaient-ils, *quando sint patriam invecti; sed quando certamine vicerint, ex quo invehi possent.*

« Pline en fit difficulté; et pour ne rien prendre sur lui, il proposa son doute à l'empereur Trajan en ces termes : *Ego contra scribo Iselasticorum* (ou selon les anciennes édit. *Iselastici*) *nomine. Itaque eorum vehementer addubitem, an sit potius id tempus, quo* εἰσέλασαν, *intuendum.*

« Ces paroles ne font aucun sens raisonnable; en sorte que les Commentateurs conviennent, que ce texte a été altéré. Ils ne proposent néanmoins aucune conjecture, qui satisfasse l'esprit, si ce n'est en ce que quelques uns disent, qu'il faut corriger : εἰσήλασαν. Ce qui est indubitable. Du reste les uns effacent *scribo*, et encore *itaque eorum ;* les autres se contentent de corriger : *Ita tamen, ut vehementer,* etc.

« Mais la première de ces conjectures est trop hardie, et la seconde est contraire au sens de ce passage, comme d'autres l'ont déja observé. D'ailleurs elle conserve le mot, *Scribo,* qui ne peut subsister, ce me semble; car il suppose une décision de la part de Pline, qui n'a voulu que proposer un doute, et en laisser le jugement à l'empereur.

« Pour moi, en attendant que quelque MS. nous découvre la véritable leçon, je lirais : *Ego contra, ipso Iselastici nomine, et Iselasticorum, vehementer addubitem*, etc. Pline réfute en deux mots la raison, qu'alléguaient les athlètes, en répondant, qu'elle se détrui-

sait par le nom même *d'Isélastiques*, lequel était donné tant à leurs jeux, qu'à leurs privilèges. Ce nom supposait en effet une entrée solennelle dans la patrie du vainqueur. D'où il suivait que la récompense dont il s'agissait ne lui était due que du jour de cette entrée, *quum quis in civitatem suam ipse* εἰσήλασεν, suivant la sage réponse de Trajan.

« Ce sens est clair, et naturel. Mais ces mots extraordinaires, *Iselastici*, *et Iselasticorum*, n'étant point entendus des copistes, ont sans doute donné lieu à leur méprise, comme il n'est arrivé que trop souvent. »

De eodem loco ipse Hagenbuchius in epistol. ad Gorium pag. 451 :

« Pag. 11. κριτικώτατος *Bouhierius* corruptum Plinii locum restituere aggressus est. Quem locum quia editores Pliniani nesciverunt a Sam. Petito tentatum esse, ejus verba *de Leg. Att. pag.* 62, *init.* subjicio. « Rescribo : *Ego quum transcribo*, Iselasticorum, *nomine itaque eorum vehementer addubitem, an sit potius id tempus, quo* εἰσέλασαν, *intuendum*. Nempe quum libellum ab *Iselasticis* sibi oblatum imperatori mittendum transcriberet Plinius, ipso eorum nomine monitus facile vidit *Iselasticos* dictos fuisse, non ex eo tempore, quo sunt coronati, sed ex quo patriam invecti sunt, εἰσέλασαν. » Editiones Plinii præstantiores, Hearniana, et novissima Longoliana, emendationem Schefferi habent : Ego *cuncta* scribo Iselasticorum nomine : *ita tamen ut* vehementer addubitem. Si *ita*

tamen ut verior lectio esset, conarer legere : Ego *contracta* scribo, id est, in compendium a me redacta. Proconsulem enim ipsum sua manu ex Iselasticorum charta in papyrum transcripsisse, librariorum opera non usum, quod Petitus voluit, credibile non fit. Quid? si libellum obtulerunt, Plinius ipsum eorum autographum Romam, credo, misisset. Sed lectio *ita tamen ut* videtur orta ex corrupto, et non intellecto *itaque eorum*. In mentem mihi venit, forte Plinium sic scripsisse : Ego contra *scilicet ipso* Iselastici (vel Iselasticorum) nomine *ita moveor* (vel *urgeor*), ut vehementer addubitem, etc. Si Plinii integrum *scilicet* librarii posteriores more sibi consueto in *sc.* contraxerant, *scribo* facile nasutulus quidam pro *sc. ipso* obtrusit. Si Florentiæ, quæ ejusmodi κειμηλίοις membraneis vel chartaceis superbit, codex Plinii MS. inveniatur, eum inspicere ne dedigneris.»

Nihil, quod nodum illum solvat, in thesauris Florentinarum bibliothecarum reperiri, amicum docet Gorius pag. 466.

Panegyr. 76, init. Scripsit de hoc loco in Programmate Fikenscherius, Rector Lycei Culmbacensis. Deletis duabus vocibus, *tutum fuit*, mutataque interpunctione, sic legit : *quum......ageres! Interrogavit : quisque, quod placuit, dissentire....., facere.* Displicet hæc ratio perinde, ac Schwarziana, J. Fran. Herelio, cui Plinius videtur scripsisse : *quum..... ageres! Quisque quod placuit, dissentire...., facere.* Vid. *Magazin für Philologen. Herausgegeben von G.*

A. Ruperti und H. Schlichthorst. Zweiter Band. Bremen. 1797, pag. 227, sqq.

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα. De signis, quibus ad notas interpretum discernendas usus sum, vix opus est ut moneam, *E.* Ernestii, *G.* Gesneri, *H.* Heusingeri, *S.* meas indicare.

Scr. Lipsiæ m. Februario 1805.

G. H. Schæfer.

LECTURIS

S.

AUGUSTUS GUILIELMUS ERNESTI.

Quum essem rogatus a librario, repetitionem hujus Plinii Gesneriani paraturo, ut significarem, si quid esset, quod arbitrarer illi non invitis manibus Gesneri accedere posse; meminissem autem opportune, in bibliotheca filii, Caroli Philippi Gesneri, viri illustris, Dresdæ me vidisse exemplum notatum manu beati viri, nec dubitarem, quin facili domino libri uti liceret : adii de voluntate librarii illum ipsum per literas,et,ut ad usum novæ editionis exemplum illud nobis concederet, rogavi. Ille vero, quo est in literas amore, ipse literatissimus, in meque favore singulari, statim non transmisit mihi solum, quod petieram, sed etiam donavit.

Hac ergo liberalitate, quam ipsæ bonæ literæ, si non diserto me, at grato saltem, interprete prædicant, ita usus sum, ut, præter diligentem curam speciminum typographicorum, religiosissime tractarem accessiones animadversionum, easque totidem verbis suo quasque loco insererem; non nisi voculis singulis subinde necessario additis. Ac ne quis existimet, pauculas illas accessiones esse, comparet, quæsumus, utriusque editionis, vel in duobus epistolarum prioribus libris I, 3, 5; I, 24, 4; II, 3, 1; II, 11, 6; II, 12, 2; II, 17, 1; it. 5; II, 20, 12, similiterque in cæteris, præcipue in Panegyrico, plura esse addita reperiet.

Poterant et textui Pliniano subjici, quæ b. Gesnerus in epistola ad venerandum patruum meum data paullo post evulgatam priorem editionem, velut auctarium, proposuerat : sed vitari tamen vix posse videbatur, quin, suo quibusque loco addendis, veluti luxationibus tentarentur animadversiones. Itaque omissis modo, quæ ad culpas operarum pertinebant, integra illa epistola servata est; præsertim quum religioni mihi ducerem, monumentum amicitiæ, quod hic quoque b. Gesnerus in venerandum patruum meum exstare voluisset, subvertere; adeo carum illud patruo, ut sui vicissim in illum amoris testificandi gratia illi epistolæ, sociumne dicam an æmulum? addiderit commentariolum super locis quibusdam epistolarum libri decimi, Panegyrici item, ad quem ejus olim ad Gesnerum literæ non pertinuissent.

His igitur fruere B. L. nobisque fave. Scr. Lipsiæ in mercatu vernali A. O. S. CIƆIƆCCLXX.

A. G. ERNESTI.

PRÆFATIO SUPERIORIS EDITIONIS
EADEMQUE EPISTOLA

AD

ILLUSTRISSIMUM COMITEM
HENRICUM XI RUTHENUM

RELL.

Non quæris, quum ista tibi in manus traduntur, quod vehementer optabile est talem epistolam scribenti, quis est iste Gesnerus? Quid sibi vult ista dedicatio? Quale est, quod mihi offertur? Nosti, quæ magna mea felicitas est, Gesnerum; nosti, quod tu in aliqua felicitatis parte ponis merito, Plinium; recordaris, quamquam oblivisci soles tuorum benefactorum, quas ille caussas habeat ad te ablegandi exornatum præsenti opera Plinium; recordaris, inquam, quam generosa et liberali humanitate operam Plinio et mihi dederis, quantum legendo interpretandoque illius Panegyrico, quem Ciceronis epistolis et Taciti Agricolæ subjiciebamus, et voluptatis et utilitatis ceperis. Itaque non mirabere, meo quoque animo obversari horas, quas in jucundissimis vitæ meæ reponere soleo, in quibus tuam et discendi cupiditatem, et ingenium felicissimum, et vere generosum pectus, et propriam magnis animis, atque ut summo loco natis, ita ad summa omnia contendentibus, humanitatem intueri ex proximo admirarique mihi licuit. Quid ergo pronius mihi fuit, quam de te cogitare Illustrissime Comes, quum Plinium

tractarem, aut quid videri justius debuit, quam tuo nomini inscribere monumentum ingenii illius, quod vehementer tibi probari, quod capi a te, quod amari, sensissem? Nemo enim capit Plinium, quin amet, ut illustrissimum Henricum XI Ruthenum nemo novit, quin amandum colendumque judicet. Equidem ob id ipsum, quod te nosse mihi contigit, Illustrissime Comes, ea ad te fiducia accedere sustineo, ut neque refugiam liberius aliquanto apud te ipsum de hoc nostro munusculo, quo te et literatos reliquos afficere visum est, disputare; quem norim, atque adeo expertus sim, pro tuo in quidquid pulchrum est amore, hujus etiam generis commentationibus delectari. Quem quidem amorem gentilicium tibi esse, ut ea modo commemorem, quæ ex proximo et coram cognoscere mihi licuit, non modo illustrissimus tutor tuus Henricus XXIV me docuit, cujus decora in Buddeana Ienæ et Vinariæ in Marschalliana Gryphum domo mihi innotuere, sed tres etiam illius illustrissimi filii, in quibus Henricum VI anno hujus sæculi XXIX Ienæ de superiori cathedra disputantem non sine summa omnium admiratione, et eorum maxime, qui recte judicare poterant, audivi; Henricos IX atque X vero in hac ipsa Academia nuper in laude atque amoribus omnium versatos, quod sic volebant, complexus sum, quorum manibus ad me scripta excellentissimi ingenii et generosissimæ liberalitatis pignora servo, quos hoc ipso tempore e Gallia reduces, et veteris obsequii nostri memores, veterem ipsos benevolentiam erga me et indulgentiam servare, non sine maximæ et honestissimæ voluptatis sensu paucis ante hebdomadibus expertus sum. Pateris itaque pro gentilicio illo tuo in bonas literas amore, me de epistolarum Plinianarum, quod tibi hic offertur, opere pauca apud te, veteri præfationum more, disputare.

Ab ipso scriptas Plinio, neque recentiori demum tem-

pore a commentitia illa, quæ Jo. Harduini ingenio debetur, societate confictas, accuratus ille consensus cum præstantissimis ævi, quo vixit, indubiisque monumentis, ostendit, demonstratus præsertim a Jo. Massono; qui consensus non sane a mendacium et vanorum aliquot hominum ingeniis profectus esse potuit. Scriptas ergo has epistolas editasque ab ipso Plinio, plane mihi non est dubium. Utrum autem missæ omnes sint ad eos, quorum præscripta sunt nomina, ea vero alia quæstio est, non ita facile affirmanda. Primo diem adscriptum nulla habet, quod in iis, quæ re ipsa ad amicos mittuntur, epistolis intermitti vix solet. Et, si dicas, quod præfracte equidem non negaverim, diei mentionem detractam, quum ederentur, illud tamen apparet, argumenta epistolarum pleraque esse quasi ad ipsam scribendi exercitationem quæsita ac delecta; itaque omnia polita et ornata, eam quæsitam varietatem, ut hoc ipsum egisse illum appareat, uti relinqueret posteris quam pulcherrimam amabilissimamque sui ipsius imaginem. Quum enim gloriæ bonis artibus parandæ esset studiosissimus, et in hac quoque re Tullium perpetuum et unicum suum sibi exemplum proponeret, cujus in epistolis vel maxime tantus animus comprehensus et posteritati commendatus est : quid poterat facere elegantius ad simulacrum mentis suæ, et factorum vitæque suæ memoriam tradendam posteris, quam si scriptas a se epistolas in vulgus ederet eas, quibus foras quasi prodierat, et conspiciendum se præbuerat ille cupitor et affectator immortalitatis animus; iisque adderet alias, eo ipso consilio scriptas, et forte missas privatim ad neminem, sed omni posteritati dicatas, quibus ea commemoraret, quæ de se, de suis studiis, de toto vitæ suæ genere, de actionibus, de amicis suis, de rebus denique omnibus, quæ ad ipsum ullo modo referrentur, scire et existimare vellet posteros. Illud de amicis quale sit, sic satis vel ex

meo sensu arbitrari mihi videor, qui hoc ipso tempore non sine suavitate quadam illud tempus cogitatione præcipiam, quum videbunt homines, qui post aliquot ætates hunc ipsum libellum in manus sument, licuisse mihi tantum non familiariter cum Henrico XI Rutheno agere, quem sua nobilitas, virtus, felicitas, res gestæ ad ingens adeo fastigium extulerint. De Plinio quidem rem se ita, uti dixi, habere, ipse judicabis, scio, si percurrere velis vitam illius, qualem ex his epistolis, aliunde enim paucissima constant, collegit Cellarius, cui a nobis tantumdem fere adjectum est. Sed illud quoque ipsis epistolis cognoscendis intelliges, si attendere volueris, (et attendis, quæ magna adolescentiæ tuæ laus est, quidquid agas) illud, inquam, pro magni illius et capacis ingenii tui vi agnosces quæsitam esse studio varietatem et amœnitatem, lectorum lenocinia; non conjunctas unius temporis, vel ad unum hominem, vel unius argumenti epistolas, distracta potius studio, quæ ad unum locum pertinent, suspensumque exspectatione lectorem, ut plures pervolvat epistolas, dum ad eam veniat, quæ cœptam caussæ alicujus aut negotii enarrationem absolvat. Illud quoque non sine consilio factum est, quod tot elogia hominum sui ævi, et prædicationem virtutis illorum intexuit: eo plurimum nempe et hominum et familiarum intererat, habere opus hoc, et suis posteris, ut imaginem aliquam, ut titulum nobilitatis suæ, commendare. Huic, puto, inter alia consilio debetur, quod in tanta librorum ejus ævi strage, quæ totam pæne Trajani, optimi principis, historiam abolevit, evasit hoc volumen, et quum auctoris sui, tum aliarum rerum, hominumque memoria nostra dignissimorum, conservavit memoriam. Successit enim deinde Sidonii Apollinaris studium, viri magni, qui quum Nostrum unice amaret, commendaret, in exemplum proponeret, quod ex subjectis testimoniis poteris intelligere, multiplicata hujus operis

exempla sequentem mox colluviem eo sustinere facilius potuerunt. Suavitate tecum, Illustrissime Comes, agendi provectus modum epistolæ jam egressus sum. Sed neque intercedit tua humanitas, quo minus reliqua adjiciam, quæ in fronte hujus libri dicenda habeo, quæque eo lubentius cognoscent lectores reliqui, si te una præsentem quasi animo suo habuerint. Quid? quod possum etiam in quibusdam ad conscientiam tuam provocare, et testem te, majorem exceptione, exhibere : ut in eo, quam sæpe optarim, Panegyricum, ut nunc vocamus, sive gratiarum actionem Plinii nostri, pretiosum illud istius ævi monumentum, celeberrimi Schwarzii studio expolitum, ante prodire, quam denuo mihi, post parvam illam editionem, una cum epistolis, sine eo minus gratiæ habituris, proferendus esset. Illa viri doctissimi cunctatio (sed cunctator fuit etiam Fabius) facit, ut de fatis Plinii, ab eo inde tempore, quo publicis typis committi cœpit (conjuncta enim fere epistolarum et Panegyrici sors fuit) deque manuscriptis, qui adhuc exstant, supersedeam dicere, quum facile prævideam, pleniora omnia et certiora illum suis ex thesauris dare posse. Quæ eadem caussa fuit, ut eo facilius bibliopolæ consilio obsequi in hac editione decreverim. Est autem, ut obiter eum tibi, Illustrissime Comes, commendem, *Caspar Fritschius*, frater *Thomæ*, (quem principem sui generis hominem fuisse accepisti) talis vir, quo nemo magis intelligit negotiationis istius librariæ rationes, nemo generosius illas liberaliusque tractat, indignus proinde injuria, qua afficere illum nuper aliquis circa scriptores rei rusticæ, ipsius sumptu, mea qualicumque opera, editos, conatus est ; conatus est, inquam, non affecit. Per ipsum profecto et ipsius, dum viveret, fratrem non stetit, quo minus quidquid usquam esset præsidiorum compararetur ad exornandos illos ru-

sticos. Si qua latent (ex iis, quæ data sunt [1], speciminibus nondum intelligi satis potuit, quantum ea momentum habeant) non ipsius, iterum confirmo, et fide viri boni confirmo, culpa latent; proditura forte aliquando, nobis minime invitis, sed candide plaudentibus. *Casparis* igitur *Fritschii*, huc enim redeo, rationibus et consilio obsequutus sum, qui desiderari aiebat Plinium, et emendate, quantum ejus fieri posset, editum, et adnotationibus instructum iis, quibus apertior fieret illius sententia, non pueris quidem, et omnium rerum rudibus, sed his, quorum rationes non ferunt, semper ad alios libros ut recurrant, historias, antiquitatemque in promptu habeant, difficiles Grammaticorum nodos longa meditatione resolvant. Lectionis varietatem, ejusque rei disputationem, non totam ille quidem excludebat, sed optabat moderationem ea in re adhiberi, quæ non deterreret homines, quales descripsimus, sed eadem, quæ maxime necessaria videntur, non dissimularet. Hoc, ut per se honestum est et utile consilium, ita oportune jam locum habebat, quum ante annos non ita multos prodierint epistolæ, Cortiana et Longoliana industria magno apparatu critico instructæ, de Panegyrico autem non laudati modo Schwarzii opera in maxima proximaque exspectatione sit, sed egregia quoque omnia minetur Cl. Arntzenius: quorum industria quæsitis uti poterunt, qui toto, quod aiunt, sacco fundi sibi volent opes criticas. Nos ergo, quantum consequi studio atque intentione (quamquam sæpe, ut ipse non ignoras, Illustrissime Comes, interpellati) potuimus, talem damus Plinium, qui utilis esse possit propius et accuratius ipsum, non librarios, cognoscere volentibus: qua in re illa præsertim habita ratio est, ut non eos modo locos interpretaremur, qui vehementer indigere ea opera

1 Miscellan. Observat. Vol. VII; pag. 274, sq.

viderentur; sed illos etiam, in quibus adhæsisse, quamquam facilibus et apertis nostro judicio, alios observabamus. Contigit etiam hic, quod nuper in Quintiliano, ut dicenda essent, pro instituti nimirum ratione, non ea, quæ ipse primus vidi, quæ nescio quam multa sint; sed quæ necessaria, aut commoda certe lectoribus, licet dicta ab aliis quoque, arbitrabar. Morem equidem illum tenui, nihil ut ponerem, nisi quod ita se habere, meis oculis, meo animo, cognovissem; si quod inventum commemoratu dignum videretur, auctori suo libenter adscriberem, Cortium præsertim Schwarziumque frequenter laudarem.

Hoc igitur quidquid est operæ meæ tibi, illustrissime comes, dicatum esse volo ea lege atque conditione, uti profitear, tua etiam humanitate, tua indulgentia excitatum libenter tractasse Plinium, quod cognoscerem, esse apud te in honore hasce literas, teque sapientissima ratione, ab optimis præceptis et tuo ipsius excellentissimo ingenio profecta, arbitrari, vix, ut res sunt hodie, feliciter tractari cæteras doctrinæ partes posse, nisi quis ab horum librorum usu diligenti judicium, et quasi gustum quemdam veri, pulchri, et honesti, quod tum in oratione, tum in vita et consuetudine hominum conspicitur, retulerit.

Exstant, et suo tempore commemorabuntur apud posteros etiam, singularia plane excubantis pro te Providentiæ divinæ munera, quæ orbitatem tuam ita gubernavit, ut merito suspicemur, præparari te magnificum illius instrumentum ad salutem et felicitatem plurimorum hominum, tum qui in tua ditione sunt, tum aliorum quoque, procurandam. Non puto errare me, si inter illa munera locum tribuam non postremum illi, quod comitem tibi et adolescentiæ tuæ rectorem adsignavit consultissimum juris et omnis sapientiæ Risenbeckium tuum, cujus quum prudentiam et fidem in suis pignoribus cognitam perspectamque feliciter habuisset illustrissimus tutor tuus Henricus XXIV quem ante laudavi, eum tibi adjunxit, cui

æquam scilicet, quin, ut est religiosissimus, et officiorum omnium non peritissimus modo, sed etiam observantissimus, majorem sollicitioremque curam se debere, quam suis filiis existimaret, quum de his rationem reddendam præter Deum et suam conscientiam nemini, sciret; de te autem etiam judicia aliorum hominum revereatur. Huic igitur Risenbeckio tuo, verissimo Phœnici, quum credideris, a me etiam aliquid disci posse profuturum, vehementer mihi elaborandum est, ut, bonum me virum esse, quod illi credidisti, tuo ipsius judicio intelligas. Gratum quidem et non immemorem tuæ in me indulgentiæ, hic ipse libellus testis semper exstabit. Utinam etiam verum me vatem agnoscas aliquando, quum prædicere tibi audeo, quod vehementissime opto, et e signis raro fallacibus colligere mihi videor, futurum, ut tui cives longa plenaque sub te felicitate beati gratias decernant iis omnibus, quorum cura, studio, consiliis, opera, generosissimum illud pectus virtutibus omnibus impletum, et sapienter feliciterque administrandæ reipublicæ præparatum erit, quarum rerum quamdam quasi auroram jam videmus in tot rebus, quas in Plinio, jam tuo, adhuc amamus hodie, in tot pueris, ut hoc utar, qui tua liberalitate cultu humanitatis et religionis imbuuntur, in tot miseris, qui benignitate tua foventur, in tot studiosis juvenibus, qui tibi se debere vitæ et studiorum præsidia quædam grati agnoscunt, in familiæ tuæ disciplina et tranquillitate, in honore eorum, quibus contigit, ut ad ingenii tui cultum aliquid conferant. Macte istis laudibus, Illustrissime Comes, et istas præclarissimas rectricis virtutis meditationes ad ipsum reipublicæ actum et civium tuorum felicitatem reliquorumque admirationem suo tempore faustis auspiciis transfer. Ita Deus ætatem tuam bonis omnibus cumulet! — Dab. in Academia, quam ornas, Georgia Augusta Kal. Octobr. CIƆIƆCCXXXVIII.

J. M. Gesnerus.

JO. MATTHIÆ GESNERI

AD

JO. AUGUSTUM ERNESTI

COLL. THOM. APUD LIPSIENSES RECTOREM

EPISTOLA

QUA SUAM PLINII JUNIORIS EDITIONEM VEL EMENDANDI VEL DEFENDENDI CAUSSA RETRACTAT.

Quo tempore reducem e Lipsiensi prelo Plinium accipio, una mihi redditur epistola tua, ERNESTI, vir doctissime, et animo meo carissime. Non dico, jucundam fuisse; satis est, quod a te fuit. Sed amplius quiddam in ea reperi, quod non ad meæ tantum voluptatis fructum, sed ad aliorum quoque utilitatem referendum, statim judicabam, quum una mihi significaret Caspar Fritschius noster, si quid Plinio adjiciendum haberem, tempus adhuc esse, paucissimis ejus exemplis manu quasi emissis. Statim, inquam, consilium arripui errores, vel meos, vel operarum, de quibus nos admonuisti, sententiam de quibusdam locis tuam a mea discedentem, et si quid aliud occurreret salutanti postliminio quasi ad me redeuntem Plinium, ea omnia, epistola quadam comprehensa, ad te mittendi: quod tanto magis mihi placuit consilium, quum eodem tempore ad me pervenisset, quem avide diu exspectaveram, Panegyricus

Plinianus, quem tu propter negotia tua non attigeras, a Cl. Arntzenio editus, e quo decerpere quædam lectoribus Plinii profutura, et nostra inde vel augere vel emendare liceret.

Age igitur, quæ addita, detracta, immutata, defensa vellem in Plinianis curis nostris, apud te breviter persequar; quod obversans animo meo tua imago quum dulcius mihi, quidquid hoc est laboris, faciet, tum si qui sunt igniculi in nobis ingenii, eos leni quasi spiritu excitabit. Non vereor, ne voluntatem tuam offendam, sicubi a tua sententia discessero. Melius inter nos de maximis rebus convenit, quam ut minuta disputatiuncula animorum conjunctionem, sanctissimis adstrictam vinculis, labefactare possit, aut convellere. Cæterum non ejus modo brevitatis hic memor ero, quam ipsa quasi imperat necessitas; sed totius etiam consilii hujus editionis. Quum enim non eo spectet labor noster, ut integritati Plinii scrupulosa diligentia consulatur, quam provinciam, quantum ad epistolas, pulchre ornatam sciebam a Cortio, et qui succenturiatus illi fuit Longolio; in Panegyrico autem, (ne de Cel. Schwarzio hic dicam) id quod speraveram futurum, præclare eadem functum video doctissimum Arntzenium, qui viri suo labore in futurum quoque prospexerunt, prospicientque, ne temere, vel impune adeo, grassari in Plinium possit critica licentia; sed ut commodius legatur scriptor venustissimus, atque intelligatur, quod ipsum in epistola ad illustrissimum Ruthenum comitem professus sum: propter has caussas venia nobis dabitur, quod non morose et ad unguem persequimur omnia, quum in libro ipso, tum in hoc quasi ejus spicilegio. Sed ne faciamus januam domo majorem, rem, age, ipsam aggrediamur.

I, 8, 12. Quum de *munere* hic sermo sit, placet tibi, Ernesti doctissime, non ad medicorum, de quibus alioquin hic agitur in protasi, pilulas referri verbum *inducere;* sed eo sumi intellectu, quo *inducuntur*, h. e. producuntur, ostenduntur, commendantur spectatoribus ludorum publicorum personæ, ipsaque adeo munera: quumque Græci eadem ratione dicant εἰσάγειν, inde ais explicari forte non absurde posse locum in epistola ad Hebræos, 1, 6.

I, 9, 1. Præfers *junctisque*, aut *cunctisve*, pro diversa oppositionis ratione, ex qua singulis opponendi sint aut *plures junctique*, h. e. plures, et ii quidem non singuli, sed junctim considerati, aut *plures*, atque adeo cuncti, h. e. *cunctive.* Mihi crescere videbatur oratio. Singulis diebus per officia urbana transactis sic satis constat ratio; minus constat *pluribus;* omnium minime *cunctis*, h. e. vel simpliciter omnibus, vel certe pluribus illis in unam summam collectis. Sunt enim *cuncti*, quod Festus et Asconius docent, *simul omnes*, quasi *conjuncti.*

I, 9, 5. Pro *nisi unum me* jubet Cl. Arntzenius ad Paneg. XCIV, 3, legere nos, *nisi tamen me.*

I, 12, 1. Vetas me dubitare, vir doctissime, quo *jacturæ* appellatio respiciat, quum doceat ipse Plinius II, 1, 10. At ipsum hoc nempe dubitabam ego, utrum consolandi argumentum initio ponere voluerit, et in luctu desinere.

I, 20, 7. Ad *subscriptiones censorias* hic respici putas; nec intercedo, quum in hoc conveniat et *accusatoris*, δίκην γράφοντος, *subscriptio*, et *censoria*, ut caussa vel crimen breviter designetur.

I, 20, 10. *Orationis* retinendum censes, ubi ego *oratoris* prætuli. Neque profecto temere: nempe h. l. *actio* non consideratur, ais, quatenus ab *oratore* pendet, sed quatenus ab *oratione:* defenditurque a Plinio, nunquam *bonam orationem* esse *sine bona actione;* et si bona *oratio* sit bona *actione* destituta, propter temporis ad agendum dati angustias, quibus actio frangatur, quum timeat orator, ne tempus constitutum excedat, non esse *orationis* culpam, neque propterea illud, quod posuerat de naturali bonæ *orationis* et *actionis* conjunctione negandum; sed *judicis.* Præclare ista. Sed vide, ὦ φιλότης, qua parte ego consideraverim. Imaginabar hanc speciem, brevem nimis diem constitutam oratori, non datum esse tempus domi otiose commentandi et scribendi orationem; unde necessario ei sit ex tempore agendum: qua re fiat, ut *actio* talis, similis esse *orationi* cuicunque scriptæ, animo certe antea comprehensæ, non possit. Hoc ergo tum non accidit culpa *oratoris*,

C.

qui volebat, si impeditus esset parare *orationem,* quam *actione* deinde exprimeret.

I, 20, 17. De Eupolidis in Periclem verbis etiam dicta quædam ad Quintil. X, 1, 82.

II, 3, 2. *Ponit controversias* tibi placet, quum alias non intelligatur, quomodo elegerint auditores. Mihi etiam sine dubitatione placeret, nisi extemporalitatem laudaret Plinius : quæ suspecta sane est, si ipse declamator controversias *ponit :* suspecta etiam est, si de pluribus quas *poposcit,* unam *ipse eligat;* potest enim constitutum habere cum eo qui posuit; potest certe facillimam deligere. Suspicio omnis abest, si primo *poscit* controversias plures; tum de pluribus illis electionem permittit auditoribus, qui vel sententiarum numero, vel sorte adeo decidere possunt. Mea hic culpa est, qui, dum brevis esse volui, abrupte nimis loquutus sum, ut tu etiam dubitare posses, qui tot perplexa solvis quotidie.

II, 5, 6. Pro adverbio *lætius,* contra alterum *lautius,* propugnas hoc modo, non tantum ut illi locum hic esse ostendas, quod facile dedi; sed huic ut esse neges. Ponis autem, hic sermonem esse de *copia* orationis, ad quam *lautus* vix referatur. Quum vero videas, hoc non satis firmum esse, et *lautos homines* etiam dici *copiose ornatos,* nec de sola hic copia agi, negas *severo* et *tristi* opponi posse *lautum;* opponi *lætum* a nostro III, 18, 10. Verum hoc quoque aliter se habere, mihi videbatur. *Severi* et *tristes* iidem sunt *squalidi, immundi,* ut in jejunio Pharisæi : hilares contra *lauti, uncti, nitidi* etc. quales vult esse Salvator suos, quum jejunant etiam. Denique non probabile est, pro *lætius* aliquem substituisse *lautius :* sed hoc illi jussum cedere a correctoribus, vel ipsa tua disputatio indicat.

Pag. 99, n. 14. Obscure loquutus sum. Hoc volo, *tres clepsydras unius horæ spatio effluxisse.*

II, 11, 25. Leg. *scribe, quid arbusculæ agant.* Quamquam enim satis frequens est; post interrogativa, obliqua etiam, poni indicativum : Cortius tamen, credo bonis auctoribus, *agant* posuit.

II, 17, n. 1. Mones me, qui es oculus meus, consulenda etiam esse, quæ de situ Laurentini contra Holstenium disputat Fabrettus Inscr. antt. p. 752.

Pag. 141, n. 7. Abjecit heu! humana omnia Baierus. Itaque non est, quod parvulum illud ab eo speremus, qui multo majora destituerit.

III, 5, 8. *Parcissimum somnum*, vigilantissimus homo, merito defendis contra eum, qui *paratissimo somno* se gaudere non diffitetur, his rationibus nixus, primo, quod verba, *erat sane parcissimi somni*, relationem ad antecedentia, et tanquam conclusionem indicent; ibi autem de *parco* somno, non *parato* actum sit: deinde quod *somnus inter studia et labores*, adeoque alieno tempore et loco, præter opinionem, quum hoc non agitur, ut dormiamus, *instans*, non possit *paratus* dici, sed *obrepens*, *opprimens*; quod autem idem præter opinionem instans et obrepens somnus cito deserat hominem, id ipsum non esse *parati* somni, sed *parci*; neque tam hic respici a Plinio ad id, quod etiam *inter studia instet*, sed quod, quum hominem oppresserit, *mox* tamen *deserat*. Hæc tu pro *parcissimo somno*. Non autem de hoc inter nos disputatur, utrum *parcissimi somni* fuerit Plinius? hoc satis docet illius filius: sed an *paratissimus* dici potuerit somnus, qui *instat* ille quidem semper, ut *gravis adversaria exspectatio constituta et parata Curioni* ap. Cic. Fam. II, 4. ut *paratus mœchus* ap. Ter. Andr. II, 1, 16. sed etiam *deserit*; commoda sane natura in homine negotioso, qui sit *parci* ille quidem somni, et vigilans; verum idem etiam *parati*, quod fere consequens esse in hominibus sanis solet. Neque enim molles pulvillos exspectat, qui post moderatum somnum multis horis vel animo vel corpore agitato atque exercito fuit etc. Non puto ego nimis me somniculosum hominem; sed gratias ago naturæ meæ auctori, quod *paratum* illum semper blandum insidiatorem experior, satis tamen modestum eumdem, qui recedere, quum opus est, soleat.

III, 14, 2. *Fervens pavimentum* explicari debebat, quod bene mones, duobus verbis, si quis forte non meminisset, balnea illa fuisse ὑπόκαυστα, pensilia, fornicibus imposita, in quibus accensus ignis pavimentum primo calefaceret. Pictura passim prostat, v. g. apud Fabricium ad Sext. Empir. p. 30.

III, 16, 11. Præclare observas, *male mori* alias dici, qui in aqua, aut a turpi imbellique bestia pereant, de quo Cuper. Obss. 1, 8.

IV, 7, 1. Crebra repetitio τοῦ *illum* scholastica tibi non magis, φιλτάτη κεφαλή, quam mihi videtur. Nempe bona pars Plinii est scholastica, h. e. ornatius studiosiusque, quam solet in promiscuo epistolarum usu fieri, scripta: scripta nempe non amicis, sed posteritati, cujus se fastidio illa sua accuratiore oratione mederi putabat. Pone igitur tantisper, non epistolam esse, sed satiram, quam legimus, et anaphoram illam pronominis facilius concoques

Peccat, si ita vis, Plinius; sed peccat, dum nimis placere nobis postulat.

IV, 16, 2. Nihil mirum ais, adstare aliquem tunica scissa, salva tamen, qua illa tegatur, toga. Quid enim illum pudeat scissuræ repentinæ, sed tamen toga tectæ? Quomodo vero tectam toga scissuram inter agendum vidit Plinius? At id ipsum indecorum, suspectum, singulare certe et observabile, aliquem ita se involvere toga, ut tunica nusquam appareat. Cogita comicas personas in Molerii Avaro maculas et scissuras vestium pileo, patina, habitu corporis tegentes, etc.

IV, 27, 6. Mavis Plinio tribui voces redundantes γινώσκων ὅτι, quam indocto librario, quem vix credibile sit, eas adjecisse: et eodem modo redundare τὸ *inquit* VI, 33, 1. Videndi ergo codices.

V, 6, 36. *Acanthum hinc inde lubricum et flexuosum* quomodo explices, ut cognoscant lectores, patere. Ratio, inquis, dicendi petita est a serpente, qui est lubricus, et flexuosus, quum spiralis lineæ figuram assumit. Sic acanthus satus fuit primo lineis curvis et spiralibus, sed nulla certa figura, mox in certas figuras vocatus per aliquantum spatii, mox iterum sine figura curvus et inflexus, sicuti velorum aulæorumque fines filamentis sericis diversi coloris ornantur, ut mox flexuosa sint et spiralia, mox figurata etc.

Pag. 314, n. 1. Quod hic negabam καταστερισμῶν nomen a me observatum, festinabam. Laudavi ipse, quum vix Lipsiam ista missa essent, in programmate quod habes de diva Carolina Eratosthenis καταστερισμοὺς, inter opuscula mythologica, physica, ethica, Galei p. 97, sqq. editos.

V, 20, 4. Quæ esset *rigida* periodus, explicari negabat posse Cortius. Tibi *frigus* de periodis, qua sunt periodi, et quatenus pronuntiantur, dici non videtur. Age ponamus, quæ tibi sit *rigida* periodus; quam ego *frigidam* interpreter: cætera, in auctoritate manuscriptorum fere pari, permittamus lectoribus. Est tibi igitur *rigida periodus*, in qua ita sibi implicata est et pendet oratio, ut non possint voce tanquam incisiones fieri, sed tota sit, quamvis longa, uno spiritu contorquenda. Quædam contra periodi, quamquam longæ, tamen flexibiles sunt, si non pendet per totas oratio, adeoque non uno spiritu pronuntiandæ sunt. Mihi *volubilitas* non satis convenire *rigido*; *frigida* porro *periodus* videbatur fieri ipsa longitudine et productione non necessaria, qua perit et disperditur dicentis impetus, et auditoris attentio; quum otiosa epitheta,

periphrases, exergasiæ, otiosam, tardam, et inefficacem re vera reddant orationem, quantumvis magna volubilitate contorqueatur.

VI, 2, 3. *Quasi deprehensum* non satis, ut video, explicavi. *Deprehensi* quidem notio satis clara, et si quis dubitat, inspicere licet Quintil. I, 12, 4; VI, 3, 100; X, 7, 29; XII, 9, 20. Ergo *quasi deprehensus* est, qui habet eamdem excusationem, veniam, commoditatem, quam deprehensus. Qui ex tempore dicere cogitur, hoc est enim *deprehendi*, culpam conjicit in eos, qui coegerunt ipsum dicere: qui cum Regulo dicunt, quidquid peccatur, in ipsum possunt conjicere; longas moras, corrogatos auditores etc.

VI, 20, 15. Elegans est, quod tibi in mentem venit, forte dedisse Plinium, *aderant, qui Misenum fuisse* etc. ex illo poetæ, *Fuit Ilium.* Cæterum verba *aderant qui* antiquo, quem typographi vocant, charactere, non cursivo, debebant in contexto Plinianæ epistolæ exprimi.

VI, 32, 2. De h. l. nos nuper disputare vidisti ad Quintilianum præf. § 9, et 11.

VII, 12, 2. Rectum videtur tibi ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι. Nimirum ut *disperdendi* verbo jocose usus est, sic etiam κακόζηλον vocat, te judice, Minucium, h. e. nimis studiosum siccitatis, et salubritatis atticæ. Et sane κακοζηλίαν etiam in atticismi illa nimia affectatione inesse posse, certum est. Pendeo; et ad te transirem, nisi scirem, me tui amore etiam corrumpi posse.

VII, 17, 13. *Emendator acerrimus* quum ciceronianum esse putas et comparas cum *acerrimo aurium judicio*, mecum, ut in sexcentis aliis, sentis.

VII, 27. Ad hanc epistolam responsum esse a personato Gustavo Jansono in nova bibl. Hal. 34, 2, bene facis quum me admones.

VIII, 14, 6. Vis, vir clarissime, non tam illam *distinctionem sententiarum* ab uno dictarum intelligi; quæ a me post Catanæum explicata est, et cui favet § 15: quam illam, quæ propius ad quæstionem et speciem in hac epistola propositam pertinet; de qua præsertim § 21, ubi plures *pugnantes sententiæ* ad superandam unam junguntur. Et facile tibi assentior, magis ad hanc respici, quod *pugnantes* vocantur, i. e. quæ una consistere non possunt, quod de priori genere ita simpliciter dici non potest; potest tamen cum relatione ad alios, qui duas ejusdem hominis sententias, uno quasi spiritu prolatas, simul probare nolunt.

VIII, 23, 5. Pro *intellexit* malle te scribis *dilexit.* Ego putabam

significare Plinium hoc, *intellexit* Avitus, et assequutus est, quantus vir esset Servianus, quam dignus observatione atque obsequio.

IX, 13, 4. Quod pro *defervisset* malis, si addicerent libri, *resedisset*, in eo tibi assentior.

IX, 23, 5. Verbo *noscitare* post Cortium tribuis vim demonstrandi, ut et τῷ *noscere* Paneg. XXII, 3: non, quod proprie hanc potestatem habeat; sed quod infantes, pueri, plebs, quum *noscunt*, solent digito id quod *noscunt*, simul demonstrare. Sic, ais, mulier, quum agnosceret Demosthenem, alteri demonstrabat etc. Mihi videtur, Plautinis locis et aliis ita stabilitam vim, quam hic tribui verbo, ut dubitare equidem non possim: demonstrandi significationem adhuc desidero aliunde adseri. Certe in Panegyrico quam illud convenit, *parvulos*, qui nondum vidissent, videre certe meminissent, peregrinatum adhuc Trajanum, *noscere* h. e. cognoscere velle, interrogare, *quis est? hicne est? Juvenes* autem illum *ostentare?* Si *noscere* est *ostentare*, pueri et juvenes hic idem faciunt. Epist. VI, 20, 4, *vocibus suos noscitant*, non profecto demonstrant; res enim agitur in tenebris, sed aut agnoscunt, aut, quod malim, attendendo, requirendo, agnoscere cupiunt. Inspice locum utrumque, candidissima anima mea, et vide an dubitare possis. Potest *monstrare* digito, qui *noscitat* aliquem; sed ideo *noscitare* non significat proprie *demonstrare*. Nempe neque tu hoc vis.

X, 2, 3. Non attendi ad temporum consecutionem, quum pro *malui* suspicatus sum, legendum *malunt* vel *malim*. Libenter tibi, ut plurima, hoc debeo, mi Ernesti, quod festinationem emendare licet in ipso adhuc libello. Si conjecturæ locus sit, *maluere* vel *maluerunt* sustinendum fuerit.

X, 18, 2. *Testimonium retribuerunt.* Melius jam videtur, quod ex antiquis editionibus hic protulit Cortius *pertribuerunt,* quum etiam Panegyr. XCV, 1, *pertribuistis* e Vossiano dederit Cl. Arntzenius, pro aliorum *perhibuistis.* Utroque in loco ea vis esse potest, ad unum omnes, a primo ad ultimum, testimonium tribuisse.

X, 48, 5. Ita emendandum censes, *quam buleutæ qui sunt beneficio tuo:* eleganter profecto; et quod meæ conjecturæ, si non prætulerim, certe nec ausim posthabere.

X, 50, 4. De Bithynicis aliquem *regem* intelligere male te ais. Quærendi otium jam deest, et forte est hoc e numero τῶν ἅπαξ λεγομένων.

Jam ad Panegyricum veniamus, in quo nihil tuæ adnotationis nobis impertiisti; sed tanto plura dedit Cl. Arntzenius, qui, quod

humane, et ut decet literas nostras, mecum egit, gratias ago; quod a scripto se vix ac ne vix quidem demoveri patitur, laudo, et commode accidere Plinio arbitror; quod seorsim a me sentit aliquoties, non miror; non ægre fero quædam paullo inclementius dicta; si quid ipsi excidit, non exagito. Sed neque futurum puto, ut irascatur vir humanissimus, si eodem candore, quo mea ipsius errata non dissimulo, eademque, qua ipse in meis utitur, libertate, nec mihi undique probari, quæ ipsi dixit, omnia, profitear, et quædam eorum hic indicem, ut statim illud, quod

II, 5, retinet quidem *dignosque nos illius usu probemus;* sed ortam suspicatur hanc lectionem ex repetitis, more alias solenni, duabus literis VS in vocibus duabus perpetuo tenore scriptis ILLIUSU, quum tamen simpliciter legi debuerit *illi usu.* Non vereor, ne hoc probes præ ea lectione, quam nos dedimus, quamque Perizonio etiam probatam, Cl. Arntzenius docet, qui

III, 1, *æmulemur* dedit, ubi nos, Livineio et Lipsio auctoribus, *æmuletur,* quod melius nimirum intelligebam, et intellecturos sperabam alios. Plane autem laudo, quod

IV, 1, ex libris antiquis posuit, *sed parendum est senatusconsulto, quod*, etc.

IV, 3: tuetur vulgatum, *sed ab agentibus habetur,* et quærit, Cur talis honor agentibus gratias a Trajano non sit habitus alias quoque? Respondeo, quia de illis privatis gratiis non intercesserat senatusconsultum, intercesserat de publicis. Senatui ergo honorem habet, quum ipsius auctoritati, etiam contra naturam suam et commodum, cedit. Firmat sententiam nostram, quod sequitur, *tibi audire necesse est.*

V, 8. *Illum tumultum præsæviisse* ex Vossiano libro dedit vir celeb. quod elegans sane et vix a librarii ingenio profectum. Sic placet, quum

V, 9, *ex adversis secunda nascantur* etiam ideo præfert, quia *seminum* statim mentio subjicitur.

IX, 2. Non satis accurate rationes subduxi in *Patricii* explicatione, quum post locum Taciti subjeci verba, *quis autem consule clarior?* Hoc enim in Trajanum patrem an conveniat, vehementer incertum est, quum non constet, an ejus quoque pater, id est, avus Principis optimi, consulatu functus fuerit? tacentibus Fastis, tacente ipso Plinio. Itaque sollicitor legere h. l. *Credentne posteri, Patricium, et Consulari. . . . genitum.* Nihil fuit facilius, quam

conformari sibi a librario casus proximos. Sed necessaria tamen hæc conjectura non est : intercedit illud *aut* Taciti.

XI, 4. Verba, *cujus pulsi fugatique*, etc. per σύνεσιν ad *hostes* refert Cl. Arntzenius, et non vult sub iniquissima sæpe Grammaticorum tyrannide servire. At hic quidem, quod sciam, non de Grammatica sermo est. Synesin ejusmodi, sive synthesin malimus, generosissimi quique scriptores usurparunt. Verum sententia multum fit acrior, et ad satiram magis accedit, hoc est, ad Plinianum in talibus characterem, si dicas, ex ipso triumpho (ut hodie, quum Ambrosiano Hymno Deum jussi cives non nunquam laudant) intellexisse homines, *pulsum fugatumque* esse *imperium*, hoc est, cum exercitu suo Imperatorem, ut hodie *Portam Turcicam* (*la Sublime Porte*), vel *imperium Russorum* qui victum, pulsum, fugatum diceret, in sublimiori præsertim oratione, ab omnibus intelligeretur, reprehenderetur forte a nemine.

XIV, 1. In vexato loco de *ferocia Parthorum* an *barbarorum?* laudat Schwarzianam conjecturam merito, sed tamen suo more lectionem vulgatam retinet, et hoc modo interpretari conatur : « Jam eas res gesseras, propter quas eodem jure ex devicta gente agnomen assumere potuisses, quo postea id fecisti de Germanis.» Vide, perspicacissime vir, an videre hic aliquid possis. Sic possessione longi temporis tuetur etiam illud, quod statim sequitur, et legit

XIV, 2, *Germaniamque (quam quum.... .dirimuntque) per hoc omne spatium*, etc. ut sit hyperbaton a parenthesi. Neque tamen repugnare se ait, si quis malit brevius, *Germaniam, quam*, etc. Mihi ea ratio nimis contorta, et a politula illa Plinii facilitate aliena videtur. Sed ingeniosum, quod

XV, 2, conjicit vir Cl. *brevemque militiam quasi transiluisse contentus*, pro vulgato *transisse*.

XVII, 3. *Nec* non *modo telorum tuorum :* omittit *non;* nec habeo, præter rationem grammaticam, quæ negationem ante vel post *non modo* non omitti suadet, nisi in proximo membro aliud *non*, vel *ne quidem* sequatur. Vid. ad Quintil. XI, 1, 2. Sed scilicet, si plura id genus loca inveniantur, et afferantur, cedet merito grammatica. Hic quidem, sublato illo *nòn*, videtur hic esse nexus propositionum, *si quis regum venire in manus audeat, et non* (illud enim est *nec*) *modo telorum tuorum, sed etiam oculorum..... conjectum.... .perhorrescat :* quod sententiæ aperte contrarium est.

XVII, 4. Pro *quandocunque*, quod habent omnes editi, recte reponit ex MS. *quandoque*, eodem intellectu.

XIX, 4. Ubi nos *probabantur* post Lipsium et alios, *probantur* legit, quod patior: sed quomodo nexus orationis, quod dicit, illud postulet, non video.

XXIII, 5. *Augusta victimis cuncta* bene se habere nihil dubitabam: videtur enim ipsa multitudo hostiarum ad religiosam quamdam reverentiam aliquod momentum habere. Sed vide, vir doctissime, an non melius sit, quod Cl. Arntzenius e MS. Guelf. dedit *angusta*. Laudare poterat ad firmandam hanc lectionem infra LII, 7.

XXIV, 2. Servat *eademque omnia illa*, etc. sed me nondum pœnitet dedisse *eadem quæ*. Judicabis, uter melius. Hic nullum in libris præsidium esse, probe intelligis, quum neque voces separent, neque diphthongos explanent.

XXIV. Extr. Bene legit *humus ista communis* pro *ita* aliorum. Sic etiam

XXV, 4, *exspectatus est*, quod sine caussa accommodarunt sequenti *provisumque*. Quod

XXX, 3, *mergi repararique palanti amne*, combinatis diversorum codicum lectionibus dedimus; non probabile videtur Cl. viro, quosdam librarios hanc, alios alteram vocem omisisse. Mihi adhuc placet illa ratio, quod *pallanti*, in quibusdam libris repertum, eruditius est, quam ut librario tribui possit: *repararique* autem et ipsum magnis auctoritatibus asseritur. Mox

XXX, 4, pro *detinenti solo* dedit ex MS. *clementi*, quod damnare non ausim certe: multo minus

XXXI, 1, *campumque præsterni*, pro altero *prosterni*: duriusculum autem, quod

XXXI, 6, *Ita beneficio tuo nec benigna tellus et obsequens Nilus* legit pro *maligna*: duriusculum, inquam, sed ex MSS. tamen; et ita explicat, etiam non benigna tellus obsequens est non minus quam Nilus.

XXXIII, 3. Legit Arntzenius, *Nemo et spectator et spectaculum factus*. Vide, an non incommodum hoc habeat ea lectio, quod *spectator* nullo sensu etiam ad *factus* sic refertur. Quanto lenius et propius ad Schwarzianum codicem, *e spectatore spectaculum factus?*

XXXV, 4. Nondum pœnitet dedisse, *tot res illis adjecisti, propter quas*, etc., licet *illi* tueatur Cl. Arntzenius: qui etiam in eo mihi non satisfacit, quod mox legit, *perquam magna quædam edicto tibi adstruxerat, nihilque reliquisse, nisi tibi videbatur*; atque illud

nisi argutum putat, et valde Plinianum. Equidem conciliare eam exceptionem, illud *nisi,* non possum cum verbis *hoc magis arduum fuit.* Difficile est rebus, quæ ad fastigium jam perductæ videntur, aliquid addere: cessat admiratio, si addat is, cui reservatum consilio est, ut addat. Conf. cap. XXXVIII, 1.

XXXVI, 4. Ne admittenda sit emendatio soli conjecturæ debita, Cl. Arntzenius *tribunal excogitatum cruciatui,* suspenso pede (laudo modestiam) ita tentat exponere: *tribunal* illud, in quo sub superioribus imperatoribus fiscales caussæ agebantur, *excogitatum cruciatui,* hoc est, inventum ad vexandos et lacerandos miseros reos, sub optimo principe nunc *par est cæteris,* etc. Non voluit profecto intelligi a posteris Plinius, si hoc illis verbis dicere voluit. Eadem puto de eo, qui jam ponetur loco,

XL, 1, ubi retinet vitiosam, ut mihi videtur, scripturam, *cujuscunque modi ea pecunia,* etc., et ita explicat, Quocunque jure aut nomine ad aliquem pervenerit pecunia.

XLV, 5. Ponit, *quod frustra speraverunt dissimiles,* pro *speraverint* quod Gruteri et Bongarsii conjecturæ debitum sequuti sunt cæteri. Et pulchram atque veram hic dicit sententiam contra nimiam emendandi libidinem: sed quæ me tamen non deterreat, ut non malim hic legi *speraverint.* Nec ignoro, aoristorum Græcorum vim habere, apud Senecam præsertim, interdum præterita. Non multo post illam in criticos orationem, nempe ad

XLVIII, 3, ubi *immanissima bellua* Domitianus vocatur, «Eam, inquit, elegantiam» (nescio autem, quæ elegantia sit, homini *belluæ* nomen tribuere) «credo periisse apud Senecam Suas. VI, p. 36. *Videbis illum non hominis, sed belluæ civilis vultum.* Editur nunc *belli,* sed ita non satisfacit oppositio, quæ apertior est *hominem* inter et *belluam.*» Sermo est de Antonio triumviro; quæritur, an Cicero illum adire, illi supplicare debeat? Sed potesne tu, humanissime Ernesti, hic non aliquantulum ridere *belluæ civilis vultum?* Equidem non loquor de impuris manibus, quibus laceretur Seneca, ut aliquis ad hunc Panegyricum XC, 6. Redeamus in viam, hoc est, ad Plinium et humanitatem. De XLIX, 4, dicemus ad LVI, 2.

XLIX, 6. *Plenus ipse et ructans,* quod placuit Livineio, Perizonio, Schwarzio, mihi quoque, non patitur venire in locum compositi et ἀσυνδέτου *plenus ipse eructans.*

XLIX, 8. *Peregrinæ superstitionis mysteria* e MS. Guelf. mutat in *ministeria*, intelligitque pueros ex Ægypto, superstitiosa procul dubio gente. Sed num superstitionis caussa arcessiti? *Alexandrinas*

delicias ad alia omnia petitas novimus. An ita pauper est Plinius, ut solius augendæ orationis et epitheti caussa *superstitionis* mentionem inculcaverit? Sed hoc ipse sentit vir doctus : et hanc ipsam mutandi caussam fuisse putat descriptoribus. Contra apud Petronium c. CXVIII. *Deorum illa ministeria*, per quæ *præcipitandus* est *liber* poetæ *spiritus*, simplici conjectura, qua severe adeo interdicit aliis, in *mysteria* mutatum it, in quo minus etiam illi assentiar. Nimirum neque ille Gronovio, Schwarzio, mihi, quum ex optimis libris

L, 4, legimus *domini scientis*, quod severe damnat, neque putat, Romanum quemquam sic loqui potuisse. Sed

L, 5, retinet vulgatum, *quod sit detestanda avaritia*, etc., aitque, sine ulla difficultate recte posse exponi. Vellem fecisset. Nam laborarunt Livineius, Lipsius, reliqui, qui *quo sit*, maluere: laboravit Perizonius cui videbatur legendum *quo fit*. Vide ὦ φιλότης, an non

LI, 1, legendum sit *Idem tam parcus es?* Verbum *es* facile absorpsit syllaba præcedens. Quamquam arctior fit transitio ellipsi.

LI, 2. ex MSS. dedit *Magnum rejicere aliquid*, etc., Cl. Arntzenius, et in loco vexato

LII, 2, *Quum deorum ipse non sis adeptus*, in quo adsentitur Celeb. Schwarzio. Juvat explicationem nostram illud, quod observat vir diligentissimus, *Dei* plur. et *Deis* in libris antiquis inveniri.

LII, 5. Pro *abjectas* legit Arntzenius optimis auctoribus *objectas*, et jungit cum *flammis*.

LVI, 2. Quum scripsi, non statim ad manus esse exemplum, ubi *num* pro *nonne* ponatur, alterius auctoris putavi, et indubium. Alioquin enim erat in proximo, nempe XLIX, 4, ubi ipse dedi ex editione Salmur. 1671, 12, *num remissionibus tuis frequentia*, etc., Quo in loco non illud modo membrum, sed reliqua omnia a *num* incipiunt in antiquis editionibus. Minime autem probabile est, *num* posituros fuisse primos editores, si invenissent *non* in suis libris. Verum Faber, alii, et jam, Cl. Arntzenius ibi quoque *non* dederunt. Hic *nonne* ea caussa magis placuit, quia ob sequentem vocalem facile inter dictandum excidere potuisse encliticam *ne* arbitrabar. Cæterum ejusdem originis, certe significationis, ejusdemque fere pronuntiationis vocabula *num* et *non* ita misceri certum est, ut vix unquam in interrogationibus certum sit, utra sit præferenda. *Non* hoc intellectu occurrit etiam LVIII, 3, it. LXIII, 3.

LVII, 4. Pro *sexies* conjicit vir Cl. *septies*, ut referatur ad

C. Marium. At hunc excludunt verba ipsa Plinii, qui neget de iis se agere, *qui exspirante jam libertate per vim ac tumultum creati sint.*

LXI, 2. Suspicor legendum, pro *decrescant, decrescunt,* priusque *ut* similitudinis tantum et comparationis esse.

LXI, 8. Servat vir Cl. et contra Schwarzium, id est, codicem Parisiensem meque defendit veterem lectionem, *indulgentiam tuam necessitatis æmuletur,* eamque magis cum panegyrico laudandi genere putat convenire. Sed si vera est illa lectio, æmulata est necessitas illud, quod nondum fuit. Nonne vero indulgentis est, ea ultro dare, quæ alias sola extorqueat necessitas? Necessitas non imitatur, non circumspicit exempla, sed ruit, rumpit, frangit, sine lege, sine more modoque, omnia.

LXIII, 7. Pro *spatiosissima* jam priore editione conjiciebam legendum *speciosissima,* quod in altera hac monere oblitus sum: monuit me, quum probat, vir doctissimus. Sed idem

LXIV, 1, non persuadet, quum præfert *Vides, quam necessarium fuit.* Nimis facile est apicem post *fu',* quo syllabam *er* notant librarii, periisse.

LXX, 6. Sic constituit locum mihi dubium ex bonis libris Cl. Arntzenius: *Vides enim, si quid bene fecero sciet Cæsar? aut si scierit, testimonium reddet?* Et illud *Vides enim* eleganter inservire ait sententiæ. At ego, culpa forte mea, elegantiam nondum video. Nec magis mihi satisfit iis, quæ de διαλογισμῷ Schwarzius.

LXXI, 3. Locum vexatum, bene, hoc est, quam proxime ad MSS. constituit; quem proponam cum interjectis supplementis, et interpretatione nostra. *Contigit ergo oculis nostris insolita ante facies, Princeps et candidatus, æqui tum* (æquales in ea cærimonia) *et simul stantes; intueri* (contigit) *parem* (privatis) *accipientibus honorem* (et magistratum, Principem) *qui* (honorem illum) *dabat.*

LXXX, 6. *Quà nunc parte liber,* omisso nomine *curarum,* edi curavit vir doctus, et inutilem plane vocat vocem, quæ invito auctori obtrudatur. Sed non soli Cuspiniano deberi satis apparet ex his, quæ ipse recudenda curavit.

LXXXI, 3. Pro *claustris* ex MS. ponit *clathris:* recte. Non item, puto, quod

LXXXI, 4, extr. pro *transire obstantia freta* ponit *transfretare,* quæ glossa totius formulæ videtur. Sic

LXXXII, 1, *Teporem* ponit pro *torporem* ex duobus MSS. contra

omnes reliquos. Et facile illi fuit probare, a calore et *tepore* celebrari Baias; hac facere *teporem* præ *torpore*, illud vero non ostendit.

LXXXII, 9. Illud *incidat*, quod, a Grutero et Cellario acceptum, mihi non satisfacere dixi, mutat in *insideat* ex MS. Guelf. et conjectura Perizonii. Aldus et alii, *insidat*. Fateor tamen, mihi adhuc placere meum *insit; at*, etc.

LXXXVI, 6. dedit, *ut maxima fructus* (s. fruitus est) *suscepti*, etc., nempe *maxima* jungit cum *gloria*. Nondum adducor, ut hæc præferam ei lectioni, quam e Cl. Schwarzii libro edidi. Nec facere possum, ut probem

XC, 6, lectionem, quam repræsentat, *etsi minus et bonos promovere vellet*. Jactantiam ait vir doctus admiratione dignam, si Plinius se et collegam *bonos* viros vocet. Quid audio? Et voluitne Nerva promovere *minus bonos?* vel ne calumniari videar, potuitne alio respectu eos promovere, quam *ut bonos?* et nonne *bonos* vel inde collegit, quod invisi essent malo principi? Egregia laus boni principis, si solo quasi studio contradicendi suo antecessori promoveat quosdam, non *ut bonos*, sed ut illi invisos. Deinde quorsum referemus illud, quod statim sequitur de voto latendi? Non ausim ego jurare, Plinium totidem syllabis scripsisse, quod conjecit Lipsius; sed in hanc sententiam si scripsit, incommode scripsisse aio, quam ut modo restitutum est. Non irascor, mi carissime Ernesti, optimo Arntzenio, quod tuetur integritatem Plinii; laudo, quod non patitur pro Plinii verbis ad posteritatem dari cogitata vel eruditissimorum hominum. Sed *impuras manus*, et *varios sententiarum gurgites* impingi viris de sententia scriptorum, propter quam solam totus ille noster apparatus criticus adhibetur, optime meritis, illud leniter certe, e servata literarum nostrarum verecundia, animadvertendum mihi videbatur. Ultra fere, quam pro hujus editionis ratione non nunquam provectus sum, dulcedine tecum, ὦ φιλότης, ut alias coram solebamus, disputandi, cujus me quasi præsentis cogitatio, quod futurum prævidebam, sustentavit, ut non nimis jucundo labore, mea quasi vineta cædendi, et retractandi ea, quæ manu emissa gaudebam, alacrius defungerer. Quæ alias in fine epistolarum dici solent, iis facile caret amicitia nostra. Itaque vale, et mei memoriam Lipsiensibus amicis, præsertim Patrono nostro illustri Stiglizio, viro immortaliter de patria sua merenti, commendare ne desine. Scr. Kal Nov. MDCCXXXVIII, Gottingæ.

J. M. Gesnerus.

LECTORI

ÆQUO ET DOCTO

J. AUG. ERNESTI

S. P. D.

In institutis eloquentiæ præceptis exemplisque per lectiones publicas tradendæ, semper hoc usi sumus, ut post præcepta, secundum nostrum initiorum rhetoricorum libellum aut Ciceronis oratorem explicata, primum orationes quasdam proponeremus, quibus enarrandis et inveniendi viæ et eloquendi artificia demonstrarentur et ad intelligendum et ad imitandum planius; deinde historicum aliquem librum, ut *Sallustii, Livii, Suetonii,* denique philosophicum, *Ciceronis* fere de officio opusculum, quibus interpretandis scribendi genus historicum et dogmaticum proprie cognosceretur. Et in primo quidem genere plerumque usi sumus Ciceronianis orationibus, sed hoc delectu, ut ratio haberetur præcipua earum, quibus intelligendis etiam rerum cognitio comparari posset a studiosis, quarum esset in aliis disciplinis usus, inprimisque in jure vetere romano, in cognoscendis artibus reipublicæ romanæ pace ac bello, domi forisque, administrandæ. Itaque etiam *Verrinas* sæpius cæteris enarravimus, ipso semestri superiori; quibus legendis tota ratio jurisdictionis romanæ, tum urbanæ, tum provincialis, sociorum provincialiumque, magistratuum in urbe et in

provinciis, civium item utrobique jura, cognosci possunt: eamdemque ob caussam interdum vel *Ciceronis* illam claram *ad Quintum fratrem* epistolam, de provinciali administratione, vel Plinianarum librum decimum explicavi; in quibus ratio provinciarum sub Cæsaribus administrandarum multis et perspicuis vestigiis exemplisque expressa est, ut a studiosis utriusque discrimina cognoscerentur: quæ res inprimis necessaria est, non modo juris studiosis, sed etiam interpretibus græcorum Novi Testamenti librorum, nec minus iis, qui historiam veterem Ecclesiæ accurate cognoscere cupiunt. Atque ea res primam hanc vim habuit, ut allicerentur magis juvenes ad illas lectiones audiendas, præsertim ex eo numero, qui in aliis academiis ista contemnit, quod audiendis latinorum scriptorum interpretibus nihil se præter formulas verborum latinas, aut sententias bellas discere posse putat, quarum sibi aut nullus aut parvus usus futurus sit, eamque ob caussam iis relinquit lectiones in scriptores veteres latinos, qui scholarum latinarum magistri futuri sint. Nec illum parvum fructum judicamus, quod apud nos semper fuerunt plures, qui juris eam, quam elegantiorem vulgo vocant, scientiam amarent, et tenerent, nec modo, ut alibi fit, fori usum in discendo jure sequerentur. Sed, ut ad instituta nostra redeamus, in parte illius quasi orbis oratorii ea, quæ prima a nobis commemorata est, bis Plinianum Panegyricum proposuimus, tum ea de caussa, ut tota ratio imperii a Cæsaribus administrati intelligeretur, tum ut modus hominum apte laudandorum, primum per delectum actionum eventorumque, deinde utriusque generis per locos communes sententiasque exornationem cognosceretur. Ea autem omnia quum sæpius ac diligentius tractaremus, exigeremusque omnia ad analogiam rerum et verborum, visi nobis sumus subinde animadvertere, ubi aut aliter, quam ante factum esset, intelligi

verba, aut etiam corrigi deberent. In quo genere etiam hoc facere consuevimus, ut ad animadvertendum excitaremus auditores, non modo ita re explicanda, ut ipsi in viam reperiendi deducerentur, sed etiam demonstrandis locis, quæ vitiosa putaremus, et vitii latentis tum animadversionem, tum correctionem iis relinqueremus. Quæ res ita bene cessit, ut non raro, primo veræ correctiones a pluribus scriptæ nobis traderentur, post etiam statim, quum jussissemus dicere palam, si quis videret, quid vitiosum esset, quomodo corrigi deberet, quod verum esset, vel ipse in animo haberem, a nonnullis reperiretur et pronunciaretur.

Hæc a nobis hoc loco dicta sunt, non tam ut rationem redderemus institutorum nostrorum, aut ut alios ad eorum imitationem vocaremus; quanquam hoc quoque a persona nostra non alienum foret; sed ut intelligeretur, quomodo nata sint ea, quæ hoc tempore repetitæ Plinianorum scriptorum editioni Gesnerianæ addenda permisimus, quum librarius eam habere aliquid nostri cuperet, cujus etiam prima aliquid habuisset. Pertinent autem pleraque vel ad sensum verborum, vel ad emendationem eorum, in quibus nobis aliquid inesse vitii videbatur : adspersa tamen etiam sunt quædam ad intelligentiam rerum, itemque ad judicium oratorium pertinentia. In quibus omnibus si quid est, in quo verum vidimus, aut quod *Plinii* lectoribus prodesse ad intelligendum et judicandum possit, bene nos operam navasse putabimus.

N. B. Hanc notarum segetem, de quibus hic modo Ernestius, et quas uno fasciculo collectas acervatim in prolegomenis seposuerat G. H. Schæfer, nos solvere curavimus ; et singulas suo loco rescriptas, Epistolarum et Panegyrici Textui subjecimus diligenter, ut *melior* utiliorque *opera navaretur* legentibus.

N. E. L.

VITA
C. PLINII CÆCILII SECUNDI
AUCTORE
CHRISTOPHORO CELLARIO.

Caius Plinius Cæcilius Secundus municipio Como, ad Larium lacum in Transpadana sito, ortus fuit. Patria enim municipium erat IV, 13, 3, circa Larium lacum (1), quem idcirco *suum* appellat II, 8, 1, et VI, 24, 2, juxta quem villas amœnissimas possidebat IX, 7, qui situs *Comum* abunde designat, quod *delicias suas* I, 3, 1, vocat, ut nihil de inscriptionibus infra producendis (2) referam, in agro et oppido Comensi repertis. Veronenses quidem ipse *suos* dixit VI, 34, 1, verum adoptionis lege, quia avunculus Plinius, adoptione pater, Veronensis fuit, ut post Onuphrii probationes vel unus lapis, in ripa Benaci inventus, et ab Reinesio Inscript. XI, 11, expressus, satis clare his verbis ostendit:

C. PLINI. . .VERONENSIS
. . . .HISTORIARVM H. L.. .

Annum, quo natus fuit, non obscure indicavit, quum Vesuvio ardente duodevicesimum se habuisse tradit VI, 20, 5, qui Titi Cæsaris primus fuit, Dione Cassio memorante. Si addis novem annos Vespasiani, et unum, ac quod excurrit, scenicorum principum; circiter sexto Neronis (3)

(1) Apertus in primis locus est IV, 30, 1, ubi ex *patria sua* quæstionem se attulisse ait, quæ pertinet ad viciniam Lacus Larii.

(2) Subjicientur statim huic vitæ.

(3) Æræ vulgaris 62. Urbis Cond. Varron. 815. Massonus ad XVII, et XXV. (Nimirum sic laudabimus

D.

natum Plinium, et quum iste interficeretur, fere octennem fuisse apparebit. Pater C. Cæcilius (4) Comensis erat, de quo nihil reperimus, nisi quod ejus gentis fuit, ex qua Cæcilium, poetam tenerum, sodalem suum, et ipsum quoque Novocomensem, Catullus laudat carmine XXXIII. Mater Plinia, C. Plinii Veronensis, qui Naturalem Historiam reliquit, soror, quæ amisso marito, in domo fratris mansit VI, 16, 4, et ep. 20, a quo filius adoptatus fuerat, V, 8, 5, qui ideo in nomen *C. Plinii Secundi* successit, quum antea Cæcilius esset (5). Patrem Cæcilium mature amisit, educatus cura matris et avunculi, nec non tutoris Verginii Rufi, II, 1, 8 (6). Studiis impense a puero addictus adeo, ut decimo quarto ætatis anno tragœdiam græcam scriberet VII, 4, 2, Livium adolescentulus legeret VI, 20, 5, Ciceronem etiam adultus æmularetur IV, 8, 4, non contentus sæculi eloquentia I, 5, 12, in cujus studio præceptore Quintiliano usus est II, 14, 9, et Nicete Sacerdote VI, 6, 3 (7),

semper viri doctissimi vitam Plinii, ut iterum edita est, adscriptis annis ætatis et quoties opus est, paragraphis.)

(4) Quæ gens plebeia, sed nobilis eadem, Masson. I, 2. De illius antiquitate ipse Noster VIII, 10, 3, quum *non subitas imagines* a suo etiam latere commemorat. An huc referri debeant statuæ principum in agris *per plures successiones* traditæ X, 24, 1, forte disputari possit.

(5) Ita tamen, ut *Cæcilii* nomen non immutaret, aut produceret in *Cæcilianum*, quod libera rep. fieri solebat. Etiam retinuit senatoriam patris dignitatem, quum intra equestrem substitisset avunculus. Vid. Masson. I, 6. Cæterum huic suo patri adoptivo immortalitatem adjuvit, libros et vitæ illius rationem commemorando III, 5, et mortis genus celebrando VI, 16.

(6) Nec diu adoptivo patre frui illi licuit, qui A. C. LXXIX, quum XVIII ætatis annum ageret, incendio Vesuvii perierit. Quid ipse interim Miseni egerit, narrat VI, 20.

(7) De Quintiliano nuper disputavimus, in præf. § 9, sq. De Nicete vid. Masson. XIV, 4. Quam jucunde illius temporis et scholæ memoriam usurpaverit noster, ipse docet II, 18, 1. Condiscipulos habuit Voconium Rom. II, 13, 5, et Rom. Firmum, erga quem liberalis est I, 19. Alios quoque memorat, qui adolescentiam suam formaverint, ut Corel. Ruf. I, 12, 12, Hispul. ejus uxorem IV, 19, 7, Arul. Rustic. I, 14, 1. Spem de se magnam concitasse nostrum, inde quoque apparet, quod *oppidum prædiis* ipsius *vicinum*, *Tifernum Tiberinum* (quod *Città di Castello*) *pæne adhuc puerum patronum cooptavit* IV, 1, 4.

ac in philosophia, præter alios, Euphrate Stoico, quem in Syria miles audivit I, 10, 2 (8). Nec alienus a poesi fuit VII, 4, 2, ingenium sortitus hilare ac poeticum V, 3, 2 (9), cujus tum alia specimina dedit, in epistolis reliqua VII, 4, et 9, tum maxime Hendecasyllaborum librum IV, 14, 8 (10). Sic indole capacissima omnium literarum, et inexhausto labore, id tandem consequutus fuit, ut omnes eruditi illum amarent I, 13, 6, eumque ac Tacitum pro doctissimis suorum temporum haberent VII, 20, 5, et IX, 23, 3. Recitationes in primis urgebat propter multiplicem usum V, 3, 8, nec ipse solum aliis auditor frequens aderat I, 13, 6; VIII, 12, 1, sed sua quoque poemata recitabat V, 3, 7; IX, 34, etiam actiones seu forenses orationes II, 19 (11), et Panegyricum Trajano dictum III, 8, 4. Orator clarissimus fuit, ut nemo facile illi præferatur. Nam undevicesimo anno dicere in foro cœpit V, 8, 8 (12), et per omnem ætatem (13) caussas egit tam apud Centumviros I, 18, 3, et IX, 23, 1, quorum judicia *suam arenam* vocat VI, 12, 2 (14), etsi indigna sæpe ejus ingenio erant II, 14, 1, quam in senatu nobiliores, ut contra (15) Bæbium Massam VII, ult. Cæcilium Classicum III, 4, et 9, et Marium Priscum II, 11, ac pro Julio Basso IV, 9, et Rufo Vareno V, 20, quas in summam collegit VI, 29, 8, sq. (16)

(8) Etiam Artemidoro, de quo III, 11.

(9) Solum forte crimen, quod adhærescere in viro laude omni cumulatissimo posse videtur, illud est, quod in hac ipsa epistola V, 3, item IV, 14, et IV, 27, defendere studet, versus lascivi. Quam male ipsi defensio successerit, ad IV, 27, 4, indicamus. Quin parum etiam poetam fuisse puto. Vid. quæ adscripta sunt ad VII, 4.

(10) De historiis etiam scribendis illum cogitasse apparet ex V, 8. Ediderítne aliquid, non liquet.

(11) Quam diligentiam adhibuerit, ut etiam orationes suæ quam emendatissimæ in manus hominum venirent, docet ipse VII, 17.

(12) Inter primas forte fuit caussa Julii Pastoris, quam egit *adolescentulus* ille quidem, sed qui uxorem tamen jam haberet, I, 18, 3, eamdem caussam dum commemorat IV, 23, 1, *juvenem* se ait fuisse.

(13) Etiam post Consulatum gestum. Vid. IV, 17, 3.

(14) Quanto plausu auditus sit, ostendit IV, 16.

(15) Publicium Certum IX, 13, pro Clario IX, 28, 5.

(16) In caussis autem agendis non

Honores gessit amplissimos. Fuit enim quæstor Cæsaris VII, 16, 2, Tribunus militum III, 11, 5 (17), Tribunus plebis I, 23, 2, et P. 95, 1, Prætor III, 11, 2, et VII, 16, 2 (18), Præfectus ærarii Saturni V, 15, 5; P. 92, 1 (19), Præfectus ærarii militaris (de quo VII, 14, n. (20)) Inscript. Consul III, 13, 1, et ep. 18, 1, et P. 91 (21), Augur IV, 8 (22), Proprætor provinciæ Ponticæ consulari potestate X, 77, n. et Inscript. (23), Curator alvei Tiberis V, 15, 2, n. et In-

pactione modo, dono, et munere, sed xeniis etiam abstinuit V, 14, 8.

(17) Add. X, 19, 1; I, 10, 2, ubi adolescentulum se in Syria ait militasse. Reditum e militia hac suum memorat VII, 4, 3. Cf. VIII, 14, 7 et 8. Circa annum ætatis XXV, quæ legitima ætas est, Quæstorem factum probabile est. Fuit autem quæstor Cæsaris cum Calestrio Tirone. Vid. VII, 16, 2. Quæstor nempe Cæsaris, in quantum is Consul: Quæstor porro annuus, quæ erudite demonstrat Masson. XXV, 2.

(18) Gessit præturam anno suæ ætatis XXXI et XXXII, Christi 93, quod luculenter et ingeniose demonstratum dedit Massonus.

(19) Add. X, 20, 1 et 24, 3, ubi plurium numero *indulgentia* VESTRA, et *delegati a* VOBIS *officii cura*, memoratur. Tamen Masson. XXXVI, 7, post obitum Nervæ a Trajano solo illud delegatum, e temporum rationibus ostendit. Quid si in scriniis et commentariis Nervæ inventum Plinium honore auxit Trajanus? ut ad ambos referri factum posset. De occupationibus hujus officii conqueritur I, 10, 9. Menstruas tamen ejus vices intelligimus ex X, 24, 3.

(20) Nempe ostendit Cellarius ad l. c. vicesimam hereditatum ad ærarium militare pertinuisse. *Ærario militari præfectum*, etiam inscriptiones memorant. Plinius quidem nusquam, ut diversi a præfectura ærarii Saturni, muneris meminit.

(21) In quo consulatu (bimestri pro consuetudine illius temporis in privatis, de qua ad Paneg. XCIV, 4), et quidem mense septembri, Gratiarum actionem, sive Panegyricum habuit, qui exstat. Cæterum circa hæc tempora etiam fuit Quinquevir sumptibus publicis minuendis, Virginio Rufo illum eligente, per quem ipse excusaretur II, 1, 9.

(22) Petierat Auguratum, vel aliud sacerdotium a Trajano X, 8. Factum id anno Plinii circiter 41, probat Massonus § 2.

(23) Cur *Proprætor* Plinius, quum ante ipsum Bithyniam rexissent *Proconsules*: quam vim habeat *consularis* illa, quæ ipsi tribuitur in inscriptione, *potestas*? eruditissime disputat ad hunc annum, hoc est, 41 et 42 Plinii, Christi 103, Massonus, qui etiam illud ostendit, non integrum biennium in provincia commoratum esse Plinium. Cæterum fabulam de Plinio ad Christianismum converso ad reditum ipsius e provincia refert Pseudo-Dexter in chronico, et illius commentator Bivarius: jussu enim Trajani appulisse ad Cretam, ædificationis cujusdam caussa, ibique a S. Tito Episcopo conversum ad fidem. Addit Dexter, *nec desunt, qui putent, septima Sextilis ad Novocomum esse passum.* Sed puduit merito

scription. Matrimonium bis contraxit; de priore nihil exstat ante viduitatem IX, 13, 4 (24); alterum cum Calpurnia iniit, Calpurnii Fabati (25) ex filio nepte, IV, 1, 1, quæ abortum fecit VIII, 10, nec alio partu maritum beasse legitur : ipsa vero docta et studiis exculta IV, 19, 2; et VI, 7, 1, mariti, quanquam ætate majoris, amantissima IV, 19, 2, et 5 (26), ita ab amita Hispulla instituta, ibidem 1, et 6. Pater enim pridem decesserat V, 12, 2, cujus memoriæ porticum avus dedicavit V, 12, 1, ipse vero avus, quum in Bithynia (27) Plinius cum uxore esset, mortem obiit X, 121, postquam senectutem in Transpadana exegerat VII, 16, 3. Frugalis et abstinens Plinius fuit II, 4, 3, et ep. 6, 4, ut voluptates etiam studiis condiret, IX, 36, 4, et

commenti illepidi (incrustati licet in fictis Luitprandi adversariis n. 292, sq. pag. 512), viros doctissimos, qui acta SS. mensis Augusti Antuerpiæ ediderunt, qui ne verbo quidem mentionem illius rei injicere dignantur : neque opus nimirum erat, quum ipsam sinistri illius Dextri fidem in universum jam damnassent. Neque vero erat, quod refutaret illud Boxhornius in judicio de Plinio, quod epistolis a se editis præmisit : multo minus refellendum erat ex X, 97, ubi *exitiabilem* vocet *superstitionem* Christianorum. Parum enim hoc ad fabulam, quæ postea in reditu ex provincia contigisse dicitur : nec appellat Plinius *exitiabilem superstitionem* (quæ Taciti vox est An. XV, 44), sed pravam et immodicam X, 97, 8. Si omnino placeat refutare, illud est apertum, epistolas ejus pertinere ad annum ætatis Plinii 55, tredecim nimirum annos ultra reditum ex provincia : v. n. 1. Potuitne autem de tanta immutatione tacere?

(24) Nisi quod socrus meminit I, 18, 3, quum esset adolescentulus, Domitianus adhuc imperaret. Et statim a morte Domitiani uxorem lugebat IX, 13, 4, cujus vitricus erat Vectius Proculus IX, 13, 13. Sic duo se matrimonia Domitiano imperante contraxisse ait X, 2, 2. De quo loco Masson. XXXVI, 3.

(25) Novocomensem et ipsum Fabatum fuisse satis apparet non tantum ex veteri inscriptione in Comensi agro reperta, quam post alios exhibet Grut. CCCLXXXII, 6, quamque ad nostrum pertinere non improbabile est : sed ex ipso Nostro V, 12, 2; VII, 16, 32. 1; coll. VII, 16, 4 et VII, 23, 1.

(26) Quæ epistola non diu post initum matrimonium scripta. Amoris sui vehementiam aliis quoque epistolis declaravit, ut VI, 4 et 7; it. VII, 5.

(27) Non satis certo hoc ex laudata epistola colligitur, ubi excusat Plinius, quod iter uxoris diplomate juverit. Non est credibile, mulierem delicatam et infirmam tantum iter, ea celeritate, sine marito confecisse. Potuit Plinius ut curator alvei Tiberis, vel alio quocunque nomine

inter venandum studeret I, 6; V, 18, 2; IX, 36, 6 (28), nec vero minus diligens pater familiæ, qui prædia sua mirifice tum coluit, tum ædificavit, quod de Laurentino ipse narrat II, 17; de Tuscis V, 6; de Transpadanis ad Larium IX, 7, quam industriam et aliis prædiis suis, V, 6, 45, enumeratis adhibuisse non dubitandum est (29). Mitis in servos I, 4, 4, adeo ut nullos *vinctos* haberet III, 19, 7, suisque domum permitteret instar civitatis esse ac peculium morte ad familiares transmittere VIII, 16, 2. Justitiam non tam ex legum rigore, quam æquitatis modulo persequebatur II, 16, et IV, 10, redemptoribus remissiones ob sterilitatem faciens VIII, 2, et X, 24, 5. Munificus in primis (30), quod variis operibus ostendit. Templum enim Tifernatibus exstruxit pecunia sua IV, 1, 5, et ædem Cereris in prædiis suis IX, 39. Patriæ sumptus partem in præceptores publicos dedit IV, 13, 6, et ingenuis pueris alimenta annua constituit I, 8, 10. Etiam bibliothecam patriæ publicam dedicavit I, 8, 2; II, 5 (31). Præterea in multos privatos admodum liberalis, in Curianum Cratillæ filium, cui legatum remisit V, 1, 10, in Voconium Firmum, cui censum equestrem supplevit I, 19, in Martialem, quem viatico juvit III, 21, 2, in Artemidorum philosophum,

diplomatum potestatem habuisse. Hæc etiam Massoni est sententia ad XLIII, 8.

(28) Hac ipsa epistola 9, 36, rationem totam in prædiis suis vivendi æstivam percenset, ut ep. 40, hibernam persequitur.

(29) Fortis fuit, in caussis etiam illis suscipiendis, quibus invisum se Domitiano et obnoxium delatoribus fieri, sciebat. Vid. I, 5, 5, sq. Itaque etiam reus futurus erat, nisi interfectus esset Domitianus VII, 27, 14. Eo defuncto, Helvidii Prisci ultionem fortiter suscepit. Totam rem enarrat IX, 13, add. IV, 21, 3. Quam non metuerit Artemidorum, philosophiæ nomine ab urbe semotum, adjuvare, et quo suo cum periculo, refert III, 11. Quo animo Corelliæ caussam contra C. Cæcilium COS. designatum susceperit, narrat IV, 17, add. VI, 8, 3.

(30) In caussis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis semper abstinuit V, 14, 8.

(31) De sua in publicam rem liberalitate agit etiam V, 7, ubi *undecies*, hoc est, 55000 florenos Rhenanos se reipublicæ contulisse, gloriatur. Sic prosocero, cujus heres futurus erat, publicam liberalitatem commendat V, 12.

cui urbe excedere jusso, quæ Domitiani sævitia fuit, pecuniam, qua opus erat, a locupletibus negatam, ipse mutuatus, gratuitam dedit, III, 11, 2, in Quintiliani præceptoris filiam, cujus dotem auxit VI, 32, in Corelliam, cui agrum minori pretio vendidit VII, 11, et 14, in Calvinam, cui patris debita remisit II, 4, 2 (32). His moribus (33) omnium bonorum benevolentiam conciliavit (34), Trajani in primis, apud quem gratia valuit (35), qua ad aliorum magis commoda, quam ad sua usus est (36). Multa enim multis impetravit, peregrinis jus civitatis X, 4, et 6; libertis jus Quiritium X, 4, et 105; Voconio Romano condiscipulo jus trium liberorum II, 13, 8, et senatoriam dignitatem X, 3, 2; Accio Suræ præturam X, 7, et aliis alia. Amicitiam cum optimo quoque coluit (37), etiam periculo suo III, 11, 2, sq. (38), maxime cum literatis et studiorum sociis, in quibus Tacitum primo loco, et prope unum habuit, quem e vivis æmularetur, quod paullo major ætate erat, VII, 20, 4, quem etiam ingenio, doctrina, honoribus est assequutus; isque vicissim tanti Plinium fecit, ut libros suos emendandos ei crederet VII, 20, 1. Hi duumviri principatum in literis tenuere, ut una nominarentur, quum de studiis sermo esset VII, 20, 5, in hos conjectura ferretur si de doctis non nominatis esset ferenda IX, 23, 3. Cæte-

(32) In Metilium Crispum, cui ordines impetraverat, et quadraginta millia nummum (2000 fl. Rhen.) ad instruendum se ornandumque donaverat VI, 25, 2 : in Modestum, cui libertatem dubie legatam ultro dedit IV, 10 : in nutricem suam, cui agellum centum millium nummum (5000 floren. Rhen.) donavit VI, 3

(33) Quos gloriæ studio incitatos fuisse, non dissimulat VII, 33, (ubi Ciceronem suum imitatus fam. V, 12), conf. VI, 29, 3. Quam tamen ea in re moderationem adhiberi velit, docet I, 8, 13, sq. Cæterum imperatoris quoque gloriæ se studiosum ostendit præsertim X, 50.

(34) Quanti illum Corellius fecerit, explicat IV, 17, 8 : esse, qui se imitentur, gaudet VI, 11.

(35) Qui ipsum in consilium non nunquam adhibuit in cognitionibus; v. g. IV, 22, 1, et in rescriptis suis, libro decimo comprehensis, tractat amantissime.

(36) Tamen etiam ad sua : ut ad jus trium liberorum X, 2, ad auguratum X, 8, etc.

(37) Suum in laudandis amicis studium suavissime excusat VII, 28.

(38) Vid. ad proximam notam f.

rorum amicitiæ epistolis illustratæ sunt (39). Corpore fuit imbecillo et minus robusto, quod *corpusculum* Trajanus dixit X, 29, 1, et intentius caussam orantem per libertum admonuit, ut lateri consuleret II, 11, 15. Aliquando lippitudine laboravit VII, 21, 1, honestissimis caussis, lucubrationibus contracta, quibus et cæteræ imbecillitates majorem forte partem imputandæ sunt (40). De morte nihil certo constat : simile autem vero habetur, per plurimum imperii Trajani tempus, aut paullo ultra, vitam produxisse. (41)

(39) Vid. Index hominum, cui intexuimus catalogum eorum, quibus inscriptæ sunt epistolæ.

(40) Ægrotasse illum etiam circa Nervæ mortis tempus, apparet ex X, 24, 3, et gravissime quidem X, 4. Forte idem fuit morbus, in quo abstinentiam suam et moderationem probavit VII, 1, 4, sq.

(41) Certe inter epistolas ejus, ut nulla habet characterem temporis prioris anno Plinii 36 (vid. Masson. h. a. § 10), ita nec ulla recentior anno ætatis illius 55, certis indiciis deprehendi a Massono potuit. Cæterum, quoniam hic sumus, illud etiam adnotare jucundum est, quod nec annuli sui ἀποσφράγισμα s. typum ignorare nos voluit, *quadrigas* X, 16, 3. Tandem illud forte huc referendum superest, librum octavum editum videri post nonum Massono XLIV, 3, nonum autem ipsum aliquo post sex priores intervallo editum, ad XLV, 2, colligit ex IX, 19, 1, coll. VI, 10, 4. Cætera, quæ ad literariam epistolarum historiam pertinent, e Fabriciana Bibliotheca petenda sunt, cui quod adjiciamus, in tanta præsertim Schwarziani operis exspectatione, jam non hodie habemus.

INSCRIPTIONES ANTIQUAE DE PLINIO.

I.

COMI in exteriori structura templi maximi.

(Nescio unde acceptam dedere editores a sæculo inde plerique.)

C. PLINIO L. * F. O. ** V. F. CÆCILIO SECVNDO
COS. AVG. CVRAT. TIBER.

* *Lucii Filio*, quod probat Massonus præ aliorum *C.* sive *Caii.*

** Sic vitiose dant pro OVF. quod est in aliis, hoc est, *Oufentina tribu.* Vid. Masson. I, 9.

II.

In AGRO COMENSI ap. Gruter. p. 454, 5.

C. PLINIO. L. F.
OVF. CÆCILIO
SECVNDO. COS
AVGVR. CVR. ALV. TIB
ER. ET. CLOAC. VRB
PRÆF. ÆR. SAT. PRÆF
ÆR. MIL. Q.*IMP
SEVIR.**EQ. ROM
***LEG. III. GALL. XVIRO
STL. IVD. FL.****DIVIT. AVG
......RCELIENS

* *Quæstori Imperatoris* sive Cæsaris.

** Hoc est, uni de sex turmis equitum Rom. præfecto. Vid. Masson. 22.

*** Supplendum TRIBUNO, volunt Fabrettus inscr. cap. V, pag. 411, et Massonus; quod Gudius voluisse dicitur LEGATO, forte non tam ita legi, quam suppleri voluit.

**** *Flamini Divi Titi Aug.* Masson. XIX, 1.

III.

Mediolani in æde S. Ambrosii apud Grut. pag. 454, 3, et plenius 1028, 5, nec sine aliqua varietate, quæ tamen fidei antiquitatis derogare non debet. Tabula lapidea in partes secta, et forma in sarcophagum, a posterioribus, lacunis et conjecturis occasionem dedit. Fundus quasi et substantia bona. Nempe priori loco sic:

C. PLINIVS. C. * F. C. N.
CÆCILIVS. SECVNDVS
COS. ** AVGVR. LEGAT. PRO *** PRÆT
PROVINC. PONTI. CONSVLARI. PO
TESTATE. IN. EAM. PROVINCIAM. AB
IMP. CÆSARE. NERVA. TRAIANO
AVG. GERMANICO. MISSVS ****
CVRAT. ALVEI. TIBERIS. ET. RIPAR
PRÆF. ÆRARI. SATVRNI. PRÆF
ÆRARI. MILIT. LEG. LEG. VI. GALLIC.
X̄. VIR STLIT. IVDICANDIS

Posteriore loco eadem fere, hoc est, tenui modo, et quæ descriptorum ingeniis tribui possit, varietate; sed a versu penultimo et voce milit. sic pergitur:

QVÆST. IMP. SEVIR. EQVITVM........................
TRIB. MILIT. LEG. III. GALLICÆ........................
X. VIR. STLITIB. IVDICANDIS. THER. † ....
ADIECTIS. IN. ORNATVM. H—S $\overline{\text{CCC}}$...................
AMPLIVS. IN. TVTELA. H—S $\overline{\text{CC}}$. T. F. I.
ET. LIBERTORVM. SVORVM. NOMIN. H—S $\overline{\text{XVIII}}$ $\overline{\text{LXVI}}$. DCLVI
REI. INCREMENT. POSTEA. AD. EPVLVM. PLEB. VRBAN. VOLVIT
PERTIN AMPLIVS. DEDIT. IN. ALIMEN. PVEROR. ET. PVELLAR.
PLEB. VRB. H—S..
IN. TVTELAM. BIBLIOTHECÆ. H—S. C..................

* Vid. ad Inscr. I, not. a. Et sic quoque apud Gruterum posteriore loco legitur, nempe L. F. OVF. CÆCILIVS, etc.

** Om. cos. Grut. p. 1028.

*** PROC. PR. Gruter. pag. 1028. vitiose.

**** Om. Grut. p. 1028.

† Hæc ita supplet Alciatus in hist. Mediol. L. 2. *Thermas, adjectis in ornatum sestertiis tercentis, et eo amplius in tutela* (f. tutelam) *sestertiis ducentis testamento fieri jussit.* Reliliquæ viri interpretationes non sunt magni momenti, quas videre licet etiam apud Massonum. Et multum sane passam esse ultimam inscriptionis partem apparet. Operæ prætium fuerit, eam cum archetypo, si adhuc exstat, iterum conferri.

TESTIMONIA ET JUDICIA

ALIORUM SCRIPTORUM VETERUM.

MARTIALIS *lib. X, Epigram.* 19.

Nec doctum satis, et parum severum,
Sed non rusticulum nimis libellum
Facundo mea Plinio Thalia,
I, perfer.

Posteriora epigrammatis verba noster epistola ultima libri III, repetiit.

Ponitur hic vulgo QUINTIL. XII, 10, 11.

Hinc vim Cæsaris, indolem Cæcilii, subtilitatem Callidii, gravitatem Bruti, acumen Sulpicii, acerbitatem Cassii, diligentiam Pollionis, dignitatem Messallæ, sanctitatem Calvi reperiemus. In his etiam, quos ipsi vidimus, (*sic est, non videmus, ut quidam dedere*) copiam Senecæ, vires Africani, maturitatem Afri, jucunditatem Crispi, sonum Tracchalli, elegantiam Secundi.

Sed observavimus ad h. l. non *Plinium Secundum* hic laudari, sed *Julium Secundum*, de quo X, 1, 120. Ibidem s. 122, ea dicit, quæ ad Secundum nostrum vel maxime pertinent :

Habebunt, qui post nos de oratoribus scribent, magnam eos, qui nunc vigent, materiam vere laudandi. Sunt enim summa hodie, quibus illustratur forum, ingenia. Namque et consummati jam patroni veteribus æmulantur, et eos juvenum ad optima tendentium imitatur ac sequitur industria.

MACROBIUS *lib. V, Saturn. cap. I.*

Quatuor sunt genera dicendi : copiosum, in quo Cicero dominatur; breve, in quo Sallustius regnat; siccum, quod Frontoni adscribitur; pingue et floridum, in quo Plinius Secundus quondam, et nunc nullo veterum minor Symmachus luxuriatur.

SIDONIUS APOLLINARIS *lib. I, ep.* I.

Epistolas omnes, retractatis exemplaribus enucleatisque, uno volumine includam, Q. Symmachi rotunditatem, C. Plinii disciplinam maturitatemque, vestigiis præsumptuosis insequuturus.

IDEM *liber IV, epistol.* 3, *ad Claudianum, Mamerti, Viennensis episcopi, fratrem, ut ex ep.* II *apparet.*

Si reare quemquam mortalium (cui tamen sermocinari latialiter cordi est) non pavere, quum in examen aurium tuarum, quippe scriptus, adducitur, tuarum, inquam, aurium, quarum peritiæ, si me decursorum ad hoc ævi temporum prærogativa non obruat, nec Frontonianæ gravitatis, aut ponderis Apuleiani fulmen æquiparem, cui Varrones, vel Atacinus, vel Terentius, Plinii vel avunculus vel Secundus, compositi impræsentiarum rusticabuntur.

Eodem libro, epist. 22.

Ego Plinio, ut discipulus, adsurgo.

Perpetuus enim imitator Plinii est Sidonius, ut doctissimus interpres Jo. Savaro passim observavit.

IDEM *lib. VIII, epist.* 10.

C. Plinius pro Accia Variola plus gloriæ de centumvirali suggestu domum retulit, quam quum Marco Ulpio, incomparabili principi, comparabilem panegyricum dixit.

AURELIUS CASSIODORUS *in Chronico, sub Trajano.*

CELSUS ET CRISPINUS. His consulibus Plinius Secundus Novocomensis orator et historicus insignis habetur, cujus ingenii plurima opera exstant.

[Recentioribus temporibus Secundus, qua civis, qua scriptor, judicia expertus est satis severa, et quæ ejus φιλαυτία non sperasset. Alfierus quidem, clari apud Italos nominis scriptor, quid de Panegyrico senserit, in vulgus notum est. Burmanno ad Ovid. Metamor. XV, 848, Plinius dicitur aulicæ assentationis princeps et pudendum posteris exemplar : Gierigio ad epist. tom. II, pag. 122, b. magnorum simius virorum, et in argum. ad epist. XXXIII, l. 7, simius Ciceronis. Ipse Gesnerus, sincerus ille virtutum ejus admirator et præco, in epistola ad J. A. Ernestium bonam partem Plinii scholasticam esse fatetur. De meo sensu si quid adjicere licet, non nego, me, a Tullianarum epistolarum lectione recentem, Plinianas fastidire ; Panegyrici autem nihil propemodum legere posse, quin miseratione commovear hominis, cujus spiritus, si quos unquam habuit, temporum infelicitas adeo fregerat, ut, rebus in meliorem statum conversis, de principe bono vix aliter, ac vilissimum mancipium idemque astutissimum de domino truculento, loqui et scribere auderet. Sane facilius erat flosculos carpere orationis, quam magnanimitatem referre generosorum Romuli nepotum. S.]

N. B. Duo alia sequuntur testimonia gallico sermone descripta, quorum prius exhibet vir illust. *La Harpe* (*Cours de littérature*, tom. III, pag. 228 et seqq.) Alterum vir doctiss. *F. Schœll* (*Histoire abrégée de la littérature romaine*, tom. II, pag. 408 et seqq.)

LA HARPE.

« Le panégyrique de Pline le jeune est le seul monument qui nous reste de l'éloquence du second siècle, et le seul qui puisse servir d'objet de comparaison avec le siècle précédent. L'auteur se plaint souvent dans ses ouvrages, de la décadence des lettres et du goût, ainsi que Tacite son ami, qui même écrivit sur ce sujet un ouvrage en dialogue, dont nous avons perdu une partie. Mais Tacite a l'avantage de n'être inférieur à personne dans le genre où il a travaillé : Pline, à qui l'on reprochait de

son temps son admiration pour Cicéron, et sa sévérité pour ses contemporains; Pline, qui s'était proposé Cicéron pour modèle, est bien loin de l'égaler. Nous ne pouvons pas apprécier ses plaidoyers que nous n'avons plus; mais, à juger par son *Panégyrique*, s'il suivait son goût en admirant Cicéron, il avait en composant une manière toute différente, et qui a déja l'empreinte d'un autre siècle. Il a infiniment d'esprit : on ne peut même en avoir davantage; mais il s'occupe trop à le montrer, et ne montre rien de plus. Il cherche trop à aiguiser toutes ses pensées, à leur donner une tournure piquante et épigrammatique; et ce travail continuel, cette profusion de traits saillants, cette monotonie d'esprit produit bientôt la fatigue. Il est, comme Sénèque, meilleur à citer par fragments, qu'à lire de suite. Ce n'est plus, comme dans Cicéron, ce ton naturellement noble et élevé, cette abondance facile et entraînante, cet enchaînement et cette progression d'idées, ce tissu où tout se tient et se développe, cette foule de mouvements, ces constructions nombreuses, ces figures heureuses qui animent tout; c'est un amas de brillants, une multitude d'étincelles qui plaît beaucoup pendant un moment, qui excite même une sorte d'admiration ou plutôt d'éblouissement, mais dont on est bientôt étourdi. Il a tant d'esprit, et il en faut tant pour le suivre, qu'on est tenté de lui demander grace, et de lui dire, en voilà assez. On s'est souvent étonné que Trajan ait eu la patience d'entendre ce long discours, où la louange est épuisée; mais on oublie ce que Pline nous apprend lui-même, que celui qu'il prononça dans le sénat, lorsque Trajan l'eut déclaré consul, n'était qu'un remerciement fort court, adapté au lieu et aux circonstances. Ce n'est qu'au bout de quelques années qu'il le publia aussi étendu que nous l'avons. Si quelque chose pouvait rendre cette longueur excusable, c'est qu'il louait Trajan

et son bienfaiteur; mais il faut de la mesure dans tout, et principalement dans la louange. Au reste, s'il a excédé les bornes, il n'a pas été au-delà de la vérité. Il a le rare avantage de louer par des faits, et tous les faits sont attestés. L'histoire est d'accord avec le *Panégyrique ;* et, ce qu'il y a de plus heureux, au portrait d'un bon prince il oppose celui des tyrans qui l'avaient précédé, et particulièrement de Domitien. On conçoit ce double plaisir que doit sentir une ame honnête, à faire justice du crime en rendant hommage à la vertu, et à comparer le bonheur présent aux malheurs passés : ce contraste est le plus grand mérite de son ouvrage.

Nous avons de Pline, outre ce *Panégyrique*, un recueil de lettres, composé de dix livres, que l'auteur mit en ordre et publia, nous dit-il, à la prière de ses amis; c'est-à-dire que ces lettres sont un ouvrage, et c'en est un en effet. Il ne faut donc pas s'attendre à y trouver cette aisance familière, cet épanchement intime, cet abandon qui est du genre épistolaire proprement dit. Ce ne sont point ici des lettres qui n'étaient pas faites pour être lues, et dont le charme tient surtout à cette curiosité naturelle à l'esprit humain, qui aime beaucoup à entendre ceux qui ne croient pas qu'on les écoute. Madame de Sévigné nous plaît dans ses lettres, parce qu'elle donne de l'intérêt aux plus petites choses; Cicéron, parce qu'il révèle le secret des grandes. Pline est auteur dans les siennes; mais il l'est avec beaucoup d'agrément et de variété. Tous ses billets sont écrits pour la postérité; mais elle les a lus, et cette lecture fait aimer l'auteur.

Si les lettres de Pline font honneur à son esprit par la manière dont elles sont écrites, les noms de ceux à qui elles sont adressées suffiraient pour faire l'éloge de son caractère. Ce sont les plus honnêtes gens et les hommes les plus célèbres par leurs talents, leur mérite et

leurs vertus; et les sentiments qu'il exprime sont dignes de ces liaisons. Il intéresse également, et par les amis dont il regrette la perte, tel qu'un Helvidius, un Arulénus, un Sénécion, les victimes de Domitien, et par ceux qui jouissent avec lui du règne de Trajan, tels que Tacite, Quintilien, Macer, Suétone, Martial, etc. Il ne peut pas nous attacher, comme Cicéron, par le détail des intrigues et des révolutions du siècle le plus orageux de la république. Un règne heureux et tranquille ne peut fournir cette espèce d'attrait à l'imagination, et cet aliment à la curiosité. En ce genre tout ce qu'on peut faire du bonheur, c'est d'en jouir; car il en est de l'histoire à peu près comme du théâtre, où rien n'intéresse moins que les gens heureux. Mais on trouve du moins dans Pline des traits et des anecdotes qui peignent les mœurs et les caractères. On y voit particulièrement la malignité cruelle des délateurs sous Domitien, et leur bassesse rampante sous Trajan; car rien n'est si lâche et si vil que le méchant dès qu'il ne peut plus faire du mal; c'est une bête féroce à qui l'on a arraché les griffes et les dents, et qui lèche quand elle ne peut plus mordre. Tel était un certain Régulus, dont parle Pline dans une de ses lettres, qui présente un tableau frappant de vérité qu'on voit toujours avec plaisir, celui de l'humiliation d'un méchant homme.

(La Harpe, *Cours de littérature*, tom. III, pag. 228 et suiv.)

F. SCHOELL.

Le panégyrique de Pline le jeune est un des plus beaux morceaux d'éloquence latine. Cet écrivain, dont le nom complet était Caius Cæcilius Secundus, naquit sous le règne de Néron, après l'an 62, à Novum Comum (aujourd'hui Como), dans la Haute-Italie. Son père

s'appelait *Lucius Cæcilius*; sa mère était sœur de Pline l'aîné. Celui-ci fut le tuteur du jeune Cæcilius, qui avait perdu de bonne heure son père; en l'adoptant il lui donna son nom. Cet homme docte et laborieux éleva son pupille avec le plus grand soin. Le jeune Pline cultiva surtout l'éloquence, et eut pour maîtres Quintilien et les hommes les plus distingués de son temps. Il se livra aussi à la poésie, et fit, à l'âge de quatorze ans, une tragédie. Il n'avait que dix-huit ans, lorsque son oncle périt victime de son active curiosité. Un an après, il commença à paraître comme orateur au barreau. Dans sa vingtième année, il servit comme tribun en Syrie, et y resta pendant dix-huit mois. De retour à Rome, il fut nommé un des questeurs de l'empereur. Les fonctions de ces officiers consistaient entre autres à lire au sénat les rescrits du maître. Bientôt après il eut le titre de tribun du peuple. A l'âge de trente-un ans, il fut nommé préteur; il passa ensuite quelques années dans la retraite, pour ne pas être remarqué par Domitien : cependant il n'aurait peut-être pas échappé au sort qui menaçait tous les hommes distingués, sans la mort de Domitien, dans la cassette duquel on trouva une dénonciation qui lui avait été remise contre Pline. Nerva et Trajan le rappelèrent aux fonctions publiques; le dernier le nomma administrateur du trésor, place qu'il remplit deux ans. A l'âge de quarante-un ou quarante-deux ans, il fut envoyé comme propréteur en Bithynie et dans le Pont, et gouverna ces provinces, pendant deux ans, d'une manière fort distinguée. Ce fut pendant l'exercice de ces fonctions qu'il adressa à Trajan son fameux rapport sur les chrétiens. L'époque de sa mort est incertaine; on la fixe à l'an 110 de J. C. Il laissa la réputation d'un homme aimable et d'un homme de bien, d'un protecteur des lettres, d'un ami généreux, d'un bon époux et d'un maître doux et humain. Aucune considé-

ration ne le retenait quand il s'agissait de défendre l'innocence opprimée; la vanité est le seul défaut qu'on puisse lui reprocher. Sa taille était petite, et sa constitution faible. Il avait été marié deux fois; mais il ne laissa pas d'enfants. Sa seconde femme s'appelait Calpurnie : Pline parle en plusieurs occasions, avec la plus vive tendresse, de l'attachement qu'elle avait pour lui, et de la part qu'elle prenait à sa gloire littéraire. Les éloges qu'il lui donne ont fait placer Calpurnie parmi les femmes célèbres par leurs vertus et leur amour pour les lettres [1].

[1] L'épouse de Pline est devenue l'occasion d'une querelle assez comique entre quelques savants. La bonne Calpurnie paraît avoir été une de ces femmes qui trouvent admirable tout ce qui vient de leurs maris; elle avait assez de connaissances pour prendre goût à ses ouvrages, et pour pouvoir converser avec lui sur les matières littéraires qui l'intéressaient. C'était beaucoup sans doute pour un mari qui faisait son occupation des lettres, et qui avait une bonne dose de vanité; c'était peu aux yeux de *Jean Reich,* savant Allemand, qui a vécu au commencement du dix-huitième siècle. Il découvrit que Calpurnie a été elle-même une femme savante, que non-seulement elle aida son mari dans la composition de ses ouvrages, mais qu'elle remplissait quelquefois les fonctions d'avocat, et allait plaider devant les juges dans les procès de ses amis. Pour prouver cette assertion, Reich eut la maladresse de citer un texte du Digeste (l. I, de post. D. lib. III, tit. I), où il est en effet question d'une Calpurnie qui oubliait assez les devoirs de son sexe pour plaider devant le préteur; mais c'était rendre un mauvais service à la mémoire de Calpurnie, que de fixer les yeux des critiques sur ce texte tiré d'Ulpien, puisque ce jurisconsulte nous rapporte que les importunités de cette même Calpurnie, et son oubli des convenances, forcèrent le préteur d'interdire aux femmes le droit de plaider pour autrui devant les tribunaux. On pense bien que les savants ne purent voir sans frémir la réputation de l'épouse de Pline entachée d'un reproche si odieux; aussi la découverte de Reich excita-t-elle un violent orage. On eut recours aux manuscrits, et on proposa de substituer *Carfania* au mot *Calpurnia.* On écrivit de savantes dissertations pour prouver que la bavarde dont Ulpien a eu la cruauté de faire passer le nom à la postérité, ne s'appelait ni Carfania, ni Calpurnia, mais Afrania; d'autres savants réfutèrent les novateurs, et se prononcèrent en faveur de l'ancienne leçon. Si nos lecteurs s'intéressent à la réputation de l'épouse de Pline, nous sommes bien aises de pouvoir ajouter que rien, dans le malheureux texte d'Ulpien, ne prouve que la solliciteuse effrontée dont il parle ait été la

Depuis Cicéron, aucun Romain n'avait acquis la réputation d'orateur au même degré que Pline. Tous ses discours sont perdus, à l'exception d'un seul, auquel on a donné dans la suite le titre de *Panégyrique en l'honneur de Trajan.* Pline ayant été nommé consul l'année 100, adressa à ce prince un discours de remercîment, qui eut un si grand succès, qu'on l'engagea à le réciter publiquement trois années de suite. L'auteur le retoucha depuis, et c'est ce morceau qui nous est parvenu. C'est un des plus beaux monuments de la langue latine que le temps nous ait conservés, un chef-d'œuvre d'éloquence et de correction. Pline y peint son héros comme homme public, comme administrateur et comme prince. Il loue son amour pour les sciences, sa justice et sa générosité. Il peint ensuite la simplicité de sa vie privée. Toutes les parties de ce discours sont réunies par des transitions extrêmement heureuses. L'auteur y a semé de belles images, des descriptions intéressantes et des sentences profondes. Le style manque quelquefois de simplicité, et porte de légères traces de la décadence du goût qui commençait à se manifester.

Le panégyrique de Pline est aussi fort intéressant pour ceux dont les recherches ont l'histoire pour objet; car,

Calpurnie de Pline. Nous leurs rappellerons deux circonstances : l'une, que la famille Calpurnienne était nombreuse et se partagait en différentes branches ; l'autre, qu'à Rome toutes les filles de la même famille portaient le même nom ; qu'ainsi toutes celles dont le père s'appellait Calpurnius, quels que fussent ses prénoms et surnoms, se nommaient Calpurnie, et qu'on les distinguait seulement par les épithètes de *major, minor,* etc., ou en y ajoutant le surnom de leur père, au génitif, par exemple : *Calpurnia Pisonis*, ou bien un des noms de leur mari, par exemple : *Calpurnia Plinii.* Il s'ensuit que nous pouvons nous dispenser de croire que la bavarde d'Ulpien fut l'épouse modeste de Pline, quand même il sera prouvé que la leçon Calpurnia des Pandectes doit être maintenue. Voyez *Gottlob. Aug. Jenicher* diss. de C. Afrania, citée par *Funck* de immin. lat. linguæ senect. pag. 415.

quoiqu'il ne s'étende que sur les premières années du règne de Trajan, il nous fournit un grand nombre de faits que nous ignorerions sans lui, puisque nous n'avons pas ce que Suétone et Tacite peuvent avoir écrit sur ce prince; que cette partie de l'histoire de Dion Cassius s'est aussi perdue, et qu'il en est de même de diverses histoires de Trajan qui sont citées par Lampride, dans sa vie d'Alexandre Sévère.

Outre le panégyrique, Pline nous a encore laissé un grand nombre de lettres. Quoique cet écrivain en ait publié lui-même le recueil, on voit fort bien que la plupart des morceaux qu'il renferme n'étaient pas originairement destinés au public, mais que ce sont de véritables lettres écrites à différentes époques. Il est permis cependant de supposer que la vanité, dont Pline n'était pas exempt, l'a engagé à en composer quelques-unes exprès pour être placées dans ce recueil. Il forme dix livres, dont les neuf premiers contiennent des lettres adressées à toutes sortes de personnes; le dixième renferme des lettres et les rapports envoyés par l'auteur à l'empereur Trajan, avec quelques réponses de ce prince.

Les lettres de Pline offrent l'intérêt le plus vif par la variété des sujets qui y sont traités. Elles sont importantes pour l'histoire, parce que, comme nous l'avons dit, le règne de Trajan est une des époques pour lesquelles nous sommes pauvres en documents historiques. On y trouve une foule de renseignements sur la vie des écrivains du temps et sur l'état des lettres à Rome. Parmi les morceaux de ce recueil qui ont obtenu une grande célébrité, il faut citer les deux lettres où l'auteur parle de la manière de vivre et de la mort de Pline l'aîné; deux autres où il donne la description de ses maisons de campagne [1],

[1] *Voyez* Plans et descriptions des deux maisons de campagne de Pline,

et celle dans laquelle il rend compte à l'empereur du résultat de l'enquête qu'il avait faite à l'égard des chrétiens. L'authenticité de cette lettre a été attaquée par un des plus célèbres théologiens protestants du dix-huitième siècle, par *Semler* [1], qui accuse Tertullien de l'avoir fabriquée. Les motifs de ce critique se fondent sur les invraisemblances qu'il prétend avoir remarquées dans le rapport de Pline; mais il nous semble qu'en employant de telles armes on pourrait élever des doutes sur la plupart des monuments que l'antiquité nous a laissés. Au reste, la lettre de Pline a donné lieu à une légende absurde, d'après laquelle Pline, ayant rencontré en Crète Tite, disciple de saint Paul, se laissa convertir par cet évêque, et souffrit ensuite le martyre.

Le style de Pline, dans ses lettres, est en même temps celui d'un grand écrivain et d'un homme du monde; il est élégant, gracieux et correct; mais sous le rapport de la simplicité et de l'ingénuité, ses lettres sont inférieures à celles de Cicéron. On y voit l'envie de plaire qui faisait la passion dominante de leur auteur. On peut reprocher à la diction de Pline d'être trop fine. « Il me paraît, dit le traducteur français, qu'il y a plus de génie dans les lettres de Cicéron, plus d'art dans celles de Pline. Le premier se pardonne quelquefois plus de négligence; le second souvent laisse voir trop d'étude. On lit dans Cicéron grand nombre de lettres dont il semble que la postérité se serait bien passée. Il en est peu dans Pline dont elle ne puisse profiter. Plus de grands événements, plus de politique dans les unes; plus de morale dans les autres.

Paris, 1699, in-8°, et Délices des maisons de campagne appelées le Laurentin et la maison de Toscane. Amsterd. 1736, in-8°.

[1] Dans ses *Historiæ eccles. selecta capita*. Halæ 1767, 3 vol. in-8°, vol. I; mais avec plus de détails dans *Neue Versuche die Kirchen-Historie der ersten Jahrhunderte mehr aufzuklæren*. Leipz. 1787, in-8°.

L'un est peut-être un meilleur modèle de bien écrire, l'autre de bien vivre. Enfin les lettres de Cicéron nous apprennent, mieux que toutes les histoires, à connaître les hommes de son siècle, et les ressorts qui les remuaient; les lettres de Pline, mieux que tous les préceptes, apprennent aux hommes de tous les siècles à se connaître et à se régler eux-mêmes. »

(SCHOELL, *Hist. abrégée de la littérat. rom.* Paris, 1815.)

FINIS

TESTIMONIORUM ET JUDICIORUM

DE C. PLINIO.

C. PLINII CÆCILII

SECUNDI

EPISTOLARUM

LIBER PRIMUS.

I.

Septicio Epistolarum opus, ejusdem hortatu collectum, dedicat. Repetitum amici consilium, obsequium suum, instituti rationem, votum utrique commune, novum denique promissum exponit. In summa brevitate *perspicue* singula exprimit et *plene*. Ed.

C. PLINIUS SECUNDUS SEPTICIO * SUO S.

Frequenter hortatus es, ut epistolas, si quas paulo
accuratius scripsissem, colligerem publicaremque. Colle-
gi, non servato temporis ordine; neque enim historiam
componebam, sed ut quæque in manus venerat. Super- 2
est, ut nec te consilii, nec me pœniteat obsequii. Ita enim
fiet, ut eas, quæ adhuc neglectæ jacent, requiram: et
si quas addidero, non supprimam. Vale.

I. * Septicius Clarus, frater Erucii Clari, Sexti Erucii avunculus, qui omnes Plinium certatim amabant. Putant esse eumdem quem Adrianus præfectum fecit prætorio, sed et mox privavit ea dignitate. Ed.

1. *Si quas paulo accuratius.* Bene tuentur VV. DD. *si quas.* Codd. Bodl. et Excerpta Brumm. male *quas.* Ita Latini ad Græcorum morem, quorum in libris εἴ τις similiter in ὅς τις sæpe depravatum fuit. S. — In Rom. legitur: *si quas paulo cura majore* (non *curatius*, ut vulgo) *scripsissem,* ut Cortius edidit. — Mox in eadem: *sed ut quæque in manus venerant*, ut Barthii codex. H.

2. *Ut eas.* Malim *ut* et *eas.* S.

II.

Librum suum Arriano emendandum mittit : consilium ei exponit, quod in eo elaborando secutus sit, et quos viros imitatus. In hac autem epistola potissimum placet *ordo naturalis*, quo sententiæ nectuntur. Ed.

C. PLINIUS ARRIANO * SUO S.

Quia tardiorem adventum tuum prospicio, librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo. Hunc, rogo, ex consuetudine tua et legas et emendes : eo magis, quod nihil ante peræque eodem ζήλῳ scripsisse videor.
2 Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, Cal-

II. * In Arriani nomine MSS. valde variant, quum alii Adriano, alii Arrio, aut Arrinio præferant. Ed. — Arrianum esse Maturium Gierigius putat, a Plinio mire laudatum, III, 2. Idem dudum placuerat Catanæo. Minus certa res Gesnero visa ; vide Indicem Hominum Illustrium. S.

1. *Librum quem.....promiseram.* Actionem pro Accia Variola Catanæus intelligit, de qua VI, 33, § 2; sed nullum in ea hujus rei vestigium ; est etiam contra aliquid. Hæc *tota prope in contentione dicendi;* illic major longe varietas. Compara utramque epistolam. G. — Facile assentior Gesnero. Sed Gierigii idem probantis ratio, quod Plinius in illa pro Accia Variola actione sibi mirifice placeat, de hoc autem libro satis modeste judicet, parum ponderis videtur habere. Potuit aliter scribere Romano, cui liber legendus et *admirandus*, aliter Arriano, cui legendus et *emendandus* mitteretur. S. — Liber, cujus hic mentio fit, non fuit *actio pro Variola :* sed vel in Publicium Certum, de qua lib. IX, ep. 13. vel alia. Antea enim longæ desidiæ sub Domitiano indormierat. Vid. lib. VIII, ep. 14, 8. Actio pro Variola edita est, cum jam multæ Plinii orationes exstarent. Vid. lib. VI, ep. 33, 11. H.

— *Eodem* ζήλῳ. Ardore, studio, contentione, ut solent nimirum, qui æmulari aliquem, et si possint, superare conantur. Altera lectio, *stilo,* non absurda illa quidem, sed nemo stilo in ζήλῳ mutaturus erat. G. — Sed poterat aliquis *stilo* apposuisse, interpretandi causa : nam ζῆλον hoc sensu dictum esse, patet ex Plutarch. Anton. cap. 2 : ἐχρῆτο δὲ τῷ καλουμένῳ μὲν Ἀσιανῷ ζήλῳ τῶν λόγων, ἀνθοῦντι μάλιστα κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, etc. E. — Non erravit, si quis *stilo* interpretandi causa apposuit. Ζῆλος enim hic non est, ut nonnullis placet, *ardor;* sed *imitatio, æmulatio.* Lege quæ sequuntur. S.

2. *Tentavi enim...orationis.* Rom.

vum, nuper meum, figuris duntaxat orationis : nam vim tantorum virorum pauci, quos æquus amavit, adsequi pos-

Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, nuper meum, duntaxat figuris orationis. Tertius ergo Romanus hic testis veterem lectionem confirmat, quam aperte corrumpunt, qui *Calvum nuper meum* scribunt. Recte etiam *duntaxat* cum Paris. codice præponit, ut semper fere Plinius. Vid. lib. III, 9, 26; lib. IV, 9, 7; lib. V, 21, 4; lib. IX, 16, 2; ep. 13, 4; ep. 34, 1; lib. X, 13; ep. 64, 4; ep. 113, 2. H. — *Calvum, nuper meum.* Indicat, se non ita pridem imitari Calvum cœpisse, laudatque Arrianum, perpetuum Demosthenis æmulum. De utroque in Indice agitur. Ceterum fere est, ut præferam lectionem a Cortio prolatam firmatamque e MSS. *Tentavi enim imitari Demosthenem semper tuum, nuper meum, figuris duntaxat orationis : nam vim tantam verborum pauci, quos æquus amavit, sequi possunt.* Sed quod non apparet, quomodo *Calvum*, si non fuerit in libris antiquis, intrudere aliquis potuerit; facile contra est vocem quamcunque excidere : nihil ausus sum mutare. G. — Audaciorem criticum hic locus postea nactus est Wagnerum, Conrect. Merseb. dissert. 1781 edita. Is igitur, cum *Calvum* in h. l. ferri non posse aliquot argumentis docuisset, pro ea voce græcam ἐγκόλπιον inserendam, omnemque locum ita legendum statuit: *Tentavi enim imitari Demosthenem, ἐγκόλπιον semper tuum, nuper meum, figuris duntaxat orationis : nam vim tantam verborum pauci, quos æquus amavit, adsequi possunt.* Nullam ego sententiam dico. Illa una *vis verborum*, quam lectionem illa crisis necessariam facit, me male habet. *Vim* Demostheni tributam scio, et intelligo, sed cur *verborum?* Nullane Demosthenis in sententiis vis erat? Imo vero maxime in his et in omni non tam verborum quam rerum sensorumque tractatione. Cf. not. seq. E.

—*Vim tantorum virorum.* Cogitent, qui hæc legunt, omnem virtutem oratoriam, quæ inventione, acumine, spiritu, et vehementia dicendi continetur, et maxime argumentando, persuadendo, commovendisque animis se exserit. Ab ea differt facultas eloquendi, quæ maxime figuris orationis, et elocutionis virtutibus cernitur. E. — Rom. *Nam vim tantam verborum qui possunt?* In vulgata lectione primum nihil significant verba *tantorum virorum*, eaque ita, ut in Romana est, jam Cortius e Mediceo correxit : postrema vero glossa laborant, *pauci, quos æquus amavit, adsequi possunt.* Mirum est, quam in his libri varient : uni Mediceo plurimum tribuit Cortius, in quo reperit : *nam vim tam* (compendio scripturæ, pro *tantam*) *verborum pauci, quos æquus amavit, qui possunt.* Sed Mediceus veram quidem lectionem, sed eam glossa oneratam, servat : ceteri utramque corruperunt. Cortius quidem pronomen *qui* in Mediceo ex *sequi* putat esse truncatum : sed hoc minus significat, quam *adsequi*, quod in ceteris est; nec sæpe Plinius Virgilianis versibus pro suis utitur, quod ter fortasse fecit, lib. VI, ep. 20, et 33; lib. IX, ep. 13. Itaque omnibus vulgatis Romanam lectionem præfero : *nam vim tantam*

3 sunt. Nec materia ipsa huic (vereor, ne improbe dicam) æmulationi repugnavit : erat enim prope tota in contentione dicendi, quod me longæ desidiæ indormientem ex-
4 citavît, si modo is sum ego, qui excitari possim. Non tamen omnino Marci nostri τὰς ληκύθους fugimus, quoties

verborum qui possunt? in qua ex superioribus verbum *imitari* subintelligitur. Cic. lib. II, de leg. c. 7 : « Quis enim id potest, aut umquam poterit imitari? » Quintil. lib. X, cap. 2, 12 : « Imitabilia non sunt ingenium, inventio, vis, facilitas. » Quoniam Plinius interrogans scripsit : *nam vim tantam verborum qui possunt?* responsi loco aliquis Virgilianum versum adjecit : *pauci quos æquus amavit*. Is postquam a librariis cum Plinianis verbis contextus (ut in Mediceo), cum sequentibus vero male cohærere visus fuit : in aliis exemplaribus *qui* mansit, in aliis inductum, et fulciendo hiatui *adsequi* arcessitum fuit. Hinc omnis illa lectionis varietas, quam Cortius adnotavit : qua vero facile nunc carere possumus, postquam erroris fontem reperire contigit. H. — Præclara crisis Heusingeri. Quam qui convelli eo posse opinantur, quod vis Demosthenis non in solis verbis fuerit, dubito an satis expenderint, qua oppositione Plinius hic utatur. Neque enim verba sententiis opponit, sed *vim* verborum *figuris* orationis. Verborum autem vim maxime ex sententiis, uberrimo fonte τῆς τοῦ λόγου δεινότητος manare, nemo nescit. Itaque locus sic constituendus : *Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, nuper meum, duntaxat figuris orationis : nam vim tantam verborum qui possunt?* S. — *Pauci, quos æquus*. Proverbii formam dat Virgiliano ex Æn. VI, 129 : « Pauci, quos æquus amavit Juppiter, aut ardens evexit ad æthera virtus. » G.

3. *Ne improbe dicam*. Excusat verbum *æmulationi*, quod arrogans videri potest et *improbum* h. e. impudens, nimis audax, quæ frequens verbi notio. H. — *Si modo is sum ego, qui excitari possim*. Rom. et Medic. *si modo is sum ego, ut excitari possim*. Utrumque Ciceronianum est. Cicer. lib. V, ep. 8 med. « Is enim tu vir es, et eum me esse cupio, ut ... conjunctionem amicitiamque nostram utrique nostrum laudi sperem fore. » Et Brut. ep. 15 : « nec tamen is sum, ut mea me maxime delectent. » Vid. Horat. Tursell. Schwartzianum, cap. CXXII, 13, p. 450, a quo hæc sumsi. Non dissimile est illud infra ep. 13, 6 : « Neque enim quisquam est fere, qui studia, ut non simul et nos amet. H. — Magis tamen Tullianum puto *qui*. Discas id ex elaboratissima epistola ad Lucceium V, 22, p. 121, Ernest. *Neque enim tu is es, qui, qui sis, nescias*. Minus, ut videtur, suaviter ad aurium sensum. S.

4. *Non tamen . . . . admonebamur*. Rom. *Non tamen omnino Marci nostri τὰς ληκύθους fugimus; ut etiam paulum itinere cedendo in tempestivis amœnitatibus submovemur*. Parum hinc abit Mediceus, ut his auctoribus legi possit : *ut etiam paulum itinere, cedendo non intempestivis amœnitatibus, submoveremur*. Sed si per libros liceret, *cedendo* carere

paululum itinere decedere non intempestivis amœnitatibus admonebamur : acres enim esse, non tristes, volebamus. Nec est quod putes, me sub hac exceptione veniam postu- 5
lare. Immo, quo magis intendam limam tuam, confitebor et ipsum me et contubernales ab editione non abhorrere, si modo tu fortasse errori nostro album calculum adjeceris. Est enim plane aliquid edendum, atque utinam hoc 6
potissimum, quod paratum est! (audis desidiæ votum,) edendum autem ex pluribus caussis : maxime quod libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse, quamvis jam gratiam novitatis exuerint; nisi tamen auribus nostris bibliopolæ blandiuntur. Sed sane blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. Vale.

possemus. H. — Bene servavit articulum ante ληκύθους, in aliis quoque editionibus Cortio repertum. S.

— *Marci nostri.* Ipse prænomine familiaritatem, quæ sibi cum Cicerone intercedat, significat, ut ille : « O Tite, si quid ego adjuro, etc. Gaudent prænomine molles auriculæ. » G.

— ληκύθους. Ab ipso Tullio quum sumserit ληκύθους Noster, non dubium est, illas ea qua Tullium significatione posuisse. Aperte autem ad pictores, qui pigmenta in hoc vasis genere habent, ille refert ad Att. lib. I, 14, ubi de Crasso : « Totum hunc locum, quem ego varie meis orationibus soleo *pingere*, de flamma, de ferro (nosti illas ληκύθους) valde graviter pertexuit. » Nescio, quam bene huc referat Cresollius dulcia illa vel ecligmata vel sorbitiunculas, quibus lævorem quemdam et splendorem voci conciliarent Sophistæ. Vid. illius Theatr. rhetor. III, 18; et Vacatt. auctumn. III, 9, 2, p. 504. G. — Non aberrabit a sensu, qui λήκυθον non tantum *pigmentis*, sed et *unguentis* serviisse cogitet : nam et *pictam*, et *unctam* orationem veteres eodem fere sensu dixere. De utroque cf. Lex. technol. rhet. voc. *pigmenta ; pingere ; unctus.* E. — *Itinere decedere :* quod fit in oratione digressionibus, quæ varietate rerum delectant, et quasi reficiunt lectorem, ut locorum *amœnitates* viatorem. Simili metaphora Livius IX, 17 : *amœna legentibus diverticula* dixit. E.

— *Acres enim esse, non tristes, volebamus. Acrem* dicit, qui ita est vehemens et severus in oratione, ut tamen a splendore, et cultu lætiori et jucundiori non abhorreat; quo sensu Græci dixerunt τὸ δριμὺ, vel δριμύτητα, quam Eustath. ad Hom. Il. γ, p. 433, ait apud Rhetores esse ἐπίτασιν τῆς γλυκύτητος. *Tristem*, semper et continuo severum, horridum, nihilque dantem delectationi aut venustati. Cf. epist. II, 5; et Cic. Brut. 30, ubi *triste* et *severum* dicendi genus jungitur. E. — Vid. Ernest. Lex. Techn. Græc. Rhetor. v. Δριμύ. Δριμύτης. S.

III.

Caninium occasione amœnitatum patriæ hortatur, ut omissa rei familiaris cura, studiis se litterarum a mortalitate vindicet. E libertate qua hæc scripta sunt, colligas adolescentulum eo tempore fuisse Caninium. Ed.

C. PLINIUS CANINIO RUFO SUO S.

Quid agit Comum, tuæ meæque deliciæ? quid suburbanum amœnissimum? quid illa porticus, verna semper? quid πλατανὼν opacissimus? quid Euripus viridis et gemmeus? quid subjectus et serviens lacus? quid illa mollis, et tamen solida, gestatio? quid balineum illud, quod plu-

III. 1. *Meæ deliciæ*. Quia Plinius ibi natus erat, ibique prædia habebat. Ed. — *Euripus viridis et gemmeus*. Non ipsius aquæ per ambages et anfractus derivatæ, atque (instar Chalcidici illius *Euripi*) adfluentis refluentisque colores intelligo; sed ripæ, quam non arenosam, sed herbis floribusque amœnam indicat: ut nempe *gemmea* alias *prata* dicit; vid. Ind. De *Euripis* illis aliquoties Seneca, et quos præterea laudat Davies. ad Cic. de nat. Deor. II, 1, ubi cum *Nilis* conjunguntur. G.

— *Subjectus et serviens lacus*. Prius ad viciniam et continentiam, si fas est ita vocari, refero; de quo quidem dubium nullum est: alterum vero ad usum, quem quid præstat per id ipsum, quod vicinum est: ut hic *servit lacus Euripo*, vel implendo, vel (si *subjacere* ad humiliorem necessario locum referendum putes), exonerando recipiendoque. Ita V, 6, 23: *Piscina fenestris servit* h. e. prospectum illis amœniorem præbet; cui simillimum illud Statii, silv. II, 2, 75: *Servit sua terra fenestris* Sic Quintil. IX, 4, 63: « Non enim cohærent aliis, neque præcedentibus serviunt, » illustrandis nimirum, confirmandis, etc. Laudavit ista Cortius, sed simpliciter ad viciniam retulit. Utrum attulerit aliquid Marklandus ad l. c. Statii, quod ab hac sententia nos demovere possit, non licet jam arbitrari. G. — Nihil ejusmodi Marklandus affert, modo laudans, præter Plin. V, 6, 23, Senecam Herc. Oet. 776; *Phryxeum mare scandit Caphareus: servit hoc Austro latus*. Ceterum dubitare noli, quin *subjectus* ad humiliorem locum referendum sit. S.

— *Gestatio*. Quoniam *gestatio*, nempe eo sensu, quo quis in lecticâ jacens gestatur, etiam cum jactatione quadam, ut corpus concutiatur (Senec. ep. 55), magna pars erat diætæ Romanæ (Celsus lib. II, 15),

rimus sol implet et circumit? quid triclinia illa popula-
ria? quid illa paucorum? quid cubicula diurna noctur-
naque? Possidentne te, et per vices partiuntur? An, ut 2
solebas, intentione rei familiaris obeundæ, crebris excur-
sionibus avocaris? Si te possident, felix beatusque es :
sin minus, unus ex multis. Quin tu (tempus est enim) 3
humiles et sordidas curas aliis mandas; et ipse te in alto
isto pinguique secessu studiis adseris? Hoc sit negotium
tuum, hoc otium : hic labor, hæc quies : in his vigilia,
in his etiam somnus reponatur. Effinge aliquid et excu- 4
de, quod sit perpetuo tuum : nam reliqua rerum tua-
rum post te alium atque alium dominum sortientur : hoc
numquam tuum desinet esse, si semel cœperit. Scio,
quem animum, quod horter ingenium. Tu modo enitere, 5

propterea Romani hortis suis addebant ambulationes arboribus cinctas, quæ et ipsæ *gestationes* dicebantur. Sic iis solum reddebant *solidum* glarea et calce, ne lubricum viæ lecticariorum vestigia falleret. Vitruv. VI, 10. — *Plurimus sol;* additis et magnis et pluribus ad omnes cœli regiones fenestris.— *Popularia.* Quæ capiunt maximam convivarum multitudinem. Ed. — *Quid triclinia .... paucorum? Quid triclinia illa popularia, illa paucorum?* Rom. bene : et sic Brummer. cod. A, et Neapolitan. H. — *Diurna nocturnaque.* Bene cod., copula neglecta, *diurna, nocturna.* Augetur sic vis orationis. — Mox malim ex codd. « Possident te et per vices partiuntur, an, ut solebas, etc. » S.

3. *In his...reponatur.* Rom. *in his vigilia, in his etiam somnus reponetur.* H. — Perperam : sed placet *vigiliæ* e quinque codd. enotatum. Vulgatæ fontem Cortius perite ostendit. Contrario modo peccat cod. Haverk. in Liv. I, 47, 4. Vid. infra ad lib. II, ep. 8, 1. S.

4. *Excude. Exclude*, quod habent quidam Codices, si ideo præferendum putant viri docti, quia sit commoda et nitens translatio ab avium fetu sumpta, fugit eos ratio : quum *excudendi* verbum ea in re et ipsum satis frequenter usurpari, rustici nostri doceant. Deinde *excude* ad nobilissima etiam statuariorum ex ære opera refertur; et crescit oratio, quum alteri *effinge*, quod ad plastas figulos, in cera et argilla occupatos, pertinet, *excude* subjicitur. G. — Græcorum hunc usum loquendi, latino simillimum, confirmavit Heyn. ad Pind. Ol. VI, 161; et Eichstädt. Ep. ad Ast. p. 177. E. — Rom. *Effinge aliquid et excude*, non *exclude*, ut Medic. quod non placet. Et mox : « hoc numquam desinet esse, si semel cœperit, tuum. » Hoc et Cortio adridet, quod ita et Medic. H.

5. *Ut tibi ipse sis tanti.* Cic. ad. Q.

ut tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. Vale.

Fr. lib. III, 6: «Cessator esse noli, et illud γνῶθι σεαυτὸν noli putare ad arrogantiam minuendam solum esse dictum, verum etiam, ut bona nostra norimus.» G. — Leg. *ut tibi* ipsi *sis tanti*.... S.

IV.

Laudata rerum copia in villis socrus suæ, et servorum diligentia, illam ad sua prædia invitat.

C. PLINIUS POMPEIÆ CELERINÆ SOCRUI S.

Quantum copiarum in Ocriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo! In Narniensi vero etiam balineum! Ex epistolis meis (nam jam tuis opus non est)
2 una illa brevis et vetus sufficit. Non, mehercule, tam mea sunt, quæ mea sunt, quam quæ tua: hoc tamen differunt, quod sollicitius et intentius tui me, quam mei

IV. 1. *Quantum copiarum.... sufficit.* Hæc esse abrupta, et ne satis latina quidem, recte monuit Gierigius, qui, donec meliora proferantur, ita legendum putat: *Quam me copiæ tuæ in Ocriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo delectent, in Narniensi vero etiam balineum, ex epistolis meis intellexisti, quamquam pluribus opus non est, sed una illa brevis et vetus sufficit.* Hæc planam quidem et probabilem sententiam habent: sed ego vereor, ut Plinius nunc illa sic scripserit. Amat Plinius et abrupta, præsertim cum quædam admiratur et laudat, et in brevioribus epistolis, qualis hæc est. Fortasse una interpunctione locus adjuvandus hoc modo: *Quantum copiarum in Ocriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo! In Narniensi etiam balineum! ex epistolis meis (nam pluribus opus non est) una illa brevis et vetus sufficit.* Socrus hæc, quamvis abrupta, sine dubio recte intelligebat. Scilicet illi, non nobis, scripserat Plinius. Lætabar, quum diu post, quam hæc scripseram, viderem viri docti, qui in Ephem. lit. Jenens. hujus loci censuram posuerat, sententiam illi meæ plane similem esse. E. — Idem et mihi in mentem venerat, antequam Ernestii notam vidissem. Itaque sic interpunxi. Certe Gierigii interpolatio reprobanda, incidens illa nervos orationis. Quod autem Ernestius ante *etiam* omisit *vero*, et *jam tuis* mutavit in *pluribus*, imprudentis calamo videtur excidisse. S

excipiunt. Idem fortasse eveniet tibi, si quando in nostra 3
diverteris. Quod velim facias : primum, ut perinde nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris : deinde, ut mei expergicantur aliquando, qui me secure ac prope negligenter
exspectant : nam mitium dominorum apud servos ipsa con- 4
suetudine metus exolescit : novitatibus excitantur, probarique dominis per alios magis quam per ipsos laborant. Vale.

— *In Carsulano*. Rom. *in Carseolano*, ut in quibusdam Catanæus legit. H.

— *Ex epistolis meis*. Significatne alias a se epistolas editas? Certe provocat ad eam, quam olim scripserit ad socrum. G.

3. *Diverteris*. Gierigius *deverteris* ; et sic Ernestius editurus erat. Bene. Perpetua horum verborum confusio. Vid. Drakenborch. ad Liv. lib. I, 51, 8. S.

4. Quam *mitis* dominus Plinius fuerit, apparet eum aliunde, tum ex V, ep. 19. — *Novitates*, novi, insolentes casus. Ed. — *Per ipsos*. Sic optimi libri : intelligo autem *dominos*. *Per se ipsos* fecerunt, qui ad *servos* referrent, quod etiam si ponas, tamen illud *se* minus necessarium est. G. — Rom. *quam per se ipsi*, non *ipsos*, ut multi. Malunt dominis per alios probari, quam ipsi per se. H. — Recte interpretatur Heusingerus ; idque ipsum significat vulgata, *quam per ipsos*, quæ lectio non sollicitanda. *Se* librarii, ut locis aliis, invexerunt. Vid. Drake.borch. ad Liv. Præfat. 3, ubi et de hoc Plinii loco. S.

V.

Mores subdolos M. Reguli caussidici ostendit.

C. PLINIUS VOCONIO ROMANO SUO S.

Vidistine quemquam Marco Regulo timidiorem humilioremque post Domitiani mortem? sub quo non minora flagitia commiserat, quam sub Nerone, sed tectiora.

V. 1. *M. Aquilius Regulus* caussidicus, vir malus, et dicendi imperitus (IV, ep. 7), unus e famosis illis delatoribus, qui sub Nerone et Domitiano multis viris bonis exitium attulerant, etiam Plinium olim in judicio insidiosæ interrogationis laqueis involvere voluerat, ejusque amicorum pericula foverat. Hunc ergo Noster justo prosequebatur

Cœpit vereri, ne sibi irascerer : nec fallebatur; irascebar.
2 Rustici Aruleni periculum foverat, exsultaverat morte : adeo ut librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam *Stoicorum simiam* appellat. Adji-

odio; atque etiam in his epistolis flagitia ejus passim insectatur; II, ep. 20; IV, ep. 2 et 7; VI, ep. 2. Sed mutatis sub Nerva et Trajano temporibus, in gratiam ille cum eo redire voluit. *Ejus conatus atque etiam insidiarum pristinarum narrationem* perspicuam, acrem et moratam hæc epistola *habet*. Crudelitas enim, impudentia, versutia et, mutatis temporibus, humilitas Reguli bene notantur; sed et Plinii mores fideliter exprimuntur. Amicorum mortuorum famam curat, caute evitat laqueos adversarii, honorem habet viris gravibus, eorumque consilia sequitur; malos odit quidem, sed nec recusat, quo minus iis reconcilietur. Personæ, quæ rebus interfuerant, loquentes inducuntur, ut res agi videatur; interponuntur subinde judicia Plinii, et alia, quæ rebus illustrandis inserviunt. Forma orationis est ea, quæ convenit narrationi amicorum confabulantium. Sed quem nobis, tamquam pessimum nebulonem, describit Plinius, eum summis laudibus passim extollit Martialis : etenim I, Epigr. 13 et 83, Reguli virtutem Diis carissimam; I, Epigr. 112, ejus sophiam, pietatem et ingenium celebrat; IV, Epigr. 16, autem eloquentiam ejus Tullianæ adeo præfert; *Magnus ab infernis revocetur Tullius umbris, et te defendat Regulus IPSE licet.* Utri igitur fides habenda est? Plinium, cujus animus ab omni malevolentia et livore fuit alienissimus (v. Disp. Gierigii de moribus Plinii), quique in epistolis neminem fere, præter Regulum, insectatur, tot ei crimina et scelera affinxisse, parum est credibile. Adde, quod et ea, quæ Montanus ap. Tacit. H. IV, 42, de horrendis ejus sceleribus narrat, bene cum his Plinianis consentiunt. Potius Martialis fides dubia nobis videri debet, quippe qui multis carminibus ipsum Domitianum in cælum tollit, VII, Epigr. 4, 5, 6 et 7; VIII, Epigr. 4, 11, etc. Ex fine nostræ epistolæ videmus, multos fuisse, qui Regulum propter ingentes divitias, hereditatibus captatis aliisque pravis artibus congestas, vel colerent, vel timerent. Non igitur est quod miremur, his se adjunxisse poetam pauperem, cujus agelli nil, nisi dominum, ferebant (VII, Epigr. 30), cujus inopia sublevanda subinde erat aliorum facultatibus, et quem Roma secedentem etiam Plinius viatico prosecutus est; III, Epigr. 21. Fortasse nec satis notus Martiali homo fuit, qui tecte flagitia sua committere solebat. Ed.

2. *Rusticus Arulenus*, vir bonus, quem Plinius sanctum adolescentiæ monitorem habuerat. Sub Domitiano Thraseæ et Helvidii Prisci laudes edidit, eosque sanctissimos viros appellavit : qua re iratus Domitianus Rusticum interfici jussit. Tacitus, Agric. II, Nost. Col. Vol. IV, p. 92. Ed. — *Vitelliana cicatrice.* Prætor quum esset Vitellii ad Vespasianum missus, vulneratus est Rusticus. Vid. Tac. Hist. III, 80. Hoc

cit *Vitelliana cicatrice stigmosum.* Agnoscis eloquentiam 3
Reguli : lacerat Herennium Senecionem, tam intempe-
ranter quidem, ut dixerit ei Metius Carus, *Quid tibi cum
meis mortuis? numquid ego aut Crasso, aut Camerino
molestus sum?* quos ille sub Nerone accusaverat. Hæc 4
me Regulus dolenter tulisse credebat, ideoque etiam,
quum recitaret librum, non adhibuerat. Præterea remi-
niscebatur, quam capitaliter ipsum me apud centumviros
lacessisset. Aderam Arionillæ, Timonis uxori, rogatu 5
Aruleni Rustici. Regulus contra. Nitebamur nos in parte
caussæ sententia Metii Modesti, optimi viri : is tunc in
exsilio erat, a Domitiano relegatus. Ecce tibi Regulus,
Quæro, inquit, *Secunde, quid de Modesto sentias.* Vides,
quod periculum, si respondissem, *bene* : quod flagitium,
si, *male.* Non possum dicere aliud tunc mihi, quam deos
adfuisse. *Respondebo*, inquam, *quid sentiam, si de hoc
centumviri judicaturi sunt.* Rursus ille, *Quæro, quid de* 6
Modesto sentias. Iterum ego, *Solebant testes in reos*,

ignominiæ imputat Regulus viro optimo, et officium functo; ac servili stigmati comparat honestam cicatricem. G.

3. *Eloquentiam Reguli.* scil. illis conviciorum sordibus excellentem. Cf. Epist. IV, 7, 4. E.

— *Herennium Senecionem.* Quem Metio Caro accusante interfecerat Domitianus. Vid. VII, ep. 19. Contra Regulo delatore perierat Crassus, de quo Tac. H. I, 48, 2; et Camerinus, Tac. A. XIII, 52, 1. G.

4. *Ideoque.....adhibuerat.* Rom. *eo quod etiam, quum recitaret librum, non adhibuerat.* Librarius *eoque* scriptum vidit, ut in Medic. pro τῷ *eo quod* scripsit. H. — Verissime Heusingerus : nihil profecto frequentius confusione vocularum *que* et *quod.* Ceterum Cortius *eoque* jure adscivit. Etiam alibi hæc particulæ *eo* significatio librariis fraudi fuit. Cf. Drakenb. ad Livium I, 11, 8. S.

5. *Centumviri.* Centumvirale judicium olim constabat, judicibus centum et quinque. Sub Cæsaribus numerus eorum auctus est ad centum et octoginta. Ed. — *Nitebamur nos.* Cellarius et Gesnerus cur vocabulo *nos* uncos adhibuerint, ignoro : igitur delevi. S.

— *Is tunc in exsilio erat.* Rom. *is tum in exsilio erat.* H. — Confusionis hujus exempla ubivis reperias. S.

— *Deos adfuisse.* Verba mihi quasi ab aliquo deo, vel bono genio suppeditata esse. E.

— *Centumviri.* Deest in codice bonæ notæ, spuriumque puto. S.

6. *Solebant.* Olim, apud majores

non in damnatos, interrogari. Tertio ille, *Non jam quid*
7 *de Modesto, sed quid de pietate Modesti sentias. Quæ-
ris*, inquam, *quid sentiam? At ego ne interrogare qui-
dem fas puto, de quo pronuntiatum est.* Conticuit: me
laus et gratulatio sequuta est; quod nec famam meam
aliquo responso, utili fortasse, inhonesto tamen, læse-
ram; nec me laqueis tam insidiosæ interrogationis invol-
8 veram. Nunc ergo conscientia exterritus apprehendit Cæ-
cilium Celerem; mox Fabium Justum rogat, ut me sibi
reconcilient. Nec contentus, pervenit ad Spurinnam. Huic
suppliciter (ut est, quum timet, abjectissimus), *Rogo*,
inquit, *mane videas Plinium domi: sed plane mane;
neque enim diutius ferre sollicitudinem possum; et quo-*
9 *quo modo efficias, ne mihi irascatur.* Evigilaveram. Nun-
tius a Spurinna: *Venio ad te. Immo ego ad te.* Coimus
in porticum Liviæ, quum alter ad alterum tenderemus.
Exponit Reguli mandata; addit preces suas, ut decebat

nostros, quin paulo ante, quum nondum ea, quæ nunc regnat, corruptio morum invaluisset. Ipsum igitur tempus imperfectum reprehensionem acerbam continet. G. — Egregie; sed idem dudum Catanæus monuerat. S.

— *De pietate.* In Augustum. Vid. Gesner. ad Panegyr. XI, 1; et Ind. Græc. in Dion. Cass. v. ἀσέβεια. — Mox post *sentias* alii addunt *quæro*. Laudo. Apte nec sine vi hoc verbum repetitur. S.

8. *Fabium Justum.* Ad quem scriptus dialogus *de causis corruptæ eloquentiæ.* Ed. — *Rogo, inquit, mane.* Rom. *Rogo, inquit mane.* H. — Talia vix digna erant, quæ enotarentur: sed demonstrant laudabilem Heusingeri diligentiam in conferendo. — Paulo ante in Gesneriana *simpliciter* pro *suppliciter*, errore, puto, operarum. S.

9. *Immo ego ad te.* Occupare uterque officium studet, et honorem alteri exhibere. Talis concertatio etiam est apud Ciceronem in procemio Academicorum. G.

— *Coimus in porticum*, etc. Rom. *Coimus in porticu Liviæ, quum alter ad alterum tenderemus.* Ita Plinio scribendum fuit, qui locum significat, ubi forte alter alteri occurrit. H. — Recte Heusingerus. Itaque Gierigius fallitur: cujus interpretatio si vera esset, quæ sequuntur, *quum alter ad alterum tenderemus*, intolerabiliter languerent. *Venio ad te*, non sunt ipsius verba Spurinnæ, amico jam obviam facti, sed nuntius Plinio allatus, Spurinnam venturum. Cui quum Plinius renuntiari jussisset, *Immo ego ad te*, alter ad alterum tendit: quod dum fit, coeunt in porticu Liviæ. Sic locum intellexit etiam Joan. Fr. Gronovius

optimum virum pro dissimillimo, parce. Cui ego : *Dis-* 10
picies ipse, quid renuntiandum Regulo putes : te decipi a me non oportet. Exspecto Mauricum (nondum enim ab exsilio venerat), *ideo nihil alterutram in partem respondere tibi possum, facturus quidquid ille decreverit. Illum enim esse hujus consilii ducem, me comitem, decet.*
Paucos post dies ipse me Regulus convenit in prætoris 11
officio : illuc me persequutus secretum petit. Ait, *timere se, ne animo meo penitus hæreret, quod in centumvirali judicio aliquando dixisset,* quum responderet mihi et Satrio Rufo : *Satrius Rufus, et cui est cum Cicerone æmulatio, et contentus non est eloquentia seculi nostri.*
Respondi, *nunc me intelligere maligne dictum, quia ipse* 12
confiteretur : ceterum potuisse honorificum existimari. Est enim, inquam, *mihi cum Cicerone æmulatio, nec*
sum contentus eloquentia seculi nostri : nam stultissi- 13
mum credo, ad imitandum non optima quæque proponere. Sed tu, qui hujus judicii meministi, cur illius

ad Liv. XXXVII, 10, 5. S. — *Liviæ porticum.* Ædificavit Augustus eo loco, ubi steterat immensa Vedii Pollionis domus, quam sibi legatam propter nimiam magnitudinem solo æquaverat : ornabatur tabulis pictis. Ed.

— *Parce.* Mihi dubium non est, quin, ut monuit jam Casaubonus, *parce* adverbium sit, πεφεισμένως, moderate, et suspensa quasi manu. Imperativus *Parce* abrupte hic nimis et abscise poneretur. G.

10. *Dispicies.* Quod codd. dant *despicies*, tam mendosum est, ut mirer, Cortium de vera lectione dubitare potuisse. Sed et alibi nimia codicum suorum reverentia homini Latinitatis callentissimo obfuit. Catullus LXVI, 1. *Omnia qui magni dispexit lumina mundi;* ubi codd. non minus vitiose *despexit.* Vid. de his verbis egregiam Valckenaerii notam in Callimacheis, p. 62, seqq. S.

— *Nondum enim ab exsilio venerat.* Rom. *nondum ab exsilio venerat*, sine *enim.* H. — Deest etiam in cod. apud Cortium : fereque est, ut Plinium omisisse putem. S.

11. *In prætoris officio.* Quum novo prætori officii caussa adessem, deducturus eum in publicum. Sic *novorum Consulum officium relinquunt* homines apud Sueton. Cæs. 15. G.

— *Hæreret.* Gierigius : «E legibus melioris latinitatis debebat esse *hæreat.*» Itane? S. — *Eloquentia seculi,* Plinii ætate dividebatur in eloquentiam seculi, et antiquam. Antiquæ annumerabantur Cicero, Cæsar, Cœlius, Calvus, Brutus, Asinius, Messala. Recentiorum ag-

oblitus es, in quo me interrogasti, quid de Metii Modesti pietate sentirem? Expalluit notabiliter, quamvis palleat semper: et hæsitabundus inquit, *Interrogavi, non ut tibi nocerem, sed ut Modesto.* Vide hominis crudeli-
14 tatem, qui se non dissimulet exsuli nocere voluisse. Subjunxit egregiam caussam: *Scripsit*, inquit, *in epistola quadam, quæ apud Domitianum recitata est, Regulus omnium bipedum nequissimus;* quod quidem Modestus
15 verissime scripserat. Hic fere nobis sermonis terminus: neque enim volui progredi longius, ut mihi omnia libera servarem, dum Mauricus venit. Nec me præterit, esse Regulum δυσκαθαίρετον. Est enim locuples, factiosus; curatur a multis, timetur a pluribus, quod plerumque fortius amore est. Potest tamen fieri, ut hæc concussa labantur: nam gratia malorum tam infida est, quam ipsi.
16 Verum, ut idem sæpius dicam, exspecto Mauricum. Vir est gravis, prudens, multis experimentis eruditus, et qui futura possit ex præteritis providere. Mihi et tentandi
17 aliquid et quiescendi illo auctore ratio constabit. Hæc tibi

men ducebat Cassius Severus, quem primum antiquarii conquerebantur eloquentiam corrupisse. Ed.

13. *Expalluit... Interrogavi.* Rom. *Expalluit notabiliter, quamvis palleat semper, et hæsitabundus: Interrogavi.* Vulgo barbare *et hæsitabundus inquit*, quasi verbum hoc toti orationi a Plinio præponi soleat. Sed et Argentor. Cratand. et alii id omiserunt. H. — Eundem barbarismum ex Curtio exemit vir egregius, Emendat. p. 226. Cf. Nolten. Lexic. Antib. col. 1526. S.

15. *Esse Regulum* δυσκαθαίρετον. Rom. *esse Regulum* καθαίρετον ἀκατάστατον, quod interpretamentum est. H. — Videtur voluissse librarius ἀκαθαίρετον ἀμετάστατον. S.

— δυσκαθαίρετον, qui non facile de fortuna, et dignitate sua dejici potest. Proprie vox usurpata de domo, quæ non facile concuti vel everti potest. Hinc illa, quæ sequuntur, quibus metaphoram continuat Plinius: « potest tamen fieri, ut hæc concussa labantur. » F.

16. *Ex præteritis providere.* Rom. *ex præteritis prævidere.* H. — Sat frequens confusio; vide Burmann. ad Valer. Flacci Argonautic. lib. II, vers 442. Oudendorp. ad Sueton. Octav. 10. S.

— *Ratio constabit.* Ut *ratio* pecuniaria *constet*, opus est æra singula, quæ inducuntur, auctoritate, apocha, testimonio, probari. Mauricum igitur si auctorem habeat facti sui Plinius, non metuit reprehensorem. G.

scripsi, quia æquum erat, te pro amore mutuo non solum omnia mea facta dictaque, verum etiam consilia cognoscere. Vale.

17. *Quia æquum erat, te pro amore mutuo.* Rom. *quem æquum erat te pro amore mutuo.* Medic. *qui mecum erat.* Hi voluerunt fortasse, *quem æquum erat pro amore mutuo.* Duplex certe lectio in unam coaluit. H.

VI.

Tacitum monet, ipsum exemplo suo in silvis posse studere, et venari percommode. Potest hæc epistola exemplum esse *hilaris* illius et *vividæ* orationis, quæ familiarium epistolas mirifice commendat. Ed.

C. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

Ridebis, et licet rideas. Ego ille, quem nosti, apros tres, et quidem pulcherrimos, cepi. Ipse? inquis. Ipse: non tamen ut omnino ab inertia mea et quiete discederem. Ad retia sedebam. Erant in proximo, non venabulum aut lancea, sed stilus et pugillares. Meditabar aliquid enotabamque, ut, si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non est, quod contemnas hoc studendi ge- 2
nus. Mirum est, ut animus agitatione motuque corporis excitetur. Jam undique silvæ et solitudo, ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis in-

VI. 1. *Ego ille, quem nosti.* Rom. *Ego ille, quem nosti*, sine vulgari additamento *Plinius.* H. — *Tres.* Cort. ex cod. *tris.* Sic Heusingerus ad I, 7, 4, ex Rom. enotavit *Octobris*, quod et Brummeriana excerpta habent. Cortius ad I, 10, 5, ex Ricard. *repugnantis.* Taceo alia ejusdem modi a Cortio in libris reperta, quibus tamen, quod in homine talium callentissimo mirere, usus non est. More hæc Tulliano, a Laguna nuper in epistolis Ciceronis diligenter servato. Idem si quis futurus Plinii editor facere instituet, me plaudentem habebit. Cf. Cort. ad Sallust. p. 264; ad Plin. I, 12, 5. S. — *Erant in proximo.* Rom. *Erat in proximo.* Deinde *Meditabar aliqua*, ut jam Barthius adnotavit. H.

citamenta sunt. Proinde quum venabere, licebit, auctore me, ut panarium et laguncułam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam inerrare. Vale.

VII.

Negat roganti Octavio, se posse Gallo contra Bæticos adesse, quos semper defenderit. Dein Octavii carmina desiderat. Epistola præstantissima. Vide qua *prudentia*, qua *comitate*, qua denique *urbanitate* se excuset, ne lædat Octavium. Ed.

C. PLINIUS OCTAVIO RUFO SUO S.

Vide, in quo me fastigio collocaris, quum mihi idem potestatis, idemque regni dederis, quod Homerus Jovi Optimo Maximo;

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν.

2 Nam ego quoque simili nutu ac renutu respondere voto tuo possum. Etenim sicut fas est mihi, præsertim te exigente, excusare Bæticis contra unum hominem advocationem: ita nec fidei nostræ, nec constantiæ, quam diligis, convenit adesse contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam periculis meis aliquando devinxerim.

VII. 1. *Homerus.* Versus est Il. π, 250. Imitatus est, et explicavit Virgilius XI, 794. «Audiit, et voti Phœbus succedere partem Mente dedit: partem volucres dispersit in auras.» Nec omiserunt hoc observare Ursinus, atque Clarkius. G.

2. *Renutu:* ἅπαξ, opinor, λεγόμενον, fictumque a Plinio, ut responderet Græco ἀνάνευσις. Glossar. H. Stephani: Renuit, Ἀνανεύει. S.

— *Excusare... advocationem.* Negare possum Bæticis, ne illis adsim contra unum Gallum, quum alias tueri illos soleam contra quosvis: sed non possum Gallo adesse contra Bæticos. Hæc monere visum, ne cui mira Schefferi adnotatio imponeret, quam in alias derivatam editiones video. G. — *Convenit adesse contra provinciam.* Omnino adesse contra Bæticos, seu unus sit, sive plures,

Tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterum petis, eligam id potius, in quo non solum studio tuo, verum etiam judicio satisfaciam. Neque enim tanto opere mihi considerandum est, quid vir optimus in
præsentia velis, quam quid semper sis probaturus. Me 4
circa Idus Octobres spero Romæ futurum, eademque hæc præsentem quoque tua meaque fide Gallo confirmaturum : cui tamen nunc jam licet spondeas de animo meo :

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.

Cur enim non usquequaque Homericis versibus agam 5
tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris : quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi hac sola mercede
posse corrumpi, ut vel contra Bæticos adsim. Pæne præ- 6

qui illos judicio lacessant. Ne cum Gierigio *uni* excidisse putes. Opponuntur sibi, non *provincia* et *unus*, sed *Bætici* et *Gallus*. S. — *Tot officiis*. V. g. in Classico accusando, de quo III, 9; item contra Massam Bæbium, VII, 33, 4. G.

3. *Quorum alterum petis*. Rom. *quorum alterutrum petis*, ut jam Cortius rescripsit. H. — Non opus est sic rescribi. *Alter* pro *alteruter* optimi scriptores dicunt. Livius I, 13. « Melius peribimus, quam sine alteris vestrum viduæ aut orbæ vivemus. » Adeoque ipse Cicero : vid. Clav. Cicer. voc. *alter*. S.

4. *Tua meaque fide*. Et ipse fidem potes illi dare, et de mea etiam fide spondere. Quamquam considerata varietate lectionis a Cortio proposita malim, *eademque hæc præsentem tuo meoque Gallo confirmaturum*. G. — Rom. *Me circa idus Octobris spero Romæ futurum eademque hæc præsentem causa tua Aquilio Gallo confirmaturum*. In vulgata *tua meaque fide* nihil significant. Hinc atque ex Mediceo vera fortasse lectio aliquando restituetur, quæ nondum reperta est, etsi Gesneriana conjectura ad eam proxime accedere videtur : *eademque hæc præsentem quoque tuo meoque Gallo confirmaturum*. Ex *quoque* factum est *caussa*, fallente scripturæ compendio : nam *caussa tua* non placet. Sequitur in Rom. *cui tamen jam nunc*, bene. H. — Scripserit Plinius: *eademque hæc præsentem quoque tuo Gallo confirmaturum*. Deinde *jam nunc* (quod et in excerptis Brummer.) bonum, quamquam nec in vulgata est quod jure reprehendas : uterque enim ordo usu receptus. De *nunc jam* vid. Drakenb. ad Liv. VII, 32, 14; de *jam nunc* idem ad eund. XXXI, 32, 3. S.

— Ἦ, καὶ κυανέῃσιν, etc.) Ex Hom. Il. α', 528. E.

5. *Ut videar mihi hac sola mercede*. Rom. *ut videar hac sola mercede*, sine *mihi*. H. — Pronomen melius adest. S.

6. *Accepisse me caryotas optimas*. Rom. *accepisse caryotas optimas*, omisso *me*. H. — Haud displicet. Certe locis plurimis manus inepte

terii, quod minime prætereundum fuit, accepisse me caryotas optimas, quæ nunc ficis et boletis certandum habent. Vale.

sedulæ librariorum, quibus aliquid ad orationis integritatem deesse videretur, talia provocabula invexerunt. Vid. infra Cortius ad ep. 19, 2; Drakenb. ad Liv. I, 23, 5; Vechner. Hellenol. p. 120 seq. cum notis Heusingeri. S. — *Caryotas*. Græcorum φοίνικες καρυωτοὶ, de quibus v. Diodor. Sic. II, 53; ibique Wesseling. p. 165. S. — *Ficis et boletis*. Sic recte edidit, et scribi, omissa *cum*, docuit Cortius. De formula *certandum habent* vid. Ind. G. — Rom. *quæ nunc cum ficis et boletis certandum abeunt*, vitiose in ultimo verbo. Præpositionem *cum* Cortius unius Medicei auctoritate delevit, quam sæpius Plinius adjecit, si unum locum excipias, lib. VIII, ep. 8, 4; ubi dixit, *rigor aquæ certaverit nivibus*. Hic post *nunc* facile excidere potuit. *Cum ficis et boletis certandum habent* nemo explicat. Fortasse hoc dicit: periclitantur, ne fici et boleti, quos pro illis reddo, se multo gratiores tibi sint. H. — Temere negat Gierigius, Plinium verbo *certare* dativum jungere. Cautius Heusingerus, qui loco illo altero jam in notis ad Vechner. Hellenol. p. 336, usus fuerat. — *Fungis* in excerpt. Brummer. glossa videtur vocis *boletis*. — *Certandum habent* non est, certare possunt, sed certare debent, et quasi in certamen veniunt. S.

VIII.

Petit emendationem orationis in patria habitæ, quum bibliothecam dicasset, et alimenta ingenuis decrevisset: de cujus editione sollicitius disquirit. Apparet multum curæ eum huic epistolæ impendisse, cum in verbis deligendis vinciendisque, tum in sententiis nectendis et explicandis. Ed.

C. PLINIUS POMPEIO SATURNINO SUO S.

Peropportune mihi redditæ sunt literæ tuæ, quibus flagitabas, ut tibi aliquid ex scriptis meis mitterem, quum ego id ipsum destinassem. Addidisti ergo calcaria sponte currenti, pariterque et tibi veniam recusandi la-

boris, et mihi exigendi verecundiam sustulisti : nam nec 2
me timide uti decet eo, quod oblatum est, nec te gra-
vari, quod depoposcisti. Non est tamen, quod ab ho-
mine desidioso aliquid novi operis exspectes. Petiturus sum
enim, ut rursus vaces sermoni, quem apud municipes
meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem, te 3
jam quædam adnotasse, sed generaliter : ideo nunc rogo,
ut non tantum universitati ejus attendas, verum etiam
particulas, qua soles lima, persequaris. Erit enim et post
emendationem liberum nobis vel publicare vel continere.
Quin immo fortasse hanc ipsam cunctationem nostram 4
in alterutram sententiam emendationis ratio deducet, quæ
aut indignum editione, dum sæpius retractat, inveniet :
aut dignum, dum id ipsum experitur, efficiet. Quam- 5
quam hujus cunctationis meæ caussæ non tam in scriptis,
quam in ipso materiæ genere consistunt. Est enim paulo
gloriosius et elatius. Onerabit hoc modestiam nostram,
etiamsi stilus ipse fuerit pressus demissusque, propterea
quod cogimur cum de munificentia parentum nostrorum,
tum de nostra disputare. Anceps hic et lubricus locus 6
est, etiam quum illi necessitas lenocinatur. Etenim si
alienæ quoque laudes parum æquis auribus accipi solent;
quam difficile est obtinere, ne molesta videatur oratio
de se, aut de suis disserentis? nam cum ipsi honestati,
tum aliquanto magis gloriæ ejus prædicationique invi-

VIII. 2. *Non est tamen*. Sic etiam Rom. H.

— *Petiturus sum enim*. Non habet hic ordo verborum, quod aures offendat : immo mollior videtur illo altero, quem Gierigius præferret, *Petiturus enim sum*. Similis locus in Horat. Tursell. cap. LXVIII, 3, ex Cicerone laudatur, Or. pro lege Manilia II, 4 : *Genus est enim ejusmodi, quod*, etc. Vide supra 3, 3. S.

5. *Paulo gloriosius*. Interjectam inter hæc duo verba *quasi*, Cortio auctore, omisimus. G. — *Etiamsi .... demissusque*. Rom. *etiamsi stilus ipse pressus demissusque fuerit*, non *fuerat*, quod cum pluribus Cortius retinuit. H. — *Pressus*. Vid. Ernest. Lexic. Technol. Lat. Rhetor. h. v. S.

6. *Disserentis*. Cortius mallet, si per membranas liceret, *disserens*. Male. S.

demus : atque ea demum recte facta minus detorquemus
et carpimus, quæ in obscuritate et silentio reponuntur.
7 Qua ex caussa sæpe ipse mecum, nobisne tantum, quid-
quid illud est, composuisse, an et aliis debeamus? Ut
nobis, admonet istud, quod pleraque, quæ sunt agendæ
rei necessaria, eadem peraeta nec utilitatem parem nec
8 gratiam retinent. Ac, ne longius exempla repetamus, quid
utilius fuit, quam munificentiæ rationem etiam stilo pro-
sequi? Per hoc enim assequebamur, primum ut honestis
cogitationibus immoraremur; deinde ut pulchritudinem
illarum longiore tractatu pervideremus; postremo, ut su-
bitæ largitionis comitem pœnitentiam caveremus. Nasce-
9 batur ex his exercitatio quædam contemnendæ pecuniæ,
nam quum homines ad custodiam ejus natura restrinxerit,
nos contra multum ac diu pensitatus amor liberalitatis
communibus avaritiæ vinculis eximebat : tantoque lauda-
bilior munificentia nostra fore videbatur, quod ad illam
non impetu quodam, sed consilio trahebamur. Accedebat

7. *An et aliis debeamus?* Proponit dubitationem : deinde ostendit, quæ caussa impellat se ad priorem illius partem sequendam. Nimirum ingeniosam Barthii distinctionem recipere nihil dubitavimus, et probabit, spero, factum, quisquis diligenter animum adverterit. Vulgati, *an et aliis debeamus, ut nobis? Admonet istud quoque.* Retinuit hanc lectionem Cortius : sed idem Barthii emendationem laudavit, et ultimam *quoque* ab optimo Codice Mediceo abesse testatus est. G. — Rom. *nobisne tantum, quidquid est istud* [non *illud*], *composuisse, an et aliis, debeamus? Ut nobis, admonet illud, quod pleraque.* Ita verba ipsa, plane ut Cortius voluerat, scripta sunt : sola interpunctio ab ea, quam adhibui, discrepat, ac potius neglecta est : nam nec post *debeamus*, nec post *nobis* inciditur. H.

8. *Longiore tractatu pervideremus.* Sic et Rom. H. — *Longiorem tractatum* dixit rerum eam tractationem, qua diutius iis immoramur, per singulas euntes, singulas expendentes, id quod supra dixerat *stilo prosequi.* H. — *Pervideremus.* Habet in hoc verbo eam vim ἡ *per*, quam in *perspicio;* ubi accuratam diligentemque curam et continuatam inspiciendi diligentiam notari, satis constat. G. — *Pœnitentiam caveremus.* Hoc fit, cum largitionis utilitatem ac pulchritudinem accurate et diu perpendimus : nam honestatis cogitatio molestum jacturæ factæ sensum mitigat aut plane expellit. E.

9. *Tantoque laudabilior munificen-*

his caussis, quod non ludos, aut gladiatores, sed annuos 10
sumptus in alimenta ingenuorum pollicebamur. Oculorum porro et aurium voluptates adeo non egent commendatione, ut non tam incitari debeant oratione, quam
reprimi : ut vero aliquis libenter educationis tædium la- 11
boremque suscipiat, non præmiis modo, verum etiam
exquisitis adhortationibus impetrandum est : nam si me- 12
dici salubres, sed voluptate carentes cibos, blandioribus alloquiis prosequuntur ; quanto magis decuit publice consulentem, utilissimum munus, sed non perinde populare, comitate orationis inducere? præsertim quum eni-

tia nostra. Rom. *tantoque laudatior munificentia nostra*. H.

10. *Ludos, aut gladiatores* vulgo promittere solebant, qui influere in animos multitudinis volebant. Sed noster utilius pecuniam suam collocare voluit, Trajani liberalitatem imitatus, qui primus *alimenta ingenuorum* dedit, non modo Romæ sed in aliis quoque Italiæ oppidis. Ed. — *In alimenta ingenuorum*. In veteri Inscript. apud Grut. p. 1028, n. 5, (de cujus diversis exemplis et lectionibus Jo. Massonus in præf. vitæ Plinii) IN ALIMENT. PUEROR. ET PUELLAR. PLEB. URB. H-S. . . IN TUTELAM BIBLIOTHECÆ H-S. C... Add. infra VII, 18, 2. G.

12. *Inducere*. Ex eo vocis usu accipiendum, quo *inducunt* medici pilulas auro vel argento; ut *inducuntur* crusta vel tectorio parietes, ut pigmento tabulæ : medicorum aperta hic mentio ; de quibus Lucret. I, 935, et IV, 13 : «Nam veluti pueris absinthia tetra medentes Quum dare conantur prius oras pocula circum Contingunt mellis dulci flavoque liquore, etc.» Poterat etiam *inducunt*. G. — Argutatus erat cum aliis h. l. Gesnerus, qui monuerat vocem illam eo sensu accipiendam, quo *inducunt* medici pilulas auro vel argento, aut *inducuntur* crusta vel tectorio parietes, vel pigmento tabulæ. Sed simpliciorem sensum contextus docet. Ut enim in prothesi Plinius dixerat *cibos alloquiis prosequi*, ita in apodosi, *munus*, a se propositum, *comitate orationis inducere*, h. e. ita exhibere, ut id simul oratione blanda et comi prosequaris et commendes. Hoc enim munus, quo annuos sumptus in alimenta ingenuorum pollicebatur, quia *non* erat *populare*, h. e. non ita gratum populo, ut munera gladiatoria aut ludi oculorum auriumque voluptatibus servientes, *egebat commendatione et incitatione quadam orationis*, ut recte acciperetur et placeret. E. — Placuit eadem ratio J. A. Ernestio : vid. Gesneri ad eum epistola Plinianis præfixa. Altera illa interpretatio, inepta magis quam arguta, a gravitate orationis mirum quantum abhorret. S. — *Quod parentibus datur*. Plinius alimenta promisit pueris ingenuis : hoc munus proprie ad eorum parentes pertinet, qui alendorum liberorum suorum onere levarentur : hoc *orbis* etiam,

tendum haberemus, ut, quod parentibus datur, et orbis probaretur; honoremque paucorum ceteri patienter et
13 exspectarent, et mererentur. Sed ut tunc communibus magis commodis quam privatæ jactantiæ studebamus, quum intentionem affectumque muneris nostri vellemus intelligi; ita nunc in ratione edendi veremur, ne forte non aliorum utilitatibus, sed propriæ laudi servisse vi-

qui numquam suscepissent liberos, vel amisissent susceptos, probari cupit, ad quos fructus illius liberalitatis non pertineret. Talia adnotare superfluum videri poterat, nisi unus itemque alter eorum, qui hac provincia ante nos functi sunt, loco per se claro tenebras sedulo offudisset; id quod semel monitum ad plures observationes nostras æquus lector transferet, et si qua in facili nimis re explicanda operam nos abuti videat, hanc esse caussam suspicetur, quod aliquis male, nostro quidem judicio, eumdem locum interpretatus sit. G. — Rom. *quod parentibus dabatur*, recte. H. — Sic et Cortius; laudo. S. — *Et exspectarent, et mererentur.* Hæc optimorum quorumque librorum lectio, sed aliter, quam adhuc factum, interpretanda. Beneficium Plinii primo non ad *orbos* liberis pertinet, sed ad solos *parentes* ingenuorum, quibus alimenta destinavit. Porro plures erant in hac altera etiam classe, quam ut ad omnes pervenire eodem tempore liberalitas illa, quantumvis magna, posset. Enitendum igitur sibi fuisse ait Secundus noster, ut plures illi, qui non statim frui possent beneficio suo, *paucorum honorem et exspectarent patienter*, dum ad ipsos quoque volventibus annis perveniret, et interim dignos se illo præstarent, eumque *mererentur*. Hæc puto plana, neque monenda adeo, nisi *de orbis*, qui liberos sibi nascituros sperarent, ac de his, qui beneficio Principis jus liberorum consequerentur, hic commentari alicui visum esset. G. — Rom. *ceteri patienter et exspectarent, et mirarentur*, quod non damno. H. — Quod olim legebatur, *ceteri patienter et spectarent, et mirarentur*, tantum abest, ut absonum putem, ut nostræ lectioni pæne præferam. *Imitarentur* a Catanæo enotatum, pro quo in aliis corrupte *incitarentur*, glossema est ineptum grammatici, qui *mirarentur* explicare vellet. Servius ad Virgil. Æn. VIII, 517: « *Miretur.* « Imitetur. Lucanus IX, 807. *Mira-* « *toremque Catonis*, id est, imitato- « rem: optima enim ingenia ne- « cesse est ut ea, quæ mirantur, « imitentur. » S.

13. *Intentionem affectumque muneris nostri.* Rom. *intentionem effectumque muneris nostri.* H. — Est hæc omnium codd. lectio, cui male, opinor, Jacobi Bononiensis conjecturam prætulerunt. Plinius enim, ut privatæ suspicionem jactantiæ effugeret, largitionis suæ et consilium et effectum Comensibus explicare debebat. *Intentio* de consilio dictum rarum puto: an jure Noltenius Lex. Antib. col. 585 sq. et Schwarzius ad Plin. Panegyr. p. 353, suspectæ latinitatis exemplis annumerent, du-

deamur. Præterea meminimus, quanto majore animo 14
honestatis fructus in conscientia, quam in fama, reponatur. Sequi enim gloria, non appeti, debet; nec, si casu aliquo non sequatur, idcirco quod gloriam non meruit,
minus pulchrum est. Ii vero, qui benefacta sua verbis 15
adornant, non ideo prædicare, quia fecerint, sed ut prædicarent, fecisse creduntur. Sic, quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente, vanescit. Homines enim quum rem destruere non possunt, jactationem ejus incessunt. Ita si silenda feceris, factum ipsum; si laudanda, quod non sileas ipse, culpatur. Me 16
vero peculiaris quædam impedit ratio. Etenim hunc ipsum sermonem non apud populum, sed apud decuriones habui; nec in propatulo, sed in curia. Vereor ergo, ut sit 17
satis congruens, quum in dicendo assentationem vulgi acclamationemque defugerim, nunc eadem illa editione

bito. Terentius Andr. IV, 3, 18 : *Repudio, quod consilium primum intenderam.* Sallustius Jugurth. c. 107: *Deinde paucis diebus, quo ire intenderant, perventum.* S.

14. *Quanto majore... .fama.* Rom. *quanto majore animo honestatis in conscientia fructus, quam in fama.* H. — *Gloriam non meruit.* Notabilis locus, de quo jam observavit Casaubonus, *mereri* hic non ad dignitatem et mercedem referri, sed simpliciter esse *consequi, τυγχάνειν.* Confirmat hanc notionem Cortius : sed mavult tamen codicis Medicei fide negationem omittere, quo facto vis consueta verbi *meruit* retinetur. G. — Rom. *quod gloriam meruit.* H. — Delenda negatio hujus aliorumque librorum auctoritate. Optime Heusingerus in Observat. Antibarb. p. 414, sq. : « *Merere*, pro consequi, « Plinio tribuunt invito, lib. I, ep. « 8, 14, ubi ediderunt : *Sequi* « *enim gloria, non appeti, debet; nec.* « *si casu aliquo non sequatur, idcirco,* « *quod gloriam non meruit, minus* « *pulchrum est.* Legendum enim est, « *quod gloriam meruit,* idque in op- « timis exemplaribus exstat. Plinii « ætate illa significatio nondum ita « erat pervulgata : etsi eam sibi in « Plauto quoque, Terentio et Cice- « rone reperisse visus est Gronovius « Observat. in scriptor. eccles. cap. « VII, p. 76. » S.

15. *Ipso qui gesserat recensente.* Rom. *ipso qui gesserit recensente.* Deinde : *si laudanda non sileas, ipse culparis*, quod unice verum est, dummodo *quod non sileas* retinueris, et prius *ipsum* deleveris. H. — Amplector crisin Heusingeri, quam et alii libri ex parte tuentur. S.

16. *Decuriones*, municipiorum senatores dicebantur : inter eos auctoritate eminebant duumviri. Ed.

17. *Obvia ostentatione.* Quæ ultro

sectari: quumque plebem ipsam, cui consulebatur, limine curiæ parietibus discreverim, ne quam in speciem ambitionis inciderem; nunc eos etiam, ad quos ex munere nostro nihil pertinet præter exemplum, velut obvia osten-
18 tatione conquirere. Habes cunctationis meæ caussas: obsequar tamen consilio tuo, cujus mihi auctoritas pro ratione sufficit. Vale.

occurrit omnibus, iisque se jactat atque ingerit, quod ambitionis est. Adeo nihili non videtur vox e bonis libris prolata, ut potius alterum *assentatione* a mala manu esse appareat. Cui enim *assentaretur* editione, de qua hic sermo est? Sed *ostentator* conquirere et cogere studet homines, qui se admirentur, sibi plaudant. G. — Rom. *velut obvia assentatione*, male. H.

18. *Pro ratione sufficit.* Rom. *pro ratione sufficiet*. H. — Sic et Cortius. Probo. S.

IX.

Hortatur ad secessum, propter studia, et innocentiam ruris, urbanæ vitæ nugis præferendum.

C. PLINIUS MINUTIO FUNDANO SUO S.

Mirum est, quam singulis diebus in urbe ratio aut constet aut constare videatur, pluribus cunctisque non
2 constet, nam, si quem interroges, *Hodie quid egisti?*

IX. 1. *Ratio...constet.* Finge tempus esse primo in tabulis accepti; deinde negotia diei uniuscujusque, in quantum suam sibi temporis particulam unumquodque poscit, in expensis induci: si igitur illa acceptorum et expensorum æra æquales summas efficient, *constare* dicetur *ratio.* Atque hoc ita sit, si singula utriusque capitis æra inter se conferantur. Verum si *menses* et *annos* et *vitam* cum quantumvis magno numero negotiorum ejusmodi compares, *ratio non* amplius *constat*, sed expensa videtur nimia. G. — Simplicior tamen mihi videtur, et huic loco aptior Gierigii sententia, *rationem constare*, quando quis finito die reperiat, omnia negotia fuisse necessaria et probanda. Nempe diebus singulis negotia urbana, ut necessaria, probamus; sed si quotidie eadem fecisse reputamus, tum inania et *frigida* illa nobis videntur, h. e. ea, quibus nihil proficitur, quum nec animum juvent, nec in-

respondeat, *Officio togæ virilis interfui; sponsalia, aut
nuptias frequentavi; ille me ad signandum testamentum,
ille in advocationem, ille in consilium rogavit.* Hæc quo 3
die feceris, necessaria; eadem, si quotidie fecisse te re-
putes, inania videntur, multo magis quum secesseris.
Tunc enim subit recordatio, *Quot dies quam frigidis
rebus absumsi?* Quod evenit mihi, postquam in Lauren- 4
tino meo aut lego aliquid, aut scribo, aut etiam corpori
vaco, cujus fulturis animus sustinetur. Nihil audio, quod 5
audisse, nihil dico, quod dixisse pœniteat : nemo apud
me quemquam sinistris sermonibus carpit; neminem ipse

genium acuant, neque honestate et liberalitate sua delectent. E. — Meo quidem sensu Gesneri ratio præstat. S. — *Cunctisque.* Et majoribus auctoritatibus nixa est hæc lectio, et sententiam parit meliorem. *Cunctis* est universis simul sumptis. Eodem sensu legitur *cunctaque* in Mediceo libro, intell. *ratio;* quod probat Cortius. *Junctisque*, vulgatum, non ita commodum est. G. — Hæc puto rectius se habere, quam rationes eorum, qui *junctisque* defendunt vel ediderunt. Nempe in *pluribus*, si a *singulis* distinguuntur, jam inest notio *junctorum*, nam hac conjunctione fit, ut singuli dies plures fiant. *Cuncti* autem ab utroque illo genere differunt, suntque universi. Hos *cunctos* etiam Plinius expressit his verbis : *si quotidie fecisse te reputes :* nam quod quotidie fit, id nec singulis, nec pluribus, sed *cunctis* diebus fieri solet. E. — Rom. *pluribus cunctaque non constet*, ut solus præterea Mediceus. H. — Pæne assentior Cortio hanc lectionem vulgata longe doctiorem et prorsus Plinianam dicenti. Sic omnis de hoc loco fluctuatio facile sedatur. Quid J. A. Ernestio visum fuerit, vide in Gesneri ad eum epistola. Ceterum de confusione vocum *cunctus* et *junctus* vid. Drakenb. ad Livium III, 66, 5. S.

2. *Officio togæ virilis.* Quam solenne fuerit, illum diem, quo, posita prætexta, virilem togam seu puram sumerent, officio et celebritate amicorum obire, notum v. g. ex Sueton. Claud. II : *Togæ virilis die, circa mediam noctem, sine solenni officio lectica in Capitolium latus est.* Idem auctor de Caligula ut peculiare notat c. X : *Uno atque eodem die togam sumpsit, barbamque posuit : sine ullo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum ejus.* Verum Augustus ob id ipsum officium Consulatum bis sumsit, « ut Caium et Lucium filios, amplissimo præditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in forum. » Sueton. Aug. c. XXVI. G.

3. *Frigidis rebus,* inanibus. *Frigida* et *inania* jungit Plinius IV, 17, 4. Sic et Græci. Herodotus p. 715, de Mardonio : ὁ δὲ, περιχαρὴς γενόμενος, καὶ ἐπαρθεὶς ψυχρῇ νίκῃ, ἐπῆκε κ. τ. λ. ubi interpres perite : *et frigida victoria elatus.* S.

5. *Sinistris sermonibus carpit.* Sic et

reprehendo, nisi unum me, quum parum commode scribo : nulla spe, nullo timore sollicitor, nullis rumoribus
6 inquietor. Mecum tantum, et cum libellis loquor. Rectam sinceramque vitam! dulce otium, honestumque, ac pæne omni negotio pulchrius! O mare, o littus, verum secretumque μουσεῖον! quam multa invenitis, quam multa di-
7 ctatis! Proinde tu quoque strepitum istum inanemque discursum, et multum ineptos labores, ut primum fuerit
8 occasio, relinque; teque studiis, vel otio trade. Satius est enim, ut Attilius noster eruditissime simul et facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. Vale.

Rom. H. — *Unum tamen* Arntzen. ad Paneg. XCIII, 3, et ait vitiose esse in editis *tum*. G. — Non Arntzenius, sed Livineius. S.

6. *Rectam sinceramque vitam*. Rom. *O rectam sinceramque vitam*. Proxime inde : *verum secretumque μουσῶν*. H.

8. *Attilius*. Præstat *Atilius*. Vide infra ad II, 14, 2. S. — *Eruditissime*. Addidit, opinor, Plinius, quod vox illa Attilii faceta otium *literatum* ac *studia* commendaret. Vertas igitur *ganz im gelehrten Sinne*. *Facetius* et *eruditius* similiter junxit Columella, I, 1, 14, p. 429, ed. Gesn. S. — *Otiosum esse*. Quieti animi et bonis literis vacare, nullis negotiis molestis impeditum, potius est, quam *nihil agere*, h. e. frustra et nequidquam occupari, movere, sed nihil promovere, etc. Jam laudarunt hic viri docti Scipionis vocem ex Cic. off. III, 1, *Se nunquam minus otiosum esse, quam quum otiosus sit*. G.

X.

Euphratem philosophum laudat, quem ut audiat Atrius, hortatur, doletque non crebrius se per occupationes illum audire posse. Exsultat in his laudibus animus Plinii, et verba promanant e pectore pleno, ita ut videas summa hominis admiratione captum fuisse. Ed.

C. PLINIUS ATRIO CLEMENTI SUO S.

Si quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret : multa claraque exempla sunt : suffecerit

unum, Euphrates philosophus. Hunc ego in Syria, quum 2
adolescentulus militarem, penitus et domi inspexi, amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum. Est enim obvius et expositus, plenusque humanitate, quam præcipit. Atque utinam sic ipse, quam spem tunc ille de me 3
concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus suis addidit! Aut ego nunc illas magis miror, quia magis intelligo : quamquam ne nunc quidem satis intelligo. Ut enim 4
de pictore, sculptore, fictore, nisi artifex, judicare; ita, nisi sapiens, non potest perspicere sapientem. Quantum 5
mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate sic eminent et elucent, ut mediocriter quoque doctos advertant et

X. 1. *Suffecerit unum*. Rom. *Sufficerit nobis unum*, unde *sufficeret* factum, quod Cortius prætulit, quum utrumque ex *suffecerit* corruptum sit. H. — Euphrates, philosophus stoicus, genere Ægyptius : adhæsit Vespasiano in Ægyptum venienti ; Romæ studiosus, aulæ se insinuavit, atque hausto veneno sponte decessit sub Adriano. Ed.

2. *Adolescentulus*. Viginti circiter annorum, tribunus erat tertiæ legionis gallicæ, quæ a Vespasiano in Syriam missa erat. Ed. — *Obvius et expositus*. De eo, qui suam mentem, suos sensus omnibus aperit, et offert, nihil dissimulat. Sic *candidissimum et maxime expositum* junxit Quintil. II, 5, 19; ubi plura hujus loquendi formæ hac ætate inprimis frequentis exempla dedit Spalding. E. — Immo est h. l. is, qui studiosos sui comiter, *plenus humanitate* excipit. Gierigius apte laudat Senecam Epist. 108, T. II, p. 530, edit. Amstel. : *Attalum. . . . . non tantum paratum discentibus, sed obvium*. S.

3. *Atque utinam . . . . . impleverim*. Rom. *Atque utinam sic spem ipse, quam tunc et de me concepit, impleverim*. H. — *Virtutibus suis addidit*. Nempe *virtutibus suis addere* dicuntur ii, qui in dies magis proficiunt virtutibus, et quas nondum habebant, eas comparare sibi adnituntur. E.

— *Aut ego*. Sic legendum, non *At ego*. Dixerat, *Ille multum virtutibus suis addidit*. Hoc nunc retractat ex aliqua parte, et fieri ait posse, ut olim talis fuerit Euphrates, sed tum non ita bene sibi notus. G. — Rom. *Aut ego nunc illas magis miror, quia intelligo, quamquam ne nunc quidem satis. Ut enim*. Merito postremum verbum *intelligo* omissum est, quod vulgati habent, in quibus vero antea rectius est, *quia nunc magis intelligo*, iterato adverbio. H.

4. *Ut enim...fictore*. Rom. *Ut enim de pictore, scalptore, fictore*. H.

5. *Quantum . . . . . eminent*. Rom. *Quantum tamen datur mihi in Euphrate cernere, multa sic eminent*. H. — *Eminent et elucent*. Ut in pictura, quæ multo lumine instructa sunt et umbræ adjuncta. Cf. Lib. III, 13, 4; ubi *elata* et *excelsa* in oratione com-

afficiant. Disputat subtiliter, graviter, ornate : frequen-
ter etiam Platonicam illam sublimitatem et latitudinem
effingit. Sermo est copiosus et varius : dulcis inprimis,
6 et qui repugnantes quoque ducat et impellat. Ad hoc,
proceritas corporis, decora facies, demissus capillus, in-
gens et cana barba : quæ licet fortuita et inania puten-
7 tur, illi tamen plurimum venerationis acquirunt. Nullus
horror in cultu, nulla tristitia, multum severitatis : reve-
rearis occursum, non reformides. Vitæ sanctitas summa,
comitas par. Insectatur vitia, non homines : nec castigat
errantes, sed emendat. Sequaris monentem attentus et
pendens : et persuadere tibi, etiam quum persuaserit,

parantur iis, quæ in pictura lumen et umbra commendat. E.

— *Latitudinem*. Catanæi observatio est non inelegans, *latitudinem* tribui *Platoni* cum respectu ad etymon nominis illius; πλάτος enim *latitudo* est. *Lata* porro oratio pressæ adstrictæque opponitur. Vide mox I, 20, 19. G. — Ibi *lata, magnifica*, *excelsa* oratio junctim dicitur. Suidas etiam in Θεόφραστος, διὰ πλάτος ἐν λόγοις, Platonem appellatum notat. Alii tamen Platonem a lato pectore aut fronte nomen accepisse dixerunt. Diog. Laërt. Plat. cap. 5 : ὅτι πλατὺς ἦν τὸ μέτωπον, ὥς φησι Νεάνθης. Seneca Epist. 58 : « Erat quidem corpus validum et forte sortitus, et illi nomen latitudo pectoris fecerat.» E. — Diog. Laërt. III, 4, p. 166, ed. Amstel. ἔνιοι δὲ, διὰ τὴν πλατύτητα τῆς ἑρμηνείας οὕτως ὀνομασθῆναι. Timoni Phliasio dicitur (Analect. Brunck. T. II, p. 70; XIV,) πλατύτατος, ἀλλ' ἀγορητὴς ἡδυεπὴς κ. τ. λ. qui et Ἀκαδημαϊκῶν πλατυρημοσύνην notat. (Ibid. p. 71, XVI.) S.

6. *Ad hoc proceritas*. Rom. *ad hæc proceritas*, optime. H. — Sic et Cortius, quem Gesnerus et Gierigius sequi debebant; *hoc* Excerpta Brummer. habent. Ceterum perpetua confusio vocum *ad hoc, ad hæc, ad huc*. Vid. Cort. ad Sallust. Catil. XIV, 3; XLIV, 6; ad Plin. Ep. I, 22, 4; Drakenb. ad Liv. XXI, 52, 10. S. — *Demissus capillus*. Græcorum καθειμένη κόμη. Variata ad hellenismi rationem structura, Lucian. T. III, p. 492, de Homero : τὸν καθειμένον τὰς κόμας. S. — *Ingens et cana barba*. Apollonius Tyan. epist. 3, p. 386, ed. Olear. Euphratæ fuisse ait πώγωνα λευκὸν καὶ μέγαν, acerbissime addens : πλέον δὲ οὐδέν. S.

7. *Nullus horror in cultu*. Rom. *Nullus horror in vultu*, probe : quod huic opponitur *severitas*, quæ in *vultu* utique est potius, quam in *cultu*. H. — Accedo. Sic et alibi codices fluctuant, velut in Claudian. de IV Cons. Honor. v. 591. Vid. Burmann. ad Anthol. Lat. T. I, p. 631. S.

— *Nec castigat errantes*. Non exprobrat errorem verbis asperis, sed orationibus revincit, et per hoc ipsum emendat et eximit. G. — *Pendens :* sc. ab ore dicentis, nota dicendi formula, de iis, qui cupide dicta alterius arripiunt, nec verbu-

cupias. Jam vero liberi tres, duo mares, quos diligentis- 8
sime instituit. Socer Pompeius Julianus, cum cetera vita,
tum vel hoc uno magnus et clarus, quod, ipse provinciæ
princeps, inter altissimas conditiones, generum, non ho-
noribus principem, sed sapientia, elegit. Quamquam quid 9
ego plura de viro, quo mihi frui non licet? An ut magis
angar, quod non licet? Nam distringor officio, ut maxi-
mo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali, subnoto libel-
los, conficio tabulas: scribo plurimas, sed illiteratissimas
literas. Soleo nonnunquam (nam id ipsum quando con- 10
tingit!) de his occupationibus apud Euphratem queri.
Ille me consolatur; adfirmat etiam esse hanc philoso-
phiæ, et quidem pulcherrimam partem, agere negotium
publicum, cognoscere, judicare, promere et exercere

lum perire patiantur. Sequens sententia acumen habet ex quadam repugnantia: *et persuadere...cupias*, h.e. non possis exsatiari ejus oratione et præceptis; etiam quum sentias eum tibi aliquid persuasisse, tamen optes, ut eadem repetat. E. — Similiter Græci. Chariton. p. 59, edit. Amstel. ἀναρτήσας ἑαυτὸν τῆς ἀκροάσεως, ad q. l. vide Dorvill. p. 342 sq. S. — *Et persuadere...cupias*. Rom. *et persuaderi tibi, etiam quum persuaserit, cupias*, plane ut Medic. H. — Præstat vulgata, quam mutarunt, quibus pronominis ellipsis durior visa esset. Sed exempla ejus ubivis obvia; cf. Cort. ad Sallust. Cat. XXXI, 7. S.

8. *Provinciæ.... conditiones*. Rom. *provinciæ princeps hunc inter altissimas conditiones*. Iterum et hic cum Medic. consentit. H. — *Hunc*, etsi Cortio probatum, nolim in ordinem recipere. Vix credas, quot locis manus librariorum inepte sedulæ talia pronomina, ad sensus scilicet integritatem necessaria, intulerint. S. — *Inter altissimas conditiones*. Imitaturne Nepotem Cornelium Att. XII, de Agrippa: «Quum propter suam gratiam et Cæsaris potentiam nullius conditionis non haberet potestatem, potissimum ejus delegit affinitatem, etc.» G. — Sensus est, quum posset generum sibi eligere, honoribus et divitiis præditum, Euphratem elegit sola sapientia præstantem. E. — *Conditio* de matrimonio est latinitatis jureconsultorum. Hinc formula repudii *conditione tua non utor*. Vid. Drakenborch. ad Liv. III, 45, 11; Bosii ind. in Cornel. Nepot. v. *Conditio*. S.

9. *Officio, ut maximo*. Præfectura ærarii, quam gessit ætatis anno XXXVI et proximo ex Massoni rationibus, quem vide: præsertim vero nostrum V, 15, 5, et X, 20, 1; Pan. XCI, 1. G. — *Pro tribunali*. h. e. *in tribunali*. Sic *pro suggestu*, *pro rostris*, alia. Vid. Cort. ad Sallust. Jug. LXVII. Eodem modo Græci πρὸ usurpant. Vid. Duker. ad Flor. IV, 2, 91. S.

10. *Quæque ipsi doceant*. Non satis

11 justitiam; quæque ipsi doceant, in usu habere. Mihi tamen hoc unum non persuadet, satius esse ista facere, quam cum illo dies totos audiendo discendoque consumere. Quo magis te, cui vacat, hortor, quum in urbem proxime veneris (venias autem ob hoc maturius), illi te
12 expoliendum limandumque permittas. Neque enim ego, ut multi, invideo aliis bono, quo ipse careo; sed contra sensum quemdam voluptatemque percipio, si ea, quæ mihi denegantur, amicis video superesse. Vale.

perspicuum est, quo hoc *ipsi* pertineat. Contextus quidem omnis, et proxima commemoratio philosophiæ suadet, ut *philosophos* intelligamus, sed manet tamen abrupta et hians oratio. Si quid libri veteres adjuvarent, ego legerem *quæque ipsa doceat*, sc. philosophia, *in usu habere*, h. e. præcepta philosophiæ usu et factis exsequi. E. — Locus sanissimus, in quo quid hiet, non intelligo. Novandi libidinem coercere debebat Cortii annotatio, cui, si necesse esset, plurima ex utraque lingua adjici possent. Uno defungar Livii loco, XLII, 47, 7: « Hæc Romana esse, non versutiarum Punicarum, neque calliditatis Græcæ: apud quos fallere hostem, quam vi superare, gloriosius fuerit. » Vid. Porson. ad Eurip. Hecub. v. 22. Wakef. ad Lucret. I, 283, 353. S.

11. *Hoc unum non persuadet.* Suavissime repetit, quæ de vi persuadendi et dulcedine viri dixerat § 7. G. — *Illi te expoliendum limandumque.* Rom. *illi te extollendum limandumque,* ut Medic. Lege *excolendum*, quod Latinum et Plinianum est. Lib. IV, ep. 6, 2: « Nec agrum, quem non habeo, sed ipsum me studiis excolo. » Cic. Brut. c. 25: « Caiusque Tuditanus cum omni vita atque victu excultus atque expolitus, tum ejus elegans est habitum etiam orationis genus. » Metaphora ducta est ab agris, qui *excoli* dicuntur, quando, quæ fertilitati officiunt, exstirpantur. Vid. lexic. rustic. Gesnerianum. H.

12. *Invideo aliis bono.* Ita perpetuo construi hoc verbum in bonis quidem codicibus a Plinio, ostendit ad h. l. Cortius: et jam fecerat ad Quint. IX, 3, p. 799, Burmannus. Vid. Ind. G. — Rom. *Neque enim ego, ut multi, invideo aliis bono*, cum Med. et melioribus. Sic Romanus liber etiam lib. II, ep. 20, 8, *invidetis bona morte*, et lib. III, ep. 8, 2, *titulis invidere;* lib. VII, epistol. 28, 2, *qui invident mihi felicissimo errorem* [ita expressum, pro *errore*]; lib. IX, epist. 13, 5: *Ut vobis societatis jus invideam*, pro *societate ejus*. H. — *Sensum . . . . voluptatemque;* ἓν διὰ δυοῖν dicit, pro *sensum voluptatis*. G. — Nempe Gesnerus putabat, hanc interpretandæ formulæ rationem, si qua alia, optimam esse. Equidem miror, Plinium, si ita scripsit, ita scripsisse. E. — Me quoque offendit *sensum quemdam voluptatemque;* nec Gierigii ratio satisfacit. An post *quemdam* excidit *jucundum?* S.

XI.

De infrequentia epistolarum expostulat.

C. PLINIUS FABIO JUSTO SUO S.

Olim nullas mihi epistolas mittis. *Nihil est*, inquis,
quod scribam. At hoc ipsum scribe, nihil esse, quod scri-
bas : vel solum illud, unde incipere priores solebant, *si
vales, bene est; ego valeo.* Hoc mihi sufficit; est enim 2
maximum. Ludere me putas? Serio peto. Fac sciam, quid
agas : quod sine sollicitudine summa nescire non possum.
Vale.

XI. 1. *Olim nullas mihi.* Rom. *Olim mihi nullas.* H. — Sic et Cortius. Præfero nostrum ordinem, ut qui auribus magis blandiatur. S.

— *At hoc ipsum scribe.* Similis est epistola Ciceronis filii ad Tironem XVI, 26 : *Etiamsi, quod scribas, non habebis, scribito tamen*, etc. G. — *Priores.* Laudavit hic Buchnerus Senec. ep. XV pr. « Mos antiquis fuit usque ad meam servatus ætatem, primis epistolæ verbis adjicere : si vales, bene est. » G. — Rom. *unde priores incipere solebant.* H.

XII.

Deflet Corellii voluntariam mortem, qua rectorem vitæ suæ, et optimum amicum amiserit. Videtur hæc epistola studium purgandi Corellium prodere, non minus quam sermonem animi vere dolentis exprimere. Ed.

C. PLINIUS CALESTRIO TIRONI SUO S.

Jacturam gravissimam feci, si jactura dicenda est tanti viri amissio. Decessit Corellius Rufus, et quidem

XII. 1. *Si jactura dicenda est.* Dubium, cur parum probet *jacturæ* appellationem; nimisne lene putet, in amissione rei inæstimabilis; an ideo parum aptum, quod mortuorum memoria, exemplum, beneficia,

sponte, quod dolorem meum exulcerat: est enim luctuosissimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis
2 videtur: nam utcumque in illis, qui morbo finiuntur, magnum ex ipsa necessitate solatium est; in iis vero, quos arcessita mors aufert, hic insanabilis dolor est, quod
3 creduntur potuisse diu vivere. Corellium quidem summa

adhuc ad nos pertinent? An jactura damnum, quod facimus ad evitandum majus? G. — Ernestius, patruus meus, olim laudaverat Epist. II, 1, 10, ut evinceret, Plinium *jacturam* ideo noluisse, quod virorum magnorum memoria nunquam intercidat. Gesnerus acute respondebat, se dubitare, utrum consolandi argumentum initio ponere voluerit, et tamen in luctu desinere. Novissimus editor, Gierigius V. C. illa omnia repetiit, nihil addens de suo nisi hæc: « aut igitur, inquit, nodum in scirpo quæsivit, aut ego mentem ejus non assequor. » Erit igitur Plinius in hoc loco aut obscurus, aut ineptus. Neutrum ego credo: acutum et venustum ubique deprehendi. Quid ergo? nempe necesse est, tempore Plinii vocabulo *jacturæ* adhæsisse notionem non satis dignam et honestam; quare quum Plinio nunc excidisset ea vox in re gravi et magna, ipse se castigat propterea et corrigit, magis autem, ut venustum veluti flexum, et laudis opportunitatem oratio recipiat, quam ut rationis grammaticæ admonere lectorem velit. Fronto Grammaticus dicit, *jacturam* esse, quod jacitur ex onere navis. Jam locus est Pseudo-Sallust. ad Cæs. Or. II, cap. 55. L. Postumius, et M. Favonius, mihi videntur quasi magnæ navis supervacua esse: ubi salvi pervenere, usui sunt: si quid adversi coortum est, *de illis potissimum jactura fit, quia pretii minimi sunt*. E. — Probabilis disputatio. Nec tamen puto, illam vocis *jactura* vim ævi Pliniani propriam, sed omnino latinitatis fuisse. Sulpicius ad Ciceronem (Epist. IV, 5, p. 89, edit. Ernest.): « Modo uno tempore tot viri clarissimi interierunt: . . . in unius mulierculæ animula si jactura facta est, tanto opere commoveris? » Vides, ut *interitus virorum clarissimorum* opponatur *jacturæ mulierculæ*. Quamquam non nego, καταχρηστικῶς etiam de gravi damno dici potuisse. S. — *Corellius Rufus*. Rom. *Corelius Rufus*, ut postea constanter. H. — *Ex natura*. Non assentior Gierigio *venit* excidisse putanti. S. — *Fatalis*. *Fatalis* mors hic non simpliciter, ut alias, naturalis est; ab hac enim distinguit: sed ea, quam effugere, qui moritur, non potuisse videtur, licet voluerit, ut sunt ruinæ, cædes ab insidiatoribus, naufragium, etc. Scimus alioquin *fatum* ad naturalem præsertim mortem referri: nec vehementer intercesserim, si quis synonyma plane hic etiam esse velit mortem, quæ *ex natura* est, et *fatalem*. Certe ita sumit Vell. II, 4, 6. G.

2. *Qui morbo finiuntur*. *Fati* novam mentionem non facit: sive quod satius habuit, unum genus referre, cui plane simile sit alterum: sive *fato* et *morbo finiri* pro iisdem habuit. G.

ratio, quæ sapientibus pro necessitate est, ad hoc consi-
lium compulit, quamquam plurimas vivendi caussas ha-
bentem, optimam conscientiam, optimam famam, maxi-
mam auctoritatem; præterea filiam, uxorem, nepotem,
sorores, interque tot pignora, veros amicos. Sed tam 4
longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, ut hæc
tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. Tertio
et tricesimo anno (ut ipsum prædicantem audiebam) pe-
dum dolore correptus est. Patrius hic illi : nam plerum-
que morbi quoque per successiones quasdam, ut alia,
traduntur. Hunc abstinentia, sanctitate, quoad viridis 5
ætas, vicit et fregit; novissime cum senectute ingrave-

3. *Optimam conscientiam.* In Rom. omissa sunt. H. — Negligentia librarii (nisi ipsius typothetæ culpa est), cujus oculi a priore *optimam* ad posterius aberrarent. Fons hic mendorum uberrimus. S.—*Pignora. Pignera* Cort. casce. Tetigit Laurenbergius Antiquar. p. 206. Cf. Nolten. Lexic. Antibarb. col. 137. Ridicule Beda de Orthographia col. 2341, ed. Putsch. : *Pignera, rerum : Pignora, filiorum et affectionum.* Vid. Cort. Dissertat. de usu orthographiæ latinæ cap. III, §. 8, p. 82, ed. Harles. S.

4. *Pretia vivendi.* Res illæ, propter quas operæ pretium sit vivere, ut conscientia, fama, auctoritas, et quas alias vivendi caussas paulo antea commemoraverat. E. — *Ut ipsum prædicantem audiebam.* Rom. *ut ipsum audiebam*, medio verbo, *prædicantem*, excluso. H. — Excludunt et alii libri. Male. S. — *Patrius hic illi.* Videtur tacitæ suspicioni occurrere, quum podagra et similes morbi intemperantiæ sæpe circa Venerem et Bacchum quasi satellites sint. Ne quid igitur de Corellio cogitemus ejusmodi, patrium morbum esse narrat. G.

5. *Sanctitate.* Castitate. Sic Græcis dicitur ἁγνὸς, ἁγνὸς γάμων, ἁγνολεχής (Ruhnken. ad Timæum, p. 133. a.). Æschylus dramatis satyrici licentia apud Lucian. T. II, p. 457 : μηρῶν τε τῶν σῶν εὐσεβὴς ὁμιλία. coll. Porsono ad Euripid. Med. v. 750. S. — *Quoad viridis ætas.* Nota Horatii vox : *dum virent genua*, expressa illa ex Theocritea Idyl. XIV, 70 : ἇς*) γόνυ χλωρόν. Vid. Valckenar. Epist. ad M. Rœverum, p. 24. Toup. Cur. Post. in Theocr. p. 26, Mitsch. ad Horat. T. II, p. 587. S. — Adde μέλεα χλοερὰ Theoc. XXVII, 66.

* Ita leg. cum Toupio et aliis. Male vulgo οἷς, confusione literarum sat frequenti, de qua Porsonus ad Euripid. Med. v. 44. Locis a viro eximio tractatis accedat Herodoteus lib. VII, c. 156, ubi certa emendatione scripsi : καὶ ἔσαν οἱ πάντα αἱ Συρήκουσαι. Sic Lucian. T. III, p. 469, καὶ οἱ πάντα Κομβάβος ἦν. In hanc παρέκβασιν, cujus veniam æqui dabunt lectores, me deflexit Mitscherlichius ad Horatium Theocrito minus perspecte utens. S.

6 scentem viribus animi sustinebat. Quum quidem incredi-
biles cruciatus et indignissima tormenta pateretur (jam
enim dolor non pedibus solis, ut prius, insidebat, sed
omnia membra pervagabatur), veni ad eum Domitiani
7 temporibus, in suburbano jacentem. Servi e cubiculo
recesserunt : habebat enim hoc moris, quoties intrasset
fidelior amicus. Quin etiam uxor, quamquam omnis se-
8 creti capacissima, digrediebatur. Circumtulit oculos, et,
Cur, inquit, *me putas hos tantos dolores tamdiu susti-
nere? ut scilicet isti latroni, vel uno die, supersim.* De-
disses huic animo par corpus; fecisset quod optabat.
Adfuit tamen deus voto, cujus ille compos, ut jam secu-
rus liberque moriturus, multa illa vitæ, sed minora,
9 retinacula abrupit. Increverat valetudo, quam temperan-
tia mitigare tentavit; perseverantem constantia fugit.

6. *Non pedibus solis, ut prius.* Rom. *non pedibus solum, ut prius.* H. — Similis et frequentissima in Græcorum libris confusio vocum μόνος et μόνον. S.

7. *Habebat enim hoc moris. Habebant enim hoc moris* Rom. et Venet. CIƆCCCCLXXXV, non *habebat*, quod Aldus maluit, quem non sequor. De servis loquitur sponte digredientibus. H. — Sed malui *habebat.* Ed.

8. *Circumtulit oculos.* Ut videret nimirum, omnesne remoti arbitri essent, ne quis legere sermonem cum periculo dicentis audientisque posset. G. — *Isti latroni.* Hic quis sit, ne ignoraretur, supra dixerat Plinius, se ad Corellium Domitiani temporibus venisse. Callide vero, et venuste! E. — Vel hinc discas, quale fuerit contumeliosissimum atque acerbissimum adclamationum genus, quo senatus Domitianum mortuum laceravit, teste Suetonio Domitian. c. ult. S. — *Dedisses huic animo.* Judicium Plinii de Corellio : pro *si dedisses.* Illustravit ellipsin hanc exemplis Cortius ad Sall. Jug. LXIV, 5. G. — *Fecisset quod optabat.* Interfecturum fuisse αὐτόχειρα Domitianum, haud obscure innuitur. Ceterum verba : *Dedisses...optabat,* in editione Cortii verbis Corellii continuantur. Melius Gesnerus. S. — *Adfuit tamen deus voto.* Superfuit Corellius Domitiano, et usque ad Trajani tempora vixisse videtur. Cf. Ep. IV, 17, 8. — Quæ sequuntur *vitæ retinacula*, eadem sunt, quæ supra *pretia vivendi* dixerat. E. — *Minora.* Talia videbantur Corellio, cui reipublicæ salus omnibus suis carior esset, ut Plinius infra 11. Male Catanæus, eumque sequens novissimus editor. S.

9. *Perseverantem constantia fugit.* Corellius morbum, qui mitigari se non passus esset, morbum inquam et vitam adeo, constantia sua, id est, constanti et immutabili mo-

Jam dies alter, tertius, quartus : abstinebat cibo. Misit
ad me uxor ejus Hispulla communem amicum C. Gemi-
nium cum tristissimo nuntio, *destinasse Corellium mori,
nec aut suis, aut filiæ precibus flecti; solum superesse
me, a quo revocari posset ad vitam.* Cucurri : perve- 10
neram in proximum, quum mihi ab eadem Hispulla Ju-
lius Atticus nuntiat, nihil jam ne me quidem impetratu-
rum : tam obstinate magis ac magis induruisse. Dixerat
sane medico admoventi cibum, Κέκρικα, quæ vox quan-
tum admirationis in animo meo, tantum desiderii reli-
quit. Cogito, quo amico, quo viro caream. Implevit qui- 11
dem annum septimum et sexagesimum, quæ ætas etiam
robustissimis satis longa est : scio. Evasit perpetuam
valetudinem : scio. Decessit superstitibus suis, florente
republica, quæ illi omnibus suis carior erat : et hoc scio.
Ego tamen, tanquam et juvenis, et fortissimi, morte 12
doleo : doleo autem (licet me imbecillum putes) meo
nomine. Amisi enim, amisi vitæ meæ testem, rectorem,
magistrum. In summa, dicam quod recenti dolore con-

riendi destinatione, abstinentiaque cibi effugit. Videtur acumen quæsiisse Secundus, quum *constantiæ fugam* tribuit. G. — Dubito, an de hoc acumine nunc cogitaverit Plinius. Non tam constantiæ fugam tribuit, quam sibi ipsi. Ipse enim *perseverantem* morbum *constantia* sua *fugit*, seu effugit. Talia Plinio, vividas rerum imagines facile concipienti, vel non quærenti, obvia sunt. E. — *Communem amicum C. Geminium.* Rom. *communem amicum C. Germanum.* Deinde : *aut filiæ precibus inflecti.*

10. *Julius Atticus* a facundia attica cognominatus, de vitibus colendis librum scripsit. Ed. — *Magis ac magis.* Male cod. *ac magis* omittit. Vid. Col. ad Ennii Fragm. p. 99, ed. Amstel. Sic Græci μᾶλλον καὶ μᾶλλον, et copula neglecta, μᾶλλον μᾶλλον. S. — Κέκρικα. Vox judicii, constantiæ, consilii, quam proinde admiratur Plinius, et desiderio se illa accensum significat. Altera lectio Κέκμηκα, nihil habet non humile potius et erubescendum. G.

11. *Quæ illi... erat.* Rom. *quæ illi omnibus carior erat* omisso pronomine *suis*. H.

12. *Ego tamen... doleo.* Rom. *Ego tamen tanquam et juvenis firmissimi mortem doleo.* H. — *Et* ante *firmissimi* aut ipsius Heusingeri aut typothetæ errore videtur excidisse. Placet *firmissimi*, quum mox sequatur: *infirmus erat.* S. — *Meo nomine.* Quum

tubernali meo Calvisio dixi : *Vereor, ne negligentius* 13 *vivam.* Proinde adhibe solatia mihi : non hæc, *senex erat, infirmus erat* (hæc enim novi) : sed nova aliqua, sed magna, quæ audierim nunquam, legerim nunquam : nam quæ audivi, quæ legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur. Vale.

ipsi Corellio nihil decesserit, sed finem potius ille cruciatus invenerit : doleo non ipsius nomine, quæ alioqui vis amicitiæ est, sed meo, quod mihi tantum bonum ereptum esse sentio. G. — *Amisi enim..... testem.* Rom. *Amisi enim vitæ meæ testem*, non iterato verbo. H. — Longe melius, ad orationisque vim augendam efficacius iteratur. Sic mox : *sed...sed..., ...nunquam... nunquam, quæ...quæ..* S. — *Ne negligentius vivam.* Erepto vitæ meæ teste, rectore, magistro, etc. G.

XIII.

Et ingeniorum suis temporibus proventum laudat, et auditorum negligentiam vituperat. Hæc epistola autem multum habet simplicitatis, exprimitque sermonem vitæ communis. Ed.

C. PLINIUS SOSIO SENECIONI SUO S.

Magnum proventum poetarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis. Juvat me, quod vigent studia, proferunt se ingenia hominum et ostentant : tametsi ad audiendum pigre coitur. 2 Plerique in stationibus sedent, tempusque audiendi fabu-

XIII. 2. *In stationibus.* Locis publicis, in quibus convenire vel negotii vel otii caussa, vel universis, vel certi generis hominibus jus ac solenne esset. Sic *Salvidieno Orsito* apud Sueton. Nero. c. 37, *objectum est, quod tabernas tres de domo sua circa forum civitatibus ad stationem locasset :* ad quem locum cæteros laudarunt Torrentius ac nuper Burmannus. Add. infra II, 9, 5. G. — *Audiendi.* Sic legendum puto. *Tempus audiendi*, h. e. quo audiendus erat recitator, *consumunt fabulis*, h. e. sermonibus variis, confabulationibus : qui *audiendis fabulis* legunt, non cogitant, utrosque hic intelligi, et qui loquantur, et qui

lis conterunt, ac subinde sibi nuntiari jubent, an jam
recitator intraverit, an dixerit præfationem, an ex magna
parte evolverit librum : tum demum, ac tunc quoque
lente cunctanterque, veniunt : nec tamen permanent, sed
ante finem recedunt, alii dissimulanter et furtim, alii
simpliciter et libere. At hercule memoria parentum 3
Claudium Cæsarem ferunt, quum in palatio spatiaretur,
audissetque clamorem, caussam requisisse; quumque di-
ctum esset, recitare Nonianum, subitum recitanti inopi-
natumque venisse. Nunc otiosissimus quisque multo ante 4
rogatus, et identidem admonitus, aut non venit, aut,
si venit, queritur se diem, quia non perdiderit, perdi-
disse. Sed tanto magis laudandi probandique sunt, quos 5

audiant : deinde si *audiendis fabulis* legamus, non id intelligi, quod auctor hic vult, confabulationes et familiares sermones in circulo sedentium; sed audientiam uni alicui narranti vel agenti fabulas præstitam. G. — Potest sane contra dici, frequentes illos homines non omnes potuisse fabulas narrare, sed plerosque operam dedisse paucis quibusdam præter cæteros garrulis, itaque a pleraque parte recte denominationem fieri. Ita Gierigius, qui *audiendis* edidit. E. — Bene Gesnerus, cui Gruterus præluxerat. Tenendum est, quod jam illi præclare monuerunt, *fabulas* hic esse omnino sermones ac confabulationes de rebus vitæ communis, quales Suetonius Domitian. cap. XV, p. 933, ed. Oud., *diei fabulas*, Plinius ipse VIII, 18, 11, *fabulas urbis* dicit. Vid. Interpretes ad Phædri Fab. I, Prolog. v. 7, ad Petron., cap. III, p. 663, s. ed. Burm. Drakenborch. ad Liv. I, 11, 8. S. — Rom. *tempusque audiendis fabulis conterunt*, quod deterius esse, Gesnerus ostendit. Paulo post : *tunc demum ac tunc quoque*. H. Addatur idem infra ad III, 5, 15. S. — *Evolverit librum*. *Volumen* cogitandum est nimirum, quod incipit ab ea parte membranæ, quæ extima est; quæ *evoluta* sunt igitur, ea lectione percursa intelligimus, involutis reliquis, quæ legenda supersunt. G.

3. *At hercule memoria parentum*. Rom. *Ad mehercule memoria parentum*. H. — *Nonianum*. Servilius Nonianus princeps civitatis, historicus, quem a se quoque auditum Quintilianus narrat, clari vir ingenii, sententiis creber, sed minus pressus, quam historiæ auctoritas postulat. Ed. — Invexit pronomen manus interpolatrix. S.

4. *Quia non perdiderit*. Nempe in stationibus illis, in quibus qui commorabantur, vere diem perdere dici poterant. Cæterum docta est animadversio Gierigii, *perdidit* legendum esse putantis, quia verba sint non illius conquerentis, sed Plinii indicantis. Quamquam satis lepidus est Plinius, ut, quo in-

a scribendi recitandique studio hæc auditorum vel desidia
6 vel superbia non retardat. Equidem prope nemini defui.
Erant sane amici : neque enim quisquam est fere, qui
7 studia, ut non simul et nos amet. His ex caussis longius,
quam destinaveram, tempus in urbe consumpsi. Possum jam repetere secessum, et scribere aliquid, quod non recitem; ne videar, quorum recitationibus adfui, non auditor fuisse, sed creditor : nam ut in ceteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, si reposcatur. Vale.

eptior querela fiat, suum judicium illis hominibus tribuerit. Nempe illi querebantur, *se diem, quia non in stationibus fuerint, perdidisse.* Jam cum Plinius judicaret, in stationibus morari, idem esse, quod diem perdere, sententiam illam lepide ita extulit, quasi illi ipsi dixerint, *se diem, quia non perdiderint, perdidisse.* Utique talis lepor magis sentiri, quam verbis declarari potest. Hoc certe modo stare illud *perdiderit* potest. E. — Gierigii animadversio ut docta sit, huic certe loco non est accommodata. *Perdidit* si legas, consequens est, tales auditores Plinio visos esse cum fructu quodam suo recitanti adfuisse. Sed quem auditionis fructum percipere poterant, qui et sero venissent, et ante finem recederent? Immo vel sic diem perdiderunt, quamquam non eo modo, qui ipsorum ignaviæ maxime blandiretur. S.

XIV.

Maurico suadet, ut fratris filiam despondeat Aciliano, quem ita commendat, ut nobis epistolæ commendatitiæ exemplum reliquerit. Ed.

C. PLINIUS JUNIO MAURICO SUO S.

Petis, ut fratris tui filiæ prospiciam maritum : quod merito mihi potissimum injungis. Scis enim, quantopere summum illum virum suspexerim dilexerimque; quibus ille adolescentiam meam exhortationibus foverit, quibus
2 etiam laudibus, ut laudandus viderer, effecerit. Nihil est,
quod a te mandari mihi aut majus, aut gratius, nihil, quod honestius a me suscipi possit, quam ut eligam ju-

venem, ex quo nasci nepotes Aruleno Rustico deceat. Qui quidem diu quærendus fuisset, nisi paratus et quasi 3
provisus esset Minucius Acilianus : qui me ut juvenis juvenem (est enim minor pauculis annis) familiarissime diligit, reveretur ut senem : nam ita a me formari et institui cupit, ut ego a vobis solebam. Patria est ei Brixia 4
ex illa nostra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis, atque etiam rusticitatis antiquæ retinet ac servat. Pater Minucius Macrinus, equestris ordinis prin- 5
ceps, quia nihil altius voluit : adlectus a divo Vespasiano inter Prætorios, honestam quietem huic nostræ, ambitioni dicam, an dignitati? constantissime prætulit. Habet 6
aviam maternam Serranam Proculam, e municipio Patavino. Nosti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque severitatis exemplum est. Contigit et avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide prope singulari. In summa, nihil erit in domo tota, quod non tibi, tanquam

XIV. 3. *Ita a me formari.* Cortius ex codd. meliore verborum ordine, *ita formari a me.*

4. *Brixia* hodie Brescia, olim caput Cenomanorum, inter Padum Alpesque incolentium. Ed.

— *Rusticitatis antiquæ.* Nescio an unicus hic locus sit, ubi in laude ponitur *rusticitas*, pro simplicitate illa cum pudore conjuncta, quæ nusquam illa quidem se ingerit; sed quæ agenda sunt aut dicenda, sine fuco et fallacia, atque sine affectatione adeo, persequitur. Quin latius forte ea complectitur, quæ ex Cicerone jam laudarunt viri docti, pro Rosc. Am. c. XXVII. « Vita rustica, quam tu agrestem vocas, parcimoniæ, diligentiæ, justitiæ magistra est. » G. — Gierigius, ut priorem *rusticitatis* vim confirmaret, laudavit Martial. X, 72, 10; Ovid. Art. Amat. III, 127; Plinium H. N. XXXV, 9. E.

5. *Adlectus... inter Prætorios.* Vespasianus enim, Suetonio teste c. IX, « Amplissimos ordines exhaustos cæde varia... supplevit... honestissimo quoque Italicorum ac provincialium adlecto. » Eo igitur gradu honoris esse jussus est Minucius, ac si fuisset Prætor. G. — Rom. *allectus enim a divo Vespasiano*, bene. H. — Sic et Cortius. Particula hæc male omissa a Gesnero et Gierigio. S. — *Ambitioni... an dignitati.* Bene Gierigius, ut dignitatis oppositio constet, *ambitionem* accipit de apparatu dignitatis externo, laudatque Paneg. LXXXIII, 1; et Tacit. Agr. 40. E.

6. *Serranam... Patavino.* Rom. *Sarranam Proculam e municipio Patavio.* H. — *In domo tota.* In familia tota.

7 in tua, placeat. Aciliano vero ipsi plurimum vigoris et industriæ, quamquam in maxima verecundia. Quæsturam, Tribunatum, Præturam honestissime percucurrit, ac
8 jam pro se tibi necessitatem ambiendi remisit. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa; est ingenua totius corporis pulchritudo, et quidam senatorius decor. Quæ ego nequaquam arbitror negligenda: debet enim hoc castitati puellarum quasi præmium dari.
9 Nescio, an adjiciam, esse patri ejus amplas facultates; nam quum imaginor vos, quibus quærimus generum, silendum de facultatibus puto: quum publicos mores atque etiam leges civitatis intueor, quæ vel in primis census hominum spectandos arbitrantur, ne id quidem prætereundum videtur. Et sane de posteris, et his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus
10 est calculus. Tu fortasse me putes indulsisse amori meo, supraque ista, quam res patitur, sustulisse. At ego fide

Vid. Freinshem. Ind. in Justin. voc. *domus*. Utrumque junxit Cornelius Nepos Eumen. VI, 3. « Ne pateretur, Philippi domus et familiæ inimicissimos stirpem quoque interimere. » Nisi *et familiæ* ex margine in textum illatum fuit. Diodorus Sic. T. II, p. 420, ἡ μὲν οὖν τῶν ἐν Πάφῳ βασιλέων οἰκία τραγικοῖς συγκυρήσασα πάθεσι, κ. τ. λ. ibi pro οἰκία in cod. repertum συγγένεια, quod glossematis manifestum est. Cf. Platon. Gorg. c. 20. S.

7. *Plurimum vigoris et industriæ.* Rom. *plurimum vigoris, industriæ,* sine copula. H. — Copulam omittunt etiam codd. e Cortianis; potestque commode abesse. S. — *Jam pro se... remisit.* Quum illis honoribus jam perfunctus sit, non necesse est, ut tu pro eo prenses amicos, supplices, ambias domos, stationesque circumeas: ita enim Plinius de ambitione II, 9, 5. S.

8. *Sanguine.... rubore.* Offendit tautologia in *multo sanguine, multo rubore.* Putant igitur aliqui aut posterius ortum esse ex interpretatione, aut ruborem dictum pro ipsa verecundia. Mihi Plinius scripsisse videtur *multo pudore* suffusa. Ed.

9. *Leges civitatis.* In qua *dat census honores:* ubi inprimis census equester, quo qui minus haberet, eques esse non poterat, quadringenta sestertia. Vid. mox ep. 19. G.

10. *Tu... indulsisse.* Rom. *Tu fortasse putas me indulsisse.* H. — *Supraque... sustulisse.* Majora et ampliora fecisse dicendo. Etiam in rhetoricis *superlatio* dicitur pro gr. ὑπερβολῇ. E. — Vid. Ernest. Lexic. Technol. Lat. Rhetor. voc. Superlatio. S.

mea spondeo, futurum, ut omnia longe ampliora, quam a me prædicantur, invenias. Diligo quidem adolescentem ardentissime, sicut meretur: sed hoc ipsum amantis est, non onerare eum laudibus. Vale.

XV.

Septicium, qui ad cœnam vocatus non venerat, in jus damni dati jocabundus vocat. Neminem tam frigidum esse arbitror, tamque lentum, quin facetissimo hoc ingenii animique amantissimi lusu capiatur. Ed.

C. PLINIUS SEPTICIO CLARO SUO S.

Heus tu, promittis ad cœnam, nec venis! Dicitur jus; ad assem impendium reddes, nec id modicum. Paratæ 2 erant lactucæ singulæ, cochleæ ternæ, ova bina, alica cum mulso et nive (nam hanc quoque computabis, immo hanc in primis, quæ perit in ferculo), olivæ Bæticæ, cucur-

XV. 2. *Lactucæ singulæ*. Portiones describit, quantum in unumquemque hospitem paratum fuerit. G. — Plinii ætate in principio cœnæ apponebantur. Ed. — *Cochleæ*. Cochlæis (Linn. *limaces*) delectabantur Romani, inprimis Illyricis et Solitanis. Ed.

— *Alica* constabat granis vel zeæ vel tritici, utriculis pinsendo liberatis, et certo modo præparatis. Modo eluta ex mulso, modo in sorbitiones aut in pultem decocta sumebatur. *Mulsum* autem ex melle et vino conficiebatur. Ed. — *Olivæ Bæticæ*. Colum V, 8, 5, de olea, *Modicos clivos amat, quales in Italia Sabinorum, vel tota provincia Bætica videmus*. Sed nec damnaverim *betacei*, quod ex MSS. reponit Cortius, qui citat Salmas. ad Solin. p. 583, ad quem provocavit etiam Lister. ad Apic. III, 2, p. 76, ubi *fasces betaceorum*, et *betacci Varronis* laudantur. G. — Gierigius pro *Bæticæ* reponendum putat, *boleti*, quibus maxime delectati fuissent Romani; præsertim quum multi MSS. habeant h. l. *lebeta* aut *lebetæ*. De *boletis* cf. Hor. Sat. II, 4, 20; Mart. I, 21, et XII, 48; Plin. Ep. I, 7, 6. E. — Olivæ *Bæticæ* quum nobiles fuerint, improbabile est, Plinium eas in hoc ciborum vilium catalogo posuisse. Probo igitur *betacei*. S. — Rom. *quæ periit in ferculo, olivæ, betacei*. H. —

bitæ, bulbi, alia mille non minus lauta. Audisses comœ-
dum, vel lectorem, vel lyristen, vel, quæ mea liberali-
3 tas, omnes. At tu apud nescio quem, ostrea, vulvas,
echinos, Gaditanas, maluisti. Dabis pœnas, non dico
quas: dure fecisti: invidisti, nescio an tibi, certe mihi;
sed tamen et tibi. Quantum nos lusissemus, risissemus,
4 studuissemus! Potes apparatius cœnare apud multos:
nusquam hilarius, simplicius, incautius. In summa, ex-
perire: et nisi postea te aliis potius excusaveris, mihi
semper excusa. Vale.

Comœdum. Cort. *comœdos,* nimis magnifice pro Plinii studio apparatum illum cœnæ elevandi. S. — Ut stultorum mensis, oblectandi caussa, scurræ, cinædi, moriones inerrabant, ita saniores adhibebant eos homines, qui hic commemorantur. Ed.

3. *Vulvas.* Porcinas, præsertim ejecticias, item virgines: res nota. Vid. Apic. VII, 1, et ibi Humelb. ac Listerus. Apud eundem etiam de *echinis* plura sunt, marinis intellige; hi enim in ciborum deliciis. Add. Lud. Nonnius de re cibar. III, 37. G. — *Gaditanas.* Puellas saltatrices cum cantu, passim celebratas an accusatas antiquis. Pleraque habet Ramiresius ad Martial. I, 42, p. 65, sq. Nimirum *Gaditanas* legendum est, ut personæ opponantur personis, *comœdo, lectori, lyristæ*: et delicatissimæ voluptariæque personæ paulo severioribus. *Gaditana* alii, ubi cantica intelligi poterant. G. — Rom. *ostrea, vulvulas, echinos, Gaditana maluisti.* H. — Non dubito vere conjecisse Heinsium *Gaditanam.* Gaditana melius, quam Gaditanæ, opponitur comœdo, lectori, lyristæ; simulque apparet, unde originem traxerit librorum lectio, *Gaditana maluisti.* S.

4. *Simplicius, incautius. Simplicius* excludit affectationem omnem, dissimulationem, pudorem; *incautius,* dubitationem, cautionemque abesse jubet, ut libere nulloque cum metu dicere facereque possis, quidquid in mentem venerit. G. — *Nisi postea te aliis.* Post unum experimentum cœnarum nostrarum, sponte tua nostras aliorum epulis præferes; neque caussam dicam, quin mihi te excuses, nisi ipse potiores nostras judicaveris. G.

XVI.

Saturnini stilum, ejusque libros, ut legantur, commendat.

C. PLINIUS ERUCIO * SUO S.

AMABAM Pompeium Saturninum, hunc dico nostrum, laudabamque ejus ingenium, etiam antequam scirem, quam varium, quam flexibile, quam multiplex esset: nunc vero totum me tenet, habet, possidet. Audivi caussas 2
agentem acriter et ardenter, nec minus polite et ornate; sive meditata, sive subita proferret. Adsunt aptæ crebræque sententiæ, gravis et decora constructio, sonantia verba et antiqua. Omnia hæc mire placent, quum impetu quodam et flumine prævehuntur : placent, si retractentur. Senties quod ego, quum orationes ejus in 3

XVI. * *Inscr.* ERUCIO. Sic ex MSS. legendum ostendit Cortius. G. — Rom. ERUCIO S. Ita et Aldus et nuper Cortius. H. — Alii vitiose EURITIO, ERYTIO, CURTIO. S.

1. *Varium....multiplex.* Non de moribus cogitandum, sed de ingenio variis literarum generibus, actionibus, historiis, epistolis, carminibus scribendis comparato. Hæc enim porro per partes explicantur. E. — *Tenet, habet, possidet.* Ex formula stipulationis a Gallo Aquilio prodita et in lib. XVIII, π, de acceptilat. relata, *quodve tu meum habes, tenes, possides.* G. — Rom. *Nunc vero totum tenet, habet possidetque,* sine *me.* H. — Cf. de hac formula Brisson. de Formul. p. 551; ed. Bach. In Plinio legendum, opinor, ordine verborum inverso : *habet, tenet, possidet.* S.

2. *Adsunt...sententiæ.* Rom. *Adsunt acutæ crebræque sententiæ.* H. — Notavit hanc lectionem et Cortius, habentque excerpta Brummeri. Placet. Ineptas sententias vitare, in magna laude non ponendum. S. — *Quum impetu...retractentur.* Placent et quum audiuntur, et quum leguntur. Simillimum est illud, Quintil. X, 1, 19, *lectio libera est, nec actionis impetu transcurrit.* E. — *Et flumine prævehuntur.* Rom. *Et flumine pervehuntur.* An *prætervehuntur?* H. — Vulgata bene habet. *Pervehuntur* obtrudunt etiam codd. Cort., item Brummeri excerpta. Nihil frequentius in libris hac confusione. S.

manus sumpseris; quas facile cuilibet veterum, quorum
4 est æmulus, comparabis. Idem tamen in historia magis satisfaciet vel brevitate, vel luce, vel suavitate, vel splendore etiam et sublimitate narrandi : nam in concionibus eadem, quæ in orationibus, vis est : pressior tamen, et
5 circumscriptior, et adductior. Præterea facit versus, quales

3. *Quas facile cuilibet...comparabis.* Compendiaria locutio pro : *quas facile orationibus cujuslibet.... comparabis.* Cavendum, ne tales locos corruptos putes. Ita et Græci. Herodotus, p. 214, ἔστι δὲ καὶ ταῦτα [τἀγάλματα] ὁμοῖα τοῦ Ἡφαίστου. Ubi alii perperam ὁμοῖα τοῖσι τοῦ Ἡφαίστου. Diodorus Sicul. T. I, p. 201, ὁ δὲ λεγόμενος κῆπος ὠνόμασται μὲν ...., τὸ δὲ πρόσωπον ἔχων ὅμοιον λέοντι, τὸ λοιπὸν σῶμα φέρει πάνθηρι παραπλήσιον, πλὴν τοῦ μεγέθους, ὃ παρισοῦται δορκάδι. In Luciano T. II, p. 247, leg. εἴτε Πυθαγόρου ψυχὴν ἔχοι διὰ τὸν χρυσοῦν μηρὸν, εἴτε ἄλλην ὁμοίαν αὐτῷ. Schol. ad Lucian. T. II, p., 305. Τοῦτον λέγει Λεσϐώνακτα, οὗ καὶ ἄλλαι μελέται ῥητορικαὶ φέρονται θαυμάσιαι καὶ ἐνάμιλλοι Νικοστράτου καὶ Φιλοστράτου. Qui locus cum Pliniano comparandus. Vide Bauerum, Liv. Excerpt. Sect. I, p. 102, Stroth. ad Liv. V, 23, Scheller. Observat. p. 13, sq. inprimisque Heusinger. ad Cicer. de Offic. p. 183, sq. S.

4. *In historia magis satisfaciet.* Rom. *In historia tibi magis satisfaciet.* H. — *In concionibus...adductior.* In his verbis puto inesse judicium Plinii universale, vel aliquem locum communem, quo declarat, quomodo vis concionum a vi orationum differat. In utroque genere, inquit, vis est dicentis, sed in *orationibus*, quales in foro et judiciis habentur, vis illa conjuncta est cum copia et ambitu et ubertate, in *concionibus*, quales historiis interseri solent, vis est brevior, non habet verborum illam abundantiam et copiam : nam in concionibus nec locus, nec tempus, nec rerum ratio hanc ubertatem admittit, nec postulat. Scilicet quum *vim* illam concionum *pressiorem*, *circumscriptiorem*, *adductiorem* dicit, cumulatis verbis et variatis metaphoris, unam brevitatem, copiæ et ubertati forensi oppositam describit : nam *premuntur*, quæ resecantur, coërcentur, ne possint serpere longius; et *circumscribuntur*, quibus termini ponuntur, ne possint latius evagari; et *adducuntur*, v. c. habenæ, equi, ne possint exsultare petulantius. Non possunt hæc in tanta notarum brevitate multis locis confirmari; sed de omnibus his diximus in Technol. Lat. rhetor. Gierigius cum Cort. et Bipont. edidit : *Nam in concionibus idem, qui in orationibus, est : pressior tamen...* Non placet : nam quid sibi vult illud *idem esse?* præsertim cum sequatur corrigens *tamen*. E. — Non mihi persuaderi patiar, Plinium hic locum communem tractasse. Elegantiorem novi, quam qui hoc loco, sane non aptissimo, rhetoris personam suscepisse videatur. Immo de Saturnino agitur, siquidem tota epistola in illius operibus versatur.

Catullus aut Calvus. Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris! Inserit sane, sed data opera, mollibus lenibusque duriusculos quosdam : et hoc, quasi Ca-

Quales Catullus aut Calvus. Rom. *Quales Catullus meus aut Bibaculus*, et deinde, *quasi Catullus aut Bibaculus.* Hoc Catanæus quoque in aliquo libro sibi visum testatur, reliquorum vero criticorum omnium silentio damnatum fuit, etsi *M. Furium Bibaculum* versus, quales Catullus scripsit, nobis etiam reliquisse constat. Ex iis enim aliqui apud Suetonium de illustribus grammaticis, cap. IX et XI, et apud alios grammaticos supersunt, quos in corpore veterum poetarum inde collectos legere licet. Eumdem Quintilianus quoque, lib. X, cap. 1, 96, Catullo comitem adjungit. Itaque Calvi potius, quam Bibaculi nomen a librariis invectum puto, qui lib. IV, ep. 27, in versibus Augurini illud legerunt, *Catullus meus aut Calvus*, adeoque huic etiam loco convenire putarunt. H. — *Amaritudinis.* Quoties nimirum satyricum quidquam scribit et mordax. Nec enim virtutes, quæ hic laudantur, omnes in eodem genere carminis locum habent. G. — *Mollibus lenibusque.* Ignoscent, spero, viri eruditi libertati, quam in hunc locum nobis sumpsimus : quod ea lege postulamus, si nunc demum laudatum Pliniano more intelligent Pompeium, qui inter molles lenesque ac dulces versiculos suos studio immiscuerit etiam duriusculos aliquot, quo jucundius nimirum reliquorum suavitas ad aures animosque accideret. Duplex adhuc circumferebatur lectio, altera Catanæi, et qui illum sequuntur, *Quantum illis amoris... inserit! sane, sed data opera molliusculos levinsculosque, duriusculos quosdam* : altera Aldi et sequacium sic, *mollius leviusque, duriusculos* : Gryphius *leniusque* dedit. Ac de *u* in *n* mutato vix dicenda caussa est, quum in scriptura codicum plerumque ne distingui quidem possint hæc elementa : insertum autem *b* nobis condonabunt, qui norunt, quam leniter eam literam, et quam proxime ad spiritum illum, cui nunc Æolicum digamma, nunc *v*, nunc *w* respondet, multi pronuntient : adeo ut dictante alio ante *u* excidere quam facillime potuerit. Porro quam solennis et prope perpetua sit in omne genus libris τῶν *u* et *b* confusio, non ignorat, nisi qui MStum nullum, de arte critica nullum librum inspexerit. Quam vero pronum fuit, quum semel aliquis scripsit *mollius lenius*, alteram *u* plane excidere! Denique qui *mollius* et *lenius* non intelligerent, illi *molliusculos* et *leniusculos* ad *duriusculorum* formam procuderunt. G. — Gierigius edidit *levibusque*, quasi levia a mollibus magis quam lenia differant. Primum parum differunt, si de oratione dicuntur, nam λεῖον et λειότης sæpe non alio sensu dicitur, quam lene, lenitas, aut leve apud Latinos : deinde in Plinio non ita evitanda est hujusmodi tautologia, ut critica ope utendum existimemus. E. — *Versus mollius leniusque* [Rom. *leviusque*] *duriusculi*; ita dici posse videntur, ut *leniter fastigatus, acclivis, declivis* apud Cæsarem, lib. II, Bel. Gall. c. 8, 3 et alibi. Vide Oudendorp. ad illum locum. H. — *Duriusculi* versus jam

6 tullus, aut Calvus. Legit mihi nuper epistolas, quas uxoris
esse dicebat. Plautum, vel Terentium metro solutum legi
credidi; quæ sive uxoris sunt, ut adfirmat, sive ipsius,
ut negat, pari gloria dignus est, qui aut illa componat,
aut uxorem, quam virginem accepit, tam doctam poli-
7 tamque reddiderit. Est ergo mecum per diem totum:
eundem ante quam scribam, eundem quum scripsi, eun-
dem etiam quum remittor, non tanquam eundem, lego.
8 Quod te quoque ut facias, et hortor, et moneo. Neque enim
debet operibus ejus obesse, quod vivit. An, si inter eos,
quos nunquam vidimus, floruisset, non solum libros ejus,
verum etiam imagines conquireremus, ejusdem nunc ho-
9 nor præsentis et gratia, quasi satietate, languescet? At

sunt *mollius leniusque duri*. Equidem teneo Gesneri lectionem. S.

6. *Quas uxoris esse dicebat.* In cod. deest *quas*. Sic oratio vividior fit. Centies librarii talia pronomina inserserunt. De *qui* vide Drakenb. ad Liv. I, 4, 5; I, 20, 4. S. — *Quam virginem accepit.* Cur hæc addit Plinius? Tantane ruditas fuit virginum Romanarum, quæ docendo ægre expugnari posset? An illa tam tenera aut puella, ut literarum doctrinam hæc imbecillitas vix caperet? At, quæ ætas matrimonio apta erat, cur institutioni non fuerit? Non hærerem, si unum verbulum additum esset: *tam cito doctam politamque reddiderit*. E. — In scirpo nodum quærit Ernestius, nihilo hic perspicacior Barthio. Duxerat uxorem Saturninus puellam, non illam quidem rudem, sed non tam doctam politamque, ut in epistolis scribendis Plautum vel Terentium metro solutum referre posset. Hunc ingenii cultum soli acceptum referebat marito, ad quem *virgo* domum deducta fuerat. S.

8. *Neque enim debet.* Abest in aliquot libris *enim*. Bene. S. — *Quod vivit.* Passim conqueruntur poetæ, gloriam sibi negari vivis. *Quatenus* (Horat. Od. III, 24, 30) « Virtutem incolumem odimus: sublatam ex oculis quærimus invidi. » Sed dedita opera hoc argumentum tractat idem ep. II, 1, 18, sqq. Adde Mart. V, 10. G. — *Imagines.* Ornamentum bibliothecis. Vid. epistola proxima. G. — *Quasi satietate, languescet.* Rom. *Quasi satietate languescit.* Ita et duo Brummeriani. Non placet hoc tempus Cortio: idem vero illud fert lib. VIII, ep. 12, 3, ubi iisdem particulis *an, si* subjicitur. Nec tamen diffitebor, in Rom. non esse *an, si inter eos*, sed *at si*: quod vero, quia *at* proxime iteratur, præferre non possum. H. — Locus ille alter Plinianus tempus præsens postulat; hoc loco futurum præstabilius. *At si* habent, præter Romanam, omnes scripti apud Cortium. Non ferrem, nedum præferrem, etiamsi *at* non proxime iteraretur. S.

hoc pravum malignumque est, non admirari hominem admiratione dignissimum, quia videre, adloqui, audire, complecti, nec laudare tantum, verum etiam amare contingit. Vale.

9. *Complecti......amare.* In his Gierigius nescio quid tricatur. Addidit Plinius, quo magis pravitas illa malignitasque appareret. Idem ipsi acciderit, quod Saturnino accidere queritur : ut mirum non sit, epistolam tam gravi reprehensione cludi. S.

XVII.

Capitonem commendat, quod mortuo amico statuam posuerit, et clarorum hominum imagines domi habeat.

C. PLINIUS CORNELIO TITIANO * SUO S.

Est adhuc curæ hominibus fides et officium : sunt qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Capito ab imperatore nostro impetravit, ut sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere. Pulchrum et magna laude dignum, 2
amicitia principis in hoc uti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri! Est omnino Capitoni in usu 3
claros viros colere : mirum est, qua religione, quo studio, imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum, domi, ubi potest, habeat. Idem clarissimi cujusque vitam egregiis carminibus exornat. Sciat ipsum pluribus virtutibus 4

XVII. * *Titiano.* In hoc nomine valde variant MSS. Ed.

1. *Impetravit.* Jam Caligula decreto interdixit ne liceret, nisi consulto et auctore Cæsare, privato statuam ponere. Quæ lex valuit etiam Trajani temporibus. Ed. — *In hoc.* Hujus rei caussa, in hunc finem. Vide Interpret. ad Phædr. V, Prolog. vers. 2, Ruhnken. ad Vellei. p. 216, qui Græcismum esse bene monuit. Sic enim Græci εἰς τοῦτο, εἰς τί, etc. S. — *Quantumque gratia valeas.* Rom. *Quantumcumque gratia valeas*, vitiose. H.

3. *Domi, ubi potest.* In publico enim non potest, quod majestatis crimen interpretaturi fuissent imperatores, Cæsarum inimicos et interfectores ita coli. G.

abundare, qui alienas sic amat. Redditus est L. Syllano debitus honor, cujus immortalitati Capito prospexit pariter et suæ. Neque enim magis decorum et insigne est, statuam in foro populi Romani habere, quam ponere. Vale.

XVIII.

Suetonio actionem ex somnii monitu dissuadenti de somniorum etiam contrario eventu respondet : saltem stropham aliquam pollicetur. A superstitionis labe Plinium et Suetonium non immunes fuisse hæc epistola docere potest. Ed.

C. PLINIUS SUETONIO TRANQUILLO SUO S.

Scribis te perterritum somnio vereri ne quid adversi in actione patiaris : rogas, ut dilationem petam, et pauculos dies, certe proximum excusem. Difficile est : sed experiar :

Καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

2 Refert tamen, eventura soleas, an contraria somniare. Mihi reputanti somnium meum, istud, quod times tu,
3 egregiam actionem portendere videtur. Susceperam caussam Julii Pastoris, quum mihi quiescenti visa est socrus

XVIII. 1. *Rogas, ut...experiar.* Romana lectio a vulgata [*rogas, ut dilationem petam, et pauculos dies: certe proximum excusem difficile est, sed experiar*] non discrepat, quam vero nunc rectius ita interpungunt: *rogas, ut dilationem petam, et paucos dies, certe proximum excusem. Difficile est, sed experiar.* Græca verba non habet Rom. sed pro iis hæc Latina : *etenim somnium ex Jove est.* H. — καὶ γάρ τ' ὄναρ. Ex Iliad. ά, 63. G. — In editis, accentu male notato, καὶ γάρ τ' ὄναρ. Correxi. τ' est hic τε. Nec erat, quod Stephanus de sensu hujus vocis dubitaret : quamquam et olim in loco Homerico offensum fuit. S.

3. *Julii Pastoris.* Rom. *Junii Pastoris.* H. — Sine dubio idem a quo Martial. IX, 23, petit, ut sibi pecuniam largiatur, aut materiem ad villam tuendam. Ed. — Sic multi libri : item Brummeri excer-

mea advoluta genibus, ne agerem obsecrare. Et eram actu-
rus adolescentulus adhuc; eram in quadruplici judicio;
eram contra potentissimos civitatis, atque etiam Cæsaris
amicos : quæ singula excutere mentem mihi post tam triste
somnium poterant. Egi tamen, λογισάμενος illud, 4

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνασθαι περὶ πάτρης.

Nam mihi patria, et si quid carius patria, fides videba-
tur. Prospere cessit : atque adeo illa actio mihi aures ho-
minum, illa januam famæ patefecit. Proinde dispice, an 5
tu quoque sub hoc exemplo somnium istud in bonum
vertas : aut si tutius putas illud cautissimi cujusque præ-
ceptum : *Quod dubitas, ne feceris;* id ipsum rescribe. Ego 6

pta. S. — *In quadruplici judicio.* In una basilica quatuor simul judicia, quatuor tribunalia, ubi non adversarii modo, sed vocaliores etiam patroni metuendi erant. Jam laudatus aliis Quintiliani locus XII, 5, 6, de Trachallo : « Quum in basilica Julia diceret primo tribunali, quatuor autem judicia, uti moris est, cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent; et auditum eum et intellectum, et quod agentibus cæteris contumeliosum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini. » G.

4. Λογισάμενος *illud.* In Rom. desunt etiam hæc, λογισάμενος *illud.* Pro eo post Græcum versum legitur : «Animo reputans illud, unum somnium optimum, pugnare pro patria.» In Homerico vero versu pro ἀμύνασθαι scriptum est ἀμύνεσθαι. H. — λογισάμενος in Rom. bene versum *animo reputans.* Mire Gierigius : *ratiocinando in me transferens :* ἀμύνεσθαι libri Homerici plerique omnes habent. S. — Εἷς οἰωνὸς. Il. μ, 243, G. — *Fides.* Quod promiserat Julio Pastori, ejus caussam suscipere. Sed duriusculum et arcessitum mihi videtur, quod hanc *fidem* patriæ comparat. E. — Vox illa generosa Hectoris ad Polydamantem ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης jubet. Quid igitur mirum, fidem hic patriæ comparari? Quod nisi fieret, versui Homerico locus non esset. S.

6. *Ego...possis.* Rom. *Ego aliquam* στροφὴν [græcis literis] *inveniam, agamque caussam tuam, ut ipsam agere tu, quum voles, possis.* Toti epistolæ hoc consentaneum est, in qua nulla necessitate exigente Græca asperguntur : major quoque vis antithetis, *ego* et *tu.* Excusabo te, inquit, ut caussam a te susceptam, quo postea voles tempore, agere possis. Cellariana interpretatio aliena est. H. — *Stropham.* Callidam excusationem. In sequentibus acumen est ex dilogia : nam *caussam agit alterius,* qui alterum excusare annititur, et *caussam agit,* qui caussam forensem pro altero suscepit. E. — De *stropha* vide Burmann. ad Phædr. I, 14, 4. S.

aliquam stropham inveniam : agamque caussam tuam, ut ipsam agere, quum tu voles, possis. Est enim sane alia ratio tua, alia mea fuit : nam judicium centumvirale differri nullo modo ; istud ægre quidem, sed tamen potest. Vale.

XIX.

Firmo, municipi suo, trecenta sestertia offert ad censum equestrem explendum. Sermo pressus est et purus, qualis dominatur in colloquiis elegantiorum hominum. Ed.

C. PLINIUS ROMANO FIRMO SUO S.

Municeps tu meus et condiscipulus, et ab ineunte ætate contubernalis : pater tuus et matri et avunculo meo, mihi etiam, quantum ætatis diversitas passa est, familiaris : magnæ et graves caussæ, cur suscipere et au-
2 gere dignitatem tuam debeam. Esse autem tibi centum millium censum satis indicat, quod apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione solum, verum etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equestres
3 facultates ccc millia nummûm. Te memorem hujus muneris amicitiæ nostræ diuturnitas spondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, nisi te scirem sponte facturum, ut dignitate a me data quam modestissime utare.

XIX. 2. *Equestres facultates.* Horat. epist. I, 1, 57, ex emendatione Bentleii : « Est animus tibi, sunt mores, est lingua fidesque : Sed quadringentis sex septem millia desint ; Plebs eris. » Add. Mart. IV, 67. G. — Rom. *Ad implendas equitis facultates.* H. — Sic et plures libri a Cortio inspecti cum Brummeri excerptis. Placet. S.

3. *Nisi te scirem.* Omisit *te* Cortius librorum auctoritate : nec Brummerus in suis reperit. Ipsa sedes ejus vaga glossematis movet suspicionem. Cf. Drakenb. ad Liv. I, 23, 5. S. — *Quam modestissime utare.*

Nam sollicitius custodiendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale. 4

Ante ultimam vocem interponunt quidam *ut a me data*, quod probat Cortius, qui contra ea verba *quam modestissime* pro glossa habet. Nobis Cellariana lectio probatur, quam nec damnat Cortius. G.

XX.

Tacitum consulit, amplum et copiosum dicendi genus, an brevius et circumscriptius magis probet.

C. PLINIUS CORN. TACITO SUO S.

Frequens mihi disputatio est cum quodam docto homine et perito, cui nihil æque in caussis agendis ut brevitas placet. Quam ego custodiendam esse confiteor, si caussa 2
permittat. Alioqui prævaricatio est transire dicenda; prævaricatio etiam, cursim et breviter attingere, quæ sint inculcanda, infigenda, repetenda. Nam plerisque longiore 3
tractu vis quædam et pondus accedit: utque corpori ferrum, sic oratio animo non ictu magis quam mora imprimitur. Hic ille mecum auctoritatibus agit, ac mihi ex 4

XX. 2. *Custodiendam. Custodire* ævo Pliniano frequentabatur eo sensu, ut esset, studere, operam dare. Ed.

3. *Longiore tractu.* Gierigius h. l. cum Cortio edidit *tractatu*, ut epist. I, 8, 8. Ego nihil mutavi. Poterat enim hæc Plinius ipse variare velle: nec idem utriusque sensus est: nam *tractatus* est tractatio: *tractus* autem, quum aliquid longius extrahimus, extendimus; ut Cicero Orat. II, 50, de tarda pronuntiatione *tractum verborum* dixit. E. — Non inspexit Ernestius Cortianam, in qua, ut in nostra, *tractu*, invito tamen, ut videtur, Cortio, qui *tractatu* mallet. Sic et excerpta Brummeri. Mihi non liquet. S. — Rom. *Nam plerisque longiore tractatu*, melius, quam vulgo *tractu*. Vide epist. 8, 8; lib. X, epist. 97, 4. H. — *Corpori.* Humano: nam *animo* opponitur. *Ferrum*, gladius. Hæc satis clara; nec monuissem, nisi Gierigius pro obscuris adeoque ineptis habuisset. S.

Græcis orationes Lysiæ ostentat, ex nostris Gracchorum Catonisque, quorum sane plurimæ sunt circumcisæ et breves : ego Lysiæ Demosthenem, Æschinem, Hyperidem, multosque præterea; Gracchis, et Catoni, Pollionem, Cæsarem, Cælium, in primis Marcum Tullium, oppono, cujus oratio optima fertur esse, quæ maxima. Et hercule, ut aliæ bonæ res, ita bonus liber melior est quisque quo major.
5 Vides, ut statuas, signa, picturas, hominum denique multorumque animalium formas, arborum etiam, si modo sint decoræ, nihil magis quam amplitudo commendet. Idem orationibus evenit : quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quamdam et pulchritudinem adjicit magnitudo.
6 Hæc ille multaque alia, quæ a me in eamdem sententiam solent dici, ut est in disputando incomprehensibilis et lubricus, ita eludit, ut contendat, hos ipsos, quorum
7 orationibus nitar; pauciora dixisse quam ediderint. Ego contra puto. Testes sunt multæ multorum orationes, et Ciceronis pro Murena, pro Vareno : in quibus brevis et nuda quasi subscriptio quorumdam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixisse; quum

4. *In primis....oppono.* Rom. *Et in primis M. Tullium oppono.* H. — *Et, hercule, ut...quisque.* Rom. *Et mehercule, ut aliæ bonæ res, ita bonus liber quisque melior est.* H. — *Melior.* Supple *eo*, quæ ellipsis in tali verborum constructione frequentissima. Vide Drakenb. ad Liv. XXVI, 20, 5. Ita et Græci. S.

5. *Signa.* De signis militaribus Plinium non puto cogitasse. Vide Clav. Ciceron. h. v. coll. Lessing. *Kleinere Antiq. Fragm.* p. 407 : Signa statuasque jungit etiam Cato in fragmento insigni, quod servavit Gellius III, 7. S. — *Quin...ipsis.* Rom. *Quum etiam voluminibus ipsis.* H. — *Voluminibus ipsis.* Sic magnum heroa Eugenium in Bibliothecam splendidissimam collegisse audio maximi præsertim voluminis libros et chartæ augustæ commissos. G.

6. *Pauciora dixisse quam ediderint.* Neque enim scribebat Cicero orationes antequam illas haberet : sed quæ in agendo animadvertisset maxime probari auditoribus, ea deinde literis mandavit. Tusc. IV, 25. « Jam rebus transactis et præteritis, orationes scribimus. » Igitur quod maxime probata esset Hortensii pro Messalla oratio, *totidem quot dixit verbis scripta est.* Cic. Bruto c. 96. Add. Noster IV, 9, 23. G.

7. *Subscriptio.* Qualis nimirum in libello accusatoris, qui inde *subscri-*

ederet, omisisse. Idem pro Cluentio ait, *se totam caussam* 8
veteri instituto solum perorasse, et pro Cornelio *quatriduo*
egisse : ne dubitare possimus, quæ per plures dies, ut necesse erat, latius dixerit, postea recisa ac purgata, in unum librum, grandem quidem, unum tamen, coarctasse.
At aliud est actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita 9
videri, sed ego (forsitan fallor) persuasum habeo, posse fieri, ut sit actio bona, quæ non sit bona oratio : non posse

bere dicitur, et *subscriptor* vocatur, ut vel in Fabriano thesauro satis ostensum est. Vid. V, 1, 6. G. — Quomodo J. A. Ernestius intellexit, vide in Gesneri ad eum epistola. S.

8. *Et pro Cornelio.* Rom. *Et pro C. Cornelio.* Postea, *recisa ac repurgata.* H. — Utrumque Cortius ex libris suis adscivit. Sic et excerpta Brummeri. S. — *In unum librum, grandem quidem, unum tamen.* Elegans locutio ipsaque repetitione vocis *unum* commendabilis. Prius *unum* delenti quis auscultaverit? S.

9. *At aliud est actio bona, aliud oratio.* Sic hæc est objectio ejus, qui brevitatem actionis defendebat; sensus necessario hic esse debet : actio bona non potest esse, nisi brevis : oratio etiam amplior et copiosior bona esse potest. Nempe ille sic statuebat : qui agit caussam coram judice, rebus pugnat, non verbis, nec debet judices morari arte et amplitudine oratoria : qui autem orationem scribit, ut lectoribus placeat, etiam copia et arte et eloquentia uti debet, ut rerum frigus orationis lenociniis quibusdam tollat. Plinius contra respondet, actionis bonitatem pendere ab orationis scriptæ bonitate, adeoque actionem absolutissimam esse, quæ maxime orationis similitudinem expresserit. Habet autem hæc omnis disputatio hoc vitii, ut Plinius nodum secet, non solvat. Debebat caussas afferre, cur actionem non oporteret breviorem esse, quam orationem. Nam quod dicit, *orationem esse actionis exemplar*, alio sensu verum esse potest, et tamen illud manere, in agendo brevitati studendum esse. E. — Caussæ illæ mox commemorantur, §. 12, sqq. Cæterum Ernestius de hoc loco probabilius disputat Gierigio. S. — *Ut sit actio bona.* Hæc ita intelligo. Potest fieri, ut valeat in judicio, et probetur sapientibus judicibus actio, quam vox, gestus et aliæ rationes animent scilicet et commendent, quæ tamen in literas relata, et a frigidis lecta lectoribus, parum laudis reportet : « Carent enim », quod ait Cic. Orat. c. XXXVII, « libri spiritu illo, propter quem majora eadem illa, quum aguntur, quam quum leguntur, videri solent. » Add. Quint. XI, 3, 5. Sed non potest fieri, quin bona oratio, quæ lectores prudentes delectet ac moveat, non moverit, quum haberetur, judices. Scilicet illam speciem non cogitavit Secundus, neque ea huc valde pertinet, ubi absurda supra modum vox atque gestus, aut caussa quæcumque alia, obstrepit etiam verbis optimis : quod apud nos sæpius accidere potest, qui parum

non bonam actionem esse quæ sit bona oratio. Est enim
10 oratio actionis exemplar, et quasi ἀρχέτυπον. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales invenimus : in his etiam, quam tantum editas scimus; ut in Verrem, *Artificem quem? quemnam? recte admones. Polycletum esse dicebant.* Sequitur ergo, ut actio sit absolutissima, quæ maxime orationis similitudinem expresserit, si modo justum et debitum tempus accipiat : quod si negetur, nulla
11 oratoris, maxima judicis culpa est. Adsunt huic opinioni meæ leges, quæ longissima tempora largiuntur, nec bre-

nimis actioni et pronuntiandi artificio tribuimus, etiam quum forte stilum ipsum non negligenter exerceamus, quam apud Veteres, apud quos vox et hypocrisis non minus, quam ipsa scribendi facultas, diligenti meditatione coleretur. G. — *Quasi* ἀρχέτυπον. Ideo enim scribimus et commentamur, ut deinde ex tempore non multum deteriora possimus dicere. Et qui scribunt etiam post actionem, ita volunt egisse videri, ut scripserunt. Add. Quint. XII, 10, 53. G.

10. *In Verrem.* Actionem in Verrem libris quinque comprehensam a Cicerone non esse in judicio habitam, constat. Verba, quæ laudat Secundus ex IV, 3, etiam Quintiliano placuere XI, 2, 61, p. 785, quum exemplum adferre vult *simplicis et non præparatæ orationis*, in qua illud præterea, eodem monente Fabio, consequitur, ne ipse quoque studiosus signorum atque tabularum videatur, quem morbum Verri objicit. Igitur non nominat statim artificem signorum κανηφόρων, quod pronissimum illi fuerat, certe scribenti : sed simulat sibi excidisse, reponendum demum ab adstantium aliquo. Mirificus est hujus loci lepor, quem juvat prius illud *quem?* quod exciderat ex libris, manente tamen in quibusdam lacuna : quo minus dubitavimus ex Fabio, ipsoque, ut jam est, Tullio (cui, Fabio, Rufiniano ac Donato auctoribus, redditum est a viris doctis) illud reponere. G. — *Artificem.... admones.* Rom. *Artificem quemque nam recte admones.* In his vera lectio latet hæc : *Artificem quem? quemnam? recte admones.* H. *Nulla oratoris.* Ita legendum jam suadebat oppositum *judicis :* quumque Mediceus et alii Cortio laudati illud comprobent, alteri *orationis,* præferre ausus sum. Si tempus negetur dicturo, nulla culpa est oratoris, si actio ipsius diversa sit ab oratione, h. e. minus accurata, minus luminibus ingenii atque artis distincta. G. — Rom. *Nulla oratoris, maxima judicis culpa est.* H. — Hæc servavi, non propter oppositionem *judicis,* quamquam et hæc multum valet in Plinio, sed propter rem. Filum disputationis hoc est : *actio est absolutissima,* inquit, *quæ maxime orationis similitudinem exprimit*, h. e. quæ eamdem, quam oratio, copiam et amplitudinem habet, *si modo justum et debitum tem-*

vitatem dicentibus, sed copiam, hoc est, diligentiam suadent: quam præstare, nisi in angustissimis caussis, non
potest brevitas. Adjiciam, quod me docuit usus, magi- 12
ster egregius; frequenter egi, frequenter judicavi, frequenter in consilio fui. Aliud alios movet; ac plerumque parvæ res maximas trahunt. Varia sunt hominum judicia, variæ voluntates: inde qui eamdem caussam simul audierunt, sæpe diversum, interdum idem, sed ex diversis animi mo-
tibus sentiunt. Præterea suæ quisquis inventioni favet, et 13
quasi fortissimum amplectitur, quum ab alio dictum est, quod ipse prævidit. Omnibus ergo dandum est aliquid,
quod teneant, quod agnoscant. Dixit aliquando mihi Re- 14
gulus, quum simul adessemus: *Tu omnia quæ sunt in caussa, putas exsequenda: ego jugulum statim video, hunc premo.* (Premit sane quod eligit, sed in eligendo frequenter errat.) Respondi: *Posse fieri, ut genu esset, aut ti-*

pus accipiat, scil. actio, quo peragi possit. Hoc tempus si negatur, adeoque amplam et copiosam orationem suam facere non potest orator, *nulla culpa est oratoris*, qui invitus et coactus brevitati studere debebat, *sed maxima judicis*, qui tempus agendi præcidit. Tunc igitur actionis brevitas non est libera neque ipsi actioni tribuenda, sed pendet a brevitate orationis, ad quam orator judicis auctoritate coactus fuerat. Gierigius edidit *orationis*, secutus rationem Ernestii patrui nostri, qui dixerat, actionem hic non considerari, quatenus ab oratore pendeat, sed quatenus ab oratione. [Vide Gesneri ad J. A. Ernestium epistolam. S.] Verum nonne hæc eodem redeunt? nonne actio etiam ab oratore pendet, qui orationem scribit? Ergo etiam culpa, si verum quæris, proprie oratoris est, vel non est. E.

12. *Maximas trahunt.* Intellige motus animorum, assensum, plausus. Alii *maxime trahunt*, intell. animos, quod nec ipsum damnaverim. G. — Rom. *At plerumque parvæ res maximas trahunt.* H.

13. *Quisquis.* Pro *quisque.* Vide Lambin. ad Ciceron. Epist. VI, 1; Gifan. Observat. L. L. p. 406, ed. Altenb. Significatio primariis Criticis dubia visa, velut J. Fr. Gronovio ad Liv. XXXVIII, 17, 13, ubi v. Drakenb. Cortiana quidem h. l. *quisque* habet. S.

14. *Adessemus.* Raro sic absolute de advocatione dicitur. Longe frequentiora sunt: *adesse alicui*, *contra aliquem.* Plinius, I, 5, 5, *Aderam Arionillæ..... Regulus contra;* I, 23, 3, *vel ille cui adessem, vel ille quem contra.* S. — *Premit sane, quod eligit.* Rom. *Premit sane; quod elegit.* H. — Ita et Cortius ex suis libris dedit. Bene. S.

bia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. At ego, inquam, *qui jugulum perspicere non possum, omnia pertento, omnia experior* πάντα *denique* λίθον κινῶ. Utque in agricultura
16 non vineas tantum, verum etiam arbusta, nec arbusta tantum, verum etiam campos, curo et exerceo; utique in ipsis campis non far aut siliginem solam, sed hordeum, fabam, cæteraque legumina sero: sic in actione plura quasi semina
17 latius spargo, ut quæ provenerint colligam. Neque enim minus imperspicua, incerta, fallaciaque sunt judicum ingenia, quam tempestatum terrarumque. Nec me præterit summum oratorem Periclem sic a comico Eupolide laudari:

. . . . πρὸς δέ γ' αὐτοῦ τῷ τάχει
Πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χείλεσιν.
Οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις.

15. *Ubi ille jugulum putaret.* Deest *ille* in aliquot codicibus: nec desidero. Mox cum Cortio præfero *prospicere*, quod etiam Excerpta Brummeri habent. S.

16. *Utque in agricultura.* Rom. *Utque in cultura agri.* H. — Sic etiam libri Cortiani. Placet: certe scribendum separatis vocabulis *agri cultura.* Vide J. Fr. Heusinger. ad Ciceronem de Offic. p. 355. S. — *Utique.* Alii *utque*, quod præstat. S. — *Sed hordeum. . . . legumina.* Rom. *Sed hordeum fabamque et cætera legumina.* H. — Bene. Secundus I, 23, 3, *quiescerem sileremque et quasi ejurato magistratu privatum ipse me facerem.* Sed quid exemplis in re nota opus? Vide Drakenborch. ad Liv. II, 31, 1. De orthographia vocis *hordeum* vide Nolten. Lexic. Antibarb. col. LXXV. S.

17. *Incerta, fallaciaque sunt.* Rom. *Incerta, fallacia sunt.* H. — *Periclem.* Rom. *Periclen.* H. — Etiam Cortio oblatum, nec tamen ab eo, quod miror, adscitum. Alibi formam Græcam prætulit. Vide ejus Notas p. 3, 43, 72. S. — *Periclem sic...laudari.* Servavit illa Eupolidis verba etiam Scholiastes Aristoph. ad Acharn. 539, apud quem primus versus ita legitur, ut nos repræsentavimus, consentientibus libris a Cortio adhibitis. Præcesserat ταχὺς λέγειν μὲν, πρὸς δέ γ' κ. τ. λ. Interpretatus est verba Eupolidis Cicero in Bruto c. IX. *De Pericle scripsit Eupolis, cum delectatione etiam aculeos reliquisse in animis eorum, a quibus esset auditus.* Sed etiam reliqua respexit c. XV. « Πειθὼ, quam vocant Græci, cujus effector est orator, hanc Suadam appellat Ennius, quam Deam in Pericli labris scripsit Eupolis sessitavisse. » Vide quæ diximus ad Quintil. X, 1, 82. G. — πρὸς . . . ἀκροωμένοις. Rom. πρὸς

Verum huic ipsi Pericli nec illa πειθὼ, nec illud ἐκήλει 18
brevitate, vel velocitate, vel utraque (differunt enim), facultate summa contigisset: nam delectare, persuadere, copiam dicendi spatiumque desiderant: relinquere vero aculeum in audientium animis is demum potest, qui non

τοῦτο πειθώ τις ἐπεκάθειτο τοῖς χείλεσι. Οὕτως ἐκήλει καὶ μόνος τῶν ῥητόρων τὸ κέντρον κατέλειπε τοῖς ἀκροωμένοις. Pleraque vitiose, ex quibus tamen vulgatam emendare licet, in qua ἐγκατέλιπε pro ἐγκατέλειπε scriptum videtur. H. — De loco Eupolideo vide Wyttenbach. ad Plutarch. de S. N. V. p. 7 sqq. Ἐγκατέλειπε habet et Diodor. Sic T. I, p. 505. S.

18. *Verum...brevitate.* Rom. *Pericli verum huic ipsi nec illa nec illud brevitate.* Græca desunt: *Periclis* vero nomen ex glossa esse apparet. H. — Delendum *Pericli*, quod ex glossa invectum, aliis in libris alium locum occupavit. S. — *Brevitate vel velocitate.* His recte Plinius putat illud τάχος absolvi. Sic Dionysius Hal. Ep. II, ad Amm. et in Jud. Thucyd. τὸ τάχος τῆς σημασίας, vel τῆς ἀπαγγελίας Thucydidi tribuit, quemquam vigorem significans sententiarum, qui e concinnæ brevitatis studio oritur. Et Demetrius de Eloc. §. 137, τὸ τάχος opponit τῷ μηκυνομένῳ, et τῇ συντομίᾳ, brevitati, tribuit. Deinde et velocitas illa et celeritas dicendi, quam Cicer. Or. XVI, *flumen verborum* et *volubilitatem* dicit, τάχος Græcis appellatur. Ita Dionys. Compos. cap. XX, versibus homericis propter numerum dactylicum celeriter decurrentibus τὸ τάχος ἀπαγγελίας tribuit, στηριγμοὺς opponens, et ἐγκαθίσματα, quæ Cicero l. c. *distincta* et *interpuncta intervalla*, *moras*, et *respirationes* vocat. Sed eodem pertinet impetus ille dicendi, qui fulminis ritu omnia disjicit, et cum gravi affectu oratoris conjunctus est. Quo sensu τὰ τάχη tribuunt Demostheni Dionys. Jud. Thucyd. cap. LIII, et Longin. XII. Itaque recte *utramque* Plinius *differre* dicit. Nempe *brevitas* in elocutione et tractatione, *velocitas* in pronuntiandi impetu maxime cernitur, quo verba cito transcurrunt. Illi *copiam dicendi* et *spatium*, huic illam commorationem tribuit, qua quis *non pungit*, sed *infigit*, quo sensu Græci ἐπιμονὴν, διατριβὴν, ἐγχρονισμὸν dixerunt. E. — Fusius hæc vir doctissimus in Lex. Technol. Græc. Rhet. v. τάχος disputavit. S. — *Facultate.* Dicendi, eloquentia. Sic *potens* absolute dictum Latinis recentioribus, ut Græcis ævi inferioris δύναμις, δυνατός. Vide Kuster. ad Argum. Nub. Aristophan. S. — *Copiam... desiderant.* Rom. *Copiam dicendique spatium desiderat.* H. — *Desiderat* etiam Excerpta Brummeri. S. — *Relinquere...aculeum.* Ab apibus et vespis desumpta videtur metaphora, quarum relictus in vulnere aculeus inquietat et sollicitos habet eos, quos pupugere. G. — Verissime Gesnerus, quem Gierigius audire debebat, parum perspecte de stimulo cogitans aurigarum, audientesque jumentis comparans. Plato Phædon. cap. 40, p. 386; ed. Fischer. παντὶ λόγῳ ἀντιτείνετε, εὐλαβούμενοι, ὅπως μὴ ἐγὼ, ὑπὸ προθυμίας

19 pungit, sed infigit. Adde quæ æque de eodem Pericle co-
micus alter :

Ἤστραπτ', ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio et abscissa, sed lata, et magni-
fica, et excelsa tonat, fulgurat, omnia denique pertur-
20 bat ac miscet. Optimus tamen modus est. Quis negat? Sed
non minus non servat modum, qui infra rem, quam qui
21 supra; qui adstrictius, quam qui effusius dicit. Itaque au-
dis frequenter, ut illud, *immodice et redundanter*, ita
hoc, *jejune et infirme.* Alius excessisse materiam, alius di-
citur non implesse. Æque uterque, sed ille imbecillitate, hic
viribus peccat : quod certe etsi non limatioris, majoris ta-
22 men ingenii vitium est. Nec vero, quum hæc dico, illum
Homericum ἀμετροεπῆ probo, sed hunc,

ἅμα ἑαυτόν τε καὶ ὑμᾶς ἐξαπατήσας, ὥσπερ μέλιττα τὸ κέντρον ἐγκαταλιπὼν, σιγήσομαι. S.

19. *Adde . . . . Pericle.* Rom. *Adde quæ de eodem Pericle.* Illud *æque* in vulg. potest abesse. H. — Immo debet abesse. Recte omiserunt Cortius et Gierigius. S. — *Comicus alter.* Aristophanes loco, quem modo laudavimus, ad quem Kusterus docet, qui præterea Veteres ejus elogii, an reprehensionis? mentionem fecerint. Dicimus et nos aliquid ad Quintil. II, 16, 19. Translationem Latinam ipse tradit Secundus. — *Abscissa.* Cortius ex Medic. *abscisa.* Vide Interpret. ad Livium XLIV, 5, 5. S. — *Omnia denique perturbat.* ξυγκυκᾷ. Hæc Plinius, ut ingentem vim orationis latæ, magnificæ, excelsæ ostenderet, parum ceteroqui curans, bonane sit an pessima res *omnia perturbare.* Id si curasset, ipsum Aristophanis locum omittere debuisset. S.

20. *Optimus tamen,* etc. Suspicor, Plinium scripsisse : *At optimus tamen modus est. Quis negat? Sed,* etc. Sic Cicero epist. IX, 6, p. 242, Ernest. *At in perturbata republica vivimus. Quis negat? Sed,* etc. S.

21. *Ille imbecillitate. Ille* ad propinquius refertur, *hic* ad remotius: quod sæpe fieri, passim a viris doctis adnotatum. G.

22. Ἀμετροεπῆ. Thersiten, Iliad. β, 212, *immoderatum verborum.* Alterum de Ulysse dixit poeta Il. γ, 222 : tertium de Menelao ibid. 214. Ad quem locum ostendit Clarkius, ut passim triplicem charactera dicendi in Homericis personis describi doceant Veteres. Instar omnium est Quintilianus, lib. XII, cap. 10, § 64. G.

— Cod. Medic. miro lapsu ἁμαρτοεπῆ. Thersites ἀμετροεπής. Ajax. ἁμαρτοεπής Il. ν, 824, ubi in libris, si fides Barnesio, in alteram partem peccatum. S.

Καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίοισιν ;

non quia non et ille mihi validissime placet,

Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως ;

si tamen detur electio, illam orationem similem nivibus
hibernis, id est, crebram, assiduam et largam, postre-
mo divinam et cælestem, volo. At est gratior multis actio 23
brevis. Est; sed inertibus, quorum delicias desidiamque,
quasi judicium, respicere ridiculum est. Nam si hos in
consilio habeas, non solum satius est breviter dicere,
sed omnino non dicere. Hæc est adhuc sententia mea, 24
quam mutabo, si dissenseris tu; sed plane, cur dissen-
tias explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuæ
debeam, rectius tamen arbitror in tanta re, ratione quam
auctoritate superari. Proinde, si non errare videor, id ip- 25
sum, quam voles brevi epistola, sed tamen scribe; con-
firmaveris enim judicium meum : si erravero, longissimam
para. Num corrupi te, qui tibi, si mihi accederes, brevis

— Καὶ ἔπεα, κ. τ. λ. Rom. νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμέρησιν. Scribe χειμερίῃσιν, ut apud Homerum legitur, non χειμερίοισιν. H.

— Ibi et alterum in libris repertum : sed χειμερίοισιν ab Ionismo Iliadis abhorret. S.

— *Placet.* Immo *placeat,* ut Cortiana et Gierigiana. S.

— *Crebram, assiduam et largam.* Bene Cortius ex libris : *crebram, et assiduam, et largam.* S. — Rom. *Id est crebram et assiduam, sed et largam.* H.

23. *Est; sed inertibus.* Rom. *Est quidem, sed inertibus.* H. — Inepta hujus particulæ additione librarii æque frequenter peccarunt ac primi scriptorum veterum editores, quos innumeris locis hanc vocem interposuisse, ubi in MStis non conspiciatur, vere monet Drakenb. ad Liv. Epit. L, 55. S. — *Quasi judicium.* Tanquam normam et regulam, quam in agendo et dicendo sequi debeamus. E. — Immo *judicium* h. l. pro *judicibus* dicitur. Sic et Cicero. Vide Clavem Ciceronianam ad hoc vocabulum. S.

24. *Auctoritati tuæ debeam.* Rom. *Auctoritati debeam tuæ.* H. — Placet hic ordo. S.

25. *Confirmaveris...erravero.* Rom. *Confirmabis enim judicium meum : si errare.* Hoc malo. H. — Accedo. *Erravero* natum ex infinitivo glossaque *vero* coalitis. S. — *Num corrupi te.* Num forte feci, ut præter animi tui sententiam secundum me des judicium? Ista enim lege, quam tibi tuli, males fortasse brevi epistola secundum me pronuntiare, quam mihi contradicendo molestiam longæ epistolæ scribendæ subire. Est

epistolæ necessitatem; si dissentires, longissimæ imposui? Vale.

autem hic dolus suavissimus et maxime amabilis, quo cogit Tacitum, quidquid sentiat, longissima epistola rescribere, ne accusationi locum det, maluisse assentari quam longam epistolam scribere. G.

— *Necessitatem... imposui.* Gierigius: « Formula *necessitatem imposui* proprie non convenit nisi *longissimæ*, sed, ut fit, accommodata etiam est *brevi.* » Quidni etiam brevi proprie conveniat? Modo legimus: *quam voles brevi epistola, sed tamen scribe.* Id qui alterum jubet, necessitatem ei imponit literarum quamvis brevium. S.

XXI.

Servos consilio Paterni emptos, decentes esse scribit: ut frugi sint, optat.

C. PLINIUS PLINIO PATERNO * SUO S.

Ut animi tui judicio, sic oculorum plurimum tribuo: non quia multum (ne tibi placeas), sed quia tantum, quantum ego, sapis: quamquam hoc quoque multum est. 2 Omissis jocis, credo decentes esse servos, qui sunt empti mihi ex consilio tuo. Superest, ut frugi sint: quod de venalibus, melius auribus, quam oculis, judicatur. Vale.

XXI.* *Paterno.* Nonnulli *Materno.* Plures, et scripti et editi, *Plinio Paterno.* Ed.

2. *Decentes*, formosos. Venalium servorum denudata membra singulatim spectari ab emptoribus et contrectari solebant, ne qua venditorum fraude deciperentur. Ed.

XXII.

Aristonis, quem laudat, diuturna valetudine in urbe se detineri scribit. In amicis laudandis non semper ab hyperbolis abhorruisse ex illa epistola apparet. Ed.

C. PLINIUS CATILIO * SEVERO SUO S.

Diu jam in urbe hæreo, et quidem attonitus. Perturbat
me longa et pertinax valetudo Titi Aristonis, quem singu-
lariter et miror et diligo. Nihil est enim illo gravius, san-
ctius, doctius : ut mihi non unus homo, sed litteræ ipsæ
omnesque bonæ artes in uno homine summum periculum
adire videantur. Quam peritus ille et privati juris et pu- 2
blici! Quantum rerum, quantum exemplorum, quantum
antiquitatis tenet! Nihil est quod discere velis, quod ille
docere non possit : mihi certe, quoties aliquid abditum 3
quæro, ille thesaurus est. Jam quanta sermonibus ejus fi-
des! quanta auctoritas! quam pressa et decora cunctatio!

XXII. * *Catilio.* Catilius Severus, fortasse Veronensis ille, de quo Plinius passim loquitur. Ad consulatum pervenisse apparet ex VI, ep. 27. Ed.

2. *Exemplorum . . . . . antiquitatis.* Præcipua pars doctrinæ veteris, inprimis oratoriæ, ut quis historiarum, et omnis antiquitatis scientia polleret. Cic. Or. I, 5 : *Tenenda est oratori omnis antiquitas exemplorumque vis.* E.

— *Quod discere velis.* Plures Cortii libri *quod doceri velis.* Placet. *Discere* interpretamentum videtur. S.

3. *Pressa . . . . cunctatio.* Quæ premit, reprimit aliquandiu sententiam, nec statim, vixdum cognita re, pronuntiat. Cf. IX, 9, 2. G. — Puto Gesnerum bene sensum vidisse : nam quod alii *modestam* explicant, nonne id ipsum modestiæ est, premere, reprimere sententiam, id quod ipse Plinius mox dicit *hæsitare, dubitare, diversitate rationum.* Nolim ego cum Gierigio nunc conferre illa loca, in quibus *pressum stilum*, vel *orationem* Veteres dixere : nam in his omnibus, quæ *pressa* dicuntur, magis brevitatem, copiæ et abundantiæ oppositam, quam modestiam, declarant. Cf. quæ diximus ad ep. 16, 4. E.

— *Pressa et decora cunctatio* non

Quid est, quod non statim sciat? Et tamen, plerumque, hæ-
sitat, dubitat, diversitate rationum : quas acri, magnoque
judicio ab origine caussisque primis repetit, discernit,
4 expendit. Ad hæc quam parcus in victu! quam modicus
in cultu! Soleo ipsum cubiculum ejus, ipsumque lectum,
ut imaginem quamdam priscæ frugalitatis, adspicere.
5 Ornat hæc magnitudo animi, quæ nihil ad ostentationem,
omnia ad conscientiam refert : recteque facti, non ex po-
6 puli sermone mercedem, sed ex facto petit. In summam
non facile quemquam ex istis, qui sapientiæ studium ha-
bitu corporis præferunt, huic viro comparabis. Non qui-
dem gymnasia sectatur aut porticus, nec disputationibus
longis aliorum otium suumque delectat : sed in toga ne-
gotiisque versatur : multos advocatione, plures consilio,
7 juvat. Nemini tamen istorum castitate, pietate, justitia,
fortitudine, etiam primo loco cesserit. Mirareris, si interes-

est *brevis*, ut Cortio visum ; sed *quæ sententiam aliquamdiu exprimit*, ut Gesnero placet ; vel *modesta*, ut Cellario, quem immeritum reprehendit Cortius. Ita stilus *pressus demissusque* epist. 8, 5, *parcior et pressior* lib. IX, ep. 18, 6. Vide eumdem Gesnerum ad Quintil. lib. X, cap. 1, 46. H.

4. *Ipsum cubiculum.* In Gesneriana, sequace Gierigiana, post *ipsum* inepte incidebatur. S. — *Ipsumque lectum.* In quo jam quidem *cubat*, vel decumbit potius æger, sed alias etiam, dum legit, dictat, studet : ab hac enim re dicta *cubicula*, non dormitoria modo, sed etiam diurna. G.

6. *In summam.* Rom. *In summa*, non *in summam*, ut oraculi sui auctoritate Cortius edidit. Nusquam aliter Plinius. Sequitur : « Non facile quemquam ex istis, qui sapientiæ studium habitu corporis præferunt, huic viro comparabis. » Fortasse *compararis* : quamquam et Cortius *comparabis* retinet. H. — *Habitu corporis.* Barba, severitate supercilii, pera, pallio, baculo, etc. G.

— *Gymnasia... aut porticus.* Quæ loca obire solebant professione philosophi ad captandam, quæ confluere eo soleret, juvenum et otiosorum turbam. Notum, Gymnasii nomen tandem plane cessisse literariis ludis; Porticum autem (στοὰν) Zenonis sectæ nomen dedisse. G.

— *Advocatione.* Præsentia in foro ac patrocinio etiam : consilia domi impertire licet. G.

7. *Fortitudine, etiam primo cesserit.* Hæc interpunctio aliud dicentem facit Plinium, atque is voluit : nam ex ejus mente scribendum, *fortitudine etiam, primo loco cesserit.* Cæteras virtutes in docto homine inesse, minus incredibile : fortem vero eumdem dici posse, non omnes

ses, qua patientia hanc ipsam valetudinem toleret, ut dolori
resistat, ut sitim differat, ut incredibilem febrium ardo-
rem immotus opertusque transmittat. Nuper me paucosque 8
mecum, quos maxime diligit, advocavit : rogavitque, ut
medicos consuleremus de summa valetudinis, ut, si esset
insuperabilis, sponte exiret e vita : sin tantum difficilis
et longa, resisteret maneretque. Dandum enim precibus 9
uxoris, dandum filiæ lacrymis, dandum etiam nobis ami-
cis, ne spes nostras, si modo non essent inanes, volunta-
ria morte desereret. Id ego arduum in primis, et præci-
pua laude dignum puto. Nam impetu quodam et instinctu 10
procurrere ad mortem, commune cum multis : deliberare
vero et caussas ejus expendere, utque suaserit ratio, vitæ
mortisque consilium suscipere vel ponere, ingentis est ani-
mi. Et medici quidem secunda nobis pollicentur : super- 11

concedunt. Id vero probat summa doloris patientia, qua valetudinem istam toleret. H. — Longe præstat hæc ratio alteri, quam sequitur et Gierigius, hunc locum sic interpretans : etiamsi sint philosophi summa dignitate. Mox Plinius de admirabili illa Aristonis fortitudine : « Id ego arduum in primis, et præ- « cipua laude dignum puto. » S.

— *Ut sitim differat.* Quantum in febri tormentum sit sitis, heu nimis sæpe plerique experiuntur. Nec Germanis tantum hoc objicitur, ferre illos sitim nequire : sed Epictetus hoc maximum profectus experimentum commendat, Enchir. c. 70, διψῶν ποτε σφοδρῶς ἐπίσπασαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἔκπτυσον.... Quantum etiam sit in eo, ut *febrium ardorem* et sudores, qui non minus extra corpus inquietant, quam intus jactatur æstuantis sanguinis motibus, aliquis *immotus opertusque transmittat*, et quam parum ad eam rem vulgaris philosophia prosit, noverunt clinici. G.

8. *Summa*, id, quo tota res continetur. Ergo *summa valetudinis*, natura et ratio valetudinis. Ed. — *Insuperabilis. Inexsuperabilis.* Rom. non tantum, sed etiam Brummer. A. et Arnzen. H. — Præfero *inexsuperabilis.* Livius VIII, 7, 8. « Movet ferocem animum juvenis seu ira, seu detrectandi certaminis pudor, seu inexsuperabilis vis fati. » Proprio sensu sæpissime in Livio reperias. Vid. Drakenb. ad XXI, 30, 7, quo loco eadem in libris confusio. Secundus infra V, 9, 2, simili composito in simili re : « interest quam maturissime inexplicabili morbo liberari. » S.

10. *Vitæ.... ponere. Vitæ mortisque consilium vel suscipere vel ponere* Rom. et Brumm. A. Male alterum *vel* vulgo omittitur. H.

11. *Et medici... pollicentur.* Rom. *Et medici quidem secunda pollicentur,*

est, ut promissis deus annuat, tandemque me hac sollicitudine exsolvat, qua liberatus, Laurentinum meum, hoc est, libellos et pugillares, studiosumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil scribere aut assidenti
12 vacat, aut anxio libet. Habes, quid timeam, quid optem, quid etiam in posterum destinem : tu quid egeris; quid agas, quid velis agere, invicem nobis, sed lætioribus epistolis, scribe. Erit confusioni meæ non mediocre solatium, si tu nihil quereris. Vale.

sine *nobis*. H. — *Laurentium*, quo tendebant plerumque ejus studia. Ed. — *Assidenti*. Scil. ægro. Plene Livius XXI, 53, 6. S.

12. *Habes, quid timeam*, etc. Nihil hic libri variant : recte. Vid. egregiam J. Fr. Heusingeri notam ad Cicer. de Offic. p. 387. S.

XXIII.

Consulenti, an tribunum plebis caussas agere deceat, respondet, se, quum tribunus esset, abstinuisse propter certas, quas affert, rationes.

C. PLINIUS POMPEIO FALCONI SUO S.

Consulis, an existimem te in tribunatu caussas agere decere. Plurimum refert quid esse tribunatum putes; inanem umbram, et sine honore nomen, an potestatem sacrosanctam, et quam in ordinem cogi ut a nullo, ita ne

XXIII. 1. *Quid esse tribunatum putes*. Rom. *Quid esse tribunum putes*. Sic etiam § 5, *quid esse tribunum*. H. — *Inanem umbram*. Ut sane re ipsa tum erant Magistratuum omnium nomina, quum omnia imperatores ad se traxissent. Et incidit Tribunatus Plinii in Domitiani imperium, civilitatem postea revocavit Trajanus. G. — *Umbram.... nomen*. Græcorum σκιὰ et ὄνομα. S. — *In ordinem cogi*. Formula solemnis, qua sæpe apud Livium queruntur tribuni injuriam sibi illatam, vel parum reverenter habitam vim suam; v. g. XXV, 3 et 4, XLIII, 16, quo posteriore loco illud in primis apparet, non parendo etiam *in or-*

a se quidem deceat. Ipse quum tribunus essem, erra- 2
verim fortasse, qui me esse aliquid putavi, sed tanquam
essem, abstinui caussis agendis : primum quod deforme
arbitrabar, cui assurgere, cui loco cedere omnes oporteret,
hunc omnibus sedentibus stare; et, qui jubere posset ta-
cere quemcunque, huic silentium clepsydra indici; et, quem
interfari nefas esset, hunc etiam convicia audire; et, si
inulta pateretur, inertem, si ulcisceretur, insolentem vi-
deri. Erat hic quoque æstus ante oculos, si forte me ap- 3
pellasset, vel ille cui adessem, vel ille quem contra, in-
tercederem, auxilium ferrem, an quiescerem sileremque,
et quasi ejurato magistratu privatum ipse me facerem. His 4
rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere,
quam paucis advocatum. Sed tu, iterum dicam, pluri- 5
mum interest, quid esse tribunatum putes; quam perso-

dinem cogi tribunos. Qui nempe *in ordinem cogit* aliquem, pro privato eum tractat, nec potestatem illius agnoscit : hoc ipse noster Secundus indicat deinde in § 3. Idem enim significat *in ordinem se cogere*, et *ejurato quasi magistratu privatum se facere*. G.

2. *Qui me esse aliquid putavi.* Rom. *Qui me aliquid putavi.* Plures sunt codices, in quibus *esse* desideratur. H. — *Omnibus sedentibus stare.* Dicentis ille nimirum habitus, quem sibi tamen dedecori esse ne Tullius quidem putavit, qui in consulatu pro Murena aliisque diceret. G. — *Clepsydra.* Quoties nimirum illa significaret, consumptum esse tempus, quod ad dicendum ipsi attributum esset. Res nota. Vid. infra IV, 9, 9, it. VI, 2, 5 et 7. G. — Rom. *Huic silentium clepsydra indicere*, ut et Medic. ut subintelligatur *aliquem*. H. — *Convicia audire.* Hæc nimirum fori antiqui licentia, qua liceret maledicere adversario. Vid. Quintil. XII, 9, 8. G.

3. *Appellasset, . . . intercederem, auxilium ferrem.* Verba omnia solemnia, explicata proinde et illustrata a Brissonio lib. II, p. 271. G. — *Vel ille. . . ferrem.* Rom. *Vel ille, cui adessem, vel ille contra quem; intercederem et auxilium ferrem.* Bona lectio, dummodo rectius, quam a Cellario et aliis pluribus factum, interpungatur. *Quem contra* tamen non muto. Cicer. Philipp. II, cap. 8, 2, *quem contra dicit.* Lactant. lib. VI, cap. 17, 4, *quos contra disputat.* H. — Revocanda copula ante *auxilium*, quam perversa interpunctio expulerat. S.

4. *Me tribunum omnibus exhibere.* Intercedendo, si quis appellasset, auxilioque ferendo. Nulla hic dilogia. S.

5. *Personam. Personas,* secundum Cic. de off. I, 30, quisque quatuor sibi impositas gerit. Prima cernitur

nam tibi imponas, quæ sapienti viro ita aptanda est, ut perferatur. Vale.

in natura, quam cum omnibus hominibus communem habemus; altera in indole cuique propria; tertia in munere, quo fungimur, et omnino in fortunæ bonis; quarta in vitæ genere, quod secuti sumus, et in vivendi agendique ex certis præceptis ratione. H. l. postremo sensu capiendus. Ed. — *Ut perferatur.* Ad finem usque, etiam difficultatibus oblatis, feratur. Jam laudavit Cortius elegantem Ciceronis locum pro Rosc. Am. c. IV. *Id quod suscepi, quoad potero, perferam.* Et notum est, *perferre legem* dici eum, si quis objectis difficultatibus tamen tulerit, et ut valeret, effecerit. G.

XXIV.

Hispano Tranquillum commendat in emendo agello. Jucunda et faceta epistola, cujus summam auctor ipse multa simplicitate in principio proponit. Ed.

C. PLINIUS BEBIO * HISPANO SUO S.

Tranquillus, contubernalis meus, vult emere agellum,
2 quem venditare amicus* tuus dicitur. Rogo cures, quanti æquum est, emat: ita enim delectabit emisse. Nam mala emptio semper ingrata est, eo maxime, quod exprobrare
3 stultitiam domino videtur. In hoc autem agello, si modo

XXIV. * Bebio. Scribendum cum cod. Bæbio. Nota gens Bæbia ex libris veterum, lapidibus litteratis, nummis. Similis confusio in ὄρος Βαίβιον, Βέβιον, de Vesuvio. S. — Postea consul factus et sub Adriano præfectus urbis. Ed.

1. *Venditare.* Simpliciter *velle vendere, venalem habere.* Vid. Vossium de Analog. LIII, p. 173, qui locum Plinianum, nisi operarum culpa est, negligentius transcripsit. Add. eund. in Etymolog. L. L. v. *Vendo.* Diminutivi *agellus* cum verbo *venditare* conjunctio qua gratia commendetur, hebetior sum, quam ut videam. S. — *Amicus tuus.* Is qui esset, non ignorabat Bæbius: ut non mirer nomen omissum esse. S.

2. *Ingrata est. Est* Cortius recte expunxit optimi codicis auctoritate. Innumeris locis sedulitas librariorum inepta verbum substantivum invexit. Vid. Drakenb. ad Liv. I, 3, 3, S.

3. *In hoc autem agello.* Rom. *In*

arriserit pretium, Tranquilli mei stomachum multa sollicitant, vicinitas urbis, opportunitas viæ, mediocritas villæ, modus ruris, qui avocet magis, quam distringat.
Scholasticis porro dominis, ut hic est, sufficit abunde tan- 4
tum soli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unamque semitam terere, omnesque viticulas
suas nosse, et numerare arbusculas possint. Hæc tibi 5
exposui, quo magis scires, quantum ille esset mihi, quantum ego tibi debiturus, si prædiolum istud, quod commendatur his dotibus, tam salubriter emerit, ut pœnitentiæ locum non relinquat. Vale.

hoc agello, sine *autem*. H. — *Stom. multa sollicitant.* Multa sunt, quæ cupiditatem emendi injiciant. E. — *Avocet....distringat.* Cujus cultura animum magis recreet, quam curis sollicitet; bene Gierig. cf. Epist. I, 3, 2, et VIII, 23. E. — Sic jam Cortius : « *Avocet* ab aliis negotiis, « quibus dominus distringitur, et « removeat, adeoque recreet et re- « ficiat. » S.

4. *Scholasticis porro dominis.* Ita et Rom. H. — *Scholastici,* in umbra scholarum versantes, declamantes et eloquentiæ studiosi. Vid. ep. 3. E. — Glossa, in textum adeo illata, haud incommode *studiosis* explicat. Cf. Gifan. Observ. L. L. p. 437, ed. Altenb. ubi quæ Otho adscripsit, laudare occupaverat Cortius ad Plin. II, 3, 5. S. — *Reptare per limitem.* Ut Horat. Epp. I, 4, 4, *silvas inter reptare salubres.* G.

5. *Quo magis...prædiolum.* Rom. *Quo magis scires, quantum etiam ille mihi, ego tibi debiturus sim, si prædiolum.* Sed hoc *etiam* factum credo ex *esset*, postea vero *sim* a librariis accessisse : ordinem verborum vulgato præfero. H.

LIBER SECUNDUS.

I.

Verginii Rufi, viri clari funus prædicat, ipsumque laudibus pro merito ornat.

C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Post aliquot annos insigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Verginii Rufi, maximi et clarissimi civis, perinde

I. 1. *Verginii Rufi. Virginii Rufi* Rom. et Medic. H. — Quod nec ipsum malum. Cortius bene comparat *Vergilius*, *Virgilius*. Vid. Virgilii Historia descripta per Coss. a Carolo Ruæo init. S. — *Verginii Rufi*, tutoris sui, *memoriam* duabus Noster epistolis *coluit*, hac, et IX, ep. 19, ad quas rectius intelligendas haud alienum fuerit pauca hic de viri fortuna rebusque gestis retulisse. Consulatu primo functus est a. u. 817 (Tacit. An. XV, 23); sed sub Neronis exitum potissimum inclaruit. Præerat tum legionibus Germanicis, iisque validissimis, a quibus frustra de imperio suscipiendo sollicitabatur; etenim nec ipse suscipere voluit, nec pati, ut ad alium, quam quem Senatus destinasset, deferretur. Erat in vicinia Julius Vindex, Galliæ Proprætor, qui, quum a Nerone defecisset, ad Galbam, Hispaniæ Tarraconensis Præsidem, imperium trahere conabatur. Cum eo, militum maxime ferocia coactus, prælium commisit atrocissimum, in quo cæsis viginti millibus Gallorum, Vindex ipse manus sibi intulit. Ea autem victoria ut Galbam quoque pæne ad mortem sibi consciscendam impulit (Suet. Galb. XI), ita ingentem Verginio peperit qua gloriam, qua potentiam. Ille omnium ore celebrari, omniumque admiratione in cælum extolli, illi parere omnis Gallia. Hinc ardentius etiam instabant milites, ut summum sibi vindicaret fastigium, præsertim ubi nuntius de exitu Neronis allatus est. Quin adeo tribunum quemdam ferunt, stricto gladio, duplicem ei proposuisse conditionem, ut aut ferrum reciperet,

felicis. Triginta annis gloriæ suæ supervixit. Legit scripta 2
de se carmina, legit historias, et posteritati suæ interfuit.
Perfunctus est tertio consulatu, ut summum fastigium privati hominis impleret, quum principis noluisset. Cæsares, 3
quibus suspectus, atque etiam invisus virtutibus fuerat, evasit : reliquit incolumem optimum atque amicissimum,

aut imperium. Ille vero minis non magis quam precibus flecti poterat; et in carmine quoque, quod postea sepulcro suo incidi jussit, eo solo nomine gloriabatur, quod parta illa victoria non sibi imperium asseruerit, sed patriæ; IX, Epist. 19. Hujus tanti viri opes non contempsit Galba, sed litteris eum invitavit ad res Romanas communi consilio curandas, libertatemque populi conservandam. Sic quoque quum anceps hæreret, Galba a Senatu comprobatus successorem ei misit Flaccum Hordeonium, cui Verginius haud gravate exercitum tradidit, Galbæque Romam proficiscenti comitem se adjunxit. Plutarch. in Galba cap. IV, 6, 10. Alterum consulatum Otho ei obtulit a. u. 823, ut deleniret exercitum Germanicum, hoc suo quondam duce ferociter superbientem. Othone sua ipsius manu interfecto, in eum rursus milites versi, ut nunc saltem imperium susciperet, minitantes flagitabant, domique suæ obsessum tenebant : sed propositi tenax per aversam domus partem elapsus irrumpentes fefellit. Quæ res ei pæne in perniciem cessit. Milites enim, tanquam fastiditi, in summa admiratione eum odisse cœperunt, atque adeo quum eum posthac insidiarum Vitellio factarum suspectum haberent, concursu ad Cæsarem, ubi forte cœnabat, facto, ad supplicium depoposcerunt, ægreque cohibiti sunt. Tacit. Hist. I, 8, 9, 77; II, 49, 51, 68. Magni sane animi erat, recusare summum honorem toties oblatum, de quo alii vi et armis inter se certabant; magni item, se accommodare absque omni vel invidia, vel simultate iis, quibus ille contigisset; magni denique, malos etiam Principes, virtutibus invidentes, tenere admiratione sui et reverentia. Hos igitur quum incolumis evasisset, Nerva eum tertio consulatu ornavit, mortuumque publico sumptu efferri jussit. Ed. — *Perinde felicis.* Non minus felicis, quam magni et clari. Quidam, *et proinde felicis*, ut hoc sibi velit, ob id ipsum felicem esse, quod talis etiam mors, et tale funus eum consecutum sit. G.

2. *Gloriæ suæ supervixit.* Longe alio sensu, quam nos : *seinen Ruhm überleben,* ut ridicule vertit Schellerus. S.

— *Legit scripta de se carmina.* Rom. *Legit scripta de se garaunia.* H.

— *Quum principis noluisset.* Post Neronis interitum, Tac. H. II, 8, iterum post Othonem, idem H. II, 51. Add. noster infra IX, 19, 1. G.

3. *Optimum.* Nervam, quod series vitæ nostri docet, et Fasti. Est enim suffectus Verginio Tacitus. Alioqui Trajanum *optimum* quasi suo nomine dici constat. Verum hoc nomen etiam Nervæ tribuit noster Paneg. LXXXIX, 1; vid. Vonck. Observ. misc. cap. XV, p. 90. G. —

tanquam ad hunc ipsum honorem publici funeris reser-
4 vatus. Annum tertium et octogesimum excessit in altis-
sima tranquillitate, pari veneratione. Usus est firma va-
letudine : nisi quod solebant ei manus tremere, citra
dolorem tamen : aditus tantum mortis durior longiorque,
5 sed hic ipse laudabilis. Nam quum vocem præpararet, ac-
turus in consulatu principi gratias, liber, quem forte ac-
ceperat grandiorem, et seni et stanti ipso pondere elap-
sus est. Hunc dum consequitur colligitque, per læve et
lubricum pavimentum, fallente vestigio, cecidit, coxam-
que fregit, quæ parum apte collocata, reluctante ætate,
6 male coiit. Hujus viri exsequiæ magnum ornamentum
principi, magnum sæculo, magnum etiam foro et rostris
attulerunt. Laudatus est a Cornelio Tacito : nam hic supre-
mus felicitati ejus cumulus accessit, laudator eloquentis-
7 simus. Et ille quidem plenus annis abiit, plenus hono-
ribus, illis etiam quos recusavit : nobis tamen quærendus
ac desiderandus est, ut exemplar ævi prioris : mihi vero
præcipue, qui illum non solum publice, sed etiam pri-

Ad hunc . . . reservatus. Rom. *Ad hunc ipsum honorem publici funeris reservatum.* Verior est vulgata. H.

5. *Acturus . . . . . . principi gratias.* Solemne tum fuisse, ut gratias ageret Consul Principi, vel ex Pliniani panegyrici principio constat. Add. III, 18, 1. G.

— *Hunc dum consequitur.* Rom. *Hunc dum sequitur.* H. — Dum librum delabentem prosequitur corpore ad terram prono, ut arripiat et sustollat. Ornata vox, quæ rem quasi pingit, et sensibus admovet. E. — *Reluctante ætate.* Nota res est, in senibus ossium fracturas *male coire*, h. e. difficulter sanari membris aptandis, præsertim ubi hæc *parum apte collocata* sunt, *schlecht eingerichtet.* E. — *Collocare* de ossium fracturis proprium. Plene Celsus VIII, 7, *ubi ea* (maxilla fracta) *in suam sedem collocata est.* S.

6. *Nam hic . . . accessit.* Rom. *Nam hic ejus supremus felicitati calculus adcessit.* H.

7. *Nobis tamen quærendus.* Sic omnes libri. Quum tamen *quærere* vel *requirere* et *desiderare* eamdem plane vim habeant, vide an melius legi possit, *querendus.* G. — Immo vero non eamdem vim illis verbis esse, intelligitur ex epist. VI, 2. In *desiderare* plus est, quam in *quærere.* E. — *Ut exemplar ævi prioris.* Rom. *Ut exemplar vitæ prioris*, ut Cortii codices. Proxima verba, *sed etiam privatim*, in Rom. non magis adsunt, quam in melioribus codicibus, eaque merito reciduntur. H.

vatim, quantum admirabar, tantum diligebam; pri- 8
mum quod utrique eadem regio, municipia finitima, agri
etiam possessionesque conjunctæ: præterea quod ille tu-
tor mihi relictus, affectum parentis exhibuit. Sic can-
didatum me suffragio ornavit: sic ad omnes honores meos
ex secessibus adcucurrit, quum jam pridem ejusmodi offi-
ciis renuntiasset: sic illo die, quo sacerdotes solent no-
minare quos dignissimos sacerdotio judicant, me semper
nominabat. Quin etiam in hac novissima valetudine ve- 9
ritus, ne forte inter quinqueviros crearetur, qui minuen-
dis publicis sumptibus judicio senatus constituebantur,
quum illi tot amici senes consularesque superessent, me
hujus ætatis, per quem excusaretur, elegit, his quidem
verbis, *etiamsi filium haberem, tibi mandarem.* Quibus 10
ex caussis necesse est, tanquam immaturam mortem ejus
in sinu tuo defleam: si tamen fas est aut flere, aut om-
nino mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis fi-
nita quam vita est. Vivit enim, vivetque semper, atque 11
etiam latius in memoria hominum et sermone versabitur,

8. *Præterea...ornavit. Præterea, quod ille mihi tutor relictus* [hoc ordine Rom.], *adfectum parentis exhibuit; sic candidatum me suffragio ornavit.* Ita rectius interpungi puto, quam vulgo. H. — *Ille mihi tutor relictus* in aliis quoque libris obvium, ordine profecto ad sensum aurium jucundiore. Cæterum bona interpunctio Gesnerianæ. S. — *Suffragio.* Suffragatores appellabantur senatores qui candidatos commendabant et pro iis intercedebant. Ed. — *Ex secessibus adcucurrit.* Ut Atticus, qui urbana officia amicis ut præstaret, ventitare Romam solebat. G. — *Illo die, quo sacerdotes.* Augures intelligit. Vid. IV, 8, 3. Certum diem et solemnem huic rei destinatum dicere non habeo; nam quod Ovidium et Tacitum hic laudant, de Kalendis Januariis, nihil ad hanc rem. Neque ita locutus esset Plinius, si has intellexisset. G.

9. *Quin etiam...valetudine.* Rom. *Qui etiam in h. n. v.* H. — Multum præstat *quin etiam.* S. — *Quinqueviros.* Collegium quinquevirorum instituit Nerva, propter ærarium a Domitiano exhaustum. Vide Tacitum Nostræ collectionis volumen quintum, pag. 145. Ed. — *Per quem excusaretur.* Quem quasi vicarium suæ operæ atque muneris daret, ut hodie, qui deprecantur militiam: et olim in Romana republica senes grandævi, qui magistratum suscipere nollent: hoc enim esse *excusari,* apud JCtos præsertim, constat. G.

12 postquam ab oculis recessit. Volui tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione defixus est. Verginium cogito, Verginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, alloquor, teneo : cui fortasse cives aliquos virtutibus pares et habemus, et habebimus : gloria neminem. Vale.

12. *Recentibus.* Tam vividis, ut Verginius ipse adstare mihi videatur. Bene Gierigius contulit Ep. IV, 9, 12, judicum *erecti animi et recentes.* Liv. XXI, 52, *recentis animi consul.* E.

II.

Accusat Paullinum negligentiæ litterarum.

C. PLINIUS PAULLINO* SUO S.

Irascor : nec liquet mihi, an debeam; sed irascor. Scis, quam sit amor iniquus interdum, impotens sæpe, μικραίτιος semper. Hæc tamen caussa magna est, nescio an justa : sed ego tanquam non minus justa quam magna
2 sit, graviter irascor, quod a te tamdiu litteræ nullæ. Exorare me potes uno modo, si nunc saltem plurimas et longissimas miseris. Hæc mihi sola excusatio vera, cæteræ falsæ videbuntur. Non sum auditurus, *non eram Romæ*,

II. * *Paullino. Valerius Paullinus* e colonia Forojuliensi Galliæ Narbonensis, vir strenuus militiæ, Tribunus olim Prætorianorum, tempore Vitellii autem procurator Galliæ Narbonensis. Quum summa rerum ad Vespasianum, cui amicus erat, deferretur, in ejus verba adegit circumjectas civitates, missisque liburnicis Fabium Valentem, a Vitellii partibus stantem, oppressit : quo capto, cuncta ad Vespasianum conversa. Tac. Hist. III, 42; vide vol. III, p. 314, Nost. Col. Ed.

1. μικραίτιος. Qui parvis rebus et caussis ad accusandum et expostulandum movetur. G. — *Impotens* autem est, qui sibi non imperat, temere et importune erumpit. E.

2. *Exorare me potes uno modo.* Ita

vel *occupatior eram*. Illud enim nec dii sinant, ut, *infirmior*. Ipse ad villam partim studiis, partim desidia 3
fruor: quorum utrumque ex otio nascitur. Vale.

et Rom. melius, quam Medic. *exora me*, quod tamen Cortio placere potuit. H.

3. *Ut*. Scil. *audiam*. Sanissima vulgata. S. — *Ad villam...fruor*, in villa. Ed.

III.

Isæum rhetorem laudat, et Nepotem, ut illum audiat, adhortatur. Immo vero oppugnat precibus, opprobriis, exemplis domesticis et externis, atque etiam effugia ei præcludit. Ed.

C. PLINIUS NEPOTI * SUO S.

Magna Isæum fama præcesserat: major inventus est. Summa est facultas, copia, ubertas: dicit semper ex tempore, sed tanquam diu scripserit. Sermo Græcus, immo Atticus: præfationes tersæ, graciles, dulces; graves in-

III. * *Nepoti*. Vir doctissimus et disertissimus. Putant esse *Licinium Nepotem*, qui secundum Martialem diu orbus suscepta filia captatores frustratus sit. Ed.

1. *Facultas*. Vid. ad I, 20, 18. S. — *Dicit semper ex tempore*. Quomodo conciliabimus Plinio Philostratum, qui de vitis Sophist. I, 20, 2, negat ex tempore Isæum hunc dixisse? Hæc enim sententia erit, sive cum Oleario legas τὰς δὲ μελέτας ὡς αὐτοσχεδίους ἐποιεῖτο, ἀλλ' ἐπεσκεμμένας τὸν ἐξ ἕω εἰς μεσημβρίαν καιρόν · sive cum aliis τὰς δὲ μελέτας οὐκ αὐτοσχ. κ. τ. λ. quæ verior mihi lectio videbatur, et præterea putabam legendum, ἐπεσκεμμένος. Sed ἐσκεμμένα etiam passive in tali re Lucian. Pseudolog. p. 436, 1. De extemporalitate viri forte fucus factus est Secundo a gloriosulo homine. G. — Immo rectius legitur ὡς αὐτοσχεδίους. Philostratus enim, ut bene monuit Gierigius, dicit Isæum disputationes suas venditasse quidem tanquam subito natas, sed commentatum esse toto antemeridiano tempore. Ita omnes veteres rhetores facere solitos Hermogenes notavit: γράψαντες γὰρ πάντες ὑποκρίνονται σχεδιάζειν. Plura ejusmodi congessit Cresoll. Theatr. Rhet. p. 211. E. — Accedo Gesnero veterem in Philostrato lectionem οὐκ αὐτοσχεδίους tuenti. S. — *Præfationes*. Illas puto, quibus sub initia disputationum utebantur; in quo

2 terdum et erectæ. Poscit controversias plures, electionem

genere exstat προλαλιὰ una alteraque Luciani. Sic ponit etiam IV, 11, 14. G. — *Graves et erectæ.* Ad argumentum pertinent ista majoris momenti, de rep. præsertim, ingenuamque qua tractatur libertatem. Sic noster de avunculo suo III, 5, 5. « Quum omne studiorum genus paulo liberius et erectius periculosum servitus fecisset. » G. — Immo vero series orationis postulare videtur, ut *graves* et *erectas* ad dicendi potius genus splendidum et magnificum referamus, et *gracilibus* oppositas putemus, præsertim quum, bene monente Gierigio, illa argumenta præfationum fuisse vix videantur. Nempe in præfationibus suas res agebant, vel captatione benevolentiæ auditorum animos præparabant. Vide Cresoll. Theatr. Rhet. Lib. IV, 8, p. 414. E.

2. *Poscit....incipit.* Rom. *Poscit controversias plures, electionem auditoribus permittit, sæpe etiam imparatus esurgit.* [Lego *consurgit,* quod in hoc exemplari sæpe *c̄* scriptum est pro *con*, et *consurgere* Plinio placuit, lib. IV, ep. 9, 18; lib. IX, ep. 13, 18.] *Amicitur, incipit.* Vulgo editur *sæpe etiam partes : surgit.* Intelligunt partes accusandi vel defendendi : eas vero qui *permittit*, non eligendas, sed agendas concedit; quod Plinius hic dicere noluit. Vide ergo, an Romana lectio, quam nemo antea in medium attulit, melior sit, si ita interpungas : *electionem auditoribus permittit sæpe; et jam* [id est, *statim*] *imparatus consurgit.* Sed *etiam* potius ex syllaba *im* factum et supervacaneum esse suspicor. Nihil tamen vulgatæ lectioni derogo. H. — Ad Romanam lectionem accedit *paratus* librorum nonnullorum pro *partes.* S. — *Poscit controversias.* Si *ponit* legas, quod vult, post alios, Gisbert. Cuperus Obs. III, 20, iniri possit ratio conciliandi cum Philostrato Plinium. Qui enim toto antemeridiano commentatus est, ille optionem dare auditoribus potest ex pluribus, quas posuit, controversiis, quibus nimirum omnibus se paraverit, unam eligendi. Porro quæ sint *controversiæ*, omnium optime patet ex Senecæ, quas habemus, controversiis, h. e. caussis fictis, quas deinde in utramque partem agere tractareque, et illis quasi velitationibus forensi militiæ præparari juvenes solebant. G. — Mihi, ex Plinii narratione rem ponderanti, tamen videtur illud *poscit* servandum et defendendum esse. Dicit Isæum *semper ex tempore dixisse, sed tanquam diu scripserit;* nam antea ei summam *facultatem* dicendi et *copiam* tribuerat. Jam Isæus se talem gerebat, qualis videri volebat. Ergo *poscit controversias*, ne ipse præparatus advenisse videatur, et *plures*, ne cum illo auditore, qui quæstionem proposuisset, sibi convenisse videatur. Deinde ut nulla fraudis suspicio relinqueretur, etiam auditoribus aliis rursus inter propositas controversias electionem permittebat : nam si ipse *posuisset* illas, quamvis ex his unam elegissent auditores, tamen semper talis fuisset, cui se præparare potuisset. Plane describit Plinius Isæum talem, quales hodiernum sunt, qui apud Italos *Improvisatori* dicuntur, hoc uno diversi, quod carmina ex tempore dicunt, sed ita etiam, tanquam diu scripserint. Accedit, quod illos So-

auditoribus permittit, sæpe etiam partes : surgit, amicitur, incipit. Statim omnia ac pæne pariter ad manum : sensus reconditi occursant, verba, sed qualia? quæsita et

phistas et Rhetores nuspiam legimus quæstiones *posuisse*, ut plane intelligitur ex iis, quæ congessit Cresoll. Theatr. Rhet. Lib. III, cap. 11. E. — Probabilis disputatio, cui album calculum libens adjicio. Add. Gesner. in epist. ad. J. A. Ernestium, cui item *ponit* placuerat. Gierigius hanc παραδιόρθωσιν in textum adeo intulit, minus verecunde cum Plinio agens, quam a critico cæteroqui tam modesto exspectasses. S. — *Sæpe etiam partes.* Vel ea intelligenda est, quam *dispositionem* vocamus hodie : vel hoc, uti dicant auditores, in quam partem velint tractari controversiam, accusarine an defendi? etc. G. — *Sæpe etiam partes.* Ut dicant auditores, in quam partem velint tractari controversiam, accusarine an defendi. Ita Gesnerus; sed nescio quomodo : dubito an Plinius hoc sensu *permittere auditoribus partes* absolute dixerit. Certe ambigue dixisset : nam quid impedit, quo minus partes controversiarum intelligamus eas, quæ exordio, narratione, confirmatione, refutatione, epilogo, constant? Nempe has ego malim nunc intelligi. Est enim haud dubie majoris artis et facultatis, illas partes, quamcumque poscant auditores, in promptu habere, et ordine perturbato statim pertractare, quam accusantis vel defendentis partes sumere. Enimvero Isæus artem ostentabat. Itaque legendum putem *partis*, sc. electionem permittit auditoribus, ut si velint totius controversiæ eam partem maxime tractari, quæ habeat narrationem rei factæ, vel quæ confirmationem argumentorum, etc. Hæc fiducia non major est ea, quam notavit Quintil. X, 7. « Declamatores quosdam perversa ducit ambitio, ut exposita controversia protinus dicere velint : quin etiam, quod est inprimis frivolum ac scenicum, verbum petant, quo incipiant. » E. — *Partis* habent aliquot libri Cortio inspecti ac Brummeri Excerpta. S. — *Surgit, amicitur.* Non ita inepta est hæc lectio, ut permutanda sit contra alteram, *jam igitur* (in qua errandi occasionem librario Mediceo dedit *c* solemniter in *g* mutatum). Potius servanda lectio optimorum librorum, quæ conveniat cum decoro illo oratorio, de quo Quintil. XI, 3, 156. « Leviter consurgendum, tum in componenda toga, vel, si necesse sit, *ex integro injicienda*, duntaxat in judiciis (apud principem enim et magistratus ac tribunalia non licebit), paulum est commorandum, ut et *amictus* sit decentior, et paulum spatii ad cogitandum. » Noster IV, 11, 3. « Postquam se composuit, circumspexitque habitum suum. » Confirmatur hoc utroque loco observatio virorum doctorum, Ferrarii Anal. de re vest. cap. 26, et Brouckh. ad Tib. I, 9, 13, de *amictu* vestem exteriorem, quale est pallium, toga, significante. G. — — *Verba, sed qualia?* Abscisso dicendi genere occupat objectionem. Non mirum est, dixerit aliquis, *verba occursare :* φλυαρία ad hoc sufficit, et impudentia. Itaque subjicit, *sed qualia?* respondet, *quæsita* h. e. adeo elegantia, ut non sponte ve-

3 exculta. Multa lectio in subitis; multa scriptio elucet. Prooemiatur apte, narrat aperte, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelse : postremo docet, delectat, afficit : quid maxime, dubites. Crebra νοήματα, syllogismi circumscripti et effecti : quod stylo quoque assequi magnum est.

nisse, sed studio exquisita esse dicas. Hæc optime conveniunt cum his, quæ ex Philostrato observata sunt. G.

3. *Procœmiatur.* Verbum recens factum e græco προοιμιάζεσθαι. Ed. — *Colligit fortiter.* Non dubito Plinium his verbis descripsisse eam partem orationis, quæ Græcis ἀνακεφαλαίωσις, συναγωγή, συλλογή, Latinis *enumeratio*, et *collectio* dicitur, ut patet e Cic. Brut. LXXXVIII, nam in ea parte res antea dictæ veluti per cumulum et congeriem repetuntur. Huic parti et illud *fortiter* melius convenit : nam, ut Quintil. VI, I, ait, « quæ enumeranda videntur, cum pondere aliquo dicenda sunt, et aptis excitanda sententiis, et figuris utique varianda. » Nempe Plinius Isæum ita laudat, ut eum non omnibus solum partibus eloquentiæ, sed et virtutibus et officiis oratoriis satisfacere dicat. Primum partes orationis præcipuas quatuor enumerat, *procœmium, narrationem, confirmationem cum refutatione*, (*pugnat aeriter,* nam in hac parte pugna et contentio inprimis dominatur) *epilogum*, qui recapitulatione continetur (*colligit fortiter*). Deinde *elocutionis* virtutem felici brevitate ita laudat, ut eum *ornare excelse* dicat. Denique officia oratoris, *docendi, delectandi, afficiendi* commemorat. E. — *Postremo.* Ut breviter dicam. Sic I, 20, 22. Ita et *denique* dicitur. Vid. Otho in Gifan. Observ. p. 132, seq. Clav. Cicer. h. v. S. — *Quid maxime, ... effecti.* Rom. *Quod maxime dubites. Crebra* ἐνθυμήματα καὶ νοήματα, *crebri syllogismi circumscripti et effecti.* Latina ex glossa esse possunt. H. — Certissimum mihi videtur, ex glossa nata esse. Quis enim sibi persuadebit, Secundum ipsum Græca illa Latine vertisse? Nam ἐνθυμήματα a syllogismis circumscriptis hic differre non puto. Vide mox Ernestium. S.

— *Crebra* νοήματα. Characterem Isæi dixit Philostratus τὸ ἀπέριττον, τὸ βραχέως ἑρμηνεύειν καὶ πᾶσαν τὴν ὑπόθεσιν συνελεῖν εἰς βραχύ. Ex hoc fonte sunt νοήματα, sententiæ ipsi orationi ita intextæ, ut nihil exstent vel emineant, sed ad ipsam vel narrationem vel argumentationem pertinere videantur. Huc pertinent etiam ἐνθυμήματα (quam vocem agnoscunt etiam quidam libri) quos auctor noster vocat *syllogismos circumscriptos* h. e. in brevitatem contractos, et tamen *effectos* h. e. elaboratos, et argumentationem plenam claramque exhibentes. Hanc utriusque verbi apud nostrum vim esse, Index declarat. G. — Νοήματα sunt, quas Quintil. XII, 10, 48, *sententias* vocat, quæ *feriunt animum, et uno ictu frequenter impellunt, et ipsa brevitate magis hærent, et dictione persuadent.* Eodem sensu Auctor Dial. de Oratt. cap. XXII. Ciceronem *locos lætiores* attentasse, et quasdam *sententias* invenisse dicit. Eadem et ἐνθυμήματα dicta sunt.

Incredibilis memoria; repetit altius quæ dixit ex tempore, 4
ne verbo quidem labitur. Ad tantam ἕξιν studio et exer-
citatione pervenit: nam diebus et noctibus nihil aliud agit,
nihil audit, nihil loquitur. Annum sexagesimum excessit, 5
et adhuc scholasticus tantum est : quo genere hominum
nihil aut sincerius, aut melius. Nos enim qui in foro ve-
risque litibus terimur, multum malitiæ quamvis nolimus,
addiscimus. Schola et auditorium, ut ficta caussa, ita res 6
inermis, innoxia est : nec minus felix, senibus præsertim.
Nam quid in senectute felicius, quam quod dulcissimum
est in juventa? Quare ego Isæum non disertissimum tan- 7
tum, verum etiam beatissimum judico, quem tu nisi cog-

Cf. Cic. Top. XIII; Quintil. VIII, 5; Cic. ad Attic. I, 14, et Gell. N. A. VI, 13. Itaque non contemnenda est quorumdam librorum MSS. varietas, qui h. l. ἐνθυμήματα καὶ νοήματα junctim habent, quam lectionem restituit Gierigius. Ab aliis Codd. etiam verba καὶ νοήματα absunt. Utra lectio verior sit, dici non potest. Gesnerus putabat, ἐνθυμήματα esse, quos Plinius *syllogismos circumscriptos* dixerit. Quod ut ego affirmare nolim, ita Gierigius errat, quum ἐνθυμήματα illo sensu dicta esse negat. Græci diserte τὸ ἐνθύμημα dixerunt συλλογισμὸν ῥητορικὸν, συλλογισμὸν ἀτελῆ. Cf. Demetrius Eloc. c. XXX, et XXXII. Et Aristoteles Rhet. I, cap. 2, docet ἐνθύμημα συλλογισμὸν εἶναι ἐξ ὀλίγων τε καὶ πολλάκις ἐλαττόνων ἢ ἐξ ὧν ὁ πρῶτος συλλογισμὸς, h. e. enthymema non omnes eas partes habet, quas syllogismus dialecticus. Itaque alio loco idem ἐνθ. dixit esse ἀπόδειξιν ῥητορικήν. Plura de ea re congessimus in Technol. græc. Rhetor. p. 108. E.

4. ἕξιν. Habitum, seu facultatem. Cf. Wyttenb. in Bibl. Crit. III, 1, p. 43, seq. Similiter Porphyrius apud Eusebium Hist. Eccl. VI, 19, p. 281; ed. Read. philosophiæ scientiam τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἕξιν vocat, quam paulo ante τὴν τῶν λόγων ἐμπειρίαν dixerat. S.

5. *Annum sexagesimum excessit.* Rom. *Annum LXV excessit*, quod minus credibile ac potius falsum. Deinde : « quo genere hominum nihil aut simplicius, aut sincerius, aut melius. » H. — Hoc ordine etiam Brummeri Excerpta. Vulgo : « quo genere hominum nihil aut simplicius, aut sincerius, aut melius. » In aliis, etiam in Gierigiana, omissa sunt *aut simplicius*, culpa, ni fallor, operarum, qui, ut fit, eadem, qua toties librarii, chorda oberrarent. Certe nihil ex libris scriptis discrepantiæ vidi enotatum. S. — *Scholasticus tantum.* Rhetor, qui in schola et umbra tantum versetur, forum nunquam attigerit, ut ille quondam Isocrates. G.

6. *Ut ficta . . . . inermis.* Rom. *Ut ficta caussa, res inermis*, sine *ita*. H. — Melius abest *ita*, recteque expunxit Gierigius. S.

8 noscere concupiscis, saxeus ferreusque es. Proinde, si non ob alia, nosque ipsos, at certe ut hunc audias, veni. Nunquamne legisti Gaditanum quemdam Titi Livii nomine gloriaque commotum ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe venisse, statimque ut viderat, abiisse? Ἀφιλόκαλον, illitteratum, iners, ac pæne etiam turpe est, non putare tanti cognitionem, qua nulla est jucundior, nulla
9 pulchrior, nulla denique humanior. Dices : *Habeo hic quos legam, non minus disertos.* Etiam : sed legendi semper occasio est, audiendi non semper. Præterea multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox adficit. Nam licet acriora sint, quæ legas, altius tamen in animo sedent, quæ pronuntiatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affigit.
10 Nisi vero falsum putamus illud Æschinis : qui, quum legisset Rhodiis orationem Demosthenis, admirantibus cunctis, adjecisse fertur : Τί δὲ, εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου [τὰ αὐτοῦ

8. *Gaditanum quemdam.* Repetit Hieron. præfat. Biblior. ad Paullinum pr. sed numero plurium, « de ultimis Hispaniæ Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus, etc. » Hanc epistolam præ manibus Hieronymo fuisse, apparet etiam inde, quod ea, quæ de viva voce, itemque de Æschine mox habet Secundus, ipse sanctus Pater inde repetiit. G.

9. *Legendi.... non semper. Præterea.* Rom. *Legendi semper occasio est, audiendi non. Præterea.* H.

— *Acriora sint.* Mens acrius et plenius perspicit et videt, quæ legimus. E.

10. Τί δὲ, εἰ αὐτοῦ etc. Rom. Τί δὲ εἰ αὐτοῦ θηρίου ἀκηκόειτε *vel* ἠκούσατε. Desunt τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος. Desunt etiam, quæ sequuntur : *Et erat Æschines* usque ad μεγαλοφωνότατος. H. — Articulus ante θηρίου in Rom. male abest. Notus particulæ *vel* usus in lectione duplici jungenda. Vid. Drakenb. ad Liv. I, 16, 3; I, 20, 7. S. — Αὐτοῦ τοῦ θηρίου. Vid. Jacobs. Not. ad Anthol. Græc. III, 2; pag. 114. S. — Τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος. Non ausim damnare hæc verba, quum Hieronymus, qui nostrum ante oculos habuit, diserte : *Quid si audissetis bestiam sua verba resonantem?* Cæterum mirum est, quam vix ullus scriptorum, qui hujus rei mentionem fecere, cum alio plane conveniat. Compara, qui discere fidem narrationum vulgatarum volueris, Cic. de Orat. III, 56; Plutarchum in vitis X Sophistarum, p. 1544, sq. H. Steph. Val. Max. VIII, 10; Plin. major. VII, 30, seq. 31; Philostr. de vitis Sophist. I, 19, 5; Photium Bibl. n° 61, p. 29; Hœsch. Noster iterum memorat IV, 5, 1. G.

ῥήματα βοῶντος] ἀκηκόειτε; et erat Æschines, si Demostheni credimus, μεγαλοφωνότατος. Fatebatur tamen longe
melius eadem illa pronuntiasse ipsum qui pepererat. Quæ 11
omnia huc tendunt, ut audias Isæum : vel ideo tantum, ut audieris. Vale.

— *Si Demostheni.* Qui passim, præsertim in oratione, quam contra ipsum *pro corona* sibi decreta a Timocrate habuit, vocem illius variis epithetis commendat. Difficile est ad arbitrandum, an potius λαμπροφωνότατον scripserit Plinius, adeo corrupta solent esse Græca : utrumque in hoste suo laudarat Demosthenes, et *magnitudinem vocis*, et *splendorem*. G. — Codices nonnulli μικροφωνότατος, unde tertiam lectionem lucramur, μακροφωνότατος. Sæpe confunduntur in Græcorum scriptorum libris μικρὸς et μακρός. Μακρόφωνος vox boni commatis, etsi in Lexicis non obvia. Μακροφωνεῖν ex Hippocrate enotavit D. Scottus. Cæterum μεγαλοφωνότατος aut μακροφωνότατος tueri videtur Cicero de Orat. III, 56, *maximam* Æschinis *vocem* laudans. S. — μεγαλοφωνότατος. Si hoc voluit Plinius, Æschinem habuisse vocem non solum magnam et robustam, sed et suavem, quæ delectare et afficere jucunde auditores posset, vocem græcam magis videtur ex suæ ætatis quam ex veterum Græcorum usu adhibuisse. Veteres enim μεγαλόφωνον non nisi eum dixerunt, qui robustam, magnam, validam vocem haberet, eique opposuerunt ἰσχνόφωνον. [Cf. Fœs. Œconom. Hippocrat. h. v., qui tamen ἰσχνόφωνον et ἰσχόφωνον commiscet. S.] Neque λαμπρόφωνος alio sensu dictus videtur. Certe λαμπροφωνία non nisi claram et sonoram vocem significarunt, cui itidem τὸ ἰσχνόφωνον oppositum esset. Etiam Latini *splendore* solam claritatem, nulla suavitatis notione adjuncta, declarasse videntur; saltem Plinius H. N. XX, 6, 21, quum porrum dicit *voci splendorem afferre*. Deinde de Demosthene agimus, quem non credibile est Æschinis sibi infestissimi et inimicissimi vocem ita commemorasse, ut eam laudare vel commendare videretur. Itaque quum ei λαμπρὰν φωνὴν tribuit, eum ipsum εὔφωνον et μέγιστον φθέγγοντα [immo φθεγγόμενον. S.] dicit, ut περὶ παραπρεσβ. p. 405, Reisk., non multo plus eum laudare voluisse censendus est, quam quum τὸ βοᾶν tribuit, ut sæpe in Or. de Corona. Locus est insignis cap. LXXXVI, καὶ ἔμοιγε δοκεῖς ἐκ τούτων, Αἰσχίνη, τῶν λόγων, ἐπίδειξίν τινα φωνασκίας βουλόμενος ποιήσασθαι, τοῦτον προελέσθαι τὸν ἀγῶνα. Ἔστι δ' οὐχ ὁ λόγος τοῦ ῥήτορος τίμιος, οὐδ' ὁ τόνος τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τὸ ταὐτὰ προαιρεῖσθαι τοῖς πολλοῖς, etc. In ipso illo loco, ubi λαμπροφωνότατον Æschinem appellat, cap. XCVIII, non alium quam alte et grande vociferantem designat. Et paulo antea : ῥήτωρ ἐξαίφνης ἐκ τῆς ἡσυχίας, ὥσπερ πνεῦμα, ἐφάνη, καὶ πεφωνασκηκὼς, καὶ συνειλοχὼς ῥήματα καὶ λόγους συνείρει τούτους σαφῶς καὶ ἀπνευστὶ, οὐδ' ἀγαθοῦ κτῆσιν οὐδενὸς, κ. τ. λ. E.

IV.

Hortatur, ne dubitet hæreditatem adire : se enim solvisse creditoribus pro patre. Alia beneficia commemorat; in illa autem commemoratione aliquid vanitatis prodit. Ed.

C. PLINIUS CALVINÆ * S.

Si pluribus pater tuus, vel unicuilibet alii, quam mihi
debuisset, fuisset fortasse dubitandum, an adires hæredi-
2 tatem etiam viro gravem : quum vero ego adductus af-
finitatis officio, dimissis omnibus, qui, non dico moles-
tiores, sed diligentiores erant, creditor solus exstiterim;
quumque vivente eo nubenti tibi in dotem centum millia
contulerim, præter eam summam quam pater tuus quasi
de meo dixit (erat enim solvenda de meo) magnum ha-
bes facilitatis meæ pignus : cujus fiducia debes famam de-
functi pudoremque suscipere; ad quod ne te verbis magis
quam rebus horter, quidquid mihi pater tuus debuit, ac-

IV. * *Calvinæ.* Unam ex duabus Plinii uxoribus cognatione attigerit necesse est; itaque mox *affinitatis* officium commemoratur. Ed.

1. *Vel. . . mihi.* Rom. *Vel unusquisque alius, quam mihi.* Perperam. H. — *Etiam viro gravem.* Nedum feminæ, cui negotiari, rem facere, nomina expedire difficilius. G.

2. *Quum vero ego adductus.* Rom. *Quum vero ego ductus.* H. — Sic etiam Cortius. Habent et Brummeri Excerpta. Ad aurium quidem sensum præstat. S. — *Dimissis omnibus.* Soluta nimirum pecunia. Sic *absolvere* ponitur Terent. Adelph. II, 4, 13, et 17. G. — *Quumque vivente eo.* Rom. *Quumque ego vivente eo.* H. — *Vivente eo* omisit Cortius. *Ego*, a Cortio quoque adscitum, perplacet. Pronomen non sine vi repetitur. S. — *Erat enim solvenda.* Rom. *Erat autem solvenda.* H — *Ad quod ne te verbis.* Rom. *Ad quod te ne verbis.* Hinc vero nova sententia incipit, secus quam vulgo putant. H. — stat ordo Romanæ, quem etiam Brummeri Excerpta servant. S. — *Acceptum tibi ferri jubeo. Fieri* habent libri optimi apud Cortium, qui etiam aliunde probat illam formulam. Sed neque *ferre acceptum* ab hujus ætatis consuetudine abhorrere, docuit Cellarius. Sententia ea-

ceptum tibi ferri jubeo. Nec est, quod verearis, ne sit 3
mihi ista onerosa donatio. Sunt quidem omnino nobis modicæ facultates, dignitas sumptuosa, reditus propter conditionem agellorum, nescio minor, an incertior : sed quod cessat ex reditu, frugalitate suppletur : ex qua, velut e
fonte, liberalitas nostra decurrit. Quæ tamen ita tempe- 4
randa est, ne nimia profusione inarescat : sed temperanda in aliis; in te vero facile ratio constabit, etiamsi modum excesserit. Vale.

dem est : procurator Plinii expunget in rationibus nomen Calvini non minus, quam si solutum esset : vel summam illam pecuniæ, quasi acceptam a Calvino, expensam feret ipsi Plinio. Cæterum *jubeo* prætulimus alteri *jubebo*, æquis forte librorum præsidiis nixo; quod illud significantius et expressius videretur, si non futurum quiddam promitteret, sed hoc ipsum quasi chirographon et instrumentum suæ voluntatis mitteret. G. — Rom. *Acceptum tibi fieri jubeo.* H. — Sic plures libri a Cortio inspecti. Probo. S.

3. *Ne sit mihi. . . .modicæ.* Rom. *Ne sit mihi onerosa ista donatio. Sunt quidem nobis omnino modicæ.* H. — Probo ordinem verborum ; sicque partim in Cortiana. S. — *Velut e fonte.* Rom. *Velut ex fonte.* H.

4. *Ratio constabit.* Accepta et expensa mea bene convenient, nec multum detrimenti res meæ capient, etiamsi in te gratificando [in gratificando tibi. S.] modum excesserim. E.

V.

Partem orationis, qua patriam defenderat, perpoliendam mittit. Quid in ea dijudicanda spectari potissimum velit, exponit, locisque, quorum reprehensionem metuebat, defensionem parat. Ed.

C. PLINIUS LUPERCO SUO S.

Actionem et a te frequenter efflagitatam, et a me sæpe promissam exhibui tibi, non tamen totam : adhuc enim

V. 1. *Actionem.* Non esse eam orationem, de qua 1, 8, recte monet Heusingerus. G. — *Actio,* quam Luperci judicio tradit Plinius, sine ulla ratione ea fuisse creditur oratio, qua bibliothecam in patria de-

2 pars ejus perpolitur. Interim, quæ absolutiora mihi videbantur, non fuit alienum judicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem scribentis accommodes. Nihil enim adhuc inter manus habui, cui majorem sollicitudinem præstare de-
3 berem : nam in cæteris actionibus existimationi hominum diligentia tantum et fides nostra; in hac etiam pietas subjicietur. Inde et liber crevit, dum ornare patriam, et amplificare gaudemus, pariterque et defensioni ejus servimus, et
4 gloriæ. Tu tamen hæc ipsa, quantum ratio exegerit, reseca.

dicaverat, quamque lib. I, ep. 8. Pompeio Saturnino perpoliendam mittit. Huic opinioni illud etiam obstat, quod orationem, quam Pompeii limæ subjicit, *sermonem*, non *actionem*, vocat : *actio* vero forensem potius orationem significat, quam ejus generis sermonem, quo nemo impugnatus, nemo defensus fuit. Sed hoc levius : me id maxime dissentire cogit, quod in hac actione non *pietatem* tantum, sed et *diligentiam* et *fidem* se patriæ præstitisse adfirmat. *Diligentia* autem et *fides* patroni virtutes sunt, qui patriæ, quam debet et promisit, operam præstat; non ejus, qui liberalitati indulgens plus, quam debet, ultro offert. Accedit, quod maximi momenti est, quod se *defensioni patriæ inservisse* ait, quam non cepit oratio apud decuriones in patria, sed Romæ in senatu, vel apud judices, a patrono patriæ habita. Nec in bibliotheca dedicanda frequentibus locorum descriptionibus prope poeticis opus fuit, quibus tamen hanc actionem distinctam fuisse affirmat. Denique sermo a decurionibus Novocomensibus auditus non ad eum modum excrescere potuit, ut multa resecanda essent; nec per partes, sed totus, jam eo tempore Saturnino exhibitus fuit, quo de editione adhuc deliberabat : hanc vero orationem, quam ideo *librum* vocat, adeo extenderat, ut verendum haberet, ne lectoris intentionem fatigaret; necdum tota retractata, aut descripta erat, quum de ea emittenda jam statutum esset. Postremo illic de parentum ac sua magnificentia maxime verba fecerat, nihil vulgi aut juventutis auribus dederat, quum non in propatulo, sed in curia dixisset : hic patriæ tantum gloriæ servivit; omnibus placere, et per plures dicendi species lectores tenere studuit. Hæc omnia colligenti mihi et diligentius inter se comparanti, non de una eademque oratione in utraque epistola agi, videtur. H. — *Actionem et*, etc. Rom. *Actionem frequenter et a te efflagitatam, et a me semper* [l. *sæpe*] *promissam, exhibui tibi; nondum tamen totam.* Recte *nondum*, pro *non*. H. — *Nondum* etiam Cortius ex libris suis, quibus concinunt Excerpta Brummeri. Bene recepit Gierigius. S.

2. *Intentionem scribentis accommodes.* Ea intentione et cura lege et judica, qua ego scripsi. Mox enim Plinius suam in scribendo sollicitudinem commemorat. E.

3. *Servimus et gloriæ.* Auctoritate

Quoties enim ad fastidium legentium, deliciasque respicio,
intelligo nobis commendationem ex ipsa mediocritate li-
bri petendam. Idem tamen, qui a te hanc austeritatem 5
exigo, cogor id, quod diversum est postulare, ut in ple-
risque frontem remittas. Sunt enim quædam adolescentium
auribus danda, præsertim si materia non refragetur : nam
descriptiones locorum, quæ in hoc libro frequentiores
erunt, non historice tantum, sed prope poetice prosequi
fas est. Quod tamen si quis exstiterit, qui putet nos lau- 6
tius fecisse, quam orationis severitas exigat : hujus (ut ita
dixerim) tristitiam reliquæ partes actionis exorare debe-
bunt. Adnixi certe sumus, ut quamlibet diversa genera
lectorum, per plures dicendi species teneremus. Ac sicut 7
veremur, ne quibusdam pars aliqua secundum suam cu-

librorum, quos laudat Cortius, alteri *deservimus* prætuli. G. — Rom. *Pariter et defensioni ejus deservimus*, non *servimus*. H. — Gierigius *deservimus* revocavit. Nil refert. S.

4. *Commendationem ex ipsa mediocritate.* Sic et Rom. sine *etiam*. H. — *Mediocritate.* Exiguo libelli ambitu, quem lectorum desidiosa mollities postulat. E.

5. *Austeritatem.* Severitas bono sensu. Sumptum hoc a vino, quod vetustate accepit *austerum* saporem, atque hac ipsa austeritate commendatur. Ed.

— *Adolescentium.* Qui locos lætiores, lusus ingenii, et splendidiores ornatus amant. Unde hæc ipsa in oratione a rhetoribus dicta sunt μειρακιώδη, νεανικὰ, νεανιεύματα, puerilia, juvenilia Latinis, de quibus in utraque Technolog. rhet. diximus. E.

6. *Lautius fecisse.* Ejecit Cortius verbum, quod omnes, credo, editi adhuc servaverunt, reposuitque *lætius*, cui in hac re locum esse, idque ad sententiam Plinii optime convenire, facile illi fuit probare. Sed ipsum tamen *lautius* ita nobis lautum atque facetum videbatur, ut illud expungere non possemus. Succurrebat Terentianus parasitus, qui Eun. III, 1, 37, de acute dicto, *Facete*, inquit, *lepide*, *laute*. Et ipse Tullius de Orat. I, 36 : *In oratoris instrumento tam lautam supellectilem* (loquitur de philosophia, historia, antiquitate, etc.) *non videram.* Et quidni *lauta* sit oratio, quum sit apud eumdem Ciceronem Bruto cap. XX, *unctior quædam splendidiorque consuetudo loquendi.* Ad ædificiorum etiam totiusque adeo vitæ splendorem referri, notius est, quam ut commemorari pluribus debeat. G. — Rom. *Nos lætius fecisse, quam orationis facultas exigat.* Lege *lætius*, quod huic propius est, quam *lautius*; et *severitas*. H. — *Lætius* placuit etiam J. A. Ernestio. Vid. Gesneri ad eum epistola. Sane *lætius* melius

jusque naturam non probetur : ita videmur posse confidere, ut universitatem omnibus varietas ipsa commendet.
8 Nam et in ratione conviviorum, quamvis a plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen cœnam laudare omnes solemus : nec ea, quæ stomachus noster recusat, adi-
9 munt gratiam illis, a quibus capitur. Atque hæc ego sic accipi volo, non tanquam assecutum me esse credam, sed tanquam assequi laboraverim : fortasse non frustra, si

opponitur *severitati*. Adstipulantur Excerpta Brummeri. S.

7. *Confidere, ut*. Rarissimum loquendi genus, et in bona ætate plane, puto, inauditum : quod libenter hic etiam tribuerem semibarbaro librario, qui verbum *fore* vel *futurum* omiserit, nisi plura essent, in quibus Plinii ætas paulatim a superioris sæculi cura recessit. Et videtur constructio verbi *vereor*, quæ præcessit, traxisse similem, ad corrotundandam periodum. G. — Rom. « Ac sicut veremur, ne quibusdam pars aliqua secundum suam cujusque naturam non probetur : ita videmur posse *conficere*, ut universitatem omnibus varietas ipsa commendet. » Adhuc in omnibus, scriptis etiam [Falleris, vir eximie : Excerpta enim Lindenbrogiana perinde, ac liber tuus Romanus, *videtur posse conficere*. S.], *videmur posse confidere*, lectum est : ita vero Plinium locutum esse, nemo Latini sermonis haud imperitus credere potest, a quo decies ac sæpius verbo *confidere* infinitivum, nunquam *ut*, adjectum esse constat. Antea infinitivum *fore* excidisse putabam, idque juvenes, qui me audiebant, suspicari malebam, quam vitiosi sermonis auctorem habere Plinium. Idem postea magno Gesnero in mentem venisse vidi, idque vero tanto similius existimavi, quanto frequentius, iisdem aut similibus syllabis et vocibus copulatis (ut hic *fidere* et *fore*), altera vel abundare visa est librariis minus acutis, vel omissa parum attendentibus. Nunc vero longe meæ illi conjecturæ præfero Romani libri scripturam, in quo multis testibus non *confidere*, sed *conficere* est, latine satis, et ad rem accommodatissime. Priori enim verbo *veremur* non necesse est *confidere* opponi; quum *videmur posse conficere* simile aliquid significet, et nihil aliud sit, quam *spero me consecuturum esse. Conficere* vero *ut* sibi jungere, nemo erit, qui nesciat. Cæsar. lib. I, de bello Gall. cap. 13 : « Quum id, quod ipsi diebus 20 ægerrime confecerant, ut flumen transirent, illum uno die, intelligerent. » Cic. lib. II, Offic. cap. 3, 5 : « Ex quo conficitur, ut quidquid honestum sit, idem sit utile. » Ita enim ibi scripti, ubi vulgo *efficitur*. Id. lib. II, de invent. cap. 49 : « Ex quo conficitur, ut, si leges duæ conservari non possint, ea maxime conservanda putetur, quæ ad maximas res pertinere videatur. » H.

8. *Adimunt gratiam illis, a quibus capitur*. Rom. *Adimunt gratiam illis, quibus capitur*. H.

9. *Assecutum me esse*. Hoc ordine et Rom. H. — Vulg. *ass. esse me*.

modo tu curam tuam admoveris, interim istis, mox iis,
quæ sequuntur. Dices te non posse satis diligenter id fa- 10
cere, nisi prius totam actionem cognoveris. Fateor : in
præsentia tamen et ista tibi familiariora fient, et quædam
ex his talia erunt, ut per partes emendari possint. Ete- 11
nim si avulsum statuæ caput, aut membrum aliquod inspi-
ceres, non tu quidem ex illo posses congruentiam æqua-
litatemque deprehendere, posses tamen judicare, an id
ipsum satis elegans esset. Nec alia ex caussa principia libro- 12
rum circumferuntur, quam quia existimatur pars aliqua
etiam sine cæteris esse perfecta. Longius me provexit dul- 13
cedo quædam tecum loquendi : sed jam finem faciam, ne
modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epis-
tola excedam. Vale.

Vide Cortium. S. — *Si modo*, etc. Rom. *Si modo tu curam tuam admoveris.* H. — *Interim istis.* Quæ cum his litteris mitto. Vid. sq. 1. G. — *Mox iis, quæ sequuntur.* Rom. *Mox iis, quæ sequentur,* bene, non *sequuntur.* H. — Accedit aliorum librorum auctoritas; ut non dubitem, Plinium futuro usum esse. S.

12. *Principia librorum.* Tale est illud, quod incipit *Orbem Romanum* apud Petronium. Tale est principium carminis, quod fabellarum suarum IV, 6, Phædrus intexuit, jam Scheffero hic laudatum. G. — Nec alienum ab hoc loco videtur commemorare, quod Cicero Attico scribit epist. XVI, 6, se habere *volumen procemiorum,* e quo eligere soleat, quum aliquod σύγγραμμα instituerit. E. — *Pars aliqua etiam sine cæteris.* Rom. *Pars aliqua et sine cæteris.* H. — Sic etiam Excerpta Lindenbrogiana. Cf. Interpr. ad Liv. I, 11, 3; I, 21, 2; XXII, 47, 9. S.

VI.

Exemplo sordidi simul et sumptuosi hominis Avitum monet, ut sordium et luxuriæ societatem fugiat. Talibus monitis magnam addit vim ingenua quædam indignatio, et animus iis offensus, quæ ab honestate abhorrent. Ed.

C. PLINIUS AVITO * SUO S.

Longum est altius repetere, nec refert, quemadmodum
acciderit, ut homo minime familiaris cœnarem apud quem-
dam, ut sibi videbatur, lautum et diligentem; ut mihi,
2 sordidum simul et sumptuosum : nam sibi et paucis op-
tima quædam; cæteris vilia et minuta ponebat. Vinum
etiam parvulis lagunculis in tria genera descripserat, non
ut potestas eligendi, sed ne jus esset recusandi; et aliud
sibi et nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim ami-
3 cos habet), aliud suis nostrisque libertis. Animadvertit,
qui mihi proximus recumbebat, et an probarem interro-
gavit. Negavi. *Tu ergo*, inquit, *quam consuetudinem se-
queris? Eadem omnibus pono. Ad cœnam enim, non*

VI. * *Avito.* Junius Avitus frater forsan fuit Julii Aviti, cujus mortem luget, V, ep. 9. Ed.

1. *Diligentem.* Frugalem, quem hodie *œconomum* vocant. Sæpe ita optimi quique. Vid. Cic. in Verr. IV, 25. G. — Rhetoric. ad Herenn. IV, 25, *diligentia est accurata conservatio suorum.* Cf. ibid. IV, 34. S.

2. *Et aliud sibi et nobis.* Sic etiam Rom. H. — Cortius ex Mediceo : *aliud sibi et nobis.* Placet. S.

3. *Eadem omnibus pono.* Rom. *Respondi : eadem omnibus pono*, ut Medic. H. — *Respondi* vix putem hic e margine in textum irrepsisse. Vid. Cortium. S.

— *Ad cœnam.* Bene Cellarius alludi ait ad ἔτυμον. Est enim *cœna* quasi κοινὴ δαὶς, *communis* cibus, quem fere cum hospitibus capiunt lautiores : *nota* autem est, qua distinguuntur inter se alioquin similia. G. — Quidni ita : *ad cœnam* invito, ut cum convivis communi gaudio delecter, *non ad notam*, non ut quosdam ignominiose notem, et distinguam cibis et vino inæqualiter

ad notam, invito: cunctisque rebus exæquo, quos mensa
et toro æquavi. Etiamne libertos? Etiam: convictores 4
enim tunc, non libertos, puto. Et ille: *Magno tibi con-*
stat. Minime. Qui fieri potest? Potest: quia scilicet li-
berti mei non idem, quod ego, bibunt, sed idem ego quod
liberti. Et, hercule, si gulæ temperes, non est onerosum, 5
quo utaris ipse, communicare cum pluribus. Illa ergo re-
primenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sum-
ptibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia,
quam aliena contumelia, consulas. Quorsum hæc? Ne tibi 6
optimæ indolis juveni quorumdam in mensa luxuria spe-
cie frugalitatis imponat. Convenit autem amori in te meo,
quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo præmonere,
quid debeas fugere. Igitur memento, nihil magis esse vi- 7
tandum, quam istam luxuriæ et sordium novam societatem:
quæ quum sint turpissima discreta ac separata, turpius
junguntur. Vale.

adponendis. Mox enim *alienam contumeliam* commemorat. E. — Mihi quoque Cellarii ratio argutior quam verior videtur. Cæterum *notam* de animadversione censoria capiam. S. — *Quos mensa et toro æquavi.* Rom. *Quos toro et mensa æquavi.* Sed *toro æquavi* plus est, quam *mensa*, ideoque postponendum. H. — *Toro. Torus,* lectus triclinaris. Ed.

4. *Convictores enim tunc.* Rom. *Convictores tunc enim.* H. — Præstat hic ordo. S.

— *Sed idem ego, quod liberti.* Rom. *Sed idem ego, quod et liberti.* H.

5. *Et Hercule.* Rom. *Et mehercule.* H. — *Quo utaris ipse, communicare cum pluribus.* Rom. *Quod utaris, communicare cum pluribus.* Non adest *ipse.* H.

6. *Quorsum hæc?* Rom. *Quorsus hæc?* H.

— *In mensa luxuria.* Rom. *Immensa luxuria.* H. — Ridiculus error, alios quoque libros obsidens. Vid. Cortium. S.

VII.

Narrat triumphalem statuam Spurinnæ ob res bene gestas, etiam filio ejus defuncto aliam, solatii caussa, positam esse. Plura dicta sunt oratorie. Etiam dispositio placet. Ed.

C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Heri a senatu Vestricio Spurinnæ, principe auctore, triumphalis statua decreta est : non ita, ut multis, qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt : verum ut illis, qui decus istud sudore et san-
2 guine et factis assequebantur : nam Spurinna Bructerum regem vi et armis induxit in regnum : ostentatoque bello, ferocissimam gentem (quod est pulcherrimum victoriæ ge-
3 nus) terrore perdomuit. Et hoc quidem virtutis præmium; illud solatium doloris accepit, quod filio ejus Cottio, quem amisit absens, habitus est honor statuæ. Rarum id in juvene : sed pater hoc quoque merebatur, cujus gravissimo
4 vulneri magno aliquo fomento medendum fuit. Præterea

VII. 1. *Heri a senatu.* Rom. *Here a senatu.* H. — Recepit Gierigius, parum sibi constans infra II, 14, 6, ubi *here*, item in libris repertum, contempsit. Vid. Laurenberg. Antiquar. h. v. Vossius de Analog. l. IV, c. 19, init. Clav. Cic. h. v. S. — *Statua decreta est.* Rom. *Statua decreta*, sine *est.* H. — *Nunquam . . . tubarum sonum . . . audierunt.* τοῖς μὴ περισεσαλπισμένοις. Plutarch. Moral. p. 220. E. S. — *Decus. Decora . . . .* dici solebant ornamenta et præmia fortitudinis. Ed.

2. *Bructerum.* Vid. Longol. ad Tac. German. c. XXXIII, p. 122. S. — *Bructeri* intra Rhenum, Luppiam (*Lippe*) et Amisiam (*Ems*) incolebant. Ed. — *Induxit.* Cicero, opinor, scripsisset *reduxit;* si quidem hic de *reductione* agitur. S. — *Ostentatoque bello. Ostentat* bellum, qui copiis eductis id minatur. E. — *Ferocissimam gentem.* Ipsos Bructeros, populum Germanicum. E.

4. *Fomento.* Tropice dicitur de solatiis, quæ valent ad leniendos animi dolores. Ed.

Cottius ipse tam clarum specimen indolis dederat, ut vita
ejus brevis et angusta debuerit hac veluti immortalitate
proferri : nam tanta ei sanctitas, gravitas, auctoritas etiam,
ut posset senes illos provocare virtute, quibus nunc ho-
nore adæquatus est. Quo quidem honore, quantum ego 5
interpretor, non modo defuncti memoriæ, et dolori patris,
verum etiam exemplo prospectum est. Acuent ad bonas
artes juventutem adolescentibus quoque (digni sint modo)
tanta præmia constituta : acuent principes viros ad libe-
ros suscipiendos et gaudia ex superstitibus, et ex amissis
tam gloriosa solatia. His ex caussis, statua Cottii publice 6
lætor, nec privatim minus. Amavi consummatissimum ju-
venem tam ardenter, quam nunc impatienter requiro. Erit
ergo pergratum mihi hanc effigiem ejus subinde intueri,
subinde respicere, sub hac consistere, præter hanc com-
meare. Etenim si defunctorum imagines domi positæ 7
dolorem nostrum levant, quanto magis eæ, quibus in
celeberrimo loco non modo species et vultus illorum, sed
honor etiam et gloria refertur? Vale.

5. *Digni sint modo.* Rom. *Ut digni sint modo*, minus eleganter. H. — *Acuent principes*, etc. Rom. *Acuent principes viros ad liberos suscipiendos et gaudia ex superstitibus, et amissis tam gloriosa solatia.* Emendatius, quam vulgo, *et ex amissis... solatia.* Nam ad suscipiendos liberos parentes acuunt, non *ex amissis*, sed *amissis liberis gloriosa solatia*. Solatia *ex* ea re sunt, quæ ipsa est solatio : *ex liberis* vero *amissis* orbis parentibus nihil est solatii. Lib. I, ep. 12, 2. «Nam utcunque in illis, qui morbo finiuntur, magnum ex ipsa necessitate solatium est.» Tacit. Ann. l. III, cap. 6. » «Convenisse recenti dolore luctum et ex mærore solatia : » ubi Tacitus mærorem et lacrimas inter solatia luctus refert. Itaque præpositio *ex*, præeunte Romano exemplari, delenda est, ut intelligantur solatia, quæ reliqua sunt parentibus, qui liberos amiserunt. H.

7. *Quanto magis eæ.* Rom. *quanto magis hæ.* H. — Ita et Cortius. Bene. S. — *Sed honor etiam et gloria.* Rom. *Sed honor et gloria.* H. — *De defunct. cultu* v. Plin. H. N. XXXIV, 4. Ed.

VIII.

Ad Larium lacum rusticari optat. Duas imagines hæc epistola habet, vitæ otiosæ, et negotiis impeditæ. Ed.

C. PLINIUS CANINIO SUO S.

Studes? an piscaris? an venaris? an simul omnia? Possunt enim omnia simul fieri ad Larium nostrum: nam lacus piscem, feras silvæ, quibus lacus cingitur, studia
2 altissimus iste secessus, affatim suggerunt. Sed sive omnia simul, sive aliquid facias, non possum dicere, *invideo*: angor tamen, non et mihi licere, quæ sic concupisco, ut ægri vinum, balinea, fontes. Nunquamne hos arctissimos
3 laqueos, si solvere negatur, abrumpam? Nunquam, puto: nam veteribus negotiis nova accrescunt, nec tamen priora peraguntur: tot nexibus, tot quasi catenis majus in dies occupationum agmen extenditur. Vale.

VIII. Inscripta Rom. *Caninio Rufo*. H.

1. *Ad Larium nostrum*. Comum patria Plinii nostri, Lario lacui adjacet. G.

— *Suggerunt*. Cortius, quem sequitur Gierigius, ex libris suis *suggerit*. Haud displicet singularis. Vid. supra ad I, 3, 3. S.

2. *Sed sive omnia*, etc. Rom. *Sed sive omnia simul, sive aliquid facias*, ut vulgo, non *facis*, quod plerique mallent. H. — *Ut ægri vinum*, etc. Quasi proverbio utitur, ut significet, se ardentissime concupiscere. Sic Epist. VII, 26, de ægroto: *balinea imaginatur et fontes: hæc summa curarum, summa votorum*. E.

3. *Nunquamne.... negatur*. Rom. *Nunquamne hos artissimos laqueos, si solvere negatur*, ut editum. H. — Alii: *Nunquam hos artissimos laqueos.... et: si solvere non datur*. Vide Cortium. S.

IX.

Erucium candidatum Apollinari commendat. In sententiis verbisque magno impetu prorumpentibus, summa perspicuitas reperitur. Ed.

C. PLINIUS APOLLINARI SUO S.

Anxium me et inquietum habet petitio Sexti Erucii
mei. Adficior cura, et quam pro me sollicitudinem non
adii, quasi pro me altero patior : et alioquin meus pu-
dor, mea existimatio, mea dignitas in discrimen adduci-
tur. Ego Sexto latum clavum a Cæsare nostro, ego quæstu- 2
ram impetravi : meo suffragio pervenit ad jus tribunatus
petendi, quem nisi obtinet in senatu, vereor ne dece-
pisse Cæsarem videar. Proinde adnitendum est mihi, ut 3
talem eum judicent omnes, qualem esse princeps mihi cre-
didit. Quæ caussa si studium meum non incitaret, adju-
tum tamen cuperem juvenem probissimum, gravissimum,

IX. 1. *Erucii.* Sic Cortius ex MSS. alii *Euricii.* G. — *Erucii* etiam Rom. H.

— *Pro me altero.* Nota amici περίφρασις, quam illustrat Cortius ad h. l. et ad Cic. fam. II, 15, 5. Unum sufficiat Cic. fam. VII, 5, ad Cæsarem : « Vide, quam mihi persuaserim, te esse me alterum. » G. — *Apollinari.* Intell. sine dubio Domitius Apollinaris, consul designatus, cui Martialis, IV, 87, librum suum misit. Ed.

2. *Latus clavus* concedebat jus veniendi in Senatum. Augustus Senatorum liberis, una cum virili toga latum clavum sumere permisit. Quin adeo splendidorum equitum liberis, id honoris contigit. Ed. — *Meo suffragio pervenit ad jus tribunatus petendi.* Rom. *Meo suffragio prævenit ad jus tribunatum petendi.* Recte *prævenit.* Jus tribunatus petendi non impetrandum erat ab imperatore : ante alios vero petere non licebat, nisi id a principe indultum fuisset. H. — *Tribunatum* etiam Cortiana ex Mediceo. Sæpe sic libri fluctuant. Vid. Interpr. ad Liv. I, 19, 6; I, 53, 3. S. — *Decepisse Cæsarem.* Commendando homine, quem Senatus indignum honoribus judicet. G.

3. *Adjutum tamen cuperem.* Rom. *Adjutum tamen cuperes*, perperam. H.

eruditissimum, omni denique laude dignissimum, et qui-
4 dem cum tota domo. Nam pater ejus, Erucius Clarus, vir sanctus, antiquus, disertus, atque in agendis caussis exercitatus, quas summa fide, pari constantia, nec verecundia minore defendit. Habet avunculum C. Septicium, quo nihil verius, nihil simplicius, nihil candidius, nihil
5 fidelius novi. Omnes me certatim, et tamen æqualiter amant: omnibus nunc ego in uno referre gratiam possum. Itaque prenso amicos, supplico, ambio, domos stationesque circumeo: quantumque vel auctoritate, vel
6 gratia valeam, precibus experior. Te quoque obsecro, ut aliquam oneris mei partem suscipere tanti putes. Reddam vicem, si reposces: reddam et si non reposces. Diligeris, coleris, frequentaris: ostende modo, velle te, nec deerunt, qui, quod tu velis, cupiant. Vale.

4. *Nam pater ejus*, etc. Rom. *Nam pater ejus Erucius clarus vir, sanctus, antiquus, disertus, atque in agendis caussis.* H. — Scribendum cum Cortio: *Nam pater ei.* Vulgatam *ejus* vel aures respuunt. Mox pro *exercitatus.* Excerpta Brummeri *exercitus*, frequenti confusione, de qua vid. Drakenb. ad Liv. XXVII, 44, 6. S.

5. *Itaque prenso amicos.* Rom. *Itaque prehenso amicos.* H. — Vid. Drakenb. ad Liv. IV, 48, 11. S. — *Ambio domos.* Gierigius, Gryphium secutus, edidit, *ambio, domos stationesque circumeo.* Mihi totum hoc *ambire* post illa, *prenso amicos, supplico*, otiosum videtur. De *stationibus*, quæ sequuntur, vid. Epist. I, 13, 2. E.

6. *Te quoque obsecro, ut...partem.* Rom. *Teque obsecro, ut aliquam muneris mei partem.* H. — *Que* et *quoque* sæpissime confunduntur. *Muneris* ex *oneris* natum, quod bene monente Cortio, ultima præcedentis vocis litera sequenti vocabulo accrevisset. S.

— *Et si non reposces.* Cortius ex Mediceo *reposcis.* Perperam. Scio, optimos scriptores varia tempora jungere; sed hic ipsa oppositio futurum flagitat. S.

— *Qui, quod tu velis, cupiant.* Rom. *Qui, quod velis, cupiant.* H.

X.

Ad carminum editionem, saltem ad recitationem, adhortatur. Hæc epistola commoto animo scripta est. Ed.

C. PLINIUS OCTAVIO SUO S.

Hominem te patientem, vel potius durum, ac pæne cru-
delem, qui tam insignes libros tamdiu teneas! Quousque 2
et tibi et nobis invidebis : tibi, maxima laude; nobis, vo-
luptate? Sine per ora hominum ferantur, iisdemque qui-
bus lingua Romana spatiis pervagentur. Magna etiam lon-
gaque exspectatio est : quam frustrari adhuc et differre
non debes. Enotuerunt quidam tui versus, et invito te, 3

X. Inscripta *Octavio*. Illi Octavio Rufo, cujus carminum cupiditate se ardere scribit Epist. I, 7. E.

1. *Hominem te patientem*. Rom. *Hominem te patiente*. H.

2. *Invidebis*, fraudabis. Quoniam is, qui *invidia* laborat, bona sua non communicat cum aliis, suum cuique non reddit, bona multa impedit, multos bonis suis privat, propterea *invidere*, ut φθονεῖν, de istis omnibus dicitur. Ed. — *Tibi.. voluptate*. Rom. *Tibi maximam laudem, nobis voluptatem*. Hic sibi Romana non constat. Vide ad lib. I, ep. 10, 12. H.

— *Magna etiam*. Hoc *etiam* nunc valde languet. Series orationis *enim* postulare videtur. Hæc quum scripsissem, vidi et Cortium hoc maluisse. E. — Non ipse Cortius *enim* conjicit, sed alius vir doctus, cui *etiam* displicuisse ille refert. Neque erat, quod Ernestius de hoc sibi consensu gratularetur : optime enim habet vulgata. Primam Plinius caussam, cur Octavius libros suos edere debeat, insignem eorum præstantiam memorat : alteram, quod in magna sint longaque exspectatione. S.

3. *Enotuerunt quidam* etc. Rom. *Enotuere quidam tui versus, et invito te, claustra refregerunt. Hos nisi retrahis in corpus*. Al. *et...claustra tua fregerunt*. Cortius : *claustra sua refregerunt*. Credibile est, in vulgata ex *re* factum esse *tua*, et hoc deinde mutatum in *sua*, utrumque vero recte abesse potest. H. — Gierigius cum Cortio *claustra sua refregerunt*. *Tua* melius ob sensum sibi videri Ernestius adscripserat. Equidem cum Heusingero Romanæ lectionem amplector. Livius a Cortio laudatus, XXXVI, 7, 13 : « Ille quidem feræ

claustra tua fregerunt. Hos nisi retrahis in corpus, quan-
doque, ut errones, aliquem, cujus dicantur, invenient.
4 Habe ante oculos mortalitatem : a qua asserere te hoc
monimento potes : nam cætera, fragilia et caduca, non mi-
nus quam ipsi homines occidunt desinuntque. Dices, ut
5 soles, *Amici mei viderint*. Opto equidem amicos tam fideles,
tam eruditos, tam laboriosos, ut tantum curæ intentionis-
que suscipere et possint et velint : sed dispice ne sit parum
6 providum, sperare ex aliis, quod tibi ipse non præstes. Et
de editione quidem interim, ut voles : recita saltem, quo
magis libeat emittere : utque tandem percipias gaudium,
7 quod ego olim pro te non temere præsumo. Imaginor
enim, qui concursus, quæ admiratio te, qui clamor, quod
etiam silentium maneat. Quo ego, quum dico vel recito,
non minus quam clamore delector; sit modo silentium
8 acre et intentum et cupidum ulteriora audiendi. Hoc fruc-

bestiæ vinctæ aut clausæ, et refringere claustra cupienti, regis iram verbis æquabat. » S. — *Tua. Sua* Heins. ad Virg. Æn. XII, 835. G.

— *Quandoque, ut errones.* Quum semel exierint, *quandocunque*, serius ocius, invenient, te quidem tacente, qui se auctorem ferat. Potest enim hic retinere vim antiquam et propriam hoc adverbium, quam, monente primum Victorio ad Columell. II, 4, 5, certatim deinde restitutam explicatamque videas. Interim negari non potest, *quandoque* eo intellectu, ut significet *aliquando, olim*, positum etiam tum ab aliis, tum a nostro, si minus hic et IV, 13, 6; certe Paneg. X, 5 et XXVIII, 5. G. — Vid. Horat. Tursellin. de Partic. Cap. CCVII. S. — *Ut errones. Ut* comparantis esse puto. S. —*Cujus dicantur.* Medicei lectionem, *cujus dicuntur.* Nolim cum Cortio tueri. Livius I, 24, 11; « plures tamen invenio, qui Romanos Horatios vocent. » Sic plerique codices : duo tamen *vocant*, quod Cortius, opinor, me non sequente, prætulisset. S.

5, *Dispice ne.* Cicero : *considera, ne; vide, ne.* S.

6. *Quod ego olim. .præsumo.* Rom. *Quod ego olim prope non temere præsumo.* Male. H. — *Præsumere*, sumere aliquid ante tempus, aut ante alios. Ed.

7. *Silentium maneat.* Ex tacito admirationis sensu, vel ex attentione cupientium, ut ne quid intercidat, et aures prætereat. Sed Plinius mox ipse se explicat. Cicero pro Dejot. XII : « De plausu quid respondeam ? qui nonnunquam, obstupefactis hominibus, ipsa admiratione compressus est. » E.

— *Acre et intentum.* Non eorum, qui oscitant stupidi, vel stertunt : nam et hi silent. E.

tu tanto, tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare : quæ quum modum excedit, verendum est, ne inertiæ et desidiæ, vel etiam timiditatis, nomen accipiat. Vale.

XI.

Narrat, se actore et Tacito, Africæ proconsulem Marium, repetundarum reum, a senatu damnatum esse.

C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Solet esse gaudio tibi, si quid actum est in senatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore secesseris, insidet tamen animo tuo majestatis publicæ cura. Accipe ergo, quod per hos dies actum est, personæ claritate famosum, severitate exempli salubre, rei magnitudine
æternum. Marius Priscus, accusantibus Afris, quibus pro- 2
consul præfuit, omissa defensione, judices petiit. Ego et Cornelius Tacitus adesse provincialibus jussi, existimavimus fidei nostræ convenire, notum senatui facere, excessisse Priscum immanitate et sævitia crimina, quibus dari judices possent : quum ob innocentes condemnandos, in-
terficiendos etiam, pecunias accepisset. Respondit Fronto 3
Catius, deprecatusque est, ne quid ultra repetundarum

XI. 1. *Insidet tamen animo tuo.* Rom. *Insidit tamen animo tuo.* H. — Perpetua horum compositorum confusio. Vide Drakenb. ad Liv. IX, 21, 6. S.

2. *Quibus proconsul præfuit.* Rom. *Quibus pro consule præfuit.* H. — Sic et Cortius cum Gierigio, optimorum librorum auctoritate. Vid. Drakenb. ad Liv. III, 4, 10; XXIII, 30, 19. Clav. Cicer. h. v. S. — *Judices petiit.* Potius apud judices a Prætore datos, quam in Senatu caussam dicere maluit G.

— *Convenire . . . . facere, excessisse.* Concursus infinitivorum paulo asperior. Poterat uti hoc loco Bauerus ad Sanct. Minerv. T. I, p. 724. S.

3. *Fronto Catius*, Cos. fuit cum Trajano. Putant Cornel. Frontonem

legem quæreretur, omniaque actionis suæ vela vir mo-
vendarum lacrymarum peritissimus, quodam velut vento
4 miserationis implevit. Magna contentio, magni utrinque
clamores : aliis cognitionem senatus lege conclusam, aliis
liberam solutamque dicentibus : quantumque admisisset
5 reus, tantum vindicandum. Novissime consul designatus
Julius Ferox, vir rectus et sanctus, Mario quidem judi-
ces interim censuit dandos : evocandos autem, quibus di-
6 ceretur innocentium pœnas vendidisse. Quæ sententia non
prævaluit modo, sed omnino post tantas dissensiones fuit
sola frequens : adnotatumque experimentis, quod favor et

intelligi, M. Antonini in eloquentia præceptorem. Ed.

4. *Lege conclusam.* Qua? viderint Jurisconsulti : exspectabam hoc a Cortio ; sed frustra. Catanæus ad Repetundarum legem ait respici, qua multandum jam censuerit Senatus ; vel ad eam legem, qua cautum esset, ne bis de eadem re ageretur. Neutrum vero probat. G. — Vereor, ne Gesnerus nodum in scirpo quæsiverit. Non agitur, opinor, de certa quadam lege, sed omnino narratur, alios senatus cognitionem lege (seu repetundarum, seu alia quavis, νόμῳ, non, τῷ νόμῳ) conclusam, alios liberam solutamque dixisse. S.

5. *Julius Ferox,* secundum fastos, et Acutius Nerva suffecti erant ex Kal. Novemb. Ed. — *Quibus..... vendidisse.* A quibus pecuniam acceperit ob innocentes condemnandos, vel interficiendos, ut supra dixerat. Hi infra dicuntur *pœnam emisse. Evocandos* dicit, quibus juberetur, ut certo tempore adsint. Itaque mox, *venerunt*, inquit, *qui adesse erant jussi.* E.

6. *Adnotatumque...quod.* Recentioris ætatis, et ab aurea declinantis indicium, τὴν *quod* poni, ubi superiores infinitum cum quarto casu adhibebant : qua de re exstat dissertatio nostra in thesauro Fabriano. Quid si vero post *adnotatumque* intelligamus *hoc ipsum est aliis* experimentis : *quod*, id est, *quia.* G. — Sic, ut in cæteris fere omnibus, scriptum est in Rom. nec tamen hic librorum concentus nobis persuadebit, ita sui immemorem fuisse Plinium, ne sui quidem sæculi eloquentia contentum, ut diceret, *adnotatum est, quod favor et misericordia habent :* quum alio loco, lib. III, ep. 16, 1, ita, ut debuit, scripserit, *Adnotasse videor, facta alia clariora esse.* Facilius hæc stribligo in pædagogis nostris, qui se tantum ac sui similes imitantur, quam in Plinio ferri potest, cui præclara ista observatio nondum nota fuit : quod *post verba* dico, puto, arbitror, opinor, spero, *et hujus generis alia, recte ponitur.* Quod etiam si verum esse fingas : supervacanea tamen et molesta hic sunt duo illa verba *adnotatumque experimentis,* nec cum cæteris contexta. Dixerat Plinius, post magnas dissensiones, quum aliis justo mi-

misericordia acres et vehementes primos impetus habent,
paulatim, consilio et ratione quasi restincta, considunt:
unde evenit ut, quod multi clamore permixto tuentur, 7
nemo, tacentibus cæteris, dicere velit: patescit enim, quum
separaris a turba, contemplatio rerum, quæ turba teguntur.
Venerunt, qui adesse erant jussi, Vitellius Honora- 8
tus, et Flavius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis
millibus exsilium equitis Romani, septemque amicorum
ejus ultimam pœnam; Martianus unius equitis Romani
septingentis millibus plura supplicia arguebatur
emisse: erat enim fustibus cæsus, damnatus in metallum,

tior, aliis severior placuisset sententia, novissime Julium Ferocem, cos. des. censuisse, Mario quidem interim judices dandos; evocandos autem ex provincia, quibus ille innocentium pœnas vendidisse diceretur, id est, a quibus corruptus innocentes damnasse argueretur. Hanc solam sententiam, quasi mediam, majori parti senatus probatam fuisse: quoniam, vel *quod*, ut ipse ait, *favor et misericordia acres et vehementes primos impetus habent, paulatim, consilio et ratione quasi restincta, considunt*. Redundant ergo, et a cæteris segreganda, vel obelo potius sunt confodienda illa *adnotatumque experimentis*, pro quo in Ald. est *adnotumque experimentis*. In margine scilicet ab aliquo ascripta sunt, cui experimentis, id verum esse, constabat: hinc a librariis arrepta, et Plinianis, ubi nec poterant, nec debebant, intermista. Nec quidquam illis prodest, quod in vetustissimis etiam codicibus reperiri creduntur. Quis enim certus satis auctor nobis erit, in nullo ea omissa esse? Alius alienis oculis, festinantibus alius, aut parum acutis, eruditisve inspectus est; iisque ipsis, qui lectionum varietatem adnotant, puerile plerumque videtur, omnia curiosius persequi, quæ vel omissa in membranis, vel redundantia, vel aliter denique scripta reperiunt, quorum præsertim rationem ipsi non pervident. Mediceum quoque codicem interpolatum esse, supra vidimus ad lib. I, ep. 2, 2, idque ad lib. II, ep. 14, 5, non ipse dissimulavit Cortius. Vide eumdem ad lib. V, ep. 8, pr. Nihil ergo nos rejectanea hæc expellere prohibet, etiamsi librariæ fraudis, per se manifestæ, testes defuerint. Simillimum huic locum habemus lib. V, ep. 21, 7, ad quem meam adnotationem leges. H.

7. *Patescit enim*, etc. Rom. *Patascit* [ita scriptum] *enim, quum separaris, contemplatio rerum*. Verba *a turba* desunt. H. — *Patasco* forma videtur luteæ latinitatis, ut *commando*, de quo vide Cort. Dissertat. Crit. de usu orthogr. lat. p. 62, edit. Altenb. S.

8. *Erat enim fustibus cæsus*. Rom. *Erat enim Cerialis fustibus cæsus*. Sed *Cerialis* nomen hic importune inculcatum est. H. — Translatum huc est ex versu, qui ordine quartus

strangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni senatus mors opportuna subtraxit : Martianus inductus est ab-
9 sente Prisco. Itaque Tuccius Cerealis consularis jure senatorio postulavit, ut Priscus certior fieret : sive quia miserabiliorem, sive quia invidiosiorem fore arbitrabatur, si præsens fuisset ; sive (quod maxime credo) quia æquissimum erat commune crimen ab utroque defendi; et si dilui non potuisset, in utroque puniri. Dilata res est in proximum senatum ; cujus ipse conspectus augustissi-
10 mus fuit. Princeps præsidebat, erat enim consul : ad hoc Januarius mensis quum cætera, tum præcipue senatorum frequentia celeberrimus : præterea caussæ amplitudo, auctaque dilatione exspectatio et fama, insitumque mortalibus studium magna et inusitata noscendi, omnes undique
11 exciverat. Imaginare, quæ sollicitudo nobis, qui metus, quibus super tanta re, in illo cœtu, præsente Cæsare, dicendum erat. Equidem in senatu non semel egi : quin imo nusquam audiri benignius soleo : tunc me tamen, ut
12 nova omnia novo metu permovebant. Obversabatur præ-

deinceps sequitur, ubi de Tuccio Cereali, seu Ceriali. S.

9. *Tuccius.* Ex omni varietate hujus nominis a Cortio proposita *Tutius*, *Tucius*, *Ductius*, *Titius*, illud videbatur præferendum. G. — *Jure senatorio.* Quo poterat ante sententiam dicere etiam de qua re vellet, et quam diu vellet. Jam laudarunt hic Gell. IV, 10. G. — *Sive quia miserabiliorem.* Non sunt hæc tria verba in Rom. H. — Omissa negligentia aut librarii, aut typothetæ, cujus oculus a primo *sive* ad alterum aberrasset. S. — *Dilui.* Oxon. *delui;* de qua varietate vide Drakenb. ad Liv. IV, 14, 3. S.

10. *Erat enim consul.* Si hoc a Plinio est, quod creditu difficile, quum nemo illo anno nesciret, quis consulatum gereret : id non Arriani caussa ascriptum fuit, sed eorum, qui multis post annis hæc lecturi essent. H. — Tam clara νοθείας signa exstant, ut non sim reprehensurus, si quis posthac Plinii editor uncinos his verbis admoverit. S. — *Januarius.....celeberrimus.* Novi hic magistratus, quorum actionibus magis etiam probare diligentiam student, ut magistratus, ita cæteri. G. — *Quum cætera...frequentia.* Sic et Rom. H. — *Cætera* est *quoad cætera.* Falluntur, qui *cætera* ablat. feminin. legunt : nam sequitur, *præterea... omnes undique exciverat.* S.

11. *Cœtu. Cœtus,* conventus senatorum. Ed.

ter illa, quæ supra dixi, caussæ difficultas : stabat modo
Consularis, modo Septemvir Epulonum, jam neutrum.
Erat igitur perquam onerosum, accusare damnatum : quem, 13
ut premebat atrocitas criminis, ita quasi peractæ damna-
tionis miseratio tuebatur. Utcumque tamen animum, co- 14
gitationemque collegi : cœpi dicere non minore audien-
tium assensu, quam sollicitudine mea : dixi horis pæne
quinque : nam x clepsydris, quas spatiosissimas acceperam,
ram, sunt additæ quatuor. Adeo illa ipsa, quæ dura et
adversa dicturo videbantur, secunda dicenti fuerunt! Cæ- 15
sar quidem mihi tantum studium, tantam etiam curam
(nimium est enim dicere sollicitudinem) præstitit, ut
libertum meum post me stantem sæpius admoneret, voci

12. *Stabat.* Scilic. ante oculos meos Priscus, qui *modo*, hoc est, antequam repetundarum reus esset, Consularis, et Septemvir Ep. fuerat, nunc utraque dignitate exutus. E. — *Septemvir Epulonum.* Cic. de Orat. III, 19, fin. « Pontifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tres viros epulones esse voluerunt, quum essent ipsi a Numa, ut etiam illud ludorum epulare sacrificium facerent, instituti. » Ita a Numa : auctus deinde numerus, ut in *Duumviris*, mox *Quinqueviris*, porro *Decemviris*, ac *Quindecimviris* denique sacrorum. *Septemviri Epulonum* etiam in vett. inscr. occurrunt. Magna erant dignitate, prætextamque gestabant. G.

13. *Quem ut premebat.* Vide Cic. pro Cluent. c. XLI. G. — *Quasi.* Catanæus ad *peractæ* refert, judices nondum pronunciasse putans. Fallitur. Modo legimus, « accusare damnatum, » infraque §. 20, sequitur, « Marium repetundarum pœnæ, quam jam passus esset, censuit relinquendum. » Igitur *quasi* ad totam quæ sequitur ῥῆσιν, *peractæ damnationis miseratio tuebatur*, spectat. S.

14. *Utcumque.* Vide Ep. I, 12, 2. S. — *Duodecim clepsydris.* Variatur in numeris. Catanæus legit XX, quibus IV additæ efficiunt XXIV : quibus quum horæ pæne quinque respondeant, consequens est, ut V clepsydræ horam emetiantur. Sed si XII verius est, tribuendæ erunt horæ uni tres clepsydræ; vide Gesneri ad J. A. Ernestium epist. Illud quidem ex ipsa varietate apparet, notis, non integris vocibus numerum, quicumque fuerit, in libris antiquis expressum fuisse. Etiam horæ modum nescimus qua et ipsam mensionem : nisi forte habuerunt aliquam æquinoctialium horarum mensuram ordinariam. Cæterum, quantum temporis datum sit actoribus, quantum reis, intelligas ex lib. IV, 9, 9. G.

15. *Cæsar quidem mihi,* etc. Rom. *Cæsar quidem tantum mihi studium, tantam curam etiam (nimium enim est dicere sollicitudinem) præstitit.* H. — Concinunt alii libri : nec displicet

laterique consulerem : quum me vehementius putaret in-
tendi, quam gracilitas mea perpeti posset. Respondit mihi
16 pro Martiano Claudius Marcellinus : missus deinde sena-
tus, et revocatus in posterum. Neque enim jam inchoari
17 poterat actio, nisi ut noctis interventu scinderetur. Pos-
tero die, dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir subtilis,
dispositus, acer, disertus : in illa vero caussa omnes artes
suas protulit. Respondit Cornelius Tacitus eloquentissime,
18 et, quod eximium orationi ejus inest, σεμνῶς. Dixit pro
Mario rursus Fronto Catius insigniter : utque jam locus
ille poscebat, plus in precibus temporis, quam in defen-
sione consumpsit : hujus actionem vespera inclusit : non
tamen sic, ut abrumperet; itaque in tertium diem proba-
tiones exierunt. Jam hoc ipsum pulchrum, et antiquum,
senatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri.
19 Cornutus Tertullus cos. designatus, vir egregius, et pro

hic ordo. S. — *Laterique.* « In oratore sunt pulmones, nostro more loquendi. Nempe vires sic dicuntur eæ, quarum defectus in latere sentitur, ut a currentibus, cantantibus, dicentibus, potantibus, Venerem exercentibus : in quibus generibus omnibus latera pro viribus dicuntur. » J. A. Ernest. in Clav. Cicer. h. v. *Vocem* et *latera*, ut Plinius, jungit Cicero Verr. IV, 30. S. — *Intendi.* Rom. *Incendi.* H.

16. *Neque enim*, etc. Rom. *Neque enim inchoari poterat actio, nisi ut.* H.

17. *Salvius Liberalis* Vespasiani temporibus caussas egit. Ed.—*Subtilis, dispositus, acer. Subtilis* est, qui rem prudenter et acute videt; *dispositus*, qui rem bene inventam aut perceptam optimo ordine dispensat et tractat; *acer*, cujus actio et oratio viget quadam vehementia, spiritu, impetu dicendi. E. — *Quod eximium orat. ejus inest.* Rom. *Quod eximium orationi suæ inest.* H. — Id equidem non damnaverim. Vide Sanctii Minerv. l. II, c. 12. S.

18. *Hujus actionem vespera inclusit.* Id est, finivit, ita tamen, ne media oratio abrumperetur, sed ut perorandi tempus esset. Cornel. Cels. lib. I, c. 2, extr. « Ubi expletus est aliquis, facilius concoquit, si, quidquid assumpsit, potione aquæ frigidæ includit. » H. — Idem Celsus lib. I, c. 8 : *omnes potiones aqua frigida includere.* S.

— *Senatum nocte dimittit.* Rom. *Senatum nocte dirimi*, quod ex Medic. et Helmstad. jam Cortius restituit. H. — Ita et Excerpta Brummeri. Cortium secutus est Gierigius. S.

19. *COS.* Tironum in gratiam moneo, prisca orthographia *Cosul* scriptum fuisse; hinc per compendium Cos. S. — De *Tertullo.* Vid. V, ep. 15. Ed.

veritate firmissimus, censuit *septingenta millia, quæ acceperat Marius, ærario inferenda : Mario urbe Italiaque interdicendum ; Martiano hoc amplius, Africa.* In fine sententiæ adjecit : *Quod ego et Tacitus injuncta advocatione diligenter fortiterque functi essemus, arbitrari senatum, ita nos fecisse, ut dignum mandatis partibus*
fuerit. Assenserunt consules designati, omnes etiam con- 20
sulares usque ad Pompeium Collegam : ille et *septingenta millia quæ acceperat Marius, ærario inferenda*, et *Martianum in quinquennium relegandum : Marium repetundarum pœnæ, quam jam passus esset*, censuit *relinquen-*
dum. Erant in utraque sententia multi, fortasse etiam 21
plures in hac vel solutiore, vel molliore : nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto videbantur assensi, hunc, qui
post ipsos censuerat, sequebantur. Sed quum fieret dis- 22
cessio, qui sellis consulum adstiterant, in Cornuti sententiam ire cœperunt. Tum illi, qui se Collegæ annumerari patiebantur, in diversum transierunt : Collega cum paucis relictus. Multum postea de impulsoribus suis, præcipue de Regulo, questus est, qui se in sententia, quam ipse dictaverat, deseruisset. Est alioqui Regulo tam mobile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum timeat.
Hic finis cognitionis amplissimæ. Superest tamen λειτούρ- 23

— *Advocatione.* Ne quis cum Catanæo simpliciter *advocationem* dici pro accusatione existimet, respiciendum ad §. 2 : *Ego et Cornelius Tacitus adesse provincialibus jussi; advocatio* igitur refertur non ad eum, contra quem venimus, sed ad eum, quem defendimus. G.

20. *Consules designati.* Vide Heusing. ostendentem, quot tum esse potuerint Coss. dess. G. — *Pompeium.* Sex. Pompeium et ipsum tertio consulatu ornatum, et Frontoni inde a Cal. Martiis suffectum esse nonnulli existimant, putantque in fastis nomen ejus corruptum esse in *Pomponium.* Ed. — *Quæ acceperat Marius* desunt in libris scriptis pluribus ; beneque omiserunt Cortius et Gierigius. Antea, §. 19, recte leguntur. S. — *Censuit relinquendum.* Vide Gron. ad Tacit. An. I, 74. G.

21. *Solutiore, vel molliore.* Dubitat, verbumne durius vehementiusque adhibendum sit, an lenius? *solutus* enim nimis est mollis. G.

23. *Superest.... Firminus.* Similis constructio Tullianæ Epist. I, 4,

γιον non leve, Hostilius Firminus, legatus Marii Prisci,
qui permistus caussæ, graviter vehementerque vexatus est.
Nam et rationibus Martiani, et sermone, quem ille ha-
buerat in ordine Leptitanorum, operam suam Prisco ad
turpissimum ministerium commodasse, stipulatusque de
Martiano quinquaginta millia denarium probabatur: ipse
præterea accepisse sestertium decem millia, fœdissimo
quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus a vita ho-
24 minis compti semper et pumicati non abhorrebat. Placuit,
censente Cornuto, referri de eo proximo senatu: tunc
enim, casu incertum, an conscientia, abfuerat. Habes res

init. *unumque certamen esset relictum sententia Volcatii;* qui locus male tentatur. S. — λειτούργιον. Deminutiva significatione vocem accipio cum charientismo quodam, quem etiam additum *non leve* indicat. G. — λειτούργιον, omne negotium, unde utilitas aliqua ad rempublicam redundat. Ed. — *Rationibus.* Rationes, tabulæ expensorum et acceptorum, quarum usus frequens in probationibus forensibus. Ed. — *Leptinorum. Leptis* minor, urbs Africæ libera et immunis inter Adrumetum et Tisdram. Erat et Leptis magna prope syrtim majorem. Ed. — *Ad turpissimum ministerium commodasse.* Rom. *Ad turpissimum ministerium commendasse.* H. — *Stipulatusque de Martiano.* Hic nimirum § 8, *septingentis millibus emerat a Mario Prisco plura supplicia unius equitis*: intercessor et proxeneta hujus negotii fuit Hostilius Firminus, stipulatusque est Mario, *de Martiano,* hoc est, ex arca illius solvenda *quinquaginta millia denarium.* Cæterum *stipulari de aliquo* insolentius dictum videri potest. Ita tamen etiam Africanus, l. XXXVII, π, de usufr. et quemadmodum: « Si, quum in annos decem proximos usum fructum de te dari stipulatus essem, per te steterit, quo minus dares. » Iterum eadem lege; « si Stichi decem annorum operas de te dari stipulatus sim. » G. — *Fœdissimo... unguentarii.* Ita et Rom. H. — *Unguentarii.* Pecuniæ in unguenta impendendæ, fœdus titulus in provinciali præsertim et milite, quos *allium obolere quam unguentum,* non tantum barbati illi et capillati Quirites, sed Vespasianus etiam malebat apud Sueton. c. VIII: quo eodem loco etiam *calcearii* mentio, quod *unguentarii* formam habet. « Clavarium, camelarium, vasarium, vestiarium, hordearium, cerarium, linguarium (quo linguæ temeritas redimitur Muret. Var. Ling. XII, 5) uxorium, locarium, *ipsumque adeo* congiarium, honorarium, salarium, » eodem modo dici, a viris doctis ostensum est. G. — *Pumicati.* Pumice enim utebantur ad lævigandas non membranas modo, quibus inscriberent, sed ad pellem etiam suam molles. Laudavit hic post Cellarium Cortius Savaronem ad Sidon. Apollin. I, 7, et VIII, 3. G.

urbanas : invicem rusticas scribe : quid arbusculæ tuæ, quid vineæ, quid segetes agant, quid oves delicatissimæ? In summa, nisi æque longam epistolam reddes, non est quod postea, nisi brevissimam, exspectes. Vale.

25. *Agant.* Al. *agunt.* Vide Gesneri ad J. Aug. Ernest. epistola. Si τελείαν στιγμὴν post *scribe* ponas, *agunt* bene habet. S.

In summa, nisi....reddes. Rom. *In summa nisi æque longam epistolam reddis.* H. — *In summa.* Cortius ex Medic. *in summam.* Ed.

XII.

Eventum caussæ Firmini legati, quam superiori epistola notaverat, perscribit.

C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Λειτούργιον illud, quod superesse Marii Prisci caussæ proxime scripseram, nescio an satis circumcisum, tamen et adrasum est. Firminus inductus in senatum, respondit 2

XII. 1. Λειτούργιον. Vid. II, 11, 23. G. — *Circumcisum...adrasum.* Sic scripsisse putamus Plinium; sic certe Aldus edidit, sic sententia postulat. *Circumcidere* plus esse quam *adradere*, dubium non est : si quis tamen dubitet, illum facile scriptorum rei rusticæ usus in viam reducat. Firminus de Plinii sententia et Cornuti *circumcidendus* erat, *amputandus* plane, corrupti membri aut præputii instar, a senatu : sed *adrasus* modo est, jure provinciæ administrandæ privatus. Ita λειτούργιον illud, munus illud reipublicæ, si non *circumcisione* et amputatione Firmini, tamen *adraso* ipso *quoque* non minus quam Prisco, perfectum est. G.

— « Illud quod superesse λειτούργιον Marii Prisci caussæ proxime scripseram, nescio an satis, circumcisum tamen et abrasum est. » Ita plane scriptum et interpunctum est in Rom. quum vulgo post *circumcisum* interstinguatur. *Abrasum* retineo, quod plus significat, quam *adrasum* et *circumcisum.* Minus ex barba remanet, quæ *abraditur*, quam quæ *circumciditur:* trabes etiam prius *circumciduntur*, tum vero et *abraduntur.* Etsi itaque Plinio remissius, quam decuit, actum videtur; tamen munus illud publicum quacumque ratione peractum erat. H.

2. *Inductus in senatum.* De reo : sic et epistola superiori, 9. Alio sensu, II, ep. 14, 4. S.

crimini noto. Secutæ sunt diversæ sententiæ consulum designatorum: Cornutus Tertullus censuit ordine movendum: Acutius Nerva, in sortitione provinciæ rationem ejus non

— *Acutius Nerva.* Primo Nervam imperatorem nemo hic cogitet: rem sub Trajano gestam, constat. Deinde illud *acutius* ironicum esse, clare monstrant, quæ mox dicuntur. Potestne enim *acutum* esse, quod *miserum, minime congruens, minime decorum?* Putat Heusinger. locum corruptum ex *Julius Ferox* vel simili nomine. G.

— *Cornutus Tertullus censuit ordine movendum: Acutius Nerva in sortitione provinciæ rationem ejus non habendam.* Hæc ex præscripto Rom. expressa multis suspecta sunt. Plus aliis vidisse creduntur, qui, *acutius* hic non proprium nomen esse, sed adverbium, monuerunt: quamquam ne in hac quidem interpretatione plus acuminis inest, quam in Nervæ, quem librarii nobis consulem designatum dederunt, sententia. Nec obscurum est, non laudari eam a Plinio, sed ut *duriorem tristioremque* reprehendi. Et quis ille Nerva fuerit, qui ita censuerit, nondum quisquam docere potuit. Consulem designatum significari, ex verbis Plinii apparet: acta hæc sunt TRAJANO III, cos. Januario mense, quum collegam is haberet M. CORNELIUM FRONTONEM: cui Martio mense suffectus esse creditur S. POMPEIUS COLLEGA. Quis vero deinceps Maio et Julio mense successerit, parum constat: etsi dubium non est, quin Trajanus, qui octo mensibus consulatum gessit, quatuor collegas habuerit: nam si prior, Fronto, qui tertium erat consul, duos tantum menses in magistratu fuit, quis posterioribus plus temporis datum credat? Nec Plinius Paneg. c. LX duos omnino Trajano collegas fuisse ait, sed duos tertium consules, quibus alii successores esse potuerunt. Septembri secutus est PLINIUS et CORNUTUS TERTULLUS: extremi mensis consules veteris monumenti inscriptio nominat, quod sub TRAJANO TRIB. POT. IV, COS. DES. [IV. ex Massoni conjectura] dedicatum est III, K. JAN. L. ROSCIO ÆLIANO TIB. CLAUDIO SACERDOTE COSS. Fuit hoc anno consul etiam JULIUS FEROX, qui a Plinio certe inter consules designatos numeratur superioris epistolæ §. 5, et sequenti anno *curatorem* egit *alvei et riparum Tiberis et cloacarum*, teste veteri inscriptione, quam Catanæus ad ep. XI, 5, adfert. Hæc vero cura consulatum sequebatur, quæ eodem anno Plinio quoque demandata fuit. Vide interpretes ad lib. V, ep. 15, 2. Ex omnibus his nominibus vulgatæ scripturæ vestigiis nullum propius est, quam *Julius Ferox*, ut pro *Acutius Nerva* legatur, *At Julius Ferox.* Sed ne hæc quidem conjectura nunc satis mihi placet, quod Julium Ferocem *virum rectum et sanctum* dicit: hujus vero sententiam, quod jam supra dixi, quasi parum prudentem et æquam vituperat. Hanc ob caussam fortasse non errant, quibus *Acutius Nerva* nomen videtur proprium esse. Fuit certe apud Romanos *Acutia* gens, ex qua plures nominat Glandorpius Onomast. p. 9. In eam ex Nervis aliquis adoptari, et *Acutius Nerva* appellari potuit. Fuere et *Silii Nervæ*, quorum Tacitus et alii mentio-

habendam : quæ sententia, tamquam mitior, vicit; quum
sit alioqui durior tristiorque. Quid enim miserius, quam 3
exsectum et exemptum honoribus senatoriis, labore et mo-
lestia non carere? Quid gravius, quam tanta ignominia
affectum, non in solitudine latere, sed in hac altis-
sima specula conspiciendum se monstrandumque præbere?
Præterea, quid publice minus aut congruens, aut decorum? 4
notatum a senatu in senatu sedere? ipsisque illis, a qui-
bus sit notatus, æquari? submotum a proconsulatu, quia
se in legatione turpiter gesserat, de proconsulibus judi-
care? damnatumque sordium, vel damnare alios, vel ab-
solvere? Sed hoc pluribus visum est. Numerantur enim 5
sententiæ, non ponderantur : nec aliud in publico con-
silio potest fieri; in quo nihil est tam inæquale, quam
æqualitas ipsa : nam quum sit impar prudentia, par om-
nium jus est. Implevi promissum, priorisque epistolæ fi- 6
dem exsolvi, quam ex spatio temporis jam recepisse te
colligo : nam et festinanti et diligenti tabellario dedi :
nisi quid impedimenti in via passus est. Tuæ nunc partes, 7
ut primum illam, deinde hanc remunereris literis, qua-
les istinc redire uberrimæ possunt. Vale.

nem fecere. H. — Fallitur ergo Gierigius, libros ad unum omnes exhibere *acutius* minore littera initiali contendens. Certe Romanus liber hanc labem non traxit. Cæterum cum Gierigio *Acutius Nerva* editurus erat Ernestius, qui de hoc loco sic : « Ita non dubitavi reponere, Gierigium secutus, qui docuit Nervam e familia Acutiorum fuisse, Fastosque Almelovenios a. Chr. 100, quo hæc caussa acta sit, Acutium Nervam, et Julium Ferocem Consules ex Cal. Novembr. nominare. Sic locus planus, qui antea torserat interpretes, quum *acutius* adverbii vim habere putarent. » S.

3. *Exsectum* offendit multos. Alii *exactum*, alii *exutum* conjiciunt. *Exsecare*, verbum bonum, translatum nunc est a medicis partes vitiosas, quas sanare nequeunt, resecantibus. Ed. — *Labore et molestia.* Rom. *Laboribus et molestia.* H.

— *Sed in hac*, etc. Rom. *Sed in hac, in altissima specula conspiciendum.* H.

4. *Aut congruens.... a senatu.* Sic et Rom. H. — *Submotum a proconsulatu.* Rom. *Et submotum a proc.* H. — Copulam recepit Cortius. Habent etiam Excerpta Brummeri. S.

7. *Quales istinc redire uberrimæ possunt.* Dictum est, *quantum amplissimum*, infra, ep. 13, 10. Rom. tamen *uberrime.* H

XIII.

Voconium Romanum commendat.

C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Et tu occasiones obligandi me avidissime amplecteris,
2 et ego nemini libentius debeo. Duabus ergo de caussis a
te potissimum petere constitui, quod impetratum maxime
cupio. Regis exercitum amplissimum; hinc tibi beneficio-
rum larga materia, longum præterea tempus, quo ami-
3 cos tuos exornare potuisti. Convertere ad nostros, nec hos
multos. Malles tu quidem multos, sed meæ verecundiæ
sufficit unus aut alter, ac potius unus: is erit Voconius
4 Romanus. Pater ei in equestri gradu clarus, clarior vi-
tricus, imo pater alius: nam huic quoque nomini pie-
tate successit: mater e primis citerioris Hispaniæ. Scis,
quod judicium provinciæ illius, quanta sit gravitas. Fla-
5 men proxime fuit. Hunc ego, quum simul studeremus,
arcte familiariterque dilexi: ille meus in urbe, ille in

XIII. Inscripta Rom. *Cornelio Prisco*, secus, quam interpretibus adhuc visum. Vide lib. V, epist 20, 7. H. — Putant *Priscum Neratium Marcellum* fuisse, a quo noster Suetonio Tribunatum impetraverat, et quem unice diligebat Trajanus. Etiam in Pandectis Neratius Priscus, juris consultissimus, sæpe laudatur. Ed.

3. *Malles*. Leg. puto *malis*. H.

4. *Citerioris*. Est Hispania Tarraconensis, quum *ulterior* Bæticam et Lusitaniam complecteretur. Ed.

—*Judicium provinciæ*. Quam recte et salubriter de honestate, felicitate, officio, judicent illius provinciæ homines. G.

—*Flamen proxime fuit*. Sic Rom. omisso, quod vulgo præcedit, *ipse*. Id in Rom. ad *matrem* adjectum est ita: *Mater e primis ipsa citerioris Hispaniæ*. Paulo ante alterum *scis* in Rom. deest, ubi scriptum, *provinciæ illius, quanta gravitas*. H. — Vulgo: *scis, quanta sit gravitas*. Sed optimi libri alterum hoc *scis* ignorant. S.

5. *Studere*, Plinii ætate, idem quod litteris studere. Ed.

secessu contubernalis : cum hoc seria, cum hoc jocos
miscui. Quid enim aut illo fidelius amico, aut sodale ju- 6
cundius? Mira in sermone, mira etiam in ore ipso vul-
tuque suavitas; ad hoc ingenium excelsum, subtile, dulce, 7
facile, eruditum in caussis agendis. Epistolas quidem scri-
bit, ut Musas ipsas latine loqui credas. Amatur a me 8
plurimum, nec tamen vincitur. Equidem juvenis statim
juveni, quantum potui per ætatem, avidissime contuli,
et nuper ab optimo principe trium liberorum ei jus im-
petravi; quod quanquam parce, et cum delectu daret,
mihi tamen, tanquam eligeret, indulsit. Hæc beneficia 9
mea tueri nullo modo melius, quam ut augeam, possum;
præsertim quum ipse illa tam grate interpretetur, ut,
dum priora accipit, posteriora mereatur. Habes, qualis, 10
quam probatus, carusque sit nobis. Quem rogo, pro in-
genio, pro fortuna tua exornes. In primis ama hominem :
nam licet tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil
tamen amplius potes amicitia tua : cujus esse eum, usque
in intimam familiaritatem, capacem quo magis scires,
breviter tibi studia, mores, omnem denique vitam ejus
expressi. Extenderem preces, nisi et tu rogari diu nolles, 11

6. *Quid enim aut illo fidelius amico.* Rom. *Quid enim illo aut fidelius amico.* Ita recte legitur. H. — Hunc ordinem prætulerunt Cortius et Gierigius : præferendusque est, non quod mollior sit, sed quia *illo* particulam necessario præcedit. S.

7. *Ad hoc ingenium excelsum.* Rom. *Ad hæc ingenium excelsum.* H. — Perpetua confusio. Hic libri Romani lectionem amplectar. Vide supra ad I, 10, 6. S.

8. *Equidem juvenis*, etc. Rom. *Equidem juvenis juveni, quantum potui*, sine *statim*. H.

— *Mihi tamen*, etc. Rom. *Mihi tamen, tamquam liceret, indulsit*, ut Medic. bene. H. — Me quoque vulgata offendit; ut non mirer, Cortium *liceret* edidisse. Interpretando minuit difficultatem Gierigius, non tollit : cujus ratio si valeret, corrigendum esset *tanquam ipse elegisset.* Sed nec hoc satisfaceret. S.

10. *Usque in intimam familiaritatem.* Rom. *Usque ad intimam familiaritatem.* H. — Si Latinitatis regulam adhibeas, utrumque bonum; si aurium sensum consulas, longe melius Romani aliorumque librorum *usque ad*, Cortio jure probatum. S. — *Usque in* comprobavit Cortius multis Senecæ et Lucani exemplis. Ed.

et ego tota hac epistola fecissem. Rogat enim, et quidem efficacissime, qui reddit caussas rogandi. Vale.

11. *Et ego tota hac epistola.* Rom. *Et ego tota hoc epistola.* H. — *Hoc*, etiam in Brummeri Excerptis obvium, receperunt Cortius et Gierigius, e Mss. Bongars. Helmst. et Arnzen. S.

XIV.

Centumvirales caussas ab adolescentulis profanatas queritur.

C. PLINIUS MAXIMO * SUO S.

Verum opinaris : distringor centumviralibus caussis, quæ me exercent magis, quam delectant; sunt enim pleræque parvæ et exiles. Raro incidit vel personarum claritate, vel negotii magnitudine insignis. Ad hoc, perpauci,
2 cum quibus juvet dicere : cæteri audaces, atque etiam magna ex parte adolescentuli obscuri ad declamandum

XIV. * *Maximo*. Veronensis fuisse videtur, certe uxorem Veronensem habebat. In ea regione potestate quadam præditus fuit. Ed.

1. *Distringor c. c.* Rom. *Destringor centumviralibus caussis.* H. — Perperam. Alibi in partem contrariam peccatum. Vide Dukerum ad Flor. II, 2, 17, eundemque et Drakenb. ad Liv. VIII, 7, 20. *Distringi* est impediri, *destringi* nudari. S. — *Parvæ et exiles. Raro.* Rom. *Parvæ et ex illis raro.* H.

2. *Ad hoc, perpauci, cum quibus juvet dicere.* Rom. *Ad hoc pauci, quibus cum juvat dicere.* H. — *Juvet* a Secundi manu profectum esse, nemo non intelligit. Vel ex hoc exemplo discas, quantum librarii in talibus licere sibi putaverint. Cf. Medicei codicis lectionem infra ep. 16, 1. S. — *Ad declamandum.* Persuaserat auctoritas J. F. Gronovii, summis viri meritis quæsita, aliis, ut *a declamando* mallent legere contra omnes Codices, quia ille eum putabat sensum, a declamationibus et schola statim ad centumvirales caussas transire juvenes, non ante in minoribus virium facere experimenta. Sed jam vidit Cortius, acumen inesse in Secundi verbis. Ante in scholis et umbra declamabant adolescentes, nunc declamant, hoc est exercent se, et rudimenta dicendi ponunt in eo caussarum genere, ad quod non nisi exercitatos venire eos par fuerat. G. — Rom.

huc transeunt, tam irreverenter et temere, ut mihi Attilius noster expresse dixisse videatur, sic in foro pueros a centumviralibus caussis auspicari, ut ab Homero in scholis: nam hic quoque, ut illic, primum cœpit esse, quod maximum est. At hercule, ante memoriam meam, (ita 3
majores natu solent dicere) ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, nisi aliquo consulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus colebatur! Nunc, 4
refractis pudoris et reverentiæ claustris, omnia patent omnibus; nec inducuntur, sed irrumpunt. Sequuntur auditores actoribus similes, conducti et redempti: manceps con-

Ad declamandum huc transeunt, ut plures libri, recte. H. — *Transeunt.* Cortius *transierunt*, quod non imiter. S. — *Attilius noster.* Rom. *Atilius noster,* non *Attilius.* Illud in lapidibus et nummis est. H. — Vide Duker. ad Flor. I, 20, 1; II, 2, 17. S. — *Expresse;* ἐμφατικῶς, ut rem ipsam luculenter declararet. G.

3. *Ita majores natu s. d.* Hoc vult, Non diu est, utor enim, vir juvenis adhuc, ea formula, qua uti solent senes, quum tempus non diu præteritum, et res nuper demum in deterius mutatas indicare volunt. G. — Hic tamen monuit Gierigius, Plinium non juvenem hanc epistolam scripsisse, sed ætate jam provectiorem, ut e §. 14, pateat; deinde formulam *ante memoriam meam* senibus non fuisse propriam. Itaque putat a Plinii manu profectum esse: *ante memoriam meam majores natu ibi dicere* (apud Centumviros agere) *solebant, et ne nobilissimis*, etc. Mihi tota illa parenthesis videtur orta a manu glossatoris, qui verbis *ante memoriam meam* explicandi gratia eam adscripserat. E. — Neque hæc ratio placet, nec Gierigiana. Parenthesis illa non pertinet ad antecedentia, *ante memoriam meam*, sed ad sequentia, *ne nobilissimis quidem*, etc. Refert Plinius, quod non ipse viderat, sed a majoribus natu acceperat. Sic et Heusingerus. S. — Rom. « At mehercule ante memoriam meam, majores natu solebant dicere, ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat. » Recte *solebant dicere*, sine *ita*, quo nihil hic opus, quodque ab aliis varie transponitur. « Ante memoriam meam ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, *idque* majores natu *me adolescentulo* solebant dicere. » In pluribus fuit *solebant*, idque invito Cortio restituendum. Plinius, quum hæc scriberet, jam ætate processerat, propior illis annis, quibus foro renuntiare solebant. H.

4. *Manceps convenitur.* Lectio Codicis Medicei a Cortio prolata. *Manceps* est, qui pretio accepto negotium sibi imponi passus est ab oratore, ut nummis conducat ei laudatores et plausores. Hic *manceps convenitur in media basilica.* Quum enim IV fere judicia eodem tempore haberi in basilica Julia solerent (vid. supra I, 18, 3); manceps in medio commodissime fungi potest munere suo.

venitur in media basilica, ubi tam palam sportulæ, quam in triclinio dantur: ex judicio in judicium pari mercede transitur. Inde jam non inurbane Σοφοκλεῖς vocantur: iisdem latinum nomen impositum est, laudicœni. Et tamen

et tum suadere, ut huc vel illuc transeant homines ad suum locatorem scilicet, tum laudis plaususque pretium illis repræsentare. Quin si plurium forte idem manceps sit, potest eos, qui in uno judicio operam ipsi dedere, traducere ad alterum. Cæterum de illis laudationibus, quibus actio sæpe ipsa interpellaretur, plura Quintil. XI, 3, 121, 126, 131. G. — Rom. *Redempti mancipes. Convenitur.* Præstat vero hic scriptura Med. *manceps convenitur.* H. — *Ubi tam palam.* Gierigius illud *ubi* extrusit, quod ex ingenio Aldi profectum putat, et hic locum habere negat; sed caussas mutationis, quas ille adfert, ego quidem intelligere non potui. Sensus idem est, sive illud *ubi* ejicias, sive serves. Acute et acerbe Plinius basilicam triclinio comparat, ideoque pecuniam, quæ a mancipibus dabatur laudaturis, sportulas appellat, quæ proprie ad triclinia pertinebant. Illæ in tricliniis dabantur *palam,* aperte, quia mos ita ferebat, et poterat honeste fieri : in basilica non item. E. — Laudo Gierigium, quod particulam illam confodit, quum a libris optimis plurimisque exsulet; quam enim ipse caussam comminiscitur, cur eam expunxerit, futilis et frivola est. Sensum loci Ernestius commode explicuit. Cæterum cum Cortio sic interpungendum : « manceps convenitur : in media basilica tam palam sportulæ, quam in triclinio dantur. » *Tam, quam* sunt particulæ, non copulandi, ut Gierigio videtur, sed comparandi. Vid. Horat. Turselin. de Partic. cap. CCLVII, 5. Nolten. Lexic. Antibarb. col. 1776. S.

5. Σοφοκλεῖς. Ex hoc quidem loco non satis patet, quinam Σοφοκλεῖς, qui *laudicœni* dicti sint, oratoresne, qui ad σοφῶς illud sibi *acclamandum homines* per mancipes suos conducerent, et *laudes* suas cœnis redimerent; an plausores, qui σοφῶς clamarent, *laudibusque* ferrent dicentes, ut *vocarentur* ad *cœnam.* Posteriores equidem intelligere mallem. Nimirum posterior pars Σοφοκλέους ἀπὸ τοῦ καλεῖν hic derivatur (a quo etiam ipsum κλέος est), *laudicœni* autem dicuntur ex alliteratione ad *Laodiceam*, quæ *Laudicea* dicebatur, non minus *Lautumia* pro *Laotomia*, etc. Cæterum verba acclamationum collegit Voss. de imitat. p. 41, ubi nempe de recitatione c, 7, sq. G. — Ipsos auditores Σοφοκλεῖς dictos esse, jam Cresollius monuit Theatr. Rhet. Lib. III, 5, ubi et acclamationum formulas accurate congessit. E. — Rom. *Inde jam non inurbane* σοφοκλεῖς ἀπὸ τοῦ σοφὸς καλεῖσθαι. Verbum *vocantur* deest. Tum : *Iisdem latinum nomen impositum est Laodicenes.* Hoc pro *laudicenes* scriptum et probum esse opinor. Non ad *Laodicenos* alluditur, quod frustra fingitur ab interpretibus : sed ad aliarum vocum exemplum hoc componitur, quales sunt *tibicines, fidicines*, ut mercenarii laudatores et quasi *laudium decantatores* notentur. H.

crescit in dies fœditas utraque lingua notata. Heri duo 6
nomenclatores mei, (habent sane ætatem eorum, qui
nuper togas sumpserint) ternis denariis ad laudandum trahebantur : tanti constat, ut sis disertissimus. Hoc pretio
quamlibet numerosa subsellia implentur : hoc ingens corona colligitur : hoc infiniti clamores commoventur, quum
μεσόχορος dedit signum. Opus est enim signo apud non 7
intelligentes, ne audientes quidem : nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando transibis per 8
basilicam, et voles scire, quomodo quisque dicat, nihil est, quod tribunal ascendas; nihil, quod præbeas aurem; facilis divinatio : scito, eum pessime dicere, qui laudabitur maxime. Primus hunc audiendi morem in-

6. *Heri duo n.* Rom. *Here duo n.* H. — Vide supra ad II, 7, 1, ibique Cortium. S. — *Nomenclatores.* Servos fuisse, qui occurrentium nomina dominis subjicerent, pervulgatum est. Humaniores et litteratos fuisse, ex hoc ipso illorum officio colligas. Ita fuisse vestitos, ut etiam pro civibus haberi possent ab ignotis, vel ex hoc ipso loco videtur intelligi. Quis enim ferret servum hominem, quem omnes talem sciunt, immiscere se togatis, etc. Sen. de Clem. I, 24, pr. Quid si verba parenthesi inclusa ita intelligamus : *Habent* nomenclatores *ætatem eorum* oratorum, ad quos laudandos invitantur, utpote *qui nuper togas sumpserint?* ut ipsi servi nuper togam sumpsisse, hoc est quintum decimum annum ætatis ingressi intelligantur. De hoc tempore sumendæ togæ Norisium ad Cenot. Pisan. II, 4, laudat Cortius. G. — *Togas sumpserint.* Rom. *Togas sumpserunt.* H. — *Sumpserint* Medic. et Brummeri Excerpta. Sed præfero cum Gierigio *sumpserunt.* S.

—*Subsellia.* Inserviebant non judicibus modo, et patronis caussarum, sed auditoribus etiam. Ed. — Μεσόχορος. Præcentor, qui medio in choro constitutus manu, nutu, voce, tempora et voces moderatur : manceps nimirum in media basilica intentus operis a se conductis. Χορὸν οἰκεῖον καὶ συνᾴδοντα hac in re laudat Luc. Rhet. præc. p. 321, m. G. — Rom. *Quum mesochorus dedit signum.* H.—De mesochoro vid. H. Stephan. Ind. in Thesaur. L. Gr. col. 1439, F, G. Reperi hanc vocem etiam in Lex. Latinogr. Vet. ab H. Stephano edito col. 136. S.

7. *Ne audientes quidem.* Ita et Rom. H.—Mediceus, perpetua confusione, *nec audientes quidem*, quod h. l. Cortio placet, quum sit pro *et ne audientes quidem.* Sed indignatio scribentis copulam melius negligit. S.

8. *Nihil est, quod,* etc. Rom. *Nihil est, quod tribunal ascendas, nihil, quod tu præbeas aurem.* H. — *Tribunal ascendas.* Locum gradu uno alteroque elevatiorem, in quo

9 duxit Largius Licinius : hactenus tamen, ut auditores corrogaret; ita certe ex Quintiliano, præceptore meo,
10 audisse memini. Narrabat ille : « Adsectabar Domitium « Afrum, quum apud centumviros diceret graviter et lente, « (hoc enim illi actionis genus erat) audiit ex proximo « immodicum insolitumque clamorem : admiratus reti- « cuit : ubi silentium factum est, repetiit quod abruperat : « iterum clamor; iterum reticuit : et post silentium, cœpit
11 « idem tertio. Novissime, quis diceret, quæsivit : responsum « est, Licinius. Tum intermissa caussa : *Centumviri*, inquit,

sella prætoris, ac subsellia judicum, proscenium quasi forensis illius theatri, in quo actores ipsi versantur. G. — *Qui laudabitur maxime*. Rom. *Qui laudatur maxime*. H.

9. *Largius Licinius*. Ventosum hominem, et famam pecunia emere conantem, intelligas ex III, 5, 17, ubi Plinii majoris Electa emere cupit. G. — Vid. ad III, 5, 17. S. — *Quintiliano*. Vid. Institutiones Oratt. V, 7, 7, et VI, 3, 42. G. — Rom. *Ita certe Quintiliano præceptore meo audire memini*. Bene *audire*, præpositionem *ex* vero cum cæteris retineo. H. — Agrœtius de Orthograph. col. 2268. Putsch. «*Memini me facere* dicere debemus, non, *Memini me fecisse*, » præteriti usum solis poetis ob metri necessitatem concedens. Fallitur : nam et prosæ scriptores, quanquam rarius, præterito utuntur. Vid. Sanct. Min. I, 14, T. I, p. 131, ed. Lips. Nolten. Lex. Antibarb. col. 1569, Clav. Cicer. v. Memini. Hic tamen Heusingero haud invitus accedo. S.

10. *Domitium Afrum*. Quem senem Quintilianus coluit, et cujus idem sæpe cum multo honore meminit, summus erat illius ætatis orator. Sed in extrema senectute quotidie aliquid de auctoritate sua perdebat, quia deficere malebat, quam desinere. Ed. — *Actionis*. Actio nunc est pronuntiatio. *Graviter* autem pronunciat, qui voce verbis vim addit. Hoc qui facit, is etiam *lente* dicit. Ed. — *Adsectabar*, etc. Totum h. l. emendatiorem habet Rom. quam vulgo. « Assectabar Domitium Afrum apud centumviros agentem graviter et lente : hoc illi actionis genus erat : quum audiit e proximo immodicum insolitumque clamorem. Admiratus reticuit : ubi silentium factum est, repetit, quod abruperat : iterum clamor, iterum reticuit, et post silentium cœpit : idem tertio. Novissime, quis diceret, quæsiit : responsum est, Licinius. Tunc intermissa caussa, centumviri, inquit, hoc artificium perit. » In his probandum est primo *agentem apud centumviros*. Nam verbum *diceret* in plerisque deesse constat, in Medic. et illud et *agentem* omissum. Sed ex *agentem*, quod compendio scriptum fuit, factum est *quum*, et huic deinde aliud verbum *diceret* adjectum. Male itaque Cortius, *quum* servato, *diceret* expunxit. Tum et *enim* in parenthesi eleganter excluditur, idque alibi probat ipse Cortius ad lib. I, ep.

hoc artificium periit. » Quod alioqui perire incipiebat, quum 12
periisse Afro videretur; nunc vero prope funditus exstinctum et eversum est. Pudet referre, quæ, quam fracta pronuntiatione dicantur; quibus, quam teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantum, ac potius sola cymbala, 13
et tympana illis canticis desunt: ululatus quidem (neque

12, 7, et omittit etiam Rom. lib. I, epist. 5, 10. Recte quoque inciditur in his: *et post silentium cœpit: idem tertio*, subaudi *fecit*, ut reticeret, et post silentium rursus inciperet. Postremum *tunc*, pro *tum* librario relinquo. H. — Cur librario relinquendum censuerit Heusingerus, docet Hor. Tursel. de Partic. c. CCLXX, init. Plurima confusionis harum particularum exempla congessit Drak. ad Liv. II, 12, § 15. S.

11. *Hoc artificium periit.* Licinius efficere potest, ut sibi plaudatur, frustra est, ut aliquis bonis dicendi artibus ad gloriam et famam contendat. Est indignatio similis illi Martialis IX, 75. « Scinde leves calamos, et frange Thalia libellos, si dare sutori calceus ista potest. » Sic virorum fortitudinem periisse dicebant nuper post inventas bombardas. G.

12. *Quod alioqui.* Locus, ut nunc legitur, haud dubie corruptus, cui medela quærenda est. E. — Sic et olim Barthio, et nuper Gierigio visum fuit. Sine caussa. Interpretare: Cæterum hoc perire incipiebat, etc. S.

— *Fracta pronuntiatione.* Molli et effeminata, vel puerili. Huc pertinent etiam *teneri* clamores, ut intelligamus plausores pueros. G. — *Fracta pronuntiatione*, hoc est effeminata, molli, et scenica, quæ gravi, virili, et dignitatis plenæ opposita est. Ad eam *teneri* quoque *clamores* pertinent, quos mox *cantica* dicit ob modulationem illam, quæ mollitie sua proxime ad cantum accedit. Nempe *cantare* proprium erat histrionum: omnis autem modulatio scenica in oratore vitiosa haberi solebat. Itaque Quintil. XI, 1, 56: « *Cantare* simpliciter dicuntur, qui in illo modulationis genere modum excedunt; » et cap. III, 57, *vitium cantandi*, et *modulatio scenica*, synonymice commemorantur. E. — Fallitur cum Gierigio Ernestius, clamores illos cum canticis confundens. Immo clamores (mox ululatus) sunt auditorum, cantica oratorum. S.

13. *Plausus tantum.* Proprie dictus, qui fit complosis manibus. Sed ne hunc quidem plane abesse, indicat illud *ac potius*, quod in optimis libris invenit Cortius, male ab aliis omissum. G. — Confert illos laudantium indecoros strepitus, a quibus verus plausus abesset, clangoribus *cymbalorum* et *tympanorum*, quæ effeminatorum Deæ Phrygiæ sacerdotum, Bacchantiumque mulierum instrumenta erant. Cf. Quintil. V, 13, 17, ubi *tympana* eloquentiæ, hoc est, molles et inertes declamationes, *armis*, hoc est virili, gravi, robustæque eloquentiæ, opponit. E. — Huc spectat etiam *ululatus*, Græcorum ὀλολυγή, s. ὀλολυγμός· quæ voces item ad sacrorum cærimonias pertinent. Vid. Spanh. ad Callimach. p. 544, sqq. S. — *Illis canticis.* Quintil. II, 3, 57: « Quodcunque vitium magis tule-

enim alio vocabulo potest exprimi theatris quoque indecora laudatio) large supersunt.
14 Nos tamen adhuc et utilitas amicorum, et ratio ætatis moratur ac retinet. Veremur enim, ne forte non has indignitates reliquisse, sed laborem refugisse videamur. Sumus tamen solito rariores : quod initium est gradatim desinendi. Vale.

rim, quam quo nunc maxime laboratur in caussis omnibus, scholisque, cantandi : quod inutilius sit, an fœdius nescio. Quid enim minus oratori convenit, quam modulatio scenica, et nonnunquam ebriorum aut commissantium licentiæ similis?» G.

14. *Ratio ætatis.* Quæ nondum tribuit vacationem talium officiorum. Vid. III, 1, 10, sqq. G.

— *Sed laborem refugisse videamur.* Rom. *Sed laborem fugisse videamur.* H. — *Has indignitates reliq.* Indignitas est dictum, aut factum, quod non decet. Ed.

XV.

Quomodo veteres, et novi coemti agri placeant, interrogat.

C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

Quo modo te veteres Marsi tui? quo modo emtio nova? Placent agri, postquam tui facti sunt? Rarum id quidem! Nihil enim æque gratum est adeptis, quam concupiscentibus.
2 Me prædia materna parum commode tractant : delectant tamen, ut materna : alioqui longa patientia obcallui. Habent hunc finem assiduæ querelæ, quod queri pudet. Vale.

XV. 1. *Veteres Marsi*, prædium in Marsis. — *Rarum id quidem.* Rom. *Parum id quidem*, perperam. H.

— *Æque.... quam.* Non est Tullianum. Locis in Horat. Tursell. cap. XIV, laudatis accedat hic Secundi. S.

2. *Parum commode tractant.* In hac verborum brevitate sufficit suspicari, in prædiis illis sterilitatem, vel calamitatem aliquam, aliaque incommoda agriculturæ accidisse, quæ Plinium male haberent. E. — *Alioqui.* Cortius ac Gierigius *et alioquin.* Haud displicet : nec tamen Schwarzio ad Plin. Paneg. p. 554, sq. ita assentior, ut copulam abesse non posse putem. S.

XVI.

Monenti, ut codicillos Aciliani irritos faciat, non confirmatos testamento, respondet, voluntatem legantis sibi pro lege esse. Observa in hac epistola quum honestum et constantem auctoris animum, qui nullo lucro ab honestatis lege detorqueri potest, tum sermonem verum animi indigna reprobantis et respuentis. Ed.

C. PLINIUS ANNIANO * SUO S.

Tu quidem pro cætera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte instituit heredem, pro non scriptis habendos, quia non sint confirmati testamento: quod jus ne mihi quidem ignotum est, quum sit 2
iis etiam notum, qui nihil aliud sciunt. Sed ego propriam quamdam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiamsi jure deficerent, quasi perfectas tuerer. Constat autem, codicillos istos Aciliani manu scriptos. Licet ergo 3
non sint confirmati testamento, a me tamen, ut confir-

XVI. * *Anniano.* In monumentis Brixianorum occurrit *C. Lucretius Annianus.* Ed.

1. *Pro cætera tua diligentia.* Ut III, 8, 1: *Factis pro cætera reverentia.* G. —*Cætera.* Vossiani libri *certa* natum ex solenni harum vocum confusione, cujus exempla pete ex Livio I, 8, 2, inprimisque ex nota Drak. ad XXXIV, 36, 4. S. — *Codicillos Aciliani.* Rom. *Codicillos Atiliani.* Sic etiam postea n. 2, H. — *Quia non sint confirmati.* Rom. *Quia non sunt confirmati.* H.— Sic etiam codex Medic. Perperam. Vide supra ad epistol. 14, 2, S.

2. *Qui nihil aliud sciunt.* Qui plane alioqui juris imperiti sunt, ii non ignorant, codicillos, testamento quidem anteriores, testamento non confirmatos, pro non scriptis habendos. G.

— *Sed ego propriam quamdam legem.* Rom. *Sed ego proximam quamdam legem.* H. — Ita et Medic. Frustra. Quintil. VII, 8, p. 646, Burm. *An, quoties propria lex non est, simili sit utendum.* S. — *Etiamsi jure deficerent.* Sic et Rom. H. — Cortius cum Gierigio: *etiamsi jure deficerentur.* Similis confusio in Cæsare B. G. VIII, 3, 2, ubi cf. Viros doctos. Vide infra ad epistolam 17, 25. S.

mati, observabuntur; præsertim quum delatori locus non
4 sit. Nam si verendum esset, ne, quod ego dedissem, populus eriperet, cunctatior fortasse et cautior esse deberem: quum vero liceat heredi donare, quod in hereditate subsedit, nihil est, quod obstet illi meæ legi, cui publicæ leges non repugnant. Vale.

3. *Delatori.* Qui caussari queat, legatum illud publico inferendum, tanquam caducum, ut adeo, tacente etiam Plinio et codicillos non improbante, tamen legatum ad illos non perveniat, quibus testator destinarat. G.

4. *Cunctatior fortasse et cautior.* Rom. *Cunctantior fortasse et cautior.* Alterum, *cunctatior*, an Latinum sit, dubito. L. VIII, ep. 13, 6. *Erat enim cunctantior cautiorque.* Aliud est *testatior*, *moderatior* et similia, quæ a deponentibus ducta passivam significationem habent, non activam, ut *cunctatior*, pro quo *cunctantior* facile admitto. H. — Lucretius III, 193, (mellis) *contantior actus*, ut Wakefield. scripsit: vulg. *cunctantior*. Sic alibi *cunctatius* et *cunctantius* confusa. Vid. Burmann. ad Sueton. Jul. Cæs. cap. XIX, pag. 42, S.

— *In hereditate subsedit.* Recte ista interpretantur ex nostro IV, 12, 2, et l. 76, π, § 1, ad Leg. Falcid. Nimirum *subsidit*, quidquid apud heredem remanet, quum ex testamento tribuendum alii fuisset. G. — Similiter fere occur. IV, ep. 12, 2.

XVII.

Descriptio villæ Laurentinæ.

C. PLINIUS GALLO SUO S.

Miraris, cur me Laurentinum, vel, si ita mavis, Laurens meum tantopere delectet. Desines mirari, quum co-

XVII. Ad hanc epistolam, itemque ad alteram V, 6, ubi Tuscos suos describit Plinius, in universum præfandum aliquid hic videtur, ne cui forte in magnæ cujusdam negligentiæ suspicionem veniamus, et parum usi temporum felicitate ad declarandum scriptorem elegantissimum videamur. Edidit J. F. Felibenius descriptionem utriusque villæ architectonicam, in qua verba Plinii Latine Gallicecque proposita tum animadversionibus quibusdam, tum præsertim formis æri incisis explicare studeret. (*Les plans et descriptions de deux des plus belles mai-*

gnoveris gratiam villæ, opportunitatem loci, litoris spa-

sons de campagne de Pline le consul, tum alias, tum *Lond.* 1707, 12, apud *Dan. Mortier.*) Laudandum studium viri, et elegantia ingeniosa; sed cui non respondit eventus, qui antiquitatis amantes juvare possit. Ille enim plerorumque gentis suæ interpretum morem secutus, non hoc egisse videtur, ut, quales villæ Secundi fuerint, ipsius opera intelligeremus; sed ut ostenderet, quomodo aliquis ædificare villam possit, quæ quidem hodiernis eruditisque Gallorum ingeniis placeat, in qua idem circiter numerus membrorum sit, qui fuit in Laurentino, vel in Tuscis. Quoties igitur commode potuit situs et connexio membrorum indicata Plinio servari, id factum est: cæterum pluribus in locis aperte contradictum domino. Non multo, ad antiquitatis quidem lucem, felicior fuit, longe splendidioris licet, et pro magnificentia et copiis Britanniæ elaborati operis auctor Robertus Castellus, qui villas veterum dedit patrio sermone illustratas (*the villas of the Ancients illustrated, Lond.* 1728, f. Alph. 1, pl. 12, ch. max. qualis ad Geographicas chartas adhiberi solet, cum XI ejus modi imaginibus æri incisis). Huic facile fuit scilicet inventis Felibenii addere quædam, quibus vel propius ad Plinii mentem accederet, vel magnificentiam operum a se designatorum augeret. Quod si cœcus antiquitatis amor me teneret, arriperem illud opus, et magnitudinem Romanam apud parum cautos inde augerem. Verum non est candoris nostri dissimulare, nimis multa et hic esse a mente Plinii ita aliena, ut, si quis Deus illum ab inferis excitatum in talem villam immitteret, vel formam certe Castellianam ostenderet, videatur ille quidem probaturus magno opere vel opus, vel formam operis, forte etiam his, quæ unquam vidisset in illo genere, prælaturus: cæterum suum Laurens, suos Tuscos minime ibi deprehensurum existimo, sed admiraturum non minus, quam lecto Platonis dialogo admiratum ferunt Socratem, « eos referri sermones suos, de quibus in mentem nunquam sibi venisset: » (vide Diogenem Laertium, III, 35.) Non esset difficile per singula ire, et ostendere, quibus in locis Plinium relinquat nunc Felibenius, nunc Castellus, plerumque uterque: posset etiam speciminibus quibusdam declarari, quam parum uterque scriptor linguam ipsam et sermonem Plinii intelligat: sed quum hoc exiguam utilitatem habeat, prioris autem generis censura nisi comparatis libris et tabulis auctorum intelligi commode non possit; id quod oppido paucorum esse sentio: satis fuerit ad ea provocare, quæ de hoc genere tum in actis Eruditorum Lips. an. 1731, p. 111, tum ad ornithonem Varronis de Re Rust. III, 5, 9 sq. disputata nobis sunt. — Multo lætiora Secundo nostro et antiquitatis amatoribus exspectare jubebat (et forte nec dum plane spes illa decollavit) Jo. Maria Lancisius in physiologicis animadversionibus in Plinianam villam nuper in Laurentino detectam, editis primum Rom. 1714, f. recusis deinde tom. II, opp. p. 335, sqq. ubi quum de novis a mari aggestionibus et plantis ibi suborientibus agat, hæc etiam habet § 6, pag. 338, sq. « Ne cui vero suspicio forte oboriatur, villæne Plinianæ, an alterius sint ædium reli-

2 tium. Decem et septem millibus passuum ab urbe seces-

quiæ, quas istic paullo ante detectas et lapide quadrato, s. reticulato, ut aiunt, opere structas cernimus; ipsa certe loci distantia ab eodem Plinio indicata quum ab urbe, tum ab Ostiensi colonia, atque à proximo vico, quem *Piastra* hodie appellant, ac præsertim trium atriorum, totidemque porticuum et arearum, nec non duarum turrium ad propugnaculum villæ, cubiculorum item numerus adspectusque, omnem plane dubitationem abstergunt. Tuum itaque erit, vir Nobilissime (adloquitur Marcellum Sacchettum Hierosolymitani Ordinis apud Clemen. XI P. M. Oratorem), ut ad ejus rei fidem, quippe qui Architecturæ per te ipsum peritissimus haberis, Ichnographiam, et præ cunctis interiorem tam per longitudinem, quam per latitudinem ejusdem ædificii formam cum pavimentis opere plerisque locis musivo, et Numidico aut Alexandrino marmore stratis, parietibusque vario crustarum genere distinctis atque ornatis, quam citissime delineandam suscipias, ærique incisam publici juris facias. Ita enim quam villam e tenebris, in quibus tam diu sepulta jacuerat, eruisti, in sempiternam hominum lucem tamquam priscæ munditiæ pariter ac frugalitatis imaginem, editis tabulis proferes. Quid? quod magni ad honorem nostrum, qui Romani sumus, interesse videtur, Plinium in urbe Consulem ab omni mendacii nota vindicare; ut nimirum vera et facta, non ficta et fabulis similia literis mandasse putetur.» — Hanc si descriptionem haberemus, facile carerent, Philologi quidem, Felibenii Castellique elegantiis, easque hodiernæ architecturæ studiosis lubentes permitterent: vel potius tum Castelli opem implorarent, ut ex veris Laurentini vestigiis aliquid excitet non dignum modo Consule, sed ad antiquitatis rationem accommodatum, vide Fab. Inscr. antt. p. 732, de situ villæ Laurentinæ contra Holsten. Ista dum scribo, perfertur ad me titulus libri Gallici, *Délices de la maison de Toscane, et de la maison de Laurentin par Parfait*, 12. Pertinet ille haud dubie ad villas Plinii: sed utrum habeat aliquid a Felibenii Castellique inventis diversum, arbitrari non licet: vid. ad V, 6, 1. Adriani Cæsaris villam in Tiburtino per molium et substructionum reliquias diligenter persecutus est Franc. Continus: quod opus conferre cum nostro operæ pretium videtur. Editum Rom. 1658, ch. max. G. — His, qui utramque villam Plinianam explicationibus architectonicis, et tabulis æri incisis demonstrare conati sunt, accessit F. A. Crubsacius, Dresdensis, cujus liber (*Wahrscheinlicher Entwurf von des jüngern Plinius Landhause und Garten, Laurens genannt,*) prodiit Lips. 1760. Recentissimus liber utramque Plinii villam accuratissime explanans editus est Romæ a 1796, hoc titulo: *Delle Ville di Plinio il giovane opera di D. Pietro Masquez Massicano con un'appendice sù gli Atrj della S. Scrittura, e gli Scamilli impari di Vitruvio.* Add. *Ueber den Ursprung des englischen Parks, nebst einer Vergleichung eines alten rōmischen Parks des jüngern Plinius in Tuszien und zu Laurentinum; im* 12. *St. des Deutschen Obstgärtners*, 1801, 2. *Abtheilung. Weimar.* E. — Vertit hanc epistolam germanice et interpretatus est Aug.

sit : ut peractis, quæ agenda fuerint, salvo jam et composito die, possis ibi manere. Aditur non una via : nam et Laurentina et Ostiensis eodem ferunt, sed Laurentina a quartodecimo lapide, Ostiensis ab undecimo relinquenda est. Utrinque excipit iter aliqua ex parte arenosum, junctis paullo gravius et longius, equo breve et molle. Varia 3
hinc atque inde facies; nam modo occurrentibus silvis via coarctatur, modo latissimis pratis diffunditur et patescit : multi greges ovium, multa ibi equorum boumque armenta : quæ montibus hieme depulsa, herbis et tepore verno nitescunt. Villa usibus capax, non sum- 4

Rode in vernacula Vitruvii versione Tom. II, p. 46, sqq. S.

2. *Salvo jam....die.* Sicut *periit dies*, quo nihil actum est honesti negotii, quo vel ipsi meliores facti sumus, vel alii : ita *salvus* est dies, quo functi sumus officio etc. Idem *compositus* est, hoc est, ordinatus, in sua officia distributus, et rebus agendis adhibitus, ut, quod superest, curando corpori dare vir gravis, nemine improbante, possit. G.

—*Junctis paullo gravius.* Ita legendum pro *jumentis* auctoritate optimorum librorum. Nimirum *juncta* sunt animalia ad currum adjuncta. Vid. Scheffer. de re vehic. I, 12, pag. 144, et II, 17, pag. 258. His propter rotarum attritum iter paullo procedit difficilius. G. — Etsi in multis est « iter aliqua ex parte arenosum, junctis paullo gravius et longius, equo breve et molle : » præfero tamen id, quod quum in aliis, tum in Rom. est, *jumentis paullo gravius.* Nam *jumenta* sunt muli, asini, a supino *junctum*, ut *indumenta* ab *indutum.* Mulos enim plerumque vehiculis jungebant, quibus in itinere utebantur. His *equus* opponitur. H.

3. *Occurrentibus.* Forte leg. *concurrentibus.* G. — Immo illud melius de silvis viam attingentibus. Solet hæc omnia προσωποποιητικῶς dicere in utraque epistola. E.

— *Latissimis pratis.* Sic et Rom. H. — Hoc cur notaverit Heusingerus, caussam non exputo. Vulgata quidem optime habet : ne forte *lætissimis* corrigas ; quamquam haud infrequens harum vocum confusio. Vid. Cort. ad n. 12, hujus epistolæ et Drakenb. ad Liv. VI, 1, § 3, S.

—*Depulsa.* Id est montium objectu exclusa. G. — Fallitur Gesnerus. *Hieme depulsa* (de) *montibus*, id est, ubi ver montibus, pascuis montanis rediit. Mox sequitur : *tepore verno.* S. — *Nitescunt.* Quod salubritatis indicium est. Vid. ad illud Caton. R. R. I, 2 : « Vicini quo pacto niteant : in bona regione bene nitere oportebit. » G.

4. *Non sumptuosa tutela.* Nam eodem Catone judice I, 6, « idem ager quod homo, quamvis quæstuosus siet, si sumptuosus erit, relinquitur non multum. » *Tutela* hic specialim ad *sarta tecta* ædificii et villæ pertinet. Alias latius patet. Sic Co-

ptuosa tutela. Cujus in prima parte atrium frugi, nec tamen sordidum : deinde porticus in D literæ similitudine circumactæ : quibus parvula, sed festiva, area includitur. Egregium hæ adversum tempestates receptaculum : nam specularibus, ac multo magis imminentibus tectis muniuntur. Est contra medias cavædium hilare : mox triclinium satis pulchrum, quod in litus excurrit : ac si quando Africo mare impulsum est, fractis jam et novissimis fluctibus leviter adluitur. Undique valvas, aut fe-

lum. VII, 1, 2 : *Tutelæ exiguæ animal asinus,* in quem scilicet non multum sit curæ, vel cibi impendendum. *Tueri* eo, quo hic opus est, intellectu posuit Noster Paneg. LI, 1. Varr. I, 14, de Re Rust. G.

In D literæ similitudine. Sic optimi libri apud Cortium. *O*, quam præferunt editi, et sequuntur Felibenius atque Castellus, ex ea etiam ratione, nec injuria puto, rejicit Cortius, quod non opus habeat Plinius, si hanc voluit, ad literam confugere, sed *circulum*, *orbemve* nominare potuit. Ex eadem etiam ratione Δ, seu delta vocare opus non fuit, quum trianguli æquilateri appellatio sit familiaris adeo. Forma D apta ad porticus quam quæ maxime, quod vel theatra loquuntur, quorum eadem figura est. Aliam literam non habent Latini, quæ huc conveniat; quum *aream includere porticus* dicantur. G. — Rom. *deinde porticus in Δ litteræ similitudinem circumactæ.* Verius est *in D literæ.* H. — *O* Prætulit Rodius. *Similitudinem* præstat : sicque ediderunt Cortius et Gierigius, editurus erat Ernestius. *Similitudine*, e Cellariana in Gesnerianam propagatum, parum certa videtur auctoritate niti. S.

— *Egregium hæ*, etc. Rom. *Egregium adversus tempestates receptaculum,* sine *hæ*, quod non desidero. H. — Sic et Cortius. Placet. S. — *Specularibus.* Crustis, s. laminis a speculari lapide, de quo Plin. XXXVI, 22, s. 45, Martial. VIII, 14.

Hibernis objecta notis specularia puros
Admittunt soles et sine fæce diem. G.

— Rodius *fenestras vitro obductas* interpretatur : dubito an recte. Lactantius quidem Cortio laudatus specularem lapidem vitro opponit. S.

5. *Cavædium hilare.* Id est lucidum Lucian. de domo pr. οἶκον vocat φωτὶ φαιδρότατον. G. — Alii jucundum, amœnum explicant : alii, quia sub dio fuerit, *hilare* dictum statuunt. Quod ex his Plinius cogitaverit, incertum. E. — *Fractis jam et novissimis fluctibus.* Ita et Rom. H. — Cortius ex Mediceo, *fractis simul, et novissimis fluctibus.* Temere. Vid. infra 13. S.

— *Undique valvas, aut fenestras.* Rom. *Undique valvas, atque fenestras*, perperam. H. — *Fenestras non minores valvis. Fenestras* esse ipsa foramina et hiatum, quo continuus paries disjungitur, notum est : *valvas* autem suspensas e cardinibus tabulas binas, quæ intus veluti fenestram aperiant, efficiantque adeo fenestram valvatam. *Fenestras non minores valvis* itaque interpreteris vel simpliciter foramina æque magna

nestras non minores valvis habet: atque ita a lateribus et a fronte quasi tria maria prospectat: a tergo cavædium, porticum, aream; porticum rursus, mox atrium, silvas, et longinquos respicit montes. Hujus a læva re- 6
tractius paullo cubiculum est amplum: deinde aliud minus, quod altera fenestra admittit orientem, occidentem altera retinet; hæc et subjacens mare longius quidem, sed securius intuetur. Hujus cubiculi et triclinii illius 7
objectu includitur angulus, qui purissimum solem continet et accendit: hoc hibernaculum, hoc etiam gymnasium meorum est. Ibi omnes silent venti, exceptis qui nubilum inducunt, et serenum ante, quam usum loci, eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum in apsida curva- 8
tum, quod ambitum solis fenestris omnibus sequitur. Pa-

atque ea sunt, quæ valvis alias muniri solent; vel foramina speculari lapide munita. Etiam deinde §. 20, *valvæ* et *fenestræ* distinguuntur. *Fenestræ* itaque videntur oppositæ locis, unde neque ventus neque vapor metueretur; valvæ his, ubi excludendi essent. Interim *fenestras* etiam simpliciter dici, quæ tamen aperiri, vel claudi possunt, apparet ex §. 22. Itaque possint etiam simpliciter *fenestræ* intelligi, quæ lucis admittendæ caussa factæ sunt, *valvæ*, *fores*, s. januæ, quæ ad pavimentum usque descendunt. G. — *Atque ita a lateribus*, etc. Rom. *Atque ita a lateribus a fronte quasi maria prospectat.* H. — *A tergo cavædium.* Eodem ordine quasi retrogreditur, quo ingressus fuerat, quod imaginandi facultatem juvat. G.

6. *Occidentem....retinet.* Sol ex eo videri potest, donec plane occiderit. G.—Verba sumpta ab homine, qui *admittit* hospitem, simul ac advenit, et discedere volentem *retinet*, quamdiu potest. Ed. — *Hæc et subjacens*, etc. Rom. *Hæc mare et subjacens longius.* Intelligo *mare et* quidem *subjacens.* H. — Scio, Latinos copulam, ad Græcorum morem, sic adhibuisse: sed hanc rationem hic quidem vix probaverim. S.

— *Longius quidem.* Magis e longinquo, quia retractius est quam contiguum triclinium. G. — *Securius.* Nam ne novissimi quidem fluctus alluunt. S.

7. *Hujus....objectu.* Rom. *Hujus et illius objectu.* Vulgata lectio ex glossa auctior est. H. — Et quidem sic aucta, ut glossator mentem Secundi parum cepisse videatur. *Hujus*, *illius*, opinor, ad duo cubicula pertinent, de quibus §. 6. S. — *Continet et accendit.* Speculi concavi instar excipit radios solis et reflexione mutua dissipari non patitur, sed in unum locum cogit. G.

8. *In apsida curvatum.* De fornice pro lacunari imposito non ita locutus esset Plinius. Quin res ipsa loquitur, parietem unum cubiculi non recta linea procurrisse, sed

rieti ejus in bibliothecæ speciem armarium insertum est,
9 quod non legendos libros, sed lectitandos capit. Adhæret dormitorium membrum, transitu interjacente, qui, suspensus et tabulatus, conceptum vaporem salubri temperamento huc illucque digerit et ministrat. Reliqua pars lateris hujus servorum libertorumque usibus detinetur,
10 plerisque tam mundis, ut accipere hospites possint. Ex

segmentum circuli effecisse instar *apsidis* (*absida* mavult Gronovius) hoc est, canthi in rota, ut eo pluribus cæli partibus suam cuique fenestram eo commodius obverteret. Media v. g. illius lateris fenestra in ipsum meridiem fuit directa, sinistima orientem solem excepit, dextima occidentem, interjectas autem plagas, sive horas intermediæ. G. — Rom. *In absida curvatum.* H. — *Apsis* jure præfert Heusingerus in Observ. Antib. pag. 326, sq. S.

— *Lectitandos.* Adeoque præstantissimos. E. — Armarium paucorum capax librorum significatur. S.

9. *Adhæret dormitorium,* etc. Rom. *Adhæret dormitorium membrum et transitu interjacente, quod suspensum et tabulatum.* H. — *Suspensus et tabulatus. Suspensus* transitus ab uno membro domus ad alterum pontis instar porrectus, ut solum, nisi columellis forte et pilis subjectis, non contingat. Hunc vocis ejus intellectum tum ad Fabrum, tum alias satis illustratum dedimus. *Tabulatus* porro fuit, hoc est, ligneus, qui proinde conciperet facile vaporem, quem deinde, prout facto opus esset, in alterutrum membrum admittere, vel excludere inde facile erat. G. — *Tubulatus* corrigere volebat Ernestius. « *Tubulatus*, inquit, hoc est, tubulis constans. Ita non dubitavi reponere cum Gierigio, qui ex auctoritate Jac. Sirmondi et Schefferi (Codd. Riccard. et Oxon. *subulatus*, alii *sublatus* habent, quæ ex *tubulatus* facili errore fieri poterant), illud edidit, motus maxime his verbis Senecæ epist 90 : « Quædam nostra demum memoria prodisse scimus, ut speculariorum usum, perlucente testa, clarum transmittentium lumen; ut suspensuras balneorum, et impressos parietibus tubos, per quos circumfunderetur calor, qui ima simul et summa foveret æqualiter. » Itaque intelligitur genus hypocausti *suspensi*, hoc est, erecti et fornicati. Inde prodibant *tubuli*, qui conceptum in hypocausto *vaporem*, s. calorem huc et illuc deducebant, ut *salubre* inde *temperamentum* oriretur. Hæc Gierigius, qui confert V, epist. 6, 24, et θερμὸν διάδρομον, *calidum transitum*, Lucian. Hipp. Tom. VII, p. 299. Bipont. — Transitus *tabulatus* Gesnero, qui ita ediderat, est ligneus, qui proinde conciperet facile vaporem, quem deinde, prouti opus esset, in alterutrum membrum admittere, vel excludere inde facile erat. » Vulgatam sequitur Rodius. S.

— *Plerisque tam mundis.* Synesi consueta intelliguntur sub *reliqua parte* cubicula, vel membra, quorum ita pleraque sunt munda et libera sordibus, ut nec pudor sit, hospitem in iis collocare. G. — Miro lapsu

alio latere cubiculum est politissimum; deinde vel cubiculum grande, vel modica cœnatio, quæ plurimo sole, plurimo mari lucet. Post hanc cubiculum cum procœtone, altitudine æstivum, munimentis hibernum: est enim subductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud, et pro-
cœton, communi pariete junguntur. Inde balinei cella fri- 11
gidaria spatiosa et effusa, cujus in contrariis parietibus duo baptisteria, velut ejecta, sinuantur, abunde capacia, si innare in proximo cogites. Adjacet unctorium, hypocauston; adjacet propnigeon balinei: mox duæ cellæ, magis elegantes, quam sumptuosæ. Cohæret calida piscina

Cortius *plerisque* cum *usibus* jungit. Immo est neutrum. Interpretare: *pleraque tamen tam munda sunt, ut*, etc. S.

10. *Vel cubiculum grande.* Modus hujus membri is est, ut vel pro cubiculo grandi haberi possit, vel pro modico triclinio. G. — *Mari lucet.* Non puto a mari splendere; sed ob id ipsum, quia mari opposita est, non interceptis radiis, nec impedito prospectu, illustrem esse hanc cœnationem. Non ignoro tamen ἅλα μαρμαρέην, et ipsum *marmor* apud poetas celebrari: nec absorberi radios omnes, sed multos, ut a speculo, reflecti. G. — Rom. *Quæ sole plurimo mari lucet.* H. — Suspiceris, in libris nonnullis fuisse, *quæ sole plurimo, plurimo mari lucet.* S.

— *Altitudine æstivum.* Utrum hoc vult, altum esse cubiculum ita, ut inter lacunar atque pavimentum spatii multum pateret, quæ res liberiorem respirandi facultatem præbet; an *altum* intelligit *profundum*, et cellæ instar depressum, quæ res et ipsa frigus conciliat? G. — Mihi dubium non est, priorem sensum hoc loco valere. Simplicissima ea est *altitudinis* explicatio, et rei ipsi aptissima. E. — Eadem ratio placuit Rodio. S.

— *Huic cubiculo aliud*, etc. Rom. *Huic aliud* (omisso *cubiculo*) et προκοίτοις *communi pariete.* H.

— Προκοιτὼν græcis literis scriptum infra etiam §. 23, Romanus liber habet. Ita et Varro R. R. L. II, init. p. 251, Gesner. S.

11. *Velut ejecta.* Eminentia extra regulam parietis, quæ *projecta* alias vocantur, vel *projecturæ.* G.

— *Unctorium, hypocaustum.* Sic incidere visum est. Neque enim in ipso *hypocausto*, seu *caldaria cella* unxisse videntur, ut *unctorium hypocaustum* dici possit; sed in *tepidaria,* quæ ob id ipsum *unctorium,* vel, ut alii habent, *unctuarium* vocatur. Vide qui de balneis egerunt, v. g. Salmas. ad Vopisci Carinum cap. XVII, qui Luciani præsertim Balneo utitur, tum Fabricium ad Sexti Empir. Hyp. I, 110, p. 30. G. — Rom. *Adjacet unctuaria imo hypocaustum.* H. — Hypocaustum quid sit, accurate docet Heusinger. in Observat. Antib. p. 410, sq. S.

— *Cohæret calida piscina mirifice.* Rom. *Cohæret calida piscina mirifica.* H. — Eadem lectio Medicei

12 mirifice, ex qua natantes mare adspiciunt. Nec procul
sphæristerium, quod calidissimo soli, inclinato jam die,
occurrit. Hinc turris erigitur, sub qua diætæ duæ; toti-
dem in ipsa. Præterea cœnatio, quæ latissimum mare,
13 longissimum litus, amœnissimas villas prospicit. Est et
alia turris: in hac cubiculum, in quo sol nascitur con-
diturque: lata post apotheca et horreum. Sub hoc tri-
clinium, quod turbati maris non nisi fragorem et sonum
patitur, eumque jam languidum ac desinentem; hortum
14 et gestationem videt, qua hortus includitur. Gestatio
buxo, aut rore marino, ubi deficit buxus, ambitur: nam
buxus, qua parte defenditur tectis, abunde viret; aperto
cælo apertoque vento, et, quamquam longinqua, asper-
15 gine maris, inarescit. Adjacet gestationi interiore circuitu
vinea tenera et umbrosa, nudisque etiam pedibus mollis
et cedens. Hortum morus et ficus frequens vestit: qua-

libri, a Cortio probata. *Mirifice* parum placet. S.

12. *Nec procul sphæristerium.* Rom. *Nec procul spheristerion.* H. — *Sphæristerium*, ædificium variis exercitationibus accomodatum. Ed. — Probanda terminatio græca, quam et Helmstad. tuetur. S.

— *Turris erigitur.* Quum reliqua membra villæ una tantum, vel contignatione, vel fornicatione constent, hic eminet δίστεγος ædificatio, instar *papilionum*, quibus distinguuntur hodie humiliora membra. Hæc *turris* videtur. G.

— *Amœnissimas villas prospicit.* Rom. *Amœnissimas villas possidet.* H. — Inepte. *Possidere* hoc sensu, ut respondeat Gallico *dominer*, Latinum non est. S.

13. *Apotheca et horreum.* Optime faciunt, qui illam de cella vinaria, hoc de statuarum imaginumque receptaculo, vel latius de cella penuaria explicandum putant. Cf. de apotheca Colum. R. R. II, 6, de horreo ipse Plin. VIII, ep. 18, 11. E.

— *Eumque jam languidum.* Rom. *Eumque languidum*, sine *jam*. H. — Particula melius adest. S.

15. *Vinea tenera et umbrosa.* Ita et Rom. Aldi prior *vinca tenera*, quæ est herba. Scripta lectione meliorem requiro. H. — *Nudisque etiam pedibus.* Terra ipsa non scruposa aut duris glebis aspera, sed pura, putris, pulla (nam hoc etiam nomine teneram, et quasi puellam notari ad rusticos observavimus), facile etiam pedi nudo cedens: tum vinea ipsa juvenis, quæ nec nudas nodosasque radices ostendat, neque eminentibus et impedientibus viam duris sarmentis pollicibusque antiquis tibias ac suras inambulantium stringat et vulneret. Sic *vinca* quorumdam, quam *vineæ* substituunt, nihil opus est. G.

rum arborum illa vel maxime ferax est terra, malignior
cæteris. Hac non deteriore, quam maris facie, cœnatio
remota a mari fruitur. Cingitur diætis duabus a tergo,
quarum fenestris subjacet vestibulum villæ, et hortus
alius, pinguior et rusticus. Hinc cryptoporticus, prope 16
publici operis, extenditur. Utrinque fenestræ, a mari
plures, ab horto singulæ, et alternis pauciores. Hæ,
quum serenus dies et immotus, omnes; quum hinc, vel
inde ventus inquietus, qua venti quiescunt, sine injuria
patent. Ante cryptoporticum xystus violis odoratus. Te- 17
porem solis infusi repercussu cryptoporticus auget, quæ
ut tenet solem, sic aquilonem inhibet submovetque: quan-
tumque caloris ante, tantum retro frigoris. Similiter Afri-
cum sistit, atque ita diversissimos ventos, alium alio a
latere, frangit et finit. Hæc jucunditas ejus hieme, ma- 18

— *Quarum arborum illa*, etc. Rom. *Quarum illa vel maxime ferax terra est*. Non adest *arborum*. H.

— *Cingitur diætis duabus a tergo*. Rom. *Vincitur diætis duabus a tergo*. Probe. Nam a tergo non potest *cingi; vinciri* potest, ut captivi. H. — Idem in Mediceo Cortius reperit. Placet. S. — *Vestibulum villæ*, etc. Rom. *Vestibulum villæ et ortus alius pinguis ac rusticus*. H. — *Ortus* idem liber etiam mox §. 18. Cf. Cort. ad I, 24, 4. Hanc orthographiam probavit Varro: sed *consuetudo hortos cum aspiratione usurpavit*. Charisius Instit. Gramm. lib. I, col. 62, Putsch. S.

16. *Et alternis pauciores*. Versus mare crebriores densioresque sunt fenestræ; sed versus hortum binis respondent singulæ, et alternis, omissa una, respondet v. g. secundæ fenestræ mari appositæ prima in hortum patens, quartæ secunda, tertia sextæ, etc. Scilicet *alternis* legendum est, non *altius*, quod ex illo quo modo corruptum sit, patet iis, qui norunt perpetuo fere syllabam *ter* in MSS. exprimi apice ad t' apposito; qui quum esset tenuior, pro puncto sequenti literæ imposito habitus est: porro *ius* et *nis* in MSS. nulla nota distingui, tralatitium est. G. — Rom. *Ab orto singulæ sed alternis pauciores*. Postea *quum serenus dies et immotus, omnes: quum hinc vel inde ventus inquietus*. Sed præstat lectio Medic. *ventis inquietus*. H.

17. *Teporem solis infusi*, etc. Rom. *Teporemque solis fusi et repercussi cryptoporticus auget. Inde area, quæ ut tenet solem*. In Mediceo quoque fuit *area*, sed omissis aliis, a grammatici manu. Quæ sequuntur verba, non ad *aream*, sed ad *cryptoporticum* pertinent. H.

— *Alium alio*, etc. Rom. *Alium alio latere frangit*. H. — Omittunt præpositionem libri Cortio inspecti, item Brummeri Excerpta. Expunxit ideo Cortius, sequace Gierigio. S.

jor æstate : nam ante meridiem xystum, post meridiem gestationes hortique proximam partem umbra sua temperat : quæ, ut dies crevit decrevitque, modo brevior,
19 modo longior hac vel illac cadit. Ipsa vero cryptoporticus tunc maxime caret sole, quum ardentissimus culmini ejus insistit. Ad hoc patentibus fenestris favonios accipit transmittitque : nec unquam aere pigro et manente in-
20 gravescit. In capite xysti deinceps cryptoporticus, horti diæta est, amores mei, re vera amores : ipse posui. In hac heliocaminus quidem, alia xystum, alia mare, utraque solem, cubiculum autem valvis, cryptoporticum fe-
21 nestra prospicit. Qua mare contra parietem medium, zotheca perquam eleganter recedit : quæ specularibus et

18. *Gestationes hortique proximam partem*. Rom. *Gestationem ortique proximam partem*. H. — Cortiana *gestatio :* idque novissimus editor tacitus recepit. Laudo : nisi præferendam censeas libri Romani lectionem. S. — *Ut dies crevit decrevitque*. Ita et Rom. recte. H. — Cort. *Ut dies crevit decrevitve*. S. — *Hac vel illac cadit*. Rom. *Hac vel illa cadit*. H. — Idem in Cort. et Gierig. S.

19. *Tunc maxime caret sole*. Rom. *Tum maxime caret sole*. Amplector hoc. H.

20. *Deinceps cryptoporticus*. *Xystus* et *cryptoporticus* juxta procurrunt, hoc est, paralleli sunt, quod colligo ex §. 17, igitur quod est in capite xysti, etiam est in capite cryptoporticus deinceps positæ. G. — Hæc sufficiant. Operam et oleum perdunt, qui lineis et figuris utuntur, ut ob oculos ponant, quæ tamen intelligi non possunt. E. — *Xystus*, ξυστὸς, græcis porticus, in qua tempore hiberno exercebantur athletæ, inde xystici dicti. Romanis vero ambulatio subdialis ante porticum, eaque exaltata floribusque cincta. Ed. — *Heliocaminus* cubiculum ita structum, ut solis radiis exceptis et coactis validius calesceret. Ed. — *Valvis . . . . fenestra*. Vide ad §. 5. G.

21. *Qua mare*. Refertur ad superiora *alia xystum, alia mare*. Plenum itaque fuerit, *qua parte mare prospicit*. G. — *Qua mare* non sunt in Rom. Pro *diæta, zotheca*. H. — *Zotheca*. Eruditorum de hoc loco et hac voce disputationes exhibet Cortius. Nobis illud satis est, *zothecam* esse a libris optimis, et significare nidum quemdam amœniorem, majori cubiculo adjunctum, in quo quis inclusus legere, scribere, commentari possit. *Cabinetum* hodiernæ linguæ vocant, deflexumne a *caverna?* de qua Voss. de vitiis serm. III, 3, extr. certe utrumque a *cavis* animalium, sicut *zothecam* fuisse cellulam saginandis animalibus destinatam observat Salmas. ad Solin. p. 850, sq. G. — *Quæ specularibus*, etc. Rom. *Quæ specularibus, velis obductis reductisve*. H.

velis obductis reductisque modo adjicitur cubiculo, modo aufertur. Lectum et duas cathedras capit : a pedibus mare, a tergo villæ, a capite silvæ : tot facies locorum totidem fenestris et distinguit, et miscet. Junctum est cubiculum 22
noctis et somni : non illud voces servulorum, non maris murmur, non tempestatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem sentit, nisi fenestris apertis. Tam alti abditique secreti illa ratio, quod interjacens andron parietem cubiculi hortique distinguit, atque ita omnem sonum media inanitate consumit. Applicitum est cubiculo 23
hypocaustum perexiguum, quod angusta fenestra suppositum calorem, ut ratio exigit, aut effundit, aut retinet. Procœton inde et cubiculum porrigitur in solem : quem orientem statim exceptum ultra meridiem, obliquum quidem, sed tamen servat. In hanc ego diætam quum me 24
recipio, abesse mihi etiam a villa mea videor, magnam-

— *Cathedras*. Vide ad VIII, epist. 21, 2. E.

22. *Noctis et somni.* Majusculis literis scripturus erat Ernestus. «Sic ut scriberem verba, inquit, persuasit mihi vir doctus, qui in Eph. lit. Ien. hunc locum tractabat, docebatque similem descriptionem esse illi, quam de somni cubiculo habent Ovidius et Statius.» Argutior hæc ratio, quam verior. *Cubiculum noctis et somni* est id. quod *cubiculum nocturnum*, quod *diurno* opponitur I, ep. 3, 1. S.

— *Andron.* Jam adnotarunt Cataneus et Cellarius ex Vitruv. VI, 10, ἀνδρῶνα aliud Græcis significare, aliud Latinis. Illis enim est convivium, aut conventus inter duos parietes, inter aulas duas, transitus et iter, μεσαύλιον : et notat Cælius Rhodig. XXVII, 24, etiam a civibus suis *Andrones*, vel *Andronellas* vocari angiportus transversos, quibus commeatur inter duas plateas majores. Hæc significatio oppido huc convenit. G. — Mox *mediam inanitatem* appellat, scita varietate dicendi. E.

23. *Hypocaustum perexiguum.* Rom. *Hypocauston perexiguum.* H. — Genuina terminatio Græca. Vid. supra 11. S. — *Hypocaustum... suppositum calorem*, calorem ex igne supposito. Nempe hypocausta habebant pavimenta lapidea, quibus ignis subjici soleret. Ed. — *Ut ratio exigit.* Rom. *Ut ratio exegit.* H. — Recepit Cortius ex Mediceo, haud male, quamquam in nota diversissima confundens. S.

— *Procœton inde.* Rom. Προκοιτὼν *inde*, Græcis literis. H. — Vid. supra ad 10. S.

24. *In hanc ego diætam.* Rom. *In hanc ergo diætam.* Aldus vero *ego*, unde cæteri accepere. H. — *De saturnalium licentia* res nota. G.

que ejus voluptatem, præcipue Saturnalibus, capio, quum
reliqua pars tecti, licentia dierum, festisque clamoribus
personat : nam nec ipse meorum lusibus, nec illi studiis
25 meis obstrepunt. Hæc utilitas, hæc amœnitas deficitur
aqua salienti, sed puteos, ac potius fontes habet : sunt
enim in summo. Et omnino litoris illius mira natura : quo-
cumque loco moveris humum, obvius et paratus humor
occurrit, isque sincerus, ac ne leviter quidem tanta maris
26 vicinitate salsus. Suggerunt affatim ligna proximæ silvæ:
cæteras copias Ostiensis colonia ministrat. Frugi quidem
homini sufficit etiam vicus, quem una villa discernit :
in hoc balinea meritoria tria : magna commoditas, si
forte balineum, domi vel subitus adventus, vel brevior
27 mora, calefacere dissuadeat. Litus ornant varietate gra-
tissima, nunc continua, nunc intermissa tecta villa-
rum, quæ præstant multarum urbium faciem, sive mari,
sive ipso litore utare : quod nonnunquam longa tran-
quillitas mollit; sæpius frequens et contrarius fluctus in-

— *Nam nec ipse*, etc. Rom. *Nam nec ipse eorum lusibus*. H. — *Obstrepunt*. Nec ipse meorum lusus mea præsentia impedio, nec illi mea studia strepitu suo impediunt. E.

25. *Deficitur aqua salienti*. Rom. *Deficit aqua salienti*. H. Vid. ad II, 16, 2. S. — *Sunt enim in summo*. Et ob id ipsum, quod non depressis demum foveis adfluunt, sed in summo emicant, pro *fontibus* potius, quam pro *puteis* habendi. G.

— *Tanta maris vicinitate salsus*. Ita et Rom. H. — Libri plerique *t. m. v. corruptus*, quam lectionem haud improbat Cortius : debebat recipere. Recepit Gierigius. *Salsus* adscripsit glossator. S.

26. *Si forte balineum domi*, etc. *Si forte balineum vel domini subitus adventus, vel brevior mora calefacere dissuadet*. Ita scribendum erat cum Rom. quum præsertim in aliis quoque *domini* repertum fuerit, idque ad *brevior mora* necessarium sit. Sed Cortius Mediceo oraculo plus aliquando tribuit, quam rationi. H. — *Domini* item Brummeri Excerpta habent. Placet hæc lectio, sic tamen, ut servetur vulgaris ordo verborum : *si forte balineum domini vel subitus*, etc. S.

27. *Mollit. . . . indurat*. Si hæc de solo litore, ut par est, dicta sunt, equidem non satis intelligo, quo sensu litus tranquillitate molliatur, et fluctibus induretur. Immo contrarium mihi videtur accidere, ut longa tranquillitate litoris solum exarescat et induretur, fluctibus autem adluentibus et inundantibus putrescat et emolliatur. E. —

durat. Mare non sane pretiosis piscibus abundat : soleas 28
tamen et squillas optimas suggerit. Villa vero nostra etiam mediterraneas copias præstat, lac in primis : nam illuc e pascuis pecora conveniunt, si quando aquam umbramque sectantur. Justisne de caussis eum tibi videor 29
incolere, inhabitare, diligere secessum? quem tu, nimis urbanus es, nisi concupiscis : atque utinam concupiscas! ut tot tantisque dotibus villulæ nostræ maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

Non puto hic de solo putri ac duro cogitandum esse. Referendus, opinor, locus ad inambulationes in litore, quas nonnunquam longa maris tranquillitas adjuvat, sæpius frequens et contrarius fluctus impedit. *Mollire* sensu simili adhibitum in Cæsar. B. G. VII, 46, *quidquid huic circuitus ad molliendum clivum accesserat*, ubi Græcus interpres : αἱ δὲ πρὸς τὸ ῥαδίαν τὴν τοῦ ὄρους ἀπεργάζεσθαι ἀνάβασιν οὖσαι σκολιότητες. Μαλακὸς, cognataque verba Græcis sic dici satis notum est. Quod si *mollire* recte interpretati sumus, apparet, quomodo *indurare*, illi verbo oppositum, intelligendum sit. S.

28. *Soleas...Squillas*. *Solea*. Linn. pleuronectes solea, piscis linguæ formam referens. *Squil.* Linn. cancer squilla, genus cancrorum chelis destitutorum. Ed.

— *Si quando aquam umbramque sectantur.* Rom. *Si quando aquam umbramve sectantur.* H.

29. *Justisne de caussis*, etc. Rom. *Justisne de caussis jam tibi videor incolere, inhabitare.* Sic et Medic. omnibus aliis melius, qui *jam* omittunt. H. — Plenius Excerpta Brummeri : *eum jam tibi.* Probavit *jam* et Cortius, nec tamen, quod in tanta ejus erga librum Mediceum reverentia exspectasses, recepit. S. — *Nimis urbanus.* Urbis et vitæ urbanæ nimis amans. E.

XVIII.

Promittit, se fratris Maurici filiis præceptorem electurum esse. Prior pars epistolæ plurima suavitate se commendat, posterior gravi et pio sensu. Ed.

C. PLINIUS MAURICO * SUO S.

Quid a te jucundius mihi potuit injungi, quam ut
præceptorem fratris tui liberis quærerem? nam beneficio
tuo in scholam redeo: illam dulcissimam ætatem quasi
resumo. Sedeo inter juvenes, ut solebam: atque etiam
experior, quantum apud illos auctoritatis ex studiis ha-
2 beam: nam proxime frequenti auditorio inter se coram
multis ordinis nostri clare loquebantur: intravi, conti-
cuerunt. Quod non referrem, nisi ad illorum magis lau-
dem, quam ad meam, pertineret: ac nisi sperare te
3 vellem, posse fratris tui filios probe discere. Quod supe-
rest, quum omnes, qui profitentur, audiero, quid de

XVIII. * Inscr. *Maurico.* Ita et Rom. H.

1. *Quid a te jucundius mihi.* Rom. *Quid a te mihi jucundius.* H. — Hunc ordinem ex libris a Cortio restitutum servant item Brummeri Excerpta. Sane præstat vulgato. S.

— *Nam beneficio tuo,* etc. Rom. *Nam et beneficio tuo . . . et illam.* H. Posterius *et* Cortius quoque dedit. Asyndeton hic parum placet. S. — *Resumere ætatem,* repetere animo gaudia illius ætatis. Ed.

2. *Coram multis . . . . loquebantur.* Ita ex bonis libris Cortius. Honos Plinio silentio habitus a juvenibus, qui quum maxime aliis Senatoriis præsentibus nullo pudore *clare loquebantur : loquebantur,* inquam, non *jocabantur,* quod cum clare non bene convenit: et major honos, clare loqui desinere, quam jocari. G. — Rom. *Coram multi sed ordinis nostri clare loquebantur.* Lege *multis et ordinis nostri* [id est, quum aliis multis, tum et quibusdam nostri ordinis præsentibus] *clare loquebantur,* non *jocabantur.* Veteres scribebant *set,* pro *sed,* nec voces dirimebant. H.

— *Probe discere.* Ut in commilitio juvenum proborum et pudoris eximii. G. — *Profiteri* Plin. æt. absolute ponebatur de doctoribus. Ed.

quoque sentiam, scribam: efficiamque, quantum tamen epistola consequi potero, ut ipse omnes audisse videaris.
Debeo enim tibi, debeo memoriæ fratris tui hanc fidem, 4
hoc studium, præsertim super tanta re: nam quid magis interest vestra, quam ut liberi (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur? Quam curam mihi, etiam si non mandasses, vindicassem. Nec ignoro suscipiendas offensas in eligendo præ- 5
ceptore: sed oportet me non modo offensas, verum etiam simultates pro fratris tui filiis tam æquo animo subire, quam parentes pro suis. Vale.

4. *Magis amares.* Vix sufficit illa tuorum appellatio exprimendo studio, quo nunc illos prosequeris, qui et tui fratris sint, et suo patre destituti. G. — *Digni illo patre*, etc. Rom. *et ut digni illo patre et te patruo.* Fort. *Digni et illo patre.* H.

5. *Offen.* Credibile enim erat, moleste laturos esse cæteros doctores, postponi se Plinii judicio. Ed.

XIX.

Hortanti, ut actionem quamdam recitet, productis dubitandi rationibus, rem curatius expendendam proponit.

C. PLINIUS CEREALI * SUO S.

Hortaris, ut orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris: quamvis vehementer addubitem.
Neque enim me præterit, actiones, quæ recitantur, im- 2
petum omnem caloremque, ac prope nomen suum perdere, ut quas soleant commendare simul et accendere

XIX.* *Cereali.* Sine dubio est *Velius Cerealis*, cui IV ep. 21, mortem Helvidiarum nunciat. Ed.

1. *Vehementer addubitem.* Rom. *Vehementer dubitem.* H.

2. *Ut quas soleant.* Non inepte refertur ad ipsas actiones, et est in omnibus editis. Cortius prætulit ex Cod. Mediceo *quæ*, ut respiciat ad *impetum, calorem, nomen.* G. — Re-

judicum consessus, celebritas advocatorum, exspectatio eventus, fama non unius actoris, deductumque in partes audientium studium: ad hoc dicentis gestus, incessus, discursus etiam, omnibusque motibus animi consenta-
3 neus vigor corporis. Unde accidit, ut hi, qui sedentes agunt, quamvis illis maxima ex parte supersint eadem illa, quæ stantibus, tamen hoc, quod sedent, quasi de-
4 bilitentur et deprimantur. Recitantium vero præcipua pronuntiationis adjumenta, oculi, manus præpediuntur: quo minus mirum est, si auditorum intentio languescit,

cte, opinor, Gesnerus retinuit *quas*, ut ad *actiones* referatur, quod omnis orationis conformatio postulat. Leve est, quod Gierigius negat se intelligere, quomodo illas *commendare* possit *judicum consessus*. Quidni judicum attente audientium, vel solummodo præsentium gravitas multum auctoritatis tribuere actionibus, vel efficere possit, ut nec actor ipse, nec cæteri eas negligant? nam utrumque, ni fallor, in *commendare* inest. E. — Ipse vidit Gierigius, posteriora, *ad hoc dicentis gestus*, etc. cum Cortiana lectione coire non posse. Quibus tricis ut se exsolvat, aut justo negligentius scripsisse Plinium, aut aliquid infra excidisse temere statuit. Mireris Heusingerum de hoc loco non pronunciasse, adeoque ad ineptum illud *quæ* inclinare videri. Sic autem vir egregius: « Rom. *ut que soleant commendare*, id est, *ut quæ*, quod ex Medic. Cortius revocavit. » S. — *Advocatorum*. Quia mox ab iis distinguuntur *actores*, sensu antiquiore amici sunt, qui sedent in subselliis litigantium. Ii *celebritate* sua, magna frequentia, utique movere dicentem poterant. Ed. — *Deductumque. . . .studium*. Rom. *diductumque in partes audientium studium*. H. — Sic et Cortius, quem jure sequitur Gierigius. Placebat idem Ernestio. Vid. tamen ipsum Cortium Dissertat. Crit. de usu orth. Lat. p. 134, sqq. edit. Altenb. S. — *Discursus*. Hunc tamen et rarissimum esse debere, et non nisi summa quadam opportunitate moderate adhiberi, suadent ista Quintiliani, magistri optimi, XI, 3, 126, p. 1026. «Procursio opportuna, brevis, moderata, rara. Conveniens etiam ambulatio quædam, propter immodicas laudationum moras; quamquam Cicero (Orat. c. 18.) rarum incessum, neque ita longum probat. Discursare vero, et quod Domitius Afer de Surio Manlio dixit, *satagere*, ineptissimum: urbaneque Flavius Virginius interrogavit de quodam suo antisophista: Quot millia passuum declamasset? » G.

3. *Unde accidit, ut*, etc. Rom. *Unde accidit, ut ii, qui*. H.

4. *Oculi, manus præpediuntur*. Illi ad librum respicientes, hæ tenentes eum et evolventes. G. — *Intentio languescit*. Rom. *Intentione languescit*, pro *intentio relanguescit*. H. — Multorum hæc lectio librorum, proba illa quidem, sed vul-

nullis extrinsecus, aut blandimentis capta, aut aculeis ex-
citata. His accedit, quod oratio, de qua loquor, pugnax 5
et contentiosa est. Porro ita natura comparatum est, ut
ea, quæ scripsimus cum labore, cum labore etiam au-
diri putemus. Et sane quotusquisque tam rectus auditor, 6
quem non potius dulcia hæc et sonantia, quam austera
et pressa, delectent? Est quidem omnino turpis ista di-
scordia; est tamen: quod plerumque evenit, ut aliud
auditores, aliud judices exigant: quum alioqui præcipue
auditor iis adfici debeat, quibus idem si foret judex,
maxime permoveretur. Potest tamen fieri, ut quamquam 7
in his difficultatibus libro isti novitas lenocinetur: no-
vitas apud nostros; apud Græcos enim est quiddam,
quamvis ex diverso, non tamen omnino dissimile. Nam, 8
ut illis erat moris, leges, quas ut contrarias prioribus
legibus arguebant, aliarum collatione convincere; ita
nobis, inesse repetundarum legi, quod postularemus, quum

gatæ non præferenda. Conf. Interp. ad Liv. XXXV, 45, 5. S.

5. *His accedit, quod*, etc. Rom. *Accedit his, quod oratio, de qua loquor, pugnax et quasi contentiosa est.* H. — *Quæ scripsimus*, etc. Rom. *Quæ scripsimus cum labore, etiam sic audiri putemus.* H. — Haud improbabilis lectio, in aliis item libris reperta. Alterum illud *cum labore* videtur glossatoris esse, qui *sic* explicare vellet. S.

6. *Tam rectus.* Tam gravis et severus, qui nihil suæ voluptati, omnia rerum veritati attribuat. E. — *Austera et pressa.* Vel ex ipsa oppositione intelligitur, *austera* esse, quæ sententiam adversario molestam, verbis rem ipsam signantibus simpliciter et sine ambagibus explicent: *pressa*, quæ nihil, quod non ad rem pertineat, nihil, quod mitiget asperitatem, adjiciant. G. — Plura cum multis veterum locis dabit nostrum Lexicon technol. Rhet. lat. s. v. *premere*. E.

— *Ista discordia.* Hoc pertinet ad illa sequentia: *quod plerumque evenit, ut aliud auditores, aliud*, etc. E. — *Est tamen: quod*, etc. Rom. *Est tamen: quod plerumque evenit, ut aliud judices exigant, aliud auditores: quum alioqui his præcipue auditor affici debeat.* H. — Bona lectio: *certe alioqui his* unice probandum. S.

7. *Ut quamquam in his difficultatibus.* Sic et Rom. H. — *Quamvis ex diverso, non tamen.* Rom. *Quamvis ex adverso, non tamen.* H.

8. *Leges, quas ut contrarias.* Hinc status apud illos ἀντινομίας, quem *contrariarum legum* vocat, et illustrat Fabius VII, 7, G. — *Repetundarum legi.* Rom. *Repetundarum lege.*

hac ipsa lege, tum aliis colligendum fuit. Quod nequaquam blandum auribus imperitorum, tanto majorem apud doctos habere gratiam debet, quanto minorem apud indoctos habet. Nos autem, si placuerit recitare, adhibi-
9 turi sumus eruditissimum quemque. Sed plane adhuc, an sit recitandum, examina tecum, omnesque, quos ego movi, in utraque parte calculos pone, idque elige, in quo vicerit ratio. A te enim ratio exigetur, nos excusabit obsequium. Vale.

H. — *Tum aliis colligendum fuit.* Rom. *Tum in aliis colligendum fuit.* H.

9. *Omnesque, quos ego movi.* Rom. *Omnesque quis ego movi.* H. — *Movi.* Gierigius : «Est autem *movi*, admovi, attuli» Imo est : *temere projeci.* Opponitur *ponere* calculos. Altera illa significatio, quam Gierigius h. l. obtinere arbitratur, solorum poetarum est. Vid. Fr. Ott. Menckenii Observ. L. L. p. 636. S.

— *A te enim ratio*, etc. Rom. *At enim ratio exigendi : nos excusabit obsequium.* H. — Optime habet vulgata. Perperam liber Mediceus, tollens oppositionem : *ut enim ratio exegit, nos excusabit obsequium.* Bono hic stomacho Cortius fuerit necesse est, qui ista concoquere potuerit. S. — *A te*, ita examinandi sollicitudinem ei satis commendat, et simul obsequium suum declarat. Ed.

XX.

Regulum tribus jucundis exemplis, ut testamentorum insidiatorem et injustum heredem, describit. Oratio est decora, hoc est, talis qualem et argumentum, et sermo familiarium postulant. Ed.

C. PLINIUS CALVISIO * SUO S.

Assem para, et accipe auream fabulam : fabulas immo; nam me priorum nova admonuit : nec refert, a qua po-

XX. * *Calv.* Contub. Pl. V. I, ep. 12.

1. *Assem para.* Tanquam circulatori alicui soluturus, qui fabulam, aut historiolam otiosis narret. E. — *Fabulam*, quævis narratio, sive vera, sive ficta. Ed.

tissimum incipiam. Verania Pisonis graviter jacebat : hu- 2
jus dico Pisonis, quem Galba adoptavit. Ad hanc Regu-
lus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad
ægram cujus marito inimicissimus, ipsi invisissimus fue-
rat. Esto, si venit tantum : at ille etiam proximus toro 3
sedit : quo die, qua hora nata esset, interrogavit. Ubi
audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labra,
agitat digitos, computat, nihil, nisi ut diu miseram ex-
spectatione suspendat. *Habes*, inquit, *climactericum tem-* 4
*pus, sed evades. Quod ut tibi magis liqueat, aruspicem
consulam, quem sum frequenter expertus.* Nec mora : 5
sacrificium facit, adfirmat exta cum siderum significa-
tione congruere. Illa, ut in periculo, credula, poscit co-
dicillos : legatum Regulo scribit : mox ingravescit : cla-
mat moriens, *O hominem nequam, perfidum, ac plus
etiam quam perjurum!* qui sibi per salutem filii peje-

2. *Verania Pisonis* uxor. Notissimum Virgilii illud : *Hectoris Andromache*. Ovid. Heroid. VII, 193 : *Nec consumpta rogis, inscribar, Elisa Sichaei*. Ubi vide Interpret. Add. Vales. ad excerpta ex Diod. Sic. de Virtut. et Vit. p. 586, ed. Wessel. S. — *Hujus dico Pisonis*, etc. Rom. *Hujus dico, quem Galba adoptavit*, sine *Pisonis*. H.

—*Ipsi invisissimus*. Hæc duo verba Rom. desunt. H.

3. *Quo die, qua hora*. Rom. *qua die, qua hora*. H.

— *Ubi audivit*. Rom. *Ubi audiit*. H. — *Computat, nihil*, etc. Rom. *Computat nihil, diu miseram exspectatione suspendit*. H. — Perperam. Sane computabat veterator ille, idque digitis ; hoc enim est *agitare digitos*, κάμπτειν τοὺς δακτύλους S.

4. *Climactericum tempus*. Decantatæ superstitionis rationes nemo adcuratius pleniusque exposuit Salmasio, cujus sententia de *climactericis*, id est, periculosis annis, mensibus, diebus, horis, ex horoscopo, s. themate genethliaco derivandis, ex hac ipsa narratione confirmatur. Quid enim opus erat intendere oculos, labra movere, agitare digitos, computare, diu miseram exspectatione suspendere, si *climactericus* annus s. *scansilis* est, » quicumque septenario, vel novenario, vel utrisque constat, et his numeris quasi exhauriri potest, ut XIV, XVIII, XXI, XXVII, etc. Quin diserte deinde *siderum significationem* appellat. G.

5. *O hominem nequam. . . .perjurum*. Sive interjectionem serves, sive cum Cortio et Gierigio expungas, hæc ipsa sunt Veraniæ moribundæ verba. Quæ sequuntur, *qui sibi per salutem filii pejerasset*, Secundus addit, ut intelligatur, cur Verania Regulum *plus etiam quam*

6 rasset. Facit hoc Regulus non minus scelerate quam fre-
quenter, quod iram deorum, quos ipse quotidie fallit,
7 in caput infelicis pueri detestatur. Velleius Blæsus, ille
locuples consularis, novissima valetudine conflictabatur :
cupiebat mutare testamentum. Regulus, qui speraret ali-
quid ex novis tabulis, quia nuper captare eum cœperat,
medicos hortari, rogare, quoquo modo spiritum homini
8 prorogarent. Postquam signatum est testamentum, mu-
tat personam, vertit alloquutionem, iisdemque medicis,
*Quousque miserum cruciatis? quid invidetis bonam mor-
tem, cui dare vitam non potestis?* Moritur Blæsus : et
tanquam omnia audisset, Regulo ne tantulum quidem.
9 Sufficiunt duæ fabulæ. An scholastica lege tertiam poscis?
10 Est unde fiat. Aurelia, ornata femina, signatura testa-
mentum, sumserat pulcherrimas tunicas. Regulus quum

perjurum dixerit. Sane non modo perjurium, sed etiam sceleratissima impietas haberi debuit, si quis, ut alios falleret, deorum iram in liberorum capita detestaretur. S.

6. *Facit hoc Regulus.* Rom. *Facit Regulus*, omisso *hoc*. H. — *In caput infelicis pueri detestatur.* Ostendit. V. C. Chr. Gottlob Schwarzius in Dissert. de detestatione sacrorum § 12, *detestari* esse adhibitis testibus denuntiare. Nec video, quid commodius sit ad hunc ipsum locum interpretandum illa ipsa significatione. Publice et solenniter, certe multis præsentibus, *detestatur*, hoc est, denuntiat et imprecatur Regulus *iram deorum in caput filii sui*, dum in hanc fere formulam jurat, « Si sciens fallo, filius meus genium suum iratum habeat. » G.

7. *Velleius Blæsus, ille locuples consularis.* Rom. *Velleius Blesus, consularis ille locuples.* H. — Placet hic ordo. S. — *Conflictabatur.* Verbum elegans de iis, quorum corpus cum graviore morbo veluti præliatur. Ed.

8. *Quousque miserum*, etc. Rom. *Qui usque miserum cruciatis? quid invidetis bona morte, cui...* H. — *Bona morte.* Cortius ex Mediceo recepit. Vid ad I, ep. 10, 12. S.

— *Moritur Blæsus : et tanquam omnia audisset.* Rom. *Moritur Blesus tamquam omnia audisset*, omisso *et* H. — Copulam nemo desideret S. — *Tanquam omnia audisset.* Scil. tum, quum novæ tabulæ fierent. Gierigius : « Melius foret : *tamquam ista præsensisset.* » Imo languidius. Talia non ad vivum resecanda. S.

9. *Scholastica lege.* Proverbio forte, cui simile illud nostrum, *Aller guten Dinge müssen drey seyn, Omne trinum perfectum*, etc. G.

— *Suffic. duæ fabulæ* πευστικῶς intelligam. S.

10. *Pulcherrimas tunicas.* Frustra huc adferunt, qui hinc probant antiquum morem, quo sumerent

venisset ad signandum, *Rogo*, inquit, *has mihi leges.* Aurelia ludere hominem putabat; ille serio instabat. Nec 11
multa : coëgit mulierem aperire tabulas, ac sibi tunicas, quas erat induta, legare : observavit scribentem, inspexit an scripsisset. Et Aurelia quidem vivit : ille tamen istud tanquam morituram coëgit. Et hic hereditates, hic legata, quasi mereatur, accipit! Ἀλλὰ τί διατείνομαι in ea 12
civitate, in qua jampridem non minora præmia, immo majora, nequitia et improbitas, quam pudor et virtus habent? Adspice Regulum, qui ex paupere et tenui ad 13
tantas opes per flagitia processit, ut ipse mihi dixerit, quum consuleret, quam cito sestertium sexcenties impleturus esset, invenisse sese exta duplicia, quibus portendi,

morituri vestimenta pulcherrima. Nullum hic vestigium cogitatæ mortis tanquam instantis proxime; ne morbi quidem. Aurelia apud amicos munda videri voluit atque hilaris. G.

11. *Nec multa.* Optimi libri : *Ne multa.* Idque Cortius et Gierigius receperunt. Bene. Gesneriana lectio ferri nequit. *Ne multa* idem quod : *Quid multa? Quid quæris?* S.

— *Et hic hereditates,* etc. Rom. *Hic hereditates, hic legata.* Demtum est *et*, quod vulgo præcedit. H. — Demtum est etiam in Mediceo. Perperam. Mox *accepit* habent item Brummeri Excerpta. Sed longe præstat Cortianæ lectio *accipit*, quam vel præsens *mereatur* commendat. S.

12. Τί διατείνομαι. *Quid intendor?* quid exclamatione utor? tanquam in re insolenti et gravi, quum ista sint quotidiana. Demosth. pro Cor. cap. 46 : Τί οὖν ταῦτ' ἐπήραμαι, καὶ διετεινάμην οὕτω σφοδρῶς. G. — Diodor. Sicul. L. XIII, c. 28 : Τί χρὴ νῦν ἡμᾶς διατείνεσθαι τοὺς μηδὲν ἠδικημένους; ad quem locum vide Wesseling. Lucian. T. II, p. 161 : Τότε μέν αὐτῷ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα βοῶντι καὶ διατεινομένῳ ὀλίγα χρῆναι ἀντιλέγειν ᾠόμην. pag. 186, διατείνῃ καὶ βοᾷς. S.

13. *Ex paupere.* Pater nihil ei reliquerat, bona enim ejus inter creditores divisa erant. Tacit. hist. IV, 42, Ed. — *Per flagitia.* Crasso quem accusaverat, damnato, præmii loco accepit, præter consulatum et sacerdotium, septuagies centena millia Sestertiorum. Ed. — *Exta duplicia.* Usus forte est Regulus tanquam præjudicio auspiciis illis, quæ Augusto contigisse narrat avunculus Nostri XI, 37. s. 73. « Divo Augusto Spoleti sacrificanti primo potestatis suæ die, sex victimarum jecinora replicata intrinsecus ab ima fibra reperta sunt : responsumque duplicaturum intra annum imperium. » Eadem sed perturbatius Sueton. Aug. cap. 95, quod copiose ostendit Burmannus. Sic *jecur operimento duplici tectum* Juliano portendit imperium, apud Ammian. Marcell. XXII, 1, ubi Lindebro-

14 millies et ducenties habiturum. Et habebit, si modo, ut cœpit, aliena testamenta, quod est improbissimum genus falsi, ipsis, quorum sunt illa, dictaverit. Vale.

gius tum reliqua, tum laudat Val. Max. I, 6, 9. Add. Jul. Obs. de prodig. 129. G. — Rom. *Invenisse se exta duplicia, quibus portendi.* H.

14. *Genus falsi.* Lege Cornelia de falsis tenetur v. g. qui sibi in testamento alterius aliquid adscripsit, quod multæ Pandectarum leges h. t. docent : add. Tit. Cod. de his, qui sibi adscribunt in testam. vide Jo. Jac. Mascovii de hac re disp. Lips. 1731. Indignatur igitur Secundus, non eadem pœna teneri, qui testatori dictaverit testamentum. Sed hunc absolvit l. XXII, C. de testamentis. « Dictantibus testamenta.... legatum.... testatorem posse relinquere, minime dubitandum est. Caussa diversitatis forte hæc est, quod dictantem audit testator, ac testem, qui scribit, potest facilius fallere. G.

LIBER TERTIUS.

I.

Spurinnæ vitam laudat, sibique simile aliquando otium contingat, precatur.

C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

Nescio, an ullum jucundius tempus exegerim, quam quo nuper apud Spurinnam fui; adeo quidem, ut neminem magis in senectute (si modo senescere datum est) æmulari velim : nihil est enim illo vitæ genere distinctius.
Me autem ut certus siderum cursus, ita vita hominum 2
disposita delectat, senum præsertim : nam juvenes adhuc confusa quædam et quasi turbata non indecent; senibus placida omnia et ordinata conveniunt, quibus industria sera, turpis ambitio est. Hanc regulam Spurinna con- 3

I. 1. *Distinctius.* Ordinatius, quum omnia vitæ negotia considerata ratione bene disposita sunt. Mox eamdem vitam *dispositam* et *ordinatam* dicit. E.

2. *Industria sera.* Nominat duas res, quæ turbare illum ordinem atque distinctionem vitæ, ac honeste quidem possunt in aliis, industriam atque ambitionem, ostenditque, eas in senibus locum non habere. G. — *Industria* est eorum, qui caussis agendis, obeundisque officiis nimiam operam navant, vel gratiæ, vel quæstus caussa. *Ambitio* eorum, qui honores affectant. Hæc, si honeste fiant, certe juvenum sunt, non senum. Legas, quæso, finem hujus epistolæ, ut illa melius intelligas. E.

stantissime servat; quin etiam parva hæc (parva, si non
quotidie fiant) ordine quodam, et velut orbe circumagit.
4 Mane lectulo continetur: hora secunda calceos poscit:
ambulat millia passuum tria. Nec minus animum quam
corpus exercet. Si adsunt amici, honestissimi sermones
explicantur: si non, liber legitur: interdum etiam præ-
5 sentibus amicis, si tamen illi non gravantur. Deinde con-
sidit, et liber rursus, aut sermo libro potior: mox vehi-
culum adscendit: adsumit uxorem singularis exempli, vel
6 aliquem amicorum, ut me proxime. Quam pulchrum
illud, quam dulce secretum! quantum ibi antiquitatis!
quæ facta, quos viros audias, quibus præceptis imbuare!
quamvis ille hoc temperamentum modestiæ suæ indixe-
7 rit, ne præcipere videatur. Peractis septem millibus pas-
suum, iterum ambulat mille, iterum residet, vel se cu-
biculo ac stilo reddit. Scribit enim, et quidem utraque

3. *Parva, si non quotidie fiant.* Servandam duxi hanc parenthesin, quam Gierigius ita mutavit: *parva hæc (parva, si non quotidie fiant ordine quodam), velut orbe circumagit.* Levissima caussa mutationis est. *Quis credat*, inquit, *parva ideo fieri magna, quod quotidie fiant?* Quidni vero? Plinius certe credidit, et ego credo. Nempe quæ parva sunt per se, et temere ac sine certa ratione accidentia, ea magna fiunt, si fiunt ab aliquo quotidie, hoc est, ratione et consilio, quo omnes actiones nostræ graves et magnæ fieri solent. E. — Monuerat jam Catanæus, dilucidiusque Cortius, quos Gierigius audire debebat. S.

4. *Ambulat millia passuum tria*, etc. Rom. *Ambulat mille passus, nec minus animum.* Accedo Rom. quod ita etiam § 7, *iterum ambulat mille*; nec senem quotidie tria millia ambulasse credibile est. H.

5. *Considit.* Sic ex Mediceo Cortius: qui alias etiam formas hujus verbi passim exstare observat. G.

6. *Secretum.* Quod cum uno comite vehitur. G.

7. *Residet.* Cortius librorum auctoritate *residit*, quod Gesnerus, ut sibi constaret (vide ad V), recipere debebat. Recepit Gierigius. S. — *Scribit.... lyrica.* Edidit Casp. Barthius cum Venaticis et Bucolicis latinis Hanoviæ 1613, 8, odas quatuor Vestricii Spurinnæ e membranis Merseburgi a se inventis, quas ex dispersis in ordinem a se redactas notis quibusdam illustravit: secundas deinde curas iis impendit Adv. XIV, 5: ubi hujus Vestricii Spurinnæ esse contendit, quod antea in mentem non venerat. Jac. Vlitius in prolegom. poetarum venaticorum, ex hac ipsa Plinii epistola effícta (a Barthione, an ab antiquiore quodam?) contendit:

lingua, lyrica doctissime. Mira illis dulcedo, mira suavitas, mira hilaritas : cujus gratiam cumulat sanctitas scribentis. Ubi hora balinei nuntiata est (est autem hieme 8
nona, æstate octava), in sole, si caret vento, ambulat nudus. Deinde movetur pila vehementer et diu : nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum senectute. Lotus accubat, et paullisper cibum differt : interim audit legentem remissius aliquid et dulcius. Per hoc omne tempus liberum est amicis vel eadem agere, vel alia, si

quin Fabricius ὁ μακαρίτης, candidissimus ille ingeniorum æstimator, Bibl. Lat. I, 16, 2, 284. « Conferenti, inquit, apparet, hæc Spurinnæ universa deprompta esse ex Plinii jun. lib. III, ep. 1. » Equidem verba ex Plinio deprompta non animadverto, ideam ipsam viri post negotiosam vitam ad otii portum se conferentis hinc haustam, scholasticumque aliquem, aut, si placet, ipsum adeo Barthium, materiem lusui suo a Pliniano Spurinna sumpsisse, non negaverim. Diu est, quum scripsit mihi Theophilus Sigefr. Baierus V. C. se meditari aliquid de illis carminibus. Abjecit, puto, illud consilium, postquam Seras et Indos Tartarosque mansuetioribus Musis prætulit, vel potius aliquid suæ elegantiæ et humanitatis illis impertiit. G. — Non abjecit. Baieri enim *de Vestritio Spurinna, Lyrico, et ejus fragmentis*, opus postumum prodiit in Commentariis Academiæ Petropolitanæ, T. XI, ad ann. 1739, Petrop. 1750, p. 311, sq. Vide Wernsdorf. poet. lat. Minor. Tom. IV, pag. 841, sq. Cf. idem Wernsdorf. ibid. T. III, pap. 325, sq. ubi pag. 351, sq. odas illas quatuor reperias. S.

8. *Hieme nona.* Seriusne igitur hieme quam æstate? Quin contra. Nimirum adtendendum est ad rationem horarum romanarum. Hæ καιρικαὶ erant, hoc est, diem naturalem dividebant in XII partes æquales, sive is longus esset, sive brevis. Horæ igitur romanæ cum nostris conveniunt modo in æquinoctiis, hieme sunt breviores, productiores æstate. Quare pone solstitii tempore diem in dupla ratione diei brumalis, ut apud nos H. XVI, et VIII, erit hora æstiva in eadem ratione ad horam brumalem. Quumque æquinoctialis hora minutas habeat 60, æstivæ cedent 80, hibernæ non nisi 40. Itaque æstiva hora VIII, conveniet nostræ hor. 2, m. 40; hiberna vero IX, incidet in ipsam nostram h. 2. Si cui hæc nimis brevia et abrupta videantur, ille legat Aldi Manutii ea de re libellum, qui præfationis instar Rei Rusticæ scriptoribus adponi solet, et in nostra editione locum octavum obtinet. G.

— *Pugnat cum senectute.* Commode huc advocant Cic. de Sen. XI. « Pugnandum tanquam contra morbum, sic contra senectutem. Habenda ratio valetudinis : utendum exercitationibus modicis. » G.

— *Liberum est amicis*, etc. Rom. *Liberum est amicis vel eadem facere*,

9 malint. Apponitur cœna non minus nitida quam frugi, in argento puro et antiquo. Sunt in usu et Corinthia, quibus delectatur, nec adficitur. Frequenter comœdis cœna distinguitur, ut voluptates quoque studiis condiantur. Sumit aliquid de nocte, et æstate. Nemini hoc lon-
10 gum est; tanta comitate convivium trahitur. Inde illi post septimum et septuagesimum annum aurium oculorumque vigor integer; inde agile et vividum corpus,
11 solaque ex senectute prudentia. Hanc ego vitam voto et cogitatione præsumo, ingressurus avidissime, ut primum ratio ætatis receptui canere permiserit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi et solatium et exemplum est idem Spurinna: nam ille quoque, quoad honestum fuit, obiit officia, gessit magistratus, provincias rexit:
12 multoque labore hoc otium meruit. Igitur eundem mihi cursum, eundem terminum statuo: idque jam nunc apud te subsigno: ut, si me longius evehi videris, in jus voces

vel alia. H. — Sic Cortius ex libris suis, quibus accedunt Excerpta Brummeri. S.

9. Lautiores habebant vasa et cælata et antiqua. Sed præ omnibus istis operibus eminebant *Corinthia*, quibus mirum quantum cupidi inhiabant. Ed.

— *Nec adficitur*. Non aliquo cum furore expetit et amat ista vasa, ut ille apud Horatium I, Sat. IV, 28. « Hunc capit argenti splendor, stupet Albius ære. » E. — Rom. *Quibus delectatur et adficitur*. H. — Sic plures libri. Longe longeque præstat *nec*. S.

— *Comœdis*. Vide I, 15, 2. G. —
— *Comœdis*. Inde a tempore belli Asiatici cœperunt Romani varia aurium animorumque oblectamenta addere epulis. Nonnulli scurris et morionibus delectabantur. Ed.

— *Et æstate*. Cortius: « Vossian. *etiam æstate*, ex Glossa, quam tamen Gryphius prætulit. » Prætulit item Gierigius, nihilque monito lectore in textum immisit. Vid. N. Heins. ad Vellei. Paterc. II, 116, pag. 1180, ed. Ruhnk. S.

10. *Solaque ex senectute prudentia*. Incommodis senectutis non conjunctis. S.

11. *Ut primum ratio ætatis receptui canere permiserit*. Gierigius hic, Plinium reprehendens, nescio quid tricatur. Me quidem Pliniana non offendunt. S.

12. *Igitur eumdem mihi*, etc. Rom. *Igitur et eumdem mihi cursum et eumdem terminum*. H. — Copula melius abest. S. — *Cursus* et *decursus* honorum sæpe, etiam apud Cic. occurrit. Sumtum est vel a stadio, vel a navigatione. Ed. — *Subsigno*. Fidem

ad hanc epistolam meam, et quiescere jubeas, quum inertiæ crimen effugero. Vale.

do; veluti data syngrapha, tibi spondeo. E. — *Inertiæ crimen.* Vide IV, 23, 4, et Cicer. Sextium LXV. G.

II.

Arrianum commendat.

C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Quod ipse amicis tuis obtulissem, si mihi eadem ma-
teria suppeteret; id nunc jure videor a te meis petiturus.
Arrianus Maturius Altinatium est princeps; quum dico 2
princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi large su-
persunt: sed de castitate, justitia, gravitate, prudentia.
Hujus ego consilio, in negotiis; judicio, in studiis utor: 3
nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intel-
ligentia præstat. Amat me (nihil possum ardentius di- 4
cere), ut tu: caret ambitu; ideo se in equestri gradu te-
nuit, quum facile posset adscendere altissimum: mihi ta-
men ornandus excolendusque est. Itaque magni æstimo, 5

II. 2. *Altinatium est princeps.* Rom. *Altinatium princeps*, excluso verbo *est.* H.

4. *Nihil possum ardentius dicere.* Rom. *Nihil possum dicere ardentius.* H. — Placet hic ordo. S.

— *Ambitus*, studium adscendendi gradum altiorem, ut *ambitio* interdum de crimine ambitus, ita vicissim *ambitus* pro ambitione ponitur. Ed.

— *Quum facile posset ascendere.* Rom. *Quum facile possit ascend.* H.

— *Mihi tamen ornandus*, etc. Rom. *Mihi tamen ornandus extollendusque*, sine verbo *est.* Non plane repudio. H. — *Extollendus* habent etiam Brummeri Excerpta. Non displicet. *Ornare* et *excolere* vix differunt: sed *extollere* plus est quam *ornare.* Neque Secundus hoc verbo non utitur. Infra III, 11, 1. « Est omnino Artemidori nostri tam benigna natura, ut officia amicorum in majus extollat. » Ad quem locum videndus Cortius. Ita et Livius XXVIII, 31, 4, « defectionem sociorum in majus verbis extollentes. » S.

dignitati ejus aliquid adstruere, inopinantis, nescientis, imo etiam fortasse nolentis: adstruere autem, quod sit
6 splendidum, nec molestum. Cujus generis, quæ prima occasio tibi, conferas in eum, rogo; habebis me, habebis ipsum gratissimum debitorem. Quamvis enim ista non appetat, tam grate tamen excipit, quam si concupiscat. Vale.

6. *Conferas in eum, rogo*. Rom. *In eum conferas, rogo*. H.

— *Tam grate tamen excipit*. Rom. *Tam grate tamen accipit*. H. — A glossatore profectum. Vide Clav. Cic. v. *excipere*. S.

III.

Corelliæ consulit de filii studiis instituendis, ideam boni magistri in Julio Genitore præscribens.

C. PLINIUS CORELLIÆ * HISPULLÆ S.

Quum patrem tuum, gravissimum et sanctissimum virum, suspexerim magis an amaverim, dubitem, teque in memoriam ejus, et in honorem tuum, unice diligam, cupiam necesse est, atque etiam, quantum in me fuerit,
2 enitar, ut filius tuus avo similis exsistat; equidem malo, materno, quamquam illi paternus etiam clarus spectatusque contigerit: pater quoque et patruus illustri laude conspicui. Quibus omnibus ita demum similis adolescet,

III. * *Corelliæ* hujus caussam egit IV, ep. 17; ab hac diversa alia Corellia, Corellii soror, matri Plinii familiarissima. Ed.

1. *Teque in memoriam*, etc. Rom. *Teque et in memoriam ejus et honorem tuum*. Lege *et in honorem*. H. — Bene Gierigius, secutus Cortium: *teque et in memoriam ejus, et in honorem tuum*. S. — *Cupiam necesse est*, etc. Rom. *Atque etiam cupiam necesse est, etiam quantum in me fuerit*. Transpositum est *atque etiam*. H. — *Malo, materno*. Dat hoc tum ipsi Corelliæ, cui sic blanditur, tum amici memoriæ. G.

si imbutus honestis artibus fuerit, quas plurimum refert
a quo potissimum accipiat. Adhuc illum pueritiæ ratio 3
intra contubernium tuum tenuit, præceptores domi ha-
buit, ubi est vel erroribus modica, vel etiam nulla mate-
ria. Jam studia ejus extra limen proferenda sunt, jam
circumspiciendus rhetor Latinus, cujus scholæ severitas,
pudor, in primis castitas, constet. Adest enim adoles- 4
centi nostro, cum ceteris naturæ fortunæque dotibus,
eximia corporis pulchritudo : cui in hoc lubrico ætatis
non præceptor modo, sed custos etiam rectorque quæ-
rendus est. Videor ego demonstrare tibi posse Julium Ge- 5
nitorem. Amatur a me : judicio tamen meo non obstat
caritas hominis, quæ ex judicio nata est. Vir est emen-
datus et gravis : paullo etiam horridior et durior, ut in
hac licentia temporum. Quantum eloquentia valeat, plu- 6

3. *Pueritiæ ratio*, ipsa pueritia. Pueri in *contubernio* eorum esse dicebantur, a quibus educabantur. Ed. — *Ubi est vel erroribus*. Ne quis temere ista transponat, legatque, *ubi est erroribus vel modica, vel etiam nulla materia*, intercedit aliorum usus ostensus a Wopkenio Lectt. Tull. I, 7. Sed qui usu didicit, quantum sibi in mutando verborum ordine sumpserint librarii, ille multum etiam hic licere Critico intelliget. G. — Cf. Crever. ad Livium Præf. S. — Rom. *Ubi est erroribus modica vel nulla materia*. H.

— *Pudor, in primis castitas*. Sic incidendum. *Pudor* enim latius patet, et omnem omnis turpitudinis metum significat; præcipua pudoris pars est *castitas*, quæ tanto magis hic spectanda, quanto frequentiores juvenum corruptelæ, quas innuit et detestatur magis, quam explicat Fabius I, 2, 4; I, 3, 16, etc. G.

4. *Naturæ fortunæque dotibus*. Rom. *Naturæ formæque dotibus*, male. H. — « *Forma* et *fortuna* sæpe in MStis commutantur. — Similiter *formatus* et *fortunatus*. » Drakenb. ad Liv. XLI, 20, 2, ubi v. exempla. Sed inprimis huc facit Liv. III, 12, 6 : « Juvenem egregium, instructum naturæ fortunæque omnibus bonis. » Ubi item in libris repertum *formæque*. S. — *In hoc lubrico ætatis*. Vide Heusinger. ad Vechner. Hellenol. p. 203. Simillimum illud Apuleii Metamorph. L. XI, p. 782, Oudend. : « Lubrico virentis ætatulæ, ad serviles delapsus voluptates, curiositatis improsperæ sinistrum præmium reportasti. » S. — *Lubricum ætatis* forma græca. Ed.

5. *Videor ergo demonstrare*. Rom. *Videor ego demonstrare*. H. — Similis confusio infra epist. 4, 7. S.

— *Ut in hac licentia*. Si alio et paulo severiore seculo vixisset, nemo duriusculum diceret : sed

ribus credere potes; nam dicendi facultas aperta et exposita statim cernitur. Vita hominum altos recessus magnasque latebras habet; cujus pro Genitore me sponsorem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, nisi pro-
7 futurum: nihil discet, quod nescisse rectius fuerit. Nec minus sæpe ab illo, quam a te meque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina et quanta sustineat. Proinde, faventibus diis, trade eum præceptori, a quo mores primum, mox eloquentiam discat, quæ male sine moribus discitur. Vale.

mollities et dissolutio hujus ætatis facit, ut horridior videatur. Eam vim τῆς *ut* satis illustramus ad Fabrum. G. — Infra epist. 6, 3: « A tergo quoque eadem ætas, ut a tergo. » Eodem modo Græci particula ὡς utuntur. Vide nostra ad Longi Pastoral. p. 428, sq. S.

7. *Quibus imaginibus oneretur.* Magna omnia nempe exspectantur ab eo, qui tam claris majoribus (quorum spectantur in atriis imagines) ortus sit. Est hæc ratio similis Ciceronianæ illi sententiæ ad Curionem, fam. II, 4: « Est tibi gravis adversaria constituta et parata, incredibilis quædam exspectatio, quam tu, etc. » G. — *Moribus*: e definitione Catonis orator est vir bonus, dicendi peritus. Ed.

IV.

Caussas exponit, cur advocationem pro Bæticis susceperit; et consulit, an recte fecerit. Hanc epistolam, ut posteris suam laudem traderet Plinius, scripsisse videtur. Ed.

C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Quamvis et amici, quos præsentes habebam, et sermones hominum factum meum comprobasse videantur,
2 magni tamen æstimo scire, quid sentias tu: nam cujus integra re consilium exquirere optassem, hujus etiam

peracta judicium nosse, mire concupisco. Quum publicum
opus mea pecunia inchoaturus in Tuscos excurrissem,
accepto, ut præfectus ærarii, commeatu, legati provin-
ciæ Bæticæ, questuri de proconsulatu Cæcilii Classici, ad-
vocatum me a senatu petierunt. Collegæ optimi, meique 3
amantissimi, de communis officii necessitatibus præloquuti,
excusare me et eximere tentarunt. Factum est senatus con-
sultum perquam honorificum, ut darer provincialibus pa-
tronus, si ab ipso me impetrassent. Legati rursus inducti, 4
iterum me jam præsentem postulaverunt advocatum; im-
plorantes fidem meam, quam essent contra Massam Bæ-
bium experti; allegantes patrocinii fœdus. Sequuta est
clarissima senatus adsensio, quæ solet decreta præcurrere.
Tum ego, *Desino*, inquam, *Patres Conscripti*, *putare*,
me justas excusationis caussas adtulisse. Placuit et mo- 5
destia sermonis et ratio. Compulit autem me ad hoc con-
silium non solum consensus senatus, quamquam hic maxi-
me, verum etiam alii quidam minores, sed tamen numeri.

IV. 2. *Publicum opus.* Templum in Tiferno Tiberino, de quo IV, 1, 4. *Tuscos* autem suos describit V, 6. G. — *In Tuscos excurrissem.* Rom. *In Tuscos excucurrissem.* H. — *In Tuscos*, Tifernum Tiberinum, prædiis ejus vicinum. Ibi gratiæ referendæ caussa *opus publicum*, nempe templum, exstruxit. Ed. — Vide Drakenb. ad Livium I, 12, 8; I, 15, 1. S. — *Commeatu.* Venia eundi. Petit eam Plinius a Trajano X, 24. Vide Clav. Ciceron. h. v. S. — *Cæcilii Classici.* De quo et de successu caussæ, quam hic a se susceptam narrat, hoc libro infra ep. 9, exponit. G.

3. *Collegæ optimi.* Reliqui Præfecti ærarii, de quo magistratu vide Torrent. ad Sueton. Claud. cap. XXIV. Quam laboriosum illud munus fuerit, quamque justam adeo aliorum munerum excusationem præbuerit, vide apud Nostrum I, 10, 9. G.

4. *Me jam præsentem*, etc. Rom. *Me jam præsentem advocatum postulaverunt.* H. — *Contra Massam Bæbium.* De quo VII, 33. G.

— *Clarissima senatus adsensio.* Rom. *Senatus clarissima adsensio.* H.

5. *Verum etiam alii*, etc. Rom. *Verum et alii quidam minores, sed tamen innumeri*, vitiose. H. — *Verum et*, Cortio quoque probatum, placet. S. — *Minores.... numeri.* Nihil solemnius, quam *rationes* vocare, ubi de consilio capiendo sermo est, hinc *calculorum* mentio, hinc *duci*, *putari* dicitur *ratio*, etc. Huc etiam referendum, quod *numeros* appellat caussas, quibus motum se dicit. Sic deinde §. 8. *In summa, computa-*

Veniebat in mentem, priores nostros, etiam singulorum hospitum injurias accusationibus voluntariis executos: quo deformius arbitrabar publici hospitii jura negligere.
6 Præterea, quum recordarer, quanta pro iisdem Bæticis priore advocatione etiam pericula subiissem, conservandum veteris officii meritum novo videbatur. Est enim ita comparatum, ut antiquiora beneficia subvertas, nisi illa posterioribus cumules: nam quamlibet sæpe obligati, si quid unum neges, hoc solum meminerunt, quod negatum
7 est. Ducebar etiam, quod decesserat Classicus, amotumque erat, quod in ejusmodi caussis solet esse tristissimum, periculum senatoris. Videbam ergo, advocationi meæ non minorem gratiam, quam si viveret ille, propositam; invi-
8 diam nullam. In summa, computabam, si munere hoc jam tertio fungerer, faciliorem mihi excusationem fore, si quis incidisset, quem non deberem accusare: nam quum est omnium officiorum finis aliquis, tum optime libertati ve-
9 nia obsequio præparatur. Audisti consilii mei motus, su-

bam, etc. G. — Bene, opinor, Gesnerus. Si cui vero hæc non satisfaciant, magis fortasse probabit conjecturam Casauboni ita corrigentis: *alia minoris quidem, sed tamen numeri*, h. e. minoris quidem ponderis, sed alicujus tamen apud me momenti. Jam illa forma et sensu proxime accedunt ad notas dicendi formulas, *in aliquo*, vel *in nullo numero esse*. E.

— *Hospitum*. Civitates, cui amorem suum et reverentiam declarare vellent, cum eo *publice* faciebant *hospitium*. Ed.

6. *Est enim ita comparatum*. Sic et Rom. H. — Al. *Est enim ita natura comparatum*. Utrumque bonum; sed nostrum major librorum numerus commendat. S.

7. *Videbam ergo*. Rom. *Videbam ego*, pro *ergo*. H. — Vide supra ad ep. 3, 5. S. — *Invidiam nullam*. Sed non invidiosum erat, contra mortuum dicere? Nescimus scilicet totam caussam. G.

8. *Computabam* simul, reputabam. Ed. — *Non deberem*. Propter amicitiam, vel aliud officium. E.

— *Libertati*. . .*præparatur*. Recusandi officii tum maximam veniam habemus, quum jam antea multa officia præstitimus. Tum nempe non inertia aut impietate fit, ut recusemus, sed jure nostro libertatis utimur. E.

9. *Consilii mei motus*. Quæ me moverint, ut illud consilium caperem. S. — *Simplicitas dissentientis*. *Simplicitas* est ejus qui aperte et libere sententiam dicit, alienus ab omni simulatione et dissimulatione. Ed.

perest alterutra ex parte judicium tuum : in quo mihi æque jucunda erit simplicitas dissentientis, quam comprobantis auctoritas. Vale.

V.

Plinii majoris libri, vitæque et studiorum ratio. Hæc epistola monimentum memorabile est, quod Noster *avunculo* suo posuit: studiosis bonarum literarum commendanda, ab illustri industriæ et assiduitatis exemplo, quod ipsis, tamquam in speculo, propositum est. Ed.

C. PLINIUS MACRO * SUO S.

Pergratum est mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quærasque, qui sint omnes. Fungar indicis partibus, atque etiam, 2
quo sint ordine scripti, notum tibi faciam : est enim hæc quoque studiosis non injucunda cognitio. De jacula- 3

V. * *Macer*. In ind. MS. Riccard. vocatur *Bæbius Macer*. Is eo anno consul erat designatus quo Plinius Bassi caussam egit. Sed et *Calpurnius Macer* memoratur a Nostro. Ille tempore quo Plinius Bithiniæ præfuit, provinciam vicinam rexit. Ed.

— Hanc epistolam, quam Plinio suo præmisit etiam Harduinus, copiosius interpretatus olim sum in fronte Chrestomathiæ Plinianæ, unde potiora huc referentur. G.

1. *Quærasque, qui sint omnes*. Rom. *Quærasque qui sint*, abjecto altero *omnes*. Hoc et ipse deleo. H. — Nec ego repugnem. Gravat orationem alterum *omnes*. S.

2. *Indicis*. *Index* varie dicebatur in re libraria, V. C. de summa argumenti libris majoribus præmissa, quæ Græcis ἔκθεσις, κατάλογος, ἐπισημείωσις, item de titulo librorum in membranula fronti voluminis præfixo. Ed.

— *Est enim hæc*, etc. Rom. *Est enim hæc* [non *hoc*] *studiosis non injucunda cognitio*. Abest *quoque*. H. — *Hoc* plerorumque librorum est. Constructio σολοικοφανὴς, quam satis tuentur exempla a Cortio allata. Plura si desideras, adi Drakenborchii notam ad Livium II, 38, 5, ubi simili confusione alii libri, *si hæc profectio, et non fuga est*, alii, probante Drakenborchio, *si hoc profectio, et non fuga est*. S.

3. *De jaculatione equestri*. Mentionem ipse facit Auctor H. N. VIII,

TIONE EQUESTRI UNUS. Hunc, quum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque composuit. DE VITA POMPONII SECUNDI DUO; a quo singulariter amatus, hoc memoriæ amici quasi debitum munus exsolvit. BEL-
4 LORUM GERMANIÆ VIGINTI; quibus omnia quæ cum Germanis gessimus bella collegit. Inchoavit, quum in Germania militaret, somnio monitus: adstitit enim quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniæ latissime victor ibi periit: commendabat memoriam sui, orabatque, ut se ab
5 injuria oblivionis adsereret. STUDIOSI TRES, in sex volu-

42, sq. 65. Quæ sit *jaculatio equestris*, non quæret, qui viderit hodie ad caput Mauri, ad annulum, etc., ex equo jaculantes. G.

— *Alæ militaret.* Non ejus, puto, quam etiam hodie ita vocamus, quæ alias *cornu* est: sed agminis minoris equestris, cui a CCC ad M usque capita tribui videas, de quo præsertim H. R. Schelius ad Hygin. Grammat. p. 66. G.

— *Pomponii Secundi.* De quo libro ipse Plin. XIV, 4, sq. 6. Poetam Consularem vocat VII, 19, §. 18. Principatum Tragicorum Latinorum illi tribuit Quintil. X, 1, 98. Cum Domitio Afro comparatur in Dial. de corr. eloq. XIII, 4. G. — Rom. *De vita Q. Pomponii Secundi.* H. — *Singulariter amatus.* Rom. *Singulariter est amatus.* Dele *est.* H. — *Est*, etiam in Mediceo repertum, temere probat Cortius. S.

4. *Bellorum Germaniæ.* Eorum mentionem facit Tacitus A. I, 69. Jam rariores sua ætate fuisse indicat Symmachus IV, 18: «Enitar, si fors votum juvat, etiam Plinii Secundi bella germanica conquirere.» G.

— *Inchoavit quum*, etc. Rom. *Inchoavit: quum in Germania militarem, somnio monitus, adstitit mihi.* Librarius putavit, Plinii Minoris verba esse. H.

— *Drusus Nero*, Tiberii Imper. frater, Augusti privignus, qui a Batavis inde usque ad Albim penetravit, multisque Germaniam Castellis communivit, quorum plura urbibus originem dedere, atque in eadem terra exstinctus est. ED. — *Latissime victor.* Ut Virg. Æn. I, 25, *populum late regem.* Nihil igitur caussæ erat, cur Harduinus scribi juberet *latissimæ*. G. — Rom. *Latissime victor.* H. — *Latissimæ* non primo placuit Harduino. Habet jam Gryphius. Male. S. — *Memoriam sui.* Rom. *Memoriam suam.* H. — Cortius: «Sic [*memoriam suam*] libri omnes scripti et excusi: ne te moveat illud *memoriam sui*, quod inficetus corrector in Ed. Cellarianam intrusit. Alterum æque usitatum esse, persuadebunt nostra ad Sallust. Catil. cap. XXXI, extr.» Gierigius *memoriam suam* bene revocavit. S. — *Adsereret.* Rom. *Adsererem.* H.

5. *Studiosi.* Jam tum *studere* simpliciter de literis adhibebant, et *studiosus* erat eloquentiæ, quæ apex tum studiorum, cupidus. Noster VIII, 12, 1: *Colit studia, studiosos amat*, etc. Fecit igitur operi suo

mina propter amplitudinem divisi; quibus oratorem ab incunabulis instituit et perficit. Dubii sermonis octo : scripsit sub Nerone, novissimis annis, quum omne studiorum genus paulo liberius et erectius periculosum servitus fecisset. A fine aufidii bassi triginta unus. Naturæ 6
historiarum triginta septem, opus diffusum, eruditum, nec minus varium quam ipsa natura. Miraris, quod 7
tot volumina, multaque in his tam scrupulosa, homo occupatus absolverit? Magis miraberis, si scieris, illum aliquamdiu caussas actitasse; decessisse anno sexto et quinquagesimo : medium tempus distentum impeditumque qua officiis maximis, qua amicitia principum egisse.

titulum Plinius Major *Studiosus*. Est enim *Studiosi* hic casus secundus, ut *Bellorum Germaniæ*, *Dubii sermonis*, *Naturæ historiarum*. Igitur apud Gellium IX, 16, ubi hujus operis mentio fit, non legendum videtur, ut est in plerisque libris, *Is libros reliquit, quos Studiosorum inscripsit*, sed *Studiosi*, quam conjecturam juvat lectio MS. *studiose* G. — *Amplitudinem*. Namque volumina sæpe plurium cubitorum longitudinem habebant. Ed. — *Quibus oratorem ab incunabulis*. Rom. *Quibus orationem ab incunabulis*. H. — Sic et Mediceus, recte improbante Cortio. Quintilianus quoque oratorem *ab ipsis dicendi velut incunabulis*. (p. 7, ed. Burm.) instituit. — Mox *perficit* præstat Cortiano *perfecit*. S. — *Dubii sermonis*. Sæpe advocantur ab antiquis Grammaticis, quod Putschianus index docet. G. — Fuit igitur opus grammaticum de dubia ambiguaque verborum forma, aut significatione. E. — *Dubii sermonis octo : scripsit*. Sic interpungo, ut *octo* sit primi casus, quo ceteri libri omnes enumerantur. H. — Verissime : itaque sic interpunxi. Vulg. *Dubii sermonis octo scripsit*, etc. S. — *Liberius et erectius*. Ut historiæ, vel politices, quum de republica, de moribus publicis privatisque libere et graviter disputatur. E. — Rom. *Paullo liberius et rectius*. H.

6. *A fine Aufidii*. Historiam suorum temporum, justum opus ab iis temporibus, ubi Aufidius Bassus (Quintiliano laudatus X, 1, 104) desierat. Vid. Plin. H. N. præf. it. II, 83, s. 85, it. 2, 105, s. 106. G. — *Naturæ historiarum*. Quod solum opus naufragium illud infelix evasit, et vel solum bibliothecæ instar est. G.

7. *Si scieris*. Rom. *Si scires*, male, pro *scieris*. H. — Immo pro *sciris*, forma contracta, quam librarii sæpe obliterarunt. Vid. Drakenb. ad Liv. VI, 18, 10; XLV, 5, 12. S.

— *Illum aliquamdiu caussas actitasse*. Rom. *Illum caussas actitasse aliquamdiu*. H. — *Medium tempus*. Inter caussas agendas et mortem interjectum. G. — *Distentum impeditumque*, etc. Rom. *Distentum impeditumque tam officiis maximis, quam amicitia principum egisse*. H. —

8 Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi caussa, sed studendi, statim a nocte multa: hieme vero, hora septima, vel quum tardissime, octava, sæpe sexta. Erat sane somni paratissimi, nonnunquam etiam

Qua....qua.... Ut exquisitius, a Plinii manu profectum. *Tam.... quam...* pro glossemate habendum, quod et alibi illam formam expulit. Vide Drakenb. ad Livium libr. II, cap. 35, 4. S.

8. *Vulcanalibus.* Quæ incidunt, Kalendariis antiquis testibus, in X Kal. Sept. G. — *Auspicandi caussa.* Initii bene ominati faciendi, quod Vulcani sacrum moneret homines, nunc ejus, hoc est, ignis beneficio opus esse incipere ad obeunda negotia: ut Januariis Kalendis (Ovidio teste Fast. I, 169).

Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
Nec plus quam solitum testificatur opus.

Vide Schoettg. ad Colum. XI, 2, 98. Nam etiam rustici *auspicantur* Kal. Jan. G. — *Hora septima.* Si observes, quæ ad III, 1, 8, de ratione horarum dicta sunt, patebit, circa brumam sextæ Romanæ convenire ipsam nostram h. 12; septimæ h. 1, m. 20, octavæ h. 2, m. 40. G. — *Sæpe sexta.* Duo verba *sæpe sexta.* Rom. desunt. Statim idem liber: « Erat sane somni paratissimi, nonnunquam etiam inter ipsa studia instantis et deserentis. » H.

— *Paratissimi.* Qui præsto esset, quocunque tempore opus esset, adeo ut somni caussa interrumpere laborem nihil opus esset, cujus, quocunque otio se offerente, parata esset facultas. Firmavit hanc lectionem Cortius, meritoque alteri *parcissimi* præferenda ostendit. *Parcissimi* non differt a summa vigilantia. *Paratissimi* etiam Heusinger. Emen. II, 10, p. 276, ex vet. libro suo. G. — Interpretes h. l. non viderunt, quo consilio Plinius hæc verba: *Erat sane...deserentis,* adjecerit, minime certe omnium illi, qui *parcissimi* defendebant, quod ab hoc loco alienissimum est. Laudat Plinius avunculi *summam vigilantiam,* haud dubie, ut virtutem. Quod si autem vigilantia non naturæ aliqua imbecillitate, sed virtute constat, necesse est, ut sæpe cum somno obrepente, instante et urgente luctandum sit, ut eum contentione et proposito subigas et vincas. Ut igitur hujus vigilantiæ pretium et avunculi constantiam declaret, dicit eum alioqui fuisse *somni paratissimi,* hoc est, non pronum natura ad vigilandum, sed ad somnum potius, qui ei instaret sæpe inter studia, sed et eum desereret, victus nempe, veluti abactus hominis continentia et vigore. Habet etiam locus, nisi me meus sensus fallit, jucundam imaginem ex prosopopœia. Somnus vigilantissimo homini adstat, eique instat sæpe, si ejus vigilantiam expugnare possit: sed illa vigilantiæ virtus major est. Quoties instat somnus, toties velut remissus et repudiatus eundem deserit. E. — Quominus Ernestii rationem, solerter illam quidem excogitatam, sequar, impediunt verba *et deserentis.* Hoc enim Plinius si dicere voluit, particula, non copulante, sed adversante uti debuit.

studia instantis et deserentis. Ante lucem ibat ad Vespa- 9
sianum imperatorem : nam ille quoque noctibus utebatur : inde ad delegatum sibi officium. Reversus domum,
quod reliquum erat temporis, studiis reddebat. Post ci- 10
bum sæpe (quem interdiu levem et facilem veterum more
sumebat) æstate, si quid otii, jacebat in sole : liber legebatur : adnotabat excerpebatque. Nihil enim legit, quod
non excerperet. Dicere etiam solebat, nullum esse librum
tam malum, ut non aliqua parte prodesset. Post solem 11
plerumque frigida lavabatur. Deinde gustabat, dormiebatque minimum. Mox, quasi alio die, studebat in cœnæ
tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur, et quidem cursim. Memini quemdam ex amicis, quum lector 12
quædam perperam pronuntiasset, revocasse et repeti coegisse : huic avunculum meum dixisse, *Intellexeras nempe?*
quum ille adnuisset, *Cur ergo revocabas? decem amplius*

An igitur levi mutatione (cf. mox ad 13) corrigemus *sed deserentis?* Non puto. Vidit, opinor, ipse Ernestius hunc scopulum, interpretandoque callide circumvectus est. Equidem teneo rationem Cortii, probatam item Gesnero, nuperque Gierigio. Quid J. A. Ernestio de hoc loco visum sit, docet Gesneri ad eum Epistola. S.

9. *Nam ille quoque noctibus.* Rom. *Nam illo quoque noctibus*, perperam. H.

— *Quod reliquum erat temporis.* Rom. *Quod reliquum temporis*, sine verbo *erat*. H. — Omittunt plurimi libri : et melius abest. Sic mox : *si quid otii*. S.

10. *Post cibum;* circa meridiem, interpellantem ventrem cibo leviore, quem stantes de manu sumebant, placare solebant. Ed. — *Levem et facilem. Post quem lavandæ non sunt manus,* Sen. ep. 83. Laudat de hoc more Cortius Jos. Wasse ad Sall. de rep. ordin. 1, in Add. pag. 313, sq. G. — *Jacebat in sole.* Hæc *apricatio* seu *insolatio* veterum, diæteticæ medicinæ pars non parva : ad hanc bonus *heliocaminus* II, 17, 20. Vid. P. Victor V. L. XXI, 13. G. — *Adnotabat excerpebatque.* Rom. *Adnotabat, excerpebat* H. — Placet h. l. asyndeton. S.

11. *Gustabat.* Hæc gustatio non cœnæ initium est, seu *promulsis*, ut alias : sed cibus siccus inter prandium et cœnam sumptus. Vide Salmas. ad Vopisci Tac. II, p. 614, sq. G. — Lanx gustationem continens *gustatorium* dicebatur. A Plinio autem hanc vitæ rationem esse servatam apparet ex VI, ep. 6. Ed.

— *Super hanc.* Secundus infra lib. IV, ep. 22, 6 : « De ejus nequitia sanguinariisque sententiis in commune omnes super cœnam loquebantur. » S.

13 *versus hac tua interpellatione perdidimus.* Tanta erat parsimonia temporis! Surgebat æstate a cœna, luce; hieme, intra primam noctis; et tanquam aliqua lege co-
14 gente. Hæc inter medios labores urbisque fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. Quum dico balinei, de interioribus loquor: nam dum destrin-
15 gitur tergiturque, audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere, quasi solutus cæteris curis, huic uni vacabat. Ad latus notarius cum libro et pugillaribus, cujus manus

12. *Versus.* Non sunt, ut Gierigio visum, segmenta majora et minora periodorum, sive commata, sed quæ vulgo, parum sane latine, *lineæ* dicuntur. Vid. de Vit. Serm. 1, 26, pag. 112, sq. S.

13. *Tanta erat.* E præcepto Theophrasti verissimo, χρόνος πολυτελὲς ἀνάλωμα. Ed.

— *Et tanquam aliqua lege cogente.* Rom. *Sed tamquam aliqua lege cogente.* H. — *Sed* etiam liber Mediceus. Male. « Sæpissime scribæ voculas *et* ac *sed* perperam commutarunt. . . . . . . .Præsertim autem id facile accidere potuit, si vox præcedens litera *s* finiret » Drakenb. ad Liv. XXI, 26, 6. S.

14. *In secessu.* Quoties curandi corporis aut animi caussa in villam secesserat. Hæc adnotare nihil adtinebat, nisi mirifica quædam hic alii traderent. Hoc etiam ad proximam observationem pertinet. G.

— *De interioribus. Studiis* intellige, hoc est altioribus, ad quæ adcuratiore meditatione opus esset. Vide Cic. de N. D. III, 16, It. Fam. III, 10, post med. et VII, 33, med. G. — Rectissime Gesnerus, quidquid contra dixerint alii, etiam recentissimi interpretes, qui loci sensum non perviderunt, et suis sententiis turbarunt. Plinius dicit, *solum balinei tempus studiis eximi.* Sed hoc ipse eo restringit, ut dicat, se non omnino de omnibus studiis, sed de *interioribus* tantum loqui. Nam etiam in balineo, *dum destringitur et tergitur, audiebat aliquid, aut dictabat.* Hæc scilicet erant leviora studia, levior animi contentio balineo apta. *Interiora* tantum, hoc est, altiora, difficiliora, contentiora studia remittebat et excludebat a balineo, a quo talis acrior mentis intentio aliena, et valetudini noxia fuisset. E. — Assentirer viris egregiis, nisi verborum structura clarissime reclamaret. *Interiora* non possunt non de balineo intelligi. Interpretor res, quæ in secretioribus balinei locis fiunt, id est, lotiones; quibus opponuntur exteriora, puta strigilis usus, etc. Ceterum locus, ut qui maxime, sanus. S.

— *Dum destringitur tergiturque.* Rom. *quum distringitur tergiturque.* H. — *Destringitur.* Sic legendum, quum de auferendis strigili sordibus sermo est, ostendit post alios Cortius. De ipso opere vid. Mercurial. de arte gymn. I, 8; et Eschenb. de unctt. gentil. Diss. Acad. p. 483. G.

15. *Notarius.* Tachygraphus, qui adhibitis *notis,* hoc est, vocum com-

hieme manicis muniebantur, ut ne cæli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet : qua ex caussa Romæ quoque sella vehebatur. Repeto, me correptum ab eo, cur 16
ambularem. *Poteras*, inquit, *has horas non perdere* : nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. Hac intentione tot ista volumina peregit; 17
Electorumque commentarios centum sexaginta mihi reliquit, opisthographos quidem et minutissime scriptos : qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse, potuisse se, quum procuraret in Hispania, vendere hos commentarios Largio Licinio quadringentis millibus nummum : et tunc aliquanto pauciores erant. Nonne vide- 18
tur tibi, recordanti quantum legerit, quantum scripserit,

pendiis, celerrime quamvis loquentis voces excipere posset. « Scriptor velox (Manil. IV, 160), cui litera verbum est, Quique *notis* linguam superet, cursimque loquentis Excipiat longas nova per *compendia* voces. » *Hujus* (*Martial.* XIV, 208), «Currant verba licet, manus est velocior illis : Nondum lingua suum, dextra peregit opus. » G. — *Ullum studiis tempus.* Rom. *Ullum studii tempus*, non *studiis*. Sic *tempus audiendi conterunt* lib. I, ep. 13, 2. H.

—*Sella vehebatur.* Clausa, puto, ob interpellatores, et in qua *sedendi* facultas; quod legenti commodius. G.

16. *Me correptum ab eo, cur ambularem.* Notanda constructio, profecta illa ex studio brevitatis. Simile breviloquentiæ exemplum in Ciceron. Epist. ad Attic. III, 15, init. *unam, qua me objurgas, ut sim firmior,* ubi inepte liber Antonianus : *qua me objurgas et rogas, ut,* etc. Ne igitur *cur* in *quum* mutes. S.

— *Has horas non perdere.* Si studiis impenderes. Generalis admonitio : nec de vectione in sella cogitandum. S.

17. *Electorum.* Hoc est, excerptorum, silvæ cujusdam observationum, e qua materia libris futuris peteretur. G. — *Opisthographos.* etiam in aversa pagina scriptos, quum volumina alias in adversa tantum scriberentur. Vide Scalig. ad Guilandi de papyro p. 45. Salm. ad Vopisci Firmum c. III, p. 701, sq. G. — *Minutissime scriptos.* Sic et Rom., ut Medic. H. — Al. *minutissimis scriptis* scil. literis. S. — *Procuraret,* procurator Cæsaris esset. Isti procuratores, ex instituto Augusti et in urbe et in provinciis ea curabant, quæ ad fiscum pertinerent. Ed. — *Largio Licinio.* Ventoso homini et falsæ choragium gloriæ undique corroganti, ut apparet etiam ex II, 14, 9. G. — Pro *Largio* al. hic et altero Secundi loco *Lartio*, *Larcio.* Vide de hac varietate Interpr. ad Liv. II, 10, 6, ad Eutrop. I, 12. S. — *Quadringentis millibus nummum.* Nostræ pecuniæ floreni Imperiales sive Rhenani 20,000.

nec in officiis ullis, nec in amicitia principum fuisse? rursus, quum audis, quid studiis laboris impenderit, nec scripsisse satis, nec legisse? Quid est enim, quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc instantia non
19 possit efficere? Itaque soleo ridere, quum me quidam studiosum vocant, qui, si comparer illi, sum desidiosissimus. Ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum officia distringunt? Quis ex istis, qui tota vita literis adsident, collatus illi, non quasi somno et inertiæ
20 deditus erubescat? Extendi epistolam, quamvis hoc solum, quod requirebas, scribere destinassem, quos libros reli-

Summa luculenta, pro qua bibliothecam hodie emas minime contemnendam. G.

18. *Nec in amicitia principum.* Rom. *Nec in amicitia principis*, unius Vespasiani. H. Ita et Cortius cum Gierigio. S.

— *Quid studiis laboris impenderit.* Sic etiam Rom. H. — Bene Gierigius hæc ita refinxit : *quid studii laboribus*, ut oppositio sibi constet. *Labores* autem officia et negotia publica dicit. Ea tamen sententia ut absolvatur, necesse est, ut mox *satis* expungatur, quod nunc certe otiosum est. E. — Locus sanissimus nulloque jure a viris doctis tentatus, in quibus maxime taxandus Gierigius, qui, ut suam τοῦ κειμένου παραδιόρθωσιν tueatur, Secundum communes neglexisse scribendi leges dicere sustineat. Verissime Cortius : « Sensus est apertus. Si reputes, quantum legerit et scripserit, non credas eum officiis et amicitia principis districtum fuisse : illæ enim occupationes omnia apud alium impedivissent, ne licuisset per eas tantum legere, tantum scribere. Rursus si consideres, quantum laboris studiis impenderit, nec scripsisse satis, nec legisse videbitur : nam ista sua instantia et intentissimo studio longe plura legere, longe plura scripta relinquere potuisset. Nihil profecto in his obscurum, aut absonum. » Nimirum Plinius avunculum suum non tam laudat, quod tot libros legerit scripseritque; ut nulli alii rei vacasse videatur, quam quod studiis tantum impenderit laboris, ut plures etiam legere ac scribere potuisse putes. Sane qui perire omne tempus arbitratus est, quod studiis non impertiret, et quidquid legeret, tanta intentione excerpsit, ut librorum futurorum materia incredibiliter cresceret, licet plurimos libros legerit scripseritque, tamen nec legisse satis videtur, nec scripsisse. S.

— *Instantia.* Quæ censetur non tantum legendo scribendoque, sed etiam audiendo, dictando, excerpendo, commentando, etc. S.

19. *Ego autem... distringunt.* Ita et Rom. H.

20. *Extendi epistolam*, etc. Rom. *Extendi epistolam, quamvis quum hoc solum.* Duplex lectio, quum in aliis

quisset. Confido tamen, hæc quoque tibi non minus grata, quam ipsos libros, futura: quæ te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquid elaborandum, possunt æmulationis stimulis excitare. Vale.

quum, in aliis *quamvis* scriptum fuisset. Antiquius esse puto *quum*, cujus interpretatio est *quamvis*. H. —*Hæc quoque tibi non minus grata.* Rom. *Hæc quoque non minus grata*, sine *tibi*. H.

VI.

Statuam Corinthii æris in templo patriæ positurus, rogat, ut basis ex marmore paretur.

C. PLINIUS SEVERO SUO S.

Ex hereditate, quæ mihi obvenit, emi proxime Corinthium signum, modicum quidem, sed festivum et expressum, quantum ego sapio, qui fortasse in omni re, in hac certe perquam exiguum sapio: hoc tamen signum ego quoque intelligo. Est enim nudum, nec aut vitia, 2
si qua sunt, celat, aut laudes parum ostentat. Effingit

VI. 1. *In hac certe perquam exiguum.* Imitaturne Ciceronem suum? qui in Verrina oratione de signis passim ac studiose subtiliorem intellectum harum rerum dissimulat, ut eo magis isto nobilium quorumdam morbo carere videatur, qui intelligendi isto ambitu se solos dignos haberi vellent, qui pretiosas tabulas, signa, vascula et reliquam luxuriei eruditæ supellectilem possiderent. Vide Verr. IV, 2 et 3. G. —Simillimum in simillima re Ciceronis de se judicium est in Act. II, Verr. 36, ubi post enarrata varia artis opera, quæ Verres abduxerit, « etiam capella est quædam, *inquit*, ea quidem mire, ut etiam nos, qui rudes harum rerum sumus, intelligere possimus, scite facta et venuste. » E.

2. *Est enim nudum.* Ita loquitur, quasi difficilius putet de vestito signo, quam de nudo judicare; quo quidem ipso forte probat, se non nimis multum hac in re intelligere. Quid enim? non æque facile, quin facilius est videre, si quid in pallio vel toga statuæ peccatum sit, quam si in suræ musculo, vel flexu digiti? G. —Mire interpretum de hoc loco sententiæ sunt. Gesnerus putabat

senem stantem : ossa, musculi, nervi, venæ, rugæ etiam ut spirantis apparent : rari et cedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum : pendent lacerti, papillæ
3 jacent, recessit venter. A tergo quoque eadem ætas, ut a tergo. Æs ipsum, quantum verus color indicat, vetus

Plinium ita loquutum esse, quasi difficilius putasset de vestito signo, quam de nudo judicare, quum tamen facilius sit videre, si quid in pallio vel toga statuæ peccatum sit, quam si in suræ musculo vel flexu digiti. Gierigius statuit, Plinium jucunde jocari, et animi caussa de statua loqui, ut de homine, qui vitia corporis velat : sed quo hic jocus nunc pertineat, vel quem sensum habere possit, non dixit. Neutrum ego credo. Primum Plinius dicit se, ut in omni re, ita in statuarum arte judicanda *exiguum sapere* : hoc venustæ modestiæ erat fateri. Jam addit, *se hoc signum tamen intelligere.* Cur? *est enim nudum*, etc. Hæc optime cohærent. Nempe facilius profecto est *signum nudum*, præsertim ita *expressum*, ut describitur, *intelligere*, hoc est, ejus pretium statuere vitiis aut virtutibus cognoscendis. Nemo enim, nisi qui sit plane stupidus et iners, ita omnis naturæ corporis humani, et artis ignarus est, ut judicare non possit, in nuda statua membrorum compositio, flexusque recti sint an pravi, ossium nervorum, cæterarumque partium corporis situs, flexus naturæ respondeant nec ne. Et hæc omnia in senilis corporis forma expressiora esse solent. In signo vestito difficilius est artem artificis judicare propterea, quod plicarum jactus et compositio non ita constituta est natura, sed magis arbitraria, et ex artis interioribus quibusdam regulis pendens, quæ non nisi a peritissimis existimatoribus, et longo usu intelligi possunt. Jocatum fuisse Plinium, tum fortasse statuerem, si de nuditate muliebri sermo esset : sed quis sanus in decrepiti senis nuditate jocandi occasionem captet, aut aliquam cupiditatem sentiat? E.

Nervi, qui hodie sic drr. non possunt exprimi in signis; sed Romani, ad imitationem Græcorum, *nervos* dixerunt vincula et ligamenta membrorum. Ed. — *Ut spirantis.* Jam advocata huc sunt *spirantia molliter æra* ex Virg. Æn. VI, 848, G. — Sic et Græci in signis τὸ ἔμψυχον laudant. Plena harum laudum Anthologia Græca. Vide Huschke Anal. Crit. p. 61. Jacobs ad Epigr. adesp. CCXLV. S. — *Rari et cedentes capilli.* Ita etiam Rom. H. — *Cedentes capilli.* Interpretor defluentes, deficientes, propter quod jam rari sunt. G. — *Exile collum.* Ut larynx, tendines, venæ, ob carnis et pinguedinis defectum, appareant. G. — *Pendent lacerti.* Lacerti non jam rotundi sunt, substricti, torosique; sed pensiles et flaccidos musculos, ab una modo parte hærentes, habent. G. — *Papillæ jacent.* Μαζὸς ὑπεκλίνθη Agathias XIII, 5. S. — *Recessit venter.* Rom. *Venter recessit.* H.

3. *Ut a tergo.* Quantum nimirum a tergo ostendi potest, in quo non tot expressa ætatum vestigia in oculos incurrunt scilicet. G. Vide ad epist. III, 5. S.

et antiquum. Talia denique omnia, ut possint artificum
oculos tenere, delectare imperitorum. Quod me, quam- 4
quam tirunculum, sollicitavit ad emendum. Emi autem,
non ut haberem domi (neque enim ullum adhuc Corin-
thium domi habeo), verum ut in patria nostra celebri
loco ponerem; ac potissimum in Jovis templo. Videtur 5
enim dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, ut
soles omnia, quæ a me tibi injunguntur, suscipe hanc
curam, et jam nunc jube basim fieri, ex quo voles mar-
more, quæ nomen meum honoresque capiat, si hos quo-
que putabis addendos. Ego signum ipsum, ut primum 6
invenero aliquem, qui non gravetur, mittam tibi : vel
ipse, quod mavis, adferam mecum. Destino enim, si ta-
men officii ratio permiserit, excurrere isto. Gaudes, quod 7
me venturum esse polliceor : sed contrahes frontem,
quum adjecero, ad paucos dies. Neque enim diutius
abesse me sinunt eadem hæc, quæ nondum exire patiun-
tur. Vale.

— *Vetus et antiquum.* Utitur hoc loco Ruhnkenius in nota exquisitæ doctrinæ referta ad Vellei. pag. 64. Græcis exemplis ab eo congestis accedant hæc. Æschyl. Eumen. 730, sq. Σύ τοι παλαιὰς δαίμονας καταφθίσάς, Ὕπνῳ παρηπάτησας ἀρχαίας θεάς. (Sic locum cum Stanleio corrige, a cæteris, si me audis, manum abstinens. Confusionis vocum οἶνος et ὕπνος aliud exemplum reperies in Etymol. M. col. 394, 32, coll. Aristoph. Nub. 416.) Marcellinus de Thucyd. Vita pag, 8, ed. Duker. ὡς ἐπιπλεῖστοι δὲ χρῆται τῇ ἀρχαίᾳ Ἀτθίδι, τῇ παλαιᾷ. S.

—*Artificum oculos.* Ita et Rom. sine *etiam.* H. — Nimirum al. *artificum etiam oculos.* S.

5. *Dignum templo, dignum deo.* Cic. Verr. IV, 28, de candelabro Antiochi, « dignam rem esse regno Syriæ, dignam regio munere, dignam Capitolio. » G.

6. *Officii.* Sine dubio *curator alvei Tiberis* tum erat. Ed.

7. *Sed contrahes frontem.* Rom. *Sed tamen contrahes frontem.* Mox eadem : « Neque enim diutius abesse me eadem. » Deest verbum *sinunt,* ut *patiuntur* repetatur. Ita et Cortius H.

VII.

Silium Italicum, quem decessisse nuntiat, meritis laudibus ornat. Quum Silii Italici Punica, ad nostra tempora pervenerint, tanto acceptiora nobis esse debent, quæ hic de viri felicitate, opibus, moribus cum fide traduntur. Ed.

C. PLINIUS CANINIO SUO S.

Modo nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo
2 inedia vitam finisse. Caussa mortis, valetudo. Erat illi
natus insanabilis clavus, cujus tædio ad mortem irrevo-
cabili constantia decucurrit : usque ad supremum diem
beatus et felix, nisi quod minorem e liberis duobus ami-
sit, sed majorem melioremque, florentem, atque etiam
3 consularem reliquit. Læserat famam suam sub Nerone;
credebatur sponte accusasse : sed in Vitellii amicitia
sapienter se et comiter gesserat : ex proconsulatu Asiæ
gloriam reportaverat : maculam veteris industriæ lauda-
4 bili otio abluerat. Fuit inter principes civitatis sine poten-
tia, sine invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in
lectulo jacens, cubiculo semper non ex fortuna frequenti,
5 doctissimis sermonibus dies transigebat. Quum a scri-
bendo vacaret, scribebat carmina majore cura quam in-

VII. 1. *Vitam finisse.* Rom. *Finisse vitam.* H.

2. *Minorem e liberis.* Rom. *Minorem ex liberis.* H.

3. *Sponte accusasse.* Nemine deferente, ut a provinciis deferebantur accusationes contra magistratus suos viris eloquentiæ et integritatis laude florentibus. Taceo quod sub tyranno accusare semper fere invidiosum est. G. — *Veteris industriæ.* Forensis illius, qua supra *sponte accusasse* dicebantur. E.

4. *Multumque in lectulo.* Hoc est, idque multum, vel, et multum quidem. Ita avunculus Nostri aliquoties *præterque* ponit, pro *et præter ea.* G. — *Non ex fortuna.* Poterat etiam, *pro fortuna* dicere. Cubiculum Silii frequentius fuit, quam in

genio, nonnunquam judicia hominum recitationibus experiebatur. Novissime, ita suadentibus annis, ab urbe 6
secessit, seque in Campania tenuit : ac ne adventu quidem
novi principis inde commotus est. Magna Cæsaris laus, 7
sub quo hoc liberum fuit : magna illius, qui hac libertate
ausus uti. Erat φιλόκαλος usque ad emacitatis reprehen- 8

homine, qui ad otium se contulisset, qui sine potentia esset, præterea ægroto, et mox morituro, filio herede, putares : talem enim plerumque alias deferunt. Cortius legit, *non ex fortuna præsenti*, ac totum hoc refert ad *salutabatur*, *colebatur*. Sed durinsculum sic videtur illud *cubiculo semper :* neque enim puto dici *colebatur semper cubiculo ;* minus etiam jungi potest cum participio *jacens*, quod adjunctum sibi suum jam habeat *lectulo*. Neque sane est, cur impeditum adeo sermonis genus tribuamus Plinio, quum *frequenti* non minus magnas auctoritates habeat altero *præsenti*. G. — Gierigius novissime hunc omnem locum sic interpunctum edidit : « Salutabatur, colebatur : multumque in lectulo jacens, cubiculo semper non ex fortuna frequenti, doctissimis sermonibus dies transigebat, quum a scribendo vacaret. » Sed nec satis firma, nec gravia sunt argumenta, quibus ille vel ad commendandam mutationem suam, vel ad refutandam lectionem pristinam utitur. E.

— Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo jacens, cubiculo semper, non ex fortuna, frequenti, doctissimis sermonibus dies transigebat. Hæc cum Rom. inter se connexa exhibeo, a quo in solo nomine *frequenti* dissentio. Nam pro eo in Rom. et in aliis quibusdam est *præsenti*. Sed *frequenti* editum est ab Aldo, Catanæo aliisque, qui id alteri lectioni præstare viderunt. Putavi aliquando a Plinio scriptum fuisse, *non ex fortuna præsente frequenti ;* sed id dubius in medium adfero. Multos quotidie salutatores ad eum confluxisse ait, qui non fortunæ, sed homini, essent amici, ita ut cubiculum semper frequens esset. Cum his, in lectulo frequentius jacentem, doctissimos sermones explicare, hisque dies transigere solitum fuisse. Hinc nova incipit sententia : «Quum a scribendo vacaret, (scribebat carmina majore cura, quam ingenio) non numquam judicia hominum recitationibus experiebatur.» Neminem fore puto, qui, quanto mea hæc interpunctio verior sit vulgata, non sentiat, quæ verbis per se claris tenebras obduxit. H. — Probo Heusingeri rationem. Ita si interpungas, omnes hujus loci salebræ complanantur. S.

6. *Suadentibus annis*. Ob senectutem. Vide supra III, 1, 11, et II, 14, 14. G. — *Novi principis.* Trajanum e Germanico bello, defuncto Nerva, redeuntem signari, apparet. G.

7. *Qui hac libertate ausus uti*. Rom. *Qui hac libertate ausus est uti*. H. — Addidit verbum substantivum Cortius ex libris suis, addidurusque erat Ernestius. Bene. Sæpe excidit *est*, si vox præcedens in *s* desineret. Exempla pete ex notis Drakenborchii ad Liv. II, 33, 5 ; IX, 26, 6. S.

sionem. Plures iisdem in locis villas possidebat; adamatisque novis, priores negligebat. Multum ubique librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur: Virgilii ante omnes, cujus natalem religiosius, quam suum, celebrabat; Neapoli maxime, ubi monimentum ejus adire, ut templum,
9 solebat. In hac tranquillitate annum quintum et septuagesimum excessit, delicato magis corpore, quam infirmo: utque novissimus a Nerone factus est consul, ita postremus ex omnibus, quos Nero consules fecerat, decessit.
10 Illud etiam notabile; ultimus ex Neronianis consularibus obiit, quo consule Nero periit: quod me recordantem,
11 fragilitatis humanæ miseratio subit. Quid enim tam circumcisum, tam breve, quam hominis vita longissima? an non videtur tibi Nero modo fuisse, quum interim

8. *Plures iisdem in locis villas possidebat.* Rom. *Pluris iisdem locis villas possidebat.* Ita paullo post: *Virgilii ante omnis* [pro *omnes*] *cujus natalem religiosius, quam suam,* [femin. genere] *celebrabat* H. — Etiam Ciceronis prædium possidebat. Martial. XI, 49. *Jugera facundi qui Ciceronis habet.* Ed.

— *Virgilii... natalem.* Religio ea tempestate solennis. Martial. XII, 68: « Octobres Maro consecravit Idus. Idus sæpe colas et has et illas, Qui magni celebras Maronis Idus. » Sic Epicuri natalem sui celebrabant; sic, ut in poetis maneamus, splendidissimo carmine (Silv. lib. II, 7). Lucani defuncti natalem celebravit Papinius. Simili caussa ducti Christiani, *natales* martyrum suorum, hoc est, dies quibus ad vitam meliorem per cruciatum transierant, colere instituerunt: quemadmodum etiam ad monimenta eorum et cineres adire non dispari religione cœperunt. Vid. quos hic laudat Cortius. G. — *Neapoli.* Ubi repertum epitaphium ex Mabillonii Museo Ital. p. 112, memorat Cellarius: SISTITE VIATORES, QUÆSO, PAUCA LEGITE; HIC MARO SITUS EST. G.

—*Ut templum.* Sic Statius, Silv. IV, 4, 54, *Maroneum templum*, eodem Cellario monente, dixit. G.

9. *In hac tranquillitate, etc.* Similiter supra II, 1, 4, de Verginio Rufo: « Annum tertium et octogesimum excessit in altissima tranquillitate.... Usus est firma valetudine. » S.

10. *Miseratio subit.* Rom. *Miseratio subit.* H. — Ita omnes, opinor, libri. Videtur scripsisse, aut scribere voluisse Heusingerus: *m. subiit.* Talis enim fluctuatio librariorum in compositis verbi *eo* frequentissima. S.

11. *Nero modo fuisse.* Cod. Arnz. *Neronem modo fuisse.* Non male: quanquam exempla hujus constru-

ex iis, qui sub illo gesserant consulatum, nemo jam superest? Quamquam quid hoc miror? nuper Lucius Piso, 12
pater Pisonis illius, qui a Valerio Festo per summum facinus in Africa occisus est, dicere solebat, *neminem se videre in senatu, quem consul ipse sententiam rogavisset.* Tam angustis terminis tantæ multitudinis vivacitas 13
ipsa concluditur, ut mihi non venia solum dignæ, verum etiam laude videantur illæ regiæ lacrymæ: nam ferunt, Xerxem, quum immensum exercitum oculis obisset, illacrymasse, quod tot millibus tam brevis immineret occasus.
Sed tanto magis hoc, quidquid est temporis, futilis et 14
caduci, si non datur factis (nam horum materia in aliena

ctionis, librariorum culpa fortasse hic illic obliteratæ, perraro offeruntur. Cicero Tusc. Quæst. V, 5: «Non mihi videtur, ad beate vivendum satis posse virtutem.» Mox Mediceus liber: *modo modo fuisse.* Verissime, adque vim sententiæ efficacissime. Miror, egregiam hanc lectionem Cortio non dignam visam esse, quam in ordinem reciperet. Melius de hoc Plinii loco N. Heinsius ad Petron. T. I. p. 257, ed. Burm. ubi omnino vide. S.

12. *Quid hoc miror.* Rom. *Quid hæc miror.* H. — Hic singularis præferendus. S. — *Pisonis illius.* Intel. L. Piso anno Chr. 58, cum Nerone Consul; anno 63 vectigalibus publicis præfectus, et anno 71 sub Vespasiano proconsul Africæ. Hunc tamquam res novas molientem, primum Mucianus, misso Roma centurione quodam, interficere voluit; in quem vero Piso, re comperta, animadverti jussit. Mox Valerius Festus, qui legatus Cæsaris legionem regebat, equites misit, qui Pisonem domi suæ occiderunt. Ed.

13. *Tantæ multitudinis.* Ante Sullam CCC Senatores: post Julii Cæsaris necem Antonii nundinationibus supra mille: Augustus revocavit ad DC. Vid. viri docti ad Suet. Aug. 35. Per tantas turbas, quæ in hæc tempora inciderunt, minus mirum fuit, L. Pisonem DC hominibus sui ordinis supervixisse. G.

— *Xerxem. Xerxen* recte scribi ostendit hic Cortius. Historia est apud Herodotum VII, 45, sq. Caussam ipse reddit lacrymarum suarum hanc: ὡς βραχὺς εἴη ὁ πᾶς ἀνθρώπινος βίος, εἰ τουτέων γε ἐόντων τοσούτων, οὐδεὶς εἰς ἑκατοστὸν ἔτος περιέσται. At, o bone, non opus erat centum annis. Egregia tua opera factum est, ut pauci decem, aut duos adeo annos supervixerint. G.

14. *Sed tanto magis hoc.* Rom. *Sed eo magis hoc.* H. — *Si non datur,* etc. Rom. *Si non datur factis... nos certe studiis memoriam proferamus.* Sed *memoriam* male adscripsit, qui Plinii mentem parum percepit. H. — *Nos* ante *certe,* in aliis quoque libris repertum, Cortius jure adscivit. *Aliena manu* (Imperatoris; vide mox), *nos,* sibi opponuntur. S. —

manu), certe studiis proferamus : et quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur. Scio te stimulis non egere; me tamen tui caritas evocat, ut currentem quoque instigem, sicut tu soles
15 me. Ἀγαθὴ δ' ἔρις, quum invicem se mutuis exhortationibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

Nam horum materia in aliena manu. Non potest, ut hoc utar, vir magnus bellum gerere, caussas agere, prout ipsi visum fuerit, sed uti se res dant et occasiones rerum. Ita Clodium *materiam* gloriæ Milonis vocat Tullius pro Milone c. 13. Vid. ad Quintil. II, 8, 12. G. — Errat Gesnerus : magis etiam Gierigius, de Plinii pietate erga Deos cogitans. Vere Catanæus de imperatore interpretatur. Cf. ep. 20, 12. Sic Tullius, quoad respublica stetit, factis immortalitatem nominis consectatus est : eversa illa, ut amissæ desiderium libertatis leniret, literarum studio se tradidit. S. — *Quatenus.* Quoniam. Vid. Freinshem. Ind. in Florum h. v. Oudendorp. ad Suet. p. 610. S.

15. Ἀγαθὴ δ' ἔρις. Hesiod. Oper. 24, de æmulatione artificum omnis generis, quæ acuat illos et excitet, vincendi et optime omnia agendi studio. G.

VIII.

Tribunatum Suetonio impetratum, ipso petente, in alium se translaturum, significat.

C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

Facis pro cætera reverentia, quam mihi præstas, quod tam sollicite petis, ut tribunatum, quem a Neratio Marcello, clarissimo viro, impetravi tibi, in Cæsennium Silvanum,
2 propinquum tuum, transferam. Mihi autem sicut jucundissimum, ipsum te tribunum, ita non minus gratum, alium

VIII. 1. *Pro cætera reverentia.* Ut II, 16, 1. «Tu quidem pro cætera tua diligentia. G.

— *Neratius Marcellus* ut apparet e fastis, anno Chr. 104, Consul fuit cum Surano II, quo anno Plinius Bithyniam rexit. Ævo autem pliniano Consules, Consulares et Senatores, quasi solenni titulo, *clarissimi viri* appellabantur. Ed.

per te videre. Neque enim esse congruens arbitror, quem augere [honoribus] cupias, huic pietatis titulos invidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores. Video 3
etiam, quum sit egregium et mereri beneficia et dare, utramque te laudem simul adsequuturum, si, quod ipse meruisti, aliis tribuas. Præterea intelligo, mihi quoque gloriæ fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus posse, verum etiam dare. Quare ego vero honestissimæ voluntati 4
tuæ pareo : neque enim adhuc nomen in numeros relatum est; ideoque liberum est nobis Silvanum in locum tuum subdere : cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. Vale.

2. *Augere* [*honoribus*]. Abest posterior vox in Mediceo codice, et commode potest abesse. *Augere* enim, ut ἀέξειν, etiam quum solum est, honoris et amplitudinis adjunctam notionem habet. Vid. Cortium hic, et ad Sall. Jug. LXXXVI, 3. Ne tamen plane eam vocem delerem, fecit, quod sequitur, *Qui sunt omnibus* honoribus *pulchriores*. G. — Mox in multis MSS. et editis legitur *titulis*, quod et Gierigius expressit. E. — Rom. *Quem augere cupias*. Non adjicitur *honoribus*, ut vulgo. Eadem : *huic pietatis titulis invidere*, servato Plinii more. H. — *Honoribus* bene tuetur Gierigius, uncos idem amovens, qui nec Ernestio probabantur. De *titulis* vid. Heusinger. ad I, 10, 12, S.

3. *Aliis tribuas*. Rom. *Alii tribuas*. H. — Bene. Sic et Cortius ex libris suis, quem Gierigius sequutus est. S. — *Non gerere tantum tribunatus*. Rom. *Non gerere tantum tribunatum*. H.

4. *Quare ego vero*. Offendit quosdam hæc compositio. Sed similis est illa VIII, 8, 7. *Quamquam tu vero :* et plane eadem IV, 17, 11. *Quare ego vero Corelliæ*, etc. G.

— *In numeros*. In catalogum militum. Vide Interpp. ad Suetonii Vespas. VI. E. — Rom. *Nomen in numero relatum est*. H. — *Quam tibi meum est*. Rom. *Quam tibi meum*, sine verbo *est*. H. — *Numeri* non modo cohortes dicebantur, sed etiam catalogus militum, quem recentiores matriculam vocarunt. Ed.

IX.

Singulos actus et eventum accusationis Classici enarrat.

C. PLINIUS MINUCIANO * SUO S.

Possum jam perscribere tibi, quantum in publica provinciæ Bæticæ caussa laboris exhauserim : nam fuit mul-
2 tiplex, actaque est sæpius cum magna varietate. Unde varietas? unde plures actiones? Cæcilius Classicus, homo fœdus et aperte malus, proconsulatum in ea non minus violenter quam sordide gesserat, eodem anno, quo in
3 Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Bætica, ex Africa Classicus : inde dictum Bæticorum (ut plerumque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur :

IX. * Est haud dubie idem ille *Cornelius Minucianus* transpadanus, quem VII, ep. 22, a generis nobilitate, a facultatibus, a studiis, a fortitudine in caussis agendis, ab amicitiæ fide commendat, ut ei tribunatum a Falcone impetret. Ed.

1. *In publica . . . . . caussa.* De qua supra III, 4. G.

2. *Unde plures actiones?* Ab hoc commate abesse debere interrogationis notam, monuit Casaubonus : sed non judicavit caussam. Nobis videbatur retinenda, ut gemina interrogatione argumentum totius narrationis indicaretur. G. — Rom. *Unde plures actiones?* Non mutandum videtur. H.

— *In ea. Ea* ad Bæticam referendum esse, sponte apparet : ut ineptum sit Secundum hic negligentiæ arcessere. Plurima in veterum libris leguntur, ubi illos dicas dormitasse, si nostrorum hominum præcepta stili pro norma scribendi habeas. S. — *In Africa Marius.* De quo supra II, 11. G.

3. *Dolor etiam venustos facit.* Plura ex hoc genere in Verr. Tull., v. g. IV, 43 : « Nunquam tam male est Siculis, quin aliquid facete et commode dicant, etc. » *Venustatem* vero etiam in facetiis et jocis sedem habere, non ex Seneca modo constat, cujus loca hic laudavit Cellarius : sed etiam ex Cicerone, v. g. Fam. XV, 21, med. *Quod illa sive faceta sunt, sive sic fiunt narrante te venustissima. Quin etiam antequam ad me veniatur*, risus *omnis pæne consumitur.* Sic de Orat. I, 57, quum *de sale et lepore et facetiis* Crassi *illudentis* et aperte jocantis, *dicendi*, inquit, *vis egregia summa festivitate et* venustate *conjuncta profuit*. G. — — Cæterum multum refert, quem

Dedi malum et accepi. Sed Marium una civitas publice, 4
multique privati reum peregerunt; in Classicum tota
provincia incubuit. Ille accusationem vel fortuita, vel vo- 5
luntaria morte prævertit; nam fuit mors ejus infamis,
ambigua tamen : ut enim credibile videbatur, voluisse
exire de vita, quum defendi non posset; ita mirum, pu-
dorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset
damnanda committere. Nihilominus Bætica etiam in de- 6
functi accusatione perstabat : provisum hoc legibus, in-
termissum tamen, et post longam intercapedinem tunc
reductum. Addiderunt Bætici, quod simul socios minis- 7
trosque Classici detulerunt; nominatimque in eos inqui-
sitionem postulaverunt. Aderam Bæticis; mecumque Lu-
ceius Albinus, vir in dicendo copiosus, ornatus : quem
ego quum olim mutuo diligerem, ex hac officii societate

animi motum in *dolore* cogitemus : debemus indignationem, iram, quæ ex improbitatis alienæ acri cogitatione oritur. Nam multa genera doloris, istam venustatem, non admittunt. Epist. infra 10, 6 : « Mihi difficile est huc usque intendere animum in dolore; difficile et vobis. » E.

— *Dedi malum et accepi.* Reciprocum id est, et ob id ipsum venustum. *Dedi* ego Africa *malum* Classicum Bæticis, *et accepi malum* Priscum ab iisdem : *Dedi* ego Bætica, etc. G.

5. *Tamen.* Cave interpreteris *saltem.* Plinius dicit, quamquam infamis vulgo mors Classici fuisset, de αὐτοχειρία tamen nonnullos dubitasse, quod mirum videretur, pudorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset damnanda committere. Sæpe sic *tamen* ponitur. Mox : « Provisum hoc legibus, intermissum tamen. II, 1, 12. Verginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, etc. » S.

6. *Provisum hoc legibus.* V. g. l. II, π, de Leg. Jul. repetund. Scævola : « Datur, inquit, ex hac lege et in heredes actio, intra annum duntaxat a morte ejus, qui arguebatur. » G.

— *Addiderunt Bætici.* Hoc novum et supra exempla superiora instituerunt. G. — Meram in his caliginem esse queritur Cortius : ego nihil novæ lucis desidero. Bætici non defunctum tantum accusarunt, quod legibus licebat, sed et novum atque antea inusitatum addiderunt, quod simul socios ministrosque Classici detulerunt. H.

7. *Mecumque Luceius Albinus.* Rom. *Mecumque L. Albinius.* H. — *Diligerem... amare.* Cicero ad Dolabellam ep. IX, 14, pag. 251, ed. Ern. « Quis erat, qui putaret, ad eum amorem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere? Tantum accessit, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexisse. » S.

8 amare ardentius cœpi. Habet quidem gloria, in studiis præsertim, quiddam ἀκοινώνητον : nobis tamen nullum certamen, nulla contentio, quum uterque pari jugo non pro se, sed pro caussa niteretur. Cujus et magnitudo et utilitas visa est postulare, ne tantum oneris singulis
9 actionibus subiremus. Verebamur, ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, si tot crimina, tot reos uno velut fasce complecteremur; deinde, ne judicum intentio multis nominibus multisque caussis non lassaretur modo, verum etiam confunderetur; mox, ne gratia singulorum collata atque permista, pro singulis quoque vires omnium acciperet; postremo, ne potentissimi, vilissimo quoque quasi piaculari dato, alienis pœnis ela-
10 berentur. Etenim tum maxime favor et ambitio dominatur, quum sub aliqua specie severitatis delitescere
11 potest. Erat in consilio Sertorianum illud exemplum,

8. Ἀκοινώνητον. Regnum enim unusquisque adfectat, nec civitatis modo, sed rerum omnium : regna autem socium non ferre tralaticium est. Eandem sententiam Nepos Cornelius ita extulit Att. VI, 4. «Id, quod erat difficillimum, efficiebat *Atticus;* ut inter quos tantæ laudis esset æmulatio (*de Hortensio ac Cicerone loquitur*), nulla intercederet obtrectatio, essetque talium virorum copula. G. — *Pari jugo.* Translatum a jumentis junctis, quæ quum æquali vi nituntur, jugum manet æquale, et angulos pares, seu rectos ad utrumque latus temonis efficit. G. — Græcorum ἴσῳ ζυγῷ. Theocritus XII, 15, ἀλλήλους δ' ἐφίλησαν ἴσῳ ζυγῷ. *Pari jugo cum aliquo niti* idem XIII, 15, videtur dixisse εὖ ἕλκειν τινί · ad q. l. vid. Toup. Cur. Poster. p. 24. S. — *Ne tantum oneris.* Duo Advocati singulas actiones instituere, unaque adeo actione totam unusquisque caussam, totum crimen ita varium variorum complecti nolunt : sed plures (tres, vid. s. 19) pro diversitate criminum et personarum, actiones unusquisque eorum instituere. Hæc si perpendissent viri docti, non postulassent, contra librorum omnium fidem, ipsamque Mediceam religionem (ὡς κριτικὸν ἔπος εἰπεῖν), conjunctionem *ne* in *ut* mutari. G.

9. *Ne nos dies . . . . . deficerent.* Expressit Tullium suum Verr. II, 21, pag. 227, ed. Ern. *nam me dies, vox, latera deficiant, si,* etc. S. — *Vires omnium acciperet.* Rom. *Vires omnium reciperet.* H. — *Piaculares victimæ* sibi imposita ferebant peccata totius civitatis; mactabantur ideo, ut ipsarum morte cæteri cives servarentur. Apta igitur est hæc comparatio. Ed.

11. *Erat in consilio.* Veniebat in mentem, cogitabamus. Ita bene J.

qui robustissimum et infirmissimum militem jussit caudam equi. . .reliqua nosti : nam nos quoque tam numerosum agmen reorum ita demum videbamus posse superari, si per singulos carperetur. Placuit in primis ipsum 12
Classicum ostendere nocentem : hic aptissimus ad socios ejus et ministros transitus erat, quia socii ministrique probari, nisi illo nocente, non poterant : ex quibus duos statim Classico junximus; Bæbium Probum, et Fabium Hispanum : utrumque gratia, Hispanum etiam facundia validum. Et circa Classicum quidem brevis et expeditus 13
labor : sua manu reliquerat scriptum, quid ex quaque re, quid ex quaque caussa accepisset : miserat etiam epistolas Romam ad amiculam quandam, jactantes et glo-

Fr.Gronovius. Vid. Gifan. Observ. in L. L. pag. 87, ad Altenb. S. — *Sertorianum illud.* Quod narrant Valer. Max. VII, 3, 6. Frontin. I, 10, 1, et Plutarchus in Sertorio pag. 1051, sq. H. Steph. simile illi, quod de Sciluro Scytha, sagittarum fasciculum rumpendum præbente octoginta filiis, narrat idem Plutarchus de garrulit., p. 907. G. — *Exemplum, qui*, etc. Rom. *Exemplum, quod robustissimum et firmissimum militem jussit equi caudam.* H. — *Quod* imperitus glossator invexit. *Qui* referendum ad nomen *Sertorius*, latens illud in *Sertorianum*. Vid. supra ad I, 10, 10. S. — *Caudam equi.* Supple *vellere.* Vid. Horat. ep. II, 1, 45, sq. S. — *Sertorius*, quum suos exemplo quodam docere vellet, perseverantia sensim effici, quod uno impetu obtineri nequeat, duos equos in medium adduci jussit, alterum juvenem et ferocem, senectute et macie confectum alterum. Tum signo dato robustissimus miles hujus macilenti caudam ambabus manibus summo nisu ad se trahere cœpit, quasi uno impetu evulsurus. Quod quum aliquamdiu frustra tentasset, infirmissimus miles ad generosum equum accessit, eumque, setas singulas evellendo, sensim fraudavit cauda. Ed. — *Reliqua nosti.* Tullianum hoc. Ep. VII, 28, ad Curium : « quod tu, cui licebat, pedibus es consecutus, ut ibi esses, ubi nec Pelopidarum. . . .nosti cætera. » S.

12. *Probari, nisi illo nocente.* Exaudiendum *nocentes* ex eo, quod sequitur. Non poterat ostendi, nocentes esse ministros, nisi, ipsum Classicum nocentem esse, antea probatum esset. Plura id genus hic dedit Cortius. G. — Sic et infra : *frustra ministros probassem*, scil. criminosos esse, ex anteced. *ministerium crimen esse.* E. — Non opus, opinor, his ambagibus. *Probare* hic et infra 14, videtur esse Græcorum ἐλέγχειν. S.

— *Ex quibus duos statim.* Rom. *Ex quibus duo statim.* H.

13. *Jactans* absolute pro *jactans se* etiam ponebatur. Ed.

riosas, his quidem verbis : *Io io, liber ad te venio :*
jam sestertium quadragies redegi, parte vendita Bæti-
14 *corum.* Circa Hispanum et Probum multum sudoris : ho-
rum antequam crimina ingrederer, necessarium credidi
elaborare, ut constaret, ministerium crimen esse : quod
15 nisi effecissem, frustra ministros probassem. Neque enim
ita defendebantur, ut negarent, sed ut necessitati veniam
precarentur : esse enim se provinciales, et ad omne
16 proconsulum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius
Restitutus, qui mihi respondit, vir exercitatus et vigilans,
et quamlibet subitis paratus, *nunquam sibi tantum cali-*
ginis, tantum perturbationis offusum, quam quum ea
prærepta et extorta defensioni suæ cerneret, in quibus
17 *omnem fiduciam reponebat.* Consilii nostri exitus fuit :
Bona Classici, quæ habuisset ante provinciam, placuit
senatui *a reliquis separari; illa filiæ, hæc spoliatis relin-*
qui : additum est, *ut pecuniæ, quas creditoribus solve-*
rat, revocarentur. Hispanus et Probus in quinquennium
relegati : adeo grave visum est, quod initio dubitabatur,
18 an omnino crimen esset! Post paucos dies Clavium Fu-
scum, Classici generum, et Stillonium Priscum, qui tri-

— *Io io, liber ad te venio.* Ære alieno, quod ex præda provincialium facile dissolvam. *Io io* triumphum quasi e provincia reportantis vox est. G.

14. *Sudor* non omnis labor, sed eorum maxime, qui, quomodo efficiant, quod volunt, non facile reperiunt. Ed. — *Circa Hispanum et Probum.* Rom. *Contra Hispanum et Probum.* H. — Glossema. Passim hæ præpositiones a librariis confunduntur. Vid. Drakenb. ad Liv. XXXVII, 15, 7. S. — *Ingrederer*, accusare inciperem. Ed.

— *Quod nisi effecissem.* Rom. *Quod nisi fecissem*, bene. H. — *Ministros probassem.* Ministrorum crimina ingressus essem. Vid. ad 12. S.

16. *Tantum perturbationis*, etc. Rom. *Tantum perturbationis offusum, quantum quum præcepta et extorta argumenta defensioni suæ cerneret.* Recte *quantum* post *tantum*, etsi id rarius etiam *quam* sequitur. Vide Burmann. ad Quintil. ep. ad Tryphon. pag. 2, Dialog. de oratoribus C. VI, 4. Lactantium VII, 24, 7, ubi tamen in codice Goth. est *quanto*. H. — Add. VV. DD. ad Liv. XXVI, 1, 3. S.

18. *Post paucos dies*, etc. Rom. *Post paucos dies Clav. Fuscum Classici generum et Chilonium Priscum.* H.

bunus cohortis sub Classico fuerat, accusavimus, dispari
eventu. Prisco in biennium Italia interdictum : absolutus
est Fuscus. Actione tertia commodissimum putavimus 19
plures congregare, ne, si longius esset extracta cognitio,
satietate et tædio quodam justitia cognoscentium severi-
tasque languesceret : alioqui supererant minores rei, data
opera hunc in locum reservati; excepta tamen Classici
uxore, quæ sicut implicita suspicionibus, ita non satis
convinci probationibus visa est : nam Classici filia (quæ 20
et ipsa inter reos erat), ne suspicionibus quidem hærebat.
Itaque quum ad nomen ejus in extrema actione venis-
sem (neque enim, ut initio, sic etiam in fine verendum
erat, ne per hoc totius accusationis auctoritas minuere-
tur), honestissimum credidi, non premere immerentem :
idque ipsum dixi et libere et varie; nam modo legatos 21
interrogabam, *docuissentne me aliquid*, *quod re pro-*
bari posse confiderent? modo consilium a senatu pete-
bam, *putaretne debere me, si quam haberem in dicendo*
facultatem, *in jugulum innocentis*, *quasi telum aliquod,*
intendere? postremo totum locum hoc fine conclusi, *Di-*
cet aliquis, *Judicas ergo? Ego vero non judico* : *me-*
mini tamen me advocatum ex judicibus datum. Hic nume- 22
rosissimæ caussæ terminus fuit, quibusdam absolutis;
pluribus damnatis, atque etiam relegatis, aliis in tempus,
aliis in perpetuum. Eodem senatusconsulto industria, 23
fides, constantia nostra plenissimo testimonio comprobata
est : dignum solumque par pretium tanti laboris. Concipere 24

19. *Classici uxore.* De uxoribus Procoss. cautum l. 4, π, de offic. Procos. § 2, sed ita, ut, si verba legis consideremus, res ambiguitatem habere videatur, ipsæne conveniri possint, an earum mariti : « Sciat, senatum Cotta et Messala Coss. censuisse futurum, ut, si quid uxores eorum, qui ad officia proficiscuntur, deliquerint, *ab ipsis* ratio et vindicta exigatur. » Apud Tacitum A. III, 33, sq. disputatur, utrum permittendum, ut uxoribus comitati in provincias eant. G.

23. *Dignum solumque par*, etc. Rom. *dignumque solum par pretio*.

animo potes, quam simus fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi testes interrogandi,
25 sublevandi, refutandi. Jam illa quam ardua, quam molesta, tot reorum amicis secreto rogantibus negare, adversantibus palam obsistere? Referam unum aliquod ex iis, quæ dixi. Quum mihi quidam e judicibus ipsis pro reo gratiosissimo reclamarent, *Non minus*, inquam, *hic*
26 *innocens erit, si ego omnia dixero.* Conjectabis ex hoc, quantas contentiones, quantas etiam offensas subierimus, dumtaxat ad breve tempus: nam fides in præsentia eos, quibus resistit, offendit; deinde ab illis ipsis suspicitur laudaturque. Non potui magis te in rem præsentem per-
27 ducere. Dices, *Non fuit tanti: quid enim mihi cum tam longa epistola?* Nolito ergo identidem quærere, quid Romæ geratur. Et tamen memento esse non epistolam longam, quæ tot dies, tot cognitiones, tot denique reos
28 caussasque complexa sit. Quæ omnia videor mihi non minus breviter, quam diligenter, persequutus: temere dixi *diligenter*: succurrit quod præterieram, et quidem sero; sed, quamquam præpostere, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo: est alioqui perdeco-

pro *pretium*. H. — Errant, qui *par* hic absolute positum putant. Verba sic struenda: *pretium dignum solumque par tanti laboris*. Et *dignus*, et *par*, Ἑλληνικῶς, genitivum regunt. Vid. Vechner. Hellenol. pag. 291, sq. ed. Heusing. S.

25. *Unum aliquod ex iis*, etc. Rom. *Unum aliquod ex omnibus quæ dixi*. H.

— *Quum mihi quidam e judicibus.* Rom. *Quum mihi quidam ex judicibus* H. — *Non minus ... hic innocens erit.* Acerbus in reum *gratiosissimum* σαρκασμὸς, cujus vim interpretes parum videntur attendisse. S. — *Si ... omnia dixero.* Nolite ergo, volebat intelligi Plinius, interpellare me, et impedire, quo minus dicam omnia. G.

26. *Conjectabis ex hoc.* Rom. *Conjectabis ex his.* Sed unum erat. H.

— *Non potui magis te*, etc. Rom. *Non potui te magis in rem præsentem perducere. Dices.* Ita versus hexameter exsistit. H.

27. *Et tamen memento esse non*, etc. Rom. « Et tamen memento etiam, non esse epistolam longam, quæ tot cognitiones, tot dies, tot denique reos.» Recte priora. H. — Vere Heusingerus. *Esse non* miror Gesnero hic placere potuisse. S.

28. *Facit hoc Homerus.* Commode

rum : a me tamen non ideo fiet. Ex testibus quidam, 29
sive iratus, quod evocatus esset invitus, sive subornatus
ab aliquo reorum, ut accusationem exarmaret, Norba-
num Licinianum, legatum et inquisitorem, reum postu-
lavit, tanquam in caussa Castæ, (uxor hæc Classici)
prævaricaretur. Est lege cautum, ut reus ante peragatur, 30
tunc de prævaricatore quæratur, quia optime ex accusa-
tione ipsa accusatoris fides æstimatur. Norbano tamen 31
non ordo legis, non legati nomen, non inquisitionis
officium præsidio fuit : tanta conflagravit invidia homo
alioqui flagitiosus, et Domitiani temporibus usus, ut
multi : electusque tunc a provincia ad inquirendum, non
tanquam bonus et fidelis, sed tanquam Classici inimicus.
Erat ab illo relegatus. Dari sibi diem ad diluenda cri- 32
mina postulavit : neutrum impetravit; coactus est statim
respondere; respondit : malum pravumque ingenium ho-

huc advocavit Cellarius illud Cic. Att. I, 16, pr. ὕστερον πρότερον Ὁμηρικῶς. Nota illa Homeri et poetarum omnium consuetudo, in medium actum statim inducendi lectores suos, tum superiora narrationibus interpositis revocandi. G.

29. *Testes* Quinctil. V, 7, 9, dividit in voluntarios et eos, quibus judex in publicis judiciis lege denunciare soleat : quod posterius testium genus accusatoribus tantum concessum erat. *Evocare* autem omnino est magistratuum, qui aliquem aliunde ad se venire jubent. *Subornatus*, edoctus quid dicat. *Inquisitor*, cui mandatum est, ut accusationem instruat, eamque ob caussam testes, tabulas et alia conquirat. *Reum postulare* e formula solemni est rogare, ut liceat nomen alterius deferre. Ed.

— *Prævaricaretur.* Male et contra fidem datam caussam ageret, adversario gratificans. Itaque infra dicit : « rem novam et contrariam accidisse, ut, accusatore prævaricationis damnato, rea absolveretur. E.

31. *Domitiani temporibus usus.* Opportunitate illa ex delatione quærendi rem et honores. G.

32. *Dari sibi diem*, etc. Rom. *Dari sibi diem ad diluenda crimina postulabat.* H. — Liber Mediceus : *Dari sibi idem, et edi crimina postulabat.* Hinc Cortius : *Dari sibi diem et edi crimina postulabat.* Sic et Gierigius, nisi quod *postulavit* retinuit. Assentior viris doctissimis. Vulgatæ patroni *neutrum* sic videntur intellexisse : Norbanus primum legis illius (30) beneficio uti voluit; mox, quum intelligeret, quanta flagraret invidia, ut saltem dies sibi ad diluenda crimina daretur, postulavit. Sed neutrum impetravit. S.

minis facit, ut dubitem, confidenter an constanter, certe
33 paratissime. Objecta sunt multa, quæ magis, quam prævaricatio, nocuerunt. Quin etiam duo consulares, Pomponius Rufus et Libo Frugi, læserunt eum testimonio, tanquam apud judicem, sub Domitiano, Salvii Liberalis accusatoribus adfuisset. Damnatus, et in insulam relega-
34 tus est. Itaque quum Castam accusarem, nihil magis pressi, quam quod accusator ejus prævaricationis crimine corruisset. Pressi tamen frustra : accidit enim res contraria et nova, ut, accusatore prævaricationis damnato, rea absolveretur. Quæris, quid nos, dum hæc agun-
35 tur? Indicavimus senatui, ex Norbano didicisse nos publicam caussam, rursusque debere ex integro discere, si ille prævaricator probaretur : atque ita, dum ille peragitur reus, sedimus : postea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit; eandemque usque ad extremum vel
36 constantiam, vel audaciam pertulit. Interrogo ipse me, an aliquid omiserim rursus; et rursus pæne omisi. Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes, quos mandasset provincia, reos peregissent, atque, ut est vehemens et disertus, in discrimen adduxit. Protexi viros optimos, eosdemque gratissimos : mihi certe debere se prædicant, quod illum

— *Confidenter an constanter.* Illud enim etiam in scelerati hominis improbitatem convenit; hoc solius sapientis est. Sic deinde infra §. 35, *eandem vel constantiam, vel audaciam pertulit.* G.

33. *Tanquam quod.* Sic sæpe post verba accusandi, etc. Supra § 29 : « reum postulavit, tanquam... prævaricaretur. « *Infra* § 36 : » reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes, quos mandasset provincia, reos peregissent. » Vid. Tursell. de Partic. cap. CCLXI, 9. S.

— *Salvium liberalem,* in defensione divitis rei audacter loquentem commemorat Sueton. Vesp. 13. Ed.

35. *Eandemque usque ad extremum.* Rom. *Eandem usque ad extremum.* H. — *Pertulit.* Plinius I, 23, 5 : « quam personam tibi imponas, quæ sapienti viro ita aptanda est, ut perferatur. » Ubi vid. Cortium. Ovid. Metam. XIII, 477, sq. «Illa — Pertulit intrepidos ad fata novissima vultus. » S.

36. *An aliquid,* etc. Rom. *An aliquid omiserim : et rursus pæne omisi.* H.

turbinem evaserint. Hic erit epistolæ finis, re vera finis : 37
literam non addam; etiam si adhuc aliquid præterisse me sensero. Vale.

X.

Quæ de Spurinnæ filio composuerat, parentibus mittit legenda et emendanda.

C. PLINIUS SPURINNÆ SUO ET COCCIÆ * S.

Composuisse me quædam de filio vestro, non dixi vobis, quum proxime apud vos fui : primum, quia non ideo scripseram, ut dicerem, sed ut meo amori, meo dolori satisfacerem; deinde, quia te, Spurinna, quum audisses recitasse me, (ut mihi ipse dixisti) quid recitassem, simul audisse
credebam. Præterea veritus sum, ne vos festis diebus con- 2
funderem, si in memoriam gravissimi luctus reduxissem. Nunc quoque paullisper hæsitavi, id solum, quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adjicerem, quæ in
aliud volumen cogito reservare. Neque enim adfectibus 3
meis uno libello carissimam mihi et sanctissimam memoriam prosequi satis est : cujus famæ latius consuletur, si
dispensata et digesta fuerit. Verum hæsitanti mihi, om- 4

X. * Inscr. Rom. *Spurinnæ et Cocciæ.* H.

1. *Quia te, Spurinna, quum audisses.* Rom. *Quia Spurinna quum audisset*, vitiose, H.

2. *Confunderem.* Plenius V, 5, 1. *Qui nuntius gravi me dolore confudit.* Vid. Cortium ad I, 22, 12. Sic Græci συγχεῖν, συγχεῖν θυμόν; quamquam hæc latius patent. Homer. Il. 9, 612, μή μοι σύγχει θυμὸν ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων. Democr. in Anthol. Gr. εἴ δὲ τοιήδε κείνη, συγχείσθω θυμὸς Ἐνυαλίου· S. — Rom. *Confunderem, si non est in memoriam.* Hoc quid sibi velit, non intelligo. H.

3. *Carissimam mihi et sanctissimam memoriam.* Rom. *Sanctissimam mihi et carissimam memoriam.* — H. *Memoriam...cujus famæ.* Non dissimile Tullianum illud de Orat. I, 2, in. « Ac mihi repetenda est veteris cujusdam memoriæ non sane satis explicata recordatio. S. — *Dispensata*

nia, quæ jam composui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem; simplicius et amicius mihi visum est, omnia, præcipue quum adfirmetis, intra vos futura, donec
5 placeat emittere. Quod superest, rogo, ut pari simplicitate, si qua existimatis addenda, commutanda, omittenda, indicetis. Mihi difficile est huc usque intendere animum
6 in dolore; difficile et vobis. Sed tamen ut sculptorem, ut pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare deberet; ita me quoque formate, regite, qui non fragilem et caducam, sed immortalem, ut vos putatis, effigiem conor efficere: quæ hoc diuturnior erit, quo verior, melior, absolutior fuerit. Vale.

et digesta. Per plures libellos distributa laus Spurinnæ juvenis facilius ætatem feret: quum spes sit, unius exemplis pereuntibus, alterum tamen forte superfuturum. G.

4. *Simplicius....visum est.* Rom. *Simplicius et amicius visum est*, excluso *mihi*, quod vulgo inculcatur importune. H. — Omiserunt *mihi* Cortius et Gierigius. Bene. S. — *Intra vos futura.* Vos non evulgaturos esse, sed apud vos retenturos. E.

5. *Quod superest*, etc. « Quod superest, rogo, ut pari simplicitate: si qua existimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis mihi. Difficile est huc usque animum intendere in dolore. Difficile. Sed tamen ut sculptorem, ut pictorem. » Ita Rom. ut Plinius voluit. Ex persona Spurinnæ et Cocciæ dicta sunt illa: *Difficile est* cætera: quasi exigenti Plinio, ut a se scripta emendent, illi respondeant, esse sibi difficile, ad hæc in tanto ac tam recenti luctu intendere animum. Concedit id quidem Plinius esse difficile; sed ita concedit, ut fieri tamen posse, haud multum dissimili exemplo ostendat. Veram lectionem Cortius reperit: vulgata autem interpunctione, quæ ineptissima est, deceptus, cum ceteris omnibus erravit. H. — Verum vidisse Hensingerum, noli dubitare. *Existimabitis* etiam Cortiana, nulla ex libris enotata varietate. S.

6. *Ut vos putatis.* Modestiæ caussa addit. Non ipse immortalitatem pollicetur suis scriptis, et per ea Spurinnæ: sed loqui se indicat de sententia blanda amicorum. G.

— *Vale.* Bene Gierigius: *Valete.* Vox hæc in libris vetustis per compendium scripta *V.* unde factum est, ut nunc omitteretur, nunc, ut hoc loco, perperam legeretur. S.

XI.

Gratus animus Artemidori, officium Plinii erga se prædicantis, una cum aliis virtutibus laudatur.

C. PLINIUS JULIO GENITORI SUO S.

Est omnino Artemidori nostri tam benigna natura, ut
officia amicorum in majus extollat: inde etiam meum
meritum, ut vera, ita supra meritum prædicatione cir-
cumfert. Equidem, quum essent philosophi ab urbe 2
submoti, fui apud illum in suburbano: et quo notabilius
hoc periculosiusque esset, fui prætor. Pecuniam etiam,
qua tunc illi ampliore opus erat, ut æs alienum exsolveret
contractum ex pulcherrimis caussis, mussantibus magnis
quibusdam et locupletibus amicis, mutuatus ipse, gratui-
tam dedi. Atque hæc feci, quum, septem amicis meis aut 3
occisis, aut relegatis (occisis, Senecione, Rustico, Hel-
vidio; relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia), tot
circa me jactis fulminibus quasi ambustus, mihi quoque
impendere idem exitium, certis quibusdam notis augu-
rarer. Non ideo tamen eximiam gloriam meruisse me, ut 4
ille prædicat, credo: sed tantum effugisse flagitium. Nam 5

XI. 1. *Artemidori.* Vix patiuntur temporum rationes, ut ὀνειροκριτικῶν scriptorem hic intelligamus, qui aliquantum junior hoc Nostro fuit. Vid. Fabric. G.

2. *Philosophi ab urbe submoti.* Domitiani edicto, de quo Sueton. c. 10. G. — *Et quo notabilius,* etc. Rom. *Et quo notabilius, hoc est, periculosius esset*, ut scripti plerique. H. — Præferendum hoc, quum sævitiam tyranni efficacius notet. S.

3. *Atque hæc feci.* Rom. *Ad hæc feci.* Fortasse voluit: *At hæc.* H. — *Quasi ambustus.* Sic Liv. XXII, 35: « L. Æmilius Paullus *dicitur* damnatione collegæ et sua prope ambustus evasisse.» Add. Paneg. XC, 5, « Utrumque nostrum ille...jacto fulmine afflaverat. » G.

et C. Musonium, socerum ejus (quantum licitum est per ætatem), cum admiratione dilexi, et Artemidorum ipsum jam tum, quum in Syria tribunus militarem, arcta familiaritate complexus sum : idque primum non nullius indolis dedi specimen, quod virum aut sapientem, aut pro-
6 ximum simillimumque sapienti, intelligere sum visus. Nam ex omnibus, qui nunc se philosophos vocant, vix unum, aut alterum invenies tanta sinceritate, tanta veritate. Mitto, qua patientia corporis hiemes juxta et æstates ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil in cibo, aut potu vo-
7 luptatibus tribuat, ut oculos animumque contineat. Sunt hæc magna, sed in alio : in hoc vero minima, si cæteris virtutibus comparentur, quibus meruit, ut a C. Musonio ex omnibus omnium ordinum adsectatoribus gener assu-
8 meretur. Quæ mihi recordanti est quidem jucundum, quod me quum apud alios, tum apud te, tantis laudibus cumulet : vereor tamen, ne modum excedat, quem benignitas

5. *C. Musonius Rufus*, equestris ordinis, studium philosophiæ et Stoicorum placita æmulatus, a Nerone ideo, quod studia juvenum præceptis sapientiæ fovebat, in Gyaron insulam relegatus est ; unde rediit Nerone interfecto. Bello vitelliano, legatis ad Antonium se immiscuit, permixtusque manipulis, disputatione de bonis pacis bellique discriminibus, armatos movere voluit ; sed coactus est ab iisdem omittere intempestivam sapientiam. Ed. — *Quantum licitum est*, etc. Rom. *Quantum licitum est per ætatem, eadem ratione dilexi*, corrupte. H. — Idem vitium traxit liber mediceus. Error natus ex compendio $\bar{c}$ male intellecto. Vid. Heusinger. ad II, 3, 2; Drakenb. ad Liv. I, 3, 3. S. — *Non nullius indolis :* ingenii satis acuti, qui talia perspiceret, et animi satis emendati atque excelsi, cui talia placerent et admirationi essent. E. — *Proximum . . . sapienti.* Nemo enim perfecte sapiens. Stoicus ille sapiens idea est, nomen est. G. — *Intelligere sum visus.* Id ipsum enim jam profectus non mediocris indicium : quum de sapiente, ut de poeta, musico, pictore, non judicare nisi ille queat, qui gradum aliquem ejus virtutis assecutus sit. G.

6. *Ut nihil in cibo*, etc. Rom. *Ut nil in cibo, in potu voluptatibus tribuat.* H.

8. *Quæ mihi recordanti*, etc. Rom. « Quæ mihi recordanti est quidem jucundum, quod me quum apud alios, tum apud te, tantis laudibus cumulat, *non* cumulet, *ut ex vulgatis aliqui.* » Ald. quoque Catan. et Cortius *cumulat*. H. — Nullus hic locus conjunctivo. S.

ejus (illuc enim, unde cœpi, revertor) non solet tenere. Nam in hoc uno interdum, vir alioqui prudentissimus, 9 honesto quidem, sed tamen errore versatur, quod pluris amicos suos, quam sunt, arbitratur. Vale.

XII.

Invitatus ad cœnam, qua conditione iturus sit, respondet. Jucunda epistola paucis describit *convivium* quale deceat esse sapientum. Ed.

C. PLINIUS CATILIO * SUO S.

Veniam ad cœnam: sed jam nunc paciscor, sit expedita, sit parca: Socraticis tantum sermonibus abundet: in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, 2 in quæ incidere impune ne Catoni quidem licuit, quem

XII. * *Catilio*. Sine dubio est *Catilius Severus*, ad quem I, ep. 22. Ed.

2. *Officia antelucana*. Non sunt ea, quæ ante lucem Plinio obeunda erant, ut Cellario visum: quod docto viro, moris et sermonis antiqui peritissimo, in mentem venisse miror. *Officia* hic sunt ipsi homines ad officium convenientes, id est, salutatores, deductores, qui honoris caussa ad aliquem conveniunt, eumque comitantes in publicum prodeunt. Ita ipse Plinius lib. I, ep. 5, 11, *officium prætoris*, et paneg. c. LXXVI, extr. *imperatoris modicum* dicit, paucos significans, qui imperatorem comitari soliti essent. Sueton. Cæs. c. LXXI, Masintham scribit a Cæsare *inter officia prosequentium* avectum, id est, in turba prosequentium. Plinius ergo non de suis, aut Catonis officiis loquitur, sed homines ad antelucanas salutationes sub galli cantum prodeuntes significat: in quos *incidere*, vel, quibus occurrere, ne Cato quidem impune, sine magno pudore, potuerit. Sed de his plura dixi in dissert. mea de salutationibus matutinis. H. — *Officia antelucana*; eorum, qui sæpe ante lucem patronos suos adibant salutandi caussa. In hos igitur salutatores mane a cœna hesterna redeuntem incidere, turpe fuerit, quum id ne Catoni quidem impune licuerit; nam illi in eum irruerunt, et caput obvii retexerunt. E. — *C. Cæsar*. Ut verisimile est, in Anti-Catone suo, Ciceronis Catoni Uticensi opposito, de quo

3 tamen C. Cæsar ita reprehendit, ut laudet. Scribit enim, eos, quibus obvius fuerat, quum caput ebrii retexissent, erubuisse : deinde adjicit, *putares non ab illis Catonem, sed illos a Catone deprehensos.* Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam si ebrius quoque tam venerabilis
4 erat? Nostræ tamen cœnæ ut apparatus et impendii, sic temporis modus constet. Neque enim ii sumus, quos vituperare ne inimici quidem possint, nisi ut simul laudent. Vale.

vid. quos laudat Fabricius ad Augusti fragm. p. 168, ubi de simili Augusti opere, *Rescriptis Bruto de Catone*, agit. G.

— *Cato* intelligitur Uticensis, qui vino delectabatur. Ed.

3. *Scribit enim.* Retinui emendationem Casauboni, a Cellario assumptam. Vulgatum illud *describit* frustra defenditur ex Tac. Ann. VI, 24. *Descripta* enim ibi non pro simplici *scripta* ponitur, sed dispensationem atque ordinationem significat. G. — Rom. *Describit enim, eos, quibus obvius fuerit.* H. — *Caput... retexissent.* Quod toga adducta obvolverat scilicet, ne nosceretur. G. —*Deprehensos*, in crimine oppressos. — *Plus auctoritatis.* Reverentiæ. Itaque Seneca Tranq. 15, quum Catoni ebrietatem objectam memorasset, *facilius efficiet*, inquit, *quisquis objecerit, hoc crimen honestum, quam turpem Catonem.* E.

XIII.

Panegyricum, Trajano dictum, emendandum mittit. Hæc est una ex duabus illis epistolis, quæ, tanquam *præfationes, panegyrico* præmitti possunt. Ed.

C. PLINIUS ROMANO * SUO S.

Librum, quo nuper optimo principi consul gratias egi, misi exigenti tibi : missurus, etsi non exegisses. In hoc
2 consideres velim, ut pulchritudinem materiæ, ita difficul-

XIII.* *Romano.* Intel. *Voconius Romanus* de quo ad I, ep. 5. Ed.

2. *In hoc consideres. Tamen hoc consideres*, vitiose Rom. Deinde interpunge : *in hoc nota, vulgata, dicta sunt omnia.* Respexit ad Virgil. lib. III, Æn. [immo Georg. S.] v. 3. «Cætera quæ vacuas tenuissent car-

tatem. In cæteris enim lectorem novitas ipsa intentum
habet : in hoc, nota, vulgata, dicta sunt omnia ; quo fit,
ut quasi otiosus securusque lector tantum elocutioni
vacet, in qua satisfacere difficilius est, quum sola æstima-
tur. Atque utinam ordo saltem, et transitus, et figuræ si- 3
mul spectarentur ! nam invenire præclare, enuntiare ma-
gnifice, interdum etiam barbari solent : disponere apte,
figurare varie, nisi eruditis, negatum est. Nec vero affe- 4
ctanda sunt semper elata et excelsa : nam, ut in pictura
lumen non alia res magis quam umbra commendat, ita
orationem tam submittere, quam attollere decet. Sed 5
quid ego hæc doctissimo viro? quin potius illud : adnota,
quæ putaveris corrigenda. Ita enim magis credam, cætera
tibi placere, si quædam displicuisse cognovero. Vale.

mina mentes, Omnia jam vulgata. » H. — Sic et Cortius cum aliis interpungit. Bene. S.

— *Otiosus securusque*. Res ipsas, sibi jam aliunde notas, non curans. E.

3. *Enuntiare.... barbari*. Non facile hoc, Secunde, præceptori persuaseris Quintiliano, qui Lib. VIII Inst. Orat. 3, 2, *inventionem* cum imperitis sæpe communem, *dispositionem* modicæ doctrinæ, *elocutionem* autem difficillimam artis rhetoricæ partem esse statuit. E. — Quidni Plinius Quintiliano facile persuaserit, *magnifice* enuntiare *interdum* etiam barbaros solere? S. — *Interdum etiam barbari solerent*. Rom. *Interdum barbari solent*, sine *etiam* : deinde *apte*, *figurate*, *varie*. Sed *figurate disponere* nullam significationem habet. H.

XIV.

Macedonem, sævum dominum, a servis suis in balneo oppressum narrat.

C. PLINIUS ACILIO * SUO S.

Rem atrocem, nec tantum epistola dignam, Largius Macedo, vir prætorius, a servis suis passus est : superbus alioqui dominus et sævus, et qui, servisse patrem suum, parum, immo minimum meminisset.
2 Lavabatur in villa formiana : repente eum servi circumsistunt : alius fauces invadit, alius os verberat, alius pectus, et ventrem, atque etiam (fœdum dictu) verenda contundit : et quum exanimem putarent, abjiciunt in fervens pavimentum, ut experirentur, an viveret. Ille, sive quia non sentiebat, sive quia non sentire simulabat, immobilis et extentus

XIV. * *Acilio.* I, epist. 14, 6, occurrit *P. Acilius*, vir gravis et prudens e municipio Patavino, avunculus Aciliani, qui ibi commendatur. Etiam *Acilius Rufus* consul designatus, commemoratur V, ep. 20, 6. Ed.

1. *Nec tantum epistola.* Sed historia, vel tragœdia adeo. G. — Rom. *Nec tamen epistola dignam*, inepte. Non *tantum epistola*, sed vel *libro dignam* censet. H. — *Tantum et tamen* sæpissime confusa. Vid. Cort. ad Plin. pag. LXIII, 103, 222; Drakenb. ad Liv. I, 29, 6. S. — *Minimum.* Longe acutius, immo unice verum Cortii et Gierigii *nimium*. Probabat idem Ernestius, qui de h. l. sic : «*Parum*, nam si memor fuisset suæ similis fortunæ et conditionis, servos suos non tam male tractasset : *nimium*, ita ut suæ ipsius fortunæ servilis recordatus, in servis suis jam ulcisci illius malignitatem cuperet. Utrumque acutissime observatum a Plinio e vita humana.» Cæterum *minimus*, *nimius* multis locis confusa. Exemplis a Cortio congestis addantur, quæ Drakenb. ad Liv. XXXIV, 15, 6; XXXVI, 9, 7, attulit. S.

2. *Fervens pavimentum* hypocausti quod sub pavimento calefieri solebat. Ed. — Vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola. S.

— *Quia non sentire simulabat.* Al. *quia* se *non s. s.* Sed illud *se* tum MSS. auctoritate, tum exemplis optimorum scriptorum, ejecit Cortius. G. — Sic pronomina sæpe,

fidem peractæ mortis implevit. Tum demum, quasi æstu 3
solutus, effertur : excipiunt servi fideliores : concubinæ
cum ululatu et clamore concurrunt. Ita et vocibus exci-
tatus, et recreatus loci frigore, sublatis oculis agitatoque
corpore, vivere se (et jam tutum erat) confitetur. Diffu- 4
giunt servi : quorum magna pars comprehensa est, cæ-
teri requiruntur : ipse paucis diebus ægre refocillatus,
non sine ultionis solatio decessit, ita vivus vindicatus, ut
occisi solent. Vides, quot periculis, quot contumeliis, 5
quot ludibriis, simus obnoxii : nec est, quod quisquam
possit esse securus, quia sit remissus et mitis : non enim
judicio domini, sed scelere perimuntur. Verum hæc hac-
tenus. Quid præterea novi? Quid? Nihil, alioqui subjun- 6
gerem : nam et charta adhuc superest, et dies feriatus
patitur plura contexi. Addam, quod opportune de eodem
Macedone succurrit. Quum in publico Romæ lavaretur,
notabilis atque etiam, ut exitus docuit, ominosa res ac-
cidit. Eques Romanus a servo ejus, ut transitum daret, 7
manu leviter admonitus, convertit se, nec servum, a quo

nec post solum verbum *simulare* omittuntur. Vid. ad I, 19, 3. Vechner. Hellenol. p. 120, sq. ed. Heusing. S. — Etiam Rom. *Sive quia non sentire simulabat*. H.

— *Fidem... implevit.* Servis plane persuasit, se mortuum. Sententiam, pro hoc loco, paulo argutius et σοφιστικωτέρως expressam puto. E.

3. *Quasi æstu solutus.* Ita nempe servi illi percussores dicebant, dominum æstu solutum exspirasse. E.

— *Confitetur.* Non ideo modo hoc verbo uti puto Plinium, quia ante parum tutum erat Macedoni, et puniendum illico, si vivere se ostendisset; sed quod in universum *confitendi* verbo de iis quoque rebus, quæ non voluntate modo, sed sensu etiam carent, sic utuntur. Palladius I, 3; *His contraria* (loquutus erat autem de signis salubris cæli) *noxium cæli illius spiritum confitentur;* et Jun. VII, 6, de examine apum, «Si duo, vel plura ubera suspendens se populus imitatur, — — tot reges esse, quot velut ubera videris, confitentur.» Ita apud eundem Jan. XV, 12, *fatentur maturitatem amygdala*, et Oct. XI, 2, *fatetur vetustatem sinapi*. G.

5. *Non enim judicio domini.* Servi in domini caput conjurant *non judicio*, quod caussas ponderet, et prout æquum est decernat; sed *scelere*, et ferino quodam impetu, qui in bonos etiam et mites dominos expetere potest. G.

erat tactus, sed ipsum Macedonem tam graviter palma
8 percussit, ut pæne concideret. Ita balneum illi, quasi per gradus quosdam, primum contumeliæ locus, deinde exitii fuit. Vale.

8. *Balneum.* Cortius ex libris *balineum*, quem sequitur Gierigius. Sane hæc forma Secundo, non item altera, videtur placuisse. S.

XV.

Roganti Proculo, ut versus suos emendaret, respondet, id libenter se suscepturum esse.

C. PLINIUS PROCULO * SUO S.

Petis, ut libellos tuos in secessu legam, examinemque, an editione sint digni : adhibes preces : adlegas exemplum : rogas etiam, ut aliquid subsecivi temporis studiis meis subtraham, impertiam tuis : adjicis, M. Tullium
2 mira benignitate poetarum ingenia fovisse. Sed ego nec rogandus sum, nec hortandus. Nam et poeticen ipsam religiosissime veneror, et te validissime diligo. Faciam ergo,
3 quod desideras, tam diligenter, quam libenter. Videor autem jam nunc posse rescribere, esse opus pulchrum, nec supprimendum, quantum æstimare licuit ex iis, quæ me præsente recitasti : si modo mihi non imposuit recitatio

XV.* *Proculo.* Forte affinis fuit *Plinio ;* certe *Vectius Proculus* vitricus erat prioris uxoris. Ed.

1. *Examinemque, an edit.* Rom. *examinem, an editione.* H. — *Ut aliquid subsecivi temporis.* Rom. *Ut aliquid succisivi temporis.* H. — Vid. Parei Lexic. Critic. p. 1194. S. — *Impertiam tuis.* Rom. *Et impertiam tuis.* H.

3. *Nec supprimendum, quantum,* etc. Rom. *Nec supprimendum, quantum est jam placuit ex iis*, corrupte. H. Monstrum hoc lectionis, quod etiam Cortius in libro mediceo reperit, natum ex literis male divulsis compendioque perperam intellecto. S. — *Imposuit : imponere* ideo est decipere, quia is, qui decipit, alteri aliquid imponit pro vero. Ed.

tua. Legis enim suavissime et peritissime. Confido tamen,
me non sic auribus duci, ut omnes aculei judicii mei il-
larum delinimentis refringantur. Hebetentur fortasse, et 4
paululum retundantur; evelli quidem extorquerique non
possunt. Igitur non temere jam nunc de universitate pro- 5
nuntio : de partibus experiar legendo. Vale.

— *Legis.... Confido.* Rom. *Legis enim suavissime. Confido.* Desunt *et peritissime.* H.

— *Refringantur.* Aptissimum ad *aculeo* sverbum. Avunculus Nostri, a Cortio excitatus, VIII, 15, extr. « Mirum pardos, pantheras, leones, et similia, condito in corporis vaginas unguium mucrone, ne refringatur hebeteturve, ingredi. » Itaque verbum hoc reponendum erat, etsi plerique libri haberent *restringantur.* Quanto magis, quum contra se res habeat. *Evelli* pro *revelli* ex libris posuit Cortius. G. — Rom. *Evelli quidem extorquerique non possunt.* Recte, non *revelli* H.

5. *Jam nunc de universitate pronuntio.* Rom. *Jam de universitate pronuntio.* H.

XVI.

Alia majora, alia clariora esse, Arriæ factis et exemplo probat.

C. PLINIUS NEPOTI * SUO S.

Adnotasse videor, facta dictaque virorum feminarum-
que illustrium alia clariora esse, alia majora. Confirmata 2
est opinio mea hesterno Fanniæ sermone. Neptis hæc Arriæ
illius, quæ marito et solatium mortis et exemplum fuit.
Multa referebat aviæ suæ non minora hoc, sed obscuriora:
quæ tibi existimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi au-
dienti fuerunt. Ægrotabat Cæcina Pætus, maritus ejus; ægro- 3

XVI. * De *Nepote* Vide ad II, ep. 3. Ed.

1. *Virorum feminarumque*, etc. Rom. *Virorum feminarumque alia clariora esse.* Omisit *illustrium.* H.

3. *Cæcina Pætus.* Desunt in cod. Oxon. facileque credo, e margine in textum irrepsisse. Maritum Arriæ Cæcinam Pætum dictum fuisse, Nepos scilicet docendus erat. S. —

tabat et filius, uterque mortifere, ut videbatur : filius deces-
sit, eximia pulchritudine, pari verecundia, et parentibus
4 non minus ob alia carus, quam quod filius erat. Huic illa ita
funus paravit, ita duxit exsequias, ut ignoraret maritus:
quin immo, quoties cubiculum ejus intraret, vivere filium,
atque etiam commodiorem esse simulabat; ac persæpe in-
terroganti, quid ageret puer, respondebat, *Bene quievit,*
5 *libenter cibum sumpsit.* Deinde quum diu cohibitæ lacry-
mæ vincerent prorumperentque, egrediebatur. Tum se
dolori dabat. Satiata, siccis oculis, composito vultu redi-
6 bat, tanquam orbitatem foris reliquisset. Præclarum qui-
dem illud ejusdem, ferrum stringere, perfodere pectus,
extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem im-
mortalem ac pæne divinam, PÆTE, NON DOLET. Sed
tamen ista facienti dicentique gloria et æternitas ante

Pætus. Plurium gentium Romanarum cognomen, etiam Cæcinæ. Ex hac etiam A. Cæcina, Volaterranus, quem Cicero defendit, et qui criminosissimo libello famam Jul. Cæsaris laceravit. Eadem gens Dempsteri adhuc tempore Volaterris florebat. Ed. — *Pari verecundia.* Rom. *Parique verecundia.* H.

4. *Huic illa ita funus paravit.* Rom. *Huic ita illa funus paravit.* H.

5. *Tum se dolori dabat.* Rom. *Tunc se dolori dabat.* H.

— *Tanquam ... reliquisset.* Nollem hæc adjecisse Plinium. Habet sententia quiddam acuminis simile, quod in hoc loco prope ineptum est. Ipse etiam sensus friget. Sic enim quæramus, quid sit *orbitatem foris relinquere*, nihil quod recte cogitemus, relinquitur. E. — Est i. q. tanquam omnem mæroris ex filii morte sensum ante cubiculi fores exuisset. Major tamen vis verborum Plinii : in quibus quid ineptum sit, aut frigeat, non intelligo. Cæterum magni sane hæc, immo ingentis animi, quæ qui a qualibet matre prudente in simili casu exspectat, næ is humana parum pensitavit. Omnino quæ Gierigius in argumento hujus epistolæ de generosa illa femina satis maledice scripsit, nollem viro optimo excidisse. S.

6. *Pæte, non dolet.* Martialis I, Epigr. 14, malo ingenii lusu hanc præclaram vocem sic deformavit :

Casta suo gladium quum traderet Arria Pæto,
Quem de visceribus traxerat ipsa suis,
Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet inquit,
Sed quod tu facies, hoc mihi, Pæte, dolet. Ed.

— Rom. *Non dolet, Pæte.* Postea tamen n. 13, ut vulgatum. H. — Vellem et ibi *Non dolet, Pæte,* legi. Ἐμφατικώτερος hic verborum ordo, quorum vim vocativus præmissus videtur retundere. S.

— *Ista facienti dicentique.* Cortius ex libro mediceo ordine meliore *facienti ista dicentique.* S.

oculos erant : quo majus est sine præmio æternitatis, sine
præmio gloriæ abdere lacrymas, operire luctum, amisso-
que filio, matrem adhuc agere. Scribonianus arma in 7
Illyrico contra Claudium moverat : fuerat Pætus in par-
tibus, et occiso Scriboniano, Romam trahebatur. Erat 8
adscensurus navem : Arria milites orabat, ut simul im-
poneretur. «Nempe enim, inquit, daturi estis consulari
viro servulos aliquos, quorum e manu cibum capiat, a
quibus vestiatur, a quibus calcietur : omnia vel sola præ-
stabo.» Non impetravit. Conduxit piscatoriam navicu- 9
lam, ingensque navigium minimo sequuta est. Eadem
apud Claudium uxori Scriboniani, quum illa profitere-
tur indicium : «Ego, inquit, te audiam, cujus in gre-
mio Scribonianus occisus est, et vivis?» Ex quo manife-
stum est, ei consilium pulcherrimæ mortis non subitum
fuisse. Quin etiam quum Thrasea, gener ejus, depreca- 10
retur, ne mori pergeret, interque alia dixisset : «Tu vis
ergo filiam tuam, si mihi pereundum fuerit, mori me-
cum?» respondit : «Si tam diu tantaque concordia vixerit
tecum, quam ego cum Pæto, volo.» Auxerat hoc responso 11
curam suorum : attentius custodiebatur : sensit; et : «Ni-

7. *Furius Camillus Scribonianus*, Dalmatiæ legatus, bellum civile movit sub Claudio, sed a militibus, in pœnitentiam religione conversis, destitutus, morte voluntaria periit. Sueton. Claud. 13. Ed.

8. *Nempe.* Non est h. l. indignantis. Serio Arria hoc argumento ad milites usa est, quos, omnis expertes humanitatis, ita demum flectere posse putabat, si quid iis compendii ostenderet. S. — *Omnia vel sola præstabo.* Rom. *Omnia sola præstabo.* H.

9. *Ingensque...sequuta est.* Cogita, quam periculosum sit navicula piscatoria *improbum Adriam* trajicere, hocque otiosum, aut alienum esse negabis. S.

—*Ego...te audiam.* Et videam lucis usura fruentem, et periculum amicis mariti tui creantem, ut ipsa impunitatem consequaris. Illud enim fere præmium *indicii.* Formulam *profiteri indicium* illustravit Cort. ad Sall. Jug. XXXV, 6. G.

— *Et vivis.* Supple *quæ.* Vid. Burmann. ad Phædr. I, 22, 12. S.

— *Pulchra mors*, καλὸς θάνατος, honesta, gloriosa, quæ fortem animum indicat. Talis habebatur mors eorum, qui vel in prælio fortiter pugnantes cadebant, vel gravi de caussa ipsi vitam finiebant. Ed.

hil agitis, inquit; potestis enim efficere, ut male moriar;
12 ne moriar, non potestis.» Dum hæc dicit, exsiluit cathedra, adversoque parieti caput ingenti impetu impegit, et corruit. Refocillata, «Dixeram, inquit, vobis, inventuram me, quamlibet duram, ad mortem viam, si vos facilem negassetis.»
13 Videnturne hæc tibi majora illo, *Pæte, non dolet*, ad quod per hæc perventum est? quum interim illud quidem ingens fama, hæc nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia esse clariora, alia majora. Vale.

11. *Ut male moriar.* Mox *dura ad mortem via.* De alia hujus locutionis significatione vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola. S.

12. *Cathedra* in primis sella erat mulierum. Ed.

— *Refocillata, dixeram, inquit.* Rom. *Focillata, dixeram, inquit.* H. — Gierigius recepit *focillata.* Ed.

13. *Videnturne.* Id est, annon videntur? — *Ne* hic affirmantis est, non, ut sæpius, negantis. Infra ep. 21, 6. «Meritone eum....et tunc dimisi amicissime, etc.» Supra II, 17, 29. «Justisne de caussis eum tibi videor incolere, etc.» Vid. Heusing. ad Cicer. de offic. pag. 693. S.

— *Unde colligitur...majora.* Adnexa hæc perinvitus video, gauderemque, si quis ea codex non agnosceret. Talia margines per me licet obsideant. S.

XVII.

Anxius de salute amici ob silentium ejus, monet, ut propediem nuntiet, quid agat.

C. PLINIUS SERVIANO * SUO S.

Rectene omnia? quod jampridem epistolæ tuæ cessant.
2 An omnia recte; sed occupatus es tu? An tu non occu-

XVII. * *Serviano* Noster scripsit etiam VI, ep. 26, quum ille Fusco Salinatori filiam destinasset. Præfuit Germaniæ, et inde transiit in Pannoniam. Sub Adriano, cujus sororem Paulinam in matrimonio habebat, bis consulatum gessit; sed nonagesimum annum agens, mori ab eo coactus est. Ed.

1. *Rectene omnia?* Interrogatio solliciti et metuentis aliquid sinistrum, ut illud *satin' salvæ?* apud

patus; sed occasio scribendi vel rara, vel nulla? Exime hunc mihi scrupulum, cui par esse non possum. Exime autem vel data opera tabellario misso : ego viaticum, ego etiam præmium dabo : nuntiet mihi modo, quod opto. Ipse valeo, si valere est, suspensum et anxium vi- 3
vere, exspectantem in horas, timentemque pro capite amicissimo, quidquid accidere homini potest. Vale.

Livium I, 58, et alias sæpe. Quin Ter. Andr. IV, 6, 9. *Quid vos quo pacto hic? sati'ne recte?* Et Noster VI, 2, 10, *Ecquid omnia in tua* (domo) *recte?* Vid. omnino Brisson. de form. VIII, 65, pag. 724, nuperæ edit. Cæterum hunc locum repræsentavimus ex conjecturis Casauboni, quas firmant libri, qui Cortio patuere. Vulgata sententiam non habet, nisi quid forte exsculpis, lector, ex istis : « Rectene omnia, quod jampridem epistolæ tuæ cessant, an non omnia recte? Sed occupatus es tu. An tu occupatus? Sed occasio scribendi vel rara, vel nulla. » G. — Rom. « Rectene omnia, quod jam pridem epistolæ tuæ cessant? an non omnia recte, sed occupatus es tu? An non occupatus, sed occasio? » Hæc a vera lectione, quam Cortius restituit, non longe recedunt. H.

2. *Exime hunc mihi scrupulum.* Ita etiam Rom. H. — *Nuntiet mihi modo, quod opto.* Rom. *nuntiet modo, quod opto.* H.

XVIII.

Panegyrici, uberius, quam in senatu dixerat, elaborati, recitationem cum voluptate exceptam denarrat. Altera *præfatio* panegyrici hæc epistola est. Ed.

C. PLINIUS SEVERO * SUO S.

Officium consulatus injunxit mihi, ut reipublicæ nomine principi gratias agerem. Quod ego in senatu quum

XVIII.* *Catilius Severus,* ad quem I, ep. 22, scripsit. Ed.

1. Quum, tempore Augusti, novi *consules* sponte cœpissent suo nomine *gratias agere* Cæsari, postea senatusconsulto constitutum est, ut id facerent etiam *nomine reipublicæ.* Ed.

ad rationem et loci et temporis ex more fecissem; bono civi convenientissimum credidi, eadem illa spatiosius et
2 uberius volumine amplecti : primum, ut imperatori nostro virtutes suæ veris laudibus commendarentur : deinde, ut futuri principes non quasi a magistro, sed tamen sub exemplo præmonerentur, qua potissimum via possent ad
3 eandem gloriam niti. Nam præcipere, qualis esse debeat princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac prope superbum est : laudare vero optimum principem, ac per hoc posteris, velut e specula lumen, quod sequantur,
4 ostendere, idem utilitatis habet, arrogantiæ nihil. Cepi autem non mediocrem voluptatem, quod, hunc librum quum amicis recitare voluissem, non per codicillos, non per libellos, sed *si commodum esset*, et *si valde vacaret*, admoniti (nunquam porro, aut valde raro, vacat Romæ, aut commodum est, audire recitantem) fœdissimis insuper tempestatibus per biduum convenerunt : quumque modestia mea finem recitationi facere voluisset, ut ad-
5 jicerem tertium diem, exegerunt. Mihi hunc honorem

— *Ad rationem et loci et temporis.* Rom. *Ad rationem loci et temporis.* H.

3. *Pulchrum*, etc. Honestum et utile, alios præceptis monere in re tam gravi. *Onerosum*, quia invidiosum et offensæ plenissimum est. *Superbum*, arrogans, tantam rei gravitatem præceptis assequi velle. Hunc sensum sequentia etiam confirmant : *idem utilitatis habet, arrogantiæ nihil.* E.

4. *Quod, hunc librum*, etc. Interpunge ita : *quod, hunc librum quum amicis recitare voluissem.* Vulgo post *librum* incidunt. H. — Obsecutus sum bene monenti. Sic et Ernestius distinxerat. S. — *Hunc librum.* Nuspiam Panegyrici nomine usus est, nec constat, an ipse hoc nomen orationi suæ præfixerit. Ed. — *Libellos.* Facit huc inprimis Dialog. de Orator. cap. 9, ubi orator, ut habeat, qui audire dignentur, *Libellos dispergere* dicitur. Vid. Schulz. ad h. l. pag. 33, sq. S. — *Sed si commodum*, etc. Rom. *Sed si commodum et si valde vacaret, admonui.* H. — *Porro;* autem. Plinius I, 8, 10, « Oculorum porro et aurium voluptates adeo non egent, etc. » I, 24, 4, « Scholasticis porro dominis, ut hic est, sufficit, etc. » VI, 32, 2, « Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio. » S.

5. *Mihi hunc honorem habitum putem, an studiis?* Tertium esse potuit, Secunde : *Principi.* S.

habitum putem, an studiis? Studiis malo, quo prope exstincta refoventur. At cui materiæ hanc sedulitatem præ- 6
stiterunt? Nempe quam in senatu quoque, ubi perpeti necesse erat, gravari tamen vel puncto temporis solebamus, eandem nunc et qui recitare, et qui audire triduo velint, inveniuntur: non quia eloquentius, quam prius, sed quia liberius, ideoque etiam libentius scribitur. Accedet ergo hoc quoque laudibus principis nostri, 7
quod res antea tam invisa quam falsa, nunc ut vera, ita amabilis facta est. Sed ego quum studium audientium, 8
tum judicium mire probavi. Animadverti enim severissima quæque vel maxime satisfacere. Memini quidem, me 9
non multis recitasse, quod omnibus scripsi: nihilominus tamen, tanquam sit eadem omnium futura sententia, hac severitate aurium lætor. Ac sicut olim theatra male musicos canere docuerunt, ita nunc in spem adducor, posse

— *Exstincta*, immanitate inprimis Domitiani, qui exsiliis puniebat studia. Ed.

6. *Nempe quam*, etc. Rom. «Nempe quam [*Medic.* qua] in senatu quoque, ubi perpeti necesse erat, gravari tamen vel puncto temporis solebamus, eadem [*pro* eandem] nunc et qui recitare, et qui audire triduo velint, inveniuntur. «*Cortius conjicit*, Nempe quæ, *deinde* eadem nunc. Cum eo recitare *præfero vulgato* recitari.» H. — *Liberius*. Securius, sine metu, ne quid apertius dictum, etiamsi verissimum sit, offendat. Sane, quum animus scribentis ita liber et securus est, non libentius solum, sed et melius scribi potest. E.

8. *Severissima*. Pressius et adstrictius scripta, austera; quibus opponuntur stilus lætior, hilarius et quasi exultantius scripta, dulcia, blanda. Fallitur Gierigius, ad censuram vitiorum gravem et liberam referens. Scilicet antea de auditorum sedulitate Plinius egit: nunc eorum judicium (*Geschmack*) laudat, quod dulcia minus quam austera probarint. S.

9. *Nihilominus*, etc. Rom. *Nihilominus, tanquam sit eadem*, sine *tamen*. H.

— *Theatra male musicos*. Corruptorum ab aula hominum judicium secuti tum scriptores: nunc spes est, meliora etiam scripturos homines, quum aulæ vitia rectum de scriptis judicium non amplius pervertunt. G. — *Musica* omnem liberalem institutionem complectebatur. Ed. — Cod. Helmst. «Theatra male canere musicos docuerunt. *Ut mox omnes:* bene canere musicos doceant.» Sed vulgaris ordo bene habet. Vid. Bentl. ad Hor. A. P. 441. S.

fieri, ut eadem theatra bene canere musicos doceant.
10 Omnes enim, qui placendi caussa scribunt, qualia pla-
cere viderint, scribent. Ac mihi quidem confido in hoc
genere materiæ lætioris stili constare rationem, quum ea
potius, quæ pressius et adstrictius, quam illa, quæ hi-
larius et quasi exsultantius scripsi, possint videri arces-
sita et inducta : non ideo tamen segnius precor, ut quan-
doque veniat dies (utinamque jam venerit!) quo austeris
istis severisque dulcia hæc blandaque vel justa posses-
11 sione decedant. Habes acta mea tridui : quibus cognitis
volui tantum te voluptatis absentem et studiorum nomi-
ne et meo capere, quantum præsens percipere potuisses.
Vale.

10. *Ac mihi quidem*, etc. Rom. *At mihi quidem, confido, in hoc genere materiæ lætioris stili*. H.—*Mihi... constare rationem*, id est, me jure quodam meo stilum lætiorem in argumento panegyrico consectatum esse, quæque hilarius et quasi exultantius scripsi, non posse videri arcessita et ab hoc materiæ genere aliena. S. — *Lætioris stili*. Sic in pari fere auctoritate malui quam *latioris*, quia synonymως videtur deinde dicere, *hilarius* et *exsultantius*. G. — Cæterum *lætum* illud genus dicendi, quod et *hilare, suave, dulce* Rhetores appellant, in verbis quidem delectum et concinnitatem auribus gratam, in sententiis autem habet quum copiam, qua sæpe in amœniores locos excurritur, tum acumina, facetias, similiaque ad delectationem comparata. Huic contrarium est, quod *pressum adstrictumque* Plinius appellat, magis rerum brevitatem et necessitatem quandam, verborumque et sententiarum nudam et directam rationem consectans. Si cui hæc brevia non sufficiunt, consulat quæ in Lex. Technol. Rhet. lat. s. v. *lætus, hilaris, adstrictus, suavis, dulcis* copiosius diximus. E. — *Inducta*. Inducuntur, quæ aliena sunt. Cf. Hor. A. P. 11, S. — *Non ideo tamen segnius precor*. Nihil mutat hic Rom. sed tamen apertum est, legi debere *secius*, cui librarii perpetuo fere alterum substituunt. Id et factum lib. VI, ep. XX, 5, ubi rescribendum, *nihilo secius ego intentus in librum*. Vide me ad Cornel. Nep. Dat. c. 2, 5. H. — Assentior Heusingero. Est tamen ubi *segnius* locum suum jure tueatur. Vid. Drakenb. ad Liv. VI, 38, 8, et interpr. ad Jul. Cæs. de B. G. II, 7, p. 618, sq. ed. Oudend. S.

11. *Volui tantum te voluptatis*. Rom. *Volui tantum voluptatis*, sine *te*. H.

XIX.

Consulit, an emat prædia suis agris vicina, propositis in utramque partem rationibus.

C. PLINIUS CALVISIO RUFO SUO S.

Adsumo te in consilium rei familiaris, ut soleo. Prædia agris meis vicina, atque etiam inserta, venalia sunt. In his me multa solicitant; aliqua nec minora deterrent.
2 Solicitat primum ipsa pulchritudo jungendi : deinde, quod non minus utile quam voluptuosum, posse utraque eadem opera, eodem viatico invisere, sub eodem procuratore, ac pæne iisdem actoribus habere, unam villam colere et ornare, alteram tantum tueri.
3 Inest huic computationi sumptus supellectilis, sumptus atriensium, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii instrumenti : quæ plurimum refert, unum in locum conferas, an in diversa dispergas.
4 Contra vereor, ne sit incautum, rem tam magnam iisdem tempestatibus, iisdem casibus subdere. Tutius videtur, incerta fortunæ possessionum va-

XIX. 2. *Procurator* omnino qui curat res alterius. Cives Romani in prædiis habebant *procuratorem;* ei subjecti erant *actores*, servi primarii ad varia ministeria obeunda destinati, ad rationes scribendas, ad reditus a colonis exigendos. Ed. — *Ac pæne iisdem actoribus habere.* Rom. *Ac pæne iisdem habitatoribus habere.* Hoc alienum. H.

3. *Topiariorum.* Vid. Clav. Cic. h. v. S. — *Topiarii* quorum *ars topiaria*, curabant ea, quæ hortis essent ornamento. Ed. — *Atque etiam venatorii instrumenti.* Rom. *atque et venatoria instrumenta.* Melior vulgata. H.

4. *Incerta fortunæ.* Livius XXX, 15, 4 : « fidum e servis vocat, sub cujus custodia regio more ad incerta fortunæ venenum erat. » Apud eundem XXX, 30, 11, Hannibal in eximia illa ad Scipionem oratione : « Non temere incerta casuum reputat, quem fortuna nunquam decepit. » S.

rietatibus experiri. Habet etiam multum jucunditatis soli
5 cælique mutatio, ipsaque illa peregrinatio intersita. Jam, quod deliberationis nostræ caput est, agri sunt fertiles, pingues, aquosi: constant campis, vineis, silvis, quæ materiam et ex ea reditum sicut modicum, ita statum
6 præstant. Sed hæc felicitas terræ imbecillis cultoribus fatigatur: nam possessor prior sæpius vendidit pignora: et dum reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in posterum exhausit, quarum defectione rursus reliqua
7 creverunt. Sunt ergo instruendi complures frugi manci-

— *Intersita*, interposita. Bona lectio, Gierigio nullo jure durissima visa. Is cum Cortio e duobus codicibus *inter sua*; quod non imiter. Sæpe *it* librariorum socordia in *u* depravavit. Horat. ep. I, 18, 12, *Sic iterat voces*. Ibi Barthius in codice reperit, *Sic uerat voces*; inepte. Vid. Bentleium. S.

5. *Jam quod deliberationis nostræ caput est*. Rom. *Quod deliberationis nostræ caput est*. H. Cf. Excerpta Brummeri. Nostra lectio præstat. S.

6. *Felicitas. . .fatigatur*. Fertilitas illa terræ coercetur et impeditur cultoribus *imbecillis*, hoc est, qui propter vendita pignora et æs alienum non possunt recte et utiliter colere agros suos. E.

— *Vendidit pignora*. Colonis ablata a duro domino (Servianæ hypothecæ nomine, qua obligantur coloni bona domino), si ii morosi viderentur in solvendis reliquis. *Pignora* autem quum nominat, comprehendit in primis instrumentum rusticum, de quo postea lege Honorii et Theodosii 8, C, quæ res pignori, cautum est. « Pignorum gratia aliquid, quod ad culturam agri pertinet, auferri non convenit.» His nimirum ablatis, ipse cultus agrorum impeditur, ac debilitantur coloni, auctis denuo reliquis. *Reliqua*, ἐλλείμματα, funestum nomen, ut hodie *die Reste*, *der Rückstand*, apud rusticos nostros. G. — *Quarum defectione*, etc. Rom. *Quarum defectione rubus, reliqua incommoda creverunt*. Hic Rom. pessimis accedit. H.

7. *Instruendi. . .mancipes*. Exhaustis veteribus colonis, vel iidem ipsi, vel iis majorem partem dissipatis, aut migrare jussis adeo, alii novi mancipes *instruendi sunt*, et ornandi instrumento et rebus aliis necessariis, ut *frugi* et utiles sibi ac domino esse possint. De novis quidem mancipibus (qui a colonis nomine solo differunt, quod latius patet et omne genus redemptoris complectitur) hic agi, satis illud indicat, quod negat Plinius *se vinctos habere*, quibus colere agrum possit. Sic, puto, satis commode interpretari licet vulgatam lectionem. Est et alia a Gronovio prolata ex libris, et probata Cortio, *instruendi eo pluris, quod frugi, mancipes*, quæ ad sententiam parum a nobis discedit. Cæterum erat, quum aliter caperemus hunc locum, et *pignora* intelligeremus natos colonorum, a sævis dominis ablatos co-

pes : nam nec ipse usquam vinctos habeo, nec ibi quisquam. Superest, ut scias, quanti videantur posse emi; sestertio tricies : non quia non aliquando quinquagies fuerint, verum et hac penuria colonorum et communi temporis iniquitate, ut reditus agrorum, sic etiam pre-
tium retro abiit. Quæris, an hoc ipsum tricies facile col- 8
ligere possimus? Sum quidem prope totus in prædiis, aliquid tamen fœnore; nec molestum erit mutuari. Acci-

lonis cunctatoribus, venditosque; quorsum utebamur aliquot legibus Codicis ex L. II, tit. 47—52, e quibus apparet, fuisse tum colonos servilis conditionis, eos certe, qui adscripticii vocantur; et loco ex Evangelio Mat. XVIII, 24, ubi ad reliqua solvenda vendere jubetur, sive procurator est, sive villicus, uxorem ac liberos; itemque illa Noodtiana sententia de jure liberos vendendi ad Constantini usque M. ætatem durante. Sed in viam me reduxit consultissimus idemque humanissimus Gebauerus noster, qui me docuit, colonos servilis conditionis et adscripticios ad Constantini demum serius ævum pertinere, et a barbaris et Germanis videri in Romanum imperium invectos; jus autem illud vendendi liberos jam Plinii ætate ita fuisse restrictum, ut non nisi quum ad extrema ventum esset, uti illo liceret. Itaque manendum tandem putavi in ea quam supra proposui, probataque Gebauero, interpretatione. G. — Rom. *Sunt ergo instruendi eo pluris, quod rugi mancipiis.* [Ald. etiam *mancipiis*]. Hoc est, priores ergo coloni, quod frugi sunt, instruendi sunt mancipiis, sive servis *vinctis*, quum ipsorum paucitas labori non sufficiat, idque *eo pluris*, id est, eo majore impensa, quod nec ipse vinctos habeo, nec *ibi*, in illis prædiis, aliqui sunt. Hanc interpretationem causalis particula *nam* exigere videtur : quæ si abesset, *pluris* esse *plures* dicerem. Itaque et Gronovius illud explicat, *eo majore pecunia opus est ad eos instruendos*, qui vero *mancipes* maluit. H.

— *Vinctos* scil. compedibus. A talibus servis multi agri colebantur. Ed. — *Nec ibi quisquam. Superest.* Post *quisquam* intellige, *vinctos habet.* Non est disciplina illius viciniæ, habere vinctos in agris, quorum conducere operas a dominis possis : sed colonis utuntur s. mancipibus. Debetur hæc distinctio ingenio Gruteri. Vulgo legebatur, *nec ibi quisquam superest.* Nihil solemnius Secundo illa formula, *superest ut*, v. g. X, 50, 3; X, 93, 3, etc. G. — Rom. *Superest.* Lege cum Cortio : *Superest, ut scias.* H.

8. *Fœnore.* Cortius ex Mediceo et conject. Lectii *fœnero* legit. Si *fœnore* servandum, ita interpungam : aliquid tamen fœnore (nec molestum erit mutuari) accipiam a socru. G. — Rom. *aliquid tamen fœnore*, ut vulgo : sed verior lectio est *fœnero*, vel *fenero*. H. — Idem placebat Ernestio, qui, expuncta Gesneri nota, hanc erat appositurus : « *Fœnero.* » Ita Cortius ex Medic. et conjectura Lectii, pro *fœnore*, quod male coi-

9 piam a socru, cujus arca non secus ac mea utor. Proinde hoc te non moveat, si cætera non refragantur, quæ velim quam diligentissime examines: nam quum in omnibus rebus, tum in disponendis facultatibus plurimum tibi et usus et providentiæ superest. Vale.

bat cum cæteris; nec ego dubitavi cum Bipont. et Gierigio illud reponere. Sensus est: omnes meas facultates collocavi quidem in prædiis, aliquam tamen pecuniam in fœnore collocatam habeo. Gesnerus, si *fænore* servandum sit, ita interpungendum censebat: aliquid tamen fœnore, (nec molestum erit mutuari) accipiam a socru, etc. S.

XX.

In comitiis modum per tabellas suffragandi restitutum narrat, ex quo incommoda futura auguratur. Epistola non contemnenda, quæ partem antiquitatis romanæ illustrat. Ed.

C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Meministine, te sæpe legisse, quantas contentiones excitarit lex tabellaria, quantumque ipsi latori, vel gloriæ,
2 vel reprehensionis adtulerit? At nunc in senatu sine ulla dissensione hoc quidem, ut optimum, placuit. Omnes
3 comitiorum die tabellas postulaverunt. Excesseramus sane

XX. Inscr. Rom. *Mesio Max.* H.

1. *Lex tabellaria.* De suffragiis, invidiæ vitandæ caussa, non voce, sed tabella ferendis, de qua laudatus hic a viris doctis Cic. de LL. III, 15, sq. De ipsa ratione suffragia ferendi, fraudisque et nectendæ, et deprehendendæ, quædam a nobis disputata sunt ad Varr. de R. R. III, 5, 18, p. 335, sq. G.

2. *In senatu.* Ad quem *comitia e campo translata* jam Tiberii ætate, teste Tacito Ann. I, 15, 1, ubi Lipsius peculiari excursu, quibus illud gradibus, initio a Julio Cæsare facto, contigerit, declarat. G. — *Hoc quidem.* Melius Cortius *hoc idem* ex libris suis aliorumque. Vid. eundem ad Ciceron. ep. VII, 17, 10. Sic et alibi librarii lapsi sunt. Cf. Drakenb. ad Liv. VI, 20, 12. S.

3. *Sane.* Nostrum *freylich.* S. —

manifestis illis apertisque suffragiis licentiam concionum. Non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique sedendi dignitas custodiebatur. Magni undique dissonique 4
clamores : procurrebant omnes cum suis candidatis : multa agmina in medio; multique circuli et indecora confusio : adeo desciveramus a consuetudine parentum, apud quos omnia disposita, moderata, tranquilla, majestatem loci, pudoremque retinebant! Supersunt senes, ex 5
quibus audire soleo hunc ordinem comitiorum. Citato nomine candidati, silentium summum. Dicebat ipse pro se, vitam suam explicabat, testes et laudatores dabat, vel eum, sub quo militaverat, vel eum, cui quæstor fuerat, vel utrumque, si poterat : addebat quosdam ex suffragatoribus : illi graviter et paucis loquebantur; plus hoc, quam preces, proderat. Nonnunquam candidatus aut 6
natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat : audiebat senatus gravitate censoria; ita sæpius digni, quam gratiosi, prævalebant. Quæ nunc immodico favore 7
corrupta, ad tacita suffragia, quasi ad remedium, decurrerunt; quod interim plane remedium fuit : erat enim novum et subitum. Sed vereor, ne procedente tempore 8

Licentiam concionum. Cicero ep. II, 12, init. ad Cœlium : *tumultuosæ conciones.* S.

4. *Magni...clamores.* Rom. « Magni denique et undique dissoni clamores. » *Lege*, magni undique et dissoni clamores. *Pro* undique alii scripserunt « denique. » H.

5. *Et laudatores dabat*, etc. Rom. *Et laudatores dabat, vel eum sub quo legatus, vel eum, cui quæstor fuerat.* lectio optimorum librorum. H. — Gierigius negat latinitatis rationem pati *sub quo legatus ;* quo jure, ipse viderit. Mox tres codices : *sub quo quæstor fuerat.* Quod et ipsum bonum. S.

7. *Quæ nunc...decurrerunt.* Ciceroniana figura, adjuncta ponuntur pro subjectis. Sententia enim hæc est, « quæ quum corrupta sunt, decurrerunt homines; *vel*, quibus corruptis decursum est. » Ipsi profecto homines corrupti, animadversa levitate sua, cui aliter obsisti non posset, decurrerunt ad illud remedium. G. — Rom. *Quasi ad remedium decucurrerunt.* H. — Miror, Cortium hanc formam, quam in libris suis reperisset, vulgatæ non prætulisse. Sed omnino in talibus parum constans fuit. Vide eum p. 57, 98, 188, 202, 407; Cf. Drakenb. ad Liv. I, 12, 8; I, 15, 1. S.

ex ipso remedio vitia nascantur. Est enim periculum, ne tacitis suffragiis impudentia irrepat : nam quotocuique eadem honestatis cura secreto, quæ palam? Multi
9 famam, conscientiam pauci verentur. Sed nimis cito de futuris : interim beneficio tabellarum habebimus magistratus, qui maxime fieri debuerunt : nam ut in recuperatoriis judiciis, sic nos in his comitiis, quasi repente
10 apprehensi, sinceri judices fuimus. Hæc tibi scripsi, primum ut aliquid novi scriberem, deinde ut nonnunquam de republica loquerer, cujus materiæ nobis quanto rarior,
11 quam veteribus, occasio, tanto minus omittenda est. Et hercule, quousque illa vulgaria? *Eho, quid agis? Ecquid commode vales?* Habeant nostræ quoque literæ aliquid non humile, nec sordidum, nec privatis rebus
12 inclusum. Sunt quidem cuncta sub unius arbitrio, qui pro utilitate communi solus omnium curas laboresque suscepit : quidam tamen salubri quodam temperamento ad nos quoque velut rivi ex illo benignissimo fonte decurrunt, quos et haurire ipsi, et absentibus amicis quasi ministrare epistolis possumus. Vale.

9. *Nam ut in*, etc. Rom. *Nam ut recuperatoriis judiciis, sic nos his comitiis quasi repente.* Deest *in*. H. — *recuperatoriis judiciis.* Recuperatores ex omni conventu civium subito datos esse, ex Cic. Verr. III, 59, sq. et Liv. XXVI, 48, hic ostendit Cortius. Cæterum *repente apprehensi* eo *sunt sinceri judices*, quod tempus non habent corruptorem audiendi, vel struendi fraudem. G.

11. *Et hercule, quousque illa vulgaria?* etc. Rom. *Et mehercule quousque illa vulgaria? quid agis? et quid? commode vales?* H.

Ecquid. Num. Vid. Drakenb. ad Liv. XXVII, 10, 2; Horat. Turs. de Partic. cap. LXVI, 5. Sæpe confunditur cum *et quid.* Vide Oudend. ad Lucan. III, 38; Drakenb. ad Liv. V, 36, 5. S.

12. *Salubri quodam temperamento.* Cortius *quodam* omisit, bonorum librorum auctoritate. Laudo. Auribus quidem vulgata, *quidam tamen salubri quodam temperamento*, etc., parum placet. S.

XXI.

Mortem Martialis nuntiat; ejusque ingenium, ab ipso laudatus, laudat.

C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Audio Valerium Martialem decessisse, et moleste fero.
Erat homo ingeniosus, acutus, acer, et qui plurimum
in scribendo et salis haberet et fellis, nec candoris minus.
Prosequutus eram viatico secedentem; dederam hoc ami- 2
citiæ, dederam etiam versiculis, quos de me composuit.
Fuit moris antiqui, eos, qui vel singulorum laudes, vel 3
urbium scripserant, aut honoribus, aut pecunia ornare:

XXI. 1. *Martialem M. Valerius Martialis*, Bilbili Celtiberiæ oriundus, an. æt. 23 Romam venit, carminibusque suis inclaruit sub Domitiano potissimum, a quo jure trium liberorum angusto clavo et tribunatu auctus est, et quem plurimis carminibus extulit. Sed an. æt. 58, Chr. 97, in patriam rediit, quum anno superiore librum X, in quo Plinii laudes exstant, edidisset. Mortuus est an. 100, aut paullo post. Ed.

2. *Viatico.* Erat enim pauper et sæpe sublevandus liberalitate amicorum, ut ex multis ejus carminibus apparet. Ed. — *Secedentem.* In patriam suam Bilbilim. Videat. de tempore hujus secessus, mortisque adeo poetæ, Massonus in vita Plinii nostri ad A. Chr. C. § 12. Agit de hoc secessu suo ipse poeta in præfatione libri 12. G.

— *Dederam etiam versiculis.* Rom. *Dederam versiculis*, sine *etiam*. H.

3. *Fuit moris antiqui.* Rom. *Fuit moris antiquis.* Sic lib. II, epist. 19, 8, *ut illis moris erat.* H. — Add. VII, 27, 14, *reis moris est submittere capillum;* VIII, 19, 2, *Est autem mihi moris. Antiquis;* antea 20, 10, *veteribus.* Conf. Horat. Serm. I, 4, 117, *traditum ab antiquis morem servare.* S. — *Moris antiqui.* Exempla poetarum et historicorum, honoribus, aut pecunia ornatorum, interpretes multa retulerunt. Sic Ennius (Gierigii verba sunt ad h. l.) quia res Romanorum, atque etiam Scipionis celebraverat, ab hoc varie ornatus, ab illis in civitatem receptus est. Pompeius Theophanem Mitylenæum, scriptorem rerum suarum, in concione militum civitate donavit. Et Cicero, Arch. cap. IX — XI, docet Archiam vel ideo civitate di-

nostris vero temporibus, ut alia speciosa et egregia, ita hoc in primis exolevit: nam postquam desiimus facere
4 laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris, qui sint versiculi, quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipsum volumen, nisi quosdam tenerem: tu, si pla-
5 cuerint hi, cæteros in libro requires. Adloquitur Musam, mandat, ut domum meam Esquiliis quærat, adeat reverenter:

Sed, ne tempore non tuo disertam
Pulses ebria januam, videto.
Totos dat tetricæ dies Minervæ,
Dum centum studet auribus virorum,
Hoc quod secula posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas:
Hæc hora est tua, quum furit Lyæus,
Quum regnat rosa, quum madent capilli:
Tunc me vel rigidi legant Catones.

guissimum esse, quod omne ingenium contulerit ad populi Romani gloriam celebrandam. E. — *Speciosa et egregia.* Sic *magnus* et *speciosus* jungit Vellei. II, 76, 2, *æternus* et *speciosus* Valer. Max. II, 7, 15. Vid. Schwarz. ad Plin. Paneg. p. 40. S.

— *Nam postquam desiimus facere.* Rom. *Nam postquam desinimus facere.* H.

4. *Quibus gratiam retulerim.* Rom. *Quibus gratiam rettuli.* H.

5. *Esquiliis.* Sine præpositione et secunda litera *S* ex libris optimis posuit Cortius. Cæterum totum carmen Martialis exstat Epigr. X, 19. G. — Ita et Rom. sine præpositione, de qua Drakenb. ad Liv. lib. II, cap. 28, princip. H.

— *Tempore non tuo.* Alieno. Mox: *Hæc non est tua.* Liv. XLII, 43, 3, *suo maxime tempore atque alieno hostibus incipere bellum.* S. — *Pulses ebria januam.* Rom. *Pultes ebria januam.* Bene et poetarum more, qui hoc verbum frequentarunt. H. — Apud comicos frequentissimum *pultare ædes, fores, ostium.* Plautina loca collegit Pareus in Lex. Crit. p. 1016, b. S.

— *Arpinis.....chartis.* Ciceronis Arpinatis æmulum se nusquam negat Plinius. G.

— *Hæc hora est tua*, etc. Rom. *Hæc hora est tua, dum furit Lyæus, Dum regnat rosa, dum madent capilli.* H. — *Furit.* Furere, μαίνεσθαι, de magna compotantium hilaritate. Inde *Lyæus* Orpheo dictus μανικός. — *Rosa.* Coronati potabant. — *Madent;* delibuti unguentis *capilli.* Ed.

— *Catones.* Non Censorius et Uticensis, sed omnino viri severi et graves, quales qui *totos dant te-*

Meritone eum, qui hæc de me scripsit, et tunc dimisi 6
amicissime, et nunc, ut amicissimum, defunctum esse doleo? Dedit enim mihi, quantum maxime potuit, daturus amplius, si potuisset. Tametsi quid homini potest
dari majus, quam gloria, et laus, et æternitas? At non 7
erunt æterna, quæ scripsit. Non erunt fortasse: ille tamen scripsit, tanquam essent futura. Vale.

tricæ dies Minervæ. S. — Juvenalis in Satira secunda, vs. 40, sic aiebat; Tertius e cælo cecidit Cato. Ed.

6. *Meritone.* Vid. supra ad ep. 16, 13. S.

— *Quantum maxime potuit.* Rom. *Quantum maximum potuit.* Sic et Ald. Hoc Plinianum est, non *maxime.* Lib. II, ep. 13, 10. « Nam licet tribuas ei, quantum amplissimum potes. » Seneca ad Marciam cap. XX, pag. 182, Lips. « Comprehende quantum plurimum procedere homini licet : quantulum est. » Curt. lib. IV, cap. 8, 10. « Quanta maxima celeritate potuit, contendit. » H.

LIBER QUARTUS.

I.

Prosocero adventum suum significat, eodem itinere Tiferni templum dedicaturus.

C. PLINIUS FABATO * PROSOCERO SUO S.

Cupis post longum tempus neptem tuam meque una videre. Gratum est utrique nostrum, quod cupis; mutuo me hercule : nam invicem nos incredibili quodam desi-
2 derio vestri tenemur, quod non ultra differemus. Atque adeo jam sarcinulas adligamus, festinaturi, quantum itineris ratio permiserit. Erit una, sed brevis, mora : de-
3 flectemus in Tuscos, non ut agros remque familiarem oculis subjiciamus (id enim postponi potest), sed ut fun-
4 gamur necessario officio. Oppidum est prædiis nostris

I. * *Fabato.* Ad *Fabatum prosocerum*, cujus neptem e filio duxerat, plures epist. scripsit. Credunt esse eundem Calp. Fabatum, equitem Romanum, quem Tacit. An. XVI, 8, narrat, tanquam conscium incesti Lepidæ, accusatum esse, sed Neronem, circa summa scelera distentum, quasi minorem evasisse. Ex epistolis Plinianis videmus Comi consenuisse, atque in patriam liberalem fuisse. Ed.

1. *Neptem tuam.* Calpurniam filii Fabati hujus filiam, quam post obitum prioris uxoris duxerat. G.

2. *Atque adeo jam.* Cortius *atque jam adeo*, ordine verborum improbo. De *atque adeo* vid. Drakenb. ad Liv, X, 5, 14. S. — *Adligamus.* Pro simplici *ligamus*, minus tamen eleganter, si fides Plutarcho Moral. T. II, pag. 145, ed. Wyttenb. Τὸ δὲ δεσμεύειν ΑΛΛΙΓΑΡΕ λέγουσιν οἱ πολλοὶ Ῥωμαίων· οἱ δὲ καθαρεύοντες ἐν τῷ διαλέγεσθαι, ΛΙΓΑΡΕ. Sed fallitur. Vid. I. Fr. Gronov. ad Liv. VII, 24, 4; it. Drakenb. ad h. l. et ad V, 27, 9; Schneider. ad Columell. p. 569. Cæterum *adligavimus*, quod alii libri habent, pæne præferam. S. — *Tuscos;* ubique vocat prædium suum in Tuscis. Ed.

vicinum; nomen Tifernum Tiberinum; quod me pæne adhuc puerum patronum cooptavit, tanto majore studio, quanto minore judicio. Adventus meos celebrat, profectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego, ut re- 5
ferrem gratiam (nam vinci in amore turpissimum est), templum pecunia mea exstruxi : cujus dedicationem, quum sit paratum, differre longius, irreligiosum est.
Erimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo celebrare 6
constitui. Subsistemus fortasse et sequenti; sed tanto
magis viam ipsam corripiemus. Contingat modo te filiam- 7
que tuam fortes invenire! nam hilares certum est, si nos incolumes receperitis. Vale.

4. *Nomen Tifernum Tiberinum*, etc. Rom. « Nomen Tiferni Tiberini : quod me pæne adhuc puerum patronum cooptavit tanto majore studio, quanto minore judicio. » Ita contexuit, quæ vulgo disjunguntur. Recte factum puto; nam *judicio* utimur magis in cooptando patrono, quam in adventibus ejus celebrandis. Quid minoris judicii vero esse potuerat, quam quod puerum patronum sibi esse voluerat? H. — Scilicet vulgo, etiam, quod mireris, in Cortiana, adeoque, quod pæne indigneris, quum Gesnerus verum præiverit, in Gierigiana, post *judicio* non interpungitur. Quæ negligentia, ut vibia varam sequitur, Gierigium sic transversum egit, ut Secundum hæc minore judicio quam studio scripsisse dicat. S. — *Tifernum* (male alii *Tifernium*) Roma aberat ultra centesimum et quinquagesimum lapidem, versus Appenninum montem, ad Tiberim situm; inde *Tiberinum* dictum ad discrimen *Tiferni Metaurensis*. Tiberinum hodie *città di Castello*. Ed. —*Minore judicio*. Quia puer eram. G.

— *Angitur*. tristes sunt, quum ab iis discedo. *Gaudent honoribus*, quibus me afficiant, et colant. E. — *Honores* malim de iis intelligere, qui Plinio publice dabantur. S.

6. *Epulo celebrare*. In dedicatione omni epulas fuisse adhibitas ex Dione LVII, p. 610; Grut. Inscr. p. 414, 2; Savaro. ad Sidon. IV, 15, pr. ostendit Cortius. Et qui aliter? quum dedicatio sine sacrificio non fieret, nec sine epulis sacrificium, quemadmodum nec epulæ solemniores sine deorum honore : ipsa Ebræorum sacrificia epulis bonam partem comitata, etc. G.

— *Viam ipsam corripiemus*. Nimis ποιητικῶς pro caractere epistolico. Virgil. Æn. I, 418, *Corripuere viam interea*. S.

7. *Fortes*. Bene valentes. Ita sæpe in his epistolis Plinius *fortes* dicit, qui sunt bonæ valetudinis. E. — Vid. indicem. S.

— *Nam hilares certum est*. Optima lectio, quam miror Cortio displicuisse. Simili ellipsi Plinius I, 2, 1, *Nam vim tantam verborum qui possunt?* ut ibi scribendum. S.

II.

M. Regulum, morte filii dolorem simulantem, notabiliter perstringit.

C. PLINIUS CLEMENTI * SUO S.

Regulus filium amisit : hoc uno malo indignus, quod nescio an malum putet. Erat puer acris ingenii, sed ambigui : qui tamen posset recta sectari, si patrem non
2 referret. Hunc Regulus emancipavit, ut heres matris exsisteret. Mancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) fœda et insolita parentibus indulgentiæ simulatione captabat : incredibile est ; sed Regulum cogita.

II.* *Clementi.* Sine dubio est *Atrius Clemens*, ad quem I, ep. 10. Ed.

1. *Indignus.* Qui non meruit, adeoque commiseratione dignus. E. — Melius, ni fallor, Catanæus : «Sensus est, merebatur Regulus mortem filii, si eam malum putaret. Sed quum timendum obitum ejus optasset, ut heres filii existeret, ideo indignum censeo hoc malo, quia malum non credit, sed utile.» Profecto tota epistola tam plena est stomachi, tamque acerbe perstringit nebulonem illum, ut initium ejus a commiseratione sumptum esse vix credam. S.

2. *Emancipavit.* Filius in patris potestate ac manu dum est, nihil sibi adquirit, omnia patri. Reguli filium mater mores mariti exosa heredem non vult scribere, si in patris potestate esset ; vel quod ne corrumpatur metuit, vel ne insidias filio pater struat. Emancipat igitur et potestate sua solvit eum pater. Simillimam huic speciem habes VIII, 18, 4. G. — *Existeret.* Non simpliciter *esset* significat, ut fæx Scholasticorum postea usurpavit : sed *evaderet, prodiret, fieret.* G.

— *Mancipatum.* Debebat dicere, si recta via rem enarrare voluisset, *emancipatum.* Sed jocum una refert hominum, qui non tam solutum patria potestate Reguli filium ista emancipatione dicere vellent, quam nova indulgentia, muneribus, corruptelis, *mancipatum* patri, et nexu novo devinctum. Regulus igitur, ut est tota vita simulator et fallax, et e contrariis vitiis compositus, dum *emancipat* filium imaginaria venditione, re ipsa emit et *mancipat.* G. — Rom. *Emancipatum (ita vulgo ex moribus homines loquebantur.)* H. — Neque *homines* ferendum, nec *emancipatum* jocus hominum mores Reguli notantium postulat. Cæterum

Amissum tamen luget insane. Habebat puer mannulos mul- 3
tos, et vinctos, et solutos : habebat canes majores minores-
que : habebat luscinias, psittacos, merulas : omnes Regulus
circa rogum trucidavit : nec dolor erat ille, sed ostenta-
tio doloris. Convenitur ad eum mira celebritate; cuncti 4
detestantur, oderunt, et quasi probent, quasi diligant,
cursant, frequentant : utque breviter, quod sentio, enun-
tiem, in Regulo demerendo Regulum imitantur. Tenet 5
se trans Tiberim in hortis, in quibus latissimum solum
porticibus immensis, ripam statuis suis occupavit, ut est
in summa avaritia sumptuosus, in summa infamia glorio-
sus. Vexat ergo civitatem insaluberrimo tempore : et quod 6
vexat, solatium putat. Dicit se velle ducere uxorem : hoc
quoque, sicut alia, perverse. Audies brevi nuptias lu- 7
gentis, nuptias senis : quorum alterum, immaturum; al-
terum, serum est. Unde hoc augurer, quæris? Non quia 8
adfirmat ipse (quo mendacius nihil est), sed quia cer-
tum est, Regulum esse facturum, quidquid fieri non
oportet. Vale.

mancipare et *emancipare*, quum alterum pro altero multis locis poni possit, mirandum non est sæpe in libris confusa esse. Vid. Gesneri Thes. L. L. et Clav. Ciceron. S.

3. *Mannulos*. Manni, equi pusilli et speciosi, in deliciis erant hominum elegantiorum, quorum currus trahebant. Ed. — *Et vinctos et solutos*. Rom. et Ald. bene. H. — Vid. ad 2, 17, 2. S. — *Omnes.....trucidavit*. Vid. Kirchmann. de Funer. Romanor. L. III, c. IV, ubi et hoc Plinii loco utitur. S.

6. *Vexat...civitatem*. Dum secessu suo imponit necessitatem salutatoribus, et adloquendi consolandique caussa ad eum venientibus, per æstum et vapores Romanos iter illud suscipere. G.

7. *Audies brevi nuptias*. etc. Rom. *Audies brevi nuptias lugentis senis : quorum alterum*. H. — Male. Iteranda vox *nuptias*. S. — *Immaturum*, nondum maturum, nimis præcipitatum, ut qui in ipso luctu, quem gravissimum simulat, nuptias et voluptatem cogitet. G.

III.

Laus Antonini non tam ex honoribus, quos amplissimos gesserat, quam ex ingenio et stilo græco. Habet hæc epistola prope colorem orationis panegyricæ, et multum inest dignitatis. Ed.

C. PLINIUS ANTONINO * SUO S.

Quod semel atque iterum consul fuisti, similis antiquis; quod proconsul Asiæ, qualis ante te, qualis post te vix unus aut alter (non sinit enim me verecundia tua dicere, nemo) quod sanctitate, quod auctoritate, ætate quoque princeps civitatis, est quidem venerabile et pulchrum; ego tamen te vel magis in remissionibus mi-
2 ror: nam severitatem istam pari jucunditate condire, summæque gravitati tantum comitatis adjungere, non minus difficile, quam magnum est. Id tu quum incredibili quadam suavitate sermonum, tum vel præcipue stilo ad-
3 sequeris: nam et loquenti tibi illa Homerici senis mella

III. * *Antonino.* Dissensus inter Codd. facit, ut dubium sit, *Antoninone* legendum sit, an *Hadriano.* Laudati jam sunt a viris doctis Casaubon. in Capitolini Anton. Pium c. I, Reines. V. L. p. 277; Paullus Cigalinus de Plinii patria p. 1622. G. — Intelligitur autem M. Arrius Antoninus, avus maternus Antonini Pii, cui etiam Lib. IV, ep. 18, et V, 10, Plinius scripsit. E. — Rom. *Antonino.* Itaque non est, cur in omnibus vetustis exemplaribus *Hadriano* legi dicatur. H.

1. *Ego tamen te*, etc. Rom. *Ego tamen te vel magis in remissioribus miror.* Hoc in aliis etiam est, nec librariorum errore scriptum videtur pro *in remissionibus.* Dixerat, alios Antonini virtutem in administranda republica præstitam admirari: sibi eum magnum videri adfirmat in iis etiam rebus, quæ sint *remissiores*, in quibus minus se intendere soleant alii, quæ remisso ac soluto animo fiant, in quibus paullo plus quisque sibi indulgeat. Vox ipsa et Plinio et Suetonio, et aliis usitata; nec significatio rei, ad quam accomodatur, repugnat. H.

3. *Homerici senis.* Nestoris, de quo Il. α 249, Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέ-

profluere, et quæ scribis, complere apes floribus et nec-
tare videntur. Ita certe sum adfectus ipse, quum Græca
epigrammata tua, quum iambos proxime legerem. Quan- 4
tum ibi humanitatis, venustatis! quam dulcia illa! quam
antiqua! quam arguta! quam recta! Callimachum me,
vel Herodem, vel si quid his melius, tenere credebam:

λιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. G. — *Et nectare.* Al. *Nectere*, vel *innectere*, verba floribus et sertis illa quidem commoda et conjuncta, sed non nimis apta forte apibus. Et male sane hanc caussam egit, qui Ovidianum *innectere tempora sertis* huc advocavit. Majus præsidium illa habet Virg. Georg. IV, 250, *Complebuntque foros, et* floribus *horrea texent.* Unde Ambrosius *Intexta floribus horrea* illis tribuit. Quum tamen poeticum illud sit, et *nectare* sit ipsum quoque in bonis libris, hoc prætuli. G. — *Et, quæ scribis, complere apes floribus et innectere videntur,* cum Cortianis quibusdam Rom. Hoc etsi poetis familiarius est, hic tamen tolerari potest, ubi de industria poetarum sermonem imitatur, ut sæpe alibi et maxime lib. VIII, ep. 26. *Complere flor.* suavitatem significat, quæ ab ingenio est; *innectere* artem, quæ ingenium commendat. H.

4. *Humanitatis.* Leporis, urbanitatis, quæ sale et facetiis etiam ostenditur. Illa sæpe junguntur, ut apud Cic. de Orat. III, 8 et II, 67; cf. lib. I, 7. Hinc et *humanitatis sal*, epist. ad Att. I, 13. Copiosius hunc omnem de humanitate locum tractavimus in Lex. technol. Rhet. lat. s. v. *humanitas.* E. — *Quam dulcia illa! quam amantia* hic inserunt libri plerique, quod expunxit merito Cortius. G. — *Quam antiqua!* Desunt in Rom. H.

— *Callimachum me, vel Herodem.* Rom. *Callimachum, vel Herodem*, sine *me.* H. — *Herodem.* Vix patiuntur temporum rationes, ut Herodes ille nobilis sub Adriano et Antoninis sophista intelligatur, de cujus reliquiis Cl. Salmasius, de vita autem et temporum rationibus Olearius ad Philostratos immortaliter meriti sunt. Igitur vel alterius majoris Herodis memoriam intercedisse oportet, vel hic locus corruptela non vacat. *Phileten* suspicabatur Barthius, Callimacho alias etiam jungi solitum, *Eratosthenem* Cortius. Mihi N. L. G. — Non Herodem Atticum, sophistam, sed Herodem iambographum h. l. intelligi, primus demonstravit Ruhnkenius in Histor. Crit. Orat. Rutilio Lupo præmissæ p. 99, quem locum, quum sit commentarii instar, ipsis Ruhnkenii verbis huc transcribo: « Interpretes multa ad hunc Plinii locum moliuntur, satisque ostendunt, se de Herode iambographo nefando quidem quicquam audivisse. Ex ejus Choliambis fragmenta supersunt apud Zenobium VI, 10; Stobæum S. LXXI, p. 439; LXXVI, p. 453; XCVI, p. 530; CXVIII, p. 591; et Maximum T. II, p. 636. Nomen ejus abiit in notius Herodoti apud Etymolog. M. p. 411, 41, Ζήτριον διὰ τοῦ ῑ συνεσταλμένου. καὶ παρά Ἡροδότῳ. Ἄγ' αὐτόν εἰς τὸ ζήτριον. ἔστι δὲ χωλιαμβικὸν τὸ μέτρον. In mendoso Ἡροδότῳ hærebat Cl. Wesselingius Diss. Herodot. p. 29.

quorum tamen neuter utrumque aut absolvit, aut attigit.
5 Hominemne Romanum tam Græce loqui? non, medius fidius, ipsas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? invideo Græcis, quod illorum lingua scribere maluisti: neque enim conjectura eget, quid sermone patrio exprimere possis, quum hoc insiticio et inducto tam præclara opera perfeceris. Vale.

Idem Etymologi locus induxisse videtur Scaligerum ad Varron. de L. L. VI, p. 149, ut iamborum scriptorem *Herodotum* vocaret. Athenæus III, p. 86, B, laudat Ἡρώνδαν ἐν Συνεργαζομέναις, ubi Is. Casaubonus negat se alibi Herondam Comicum invenire. Verum non Comicus laudatur, sed, ut ex subjecto Choliambo apparet, iamborum scriptor, Herodes, qui patronymica et Doribus propria forma Ἡρώνδας dicitur; quod bene vidit Salmasius Exerc. Plin. pag. 111. Illam nominum formam illustrarunt Hemsterhusius ad Callimach. Fragm. p. 590, et Valkenarius ad Schol. in Euripid. Phœniss. p. 764. Denique Herodem iambographum cum Herode Attico gravissimo errore confundunt Interpretes Plinii, et Fabricius Bibl. Gr. vol. VIII. p. 710.» Hæc Ruhnkenius. Cæterum hujus Herodis fragmenta collegit Fiorillo ad calcem Herodis Attici p. 171. E. — *Neuter utrumque*. Nec Callimachus, nec Herodes in utroque genere poeseos, epigrammatico et iambico, perfectus fuit, hoc est, quod dicit, *neuter utrumque absolvit*. Deinde *neuter utrumque attigit*, hoc sensu addidit, quod Callimachus sola epigrammata, et non iambos, Herodes autem, missis epigrammatibus, iambos tantum scripsit. Inde igitur laudat Antoninum, qui utrumque optime scripserit. E. — Fallitur Ernest. Callimachum etiam in genere iambico operam posuisse, novimus. *Absolvit* refer ad Callimachum, *attigit* ad Herodem. Cæterum Cortius *utrumque* perperam explicat, ad illa, *Quantum ibi humanitatis.....quam recta!* pertinere censens, in iisque nescio quam oppositionem reperire sibi visus. S.

5. *Quum hoc insiticio et inducto.* Rom. *Quum in hoc insiticio et inducto.* Sic multi codices alii. H. — Præpositio nata videtur ex prægressa *m*. S. — *Insiticio.* Verbum paullo rarius, sed eleganter significans. *Insiticia* proprie sunt, quæ in aliam stirpem inseruntur, et loco non natali aluntur. Deinde transtulerunt ad alia, quæ loco non nativo posita intelligi volunt. Ita *insiticius somnus* Varronis est, R. R. I, 2, 5, qui medio die, vigilandique adeo tempore capitur: apud eundem II, 8, 1, *Insiticii et bigeneri muli,* in aliud genus insiti. Plane idem sibi vult *insitivus,* quod ostendunt non *insitiva* modo Horatii ep. 2, 19, *pira*, sed *insitivus* ille *Gracchus* Ciceronis pro Sextio c. XLVII, id est in illud genus eamque familiam fraude insertus. Sic *insitivi liberi* Phædr. III, 3, 10, per adulterium in alienam familiam illati. *Insiticius* igitur *sermo* est Græcus hominis non Græci, non primum enatus quasi in Antonino, sed arte paratus et illi velut insitus. Cf. infra IV, 18. G.

IV.

Tribunatum semestrem Calvisio Nepoti petit, et eum breviter quidem, graviter tamen commendat. Ed.

C. PLINIUS SOSSIO * SUO S.

Calvisium Nepotem validissime diligo, virum industrium, disertum, rectum, quod apud me vel potissimum est. Idem C. Calvisium, contubernalem meum, amicum tuum, arcta propinquitate complectitur : est enim filius sororis. Hunc ergo rogo semestri tribunatu splendidio- 2

IV. * *Sossio.* Non dubito quin *Sossius Papus* intelligendus sit, vir clarus sub Trajano, etiam Hadriano carus. Ed.

1. *Calvisium Nepotem.* Rom. *Varisidium Nepotem*, cum Medic. quod fortasse verum. Deinde *valdissime* pro *validissime*. H. — *Industrium... rectum.* Miror hæc a novissimo editore, Gierigio, sollicitata. In *disertum* offendit, quod in Tribuno militari eloquentia non magnopere desiderata fuerit. Hoc autem *rectum* ultimo loco positum ideo improbat, quod frigide illa addantur, *quod apud me vel potissimum est;* ita enim, inquit, omnes sani homines judicant. Me neutra ratio movet. Primum quis in *diserto* statim eloquentiam Demosthenicam, vel Ciceronianam cogitet? Est aliqua facundia, quæ unumquemque et decet et juvat in vita negotiosa. Deinde Plinius virtutes laudat non tribuni, sed hominis, quæ tamen etiam tribunum commendare possunt. Denique non video, cur frigide a Plinio addita sint ea, quæ fateri honestissimum est. Ergone nunquam virtutem laudabimus, nunquam dicemus, integritatem animi nobis cæteris bonis externis potiorem esse, quia omnes sani ita judicent? E. — *Rectum*, id est, bonum et honestum. Vid. Schwarz. ad Plin. Panegyr. p, 183. S.

2. *Hunc ergo rogo.* Rom. *Hunc, rogo*, omisso *ergo*. H. — Sic et Cortiana. Bene. S. — *Semestri tribunatu.* Ostendit, hoc ipso in primis loco usus, Lipsius de Mil. Rom. II, 9, propter multitudinem petentium *semestres tribunatus* datos; et hinc explicat obscurum ante locum Juvenalis VII, 89, de Paride Domitiani histrione,

Ille et militiæ multis largitur honorem,
Semestri vatum digitos circumligat auro.

Semestre enim *aurum*, annulus tribunorum semestrium. Confer ad h. loc. Masson. XX, 4; Turneb. Adv. l. XX, 11; et Appian. in Punicis. Ed.

3 rem et sibi et avunculo suo facias. Obligabis me, obligabis Calvisium nostrum, obligabis ipsum, non minus
4 idoneum debitorem, quam nos putas. Multa beneficia in multos contulisti : ausim contendere, nullum te melius, æque bene vix unum, aut alterum collocasse. Vale.

3. *Idoneum.* Proprie de debitore, qui solvendo est. Glossarium H. Stephani: Idoneum, Ἀξιόχρεων, Ἱκανόν. Item : Ἀξιόχρεως, Idoneus. S.

4. *Æque bene vix unum.* Rom. *Æque bene unum,* sine *vix.* H. — *Collocari* eleganter drr. beneficia, tropo sumpto a pecunia. Ed.

V.

Studium auditorii, quum recitaret orationem, comparat cum Æschinis auditoribus Rhodiis : in comparatione autem versatur tota epistola; et illa sublata, hæc ad nihilum concideret. Ed.

C. PLINIUS SPARSO * SUO S.

Æschinem aiunt petentibus Rhodiis legisse orationem suam, deinde Demosthenis, summis utramque cla-
2 moribus. Quod tantorum virorum contigisse scriptis non miror, quum orationem meam proxime doctissimi homines hoc studio, hoc adsensu, hoc etiam labore per bi-

V.* *Sparso* Noster scripsit etiam VIII, ep. 3. Quis fuerit non constat. Ed.

1. *Æschinem.* Vid. ea de re supra ad II, 3, 10. G. — *Summis...clamoribus.* Laudantium puta et plaudentium auditorum. Sic sæpius Noster, de quo vid. Ind. Sed etiam Cic. de Orat. I, 33, *hæc sunt, quæ* clamores *et admirationes in bonis oratoribus efficiunt.* Hinc illud ad Q. Fratr. III, 1, 3. *Clamores efficiam*, hoc est, mirificum quid præstabo. G. — Ita et Rom. sine verbis illis, quæ explicandi caussa aliquis, non ipse Plinius, adscripsit, *esse probatam.* Auditorum enim clamores, sive plausus intelliguntur. H.

2. *Labore.* Ita intentionem audiendi dicit, non quidem simpliciter ; sed quod illa intentio *per biduum* continuata molestior erat, et ad laboris similitudinem accedebat. E. — Verissime hoc. Secus habet id, quod vir doctissimus, vi hujus vocis nondum satis perspecta,

duum audierint : quamvis hanc intentionem eorum nulla
hinc et inde collatio, nullum quasi certamen accenderet.
Nam Rhodii quum ipsis orationum virtutibus, tum etiam 3
comparationis aculeis excitabantur : nostra oratio sine
æmulationis gratia probabatur. An merito, scies, quum
legeris librum, cujus amplitudo non sinit me longiore
epistola præloqui. Oportet enim nos in hac certe, in qua 4
possumus, breves esse : quo sit excusatius, quod librum
ipsum, non tamen ultra caussæ amplitudinem, extendimus. Vale.

adscripserat : « *Labore* non placet. Quidni *clamore ?* » S.

— *Quamvis hanc intentionem eorum.* Rom. *Quamvis intentionem eorum*, non ut vulgo *hanc intentionem*. H.

3. *Excitabantur*, ad acclamandum impellebantur. *Excitari* enim ad omnem animi commotionem declarandam adhibetur. Quidquid autem vim excitandi habet, id *aculeus* dicitur. Ed.

VI.

Laurentinum, propter studiorum secretum, reliquis prædiis præfert. Jucunda et ingeniosa epistola. Dominatur quoque venusta quædam simplicitas, et leniter defluit oratio. Ed.

C. PLINIUS NASONI SUO S.

Tusci grandine excussi; in regione Transpadana summa abundantia, sed par vilitas nuntiatur : solum mihi
Laurentinum meum in reditu. Nihil quidem ibi possideo 2

VI. 1. *Grandine excussi.* Horat. Carm. III, 1, 29, *verberatæ grandine vineæ*, Geoponic. I, 14, 2, οὔτε ἡ ἄμπελος, οὔτε τὰ σπέρματα ὑπὸ χαλάζης ἀδικηθήσεται. Græci uno verbo χαλαζοβολεῖσθαι. Clem. Alex. Strom. L. VI, p. 754, ed. Pott. χαλαζοβλήσειν μελλόντων νεφῶν· leg. χαλαζοβολήσειν. Asclepiad. in Anal. Brunck. T. I, p. 216. Νίφε, χαλαζοβόλει, etc. Plutarch. Mor. T. III, p. 10, ed. Wyttenb. νέφη χαλαζοβόλα. S. — *Par vilitas.* Non minus summa, quam est abundantia. Hæc

præter tectum et hortum, statimque arenas : solum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimum scribo : nec agrum (quem non habeo) sed ipsum me studiis excolo; ac jam possum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, sic ibi
3 scrinium ostendere. Igitur tu quoque, si certa et fructuosa prædia concupiscis, aliquid in hoc litore para. Vale.

enim fere conjuncta sunt. Cic. in Verr. III, 98 : «Annona pretium, nisi in calamitate fructuum, non habet. Si autem ubertas in percipiendis fructibus fuit, consequitur vilitas in vendendo, etc.» G.—Rom. *Summa abundantia, sed parum utilitatis.* Hinc apparet, apud Cicer. lib. III, offic. cap. XII, 10, recte emendatum esse *tritici vilitas,* etsi ibi in omnibus prope libris est *utilitas.* H. — Similiter *copiam* cum *vilitate* conjungit Livius XLV, 33, 3: *ea copia rerum, ea vilitas annonæ.* Ubi item al. *utilitas.* Sic *vilis* et *utilis* confunduntur. Vid. Drakenb. ad Livium XXXV, 14, 4. Burmann. ad Vellei. p. 910, ed. Ruhnk. S.

2. *Statimque arenas.* Est enim maritima villa ipsi littori imposita. Vid. II, 17. G.

3. *Certa.* Quum alias *fides* prædiorum laudetur, vel accusetur *fallacia :* hic Plinius alludens eo nomine *certa* vocat, quod ingenii fetus subministrant, nullis tempestatum casibus expositos. G.—*Litore.* Jocose quasi litus caussa esset illius reditus.

VII.

Reguli ingenium et industriam in laudando et ornando filio describit.

C. PLINIUS LEPIDO * SUO S.

Sæpe tibi dico, inesse vim Regulo. Mirum est, quam efficiat, in quod incubuit. Placuit ei lugere filium : luget,

VII. * Quis fuerit Lepidus non constat. Plinius consuetudine ejus assidua usus esse videtur : Comensem fuisse apparet. Ed.

1. *Vim.* quam mox ipse explicat, intentionem, quicquid velis, obtinendi, quæ tamen in Regulo audaciæ et obstinaciæ [obstinationis S.] adjunctam notionem haberet. E.

— *Mirum... incubuit.* Sic et Rom. Postea : *Placuit statuas ejus et imagines quam plurimas facere.* Sic opti-

ut nemo. Placuit statuas ei et imagines quam plurimas facere : hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipse vero et nuper, adhibito ingenti auditorio, 2
librum de vita ejus recitavit : de vita pueri recitavit; tamen eundem librum, in exemplaria transcriptum mille, per totam Italiam provinciasque dimisit. Scripsit publice, ut a decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis, qui legeret eum populo : factum est. Hanc ille vim (seu 3
quo alio nomine vocanda est intentio, quidquid velis, obtinendi) si ad potiora vertisset, quantum boni efficere potuisset! Quamquam minor vis bonis, quam malis, inest, ac sicut ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει,

mus quisque, non *ei*, quod nec Ald. habet. H.

— *Ebore, marmore effingit.* Rom. *Illum ebore, illum marmore effingit.* H. — Vera hæc lectio. Epanaphora satis gravis, quam nolim cum I. A. Ernestio (vid. Gesneri ad eum epistolam) pro vitiosa habere. S.

2. *Ipse vero et nuper.* Damus hic lectionem a Cortio ex bonis libris probatam, qui etiam id genus repetitionis, quæ δεινότητα quandam adfert orationis, tum Nostro, tum optimis quibusque scriptoribus familiare esse ostendit. G. — *Ipse vero et nuper.* Rom. et Ald. Post hæc Rom. «Librum de vita pueri recitavit : *Ald.* de vita ejus.» Cortius ex Medic. «Ipse vero et nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita ejus recitavit : de vita pueri recitavit.» Sequitur in Rom. «Tamen eundem librum vel in exemplaria mille transcriptum.» Conjunctionem *vel* non aspernor : numerus vero poeticus minus placet. Sunt et alia, quæ in Cortiana lectione offendunt. H. — Plinius, opinor, mallet sic interpunctum : «librum de vita ejus recitavit : de vita pueri : recitavit tamen. Eundem librum, etc.» Ita in lectione Cortiana, quæ item Gesneriana est, nil erit amplius, quod offendat. S.

— *Scripsit publice.* Ad civitates. Neque enim ea tantum *publice* scribuntur vel fiunt, quæ *populi nomine* fiunt; sed ea quoque, quæ *ad populum* referuntur. Sic Cic. fam. V, 7, pr. et alias. G. — *Ut a decurionibus*, etc. Rom. *Ut a decurionibus deligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis.* Vulgo *eligeretur :* quod in tam paucis, ex quibus legendus erat, locum non habet. H. — Heusing. ad Cornel. Nep. Agesil. I, 3, pag. 188. «*Deligitur*, qui ex pluribus, sed idoneis; *eligitur*, qui ex promiscua multitudine legitur.» Perpetua horum verborum confusio. Vid. Oudendorp. ad Frontin. I, 1, 9, p. 23, sq. ed. alt. S.

3. Ἀμαθία μὲν θράσος. Vox Periclis in sermone epitaphio apud Thucyd. II, 40. Vertit Æm. Portus : Imperitia quidem audaciam : considera-

ita recta ingenia debilitat verecundia, perversa confirmat
4 audacia. Exemplo est Regulus : imbecillum latus, os con-
fusum, hæsitans lingua, tardissima inventio, memoria
nulla : nihil denique præter ingenium insanum : et ta-
men eo impudentia ipsoque illo furore pervenit, ut a plu-
5 rimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirifice
Catonis illud de oratore in hunc e contrario vertit : *Ora-
tor est vir malus, dicendi imperitus*. Non, mehercule,
Cato ipse tam bene verum oratorem, quam hic Regulum
6 expressit. Habesne, quo tali epistolæ parem gratiam re-
feras? Habes, si rescripseris, num aliquis in municipio
vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu nunc luctuo-
sum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, sci-
licet, ut ait Demosthenes, ἐπάρας τὴν φωνὴν, καὶ γεγηθὼς,

tio vero difficultatum ac periculorum cunctationem et metum adfert.» Add. V, 17, 3; VII, 17, 13. G.

4. *Os confusum.* Non intelligo vultum haud compositum; nam Regulus, ut vultum recte componeret, satis audax et impudens erat. Vitium potius vocis et pronuntiationis describitur, quod est ejus, qui verba singula non recte explicat, syllabas obscurat, devorat, etc. Contrarium est *os planum*, quod idem Plinius epist. 6, 11, commemorat, ubi vid. Gesner. E. — Valerius Maximus a Cortio laudatus VIII, 7, Rom. I, *os hæsitatione impeditum*. S. — *Tardissima inventio.* Hoc ipsum Regulum tardo et hebeti ingenio esse arguit. Nam ad excogitandum, vel inveniendum *acumine* opus est, quod proprie de hoc sollertiæ genere dicitur Cic. Brut. 68, ubi etiam *tardus in excogitando* opponitur *acutiori*. E.

— *Eo impudentia*, etc. Rom. *Eo impudentia ipsoque illo furore provenit, ut plurimis orator habeatur*, sine præpositione *a*. H.

5. *Itaque Herennius*, etc. Rom. *Itaque Herennius Senecio mirifice illud Catonis*. H. — *Catonis*... Definitio Catoniana, *vir bonus, dicendi peritus*, est apud Quintil. XII, 1, 1. G.

6. *Si rescripseris, num aliquis.* Rom. *Si scripseris, num aliquis*. H. — *Scilicet ut ait*, etc. Rom. ἐπάρας *scilicet, ut ait Demosthenes*, τὴν φωνήν. H. — Idem ordo in aliis libris obvius., placet. S. — *Demosthenes.* Orat. pro corona cap. 90. p. 166, cujus loci suavitas, et acumen Plinii intelligi non potest, nisi totus inspiciatur. Accusat inimicum suum Demosthenes, qui in commemoranda calamitate publica οὐδ' ἐδάκρυσεν, οὐδ' ἔπαθεν οὐδὲν τοιοῦτον τῇ ψυχῇ, *neque lacrymam effuderit, neque animo se commoveri ostenderit*; sed *sublata voce, exsultabundus* illud enim est γεγηθώς, quod gaudii notionem adjunctam habet. et *modulanti gutture* loquutus sit, etc. Hunc Æschinem igitur imitatus est, de Plinii suspicione, Lepidus in prælegendo Reguli libro, ut non lu-

καὶ λαρυγγίζων. Est enim tam ineptus, ut risum magis possit exprimere, quam gemitum. Credas non de puero scriptum, sed a puero. Vale. 7

gubri voce, et actione ad materiem composita, sed lætus, hilaris, ludensque recitaret. Add. Luc. Rhet. præc. p. 320. G.

7. *Ut risum magis*, etc. Rom. *Ut risum mihi possit exprimere magis*. H. — Λαρυγγίζων. Πλατύνων τὴν φωνήν, vehementissima voce utens. Ed.

VIII.

Gratulationi de auguratu respondet, caussas explicans, cur eo honore præcipue lætetur.

C. PLINIUS ARRIANO * SUO S.

Gratularis mihi, quod acceperim auguratum. Jure gratularis: primum, quod gravissimi principis judicium in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est; deinde quod sacerdotium ipsum quum priscum et religiosum, tum hoc quoque sacrum plane et insigne est, quod non adimitur viventi. Nam cætera, quamquam dignitate pro- 2
pemodum paria, ut tribuuntur, sic auferuntur. In hoc fortunæ hactenus licet, ut dari possit. Mihi vero etiam 3
illud gratulatione dignum videtur, quod successi Julio

VIII. * *Arriano*. Vide ad I, epist. 2. Ed.

2. *Nam cætera*, etc. Rom. *Nam alia, quamquam dignitate*. H. — Sic et Cortiana. Bene. Ἄλλα, non τὰ ἄλλα. S.

—*Fortunæ...dari possit*. Fortunæ opus est, auguratum accipere. Sed in hoc etiam vis fortunæ terminatur. Non enim facere potest, ut eum honorem amittamus, quia nunquam adimitur. E.

3. *Mihi vero etiam illud*. Rom. *Mihi vero illud etiam*, bene. H. — Bonus hic ordo, noster tamen non deterior. Vid. Heusinger. ad Cornel. Nep. Hamilc. II, 3, pag. 265. Emendat. II, 4, p. 202. Omnino in positu hujus particulæ mira librariorum inconstantia deprehenditur. S. — *Julio Frontino*. Nobili auctori Stratagematum et libri de Aquæductibus, de cujus mortis tempore, atque adeo, quo anno augur

Frontino, principi viro: qui me nominationis die per hos
continuos annos inter sacerdotes nominabat, tanquam in
locum suum cooptaret: quo nunc eventus ita compro-
4 bavit, ut non fortuitum videatur. Te quidem, ut scribis,
ob hoc maxime delectat auguratus meus, quod Marcus
Tullius augur fuit; lætaris enim, quod honoribus ejus
5 insistam, quem æmulari in studiis cupio. Sed utinam, ut
sacerdotium idem et consulatum, multo etiam juvenior
quam ille, sum consequutus, ita senex saltem ingenium
6 ejus aliqua ex parte adsequi possim! Sed nimirum quæ
sunt in manu hominum, et mihi et multis contigerunt:
illud vero ut adipisci arduum, sic etiam sperare nimium
est, quod dari nisi a diis non potest. Vale.

factus fuerit Secundus, disputatur a Cl. Massono in vita Plinii ad A. C. CIII, et ab Illmo Poleno in Prolegom. ad Frontin. c. I, § 42, sqq. G. — Hunc Plinius merito vocat *principem virum*, non modo ob doctrinam insignem et auguratum, sed etiam ob res præclare gestas. Consulatu functus quum Britanniæ sub Domitiano præesset, validam et pugnacem Silurum gentem armis subegit. Tacit. Agr. 17, eum *virum magnum* appellat. Ed. — *Nominationis die.* Vid. ad II, 1, 8. G. — *Hos continuos annos.* Ep. 9, 1. *Caussam per hos dies dixit Julius Bassus.* In talibus pronomen *hic* tempus proxime elapsum indicat. Vid. Drakenb. ad Liv. V, 51, 5. Ruhnken. ad Rutil. Lup. pag. 56, sq. Sic et Græci. Alciphron ep. 1, 14. p. 58, s. ed. Bergl. οἱ δὲ ἔφασαν σὸν κτῆμα γεγονέναι πρὸ τούτων τεττάρων ἐτῶν. — *Ut non fortuitum videatur.* Rom. *Ut non fortuitum videretur.* H.

4. *Te quidem*, etc. Rom. *Te quidem, ut scribis, hoc maxime delectat auguratus meus.* Ita et alii quidam libri, melius quam vulgo. H. — Cum *Marco Tullio* libenter amici eum comparare solebant, eaque comparatione lætabatur. Ed.

5. *Ut sacerdotium*, etc. Rom. *Ut sacerdotium idem, ut consulatum multo etiam junior quam ille.* H.

— *Juvenior.* Etiam apud Apuleium esse hunc comparativum, jam a Cellario observatum est. G.

6. *Quod dari...potest.* Sic et Rom. H. — Al. *Quod dari non nisi a diis.* S. — *Non nisi.* Solet Plin. libenter negationem ita postponere. Ed.

IX.

Narrat, Bassum, ex Bithynia repetundarum reum, a se defensum liberatumque esse.

C. PLINIUS URSO SUO S.

Caussam per hos dies dixit Julius Bassus, homo laboriosus et adversis suis clarus. Accusatus est sub Vespasiano a privatis duobus : ad senatum remissus, diu pependit; tandemque absolutus vindicatusque est. Titum 2
timuit, ut Domitiani amicus; a Domitiano relegatus est. Revocatus a Nerva, sortitusque Bithyniam, rediit reus, accusatus non minus acriter, quam fideliter defensus : varias sententias habuit, plures tamen, quasi mitiores.
Egit contra eum Pomponius Rufus, vir paratus et vehe- 3
mens. Rufo successit Theophanes, unus ex legatis, fax
accusationis et origo. Respondi ego : nam mihi Bassus 4

IX. 1. *Julius Bassus*. Rom. *Junius Bassus*, quo nomine et Quintiliano vocatur lib. VI, cap. 3, 27 et 57, etsi ad illum Burmann. p. 545, non Juniis, sed Juliis hoc cognomen fuisse contendit, et in Plinio nihil mutandum censet. H. — *Laboriosus;* multis laboribus obrutus et vexatus, miser. Vid. Clav. Cic. ad h. voc. S.

— *Pependit;* inter spem et metum, de exitu et fortuna caussæ suæ incertus. E. — *Tandemque absolutus vindicatusque est.* Rom. *Tandem absolutus vindicatusque est. H.*

2. *Ut Domitiani amicus.* Non tamen erat, quod vehementer timeret Titum, si vera narrat Suetonius c. IX : « Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed pæne ex professo solicitantem exercitus, meditantem fugam, nec occidere, neque seponere, ac ne in minore quidem honore habere sustinuit, etc. » G.

— *Quasi mitiores.* Vid. infra s. 17, et 18. G.

3. *Pomponius Rufus Varenus* quem ipsi Bithyni patronum sibi postulaverant, sed quem eundem paullo post. an. Ch. 102, Bithyniæ proconsulatu functum æque accusaverunt ac Bassum. de quo V, 20, 1. Ed.— *Vir paratus et vehemens.* Rom. *Vir peritus et vehemens.* H.

— *Fax accusationis.* Al. *princeps.* Propositam lectionem libris et au-

injunxerat, ut totius defensionis fundamenta jacerem; dicerem de ornamentis suis, quæ illi et ex generis clari-
5 tate, et ex periculis ipsis magna erant; dicerem de conspiratione delatorum, quam in quæstu habebant; dicerem caussas, quibus factiosissimum quemque, ut illum Theophanem, offendisset. Eumdem me voluerat occurrere crimini, quo maxime premebatur : in aliis enim, quamvis auditu gravioribus, non absolutionem modo, verum
6 etiam laudem merebatur. Hoc illum alias onerabat, quod homo simplex et incautus quædam a provincialibus, ut amicis, acceperat : nam fuerat in provincia eadem quæstor. Hæc accusatores furta ac rapinas; ipse munera vo-
7 cabat : sed lex munera quoque accipi vetat. Hic ego quid agerem? quod iter defensionis ingrederer? Negarem?

ctoritate Plinii tuetur Cortius. G. — Ita et Rom., ut Medic. et optimus quisque. H.

4. *Injunxerat, ut totius defensionis.* Rom. *Injunxerat, totius defensionis*, sine *ut*. H. — *De ornamentis suis.* De iis rebus, quæ ipsum commendare, atque excusare et defendere possint [possent S.] E.

5. *In quæstu habebant.* Quod quarta bonorum ejus, quem damnassent, pars illis cederet, unde *quadruplatores* dicti. G. — Rom. *Quam in quæstu haberent*, bene. H. — Nimirum hæc ex persona Bassi, non Plinii, intelligenda : ut nullus indicativo locus sit. S. — *Illum ipsum Theophanem.* Sic et Rom. H.

6. *Hoc illum alias onerabat.* Rom. *Hoc illum onerabat*, omisso *alias*, quod ineptissime interponitur a multis, exclusum vero est et ab Aldo. H. — Jure omisit, post Cortium, Gierigius. Nec Brummeri Excerpta agnoscunt. S. — *Ut amicis, acceperat.* Rom. *Ut amicus acceperat.* H. — Præfero *amicis*. Interpretare : « Ut quos amicos sibi esse ob necessitudinem olim contractam crederet. S.

— *Nam fuerat*, etc. Rom. *Nam fuerat in eadem provincia quæstor.* H.

— *Hæc accusatores*, etc. Rom. *Hæc accusatores furta et rapinas*. H. — *Lex munera . . . accipi vetat.* Laudat hic Cellarius *Cinciam* legem, *Aciliam* item et *Calpurniam.* Sed nescio, an ipsa, de qua hic agitur, species in ulla earum, quatenus notæ sunt hodie, ostendi possit. Facilius forte fuerit hoc demonstrare de *Cornelia* itemque *Julia repetundarum.* Sed hoc agunt JCti. G. — De ipsis his legibus vid. Clav. Cicer. E.

7. *Iter.* Cf. Interpr. ad Gratii Fal. Cyneg. v. 5. Simil. in Græc. leg. Herodot. p. 615, 46. σὺ γὰρ ἔχεις αὐτέων τὰς διεξόδους τῶν βουλευμάτων. Vide Kuster. ad Aristoph. Equit. 1012. S. — *Negarem.* Solemne perfugium patronorum in defendendis reis. Eu-

Verebar, ne plane furtum videretur, quod confiteri time-
rem. Præterea rem manifestam infitiari, augentis èrat cri-
men, non diluentis : præsertim quum reus ipse nihil in-
tegrum advocatis reliquisset. Multis enim, atque etiam
principi, dixerat, sola se munuscula, duntaxat natali suo,
aut Saturnalibus, accepisse, et plerisque misisse. Veniam 8
ergo peterem? Jugularem reum, quem ita deliquisse con-
cederem, ut servari, nisi venia, non posset. Tanquam re-
cte factum tuerer? Non illi profuissem, sed ipse impudens
exstitissem. In hac difficultate placuit medium quiddam 9
tenere : videor tenuisse. Actionem meam, ut prælia solet,
nox diremit. Egeram horis tribus et dimidia; supererat
sesquihora : nam quum e lege accusator sex horas, novem
reus accepisset; ita diviserat tempus reus inter me, et
eum, qui dicturus post erat, ut ego quinque horis, ille
reliquis uteretur. Mihi successus actionis silentium finem- 10
que suadebat; temerarium est enim, secundis non esse
contentum. Ad hoc verebar, ne mox corporis vires iterato
labore deficerent; quem difficilius est repetere, quam jun-
gere; erat etiam periculum, ne reliqua actio mea et fri- 11
gus, ut deposita, et tædium, ut resumpta, pateretur. Ut

— *Nihil integrum.....reliquisset.* Ipsa sua confessione advocatos impediverat, quominus factum infitiari possent. Nam ipse multis dixerat, se munuscula accepisse. E. — Romanus manusc. *Nihil advocatis integrum.* H.

8. *Jugularem reum.* Rom. *Jugulassem reum.* Sic et Mediceus. H. — Item Excerpta Brummeri. Placet. Sic mox, *profuissem, exstitissem.* S.

9. *Nam quum e lege accusator.* Rom. *Nam quum ex lege accusator.* H. — *Diviserat tempus.* Rom. *Diviserat tempora.* H. — Sic et Cortius, nulla ex libris varietate notata. Terentius Andr. III, 1, 17, sq. « non sat commode Divisa sunt temporibus tibi, Dave, hæc. S.

10. *Ad hoc verebar*, etc. Rom. *Ad hoc verebar, ne mox corporis vires iterato labore deficerent*, non *desererent*, ut Cortius. H. — Cort. *Ne me corporis —— desererent.* haud ingrate ad aurium sensum. S. — *Repetere, quam jungere. Repetere* nimirum *laborem* est intermissum denuo aggredi; *jungere* est continuare. Verum hoc deprehendunt viatores, qui multo facilius durant, si uno quasi tenore pergant, quam si aliquandiu interquieverint. G.

11. *Frigus. . . tædium. Frigus* intellige adfectuum ; cito enim arescit

enim faces ignem assidua concussione custodiunt, dimissum ægerrime reparant; sic et dicentis calor et audientis intentio continuatione servatur, intercapedine et quasi
12 remissione languescit. Sed Bassus multis precibus, pæne etiam lacrymis, obsecrabat, implerem meum tempus. Parui, utilitatemque ejus prætuli meæ. Bene cessit : inveni ita erectos animos senatus, ita recentes, ut priori actione
13 incitati magis, quam satiati viderentur. Successit mihi Lucius Albinus tam apte, ut orationes nostræ varietatem
14 duarum, contextum unius habuisse credantur. Respondit Herennius Pollio instanter et graviter : deinde Theophanes rursus. Fecit enim hoc quoque, ut cætera, impudentissime, quod post duos, et consulares et disertos, tempus sibi, et quidem laxius, vindicavit : dixit in noctem,
15 atque etiam nocte, inlatis lucernis. Postero die egerunt pro Basso Titius Homullus, et Fronto, mirifice : quartum
16 diem probationes occupaverunt. Censuit Bæbius Macer, consul designatus, lege repetundarum Bassum teneri : Cæpio Hispo, salva dignitate, judices dandos : uterque
17 recte. Qui fieri potest, inquit, quum tam diversa censuerint? quia scilicet et Macro, legem intuenti, consentaneum fuit damnare eum, qui contra legem munera acceperat : et Cæpio, quum putaret licere senatui, sicut licet, et miti-

lacrymula ab oratore expressa : *tædium* est a continuatione et longitudine. G.

12. *Implet tempus*, qui id totum consumit dicendo. Sic *implet annum*, qui per totum annum vivit. Ed.

13. *Lucius Albinus*. Rom. *Luceius Albinus*, non *Lucius*, ut perperam supra lib. III, ep. 8, 7. H. — Cortius et Gierigius bene *Luceius Albinus*. S.

14. *Herennius Pollio*, quo consule Titus imperator exstinctus. Ed.

— *Post duos*. Intelliguntur Pomponius Rufus et Herennius Pollio. *Dicere post aliquem*, *succedere alicui*, est ejus, qui eandem quam ille caussam tuetur. S.

— *Atque etiam nocte*, etc. Rom. *Atque etiam illatis lucernis*. H. Longe melior nostra lectio. S.

15. *Probationes occupaverunt*. Rom. *Probationes occuparunt*. H.

16. *Bæbius Macer*, qui postea proconsul Hispaniæ præfuit, atque etiam in Dalmatiam missus est. Quum Adrianus imperium susciperet, præfectus urbi fuit. Ed.

gare leges et intendere, non sine ratione veniam dedit
facto, vetito quidem, non tamen inusitato. Prævaluit sen- 18
tentia Cæpionis : quin immo consurgenti ei ad censen-
dum, acclamatum est, quod solet residentibus. Ex quo
potes æstimare, quanto consensu sit exceptum, quum di-
ceret, quod tam favorabile fuit, quum dicturus videretur.
Sunt tamen, ut in senatu, ita in civitate, in duas partes 19
hominum judicia divisa; nam quibus sententia Cæpionis
placuit, sententiam Macri, ut duram rigidamque, repre-
hendunt: quibus Macri, illam alteram dissolutam atque
etiam incongruentem vocant. Negant enim congruens esse,
retinere in senatu, cui judices dederis. Fuit et tertia sen- 20
tentia: Valerius Paullinus adsensus Cæpioni, hoc amplius
censuit, referendum de Theophane, quum legationem re-
nuntiasset. Arguebat enim multa in accusatione fecisse,
quæ illa ipsa lege, qua Bassum accusaverat, tenerentur.
Sed hanc sententiam consules, quamquam maximæ parti 21
senatus mire probatur, non sunt persequuti. Paullinus ta-
men et justitiæ famam et constantiæ tulit. Misso senatu, 22
Bassus, magna hominum frequentia, magno clamore, ma-
gno gaudio exceptus est. Fecerat eum favorabilem reno-
vata discriminum vetus fama, notumque periculis nomen,

18. *Consurgenti ei*. Al. omittunt *ei*: et videtur a glossatore profectum. Centies librarii hoc pronomen inferserunt. S.

— *Ex quo potes æstimare*. Rom. *Ex quo potes existimare*, recte. H. — Perpetua confusio, cujus fontem aperuit Drakenb. ad Liv. XXXIV, 2, 5. Add. Bünem. ad Lactant. pag. 687, coll. Heusinger. Emendat. p. 89. S.

19. *Ut duram*, etc. Rom. *Ut rigidam duramque reprehendunt*. H.

20. *Legationem renuntiasset*. Hoc est, deposuisset. Renuntiato enim quid egeris, finita censetur legatio. Copiose illustrat hanc formulam Burmannus ad Quintil. VII, 4, pag. 634. G. — Rom. *Quum legationem renuntiasset*. H.

— *Arguebat enim*. Rom. *Arguebatur enim*. H.

21. *Mire probatur*, etc. Rom. *Mire probabatur, non sunt persecuti*. Sic Ald. quoque, non *probatur*. H. — Item Cort. nulla notata varietate lectionis. Nec Brummeri Excerpta quidquam habent discrepantiæ. Præfero imperfectum. S. — *Persequi*, exsequi voluntatem alterius. Ed.

23 et in procero corpore mæsta et squalida senectus. Habebis hanc interim epistolam ut πρόδρομον : exspectabis orationem plenam onustamque; et exspectabis diu; neque enim leviter et cursim, ut de re tanta, retractanda est. Vale.

23. *Habebis hanc*, etc. Rom. *Habebis hanc interim epistolam ut ἱππόδρομον. Exspectabis orationem plenam onustam, exspectabis diu.* Ald. *plenam onustamque, exspectabis.* H. — Ante πρόδρομον aliud voc. Sed corrupt. exstat in Medic. etiam ed. Vet. vacuum spatium hic reliquit. Ed. — *Exspectabis orationem.* Vid. supra quæ diximus, ad I, 20, 6. G. — Mox *plenam* et *onustam* dicit, copiosam et amplam rerum variarum et multarum tractatione. *E.* — *Leviter et cursim*, etc. Rom. *Breviter et cursim, ut de re tua retractanda est.* Bis peccatum videtur, in *breviter* et *tua*. H. — Vide Drakenborch. ad Livium lib. XXI, cap. 28, 9. S.

X.

Heres cum Sabino factus, de libertate servi, quamvis non plene scripta, ex æquitate censet.

C. PLINIUS SABINO * SUO S.

Scribis mihi, Sabinam, quæ nos reliquit heredes, Modestum servum suum nusquam liberum esse jussisse; eidem tamen sic adscripsisse legatum, *Modesto, quem liberum esse jussi.* Quæris, quid sentiam? Contuli cum
2 prudentibus : convenit inter omnes, nec libertatem deberi, quia non sit data; nec legatum, quia servo suo dederit. Sed mihi manifestus error videtur; ideoque puto

X. * *Sabinus*, Firmo Picentinus, qui Plinii familiaritate gloriari solebat. Ab hoc diversus fuisse videtur *Cæsius Sabinus*, qui a Martial. VII, epigr. 96, Umbriæ decus appellatur. Ed.

1. *Cum prudentibus.* Cortius ex Mediceo, *cum peritis juris.* Sententia eadem; quæ sint *responsa prudentum*, nemo ignorat. G. — Rom. *Contuli cum peritis juris*; ut Medic. H. — Difficile est definire, utrum a Plinio profectum sit. Mihi tamen *prudentibus* genuinum videtur. S.

nobis, quasi scripserit Sabina, faciendum, quod ipsa scripsisse se credidit. Confido, accessurum te sententiæ meæ, quum religiosissime soleas custodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexisse pro jure est. Neque enim minus apud nos honestas, quam apud alios necessitas valet. Moretur ergo in libertate, sinentibus no- 4
bis; fruatur legato, quasi omnia diligentissime caverit: cavit enim, quæ heredes bene elegit. Vale.

4. *Caverit.* Etiam hoc juris verbum, quo ludit aliquoties apud Trebatium suum, et contra Servium pro Murena Tullius. G. — Nempe *cavere* dicuntur, qui testamento aliquid rite sanciunt, ita ut nulla nec controversia nec calumnia locum habere possit. Mox heredes *bene elegisse* Sabina dicitur, quod eos elegit, quos crederet voluntatem suam honeste atque ex æquitate interpretaturos. Amabili igitur modestia Plinius Sabinæ tribuit, quod sibi et coheredi suo tribuere debebat. E.

XI.

Liciniani rhetoricam professionem narrat, tanquam propter incestum cum Vestali a Domitiano ad exsilium redacti. Rem ita narrat, ut Liciniano et Corneliæ commiserationem, Domitiano contra invidiam faciat. Ed.

C. PLINIUS MINUTIANO * SUO S.

Audistine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? Nondum te puto audisse; est enim recens nuntius. Prætorius hic modo inter eloquentissimos caussarum actores habebatur; nunc eo decidit, ut exsul de senatore, rhetor de oratore fieret. Itaque ipse in præfatione dixit dolen- 2

XI. * In Rom. *Minutiano* inscribitur, sine *Cornelio*. H. — De *Minuciano* diximus ad librum III, epistol. 9. Ed.

1. *Profiteri.* Literas intellige, speciatim Rhetoricen. Sic dixerat etiam II, 18, 4. G.

— *Prætorius hic modo.* Rom. *Prætorius modo hic.* Paucis interjectis: *ut exul de senatore et rhetor fieret.* H.

ter et graviter : « Quos tibi, Fortuna, ludos facis? Facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores. » Cui sententiæ tantum bilis, tantum amaritudinis inest, ut mihi videatur ideo professus, ut hoc diceret.
3 Idem, quum Græco pallio amictus intrasset (carent enim togæ jure, quibus aqua et igni interdictum est), postquam se composuit, circumspexitque habitum suum : *Latine*,
4 inquit, *declamaturus sum*. Dices, tristia et miseranda : dignum tamen illum, quia hæc ipsa studia incesti scelere

2. *Quos tibi*, etc. Rom. *Quos tibi, Fortuna, ludos facis? Ex senatoribus professores, ex professoribus senatores*. Intermedia, *facis enim*, fortasse temere, omissa sunt, etsi abesse possunt : ordinem autem verborum, qui et in Medic. et in Brummer. A. mansit, vulgato antepono. Primum queritur de sua fortuna, *facis ex senatoribus professores* : deinde aliorum novitatem mordet, *ex professoribus senatores*. Hoc itaque dicere videtur : nos demergis, ut alios extollas. Tanto sævior fortunæ lusus est, quanto iniquius, senatores cum vulgo exæquari, plebeios senatores fieri. H. — Plinius videtur scripsisse : « Facis ex senatoribus professores, ex professoribus senatores. » Omissa particula *enim*, quam « soliti fuerunt librarii interponere, ut orationem, ex eorum sententia male hiantem, melius connecterent. » Drakenb. ad Liv. X, 39, 4. S.

— *Amaritudinis*. Quæret forte aliquis, qua in re insit δριμύτης illa, sive amaritudo? Credo ego in eo, quod Quintilianum mordet, Hispanum hominem, et artis, quam profitebatur, opera, honores summos et ornamenta consularia adeptum. Quantacumque enim esset viri virtus, non poterat tamen carere fortuna ipsius, quam diu vixit, obtrectatoribus. Igitur etiam Juvenalis dentem in illum stringit VII, 189 sqq. et nec meritis viri, nec judicio principum tribuit, quod *saltus multos haberet ;* verum *sideribus, quæ exceperint modo primos incipientem edere vagitus*, etc. Altera pars dicti, quo usus est Valerius, ad M. Tullium etiam spectare videtur, qui senatoriis curis a Julio Cæsare liberatus, scholas domi suæ habuit. Denique quum fortunæ tribuit mutatam vitæ suæ conditionem, innocens videri vult. G.

3. *Græco*. Non desiderarem, si abesset. S. — *Postquam se composuit*. Vid. quæ diximus supra ad II, 3, 2. G.

— *Latine. . . . . declamaturus sum*. Licet vestis me admoneat Romanæ ac Latinæ adeo civitatis, et vestis jure excidisse, *Latine* tamen, quod solum adhuc possum, *declamaturus sum*. G. — Latine declamaturus sum, non Græce, ut habitus videtur polliceri. Etiam hoc acerbe et amare. G.

4. *Dices, tristia et miseranda*. Sic et Rom. H. — *Incesti scelere*. In Vestalem commissi, uti ea quæ sequuntur declarant. G. — *Maculaverit*. Rom. *Macularit*. H.

maculaverit. Confessus est quidem incestum : sed incer- 5
tum, utrum quia verum erat, an quia graviora metuebat,
si negasset. Fremebat enim Domitianus, æstuabatque in-
genti invidia, destitutus. Nam quum Corneliam, maxi- 6
mam Vestalem, defodere vivam concupisset, ut qui il-
lustrari sæculum suum ejusmodi exemplo arbitraretur,
pontificis maximi jure, seu potius immanitate tyranni,
licentia domini, reliquos pontifices non in Regiam, sed in
Albanam villam convocavit. Nec minore scelere, quam
quod ulcisci videbatur, absentem inauditamque damnavit
incesti, quum ipse fratris filiam incesto non polluisset so-
lum, verum etiam occidisset : nam vidua abortu periit.
Missi statim pontifices, qui defodiendam necandamque 7
curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad cæteros deos ma-
nus tendens, multa, sed hoc frequentissime, clamitabat :

5. *Destitutus*. A testibus tanti sceleris, cujus vestalem virginem damnare cuperet. Suet. tamen Domit. c. VIII : « Corneliam Virginem Maximam, absolutam olim, dehinc longo intervallo repetitam atque convictam, defodi imperavit, stupratoresque virgis in comitio ad necem cædi : » adjungit tamen, quod ad hunc nostrum pertinet, *excepto Prætorio viro, cui*, dubia etiam tum caussa, et incertis quæstionibus atque tormentis de semet professo, *exsilium indulsit*. G.

6. *Maximam Vestalem*. Ita dicuntur ut *Pontifices maximi*. Sæpe ita Inscriptiones antiquæ, v. g. apud Gruterum p. 309, sqq. G. — Rom. *Corneliam Vestalium maximam* bene cum Medic. H. — *Defodere*. Quod supplicium a Tarquinio Prisco in Vestales incestas constitutum credebatur. En. — *Ejusmodi exemplo*. Rom. *Ejusmodi exemplis*. H. — *Regiam*. Servius ad Æn. VIII, 363 : « Domus, in qua Pontifex habitat, Regia dicitur, quod in ea Rex sacrificulus habitare consuesset. » G. — *Quum ipse fratris filiam*. Juliam Titi Vespasiani filiam : narrat Sueton. Domit. cap. XXII, ubi de hoc ipso Plinii nostri loco Heinsianam conjecturam profert Burmannus. Quum enim vix appareat, aiunt, cur *viduam* appellet Plinius ; quæ viro jam antea orbata erat, quum ex Domitiano conciperet; forte legendum, *nam biduo ab abortu periit*. Ut dignam Heinsii ingenio conjecturam haud negaverim : sic *viduæ* appellationem apud Plinium minime supervacuam esse, arbitror. Intelligitur enim caussa, cur Domitianus illam coegerit abortivum sumere, quod scilicet non esset decorum viduæ parere, quod ex marito defuncto conceptum dicere non posset. G. — *Nam vidua abortu periit*. Sic et Rom. H.

7. *Multa . . . . . clamitabat*. Debet

«Me Cæsar incestam putat; qua sacra faciente, vicit,
8 triumphavit.» Blandiens hæc, an irridens; ex fiducia sui, an ex contemptu principis dixerit, dubium est. Dixit, donec ad supplicium, nescio an innocens, certe tanquam
9 innocens, ducta est. Quin etiam, quum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, hæsissetque descendenti

hoc factum esse ante ultimam et solennem ad ipsum supplicium deductionem, si recte rem narrat Plutarchus in Numa p. 122, H. Steph. Αὐτὴν δὲ τὴν κολαζομένην εἰς φορεῖον ἐνθέμενοι, καὶ καταστεγάσαντες ἔξωθεν καὶ καταλαβόντες ἱμᾶσιν, ὡς μηδὲ φωνὴν ἐξάκουστον γενέσθαι, κ.τ.λ. Nam lecticæ si imposita fuit contectæ undique et obligatæ, ut vox inde exaudiri non posset, non est, ut apophthegmata ejus observari potuerint. Est etiam aliud in Plutarchi descriptione, quod cum Plinio pugnare videtur. Facit hic mentionem carnificis. Sed vide quid Plutarchus: ὅταν πρὸς τὸν τόπον κομισθῇ τὸ φορεῖον, οἱ μὲν ὑπηρέται τοὺς δεσμοὺς (non ipsius Vestalis, puto, sed lora, quibus lectica devincta et occlusa fuit undique) ἐξέλυσαν, ὁ δὲ τῶν ἱερῶν ἔξαρχος . . . . ἐξάγει συγκεκαλυμμένην, καὶ καθίστησιν ἐπὶ κλίμακος εἰς τὸ οἴκημα κάτω φερούσης. Sed responsionem forte subjiciunt, quæ statim sequuntur: Εἶτα αὐτὸς μὲν ἀποτρέπεται μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέων· τῆς δὲ καταβάσης ἥ τε κλίμαξ ἀναιρεῖται, κ. τ. λ. Videtur itaque, salva Plutarchi descriptione, carnifex (cujus etiam esse potuerunt ὑπηρέται modo commemorati) cui forte ingerendæ telluris negotium datum fuit, retro abeunte Pontifice, illud ministerium Vestali obtulisse. G. — *Sed hoc frequentissime*. Rom. *Sed hæc frequentissime*. H. — *Me Cæsar*, etc. Signum interrogandi videtur opponendum. S. — *Triumphavit*. Nempe falsos ac mimicos triumphos egerat Domitianus de Dacis et de Cattis. Ed.

8. *Nescio an innocens*. Qui Germanice sic ordinat verba, dubitat ita, ut ad negantem sententiam inclinet. Aliter Latine, quod et hic multis demonstrat Cortius, et copiose ad Fabr. thesaurum ostensum est. *Nescio an innocens* simpliciter significat, forte innocens. G. — *Tanquam innocens*. Id est, omnium opinione innocens. Sic ex Mediceo Cortius G. —. Rom. « Donec ad supplicium, nescio an innocens, certe tanquam nocens, ducta est. » Bene. In Cortiana operarum incuria bis *innocens* legitur. H. — Non operarum incuria, sed Cortio sic volente. Verum puto *tanquam nocens*, pro quo nostra lectio, si quid video, misere friget. S.

9. *Quum in illud*, etc. Rom. *Quum in illud subterraneum demitteretur*, sine *cubiculum*, quod et in Medic. fortasse recte, et Plinio volente, omissum est. H. — Appul. Metam. p. 766, ed. Oudend. *in ipso subterraneo semirotundo*, pro quo *hypogeum* Petronius cap. CXI. S. — *Quumque ei carnifex*, etc. Rom. *Quum ei manum carnifex daret, adversata est, et resiliit: fœdumque contactum, quasi plane a casto puroque corpore*. Fucum aliis facit Cortius, quibus persuadere vult, *contagium* bonis scriptoribus magis placuisse, ubi de tactu

stola, vertit se ac recollegit; quúmque ei carnifex manum
daret, aversata est, et resiluit; fœdumque contagium,
quasi plane a casto puroque corpore, novissima sanctitate
rejecit; omnibusque numeris pudoris, πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν
εὐσχήμως πεσεῖν. Præterea Celer, eques romanus, cui Cor- 10
nelia objiciebatur, quum in comitio virgis cæderetur, in
hac voce perstiterat: *Quid feci? Nihil feci.* Ardebat ergo 11

sermo sit, *contactum* vero, ubi de contagione. Nam et Ovidius dixit Metam. lib. VII, v. 239, *refugitque viriles contactus*: et Virgil. Æn. lib. III, v. 227, *contactuque omnia fœdant immundo;* Tacit. Annal. lib. I, cap. XLIII: *Discedite a contactu, ac dividite turbidos;* Columell. lib. XI, cap: 3. *Nam fere contactu ejus* [mulieris] *languescunt incrementa virentium;* Plinius lib. XXXIII, cap. 7; extr. *Solis atque lunæ contactus inimicus* [minio]. Quare *contactum* retineo, quod et in Medic. est. H. — Add. eximium Lexicographum, Æg. Forcellinum in v. *contactus.* S.

— *Quasi plane a casto.* Quid si transpositis verbis duobus legamus, *quasi a casto plane puroque corpore.* Certe ἡ *plane* ad *casto* referenda est haud dubie. Et quam frequentes sint in libris antiquis id genus transpositiones, nemo ignorat. G. — Malim: «plane quasi a casto, etc.» Cic. Orat. II; contra Rullum, c. XVIII: «plane quasi ea res vobis saluti futura sit.» Florus, I, 10, 8: «plane quasi adulterum ad inferos usque sequeretur;» I, 11, 4: «reddidit plane quasi stipendium commilitonibus diis.» Pro eo alibi *prorsus quasi.* Justin. I, 7, 16: «prorsus quasi silentium damnum pulchritudinis esset.» S.

— Πολλὴν πρόνοιαν. Versus Euripidis in Hecuba. Inspiciamus totam Talthybii de ultimo actu vitæ Polyxenæ narrationem vers. 568: Ἡ δὲ καὶ θνήσκουσ', ὅμως Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν, Κρύπτειν θ' ἃ κρύπτειν ὄμματ' ἀρσένων χρεών. Transtulit Ovid. Metam. XIII, 479, ubi vide notam; vol. IV, p. 394, nostræ Edit.

Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
Quum caderet, castique decus servare pudoris.

De simili decoris et verecundiæ in moribundis studio plura hic notavit Cortius: v. g. de Lucretia Ovid. Fast. II, 833:

Tunc quoque jam moriens, ne non procumbat honeste,
Respicit; hæc etiam cura cadentis erat. G.

Apud Sueton. Cæsar, LXXXII: «Julius Cæsar, quum interficeretur, sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet.» Ed.—Rom. Πολλὴν πρόνοιαν ἔσχεν, [non εἶχεν] εὐσχήμων, pro εὐσχήμως, non εὐσχημόνως, quod iambicus versus non admittit. H. — Hanc lectionem Bastius, puto, haud invitus amplecteretur. Cf. ejus Spec. Arist. pag. 29, sq. S.

10. *Quum in comitio virgis cæderetur.* More veteri. Liv. XXII, 57, «Lucius Cantilius, scriba Pontificis, quos nunc minores Pontifices appellant, qui cum Floronia *(Vestali, sub terram ad portam Collinam necata)* stuprum fecerat, a Pontifice Maximo eo usque virgis in comitio cæsus erat, ut inter verbera exspiraret.» G.

Domitianus et crudelitatis et iniquitatis infamia. Arripit
Licinianum, quod in agris suis occultasset Corneliæ liber-
tam : ille ab iis, quibus erat curæ, præmonetur, si comi-
tium et virgas pati nollet, ad confessionem confugeret,
12 quasi ad veniam; fecit. Loquutus est pro absente Heren-
nius Senecio tale quiddam, quale est illud, Κεῖται Πάτρο-
13 κλος. Ait enim : *Ex advocato nuntius factus sum. Reces-
sit Licinianus.* Gratum hoc Domitiano, adeo quidem, ut
gaudio proderetur, diceretque, *Absolvit nos Licinianus.*
Adjecit etiam, *non esse verecundiæ ejus instandum :*
ipsi vero permisit, si qua posset, ex rebus suis raperet,
antequam bona publicarentur; exsilium molle, velut
14 præmium, dedit. Ex quo tamen postea clementia divi
Nervæ translatus est in Siciliam, ubi nunc profitetur, se-
15 que de fortuna præfationibus vindicat. Vides, quam ob-

11. *Et iniquitatis infamia*, etc. Rom. *Et iniquitatis insania*, [vitiose.] *Arripit Licinianum, quod . . . . . libertam.* H. — *Arripit.* Iratus increpat et accusat. E. — *Comitium et virgas*, virgas in comitio. Ed.

12. *Herennius Senecio.* Rom. *Herennius Senicio :* cætera, ut a Cortio edita, præter unum *vos*, pro *nos*, §. 13, ubi *absolvit vos.* H. — Κεῖται Πάτροκλος. Iliad. σ, 20, ubi Antilochus Patrocli mortem ita narrat Achilli, Κεῖται Πάτροκλος, νέκυος δὲ δὴ ἀμφιμάχονται Γυμνοῦ· ἀτὰρ τάγε τεύχε' ἔχει κορυθαίολος Ἕκτωρ. De hoc loco Quintil. X, 1, 49 : « Narrare vero quis brevius [*potest*] quam qui mortem nuntiat Patrocli ? » G.

13. *Non esse . . . instandum.* Ut revocatus ab exsilio caussam dicat, aut crimen fateatur. Scilicet metuerat tyrannus, ne forti defensione Licinianus invidiam sibi majorem crearet : triumphat igitur, Licinianum fuga sua et voluntario exsilio confessionem edidisse, non falso crimine interfectam Corneliam : igitur beneficium agnoscit secessum Liciniani, et ei præmium tribuit, molle exsilium. G.

— *Ex rebus suis raperet.* Rom. *Ex rebus suis rapere.* Deinde *exsiliumque molle.* H. — *Exsilium molle.* In loco hospitali, ubi Licinianus, rebus suis non prorsus exutus, vitam, ut exsul, satis commode degere posset. Longe tamen præferenda commoratio in Sicilia. Ita si intelligas, Gierigium vulgatam sollicitantem non audies. S.

14. *Præfationibus.* Vid. II, 3, 1. *Prolusiones* fere appellant recentiores, item disputationes in *studiorum instauratione* habitas. G. — *Vindicat.* Eadem constructione Florus III, 21, 19 : « Et sane, quum tam ferus in Sullanos Marius fuisset, quanta sævitia opus erat, ut Sulla de Mario vindicaretur ? » Vid. Duker. ad I, 22, 4. S.

sequenter paream tibi, qui non solum res urbanas, verum etiam peregrinas tam sedulo scribo, ut altius repetam. Et sane putabam te, quia tunc abfuisti, nihil aliud de Liciniano audisse, quam relegatum ob incestum. Summam enim rerum nuntiat fama, non ordinem. Mereor, ut vi- 16
cissim, quid in oppido tuo, quid in finitimis agatur (solent enim notabilia quædam incidere) perscribas: denique quidquid voles, dummodo non minus longa epistola nunties. Ego non paginas tantum, sed etiam versus syllabasque numerabo. Vale.

16. *Solent enim*, etc. Rom. *Solent enim quædam notabilia incidere.* H. — *Non minus*, etc. Rom. *Non minus longa epistola nuntia.* H.

— *Sed etiam versus syllabasque numerabo*, etc. Rom. *Sed versus etiam syllabasque.* H. — Præferam hunc ordinem. S.

XII.

Marcellini factum laudat, qui defuncti scribæ residuum salarium apud se subsidere noluerit.

C. PLINIUS ARRIANO * SUO S.

Amas Egnatium Marcellinum, atque etiam mihi sæpe commendas: amabis magis commendabisque, si cognoveris recens ejus factum. Quum in provinciam quæstor 2
exisset, scribamque, qui sorte obtigerat, ante legitimum salarii tempus amisisset, quod acceperat scribæ daturus,

XII. * De *Arriano* vide ad I, ep. 2. Ed.

1. *Atque etiam mihi sæpe commendas.* Rom. *Atque etiam sæpe commendas.* H. — Placet. Arrianus Marcellinum omnino commendabat, non soli Plinio. S.

2. *Qui sorte obtigerat.* Rom. *Gui sorte obtigerat*, dictantis vitio, pro *qui*. H. — Vid. de hoc loco Drakenb. ad Liv. IX, 34, 14; XXVIII, 45, 11. *Sorti* poetarum proprium videtur corypheo recentiorum Lexicographorum, Æg. Forcellino. S. - -

3 intellexit et statuit subsidere apud se non oportere. Ita-
que reversus, Cæsarem, deinde, Cæsare auctore, senatum
consuluit, quid fieri de salario vellet. Parva, sed tamen
quæstio. Heredes scribæ sibi; præfecti ærario populo vin-
4 dicabant. Acta caussa est : dixit heredum advocatus, dein-
de populi : uterque percommode. Cæcilius Strabo ærario
censuit inferendum : Bæbius Macer heredibus dandum.
5 Obtinuit Strabo. Tu lauda Marcellinum, ut ego statim
feci. Quamvis enim abunde sufficiat illi, quod est et a
principe et a senatu probatus, gaudebit tamen testimo-
6 nio tuo. Omnes enim, qui gloria famaque ducuntur, mi-
rum in modum adsensio et laus, a minoribus etiam pro-
fecta, delectat. Te vero Marcellinus ita reveretur, ut
7 judicio tuo plurimum tribuat. Accedit his, quod, si co-
gnoverit factum suum isto usque penetrasse, necesse est,
laudis suæ spatio, et cursu, et peregrinatione lætetur.
Etenim, nescio quo pacto, vel magis homines juvat glo-
ria lata, quam magna. Vale.

Subsidere. Explicavimus ad II, 16, 4. G.

3. *Parva sed tamen quæstio.* Rom. *Et parva quæstio : sed tamen quæstio.* H. — Leg. *Parva quæstio, sed tamen quæstio.* Optima hæc lectio, cui Barthii commentum Gesnerus præferre non debebat. S.

— *Præfecti ærario populo vindicabant.* Rom. *Præfecti ærarii populo vindicabant.* Ut vero Rom. ita Medic. et ex eo Cort. Nec Gesneriana conjectura non placere potest, *præfecti ærario populo.* Sed *præfecti ærarii* frequentius dixit. H. — *Præfecti ærario* est etiam paneg. XCII, 1. Ed.

4. *Bæbius Macer,* cos. designatus eo tempore, quo Bassi caussa acta, IV, ep. 9, 16. Ed.

6. *Ita reveretur, ut.* Rom. *Ita veretur, ut.* H.

7. *Quod, si cognoverit.* Rom. *Quod si cognorit.* H.

— *Etenim, nescio quo pacto,* etc. Rom. *Nescio enim, quo pacto vel homines magis juvat gloria lata.* H. — *Gloria lata, quam magna. Lata,* quæ ad multos pervasit, ut etiam remoti locorum intervallis de nobis audiant; *magna,* quæ magnifica nobis facta, sed inter paucos tribuit. G.

XIII.

Municipes suos hortatur, ut scholam instituant, etiam tertiam sumptus partem pollicitus; rogat Tacitum, ut præceptores circumspiciat. Epistola duplici nomine memorabilis, primum quia beneficium habet et liberalissime et prudentissime collocatum, tum quia egregie præcipit de cura liberis educandis impendenda. Ed.

C. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

Salvum te in urbem venisse gaudeo. Venisti autem, si
quando alias, nunc maxime mihi desideratus. Ipse pau-
culis adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opu-
sculum, quod est in manibus, absolvam. Vereor enim, ne, 2
si hanc intentionem jam in finem laxavero, ægre resu-
mam. Interim ne quid festinationi meæ pereat, quod sum
præsens petiturus, hac quasi præcursoria epistola rogo.
Sed prius accipe caussas rogandi : [deinde ipsum, quod

XIII. 1. *In Tusculano commorabor.* Nimirum *Tusculanum* etiam prædium habuit Plinius. Vid. V, 6, 45. G.

2. *In finem laxavero. In finem* est versus finem. Quid autem sit *laxare intentionem*, dubitationem non habet, nimirum *remittere* sive ad tempus, sive in perpetuum. Commoda igitur est leetio Aldi et MSS. Palatinorum. Verum est alia etiam non minoribus præsidiis nixa, *in fine intermisero*, quam pro glossa habuit Cellarius; alteri autem Cortius prætulit. Mihi N. L. G. — Rom. *Vereor enim, ne si hanc intentionem jam in fine intermisero.* Lego cum Cortio *in fine*, et in cæteris hanc scripturam vulgatæ *(jam in finem laxavero)* præfero, quæ nihil significat. Vide supra ep. 8, 11. H.

— *Festinationi.* Paullo aliter hoc nomine utuntur Romani, quam linguæ hodiernæ his, quæ synonyma ei habentur. Significat enim non actum modo, quo urgemus opus, sed etiam studium et cupiditatem mox perficiendi, aut perfectum videndi opus alterius. Sic Cicero in nobilissima ad Lucceium epistola V, 12, ubi etiam *alacritatem* eodem modo accipit; sic hoc in loco Plinius. G. — *Præcursoria epistola.* Sic et Rom. H.

— [*Deinde...peto.*] Inclusa tum Medicei libri auctoritate, tum eo no-

3 peto]. Proxime quum in patria mea fui, venit ad me salutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ego, *Studes?* inquam. Respondit, *Etiam. Ubi? Mediolani. Cur non hic?* Et pater ejus, erat enim una, atque etiam ipse adduxerat puerum, *Quia nullos hic præceptores*
4 *habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat vestra, qui patres estis* (et opportune complures patres audiebant), *liberos vestros hic potissimum discere. Ubi enim aut jucundius morarentur, quam in patria? aut pudicius continerentur, quam sub oculis parentum? aut*
5 *minore sumptu, quam domi? Quantulum est ergo, collata pecunia, conducere præceptores? quodque nunc in*

mine abesse vult Cortius, quod putidum faciant Plinium. Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἐγὼ δώην, ἕτερον δ' ἀπονεύσω. Rogationem suam quidni in duo quasi capita tribuat, *in caussas rogandi*, et in *ipsum* id, *quod petit?* G. — Hæc suspecta quamvis verba habet Rom. et fortasse merito retinet. H.

3. *Prætext.* Ergo ea adhuc ætate, qua pueri rhetorum scholas adibant. Quint. XII, 6, 1, narrat, prætextatos jam in foro egisse. Ed. — *Ego.* Sic et Rom. Bene *ego.* H. — Al. solemni confusione *ergo.* S. — *Mediolani.* Commode huc advocat Cellarius Inscriptionem ex Grut. p. 177, 4, qua vel urbs, vel pars ejus *Novarum Athenarum* nomine indicatur. G.

5. *Quantulum est ergo*, etc. Rom. «Quantulum est ergo, collata pecunia conducere præceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea, quæ[peregre emuntur (omnia autem] peregre emuntur), impenditis addicere mercedibus.» Ubi vulgo *adjicere* scribitur, hic *addicere* reperio, nec temere rejicio. Id et Catanæus variantis lectionis loco adscripsit, qui explicat *adsignare salario præceptoris.* Ea enim *addici* dicuntur, quæ rei alicui mancipantur, dicantur, destinantur, et, ut vulgus loquitur, deputantur. Frequentia sunt *addicere morti, supplicio, vastitati, servituti.* Erat et prætorium verbum, quum res aliqua adjudicabatur, et propria dabatur. Nihilo tamen minus *adjicere* præferri posse video, si *mercedes* intelligas, quæ Mediolani præceptoribus solvendæ erant: quibus si adjicerentur, quæ peregre impendenda erant, Novocomenses domi præceptores alere poterant. H. — Recte intellexit *mercedes* vir doctissimus. Igitur *adjicere* servandum. Cæterum Romani libri lectio, si propius intuearis, ne varians quidem videtur, sed nata ex *adicere*, ut librarii sæpissime pro *adjicere* scripserunt. Fons hic errorum uberrimus. Vid Drakenb. ad Liv. II, 10, 9. — *Ergo* deest in Mediceo, cujus auctoritate Cortius delere debebat: dici vix potest, quot locorum vim et venustatem inepti glossatores talibus conjunctionibus inferciendis

habitationes, in viatica, in ea quæ peregre emuntur
(omnia autem peregre emuntur), impenditis, adjicere
mercedibus? Atque adeo ego, qui nondum liberos ha-
beo, paratus sum pro republica nostra, quasi pro filia
vel parente, tertiam partem ejus, quod conferre vobis
placebit, dare. Totum etiam pollicerer, nisi timerem, 6
ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumperetur,
ut accidere multis in locis video, in quibus præceptores
publice conducuntur. Huic vitio uno remedio occurri po- 7
test, si parentibus solis jus conducendi relinquatur, iis-
demque religio recte judicandi necessitate collationis ad-
datur. Nam qui fortasse de alieno negligentes, certe de 8
suo diligentes erunt: dabuntque operam, ne a me pecu-

pessum dederint. S. — *Viatica.* Non sunt h. l. quæ proprie dicuntur, s. ἐφόδια, sed pecunia, qua quis procul a patria, e. g. studiorum caussa agens, in alimenta sua utitur. Vid. Ulpian. Digest. lib. XII, tit. I, leg. 17. S. — *(Omnia autem... emuntur.)* Inclusa in quibusdam absunt. Sed habent optimi et plures libri. G. — Intelliguntur ea, quæ peregre, hoc est, Mediolani, præter ἐνοίκια, viatica, mercedes, impendenda erant. De luxuria sæculi sui Plinius hic ne per somnium quidem cogitavit. S.

— *Tertiam partem ejus.* Considera lector prudentem Secundi liberalitatem, et quas quasi fidiculas suis municipibus adhibeat, ad extorquendam ex ipsis collationem. Non pollicetur certam summam: sed solus promittit trientem ejus summæ cujus reliqui municipes bessem collaturi essent. Itaque non pudorem modo bonorum virorum acuit, ut erubescant nimis parum conferre: sed ipsam quorundam malevolentiam servire optimo instituto cogit. Procul dubio enim erant, qui jactationem interpretarentur illam Plinii promissionem, eaque ut ipsi non parvo constaret, plus quam alioqui tulisset animus, conferrent. G.

6. *Ambitu corrumperetur.* Hoc fieret, si eligeretur, vel conduceretur is, qui gratia, opibus, precibusve plurimum polleret: nam in his rebus *ambitus* cernitur. E.

7. *Huic vitio*, etc. Rom. *Huic vitio occurri uno remedio potest.* H. — Præstat hic ordo. S. — *Religio*, summa cura et diligentia in rebus administrandis. Ed.

8. *Ne a me pecuniam* [*non*] *nisi dignus.* Varietatem circa hunc locum notarunt viri docti, quod pro *a me* habent *meam* quidam, alii *eam*, alii denique utrumque. Sed illud nemo, quod sciam, observavit, negationem hic plane incongruam esse, et ad sententiam perturbandam evertendamque pertinere. Quid enim? illudne dari operam vult Secundus, *Ne non accipiat nisi dignus?* an potius, *Ne accipiat nisi dignus?* Igitur

niam [non] nisi dignus accipiat, si accepturus et ab ipsis
9 *erit. Proinde consentite, conspirate, majoremque animum ex meo sumite, qui cupio esse quam plurimum, quod debeam conferre. Nihil honestius præstare liberis vestris, nihil gratius patriæ potestis. Edoceantur hic, qui hic nascuntur, statimque ab infantia natale solum*
10 *amare, frequentare consuescant. Atque utinam tam claros præceptores inducatis, ut a finitimis oppidis studia hinc petantur, utque nunc liberi vestri aliena in loca,*
11 *ita mox alieni in hunc locum confluant!* Hæc putavi altius et quasi a fonte repetenda; quo magis scires, quam gratum mihi foret, si susciperes, quod injungo. Injungo autem, et pro rei magnitudine rogo, ut ex copia studiosorum, quæ ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumspicias præceptores, quos sollicitare possimus; sub

non illud importunum uncis certe inclusi, ne temere turbet aliquid, dum librorum præsidio quandoque ejiciatur, vel præcedens *ne* in *ut* mutetur. G. — Rom. « Dabuntque operam, ne eam a me pecuniam non nisi dignus accipiat, si accepturus et ab his erit. » Duplex negatio non injuria suspecta est : quia vero ea omnibus exemplaribus hæret, haud scio an servari possit. Sunt certe exempla ejus, ubi negandi vim habet, iteratæ. Propert. lib. II, eleg. XV, 32 : « Absenti nemo ne nocuisse velit. » Petron. c. 42 : « Neminem nihil bonifacere oportet. » Talia plura congesserunt Broukhus. ad Tibull. lib. II, eleg. XV, 5, [immo ad Propert II, 15, 5, add. eundem ad Tibull. IV, 1, 127. S.] Oudendorp. ad Cæsar. lib. V, Bell. Gall. cap. 23, ad Hirt. de Bell. Afr. cap. XXVI, pag. 871, b. Vechnerus hellenolex. lib. I, part. II, cap. 35; interpretes Cornel. Nep. ad Attic. cap. XI, 5 : Agesil. VII, 3. H. — Dubito tamen, an locum plane gemellum uspiam reperias. Facile igitur assentior Gesnero de vulgatæ corruptione; sic tamen, ut *ne* malim, quam *non*, uncis includere. S.

9. *Edoceantur.* Cortius ex libris suis *educentur.* Sed recte Gierigius *edoceantur* prætulit. De eruditione hic agitur, non de educatione. Cornel. Nep. Alcib. II, 1 : *Educatus est in domo Periclis ... eruditus a Socrate.* Etiam *frequentare,* quod mox sequitur, Gr. φοιτᾶν, nostram lectionem videtur tueri. S.

10. *Ut a finitimis . . . . petantur.* Sic et Rom. H.

11. *Si susciperes, quod injungo.* Rom. *Si susceperis, quod injungo.* H. — Hoc si scripsit Plinius, non scripsit *scires, foret.* S.

— *Ut ex copia studiosorum.* Ita et Rom., non *ex copia studiorum,* ut quidam. H.

ea tamen conditione, ne cui fidem meam obstringam. Omnia enim libera parentibus servo. Illi judicent, illi eligant: ego mihi curam tantum et impendium vindico. Proinde 12
si quis fuerit repertus, qui ingenio suo fidat, eat illuc ea lege, ut hinc nihil aliud certum, quam fiduciam suam ferat. Vale.

12. *Nihil aliud certum.* Cavet his Plinius, ne quis præceptorum certam et promissam a se mercedis summam exspectet. Nam antea dixerat, se nemini fidem suam obstringere, sed omnia parentibus libera servare velle. E. — *Fiduciam suam ferat.* Rom. *Fiduciam suam ferant.* H.

XIV.

Hendecasyllabos, quorum lasciviam excusat, judicio Paterni submittit.

C. PLINIUS PATERNO * SUO S.

Tu fortasse orationem, ut soles, et flagitas et exspectas: at ego, quasi ex aliqua peregrina delicataque merce, lusus meos tibi prodo. Accipies cum hac epistola hende- 2
casyllabos nostros: quibus nos in vehiculo, inter cœnam oblectamus otium temporis. His jocamur, ludimus, ama- 3
mus, dolemus, querimur, irascimur: describimus aliquid

XIV.* De *Paterno* vid. ad I, ep. 21. Ed.

1. *Lusus meos tibi prodo.* Verum quidem est, quod hic observat Cortius, *prodere* esse interdum simpliciter proferre, producere. Sed tamen nihil impedit, quo minus hoc potissimum verbo usum dicamus Plinium, uti significaret, se arcana quasi sua, et non temere omnibus ostendenda, illi aperire. Hoc suadet etiam §. 6. G.

2. *Hendecasyllabos.* De toto illo instituto suo, versiculos faciendi, agit VII, 4. G. — *Hendecasyllabi* adhiberi fere solebant lascivioribus argumentis; quod et factum a Catullo et Martiali. Itaque eos e manibus puerorum amoveri vult Quintil. I, 8, 6. Ed.

modo pressius, modo elatius : atque ipsa varietate tenta-
mus efficere, ut alia aliis, quædam fortasse omnibus pla-
4 ceant. Ex quibus tamen si nonnulla tibi paullo petulan-
tiora videbuntur, erit eruditionis tuæ cogitare, summos
illos et gravissimos viros, qui talia scripserunt, non mo-
do lascivia rerum, sed ne verbis quidem nudis abstinuisse.
Quæ nos refugimus, non quia severiores, (unde enim?)
5 sed quia timidiores sumus. Scimus alioqui hujus opusculi
illam esse verissimam legem, quam Catullus expressit,

> Nam castum esse decet pium poetam
> Ipsum, versiculos nihil necesse est :
> Qui tunc denique habent salem et leporem,
> Si sunt molliculi et parum pudici.

3. *Modo pressius, modo elatius.* Sic Rom. cum Medic. H. — Quum de hendecasyllabis sermo sit in quibus lusus maxime et joci, nulla autem gravitas, aut sublimitas dominaretur, malim pro *elatius* legi *latius*, hoc est, copiosius, cui sæpe *pressa*, hoc est, brevior oratio opponi solet. Illud et τῷ *describere* aptius est : nam in describendo magis brevitas aut copia, quam aliqua sublimitas aut vis adhibetur. Multi Cortii MSS. et edd. habent *altius*, quod una litera transposita facile ex *latius* fieri poterat. E. — Noli vulgatam sollicitare. Quidni enim gravitas versibus conveniat, quibus poetæ non modo jocarentur, luderent, amarent, sed etiam dolerent, quererentur, irascerentur? Cf. ep. 27, 1. Et in descriptiones vim etiam atque gravitatem cadere, nemo erit qui neget. Plinius eadem oppositione VII, 12, 4 : « Nam quum suspicarer, futurum, ut tibi tumidius videretur, quod est sonantius et *elatius*; non alienum existimavi, ... addere statim *pressius* quiddam et exilius. » Cæterum *altius* aliorum librorum a glossatore profectum. S. — *Quædam fortasse omnibus placeant.* Rom. *Quæ fortasse omnibus placeant.* Hoc nemini placebit. H.

4. *Verbis ... nudis.* Quæ rei obscenitatem non velant, adeoque turpibus, obscenis. Jam alii interpp. attulerunt Quintil. VIII, 3, 38, *si obscena nudis verbis enunciantur.* His adde Cic. lib. IX, ep. 22, de loco, cujus obscenitas non tam in verbis, quam in re inesset : *sermo est totus verbis tectus, re impudentior.* Eadem metaphora Lamprid. Heliog. 34, *prætextum verborum* dixit. De verbis *prætextatis* cf. quæ copiosius diximus in Lex. technol. lat. Rhet. E. — *Unde enim?* Interrogatio valdius negans. Sic Græci : πόθεν γάρ; πόθεν; πῶς γὰρ ἢ πόθεν; vid. Bergler. ad Alciphr. p. 92. Hemsterh. ad Lucian. T. I, p. 115. S.

5. *Catullus.* Exstant carm. 16 ad Aurelium et Furium : add. quæ dicimus ad illa IV, 27, 4 : *I nunc, quisquis amas.* G. — *Versiculos.* Ita et Rom., non *versiculo.* H. — *Versiculo* Medic. quod miror Cortio non displicuisse. *Versiculos* poscit oppositio, *ipsum.* S.—*Qui tunc*, etc. Rom.

Ego quanti faciam judicium tuum, vel ex hoc potes æstimare, quod malui omnia a te pensitari, quam electa laudari. Et sane quæ sunt commodissima, desinunt videri, quum paria esse cœperunt. Præterea sapiens subtilisque lector debet non diversis conferre diversa, sed singula expendere, nec deterius alio putare, quod est in suo genere perfectum. Sed quid ego plura? Nam longiore præfatione vel excusare, vel commendare ineptias, ineptissimum est. Unum illud prædicendum videtur, cogitare me has nugas meas ita inscribere, HENDECASYLLABI, qui titulus sola metri lege constringitur. Proinde sive *epigram-*

6 7 8 9

Qui tum denique habent salem et leporem. Sic scribendum. H. — Cicero ep. XIV, 2, 7: « ego vero tum denique mihi videbor restitutus, si illa nobis erit restituta. » S.

6. *Ex hoc*, etc. Rom. *Ex hoc potes existimare, quod malui a te.* Deest *omnia*. H.

— *Quum paria esse cœperunt.* Quum uno tenore plura leguntur brevia carmina, æque arguta, æque falsa, gratiam amittunt omnia, vel ob id ipsum, quod nihil eminet. Hæc ipsa caussa est, quod argutiis illis, quibus condiuntur epigrammata, in seria oratione caute admodum et moderate utendum est non minus, quam condimentis acrioribus, etc. G. — Non satis intelligitur, quomodo *paria* hoc sensu dicantur. Sensus est: quum sæpius repetuntur eadem acumina et commode dicta. E. — Nulla hic obscuritas. *Paria* Catanæus commode interpretatur *omnia optima*. Talia enim electa esse solent. S.

7. *Sapiens*, qui habet sensum pulchri rectum. Ed. — *Debet non diversis conferre.* Rom. *Non debet diversis conferre.* H. — *Nec deterius alio putare.* Rom. *Nec deterius in alio putare.* H.

8. *Nam longiore præfatione.* Rom. *Nam longa præfatione.* H. — Sic Cortius ex duobus codicibus. Accedo. Præferendus positivus, quum Secundus universe de nugarum commendatione loquatur. Idem Sidonius videtur legisse. S.

— *Cogitare me has*, etc. Rom. *Cogitare me has meas nugas ita inscribere Hendecasyllabos.* Facile Cortio concedo, *meas* et *ita*, quorum locus incertus est, delenda esse. H. — *Metri lege.* Undecim nimirum syllabarum mensuræ adstricti sunt versiculi; quo in genere sunt Sapphici, Phalenci, et Hipponactei. G.

9. *Proinde sive*, etc. Rom. « Proinde sive epigrammata, sive clegidria, [*ita scriptum*] sive eglogas, sive, ut multi, poemata, seu quod aliud vocare volueris, licebit voces: ego tantum Hendecasyllabos. » Verbum *præsto* non habet. H. — Non pro nihilo est illa libri Romani lectio, Catanæo etiam oblata. Secundus, ni fallor, scripsit: *sive epigrammata, sive elegidia, sive idyllia, sive eclogas*, etc. Casaubonus ad Persium p. 97, ed. Londin. « *elegidia*, hoc est, non magna poemata et opera legitima: sed minuta quædam opuscula, ut

mata, sive *idyllia*, sive *eclogas*, sive (ut multi) *poematia*, seu quod aliud vocare malueris, licebit voces : ego tantum *hendecasyllabos* præsto. A simplicitate tua peto, ut, quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas : neque est difficile, quod postulo : nam si hoc opusculum nostrum aut potissimum esset, aut solum, fortasse posset durum videri dicere, *Quære, quod agas* : molle et humanum est, *Habes, quod agas*. Vale.

elegiæ non πολύστιχοι : et similia momenti non magni carmina. . . . . . Elegia appellarunt etiam alia parva atque εὐτελῆ carmina, etc. » S. — Eclogæ, opus e pluribus delectum (a v. græc. ἐκ et λέγω), aut e pluribus ejusdem generis carminibus constans, donec seriore tempore bucolicis carminibus id nomen adhæsit. Ed. — *Hendecasyllabos præsto*. Posterior vox in bonis quibusdam libris abest ; et potest intelligi ex superioribus *voco*. Sed elegans etiam est *præsto*, ex forensi illa significatione, q. d., ego nihil aliud promitto, nisi versiculos XI syllabis conclusos ; si quis, verbi gratia, *epigrammata* exspectet, is sibi imputet, si falsus fuerit, non mihi, qui nihil promiserim. G.

10. *A simplicitate tua*. Candore qui adulari, dissimulare, mentiri nescit. G. — Hoc sensu semper in his epistolis Plinius. Supra aliquoties. Vid. index. E.

— *Peto, ut, quod*, etc. Rom. *Peto, quod de libello meo*, sine *ut*. H. — Delent *ut* Cortius et Gierigius. Bene. Vid. Drakenb. ad Liv. XXXII, 35, 5. S.

— *Quære, quod agas*. Circumspisce aliud scribendi genus, in quo operæ pretium facias : in hoc enim laudem vix assequeris. Contra Plinio potest dici : Habes orationes, in quibus decus aliquod jam consequutus es ; in his porro elabora, et spera plausum eruditum ; quid tibi vis cum versiculis, quibus facilius partam gloriam effundes, quam novam parias? G. — *Molle*, lene ; V, ep. 19, 1, *molliter tuos habes*. Ed.

XV.

Futuro consuli, ut auguratur, Asinium, tamquam ejus quæstorem futurum, commendat.

C. PLINIUS FUNDANO * SUO S.

Si quid omnino, hoc certe judicio facio, quod Asinium Rufum singulariter amo. Est homo eximius et bonorum amantissimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (scis quem virum) arcta familiaritate complexus est. Proinde si utrumque no- 2
strum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, quum sit ad connectendas amicitias vel tenacissimum vinculum morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in 3
hoc quoque functus est optimi civis officio, quod fœcunditate uxoris large frui voluit eo sæculo, quo plerisque etiam singulos filios orbitatis præmia graves faciunt : quibus ille despectis, avi quoque nomen adsumpsit. Est enim avus, et quidem ex Saturio Firmo, quem diliges, ut ego, si, ut ego, propius inspexeris. Hæc eo pertinent, ut scias, 4
quam copiosam, quam numerosam domum uno beneficio sis obligaturus : ad quod petendum, voto primum, deinde

XV. * De *Fundano* vidimus ad I, ep. 9. Ed.

1. *Judicio facio.* Non cæco impetu, amore præcurrente cognitionem: sed postquam inspexi hominem, et judicavi amore meo dignum. G.

2. *Necesse est idem sentias.* Rom. *Necesse est, ut idem sentias.* H.

3. *Orbitatis præmia.* Orbos enim captant reliqui, et infimis blanditiis testamenti honorem ab iis promereri cupiunt. Multa in orborum captatores Horatius, v. g. Sat. II, 5, 28, sqq. et Juvenalis IV, 18, imprimis V, 137 : « Dominus tamen, et domini rex Si vis tu fieri, nullus tibi parvulus aula Luserit Æneas, nec filia dulcior illo. » It. VI, 3, 8, sqq. et XII, 99. Lepidissimus autem, ut ubique, ita circa hoc argumentum, in mortuorum Dialogis Lucianus. G.—Cæterum *orbitatis præmia* dicit munera, quæ orbis mittebantur ab heredipetis. E.

5 bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi ominamurque in proximum annum consulatum. Ita nos virtu-
6 tes tuæ, ita judicia principis augurari volunt. Concurrit autem, ut sit eodem anno quæstor, maximus ex liberis Rufi, Asinius Bassus, juvenis (nescio an dicam, quod me pater et sentire et dicere cupit, adolescentis verecundia vetat),
7 ipso patre melior. Difficile est, ut mihi de absente credas, quamquam credere soles omnia, tantum in illo industriæ, probitatis, eruditionis, ingenii, studii, memoriæ denique
8 esse, quantum expertus invenies. Vellem tam ferax sæculum bonis artibus haberemus, ut aliquos Basso præferre deberes : tum ego te primus hortarer moneremque, circumferres oculos, ac diu pensitares, quem potissimum
9 eligeres. Nunc vero. . .sed nihil volo de amico meo arrogantius : hoc solum dico, dignum esse juvenem, quem
10 more majorum in filii locum adsumas. Debent autem sapientes viri, ut tu, tales quasi a republica liberos acci-

5. *Optamus enim . . . . . consulatum.* Ita et Rom. H.

— *Ita nos*, etc. Rom. *Ita nos virtuti tuæ judicia principis augurare volunt.* H. — *Judicia principis.* Optimi ac sapientissimi Trajani, bonos eligere consueti. G.

6. *Concurrit.* Prospere simul accidit, vel accedit illis commodis. E. —*Nescio an dicam.* Nota, qui veram pulchritudinem vel amas, vel intelligere cupis, ut amare possis; observa igitur ἦθος mirificum; pater videri cupit filium suum se ipso meliorem, adolescentis verecundia vetat hoc dicere Plinium. Ita me Deus amet, ut pater ille amabilis, ut amari dignissimus filius, ut venustissimus, qui ista prodiderit, Secundus, et ipsa dubitatione sua quasi animaverit, atque in rem præsentem nos deduxerit. G.

7. *Difficile est*, etc. Rom. *Difficile est mihi, ut de absente credas.* H.

8. *Hortarer moneremque.* Rom. *Hortarer inoraremque.* H. — *Quem potissimum eligeres.* Sic et Rom. Perperam vulgo *elegeris.* H.

9. *Nunc vero ... Sed.* Aposiopesis elegans. Reticet, quod triste erat commemorare, et invidiosum, nimirum sæculum adeo effœtum et inane, ut inveniri par Basso virtus non possit. G. — Rom. *Hunc vero.* H. — Perperam. Sic Græci νῦν δέ. S.

— *In filii locum.* Religionem enim et pietatem quasi paternam inter Consulem et Quæstorem intercedere volebant Romani, de qua *sortis necessitudine*, ut ibi vocatur, loca Ciceronis plura laudat Bosius ad Nepotis Catonem I, 3. G.

10. *Tales quasi a republica liberos.* Rom. *Tales a republica liberos*, omisso

pere, quales a natura solemus optare. Decorus erit tibi consuli quæstor patre prætorio, propinquis consularibus: quibus, judicio ipsorum, quamquam adolescentulus adhuc, jam tamen invicem ornamento est. Proinde indulge 11
precibus meis, obsequere consilio, et ante omnia, si festinare videor, ignosce : primum [quia votis suis amor plerumque præcurrit : deinde], quod in ea civitate, in qua omnia quasi ab occupantibus aguntur, quæ legitimum tempus exspectant, non matura, sed sera sunt : deinde, quod rerum, quas assequi cupias, præsumptio ipsa jucunda est. Revereatur jam te Bassus, ut consulem : 12
tu dilige eum, ut quæstorem : nos denique, utriusque vestrum amantissimi, duplici lætitia perfruamur. Etenim 13
quum sic te, sic Bassum diligamus, ut et illum cujuscumque, et tuum quemcumque quæstorem in petendis honoribus omni opera, omni labore, gratia simus juvaturi;

quasi. H. — Cortius e codicibus, ordine meliore : *tales quasi liberos a republica.* S.

— *Decorus erit tibi.* Rom. *Decorum erit tibi.* H.

11. [*Quia votis. . . deinde.*] Hæc, Cortio teste, absunt in optimis libris et vix efficiunt sententiam Plinio dignam. G. — Hæc ita, ut vulgata sunt, habet Rom. etsi abesse possunt. H. — Immo retinenda sunt. Omisit librarius, cujus oculus a priore nota nunc *quia* nunc *quod* significante (unde nata frequentissima harum particularum confusio; vid. Drakenb. ad Liv. XXXVIII, 36, 4; coll. Cort. ad Plin. ep. I, 13, 4), ad posteriorem aberrasset. Pro genuinis habebat Ernestius etiam, qui, « Gesnerus, inquit, ea verba uncis incluserat, quos nunc delevimus. Argumenta Cortii non satis firma sunt, et a Gierigio bene refutata. Tironum gratia monendum, *votis suis* non esse dativos, qui a *præcurrit* pendeant, sed ablativos hoc sensu : *amor votis suis præcurrit* scil. legitimum tempus, non exspectare illud potest. » S. — *Sed sera... rerum.* Sic et Rom. H. — *Deinde.* Sic libri optimi modo laudati : alii habent *in summa.* G. — Præstat *in summa*, a Gierigio bene reductum. Est i. q. denique. S. — *Præsumptio.* Fructus quasi præcox, quum ante tempus legitimum frui licet votis. Videmus hoc quotidie in lautorum hominum epulis, qui asparagos, pisa, cerasa, flores, res alioquin satis vulgares, tempore non suo, magno redimunt, maturas adspernantur. G.

12. *Duplici lætitia perfruamur.* Rom. *Lætitia duplici perfruamur.* H.

13. *Cujuscumque.* scil. consulis fiat quæstor. E. — *Omni opera*, etc. Rom. « Omni opera, labore, gratia simus

perquam jucundum nobis erit, si in eundem [juvenem] studium nostrum, et amicitiæ meæ et consulatus tui ratio contulerit : si denique precibus meis tu potissimum adjutor accesseris, cujus senatus et suffragio libentissime indulgeat, et testimonio plurimum credat. Vale.

adjuturi, perquam jucundum nobis erit, si in eundem studium nostrum. » *Deest* juvenem. H. — *Gratia.* Leg. ex libris bonæ notæ *omni gratia. S.* — *Si in eundem*, etc. Si unum eundemque Bassum non solum amicitia mea, sed et consulatus tui futuri auctoritate adjutum videro. — Cæterum, ut omnis epistola, ita inprimis ultimus locus, *Etenim quum*, etc., usque ad finem, tam operosi studii, quo Plinius scripsit, vestigia habet, ut se argutiis, et omnem orationem obscuritate quadam vix liberam præstiterit. E. — [*Juvenem*]. Desideratur hæc vox in bonis quibusdam libris, et abesse potest, judice Cortio. G. — *Si denique*, etc. Rom. « Si denique precibus meis tu potissimum adjutor accesseris, cujus et senatus suffragio. » H. — Cortius ex Mediceo : *cujus et suffragio senatus l. i.* Ordo hic verborum genuinus. S.

XVI.

Hortatur ad studium, quum sit literis adhuc honor. Plinii vanitas, cujus documenta plura jam vidimus, in illa epistola erumpit. Ed.

C. PLINIUS VALERIO PAULINO SUO S.

Gaude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine: adhuc honor studiis durat. Proxime, quum dicturus apud centumviros essem, adeundi mihi locus, nisi a tribunali, nisi per ipsos judices, non fuit : tanta stipatione cætera
2 tenebantur. Ad hoc quidam ornatus adolescens, scissis tu-

XVI. 1. *Gaude meo*, etc. Rom. *Gaudeo meo, gaudeo tuo, gaudeo*. H.

2. *Scissis tunicis.* Merito miratur Marklandus ad Stat. Silv. IV, 9, 24, quomodo scindi tunicæ potuerint, toga integra, suspicaturque legendum *scissa toga, sola velatus tunica.* Huic ita satis putabat fieri posse Cortius, quod toga laxius injecta prementibus facillime crederet, eam potuisse integram servari, non item tunicam pressius adstrictam.

nicis, ut in frequentia solet, sola velatus toga perstitit,
et quidem horis septem. Nam tamdiu dixi, magno cum
labore, sed majore cum fructu. Studeamus ergo, nec de- 3
sidiæ nostræ prætendamus alienam. Sunt qui audiant, sunt
qui legant : nos modo dignum aliquid auribus, dignum
chartis elaboremus. Vale.

Nobis videbatur ita etiam tueri licere lectionem receptam, uti dicamus, togam et robustiorem et in brachium humerosque collectam facilius vim urgentium sustinuisse, quam tenuioris fili tunicas, quas ita colligere non licuisset. Ita nostris moribus pallio integro scindi possunt vestes aliæ. G. Add. Gesneri ad J. A. Ernestium epistola. — Mihi nec Cortii nec Gesneri ratio placet. Sola Marklandi interpretatio intelligi potest. Locus non est satis emendatus, vel ratio vestimentorum, quæ hic valuit, nobis ignota est. E. — *Solet.* Rom. *Solet fieri.* H. — Vid. Drakenb. ad Liv. VI, 34, 5 ; XXXVI, 23, 2. S. — *Alienam;* desidiam nostram excusemus infrequentia auditorum et lectorum. Ed.

XVII.

Admonitus a Gallo, Corelliæ suam operam contra designatum consulem pollicetur, idque propter Corellii patris in se merita, quæ prædicat.

C. PLINIUS GALLO * SUO S.

Et admones, et rogas, ut suscipiam absentis Corelliæ caussam contra C. Cæcilium, consulem designatum. Quod admones, gratias ago : quod rogas, queror. Admoneri enim

XVII.* De Gallo vide ad II, ep. 17. Ed.

1. *Corelliæ*, ad quam III, ep. 3. Ed. — *Cæcilius* forte *Cæcilius Celer* de quo I, ep. 5, 8. Ed.

— *Quod rogas, queror.* Ut ille Terentianus Chremes Andr. III, 3, 12 : « Ah ne me obsecra, Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat. » Pluscula ex hoc genere sunt apud Ciceronem, quibus indicatur, in vera amicitia non opus esse precibus ad hoc, ut alter alterius commoda procuret ; indicato tantum opus esse, et monitu, ut sciatur, qua ratione consuli illi queat. G.

— *Admoneri enim debeo*, etc. Rom. *Admoneri enim debeo, non rogari, ut*

debeo, ut sciam : rogari non debeo, ut faciam, quod mihi
2 non facere turpissimum est. An ego tueri Corellii filiam du-
bitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem me ad-
3 vocas, non plane familiaris, sed tamen amicitia. Accedit
huc dignitas hominis, atque hic ipse, cui destinatus est,
honor : cujus nobis hoc major habenda reverentia est,
quod jam illo functi sumus. Naturale est enim, ut ea, quæ
quis adeptus est ipse, quam amplissima existimari velit.
4 Sed mihi cogitanti, adfuturum me Corellii filiæ, omnia ista
frigida et inania videntur. Obversatur oculis ille vir, quo
neminem ætas nostra graviorem, sanctiorem, subtiliorem
denique tulit : quem ego, quum ex admiratione diligere
cœpissem, quod evenire contra solet, magis admiratus
5 sum, postquam penitus inspexi. Inspexi enim penitus : nihil

faciam. Desunt *ut sciam,* quæ tamen adesse debent. Alterum *debeo* minus necessarium est. H.

2. *Corellii filiam.* De quo I, 12, et III, 3, quæ ad ipsam Corelliam scripta est. G.

— *Advocare,* omnino rogare aliquem, ut nobis aut aliis adsit in consilio capiendo, in judicando, in lite instruenda, et Plinii ætate inprimis, caussa nostra agenda in judicio. Ed. — *Non plane familiaris.* Lectio elegans et vera a Cortio e MSS. prolata. *Non plane familiaris* amicitia, *sed amicitia tamen.* Consueta Plinio ellipsis. Etiam reliqua, in quibus a Cellariana editione hic disceditur, Cortii debentur diligentiæ. G. — Rom. *Non plane familiaris, sed tamen amicitia.* H.

3. *Accedit huc dignitas,* etc. Rom. « Accedit huc dignitas hominis ad hoc ipse, cui destinatus est honor, cujus nobis major habenda reverentia est, *non* agenda. » H. — *Ad hoc* verum videtur. Paullo ante ep. 16, 2 : *Ad hoc quidam ornatus adolescens,* etc. multisque aliis locis. S.

— *Naturale est enim,* etc. Rom. « Naturale est enim, ut ea, quæ quis adeptus est, ipse quam amplissima existimari velit. » H. — Rectius post *ipse* inciditur. S.

4. *Subtiliorem.* Doctiorem ut supra ep. 1, 22. Semper subtilitate, si de JCtis vel oratoribus sermo est, acumen, prudentia, doctrina comprehenditur. Vid. Lex. techn. rhet. lat. s. v. *Subtilis.* E. — Ep. II, 9, 3, *juvenem probissimum, gravissimum, eruditissimum.* S. — Rom. *Subtiliorem tulit.* Abest *denique.* H. — Abest item in Mediceo : nec commode hic ponitur. S. — *Quod evenire contra solet.* Plerique enim extra nitent, introrsum turpes; quo magis noveris, eo magis contemnendi. Hinc illud, quod minuit præsentia famam, quod pauca adeo beata conjugia. G.

5. *Nihil a me ille secretum.* Rom. *Nihil ille a me secretum,* ut scripti omnes. H.

a me ille secretum, non joculare, non serium, non triste,
non lætum. Adolescentulus eram, et jam mihi ab illo ho- 6
nor, atque etiam (audebo dicere) reverentia, ut æquali,
habebatur. Ille meus in petendis honoribus suffragator et
testis; ille in inchoandis deductor et comes; ille in geren-
dis consiliator et rector; ille denique in omnibus officiis
nostris, quamquam et imbecillus et senior, quasi juvenis
et validus conspiciebatur! Quantum ille famæ meæ domi, 7
quantum in publico, quantum etiam apud principem ad-
struxit? Nam quum forte de bonis juvenibus apud Ner- 8
vam imperatorem sermo incidisset, et plerique me laudi-
bus ferrent, paullisper se intra silentium tenuit, quod illi
plurimum auctoritatis addebat; deinde gravitate, quam
noras, *Necesse est*, inquit, *parcius laudem Secundum,*
quia nihil nisi ex consilio meo facit. Qua voce tribuit 9
mihi, quantum petere voto immodicum erat: nihil me
facere non sapientissime, quum omnia ex consilio sapien-
tissimi viri facerem. Quin etiam moriens, filiæ suæ (ut
ipsa solet prædicare), *Multos quidem amicos*, inquit, *tibi*
in longiore vita paravi, præcipuos tamen, Secundum et
Cornutum. Quod dum recordor, intelligo mihi laboran- 10
dum, ne qua parte videar hanc de me fiduciam provi-
dentissimi viri destituisse. Quare ego vero Corelliæ adero 11
promptissime; nec subire offensas recusabo: quamquam

6. *Reverentia, ut æquali, habebatur.* Rom. *Reverentia, ut ab æquali, habebatur.* H. — Longe præstat nostra lectio. Reverentia non adolescentulis defertur, sed senioribus. S.

— *Quamquam et imbecillus et senior.* Rom. *Quamquam et imbecillis et senior.* H. — Bene nostra forma. Vid. Cort. ad Sallust. p. 24. Schwarz. ad Plin. Paneg. p. 392. S.

7. *Quantum in publico.* Rom. *In publico*, omisso *quantum.* H.

8. *Necesse est*, etc. alioqui non tam Secundum laudarem, quam me ipsum, auctorem omnium ejus factorum. S.

9. *Multos quidem amicos*, inquit, *tibi in longiore*, etc. Rom. *Multos quidem amicos tibi in longiore*, sine verbo *inquit*, nec male. H.

10. *Quod dum recordor.* Rom. *Quod quum recordor.* H.

11. *Quare ego vero.* Vid. de hac compositione ad III, 8, 4. G. —

non solum veniam me, verum etiam laudem apud istum ipsum, a quo, ut ais, nova lis, fortasse ut feminæ, intenditur, arbitror consequuturum, si hæc eadem in actione, latius scilicet et uberius, quam epistolarum angustiæ sinunt, contigerit mihi vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

Ut feminæ. Scio quas interpretationes admittat ἡ *ut*. Potest intelligi, *tanquam feminæ*, quæ consilii inops sit. Verum hoc prudentiæ adversarii repugnat et honestati, quam non negat illi hoc ipso loco Plinius. Potest intelligi de juribus et privilegiis mulierum, et hoc malim. Sed vide tamen, an non commodius sit, si addicant quandoque libri, legere simpliciter, *nova lis fortasse huic feminæ intenditur.* G. — Plane et certo scire, quem sensum nunc illa *ut feminæ*, habeant, non possumus prius, quam, qualis illa *nova lis* fuerit, didicerimus. Interim Gesneriana illa sufficient. E. — Ita interpungo : *a quo, ut ais, nova lis, fortasse ut feminæ, intenditur.* Litem intendi a Cæcilio, certum erat; eam vero, ut feminæ, intendi, Galli conjectura fuit. H.

XVIII.

Antonini epigrammata Græca laudat, ex quibus Latine se, sed impari successu, convertisse dicit.

C. PLINIUS ANTONINO * SUO S.

Quemadmodum magis approbare tibi possum, quantopere mirer epigrammata tua Græca, quam quod quædam æmulari Latine et exprimere tentavi? In deterius quidem. Accidit hoc primum imbecillitate ingenii mei; deinde inopia, vel potius, ut Lucretius ait, egestate patrii sermo-

XVIII. *Antonino.* Conf. supra IV, 3. G.

1. *Quædam æmulari*, etc. Rom. *Quædam latine æmulari et exprimere tentavi.* H.

— *In deterius*, etc. Rom. *In deterius tamen accidit hoc.* H. — *Tamen* etiam Cortiana. Mihi *quidem* genuinum videtur. S.

— *Inopia, vel potius.* Rom. *Inopia, ac potius.* H. — Vid. Cort. ad II, 14, 13. S. — *Ut Lucretius ait;* scil.

nis. Quod si hæc, quæ sunt et Latina, et mea, habere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse eis gratiæ, quæ et a te, et Græce, proferuntur? Vale. 2

de *homæomeria* Anaxagoræ I, 832. « Quam Græci memorant, nec nostra dicere lingua Concedit nobis patrii sermonis egestas.» Add. I, 140. Est autem *egestas* amplius quiddam et gravius, quam *paupertas*. G.

XIX.

Uxoris ingenium et mores, soceri sorori, quæ educaverat, mirifice laudat, et gratias agit.

C. PLINIUS HISPULLÆ SUÆ S.

Quum sis pietatis exemplum, fratremque optimum, et amantissimum tui, pari caritate dilexeris, filiamque ejus, ut tuam, diligas, nec tantum amitæ ejus, verum etiam patris amissi affectum repræsentes; non dubito, maximo tibi gaudio fore, quum cognoveris, dignam patre, dignam te, dignam avo evadere. Summum est acumen, summa 2 frugalitas : amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium literarum, quod ex mei caritate concepit.

XIX. *Hispullæ.* Corellii, de quo I, 12 et III, 3, itemque IV, 17, viduæ. G.

1. *Fratremque optimum.* Patrem Calpurniæ secundæ conjugis Plinii nostri ante patrem suum Fabatum, quod vel ex hac epistola verbisque quæ tractamus apparet, defunctum. G. — *Nec tantum amitæ ejus.* Rom. *Nec tantum amitæ ei*, non *ejus*, quod deterius est. H. — Sic et alii libri. Bene. Sæpius confusa *ei*, *ejus*. Vid. Cort. ad II, 9, 4. Similiter II, 1, 8 : « Præterea quod ille tutor mihi relictus, affectum parentis exhibuit. » S.

2. *Acumen.* Animi velocitas, agilitas, non semper conjuncta illa cum frugalitate. Sic, Columella auctore I, 9, 4 : « vineæ non tam homines *frugi*, quam *acuminis strenui* exigunt. » S. — *Castitatis indicium.* Quomodo? Nempe Plinius paullo post ipse caussam suam dicit : «Non ætatem meam, *inquit*, aut corpus, quæ paullatim occidunt ac senescunt, sed gloriam diligit. » Itaque et eam ex sui caritate *studium lite-*

3 Meos libellos habet, lectitat, ediscit etiam. Qua illa solli-
citudine, quum videor acturus, quanto, quum egi, gau-
dio afficitur? Disponit, qui nuntient sibi, quem assen-
sum, quos clamores excitarim, quem eventum judicii
tulerim. Eadem, si quando recito, in proximo, discreta
velo, sedet, laudesque nostras avidissimis auribus excipit.
4 Versus quidem meos cantat formatque cithara, non arti-
fice aliquo docente, sed amore, qui magister est optimus.
5 His ex caussis in spem certissimam adducor, perpetuam
nobis majoremque in dies futuram esse concordiam. Non
enim ætatem meam, aut corpus, quæ paullatim occidunt
6 ac senescunt, sed gloriam diligit. Nec aliud decet tuis ma-
nibus educatam, tuis præceptis institutam : quæ nihil in
contubernio tuo viderit, nisi sanctum honestumque : quæ
7 denique amare me ex tua prædicatione consueverit. Nam
quum matrem meam parentis loco venerarere, me quoque
a pueritia statim formare, laudare, talemque, qualis nunc
uxori meæ videor, ominari solebas. Certatim ergo tibi gra-
tias agimus : ego, quod illam mihi; illa, quod me sibi
dederis, quasi invicem elegeris. Vale.

rarum concepisse prædicat. Nisi cui forte magis placuerit, illa *amat me* ita insignire voce et pronuntiatione, ut sensus prodeat hic : amat me solum, mei unius contenta est. E.

3. *Quos clamores.* Plausus. Vid. IV, 5, 1. G.

4. *Versus quidem meos*, etc. Rom. *Versus quidem meos cantat etiam format atque cithara*, male, H. — *Etiam* genuinum puto : *atque* natum est ex iteratione duarum literarum. S. — *Formatque cithara.* Hoc ita intelligo : formam et speciem quandam versibus dat, eos cithara ornat, ut jam magis etiam placeant. Non raro *formare* ita dicitur, ut adjunctam commendandi aut ornandi notionem habeat, inprimis de oratione. E. — Immo simpliciter est, ad sonum citharæ modulatur. Vide, præter interpretes ad h. l., Æg. Forcellin. Lex. h. v. S.

5. *Non enim ætatem meam.* Rom. *Non ætatem meam*, sine *enim*. H.

7. *Nam quum matrem*, etc. Rom. *Nam quum matrem meam parentis vice dilexeris : me a pueritia*, omisso *quoque*. H. — Placuit *vice dilexeris* Cortio et Gierigio : nec ego refragor, Mallem tamen *diligeres*. S.

8. *Me quoque* pro *meque* est e conjectura Casaubon. Ed. — *Quasi invicem elegeris.* Sic et Rom. H.

XX.

De libris Maximi cum laude eorumdem judicat.

C. PLINIUS MAXIMO * SUO S.

Quid senserim de singulis libris tuis, notum tibi, ut
quemque perlegeram, feci. Accipe nunc, quid de univer-
sis generaliter judicem. Est opus pulchrum, validum, acre, 2
sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum
etiam, et cum magna tua laude diffusum. In quo tu in-
genii simul dolorisque velis latissime vectus es, et horum
utrumque invicem adjumento fuit. Nam dolori sublimi- 3
tatem et magnificentiam ingenium; ingenio vim et ama-
ritudinem dolor addidit. Vale.

XX. * De *Maximo* vide ad II, ep. 14. Ed.

1. *Quid senserim*, etc. Rom. *Quid senserim de singulis tuis libris*. H.

2. *Opus pulchrum. Pulchrum*, si certam notionem quærimus, apud Plinium fere habet laudem utilitatis, et honestatis, quæ h. l. ad argumentum referri possunt. Cf. Ep. III, 18, 3. — *Varium*, rerum vicissitudine, quæ tædium legendi tollit, τὸ ποικίλον Græcorum, cui τὸ ὁμοειδὲς, προσκορὲς, μονότροπον opponunt. — *Purum*, emendatum, latinum. Vid. Cic. de Or. III, 8 et 10, et Brut. LXXIV, ubi *inquinate loqui* contrarium illi puritati vitium commemoratur. E.

— *Vectus es*, etc. Rom. *Vectus es: horum utrumque invicem adjumento fecit*. Male hoc pro *fuit*. H.

3. *Sublimitatem et magnificentiam*. Capies de splendidis sententiis et verbis. Ed. — *Vim et amaritudinem*. Quam δριμύτητα vocant Græci, acrimoniam vehementem ac mordacem, quæ ad iram, invidiam, reprehensionem, severitatem, pertinet. G.

XXI.

Helvidias sorores, a partu exstinctas, deflet.

C. PLINIUS VELIO CEREALI * SUO S.

TRISTEM et acerbum casum Helvidiarum sororum!
2 Utraque a partu, utraque filiam enixa decessit. Afficior dolore, nec tamen supra modum doleo. Ita mihi luctuosum videtur, quod puellas honestissimas in flore primo fœcunditas abstulit: angor infantium sorte, quæ sunt parentibus statim, et dum nascuntur, orbatæ: angor optimorum ma-
3 ritorum, angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum defunctum quoque perseverantissime diligo, ut actione mea, librisque testatum est, cui nunc unus ex tribus liberis superest, domumque, pluribus adminiculis paullo ante fun-
4 datam, desolatus fulcit ac sustinet. Magno tamen fomento dolor meus adquiescet, si hunc saltem fortem et incolumem, paremque illi patri, illi avo fortuna servaverit. Cujus ego pro salute, pro moribus, hoc sum magis anxius,

XXI. * De *Cereali* vide ad II, ep. 19. ED.

1. *Helvidiarum.* De quarum patre, et actione librisque, quos deinde § 3, commemorat, agit infra lib. IX, Epist. 13. G.

— *Utraque a partu.* Rom. *Utraque partu*, sine præpositione. H.

2. *Ita mihi luctuosum videtur.* Etsi ita omnes adhuc ediderunt, nec aliud quidquam in scriptis reperitur: apertum tamen est, Plinium scripsisse, *Id mihi luctuosum videtur.* Non supra modum se dolere dicit: sequitur, quid luctuosissimum putet: postremo quid solatio sit, exponit. H. — Vulgatam Gierigius tuetur loco Tulliano Verr. I, 46. Vid. Clav. Cicer. S.

3. *Defunctum.* Interfectum a Domitiano. ED. — *Domumque . . . sustinet.* Unus ex tribus liberis gentem et familiam sustinet. Hanc sententiam ornat: *domus* est familia, hanc *fundatam* a patre, liberi tanquam *adminicula* fulciunt ac sustinent. E. — Hac imagine usi sunt Græci; exempli gratia, Euripides Iphigenia Taur. vers. 57, στύλαι γὰρ οἴκων εἰσὶ παῖδες ἄρσενες. ED.

quod unicus factus est. Nosti in amore mollitiem animi 5
mei, nosti metus. Quo minus te mirari opportebit, quod plurimum timeam, de quo plurimum spero. Vale.

4. *Unicus factus.* Metuebat enim, ne forte hunc jam unicum filiolum nimius amor matris, ut fit, corrumperet. E. — Rom. *Quod unicus est.* Deest *factus*, quod abesse quidem potest, nec tamen unius exemplaris suffragio damnandum videtur. H. — *Desolatus*, solus relictus. Ed.

5. *Mollitiem animi mei.* Rom. *mollitiam a. m.* H.

XXII.

Junii Maurici graviter et fortiter dicta.

C. PLINIUS SEMPRONIO RUFO SUO S.

Interfui principis optimi cognitioni, in consilium adsumptus. Gymnicus agon apud Viennenses, ex cujusdam testamento, celebrabatur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius nobisque amicus, in duumviratu suo tollendum abolendumque curavit. Negabatur ex auctoritate publica fecisse. Egit ipse caussam non minus feliciter, quam di- 2
serte. Commendabat actionem, quod tanquam homo Romanus et bonus civis in negotio suo mature et graviter

XXII. 1. *Gymnici agones*, in quibus athletæ seu palæstritæ certabant, ut Romæ, ita et in provinciis agebantur. Ed. — *Vienna*, urbs Allobrogum in Gallia Narbonensi, colonia romana. Ed. — *Trebonius* forte idem, ad quem VIII, ep. 18. Ed. — *In duumviratu. Duumviros* in coloniis et municipiis eo loco fuisse inter decuriones, quo in Senatu Romano Consules, notum. Laudarunt jam hic viri docti Sigonium de jure Ital. III, 4. G. — Rom. *In duumviratu tollendum.* Abest *suo*. H. — Deest in aliis quoque libris, omisitque Cortius. Et potest commode abesse: sæpe tamen *suus* additum est, ubi tuto omitti potuisset. Vid. Drakenb. ad Liv. III, 8, 8. S.

2. *Mature et graviter.* Macrob. Saturn. V, 1: Sunt, inquit, stili dicendi duo, dispari moralitate diversi. Unus est *maturus et gravis*, qualis L. Crasso assignatur, etc. Jam de eodem Crasso Cicero Bruto XXXVIII: Equidem Crasso nihil

loquebatur. Quum sententiæ perrogarentur, dixit Junius
Mauricus (quo viro nihil firmius, nihil verius) non esse
restituendum Viennensibus agona : adjecit, *Vellem etiam*
4 *Romæ tolli posset.* Constanter, inquis, et fortiter. Quid-
ni? Sed hoc Maurico novum non est. Idem apud Nervam
imperatorem non minus fortiter. Cœnabat Nerva cum pau-
cis. Veiento proximus, atque etiam in sinu recumbebat.
5 Dixi omnia, quum hominem nominavi. Incidit sermo de
Catullo Messalino, qui, luminibus orbatus, ingenio sævo
mala cæcitatis addiderat : non verebatur, non erubesce-
bat, non miserebatur : quo sæpius a Domitiano non secus
ac tela, quæ et ipsa cæca et improvida feruntur, in opti-
6 mum quemque contorquebatur. De ejus nequitia sangui-

statuo fieri potuisse *perfectius.* Erat summa gravitas, etc. E.

3. *Vellem etiam Romæ.* Viri graves semper ludos publicos, otii, luxuriæ, libidinum officinas vel contempserunt, vel reprehenderunt: christiani etiam detestati sunt, ac *dæmonum malorum consistoria* dixere. G. —

5. *Dixi omnia.* Satis tibi jam descripsi hominem, quum nominavi. Impotentem adulatorem et gratia principis abutentem colligas ex Juvenalis III, 185 et VI, 113. Cum Catullo Messalino jungit IV, 113, ubi Senatum Domitiani recenset de magno pisce convocatum, *Et cum mortifero prudens Veiento Catullo*, qui mox *cæcus adulator* ab eo vocatur. Dicit deinde talem sententiam Veiento, unde inter principes adulatores fuisse intelligas. G.

5. *Catullo Messalino.* De quo modo ex Juvenali. Unde probari possit, et esse eum ipsum Catullum, cujus Cyrenaicæ præfecti crudelitatem in Judæos, et miserum vitæ exitum enarrat Josephus de Bello Jud. 7, extr. nescio. Ingenium quidem convenit, nec repugnant tempora. Inter dedecora seculi Domitiani refert etiam Messalinum Tac. Agric. cap. 45. G. — *Mala cæcitatis.* Non physica, ut distinguunt hodie, sed moralia, quæ statim sequuntur, quod non erubesceret, etc. Juvenalis aliter, sed amare non minus de eodem homine IV, 113, *Qui nunquam visæ flagrabat amore puellæ.* G. — Plinius hoc vult : in Messalino ingenii sævitiam cæcitate etiam auctam fuisse : itaque *non verebatur, non erub.* Nam hi animi motus oculorum usu maxime adjuvantur. Qui usus si tollitur cæcitate, ipsum hoc adjumentum tollitur : homo sævus tum multo sit sævior. E. — *Non erubescebat*, etc. Rom. *Non erubuscebat, non miserebatur. Quo sæpius a Domitiano*, et in fine sententiæ *contorquebatur.* Semper et aliis locis Plinio *miserari* potius in ore fuisse reperio, quam *misereri.* H.

6. *De ejus nequitia sanguinariisque sententiis.* Rom. *De hujus nequitia:* paucisque interjectis, *quum ipse imperator.* Optime. H.

nariisque sententiis in commune omnes super cœnam
loquebantur, quum ipse imperator, *Quod putamus passurum fuisse, si viveret?* et Mauricius, *Nobiscum cœnaret.* Longius abii, libens tamen. Placuit agona tolli, qui 7
mores Viennensium infecerat, ut noster hic omnium. Nam Viennensium vitia intra ipsos residunt, nostra late vagantur : utque in corporibus, sic in imperio, gravissimus est morbus, qui a capite diffunditur. Vale.

— *Nobiscum cœnaret.* Amarissima vox, qua lenitatem aut lentitudinem potius et ἀοργησίαν Nervæ objicit Mauricus. *Nobiscum cœnaret*, inquit, non minus quam Veiento ille socius scelerum, in tuo, Cæsar, sinu recumbit. G.

7. *Vitia intra ipsos residunt.* Sic et Rom. H. — Cæteri MSS. habent *resident* præter MSS. Cortii. Ed.

XXIII.

Laudat Pomponium, sapienter otio in senectute usum, sibique similem aliquando quietem optat.

C. PLINIUS POMPONIO BASSO * SUO S.

Magnam cepi voluptatem, quum ex communibus amicis cognovi, te, ut sapientia tua dignum est, et disponere otium et ferre, habitare amœnissime, et nunc terra,

XXIII. * *Pomponio* male abest a Medic. plures etiam Bassi in his epistolis occurrunt. Fuisse virum amplissimum, ex hac ipsa intelligitur. Ed.

1. *Et disponere otium et ferre.* Sic et Rom. H. — *Ferre otium* dicunt esse ejus, qui otio bene utatur. Non placet hic sensus, qui in hoc loco etiam frigeret. Puto exquisitius, ut solet, Plinium *ferre otium* dixisse de eo, qui non in uno loco nec uno modo otiosus est. Hinc illa otii varietas, *nunc terra, nunc mari corpus agitare, disputare, audire*, etc. Vulgarius erat *disponere otium*, ergo addidit *ferre*, simili sensu, sed acriori metaphora. E. — Hoc vero argutari est. Sane otium sapienter ferre, hoc est, ita, ut ne pro onere habeatur, non omnium est senum. Cicero quidem in quatuor caussis,

nunc mari corpus agitare; multum disputare, multum audire, multum lectitare; quumque plurimum scias, quo-
2 tidie tamen aliquid addiscere. Ita senescere oportet virum, qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus rexerit,
3 totumque se reipublicæ, quamdiu decebat, obtulerit. Nam et prima vitæ tempora et media patriæ, extrema nobis impertire debemus, ut ipsæ leges monent, quæ majorem
4 annis LX otio reddunt. Quando mihi licebit? quando per ætatem honestum erit imitari istud pulcherrimæ quietis exemplum? quando secessus mei non desidiæ nomen, sed tranquillitatis accipient? Vale.

cur senectus vulgo misera videatur, primam numerat, quod avocet a rebus gerendis. S.

2. *Addiscere.* Sic Solon versibus gloriabatur, *Se quotidie aliquid addiscentem, senem fieri:* Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος. Ed.

3. *Majorem annis LX.* Sen. de brevit. vitæ c. 20 : *Lex a sexagesimo anno senatorem non citat.* Sed Seneca pater controv. I, 8 : « Senator post sexagesimum et quintum annum in curiam venire nec cogitur, nec vetatur. » Diversæne leges sunt, an interdum rotundo numero utuntur scriptores, an numeri corrupti? Observat certe Cortius, in optimis Plinii codicibus numerum plane abesse. Videndi, ad priorem locum Senecæ Lipsius ; ad alterum, qui in primis copiosus est, Schottus, qui etiam de *senibus depontanis*, hoc est de ponte comitiorum post LX annum dejiciendis, disputat. G. — Rom. *Quæ majorem annis otio reddunt.* Numerus LX non adest. H.

4. *Quando mihi licebit.* Vid. III, 1, 12. G.

XXIV.

Fragilitatis humanæ admonetur, quum nullos in quadruplici judicio, quos juvenis in eodem habuerat, socios vidisset.

C. PLINIUS VALENTI * SUO S.

Proxime quum apud centumviros in quadruplici judicio dixissem, subiit recordatio, egisse me juvenem æque in quadruplici. Processit animus, ut solet, longius : cœpi 2 reputare, quos in hoc judicio, quos in illo socios laboris habuissem. Solus eram, qui in utroque dixissem : tantas conversiones ut fragilitas mortalitatis, aut fortunæ mobilitas facit. Quidam ex iis, qui tunc egerant, decesserunt; 3 exsulant alii; huic ætas et valetudo silentium suasit; hic sponte beatissimo otio fruitur; alius exercitum regit; illum civilibus officiis principis amicitia exemit. Circa nos ipsos 4 quam multa mutata sunt! Studiis processimus : studiis

XXIV. * Nescio an consanguinitate amplexus sit *Fabium Valentem*, Vitellianorum ducem strenuum, et a Vespasiani militibus Urbini interfectum, de quo multa tradit Tacit. Fasti consulares a XCVI, *C. Fulvium Valentem* et C. Antistium Veterem coss. nominant. Ed.

1. *Proxime quum*, etc. Rom. «Proxime quum apud centumviros in quadruplici judicio dixissem : *proxime*, æque in quadruplici. Processit.» H. — *In quadruplici judicio*. Vid. I, 18, 3. Cæterum non puto commode abesse hæc verba in MSS. a Cortio laudatis, propter verba, quæ sequuntur, *æque in quadruplici*. G. — Si quid delendum esset, ego delerem *apud centumviros*. Nam hæc verba ab aliquo explicandi quadruplicis judicii caussa adscribi poterant. E. — A Plinio scriptum puto : « Proxime quum apud centumviros dixissem, subiit recordatio, egisse me juvenem æque in quadruplici judicio.» Sic cod. Voss. S.

2, *Socios laboris habuissem*. Rom. *Laboris socios habuissem*. H.

— *Mortalitas* ævo pliniano dici cœpta est pro genere humano. Ed.

4. *Studiis periclitati sumus*. Sub Domitiano bonos quacunque arte suspectos habente. Breviter complectitur cursum illum suum Panegyr. XCV, 4, 6. — Ex eodem hoc loco Panegyr. discimus, Plinium *studiis*

5 periclitati sumus, rursusque processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitiæ, et obfuerunt, iterumque prosunt. Si computes annos, exiguum tempus : si vices rerum,
6 ævum putes. Quod potest esse documento, nihil desperare, nulli rei fidere, quum videamus tot varietates tam
7 volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare est, omnes cogitationes meas tecum communicare, iisdemque te vel præceptis vel exemplis monere, quibus ipse me moneo : quæ ratio hujus epistolæ fuit. Vale.

processisse, quum eloquentiæ munere et laudibus plures deinceps honores, Quæsturam, Tribunatum, Præturam consequeretur. E.

5. *Profuerunt nobis bonorum*, etc. Rom. *Profuerunt nobis amicitiæ bonorum et obfuerunt, iterumque prosunt.* Deinde, *ævum putes.* H. — Hinc apparet, unde in aliis iteratio vocis *bonorum* nata sit. Placuit ea Cortio et Gierigio : pro sua, opinor, Plinius non agnosceret. S.

6. *Potest esse documento.* Admonere nos potest. E. — *Varietates* varii casus Ed. — *Nihil.....fidere.* Videtur hic aliquid deesse ad sensus integritatem. Num post *fidere* excidit *decere?* S.

XXV.

Narrat evenisse, quod de tabellaria lege prædixerat : et in scurriliter ludentes invehitur. Hæc epistola pendet ex III, ep. 20. Ed.

C. PLINIUS MESSIO MAXIMO * SUO S.

Scripseram tibi, verendum esse, ne ex tacitis suffragiis vitium aliquod exsisteret : factum est. Proximis comitiis in quibusdam tabellis multa jocularia, atque etiam fœda dictu; in una vero pro candidatorum nominibus,
2 suffragatorum nomina inventa sunt. Excanduit senatus,

XXV. * De *Messio Maximo* v. ad III, ep. 20. Ed.

1. *Scripseram tibi.* Supra lib. III, epist. 20. G.

magnoque clamore ei, qui scripsisset, iratum principem est comprecatus. Ille tamen fefellit, et latuit, fortasse etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi fa- 3
cere, qui in tanta re, tam serio tempore, tam scurriliter ludat? qui denique omnino in senatu dicax et urbanus et bellus est? Tantum licentiæ pravis ingeniis adjicit illa 4
fiducia, *Quis enim sciet?* Poposcit tabellas, stilum accepit, demisit caput, neminem veretur, se contemnit. Inde ista ludibria, scena et pulpito digna. Quo te vertas? quæ 5
remedia conquiras? Ubique vitia remediis fortiora. Ἀλλὰ ταῦτα τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ἄλλῳ μελήσει, cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adjicit hæc nostra iners, sed tamen effrenata petulantia. Vale.

2. *Magnoque clamore*, etc. Rom. *Magnoque clamore in eum, qui scripsisset, iratum principem imprecatus est.* H. — *Iratum principem.* Uti contra *propitium principem* comprecabantur. Vid. VI, 5, 5. G.

3. *Tam serio tempore*, etc. Rom. *tam serio tempore scurriliter ludat.* H. — *Ludat.* Præstat Gierigii aliorumque *ludit.* S.

4. *Tabellas.* Leg. *tabellam.* Scriptum fuit *tabellā*, ubi quum lineola transversa, quod in codicibus sæpe factum, excidisset, post voci illi *s*, proximæ prima litera, adhæsit. S. — *Demisit caput.* Scribendi caussa, in sinum vestis, quo facto non ita facile apparet, si conscientia ruborem illi exprimat. Itaque non multum tribuo conjecturæ meæ, qua putabam, forte scriptum fuisse *demisit tabulam*, id est, *tabulam* suffragii, in situlam. G. — Gesnerus argutatus est, quum illa scriberet. In illo *caput demittere* nil est aliud nisi caput incurvare, ut fit, scribendi caussa; gestus et actus describuntur hominis ad scribendum se comparantis. Nec de sinu vestis, nec de rubore conscientiæ cogitandum. E. — *Neminem veretur*, etc. Rom. *neminem veretur, sed contemnit.* H.

5. Ἀλλὰ ταῦτα. Non recte distinxerunt nuperi editores, neque melius interpretati sunt ista, *sed hæc alii eorum, qui supra nos, erunt curæ.* Debebant ita: *Sed hæc supra nos: alii curæ erunt;* nimirum Trajano, optimo principi, *cui multum quotidie vigiliarum*, etc. Adjungenda enim hæc propositio, nec, ut adhuc factum, interpuncto a Græcis separanda. G.— Græca in Rom. desunt, quæ ita Latine converto: *Sed hæc, quæ supra nos sunt, alii curæ erunt.* Ita, ut post ἡμᾶς incidatur, non est necesse. H. — Accuratius sic convertas: *Sed hæc ex iis, quæ supra nos, alii curæ erunt.* Ante ἄλλῳ fortasse ἃ excidit. S.

XXVI.

Pollicetur, libellos se emendaturum esse, etiam alios additurum.

C. PLINIUS NEPOTI * SUO S.

Petis, ut libellos meos, quos studiosissime comparasti, recognoscendos emendandosque curem. Faciam. Quid enim
2 suscipere libentius debeo, te præsertim exigente? Nam quum vir gravissimus, doctissimus, disertissimus, super hæc occupatissimus, maximæ provinciæ præfuturus, tanti putes scripta nostra circumferre tecum; quanto opere mihi providendum est, ne hæc pars sarcinarum, tanquam su-
3 pervacua, offendat? Adnitar ergo primum, ut comites istos quam commodissimos habeas; deinde, ut reversus invenias, quos istis addere velis. Neque enim mediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

XXVI.* *Nepoti.* Vide ad II, ep. 3. Ed.

1. *Recognoscendos emendandosque.* Voluit Nepos libros Plinii emendatissime scriptos habere, *einen revidirten und berichtigten Text der Schriften des Plinius.* De vitiis librariorum, non ipsius scriptoris, cogitandum. S.

2. *Ne hæc,* etc. Rom. *Ne te hæc.* H. — Pronomen Cort. et Gierig. bene revocarunt. S. — *Supervacua;* propter vilitatem abjicienda. E.

3. Bene dixit *commodissimos* quod nomen convenit tam comitibus, quam libris ita emendatis ut lectori placeant. Ed.

XXVII.

Commendat Augurini poemata, occasione eorum, quæ in laudem suam scripserat.

C. PLINIUS FALCONI * SUO S.

Tertius dies est, quod audivi recitantem Sentium Augurinum cum summa mea voluptate, immo etiam admiratione. Poematia appellat. Multa tenuiter, multa sublimiter, multa venuste, multa tenere, multa dulciter,
multa cum bile. Aliquot annis, puto, nihil generis ejus- 2
dem absolutius scriptum, nisi forte me fallit aut amor ejus, aut quod me ipsum laudibus evexit: nam lemma sibi sumpsit, quod ego interdum versibus ludo. Atque adeo judicii
mei te judicem faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secun- 3
dus versus occurrerit: nam cæteros teneo, et jam explicui.

Canto carmina versibus minutis, 4
His, olim quibus et meus Catullus,

XXII. * De *Falcone* vid. ad I, ep. 23. Ed.

1. *Tertius dies est*, etc. Rom. *Tertius dies est, quod audivi Sentium Augurinum*. Deest *recitantem*. H.

— *Tenuiter*. In laudem dictum. Opp. *sublimiter*. Conf. Ernest. Lex. Techn. Lat. Rhet. v. *tenuis*. S. — *Multa tenere, multa dulciter*. Rom. *Multa tenerrime, multa dulciter*. H.

2. *Nihil generis*, etc. Rom. *Nihil generis ejusdem gravius et absolutius*. Postea, *laudibus vexit*. H.

3. *Lemma sibi sumpsit*. Paregmenon esset, si Græce locutus esset: λῆμμα enim *sumptio* est. Intelligit nempe argumentum, seu materiam, quam quis sibi sumit. Unde inscripta paucis, vel singulis adeo verbis argumenta *lemmata* et ipsa dicuntur. Mox *lemma* pro carmine posuit, ut scilicet *argumentum* pro narratione, vel pictura. G.

— *Si mihi ex hoc ipso lemmate*. Rom. *Si mihi ex hoc lemmate*, sine *ipso*. Hæc vero ita interpungo: *si mihi ex hoc* [ipso] *lemmate secundus versus occurrerit: (nam cæteros teneo) et jam explicui*, scil. totum carmen, et secundum quoque versum, qui exciderat, in memoriam redigo. H.

4. *Canto carmina versibus minutis*. Vide Anthologiam Latinam II, epigr. 254. E.

Et Calvus, veteresque. Sed quid ad me?
Unus Plinius est mihi priores.
Mavult versiculos, foro relicto.
Et quærit, quod amet, putatque amari,
Ille o Plinius, ille quot Catones!
I nunc, quisquis amas, amare noli.

5 Vides, quam acuta omnia, quam apta, quam expressa?

— *Est mihi priores.* Ut deinde, *Ille o Plinius, ille quot Catones!* Est mihi instar multorum Catonum, instar antiquorum omnium. Hi enim Plinio sunt *priores*, v. g. III, 4, 5. Neque singularis *est* offendere quemquam debet. Multa ex eo genere se contulisse ait Cortius ad illud Lucani III, 108, *Omnia Cæsar erat.* Et sane incommodo nostro illis thesauris perpetuo forte carebimus. G. — Vid. omnino Heusinger. in Addend. ad Vechner. Hellenol. p. 587, ubi et hoc loco utitur. S.

— *Putatque amari.* Sensus plane idem est, sive legas, *putat amari* se Plinius, sive, paullo altius repetita constructione, *quærit, quod amet, et quod putat* mutuo se *amare*, quod placet Cortio. Nisi quod sic melius legeretur *putet*, et quod obscura est nihilominus constructio. Reliqua in hoc epigrammate, seu lemmate dedimus ad mentem Heinsii, et qui illum laudat Cortii, hoc est, ex auctoritate MSStorum. G. — Rom. *Et quærit, quod amet, juvatque amare.* Rectius, ni fallor, quam vulgo. *Juvat amare* est, jucundum ei est, non pudet eum amare. H. — Veram lectionem esse *quod amet, putatque amari*, patet ex ipso Plinio Lib. IX, ep. 33: «Amari putat, amat ipse, neuter timet, neuter timetur.» Burmann. in Anthol. Lat. l. l. — *Ille o Plinius*, etc. Rom. *Illos (Plinius ille) quid Catones.* Corrupte. In postremo versu minus aberrasse videtur:

I nunc, quisquis amas, amare noli.

Id est, noli fateri, te amare, quamvis uraris. H. — *I nunc, quisquis.* Si figuram demas, hoc dicit, post Plinium auctorem mollium et amatoriorum versiculorum, pudere neminem ejus rei debet. *Amas* enim et *amare* non ad rem ipsam, sed ad versiculos pertinere, res loquitur. Inter egregia enim humanæ stultitiæ specimina illud referas non postremum, quod licet multis verbis, lacrymis etiam et Deorum invocationibus atque sacramentis interpositis, ea de se prædicare poetis, quæ si fecisse eos alius arguat, calumniatorem dicant et inimicum machinis omnibus repellendum.

Nam castum esse decet pium poetam
Ipsum; versiculos, nihil necesse est.

Vid. noster IV, 14, 4, sq. et V, 3, init. Sic vara vibiam sequitur, Secundus Catullum, hunc Augurinus; hos quasi re bene gesta, et sub magnis auspiciis sexcenti minuti Musarum stupratores, qui meminisse debebant illius, quod est apud Quintilianum X, 1, 100, ubi tales ait *mores suos fateri.* Sidon. Apoll. III, 13, ult. « Denique facilius obtingit, ut quispiam seria loquens vivat obscene, quam valeat ostendi, qui pariter exsistat improbus dictis

Ad hunc gustum totum librum repromitto; quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo. Interim ama juvenem et temporibus nostris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurinna, vivit cum Antonino : quorum alteri adfinis, utrique contubernalis est.
Possis ex hoc facere conjecturam, quam sit emendatus 6
adolescens, qui a gravissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum

γιγνώσκων, ὅτι
Τοιοῦτός ἐστιν ἕκαστος, οἷσπερ ἥδεται ξυνών.

Vale.

et probus moribus.» G. — Præclare hæc omnia Gesnerus, quum semel ultimi versus hunc sensum statuisset : «Post Plinium pudere neminem ejus rei debet.» Sed nescio quomodo mihi videbatur sensus plane contrarius inesse hic : «Post Plinium nemo audere debet similia scribere, viliora scilicet scripturus. » E.

5. *Ad hunc gustum.* Opportune laudavit hoc Cortius Sen. de clem. I, 1 : *Principatus tuus ad anni gustum exigitur :* quemadmodum Gronovius hoc nostro ad Senecam usus fuerat. *Gustus* est specimen, quod a venditore rerum esculentarum, poculentarumve emptori offertur. G.

— *Spurinna.* De quo III, 1 ; de Antonino IV, 3. G. — *Vivit cum Antonino*, etc. Rom. *Vivit cum Antonino pio, quorum alteri.* Glossa. H.

6. *Qui a gravissimis*, etc. Rom. *Qui a gravissimis senibus sic ornatur amaturque.* H. — Genuinum videtur. Secundus VI, 34, 1: «Gladiatorium munus Veronensibus nostris promisisti ; a quibus olim amaris, suspiceris, ornaris. S.

— Γιγνώσκων, ὅτι. Mihi non fit verisimile, ita, ut hic expressus est, laudatum a Plinio Euripidis locum. Certe illud γιγνώσκων non apparet, quomodo usurpare potuerit. Cohæret enim sententia, quam ex Barnesianis fragmentis, Phœnice, versu 9, (ex Æschine in Timarchum pag. 191, edit. 1607, f.) proponemus, hoc modo.

Ὅστις δ' ὁμιλῶν ἥδεται κακοῖς ἀνήρ,
Οὐ πώποτ' ἠρώτησα, γινώσκων, ὅτι
Τοιοῦτός ἐστιν, οἷσπερ ἥδεται ξυνών.

Negat se inquirendum ultra putasse in mores ejus viri, qui pravorum consortio delectaretur, *quod sciret*, talem esse, quales sint, quorum societate gaudeat. Quomodo, quæso vos, illud γινώσκων ad Plinii sententiam pertinet? Quantum sibi in Græca licere putaverint librarii et critici, constat. Itaque putaverim ita dedisse Plinium : Τοιοῦτός ἐστιν ἕκαστος, οἷσπερ ἥδεται ξυνών. Vocem ἕκαστος habent libri quidam : ejecerunt, puto, qui apud Æschinem abesse, et in metro redundare, viderent. G. Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola. — Scribendum, ut habet margo Stephanicæ Æschinis pag. 21, 42. Τοιοῦτός ἐσθ', οἷοις περ ἥδεται ξυνών. S.

XXVIII.

Cornelii Nepotis et T. Cassii imagines pro Herennii bibliotheca fieri postulat.

C. PLINIUS SEVERO * SUO S.

Herennius Severus, vir doctissimus, magni æstimat in bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis et Titi Cassii : petitque, si sunt isthic, ut esse credibile est, exscribendas pingendasque delegem.
2 Quam curam tibi potissimum injungo : primum, quia desideriis meis amicissime obsequeris : deinde, tibi studiorum summa reverentia, summus amor studiosorum : postremo, quod patriam tuam, omnesque qui nomen ejus
3 auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris et diligis. Peto autem, ut pictorem quam diligentissimum adsumas. Nam quum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima est imitationis imitatio. A qua, rogo,

XXXVIII.* *Severus* fuit Veronensis; qui enim hic *municipes* ejus nominantur, Veronenses traduntur fuisse. Ergo diversus est a *Severo* Comensi, ad quem III, epist. 6. Puto esse *Tatilium Severum,* de quo ad I, ep. 22. Ed. — Inscr. Rom. *Julio Severo.* H.

1. *T. Cassii.* Circa nomen et patriam hujus Cassii nihil constitui potest. Conjecturas dabunt Cellarius et Cortius. G. — Gierigius existimat, intelligi posse Cassium Severum, Augusto æqualem, quem ab eloquentia laudarunt Senec. Controv. III, init. Plin. H. N. 7, 12; Quintil. inprimis X, 1, 116, ubi tamen ejus acerbitatem improbat. Historiam ab eo scriptam commemorat Sueton. Vesp. II; idem et passim cum Cornelio Nepote laudatur, ut Tertull. Apol. 10; Minuc. Fel. Oct. XXII; Lactant. Inst. I, 13. E. — Rom. *Cornelii Nepotis et Titi Catii.* Deinde, *pingendasque deligere.* H. — *Exscribunt* pictores imaginem, quum eam faciunt ad exemplar aliquod. Etenim *Scribere,* ad modum græci γράφειν, etiam pingere significat. Ed. — *Delegat* qui alteri aliquid curandum mandat. Ed.

2. *Deinde, tibi.* Al. *deinde, quia tibi.* Quod verum puto. S.

3. *Ex vero.* Gierigius : ex animali exemplo. Immo est, vere, re ipsa. Vid. Parei Lex. Crit. pag. 433, b. S. — *Difficillima imitationis imitatio.*

ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem, sinas aberrare. Vale.

Dum acumen quærit Secundus noster, verum, puto, deserit. Novi ego mediocres pictores, qui magnorum pictorum opera satis felici penicillo imitentur, similitudinem certe vultuum ita adsequantur, ut nihil desiderare possis; naturam, quod illi magni homines potuere, consequi, et ex animali exemplo in mutam tabellam transferre veritatem non possint. Et nota sunt pictorum tirocinia. G. — Ego ut non negem, Plinium acumen quæsivisse, tamen et sententiæ Plinianæ veritas constabit, si teneas, hic maxime de similitudine imaginis exprimenda quæri. Notum autem est, quoties ex primo imaginis exemplo *(Original-Bild)* alia exscribantur *(Copie)*, toties aliquid de similitudine detrahi, certe periculum esse, ne detrahatur. Hoc ergo sensu *difficillima imitationis imitatio*, scil. si similitudinem servari velis. E.

XXIX.

Voconium Romanum monet, ut ad judicandum veniat, ne multam committat.

C. PLINIUS ROMANO* SUO S.

Eia tu, quum proxime res agentur, quoquo modo ad judicandum veni. Nihil est, quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non impune cessatur. Ecce, Licinius 2
Nepos, prætor, acer et fortis vir, multam dixit etiam se-

XXIX. * *Romano.* Utrum *Romanus Firmus* intelligatur, an *Voconius Romanus*, non constat. Uterque contubernalis Plinii erat, uterque eques Romanus, uterque adeo judicare poterat. Ed. — Inscr. Romanus MS. *Romatio.* H.

1. *Eia tu*, etc. Rom. *Heia tu, quum proxime.* Deinde, *nihil quod*, sine *est.* H.

— *In dextram aurem.* Securus, non sollicitus sis. In proverbium abiisse ista formula videtur. E. — Alibi: dormire in utramvis aurem, ut Græci, ἐπ' ἀμφότερα ὦτα S. omisso ὦτα, ἐπ' ἀμφότερα, ἐπ' ἄμφω καθεύδειν. Vid. Dorvill. Vann. Crit. p. 233. « *Dexteram aurem*, dixit Plinius, quia nobilior est, et quia in eam partem dormire arctius, et commodius homines solent. » Forcellinus. S.

2. *Prætor, acer et fortis vir, mul-*

natori. Egit ille in senatu caussam suam : egit autem sic, ut deprecaretur. Remissa est multa : sed timuit, sed rogavit, sed opus venia fuit. Dices, *Non omnes prætores*
3 *tam severi.* Falleris; nam vel instituere, vel reducere ejusmodi exemplum, non nisi severi; institutum, reductumve exercere, etiam lenissimi possunt. Vale.

tam. Rom. *Prætor acer et fortis mulctam.* Non adest *vir.* H.

3. *Non omnes prætores tam severi.* Ut multæ mihi cessanti irrogatio metuenda sit. Ad hoc refertur *Falleris.* S.

XXX.

Miram naturam fontis in Comensi agro narrat, cujus caussam et ipse inquirit, et inquirendam commendat; sed in illa explicanda frustra et misere desudat. Ed.

C. PLINIUS LICINIO * SUO S.

Attuli tibi ex patria mea pro munusculo quæstionem,

XXX. * *Licinius Sura.* Summa fide atque amicitia conjunctus Trajano, qui eum præfecit cohortibus prætorianis, defunctumque publica sepultura atque statua posita honoravit. Ed. — inscr. Rom. *Suræ.* H. — Fontis, de quo hic agitur, naturam explicuit magnus geometra, Segnerus, his verbis : «Vas cape quodlibet perforatum ad aliquam a fundo altitudinem, et si lubet, non longe a supremo margine per foramen siphonem transmitte, ita ut crus ejus brevius intra vas, ad aliquam a fundo distantiam, pateat, longius extra illud habeatur, et foramen circa siphonem occlude. Adfluat deinde in vas aqua æquali celeritate. Assurget in vase pedetentim, donec siphonem totum tegat, itaque eum replebit, ac jam aqua per siphonem effundetur. Quod si ergo sipho ejus fuerit structuræ, ut eodem tempore plus aquæ fundat, quam in vas accedit, decrescet pedetentim aquæ altitudo, donec a siphone non amplius contingatur. Jam enim aere repletus sipho agere desinet, et aqua in vase assurget denuo, dum eæ, quas jam diximus conditiones, redeant. Sicque, si adfluxus perpetuus fuerit, etiam alterna aquæ in vase incrementa atque decrementa absque fine redibunt. Sed aqua ex vase constanti tenore non effluet : quod ipsum tamen, si velis efficere,

altissima ista eruditione dignissimam. Fons oritur in monte, per saxa decurrit, excipitur cœnatiuncula manu facta : ibi paullulum retentus in Larium lacum decidit. Hujus mira natura : ter in die, statis auctibus ac dimi- 2

possis facile. Insculpe vasi, quod diximus, foramen aliud, circa fundum, quod, ubi aqua vasis summum tenet, minus tamen ejus reddat, quam influit ; ita tamen, ut, si aqua per siphonem et foramen conjunctim fluat, plus ejus effluat, quam in vas eodem tempore influit : quod qua ratione obtineri possit, harum rerum periti facile perspicient : efficietur, ut, influente in vas aqua, primum per foramen circa fundum solum effluat : quod quum minus transmittat, quam adfluit, assurget aquæ in vase superficies, sed paullatim, si excessus ejus, quod influit, supra id, quod effluit, parvus fuerit. Sed tamen siphonem tandem teget, efficietque, ut per eum quoque aqua fluat, eoque facto quum plus effluat, quam influit, descendet vicissim ea superficies, lente pariter, si sipho cum foramine ad fundum paullo tantum plus effluere patitur, quam in vas advenit. Si vas aquam ex priori effluentem excipiat, et retentam transmittat per foramen aliquod, aut rimam superne apertam, in isto aqua augebitur tum, quum in priori vase minuitur ; minuetur, quum in priori augetur, sicque hic quoque, quæ Plinius in fonte observat, omnia perfecte contingent. Stata erunt augmenta imminutionesque, ad eamdem surget aqua altitudinem, æqualibus absolventur die nocteque temporibus, et pro diversa aquarum magnitudine, quocunque numero et tempore redire poterunt periodi, ut rem leviter consideranti patescit. » Ed.

1. *Altissima*, etc. Non habent quidam libri pronomen *ista*. Concedo. Non posuit Plinius. Non pugnaverim. Non habet quod agat *ista*. Immo habet, significat enim eruditionem ejus, ad quem scribitur, non minus quam si posuisset Plinius, *altissima eruditione tua dignissimam*. Nisi forte otiosum putamus in illo Cic. Phil. II, 25. « Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini exhauseras. » G. — Rom. *Altissima ista eruditione dignissimam.* Cortio pronomen *ista* abundare visum ; non item aliis. Subintellige *ista, quæ in te est.* Cic. pro Rosc. Amer. cap. LIII : « Homines sapientes et ista auctoritate et potestate præditos, qua vos estis. » Adde a me dicta ad eamdem orat. cap. 7, pr. H. — *Altissima eruditio,* quam vulgo dicimus profundam, *tiefe Gelehrsamkeit.* Lucian. t. II, pag. 312, τὴν παιδείαν βαθύν. S.

2. *Fons oritur.* Hujus fontis etiam meminit Plin. H. N. II, 103. In Comensi agro juxta Larium lacum fons largus horis singulis semper intumescit, ac residet. E. — Catan. eum narrat suo adhuc tempore naturam illam servasse, appellatumque esse ab incolis *Plinianum.* Ed. — *Cœnatiuncula.* Quam accolæ sibi exstruendam curaverant, ut in convivio frigidissimæ aquæ recreatione fruerentur. Sed et aliud genus voluptatis mox Plinius commemorat. E.

3 nutionibus, crescit decrescitque. Cernitur id palam, et cum summa voluptate deprehenditur. Juxta recumbis et vesceris : atque etiam ex ipso fonte, nam est frigidissimus, potas : interim ille certis dimensisque momentis vel
4 subtrahitur, vel adsurgit. Annulum, seu quid aliud, ponis in sicco, adluitur sensim, ac novissime operitur : detegitur rursus paullatimque deseritur : si diutius observes,
5 utrumque iterum ac tertio videas. Spiritusne aliquis occultior os fontis et fauces modo laxat, modo includit,
6 prout illatus occurrit, aut decessit expulsus? Quod in ampullis cæterisque generis ejusdem videmus accidere, quibus non hians, nec statim patens exitus. Nam illa quoque, quamquam prona et vergentia, per quasdam obluctantis animæ moras crebris quasi singultibus sistunt, quod ef-
7 fundunt. An quæ Oceano natura, fonti quoque? quaque

3. *Nam est frigidissimus.* Rom. *Nam est frigidus.* H.

5. *Spiritus aliquis occultior.* Hic ventus esset, cujus ita stati et temporum vices servantis rationes reddere non facilius est, quam ipsius fluxus et refluxus. G. — *Modo includit*, etc. Rom. *Modo includit, aut in latus occurrit, aut decidit expulsus.* Lege *decedit.* H. — Neque duplex *aut* displicet. Legerim igitur : « prout aut illatus occurrit, aut decedit expulsus. » S.

6. *Non hians.* Ut in lagenis nostris, collum longum et angustum habentibus. E.

— *Quamquam prona et vergentia.* Rom. *Quamquam prona atque urgentia.* H.

7. *Quæ Oceano natura.* Obscurum, quid hic sit *natura.* Dixeris aliquid, si ponas per occultos meatus et quasi cuniculos commeare ex ipso Oceano aquas. Sed deinde docendum etiam fuerit, quomodo salsus non sit fons ille. Dicere forte possis effluentem in mare rivum subterraneum ab æstu retineri, ut redundet circa fontem, quale quid in Albi, ut hoc utamur, sentiunt Hamburgenses. Et fateor hanc rationem, a qua non multum alludit ea, quæ sequitur, maxime mihi arridere, si cætera conveniant nimirum. G. — Non adeo obscurum videtur, quid sit h. l. *natura*, nempe indoles, mos, vel id quod lege naturæ accidit in Oceano. Nam fluxum et refluxum, qualis in Oceano est, vult cum illo fontis simili æstu et refluxu comparare. Itaque ne Plinio quidem in mentem venit, fontis illum æstum ex ipso Oceano derivare, cum quo fons cohærere nullo modo poterat. Segneri de illo fluxu et refluxu sententia eo redit, siphonis cujusdam a natura inter lapides et argillas fabrefacti ope totum illud peractum fuisse. Vir doctus in Ephem. lit. Jenens. a. 1802, n. 36, notat in suo Gesneri edit. exemplari

ille ratione aut impellitur, aut resorbetur, hac modicus hic
humor vicibus alternis supprimitur, vel egeritur? An ut 8
flumina, quæ in mare deferuntur, adversantibus ventis,
obvioque æstu retorquentur, ita est aliquid, quod hujus
fontis excursum [per momenta] repercutiat? An latentibus 9
venis certa mensura, quæ dum colligit quod exhauserat,
minor rivus est et pigrior; quum collegit, agilior major-
que profertur? An, nescio quod, libramentum abditum 10
et cæcum, quod quum exinanitum est, suscitat et elicit

ab ignota manu hæc adscripta ad hunc locum fuisse: «Similis fons est in Sabaudia 2 miliar. a Chambery, haud procul a lacu Bourget, qui sexies per singulas horas verno tempore, æstivo autem bis, in summo æstu semel tantum fluit. Alius est in Helvetia in valle Hasli, de quo Scheuchzer in Itiner. I, p. 26. De illo vid. Keisler Itin. tom. I, pag. 158, la Fontaine de Merveille.» E. — *Vicibus alternis*, etc. Rom. *Vicibus alternis supprimitur erigiturque et egeritur.* Duplex lectio pro una: primam Cortius recepit, postremam plures retinent, quæ fortasse a prima manu fuit *egeriturve.* Nil ad hunc locum facit, quod *Oceanus erigi* dicitur, ubi *supprimitur* contrarium est, non *deprimitur*, nec significatio convenit. H.

8. [*Per momenta.*] Absunt quidem hæc verba a bonis quibusdam libris: sed quum nulla caussa, vel occasio fuerit inserendi, omittendi plures; malim ea servari. G.

9. *Latentibus venis.* Hic iterum quærendum supererit, cur venæ per intervalla impleant mensuram et depleant, cur non potius, quantum supra mensuram adfluit, tantumdem redundet iisdem portionibus. G. — *Exhaurire*, effundere. Ed. — *Minor rivus est et pigrior.* Præstat Cortii, *minor rivus et pigrior*, scil. *profertur.* S.

10. *Libramentum.* Hic non intelligo illud, quod in disciplina aquæductuum proprie *libramentum* vocatur, nimirum, definiente illustrissimo Poleno ad Frontinum pag. 25, 19, «mensura declivitatis plani, supra quod aqua ducitur:» sed machinationem ei similem, quam in *claustris aquarum*, quæ vocant, sive cataractis videmus, ubi, pro structuræ diversitate, adfluens aqua sibi viam vel præcludit, vel aperit. *Libramentum* ad versatilem quamcunque machinam referri posse, tum conjugata nominis ostendunt, tum locus Plinii majoris de theatro Scauri XXXVI, 15, seu 24, ubi *theatra duo* memorat *e ligno, cardinum singulorum versatili suspensa libramento.* Alia illa quæstio est, an commode commentus sit Plinius tale in natura hujus fontis libramentum; de quo equidem vehementer dubito. G. — Nos hodie talia nescire, non potest nobis turpe esse, fateri, quum ipsum Plinium additum illud *nescio quod* alicujus ignorationis suspectum reddat. E. — *Strangulat*, os et fauces fontis adstringit, impedit quominus aqua prorumpat. Ed.

11 fontem : quum repletum, moratur et strangulat? Scrutare tu caussas (potes enim), quæ tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi, quod efficitur. Vale.

11. *Potes enim.* Cf. N. Heinsii Adversar. pag. 225. Græcorum δύνασαι γάρ. Vid. Jacobs ad Anthol. Gr. III, 1, p. 75. S.

LIBER QUINTUS.

I.

Narrat, quæ, heres Gratillæ factus, cum filio ejus exheredato egerit. Res ipsa postulabat, ut tenuiter et ipso vitæ communis sermone, sine ullo ornatu, traderetur. Ed.

C. PLINIUS SEVERO * SUO S.

Legatum mihi obvenit modicum, sed amplissimo gratius. Cur amplissimo gratius? Pomponia Gratilla, exheredato filio Assudio Curiano, heredem reliquerat me : dederat coheredes Sertorium Severum, prætorium virum, aliosque equites Romanos splendidos. Curianus filius ora- 2
bat, ut sibi donarem portionem meam, seque præjudicio juvarem : eamdem tacita conventione salvam mihi pollicebatur. Respondebam, non convenire moribus meis aliud 3

I.*De duobus *Severis*, ad quos noster epistolas scripsit, v. ad I, ep. 22, et IV, ep. 28. Nunc sine dubio, Veronensis intelligitur. Ed.

1. *Cur amplissimo gratius?* Plinianum esse, ita per interrogationem repetere dicta, ostendit Cortius ex III, 9, 2; VI, 2, 1, et XXIII, 1, itemque XXIX, 2. Igitur servanda Plinio interrogatio, licet in quibusdam libris desideretur. G. — Sic etiam Rom. bene. H.

— *Aliosque equites Romanos splendidos.* Rom. *Aliosque splendidos equites Rom.* H. — Ita et Brummeri Excerpta. Placet hic ordo : sic enim Plinius VI, 15, 1. « Passienus Paullus, splendidus eques Romanus; » VI, 25, 1, « Robustum, splendidum equitem Romanum. » Alii, ut Cicero, postponunt. S.

2. *Curianus filius orabat.* Rom. *Curianus orabat.* Cortius quoque omissum nomen *filius* tacitus ejecit. H. — Deest item in Brummeri Excerptis. Bene. S. — *Præjudicio.* Eo de

palam, aliud agere secreto : præterea non esse satis ho-
nestum dare et locupleti et orbo : in summa, non profu-
turum ei, si donassem : profuturum, si cessissem : esse
autem me paratum cedere, si inique exheredatum mihi
4 liqueret. Ad hoc ille, *Rogo cognoscas.* Cunctatus paullum,
Faciam, inquam : *neque enim video, cur ipse me mino-
rem putem, quam tibi videor. Sed jam nunc memento,
non defuturam mihi constantiam, si ita fides duxerit,*
5 *secundum matrem tuam pronuntiandi. Ut voles,* ait : *voles
enim, quod æquissimum.* Adhibui in consilium duos, quos
tunc civitas nostra spectatissimos habuit, Corellium et
Frontinum. His circumdatus in cubiculo meo sedi. Dixit
6 Curianus, quæ pro se putabat. Respondi paucis ego (ne-
que enim aderat alius, qui defunctæ pudorem tueretur,)
deinde secessi, et ex consilii sententia, *Videtur*, inquam,
Curiane, mater tua justas habuisse caussas irascendi tibi.
Post hoc ille cum cæteris subscripsit centumvirale judi-
7 cium, mecum non subscripsit. Appetebat judicii dies : co-
heredes mei componere et transigere cupiebant : non dif-

moribus ipsius, et pietate inprimis, judicio, quod alii deinde sequerentur. G.

3. *Dare.* Cortius ex omnium Codicum fide *donare.* Nostrum qua auctoritate nitatur, nescio. Haud infrequens confusio horum verborum. Vid. Drakenb. ad Liv. II, 35, 5. S. — *Locupleti et orbo.* Quem proinde non sublevare donatione, quum sit dives; sed captare, quod liberos non haberet, viderer. Vid. ad IV, 15, 3. G. — *Non profuturum ei,* etc. *Donare* enim liberalitatis; sed *cedere*, justitiæ studii et æquitatis, quæ sola ad Curianum præjudicio juvandum valere poterant. S. — *Mihi liqueret.* Judiciale verbum, de certa scientia. Itaque statim Curianus ipsum judicem constituit, et, *ut cognoscat,* petit. G.

4. *Minorem.* Minori magnitudine animi et constantia præditum, ut non possim vel contra meam utilitatem te immerentem pronuntiare; vel invidiam suscipere judicii in rem meam facti, si mihi pateat, matrem recte de te judicasse. G.

6. *Pudorem.* Honorem mulieris sapientis, nec impiæ, aut nimis certe duræ. G. — *Mater tua*, etc. Rom. *Mater tua multas habuisse caussas irascendi.* Sed potior est vulgata lectio *justas.* H.

— *Subscripsit centumvirale judicium.* Accusavit cæteros heredes, et repetiit ab iis hereditatem maternam contra tabulas. Vid. I, 20, 7.

fidentia caussæ, sed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis accidisse, ne ex centumvirali judicio capitis rei exirent. Et erant quidam in illis, quibus objici 8
et Gratillæ amicitia et Rustici posset. Rogant me, ut cum Curiano loquar. Convenimus in ædem Concordiæ. Ibi ego, 9
Si mater, inquam, *te ex parte quarta scripsisset heredem, num queri posses? Quid si heredem quidem instituisset ex asse, sed legatis ita exhausisset, ut non amplius apud te, quam quarta, remaneret? Igitur sufficere tibi debet, si, exheredatus a matre, quartam partem ab heredibus ejus accipias, quam tamen ego augebo. Scis te* 10
non subscripsisse mecum, et jam biennium transisse, omniaque me usucepisse. Sed ut te coheredes mei tractabiliorem experiantur, utque tibi nihil abstulerit reverentia mei; offero pro mea parte tantundem. Tuli fructum non conscientiæ modo, verum etiam famæ. Ille ergo Curianus 11
legatum mihi reliquit: et factum meum, nisi forte Man-

Phrasin totam esse insolentiorem, monuere interpretes; sententia quidem aperta. G.

7. *Metu temporum;* Domitiani; cui quælibet caussa sufficeret ad pœnam innocentis. Interfectus fuerat Rusticus, relegata uxor ejus Gratilla, de cujus hereditate quærebatur: invidiosa igitur heredibus amicitia talis, qua filio præferrentur. G. — Rom. *Sed metu ipsorum temporum.* H.

8. *Et erant*, etc. Rom. *Et erant quidam ex illis.* Postea: *rogant, ut cum Curiano.* H. — In Gesneriana legebatur *quidem;* negligentia, ni fallor, operarum. Itaque correxi. S.

9. *Instituisset ex asse.* Hoc ipsum altero capite legis Falcidiæ jam Divi Augusti temporibus latæ cautum fuit. Verba servavit Paullus JCtus, et ex illo Tribonianus l. I, π. ad L. Falcidiam: « Quicunque civis Romanus post hanc legem rogatam testamentum faciet, is quantam cuique civi Romano pecuniam jure publico dare legare volet, jus potestasque esto, dum ita detur legetur, ne minus quam quartam partem hereditatis eo testamento heredes capiant. « Itaque Ulpiano auctore l. 8, π. de inofficioso testam. § 8. « Quarta debitæ portionis sufficit ad excludendam querelam. » G.

10. *Biennium transisse.* Quod constitutum olim erat usucapioni, pr. Instit. h. t. G.

11. *Factum.....signavit.* Ita ex Mediceo libro Cortius. *Factum antiquum* est antiqua fide et religione administratum, *nobilis honor*, vel *notabilis* (utrumque enim legitur) est legatum testamento relictum, quod *honoris* nomine centies venit. G. — Hoc tamen longius petitum videtur.

12 dior mihi, antiquum nobili honore signavit. Hæc tibi scripsi, quia de omnibus, quæ me vel delectant, vel angunt, non aliter tecum, quam mecum, loqui soleo : deinde, quod durum existimabam, te amantissimum mei fraudare
13 voluptate, quam ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens, ut nihil mea intersit, an iis, quæ honeste fecisse me credo, testificatio quædam, et quasi præmium accedat. Vale.

Honore signare haud dubie nihil est amplius, quam honorare. Sed *nobilis honor* displicet. *Notabilem*, ut in aliis libris legitur, nunc magis ferrem. Si tamen illud retineamus, *nobilis honor* erit is, qui nobili ex animo, et honestatis sensu ducto, tribuitur. E. — Rom. *Antiquorum notabili more*. H.

13. *Tam sapiens*. Nempe severissimæ sapientiæ est, ex honeste agendo nullum præmium exspectare. Plinius ita sentire negat, non quidem serio, sed ludens apud amicum, qui ipsum intelligeret. Et ipsum præmium nunc honestum est. E. — Non ludit Plinius apud amicum, sed serio agit : tot tam clara φιλοδοξίας ejus exempla exstant. S. — Rom. *Neque enim sum tam sapiens, quod nihil mea intersit*. Nusquam antea pejus scriptum. H.

II.

Gratias agit pro turdis acceptis, et se *jucunde docteque* excusat, quod huic muneri non respondeat simili dono. Ed.

C. PLINIUS FLACCO * SUO S.

Accepi pulcherrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec ullis copiis ex Laurentino, nec maris
2 tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo epistolas

II. * *Ammius Flaccus* Senator occurrit IX, ep. 13, 13. Ed.

1. *Turdos*. Non aves, sed pisces lupis similes. Sic Quintil. VIII, 2, 7, *soleas et turdos pisces* jungit. E. — Vid. Schneider. Histor. Pisc. p. 171, sq. S. — *Nec ullis copiis ex Laurentino*. Rom. *Nec urbis copiis ex Laurentino*. Non mutandum erat. Dolet, se paria facere non posse, *nec urbis copiis*, scilicet *ex Laurentino*, in quo tum erat, quum turdos acciperet,

steriles, et simpliciter ingratas, ac ne illam quidem solertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quæ facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod se non mereri fatentur. Vale.

nec maris copiis, tam turbidis tempestatibus, quibus piscari non licebat. Significat ergo, se non ex urbe, sed ex Laurentina villa scribere, quæ, si non mediterraneis, urbanis tamen copiis utique destituebatur. *Copias urbanas* legas etiam lib. VI, ep. 28. H.

2. *Simpliciter ingratas.* Ingenue professas, se nihil habere, quo gratias referant. G. — *Solertiam Diomedis.* Qui perfecit, ut sibi permutaret Glaucus χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων. Il. ζ, 236. G. — Hinc duo proverbia nata sunt, *solertia Diomedis* et *aurea pro æneis*. Id est, magna pro parvis. Vid. Cic. Attic. VI. Ed. — *Quod. . .fatentur.* Quod ita modestæ sunt, ut fateantur se veniam non mereri. E.

III.

Reprehensus quorumdam sermonibus, quod versus lasciviores scribat recitetque, se aliorum exemplo tuetur.

C. PLINIUS ARISTONI * SUO S.

Quum plurima officia tua mihi grata et jucunda sunt, tum vel maxime, quod me celandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, eumque diversitate judiciorum longius processisse: exstitisse etiam quosdam, qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, quod hæc scriberem recitaremque. Quibus ego, 2
ut augeam meam culpam, ita respondeo: Facio nonnunquam versiculos, severos parum; facio comœdias, et au-

III.* Est haud dubie *Titus Aristo* quem auctor ipse I, ep. 22, satis descripsit, et cui VIII, ep. 14, quæstionem quamdam senatoriam proposuit explicandam. In Digestis *Salvius Aristo* occurrit. Ed.

2. *Facio nonnunquam*, etc. Rom. « Facio nonnunquam versiculos,

dio; et specto mimos, et lyricos lego, et Sotadicos intel-
ligo; aliquando præterea rideo, jocor, ludo; utque omnia
innoxiæ remissionis genera breviter amplectar, homo sum.
3 Nec vero moleste fero, hanc esse de moribus meis existi-
mationem, ut, qui nesciunt, talia doctissimos, gravissi-
mos, sanctissimos homines scriptitasse, me scribere miren-
4 tur. Ab illis autem, quibus notum est, quos quantosque
auctores sequar, facile impetrari posse confido, ut errare
me, sed cum illis, sinant, quorum non seria modo, ve-
5 rum etiam lusus exprimere, laudabile est. An ego verear
(neminem viventium, ne quam in speciem adulationis in-
cidam, nominabo) sed ego verear, ne me non satis de-
ceat, quod decuit M. Tullium, Caium Calvum, Asinium
Pollionem, Marcum Messallam, Quintum Hortensium,

severos parum, facio et comœdias, audio et specto mimos, et lyricos lego.» Hactenus melius, quam vulgo: sequitur vero *et satiricos intelligo*, quod magno consensu omnes hodie damnant, quum in aliis quoque repertum fuerit, pluresque *Socraticos* habeant, nullus *Sotadicos*. Satiræ quam protervæ fuerint, nisi exempla docebunt, Horatius testis erit epist. ad Pisones v. 221, ad 233. H. — Nec mihi displicet *satiricos*, cui etiam verbum *intelligo* videtur patrocinari. S. — *Mimis*, qui lasciviores etiam erant Atellanis, mirum in modum delectabantur Romani. Ed. — *Sotadicos.* Ostendit hic Plinius, se magistro jam liberum, et parum curare Quintilianum suum præceptorem, qui *de Sotadeis*, inquit, obscœnis nimirum impurisque carminibus, *ne præcipiendum quidem est;* I, 8, 6. G. — *Sotadici* aut, ut Quintilianus scribit, *Sotadei*, nomen habent a Sotade poeta, atque ita compositi erant, ut duas syllabas longas exciperent duæ breves. Retro autem lecti sensum habebant lascivum. Ed.

3. *Hanc esse de moribus.* Id ipsum, quod mirantur homines, versus parum severos a Plinio scribi, indicat, illos bene alioqui de illo existimare, et virum gravem putare, a quo leve ita scripturæ genus non exspectarent. G.

5. *M. Tullium.* Texit hic catalogum poetarum satis longum, qui longæ disputationi materiem præbere possit. Sed præstat, credo, hic nihil dicere, et rem integram relinquere, si quis Vossianum de poetis opus, postumum et imperfectum, retractare velit. G. — De *C. Calvo* oratore v. ad I, epist. 2, 2. Sed et carmina scripsit lasciva, ut Catullus, quo familiariter utebatur. Ed. — *C. Asinius Pollio* et *Marcus Valerius Messalla*, Augusti gratia florentes, dignitate, eloquentia rebusque gestis conspicui. Ed. — *Q. Hortensium.* Invenusta judicabantur eju

M. Brutum, L. Sullam, Q. Catulum, Quintum Scævolam, Ser. Sulpicium, Varronem, Torquatum (immo Torquatos), C. Memmium, Lentulum, Gætulicum, Annæum Senecam, et proxime Verginium Rufum, et, si non sufficiunt exempla privata, divum Julium, divum Augustum,
divum Nervam, T. Cæsarem? Neronem enim transeo, quam- 6
vis sciam, non corrumpi in deterius, quæ aliquando etiam a malis; sed honesta manere, quæ sæpius a bonis fiunt. Inter quos vel præcipue numerandus est P. Virgilius, Corn. Nepos, et prius Ennius, Acciusque. Non quidem hi senatores : sed sanctitas morum non distat ordinibus. Recito 7
tamen : quod illi an fecerint, nescio. Etiam. Sed illi ju-

carmina. Ed.—*Scævola* Pontifex M. ingenio et justitia præstantissimus. Ed. — *Sulpicii*, oratoris acumine excellentis, poema *prurire* dixit Ausonius propter lasciviam. Ed. —*Varronis* elogium exstat ap. Cic. acad. I, 3 ; ubi etiam varium ejus et elegans omni fere numero poema commemoratur. Ed.—*Torquatos*, nempe L. Torquatum, a. u. 689, consulem, in dicendo elegantem et prudentem, ejusque filium L. Torq. Epicureum. Ed. — *C. Memmium* non mirum est versibus parum pudicis mores suos fassum esse. Stupravit enim Lentuli et Pompeii uxores. Ed. — *Gætulicus* historicus et poeta cui Caligula favebat. Nonnulla epigrammata ejus exstant in anthol. Græc. Ed. —Cæterum de *Augusti* facultate poetica vid. Sueton. LXXXV. De *Nerva* Martial. VIII, 70. De *Tito* Eutrop. VII, 14, et Sueton. III. De *Nerone* Sueton. LII. Sed hunc se *transire* dicit, quia nunc non nisi de bonis et sanctis quæstio erat. E. — *T. Cæsarem. Divum* puto excidisse. Nam *dicavit cœlo Domitianus Titum*, Panegyr. XI, init. Ibid. cap. XXXV, 4, *divus Titus;* ubi item *divus* in nonnullis libris deest. S.

6. *Quæ aliquando etiam a malis.* Rom. *Quæ etiam a malis aliquando.* Sequitur, *vel præcipue numerandus P. Virgilius*, sine verbo *est*. H.

— *Non distat ordinibus.* Non uni tantum ordini adstricta est, sed omnibus communis esse debet. E.

7. *Recito tamen.* Restituit hunc locum Cortius. Nos declarare conabimur. Duo crimina sunt, quibus respondet Plinius : unum, quod scribit carmina obscena ; alterum, quod recitat. Priori satisfecisse se putat auctoribus laudatis : jam transit ad alterum. *Recito tamen*, etc. Illud *etiam* est concedentis, quod objectum fuit. Quoties ita usus sit Plinius, docet index. G. — Ergo sensus est : concedam, illos non recitasse. E.—Rom. *Quod illi an etiam fecerint, nescio : sed illi judicio suo.* Postea : *mihi modestior constantia est.* Vid. ep. XIII, 4. H. — Utrumque placet. Prius habent etiam Brummeri excerpta. Posterius in omnibus legitur libris, nec debebat Casauboni conjecturæ loco cedere. S.

dicio suo poterant esse contenti : mihi modestior conscientia est, quam ut satis absolutum putem, quod a me
8 probetur. Itaque has recitandi caussas sequor : primum, quod ipse, qui recitat, aliquanto acrius scriptis suis, auditorum reverentia, intendit : deinde, quod, de quibus
9 dubitat, quasi ex consilii sententia statuit. Multa etiam a multis admonetur : et, si non admoneatur, quid quisque sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manu, murmure, silentio; quæ satis apertis notis judicium ab humanitate discernunt. Atque adeo, si cui forte eorum, qui interfuerunt, curæ fuerit eadem illa legere, intelliget me quædam aut commutasse, aut præterisse, fortasse etiam
11 ex suo judicio, quamvis ipse nihil dixerit mihi. Atque ita hoc disputo, quasi populum in auditorium, non in cubiculum amicos advocarim, quos plures habere, multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

8. *Scriptis suis. . . . intendit.* VIII, 19, 2 : « si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistola accipies ; quia vereor, ne ipse, ut tristis, parum intenderim. » S.

9. *Et, si non. . . . murmure.* Sic et Rom. H. — *Judicium. . . discernunt*, satis perspicue ostendunt, quid judicent auditores etiam illi, qui humanitatis caussa judicium suum aperte non dixissent. E.

11. *Atque ita hoc disputo.* Præstat Cortii et Gierigii *Atque hæc ita disputo.* S.

IV.

Avaritiam Nominati caussidici notat, qui Vicentinos, a quibus grandem pecuniam acceperat, fefellit. Vix alia Plinii ep. ita sermonem coram et subito aliquid narrantis expresserit, ut hæc. Ed.

C. PLINIUS VALERIANO * SUO S.

Res parva, sed initium non parvæ. Vir prætorius Solers a senatu petiit, ut sibi instituere in agris suis nundinas permitteretur : contradixerunt Vicentinorum legati : adfuit Tuscilius Nominatus : dilata caussa est. Alio senatu 2
Vicentini sine advocato intraverunt : dixerunt, se deceptos. Lapsine verbo, an quia ita sentiebant? Interrogati a Nepote prætore, quem docuissent, responderunt, quem prius. Interrogati, an tunc gratis adfuisset, responderunt, sex millibus nummum : an rursus aliquid dedissent, dixerunt, mille denarios. Nepos postulavit, ut Nominatus in- 3
duceretur. Hactenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacta tantum et omnino

IV.* Valeriano scripsit et II, ep. 15. Ed.

1. *Sed initium non parvæ.* Rom. *Sed initium non parvum*, male cum aliis. H.

— *Ut sibi instituere*, etc. Sueton. Claud. XII: «Jus nundinarum in privata prædia a consulibus petiit.» S.— *Vicentia* aut *Vincentia* urbs Transpadana in Venetorum finibus, cujus incolæ et Vicentini et Vincentini dicuntur. Ed. — *Tuscilius Nominatus.* Ita etiam Rom. H.

2. *Alio senatu.* Senatorum consessu. Plinius II, 11, 10: «Dilata res est in proximum senatum.» Sueton. Claud. XXVI : « subornavit proximo senatu, qui censerent, etc.» S.—*Se deceptos.* Destitutos ab advocato, qui secum se intraturum recepisset. Vid. V, 14, 2. Quærit Plinius, cur usi sint hoc verbo, *se deceptos*, studione ita grave verbum adhibuerint, an lapsi errore, quum se destitutos vellent dicere. G.

—*Quem docuissent.* Caussam suam, ut ille eam deinde in senatu ageret G.

3. *Et omnino commota.* Quantumvis leviter commota, ut nihil aliud, nisi commota esse dici possit. Sanitas loci hujus Scheffero debetur, cujus conjecturam (qua *tacita* in *ta-*

4 commota, latissime serpunt. Erexi aures tuas. Quam diu nunc oportet quam blande roges, ut reliqua cognoscas! si tamen non ante hæc ipsa veneris Romam, spectatorque malueris esse, quam lector. Vale.

cta mutavit) bene est, quod recepit Cortius : *et omnino* ex libris est. G. — Rom. «Nam pleraque tacita tantum et omnino commota.» H.

4. *Quam*, valde admodum. Ed. — *Ut reliqua cognoscas.* Cui longum est exspectare, adeat V, 14, ubi exitus narratur. G. — Cæterum hic omnis locus non satis videtur emendatus. Putavi aliquando sensum hac interpunctione juvari posse: «Erexi aures tuas, quam diu nunc oportet; quam blande roges, ut, etc.» E. — Fallitur vir doctissimus. Locus, ut nunc interpunctus est, optime habet. S.

V.

Fannii obitum luget tum ob alias caussas, tum maxime, quod opus de sceleribus Neronis imperfectum reliquerat.

C. PLINIUS MAXIMO * SUO S.

Nuntiatum mihi est, C. Fannium decessisse: qui nuntius gravi me dolore confudit; primum, quod amavi hominem elegantem et disertum; deinde, quod judicio ejus uti solebam. Erat enim natura acutus, usu exercitatus, varietate promptissimus. Angit me super ista, casus ipsius.
2 Decessit veteri testamento : omisit, quos maxime diligebat: prosequutus est, quibus offensior erat. Sed hoc utcumque

V.* De *Maximo* v. ad II, epist. 14. Ed.

1. *Nuntiatum mihi*, etc. Rom. *Nuntiatur mihi, C. Fannium*, Deinde tamen *confudit*, ubi alii *conf[illegible]dit*. H.

— *Elegantem et disertum.* Sic et Rom. Sequitur *varietate promptissimus.* H.

— *Varietate promptissimus.* Ita multarum rerum scientia imbutus, ut prompte de omnibus judicare et consilium dare posset. Conf. lib. I, ep. 22, 2. E.

2. *Prosequutus est quibus offensior erat.* Scilicet legatis vel partibus hereditatis. Plene Sueton. Claud. VI: «Legato etiam circa sestertium vicies prosequuutus.» S.

tolerabile : gravius illud, quod pulcherrimum opus imper-
fectum reliquit. Quamvis enim agendis caussis distringe- 3
retur, scribebat tamen exitus occisorum aut relegatorum
a Nerone : et jam tres libros absolverat, subtiles, et di-
ligentes, et Latinos, atque inter sermonem historiamque
medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat, quanto
frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba 4
semper et immatura mors eorum, qui immortale aliquid
parant. Nam qui voluptatibus dediti quasi in diem vivunt,
vivendi caussas quotidie finiunt : qui vero posteros cogi-
tant, et memoriam sui extendunt, his nulla mors non re-
pentina est, ut quæ semper inchoatum aliquid abrumpat.
Caius quidem Fannius, quod accidit, multo ante præsen- 5
sit. Visus est sibi per nocturnam quietem jacere in lectulo
suo compositus in habitum studentis, habere ante se scri-
nium ita, ut solebat : mox imaginatus est venisse Nero-

3. *Inter sermonem historiamque.* De qua differentia vid. Noster V, 8, 9, sq. G.

4. *Acerba.* Proprio hic sensu ponitur, quod arguunt adjunctum *immatura*, et post sequens *repentina.* Aus. Par. XIV, 12 : *Indole maturus, funere acerbus obis.* Quod expressum ad Virgilianum : *funere mersit acerbo.* Græcorum ἄωρος θάνατος, πρόωρος μοῖρα. S.

— *Quasi in diem vivunt.* Hanc formulam commodissime interpretatur Columella III, 3, 6 : *Fructum plerique quam uberrimum consectantur,* nec provident futuro tempori, *sed quasi plane* in diem vivant, *sic imperant vitibus et eas multis palmitibus onerant, ut* posteritati non consulant. G. — *Vivendi caussas quotidie finiunt.* Nulla caussa est, cur non quotidie moriantur. Pessime explicat Catanæus. S. — *Ut quæ semper,* etc. Rom. *Ut quæ semper inchoatum aliquid abrumpat.* H. — De hac scriptura, quam cave pro vitiosa habeas, vid. Casaub. et Burmann. ad Sueton. Cæs. cap. XLVI, p. 107, sq. S.

5. *In lectulo suo.* Notum est, in lectis vel lecticis jacentes non cibum modo cepisse, verum etiam studuisse. Multa ad Augusti *lecticulam lucubratoriam*, Sueton. c. LXXVIII, Casaubonus. G. — *Compositus in habitum studentis.* Rom. *compositus in habitu studentis.* Sic Aldus etiam. H. — *Ita, ut solebat.* Sic et Rom. Ald. *Sic solebat.* H. — Neque hoc ferendum, nec quod Cortius adscivit, *ita solebat.* Indicaret id, proprium fuisse morem Fannii, habere ante scrinium, quoties in lectulo lucubratorio jaceret. Is vero mos communis fuit omnium, qui in lecto recumbentes legerent, aut scriberent. S. — *Mox imaginatus est ve-*

nem, in toro resedisse, promsisse primum librum, quem
de sceleribus ejus ediderat, eumque ad extremum revol-
6 visse, idem in secundo ac tertio fecisse, tunc abiisse. Ex-
pavit; et sic interpretatus est, tanquam idem sibi futurus
esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi : et fuit idem.
7 Quod me recordantem miseratio subit, quantum vigilia-
rum, quantum laboris exhauserit frustra. Occursant animo
mea mortalitas, mea scripta. Nec dubito, te quoque ea-
dem cogitatione terreri pro istis, quæ inter manus habes.
8 Proinde, dum suppetit vita, enitamur, ut mors quam
paucissima, quæ abolere possit, inveniat. Vale.

nisse. Rom. *Mox imaginatus venisse.* H. — *In toro resedisse.* Sic et Rom. deinde *revolvisse.* H. — Bonum *revolvisse.* Frustra præfert Cortius *evolvisse.* Livius XXXIV, 5, 7 : *Tuas adversus te Origines revolvam.* S. — *Revolvere* librum dici potest, qui eum antea convolutum rursus evolvit. Et frequentabat Pl. ætas verba ex *re* composita. Ed.

7. *Quæ.* Libros in Plantam, de quibus lib. IX, epist. 1. E.

VI.

Apollinari, qui Plinio, in Tuscis æstatem acturo, timuerat, et salubritatem hujus villæ, et commoditatem exponit.

C. PLINIUS APOLLINARI * SUO S.

Amavi curam et sollicitudinem tuam, quod, quum audisses me æstate Tuscos meos petiturum, ne facerem suasisti, dum putas insalubres. Et sane gravis et pestilens 2
ora Tuscorum, quæ per litus extenditur. Sed hi procul

XI.* De *Apollinari* v. ad II, ep. 9. Ed. — Habet hæc epistola elegantem villæ in Tuscis Plinianæ descriptionem, de qua eadem hic dicta intelligi volumus, quæ supra ad Laurentinam II, 17, observata sunt. Non difficile esset hic etiam ire per singula, et quantum Felibenius, quantum Castellus, a verbis et sententia Plinii aberraverint, ostendere. Sed quum pictorem et chalcographum vix admittat hæc editio, nec multum referat aliorum errores redarguere, nisi meliora ipse substituas : satis in præsentia fuerit, novum quasi opus nuntiasse viris alioquin elegantissimis, ne illorum ædificationes Plinianis epistolis in posterum officiant. Cæterum video recusum esse Felibenii opusculum hoc titulo : *Délices des maisons de campagne appelées le Laurentin et la maison de Toscane.* Amst. 1736, 12. Et Plinii et Felibenii mentio fraude nescio cujus omissa. G. — Theotisce vertit et interpretatus est A. Rode in vernacula Vitruvii versione T. II, p. 54, sqq. S.

1. *Amavi curam et sollicitudinem tuam.* Cicero ep. 9, 16, init. « Delectaverunt me tuæ literæ : in quibus primum amavi amorem tuum, qui, etc. » ubi vide Cortium. S. — *Quod, quum audisses.* Rom. *Qui quum audisses :* Ald. *quod quum.* H. — Præfero *qui* ut exquisitius. Cicero ep. I, 9, 31 : «Illud quidem certe nostrum consilium jure laudandum est, qui meos cives . . . . servis armatis objici noluerim.» Vid. ibi Cortium. S.

2. *Et sane gravis.* Non opus est Cortii conjectura uti, *est sane*, etc. Nam et simili modo Plinius II, 17, 25 : *Et omnino litoris illius mira natura.* Sed offendere possit, *ora, quæ per litus extenditur,* tanquam admodum pleonastice dictum. Nonne aptius esset, si legeretur, *gravis et pestilens aura Tuscorum, qua litus extenditur?* Hæc scita conjectura est viri docti, qui in Ephem. lit. Jenens. hunc locum in censura edit. Gierig. tractaverat. E. — *Est sane* Cortiana in textu habet, nihil in notis monens de lectionis varietate. Cætera noli tentare. Nullus hic pleonasmus.

a mari recesserunt : quin etiam Apennino, saluberrimo
3 montium, subjacent. Atque adeo, ut omnem pro me metum ponas, accipe temperiem cæli, regionis situm, villæ amœnitatem : quæ et tibi auditu, et mihi relatu
4 jucunda erunt. Cælum est hieme frigidum et gelidum: myrtos, oleas, quæque alia assiduo tepore lætantur, aspernatur ac respuit : laurum tamen patitur, atque etiam nitidissimam profert : interdum, sed non sæpius quam sub
5 urbe nostra, necat. Æstatis mira clementia. Semper aer spiritu aliquo movetur; frequentius tamen auras, quam
6 ventos habet. Hinc senes multos videas, avos proavosque jam juvenum; audias fabulas veteres, sermonesque majorum : quumque veneris illo, putes alio te sæculo natum.
7 Regionis forma pulcherrima. Imaginare amphitheatrum aliquod immensum, et quale sola rerum natura possit effingere. Lata et diffusa planities montibus cingitur : montes
8 summa sui parte procera nemora et antiqua habent. Fre-

Ora enim et *litus* non sunt synonyma, sed illud quiddam amplius, omninoque terminum, extremitatem, ἐσχατιὰν, indicat. Pomponius Mela procem. *deinde rursus oras omnium et litora* (expediam). Ubi vid. interpr. inprimis Ciacconium. Cicero de Nat. D. II, 39, *quæ amœnitates orarum et litorum?* Ægid. Forcellinus : « Ora differt a litore, quia *ora* latius patet : quia est alicubi *ora*, ubi tamen *litus* non est. » S.

4. *Quæque alia*, etc. Rom. *Quæque alia æstivo tempore* [lege *tepore*] *lætantur, aspernatur, et respuit.* H. — *Atque etiam nitidissimam profert.* Sic et Rom. H.

5. *Aer... movetur.* Sic et Rom. H. — *Auras... ventos. Aura* aer lenis, inprimis a mari spirans : Euripid. Hec. 443, αὔρα ποντιάς, ubi Schol. αὔρα, ἡ ἐξ ὑγροῦ ἐκφερομένη πνοή. Aristoteles de mundo c. IV, p. 88, ed. Vulc. τὰ δὲ ἐν ἀέρι πνέοντα πνεύματα, καλοῦμεν ἀνέμους· αὔρας δὲ, τὰς ἐξ ὑγροῦ φερομένας ἐκπνοάς. S. — *Spiritus* nomen generis, cujus species sunt, *ventus*, vehementior aeris motus, et *aura*, aer leniter fluens. Ed.

6. *Hinc senes multos*, etc. Rom. « Hinc senes multos videas avos proavosque. Jam juvenum audias fabulas. » Interpunctionis hujus vitium merito correxit Casaubonus : verba ipsa mutari nihil necesse est. H. — *Quumque veneris illo*, etc. Rom. *Quum veneris illo, putes te alio sæculo natum.* H.

8. *Procera nemora et antiqua habent. Cæduis* silvis opponuntur *antiquæ*, quibus vel ob religionem aliquam parcitur, vel quod remotiores sunt ab habitationibus hominum. G.

quens ibi et varia venatio : inde cæduæ silvæ cum ipso
monte descendunt : has inter pingues terrenique colles
(neque enim facile unquam saxum, etiam si quæratur,
occurrit) planissimis campis fertilitate non cedunt, opi-
mamque messem serius tantum, sed non minus perco-
quunt. Sub his per latus omne vineæ porriguntur, unam- 9
que faciem longe lateque contexunt; quarum a fine imoque
quasi margine arbusta nascuntur. Prata inde, campique. 10
Campi, quos non nisi ingentes boves et fortissima aratra
perfringunt. Tantis glebis tenacissimum solum, quum pri-
mum prosecatur, adsurgit, ut nono demum sulco perdo-
metur. Prata florida et gemmea, trifolium, aliasque herbas, 11
teneras semper et molles, et quasi novas alunt. Cuncta
enim perennibus rivis nutriuntur : sed ubi aquæ pluri-
mum, palus nulla; quia devexa terra, quidquid liquoris
accepit, nec absorbuit, effundit in Tiberim. Medios ille 12
agros secat, navium patiens, omnesque fruges devehit in
urbem, hieme duntaxat et vere; æstate submittitur, im-
mensique fluminis nomen arenti alveo deserit, auctumno
resumit. Magnam capies voluptatem, si hunc regionis si- 13

8. *Venatio* ipsæ feræ. Ed. — *Inde cæduæ silvæ*, etc. Rom. *Inde crebræ silvæ cum monte ipso descendunt.* H. — Sensus, qui Barthium fefellit : « qua mons descendit, cæduæ silvæ sunt. » De silvis cæduis vid. Schneider. ad Caton. p. 17. S.

10. *Tantis glebis*, etc. Rom. *Tantis glebis tenacissimum solum, quum prosecatur, assurgit.* Deest *primum*. H. — *Nono demum sulco.* Incredibile videatur nona demum aratione in pulverem redigi terram, et esse, qui tantum laboris impendant agro ita difficili. Sed eadem tradit avunculus Nostri XVIII, 20, sq. 49, n. 3. Utrumque igitur Plinium advocavimus nuper ad Colum. II, 4, 2, ubi complures et ipse *iterationes* postulat. G. — Rom. *Ut demum nono sulco perdometur.* H.

11. *Teneras semper et molles.* Rom. *Teneras semperque molles.* H.

12. *Medios ille agros secat.* Sic et Rom. Extrema hac periodo, *reassumit*, barbare. H. — Ducangius : « *Reassumere* vox nota Plinio atque etiamnum Italis in usu. » Notam Plinio non dixerim, malimque cum Heusingero pro barbara habere. S. — *Æstate submittitur.* Hoc est, subsidit, humilior multum sit ripis suis et marginibus, ut nec nomen magni fluminis jam tueatur, sed potius deserat. G. — *Nomen deserit* atque *resumit* tanquam persona. Ed.

tum ex monte prospexeris. Neque enim terras tibi, sed formam aliquam, ad eximiam pulchritudinem pictam, videberis cernere. Ea varietate, ea descriptione, quocum-
14 que inciderint oculi, reficiuntur. Villa in colle imo sita prospicit quasi ex summo: ita leniter et sensim clivo fallente consurgit, ut, quum adscendere non putes, sentias adscendisse. A tergo Apenninum, sed longius habet. Accipit ab hoc auras quamlibet sereno et placido die, non tamen acres et immodicas, sed spatio ipso lassas et in-
15 fractas. Magna sui parte meridiem spectat, æstivumque solem ab hora sexta, hibernum aliquanto maturius, quasi invitat in porticum latam, et pro modo longam. Multa
16 in hac membra; atrium etiam ex more veterum. Ante porticum xystus concisus in plurimas species, distinctusque buxo; demissus inde pronusque pulvinus, cui bestiarum effigies invicem adversas buxus inscripsit. Acanthus in

13. *Formam...pictam.* Picturam, in qua artifex formam seu ideam pulchræ regionis animo conceptam proposuerit: quod genus hodie vocamus *Landschaften*, Galli *paysages*. Antiquum id genus picturæ apud Romanos etiam. Sic, «situm Carthaginis et expugnationes depictas proponit in foro Hostilius Mancinus» apud Plin. XXXV, 4, sq. 7. *Formam* et *situm* in tali re jungit Horatius epist. I, 16, 4. G.

— *Quocumque inciderint oculi, reficiuntur.* Ita et Rom. H.

14. *In colle imo sita.* Cave *sita* jungas cum *villa*. Nec enim villa sita est in imo colle; sed ea quæ *sita* sunt *in imo colle quasi prospicit ex summo*. G. —Vereor tamen, ne Plinius, dum acute dicere volebat, obscurus factus sit. Poterat nempe et hoc velle: villa (quæ universe sumpta cum suis hortis ab imo colle usque ad summum attollebatur) quamvis in colle imo sita est, tamen prospectum quasi ex summo aperit, etc. E. — *Ita leniter et sensim.* Rom. «Ita leviter et sensim.» «Pro«xime, quum ascendere te non pu«tes.» «Tum, spatio ipso lassas.» H.

15. *Ab hora sexta.* Hoc est, post horam sextam. Hoc docent ea quæ sequuntur. Illud enim *aliquanto maturius* ad ipsum meridiem refero. Hieme sol in meridiano constitutus aliquanto humilior est, ut nihil obstante tecto et projectis porticus eam intus illustrare possit; æstate altior, ut eodem non perveniat, nisi post aliquam in occasum declinationem. G. — *Hibernum aliquanto.* Rom. *Hiberno aliquanto.* Male. H. — *Invit.* ingeniose, quia radii solis paullatim incidunt, quasi invitationem exspectarent. Ed. — *In porticum.* Sic et Rom. H. — *Prominulam* Cortii et Gierigii agnoscit etiam Forcel. S.

16. *Xystus.....distinctusque.* Sic

planо mollis, et, pæne dixerim, liquidus. Ambit hunc 17
ambulatio pressis varieque tonsis viridibus inclusa : ab his gestatio in modum circi, quæ buxum multiformem, humilesque et retentas manu arbusculas circumit. Omnia maceria muniuntur : hanc gradata buxus operit et subtrahit.
Pratum inde non minus natura, quam superiora illa arte, 18
visendum : campi deinde porro, multaque alia prata et arbusta. A capite porticus triclinium excurrit : valvis xy- 19
stum desinentem, et protinus pratum, multumque ruris, videt fenestris. Hac latus xysti, et quod prosilit villæ, hac

et Rom. H. — *Pæne dixerim.* Opus omnino fuit, audax epitheton, et herbæ vix aptum, ista adjectione excusare et reddere tolerabilius. Vult autem hoc indicare, nihil durum, aut spinosum (est enim etiam acanthus silvestris, vim nominis sui, quod *spinas* notat, implens) nihil emarcidum, nihil pedibus, manibus, oculisve molestum, acantho huic admistum esse. G. — Commode Gierigius contulit ὑγρὸν ἄκανθον Theocr. Idyll. I, 55, qui idem seu 36, *lubricus.* E.

17. *Ambulatio . . .gestatio.* Has ita distinguunt, ut illa nostro *ein Heckengang*, hæc nostro *ein Baumgang* respondeat. E. — *Pressis. . . . viridibus.* Proprium rei hortensi et vinitoriæ verbum, quo notatur subinde tondendo et iis quæ succrescunt amputandis intra certum modum continere plantam. Præivit poeta Georg. I, 157 : « Ruris opaci Falce premes umbras. » G. Vide Virg. nostr. edit. Tom. I, p. 273. Ed. — *Retentas manu.* Ab incremento nimio tonsura frequenti et putatione *retentas* et impeditas hominum opera. Sic recte legit et interpretatur Cortius. *Retonsas* quod habent alii, bonum esset, nisi illud *manu* adjectum ineptum pæne faciat Plinium. *Retentæ* dici possunt quacunque etiam alia caussa arbusculæ, ut non sit otiosum *manu* : qui *retonsas* dixit, *manu* adjicere nihil opus habet. G.—Rom. Etiam *retentas.* H. — In Gesneriana, sed nolente Gesnero, ut nota apposita docet, excusum erat *retonsas.* Correxerat Ernestius : eumque secuti sumus. S.

— *Gradata buxus.* Cujus remotiores a maceria plantæ presse tonsæ ad terram continentur ; quo proximiores sunt maceriæ, tanto altioribus truncis consurgunt, in summo tantum virides : sic fit, ut tota tegatur et a conspectu subducatur maceria. Nomen *gradatus* didicisse videtur Noster ab avunculo suo, qui XIII, 4, sect. 7, *gradatos corticum pollices* palmis tribuit. G.

19. *A capite porticus.* Sic et Rom. H. — *Valvis. . . . fenestris.* De harum differentia dicimus ad II, 17, 5. G. — Cum Gierigio interpungendum : « valvis xystum . . . . videt : fenestris, hac latus xysti . . . . . prospectat. » S.

—*Hac adjacentis hippodromi.* Rom. *Ac adjacentis hippodromi.* Non ita temere ante vocalem *ac* leges apud Plinium : rectius itaque Cortius *hac*

20 adjacentis hippodromi nemus comasque prospectat. Contra
mediam fere porticum diæta paullum recedit; cingit areo-
lam, quæ quatuor platanis inumbratur. Inter has marmo-
reo labro aqua exundat, circumjectasque platanos, et
21 subjecta platanis leni adspergine fovet. Est in hac diæta
dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem sonumque
excludit; junctaque quotidiana amicorum cœnatio. Areo-
lam illam porticus alia, eademque omnia, quæ porticus,
22 adspicit. Est et aliud cubiculum a proxima platano viride

adjacentis. H. — *Hippodromi.* Spatiosior locus, viis latioribus, longioribus, semicircularem anfractum habentibus distinctus, umbrosus item, verbo ita institutus, ut in eo non molli modo gestatione uti, sed in equo etiam moveri fortius, vel junctis etiam equis raptare per ea spatia currum possis. Hoc nomen docet, Græcis usitatum; hoc descriptio ingerit, quam latiorem habet §. 32, sqq. *Hippodromi* habent typis vulgati, ut credo, omnes ex MSS. procul dubio; *Hippodromi* Mediceus, quo usus est Cortius, neque quisquam de mutatione cogitasset, nisi Jac. Sirmondo, viro doctissimo, ad Sidon. II, 2, in mentem venisset *Hypodromum* substituere, et interpretari *tectam longitudinem*, et *clausum undequaque deambulacrum*, quæ quidem ipsa *cryptoporticus* definitio est, et clarissime repugnat Plinianæ descriptioni §. 32. Mirum est, quam multa committantur a viris etiam doctissimis in veterum librorum vel emendatione vel interpretatione ea caussa, quod non totos legunt, quos curare volunt, sed ut in quemque locum inciderunt, ita, ingenio suo confisi scilicet, sanare illum locum aggrediuntur, conatu specioso, et cui plausores tanto minus desunt, quo pauciores serio et totos legunt libros veterum; sed infelici sæpe successu. G.

20. *Diæta paullum recedit.* Rom. *Diæta parum recedit.* Prope inde: «et subjecta platanis leni aspergine fovet.» H.

21. *Clamorem sonumque excludit.* Sic et Rom. H.

— *Areolam illam. . . . adspicit.* Sic et Rom. H. — *Eademque omnia quæ porticus. Eadem* porticus, cujus hic cum areola mentionem facit, *adspicit*, hoc est, in conspectu habet, *omnia, quæ porticus* illa superior a §. 15, descripta. G. — Mediceus liber: «. . . . . cœnatio, quæ areolam illam, porticum aliam, eademque omnia, quæ porticus, adspicit.» Adscivit hanc lectionem Gierigius, eamdemque probabat Ernestius, in locum notæ Gesneri hanc adscripturus: «Hanc lectionem Cod. Medic. etiam Cortio probatam, et receptam a Gierigio, revocare non dubitavi, quippe intellectu facilem. Sensus hic est: cœnatio *adspicit* fenestris interioribus areolam exterioribus *porticum* illam, de qua §. 31, *eademque omnia, quæ porticus* prior. Pristinæ Gesneri editiones post *cœnatio* interpungebant. Deinde sequebantur hæc: «Areolam illam porticus

et umbrosum, marmore excultum podio tenus : nec cedit
gratiæ marmoris, ramos, insidentesque ramis aves imi-
tata pictura. Cui subest fonticulus. In hoc fonte crater, 23
circa siphunculi plures miscent jucundissimum murmur.
In cornu porticus amplissimum cubiculum a triclinio oc-
currit; aliis fenestris xystum, aliis despicit pratum, sed
ante piscinam, quæ fenestris servit ac subjacet, strepitu
visuque jucunda. Nam ex edito desiliens aqua, suscepta 24
marmore, albescit. Idem cubiculum hieme tepidissimum,
quia plurimo sole perfunditur. Cohæret hypocauston, et,
si dies nubilus, immisso vapore, solis vicem supplet. Inde 25
apodyterium balinei laxum et hilare excipit cella frigida-
ria; in qua baptisterium amplum atque opacum. Si natare
latius aut tepidius velis, in area piscina est, in proximo
puteus, ex quo possis rursus adstringi, si pœniteat te-
poris. Frigidariæ cellæ connectitur media, cui sol beni- 26
gnissime præsto est; caldariæ magis : prominet enim. In
hac tres descensiones : duæ in sole, tertia a sole longius,
a luce non longius. Apodyterio superpositum est sphæri- 27

alia, eademque omnia, quæ porticus, adspicit : » quæ nullum sensum habebant. » S.

22. *Podio tenus.* Ad projecturam usque parietum, cui lacunar impositum est : dictam a podio theatri, seu ima et projecta aliquantum ultra murum præcinctione theatri. Nisi vero melius videatur sic accipere : ad dimidii hominis altitudinem, ad fenestrarum limen inferius. G. — Rom. *Marmore exsculptum podio tenus.* H. — *Aves imitata*, etc. Rom. *Aves imitata pictura, fonticulus : in hoc fonte crater.* Desunt *cui subest.* H.

23. *Cui subest fonticulus.* Cubiculo intelligo subesse, vel in proximo esse fontem, non ipso cubiculo salire siphunculos. G.

— *Cubiculum a triclinio occurrit.* Rom. *Cubiculum triclinio occurit.* H. — *Sed ante piscinam.* Rom. *Sed ante piscina*, cui respondet deinde *jucunda.* H. — *Fenestris servit.* Vide de usu hujus verbi dicta ad I, 3, 1. G,

25. *Inde apodyterium.* Rom. *Inde apodyterion.* H. —*Apodyterium*, cella, in qua lavantes deponebant vestes. Ed. — *Baptisterium.* Sidon. Apoll. II, 2 : « Huic basilicæ appendix piscina forinsecus, seu si græcari mavis, baptisterium. » G.

26. *Prominet enim.* Rom. *prominent enim.* H.

—*Descensiones.* Loca depressiora, lacus, labra, in quæ descendere lavandi, natandive caussa possis. G.

27. *Sphæristerium, quod plura.*

sterium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Nec procul a balineo scalæ, quæ in cryptoporticum ferunt, prius ad diætas tres. Harum alia areolæ illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis im-
28 minet, diversasque cæli partes, ut prospectus, habet. In summa cryptoporticu cubiculum, ex ipsa cryptoporticu excisum, quod hippodromum, vineas, montes, intuetur. Jungitur cubiculum obvium soli, maxime hiberno. Hinc oritur diæta, quæ villæ hippodromum adnectit. Hæc facies,
29 hic visus a fronte. A latere æstiva cryptoporticus in edito posita; quæ non adspicere vineas, sed tangere videtur. In media triclinium saluberrimum adflatum ex Apenninis vallibus recipit : post latissimis fenestris vineas, valvis æque vineas, sed per cryptoporticum, quasi admittit.
30 A latere triclinii, quod fenestris caret, scalæ convivio utilia secretiore ambitu suggerunt. In fine cubiculum; cui non minus jucundum prospectum cryptoporticus ipsa, quam vineæ præbent. Subest cryptoporticus, subterraneæ similis; æstate incluso frigore riget, contentaque aere suo,
31 nec desiderat auras, nec admittit. Post utramque cryptoporticum, unde triclinium desinit, incipit porticus; ante medium diem, hiberna; inclinato die, æstiva. Hac adeuntur diætæ duæ, quarum in altera cubicula quatuor, altera

Rom. *Spheristerion, quod plura.* H. — *Circulos.* Una ludentium pila, (σφαῖρα a qua σφαιρίζειν est *pila ludere*, etc.) eoque motu corpus exercentium. De sphæristerio et diversitate lusuum horum vid. Mercurial. de arte gymnast. I, 9, it. II, 4, et 5. G.

— *Scalæ.* Non opus est, ut intelligamus gradus in ipsa ædificatione comprehensos ac tectos : possunt esse gradus etiam subdivales, quibus diversæ in eodem colle planities junguntur. G.

— *Diversasque cæli,* etc. Rom. *Diversasque cæli partis ut prospectus habet,* ut Medic. H.

29. *Ex Apenninis vallibus recipit.* Rom. *Ex Apenninis vallibus accipit.* H.

30. *Secretiore ambitu suggerunt.* Rom. *Secretiore aditu suggerunt.* H. — Sic alii etiam libri : nec displicet. S. — Ex verbo *ambitu* colligunt, eas habuisse formam cochleæ. Ed.

— *Frigore riget* hyperbolice dictum, habet frigus. Ed.

tria, ut circuit sol, aut sole utuntur, aut umbra. Hanc 32
dispositionem amœnitatemque tectorum longe præcedit
hippodromus. Medius patescit, statimque intrantium oculis totus offertur, platanis circuitur. Illæ hedera vestiuntur, utque summæ suis, ita imæ alienis frondibus virent. Hedera truncum et ramos pererrat, vicinasque platanos transitu suo copulat. Has buxus interjacet. Exteriores buxos circumvenit laurus, umbræque platanorum suam
confert. Rectus hic hippodromi limes in extrema parte 33
hemicyclo frangitur, mutatque faciem : cupressis ambitur et tegitur, densiore umbra opacior nigriorque; interioribus circulis (sunt enim plures) purissimum diem recipit.
Inde etiam rosas effert, umbrarumque frigus non ingrato 34
sole distinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine recto limiti redditur, nec huic uni. Nam viæ plures, in-
tercedentibus buxis, dividuntur. Alibi pratulum, alibi ipsa 35
buxus intervenit in formas mille descripta, literis inter-

31. *Ut circuit sol.* Rom. *Ut circumierit sol.* H. — De hac forma vid. præter Cortium ad h. l. Drakenb. ad Liv. III, 6, 9. S.

32. *Longe præcedit hippodromus.* Rom. *Longe lateque præcedit hippodromus.* H.

— *Umbræque.* In Gesneriana erat *umbraque*, negligentia, ni fallor, operarum. Idem in Gierigiana, quæ an eamdem habeat excusationem, ipse viderit Gierigius. S.

33. *Hemicyclo.* Cortius *hemicyclio* dedit e cod. Medic. etc. G. — *Frangitur,* non sensim sed prærupto curvamine flectitur. Ed.

34. *Inde etiam*, Rom. *Inde rosas offert*, sine *etiam*, et *offert*, pro *effert*. H.

— *Recto limiti*, etc. Rom. *Recto limite redditur ne huic uni.* H.

35. *Mille descripta*, etc. Rom. *Mille descripta literis. Interdumque modo nomen domini, modo artificis.* Verbum *dicunt* omissum. Tum, « Alternis metulæ exsurgunt, alternis insita sunt poma. » Non dubito, quin *insita* a Plinio sit. Postea : « Medium in spatium brevioribus. » H. — Ernestio placebat *literas* pro *literis.* Tum, τελεία στιγμῇ post *imitatio* posita, legebat *Medium spatium*, etc. Apponam ejus notam : « *Literas.* Sic pro *literis* Cort. et Bipont. e Medic. ediderant, quos et secutus est Gierigius. Cohærent enim illa *in formas.... literas interdum.* Deinde et *metulæ* an h. l. aptæ sint, dubitarunt. *Metulæ* sunt coni ex buxo, pinu aut similis incrementi arbore formati. Sed quæritur, quomodo talia ornamenta mox Plinius *ruris imitationem* appellare potuerit. Itaque e Cod. Voss. et Edd. Gryph.

dum, quæ modo nomen domini dicunt, modo artificis: alternis metulæ surgunt, alternis inserta sunt poma: et in opere urbanissimo subita velut illati ruris imitatio medium
36 in spatium brevioribus utrinque platanis adornatur. Post has acanthus hinc inde lubricus et flexuosus, deinde plures figuræ, pluraque nomina. In capite stibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellæ Carystiæ subeunt. E stibadio aqua, velut expressa cubantium pondere, siphunculis effluit; cavato lapide suscipitur, gracili marmore continetur, atque ita occulte tem-
37 peratur, ut impleat, nec redundet. Gustatorium, graviorque cœnatio, margini imponitur; levior navicularum et avium figuris innatans circuit. Contra fons egerit aquam

viticulæ commemorant. Eorumdem librorum lectionem cum Bipont. etiam in sqq. tenui ubi, vulgata... *velut illati ruris imitatio medium in spatium brevioribus utrinque platanis adornatur*, commodum sensum non habere videbatur. » Locus hic, ut pleraque hujus epistolæ, tam est obscurus, ut nolim in crisi lectionis multum operæ perdere: nedum cum Gierigio conjecturis audacioribus indulgeam. Aliis quid acciderit, nescio: mihi quidem, ut Laurentini descriptio, ita hæ literæ, si exordium earum perquam suave excipias, jucunditatis minimum, tædii satis superque attulerunt. S.

36. *Acanthus* herba mollis, variis *flexibus* more cucumerum errat. Ed. — *Hinc inde lubricus et flexuosus.* An indicat in labyrinthi parvuli formam dispositum acanthum? Quamquam ne hoc quidem plane intelligo. G. Add. Gesneri ad J. A. Ernest. ep. quæ in capite hujus voluminis.

— *Stibadium*, lectulus accumbentium forma semicirculari. Ed.

— *Columellæ carystiæ.* E marmore Carystio. Laudavit Cellarius Plin. XXXVI, 6, et Tib. III, 3, 14, ubi reliquos citat Broukhusius. G. — *Carystium* marmor, ex Eubœa insula viride erat, et valde probabatur Romanis. Ed.

— *E stibadio aqua*, etc. Rom. *Stibadio aqua, velut expressa cubantium pondere siphunculis effluit.* Præposit. *e* omissa. H. — *Aqua...effluit.* Magnam stibadium hoc similitudinem habet cum ornithone Varronis, quem descripsit ipse, nos explicavimus de R. R. III, 5, 10, sqq. *Stibadium* hoc respondet *faleri* Varroniano. Ex interiore hujus margine prosilit aqua in cavatum lapidem; hic occultum habet emissarium, quo quum defluat et quasi resorbeatur aquæ tantundem, quantum e siphunculis influxit, ea nunquam ultra definitam lineam et ipsum os emissarii attollitur. conf. s. 37. G.

37. *Gustatorium....cœnatio.* Hæc vocabula pro ipsis lancibus et mensis (*mensis* inquam, quæ idem quod lances interdum sive patinæ) cum cibis vel liquidis vel solidis quos

et recipit : nam expulsa in altum in se cadit, junctisque
hiatibus et absorbetur et tollitur. E regione stibadii ad-
versum cubiculum tantum stibadio reddit ornatus, quan-
tum accipit ab illo. A marmore splendet, valvis in viridia 38
prominet et exit : alia viridia superioribus inferioribusque
fenestris suspicit despicitque. Mox zothecula refugit quasi
in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic, et undique fe-
nestræ, et tamen lumen obscurum umbra premente. Nam 39
lætissima vitis per omne tectum in culmen nititur et ad-
scendit. Non secus ibi, quam in nemore, jaceas : imbrem
tantum, tanquam in nemore, non sentias. Hic quoque
fons nascitur, simulque subducitur. Sunt locis pluribus 40
disposita sedilia e marmore, quæ ambulatione fessos, ut
cubiculum ipsum, juvant. Fonticuli sedilibus adjacent,
per totum hippodromum inductis fistulis strepunt rivi,
et, qua manus duxit, sequuntur. His nunc illa viridia,

continent, poni, res ipsa loquitur. Margo autem intelligitur ipsius stibadii, in quo accumbunt hospites. Ex veteribus formis tricliniorum apud Mercurialem atque alios, apparet, cibos vel in eadem libella seu horizontali linea, vel non multum certe altius positos fuisse, quam erant lecti accubitorii. Itaque margo ille stibadii tantum videtur fuisse elevatus, ut cum pulvinis in reliqua parte positis, quibus fulciuntur hospites, æquaretur. G. — Gierigius *marginem* intelligit non stibadii, sed labri marmorei, circa quod convivæ accumbant. E.

—*Junctisque...tollitur.* Sic et Rom. H.

38. *A marmore splendet.* Sic et Rom. H. — *Prominet et exit.* Rom. *Prominet et texit.* H.

— *Zothecula.* Vide supra ad lib. II, 17, 21. Qui *diætulam* hic defendunt, non cogitare videntur, *diætam* esse non partem aut membrum cubiculo adjunctum ; verum pluribus ipsam cubiculis constare, quod vel ex supra 31, satis constat. Denique si lib. II, 17, 21, recte *zotheca* ex libris optimis restituta et explicata est ; de *zothecula* hic non potest dubitari. G. — Rodius corrigit : « Mox zothecula refugit, quasi cubiculum idem atque aliud. S.

39. *Imbrem tantum*, etc. Rom. *Hymbrem tamen, tanquam in nemore.* H. — Locus Gierigio sine caussa videtur corruptus esse. Sensus est : non secus ibi, quam in nemore, umbra fruaris; prætereaque non sentias imbrem, a quo nemus te tutum non præstet. S.

40. *Locis pluribus.* Hippodromi, in quo describendo adhuc versatur. G. — *Disposita sedilia.* Sic et Rom. Deinde : « Fonticuli sedibus adjacent, per totum hippodromum inductis fistulis strepunt rivi, et qua manus duxit, sequuntur. H.

nunc hæc, interdum simul omnia, juvantur. Vitassem
jamdudum, ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes
41 angulos tecum epistola circumire. Neque enim verebar,
ne laboriosum esset legenti tibi, quod visenti non fuisset;
præsertim quum interquiescere, si liberet, depositaque
epistola, quasi residere, sæpius posses. Præterea indulsi
amori meo. Amo enim, quæ maxima ex parte ipse in-
42 choavi, aut inchoata percolui. In summa (cur enim non
aperiam tibi vel judicium meum vel errorem?) primum
ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat,
atque identidem interroget se, quid cœperit scribere:
sciatque, si materiæ immoratur, non esse longum; lon-
43 gissimum, si aliquid arcessit atque adtrahit. Vides, quot
versibus Homerus, quot Virgilius arma, hic Æneæ, Achil-
lis ille, describat: brevis tamen uterque est, quia facit,
quod instituit. Vides, ut Aratus minutissima etiam sidera
consectetur et colligat: modum tamen servat. Non enim
44 excursus hic ejus, sed opus ipsum est. Similiter nos, ut
parva magnis, quam totam villam oculis tuis subjicere co-

— *Juvantur.* Cortius in pari fere auctoritate librorum præfert *lavantur*: sed hoc videtur esse poetarum proprium. Burmannus notis majoribus ad Phædr. II, 5, 14, *lætantur* malit, quod pulchrum sane est, nec ab auctoritate librorum destituitur. G. — Rom. *Interdum simul omnia lavantur.* Poeticum quidem hoc verbum est, sed multa hujus generis alia Plinius in descriptionibus adhibet. Sic § 19: *Nemus comasque prospectat*, et alia aliis locis plurima. H.

— *Argutior.* Loquacior. Cicero ad Attic. VI, 5, init. « obvias mihi literas quam argutissimas de omnibus rebus crebro mittas. S.

41. *Ne laboriosum*, etc. Rom. *Ne laboriosum esset tibi legenti, quod visenti.* H.

42. *In summa.* Etiam Rom. *In summa*, ut alibi. Post, *primum ego de officio scriptoris existimo.* Tum, *si aliquid arcessit.* H. — *Titulus*, thema, propositio explicanda. Ed.

43. *Homerus.... Virgilius.* Ille Il. σ, 478, sqq. hic Æn. VIII, 407, sqq. G. — *Achillis ille, describat.* Rom. *Ille Achillis describat.* H.

44. *Ut parva magnis.* Scil. *componamus.* Proverbium ex illo Virg. ecl. I, 23, *sic magnis componere parva solebam.* Ut supra I, 2, 2. *Pauci, quos æquus amavit.* Nam *conferamus*, quod est in libris quibusdam, e glossa est. G. — Rom. *Ut parva magnis comparemus*, ubi vulgo *conferamus.* Utrumque verbum omisit Plinius. H. — *Oculis tuis subjicere conamur.* Sic et Rom. Postea *in hoc*,

namur, si nihil inductum, et quasi devium, loquimur, non epistola, quæ describit, sed villa, quæ describitur, magna est. Verum illuc, unde cœpi; ne secundum legem meam jure reprehendar, si longior fuero in hoc, in quod
excessi. Habes caussas, cur ego Tuscos meos Tusculanis, 45
Tiburtinis, Prænestinisque meis præponam. Nam super illa, quæ retuli, altius ibi otium et pinguius, eoque securius, nulla necessitas togæ, nemo arcessitor ex proximo. Placida omnia et quiescentia, quod ipsum salubritati regionis, ut purius cælum, ut aer liquidior, accedit. Ibi animo, ibi corpore, maxime valeo. Nam studiis animum,
venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius 46
degunt; usque adhuc certe neminem ex iis, quos eduxeram mecum (venia sit dicto) ibi amisi. Dii modo in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco servent. Vale.

in quo excessi: Ald. *in hoc in quod excessi.* H.

— *In quod excessi.* In eo argumento, in quod digressus sum. *Excessum* pro oratoria *digressione* tum Noster, tum Quintilianus dixere. Præpositionem *in* ante *quod* ex libris dedit Cortius. G.

45. *Necessitas togæ.* Qua sc. extra urbem et forum nihil opus est. Pars vitæ beatioris secundum Martialem X, 47, *toga rara.* Multa hic de non usu togæ extra urbem Buchnerus. G.

— *Salubritati...accedit.* Ipsa illa tranquillitas, et placida in liberali otio quies a nullis negotiis importunis vel hominibus interturbata, *accedit salubritati,* vel partem illius salubritatis, quam hæc præstat villa, efficit. Est sane etiam medicis inter res, quas non naturales vocant, vel maximi momenti, status ille tum animi tum corporis, vel quietus vel turbatior. G. — Rom. *Salubritate regionis.* H.

46. *(Venia sit dicto).* A diva Nemesi, quæ invidia quadam prosequitur eos, qui beati sibi nimis videntur, et felicitatem suam prædicant, vel prædicari libenter audiunt; precibus proinde placanda, quoties jactantius aliquid nobis, vel aliis de nobis excidit. Præclara si DIS placet, ejus rei ratio est, quam sapiens ille Solon profert in Disputatione cum Crœso, apud Herodotum, I, 32, τὸ θεῖον πᾶν φθονερόν τε καὶ ταραχῶδες. Rationem hanc detestamur hodie, sed rem ipsam ut aliis in rebus scilicet retinemus. Laudavimus pulchellum infantem et valentulum; subjicimus, *Gott behüte es!* Diximus aliquid de secunda fortuna nostra vel aliorum; exsilit illud, *Gott lasse mich es zur guten Stunde reden!* Hoc ipsum est, *venia sit dicto!* G. — Rom. *Venia sit dictum, amisi* sine *ibi.* H. — *Loco servent.* Hor. Sat. II, 6, 5, propria hæc mihi munera faxis! En

VII.

Saturninus Plinium heredem instituerat et rempublicam Comensium; quod ipse ratum vult esse, etsi secundum leges respublica heres institui non possit, quod ut decurionibus indicetur, rogat.

C. PLINIUS CALVISIO * SUO S.

Nec heredem institui, nec præcipere posse rempublicam, constat: Saturninus autem, qui nos reliquit heredes, quadrantem reipublicæ nostræ, deinde pro quadrante præ-
2 ceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si jus adspicias, irritum; si defuncti voluntatem, ratum et firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor, quam in partem jurisconsulti, quod sum dicturus, accipiant) antiquior jure est, utique in eo, quod ad communem patriam
3 voluit pervenire. An, cui de meo sestertium undecies con-

VII.* *Calvisius*, unus e contubernalibus Plinii. Ed.

1. *Nec præcipere. Præcipere* apud Jurisconsultos est partem aliquam hereditatis ante reliquos heredes capere, unde dicitur *præcipuum*. Qui igitur aliquid *præcipere* testamento jubetur, illum eo ipso heredem etiam cum aliis esse intelligitur. Vid. Brisson. de form. VII, 143, pag. 635, sq. Sed hic paullo alia videtur species. Saturninus primo ex quadrante instituerat rempublicam, deinde hoc mutavit, et loco illius quadrantis ex integra hereditate præcipi et ante divisionem numerari reipublicæ jussit quadringenta millia: sive quod putaret ita eludi legem posse, quæ institui heredem vetaret rempublicam, sive quaecunque alia caussa. G. — *Quadrans*, quarta pars assis, deinde hereditatis integræ, quæ et ipsa *as* dici solebat; unde *heres ex asse*. Ed.

3. *An, cui de meo*. Contulerat Plinius reipublicæ per varias occasiones *undecies*, intell. centena millia HS. quæ sunt 5500 florenorum imperialium (quos besses 2/3 vocant mercatores) in alimenta ingenuorum, in ædes sacras, etc. In hac liberalitate parum sibi constitisset, si 400000 HS. seu 20000 floren. imp. quæ paullo amplius tertia pars est superioris summæ (est enim ipsa tertia ex duodecies) aliunde ei obvenientia, invideret, vel tabulis testamenti oppugnatis negaret. G. —

tuli, huic quadringentorum millium paullo amplius ter-
tiam partem ex adventicio denegem? Scio te quoque a
judicio meo non abhorrere, quum eamdem rempublicam
ut civis optimus diligas. Velim ergo, quum proxime de- 4
curiones contrahantur, quid sit juris, indices, parce tamen
et modeste; deinde subjungas, nos quadringenta millia
offerre, sicut præcepit Saturninus. Illius hoc munus, illius
liberalitas; nostrum tantum obsequium vocetur. Hæc ego 5
scribere publice supersedi : primum, quod memineram,
pro necessitudine amicitiæ nostræ, pro facultate pruden-
tiæ tuæ, et debere te et posse perinde meis ac tuis parti-
bus fungi : deinde, quia verebar, ne modum, quem tibi
in sermone custodire facile est, tenuisse in epistola non
viderer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa mode- 6
ratur : epistola, omnibus commendationibus destituta,
malignitati interpretantium exponitur. Vale.

Rom. *An cui de meo sexdecies adjiciens contuli*. H. — *Quadringentorum millium*. Al. *Quadringenta millia*, quod unice verum. S.

4. *Decuriones contrahantur*. Si de Roma sermo esset, diceret, *Senatus cogatur*. G. — Rom. *Decuriones contrahentur*, pro quo male Cellar. et eum secuti *contrahantur*. H. — Bene Cortiana *contrahentur*, quam Gierigius, non Gesnerianam, sequi debebat. S. — *Sicut præcepit Saturninus*. Sic etiam Rom. et Ald. non tantum recentiores, ut Gruterus opinatur. H.

5. *Pro facultate prudentiæ tuæ*. Hæc omissa sunt in Rom. omittendi vero nullam rationem reperio. Desunt tamen et in Brummerianis. H. — Suspicor Plinium, chiasmo servato, scripsisse hoc ordine : « quod memineram, pro facultate prudentiæ tuæ, pro necessitudine amicitiæ nostræ, et debere te et posse perinde, etc. Sic apparet, unde lacuna illa in libris originem traxerit. Adde quod hic verborum ordo paullo humanior videtur. S.

6. *Moderatur*. Gierigius recte interpretatur : indicat quomodo eum accipi velimus. Mox *omnibus* mihi suspectum est. Desidero *similibus*, aut *omnibus his*; ut ad vultum, gestus, et vocem referatur. E. — Mihi vero nihil videtur tentandum. Plinius omnino intellexit res adventicias, quibus epistola commendari possit. S. — *Malignitas interpretantium* est circumscriptio calumniæ. Ed.

VIII.

Admonitus, ut historiam scriberet, respondet sibi idem stetisse, caussasque consilii ita exponit, ut discrimen simul orationis et historiæ ostendat. Effingit hæc epistola fideliter æstum animi, qui vehemente quadam cupiditate angitur, neque per eum quiescere ullo tempore potest. Modeste tamen hic de se loquitur et judicat. Ed.

C. PLINIUS CAPITONI * SUO S.

Suades, ut historiam scribam, et suades non solus: multi hoc me sæpius monuerunt, et ego volo, non quia commode facturum esse confido, (id enim temere credas, nisi expertus,) sed quia mihi pulchrum in primis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur, alio-
2 rumque famam cum sua extendere. Me autem nihil æque ac diuturnitatis amor et cupido sollicitat : res homine dignissima, præsertim qui nullius sibi conscius culpæ, po-
3 steritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito, si *qua me quoque possim Tollere humo:* (id enim voto meo sufficit : illud supra votum) *victorque*

VIII.* *Capitoni.* Est sine dubio *Titinius Capito*, ornamentum illius temporis, qui excitare et fovere bona ingenia solebat. Ed.

1. *Multi hoc me sæpius mon*. Rom. *Multi me hoc sæpe monuerunt.* H. — *Facturum esse confido.* Sic et Rom. H.—Cort. et Gierig. *confidam*, quod præfero. Columella VIII, 9, laudatus in Horat. Tursell. Cap. CIII, 35 : « Nec quia tritico vel aliis frumentis minus crassescant, verum quod semine hujus maxime delectantur. S. — *Non pati occidere, quibus æternitas debeatur.* Rom. *Non pati occidere, quibus æternitas debetur*, sine adsuticio panno illo Florentino. H.

2. *Me nihil æque*, etc. Rom. « Me autem nihil æqui ac diuturnitatis et amoris cupido sollicitat, res homine dignissima. » Suspicor ex glossa aliquid accessisse, et prius fuisse *diuturnitatis cupido*. H.

3. *Si qua me quoque.* Virg. Georg.

virum volitare per ora. Quamquam o! Sed hoc satis est, quod prope sola historia polliceri videtur. Orationi enim et carmini parva gratia, nisi eloquentia sit summa : historia quoquo modo scripta delectat. Sunt enim homines 4
natura curiosi, et quamlibet nuda rerum cognitione capiuntur, ut qui sermunculis etiam fabellisque ducantur. Me vero ad hoc studium impellit domesticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per adoptionem 5
pater, historias, et quidem religiosissime, scripsit. Invenio autem apud sapientes, honestissimum esse majorum vestigia sequi, si modo recto itinere præcesserint. Cur ego 6
cunctor? Egi magnas et graves caussas. Has (etiamsi mihi tenuis ex eis spes) destino retractare, ne tantus ille labor meus, ni hoc, quod reliquum est studii, addidero, mecum pariter intercidat. Nam si rationem posteritatis habeas, quidquid non ést peractum, pro non inchoato est. Dices, *Potes simul et rescribere actiones, et componere historiam.* Utinam! sed utrumque tam magnum est, ut abunde sit alterum efficere. Undevicesimo ætatis anno

III, 8. « Tentanda via est, qua me quoque possim tollere humo, victorque virum volitare per ora. G.

— *Quamquam o!* Elegans aposiopesis itidem Virgiliana, apud quem Æn. V, 195, Mnestheus : « Non jam prima peto, neque vincere certo; Quamquam o... Sed superent, quibus hoc, Neptune, dedisti. » Similiter Noster, post aposiopesin, *sed hoc satis est*, nimirum *diuturnitas, et memoria posteritatis.* G. — Rom. *Quamquam o! Sed satis est*, sine *hoc*. H.

— *Orationi enim et carmini.* Rom. *Orationi et carmini.* Deest *enim*. H. — *Nisi eloquentia sit summa.* Rom. *Nisi eloquentia est summa.* H.

4. *Et quamlibet nuda.* Rom. *Et qualibet nuda.* Ald. tamen, *et quamlibet.* H.

— *Domesticum quoque exemplum.* Rom. *Domesticum exemplum* sine *quoque*. H.

5. *Historias... scripsit.* Vid. supra III, 5, 4, sq. G.

6. *Cur ego*, etc. Rom. *Cur enim quum tot egi magnas et graves caussas.* Ald. *Cui ergo cunctor? Egi.* H.

— *Tenuis ex eis spes.* Rom. *Tenuis ex his spes.* H. — *Mecum... intercidat.* Et tamen intercidit. Poteras itaque, Secunde, quantum ad nos illo retractandi labore supersedere. Sed exstiterunt tamen aliquamdiu post Plinium Orationes illius, quod ex Apollinari Sidonio et Cassiodoro constat. G.

dicere in foro cœpi, et nunc demum, quid præstare debeat orator, adhuc tamen per caliginem, video. Quid, si
7 huic oneri novum accesserit? Habet quidem oratio et historia multa communia, sed plura diversa in his ipsis, quæ communia videntur. Narrat sane ipsa, narrat hæc : sed aliter. Huic pleraque humilia et sordida et ex medio petita; illi omnia recondita, splendida, excelsa conveniunt.
8 Hanc sæpius ossa, musculi, nervi; illam tori quidam et quasi jubæ decent. Hæc vel maxime vi, amaritudine, instantia; illa tractu et suavitate, atque etiam dulcedine placet. Postremo alia verba, alius sonus, alia constructio.
9 Nam plurimum refert, ut Thucydides ait, κτῆμα sit, an ἀγώνισμα : quorum alterum oratio, alterum historia est.

7. *Habet quidem oratio et historia*. Rom. *Habent quidem oratio et historia*. H.

— *Narrat sane ipsa*. Cort. *Narrat sane illa*, nulla notata lectionis varietate : idque præstat. S.

— *Huic pleraque humilia*. Ad orationem hæc pertinent (contra quam visum Catanæo) ubi etiam de tribus capellis aut de stillicidio, aut de sterquilinio adeo narrandum est quam planissime. G. — Quæ sequuntur, *ossa, musculi, nervi*, eo valent, ut in oratione sæpe sola vis, vehementia, robur, et aculei desiderentur, historiam autem *tori* et *jubæ*, hoc est, eminentior species et insignis nitor deceat. Nam *tori* sunt, qui carnibus vestita et decora ossa habent, *jubæ* autem, quæ, ut in equis et leonibus, speciem et majestatem corpori addunt. Eodem sensu Quintil. X, 1, 33, militum *lacertis*, in quibus ossa et nervi et musculi sufficiunt, athletarum *toros* opposuit, qui speciosiora corpora efficiant. Eadem mox Plinius mutatis verbis et metaphoris repetit, quum orationi *vim, amaritudinem, instantiam*, hoc est, acrem, concisam, et vibrantem veluti vehementiam, historiæ autem *tractum*, hoc est, motum veluti moderatiorem, tribuit. Ita plane Cicero in Orat. XX, *contortam* et *acrem*, orationem oratoris forensis opponit historicorum rationi dicendi *tractæ* et *fluenti*, hoc est, leniori, moderatiori, quod in ea magis perspicuitas et explanatio et ordo et concinnitas, quam vis et celeritas aut impetus sententiarum quæritur. Denique *sonus* est forma dicendi vel elocutionis historiæ aut orationi peculiaris. Copiose id explicavimus in Lex. techn. rhet. s. v. *sonus*. E.

8. *Instantia*. Vid. epist. 19, ubi *acriter, instanter, intente* permutantur. E.

9. Κτῆμα... ἀγώνισμα. Historia κτῆμα est, possessio, bonum perpetuo nostrum, postquam semel esse cœpit (vid. supra I, 3, 3), ex quo sera etiam posteritas de nobis judicat. Oratio autem ἀγώνισμα est certamen, in quo semel vicisse satis est, non curante auctore, quid

His ex caussis non adducor, ut duo dissimilia, et hoc ipso diversa, quod maxima, confundam misceamque, ne tanta quasi colluvione turbatus ibi faciam, quod hic debeo : ideoque interim veniam (ne a meis verbis discedam) advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita, quæ potissimum 10
tempora adgrediamur. Vetera et scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio : intacta et nova? graves offensæ, levis gratia. Nam præter id, quod in tantis vitiis 11
hominum plura culpanda sunt, quam laudanda : tum si laudaveris, parcus; si culpaveris, nimius fuisse dicaris;

deinde de ea judicent alii. Cæterum locus Thucydidis est I, 22, extr. qui de sua historia κτῆμα ἐς ἀεὶ μᾶλλον, ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν σύγκειται. Quintilianus X, 1, 31 : « Non ad actum rei pugnamque præsentem, sed ad memoriam posteritatis et ingenii famam componitur. Cæterum videndum adhuc, annon respexerit forte Thucydides ad illam recitationem Herodoti in ludis Olympicis, quæ lacrymas excussisse dicitur pueroThucydidi. G.—Rom. *Ut Thucydides ait*, ἤδημα καὶ ἀγώνισμα *quorum alterum oratio, alterum historia*, omisso verbo *est*. Post, *ex his caussis*. H.

— *Diversa, quod maxima*. Ob id ipsum non possunt ab eodem homine tempore eodem tractari, quod sunt maxima et suum sibi hominem integrum unum quodque deposcit. G.—*Ne tanta quasi colluvione*. Sic et Rom. H. — *Ibi faciam, quod hic debeo*. Ne in historia contentiosius asperiusque quam deceat, agam et utriusque generis virtutes permutem, quæ hoc ipso fiunt vitia, quod loco non adhibentur. G. — *(Ne a meis verbis discedam)*. Ut iis verbis utar, quibus uti in foro et caussis consuevi. Ita præfatur formulæ e foro desumptæ, quam mox declarabimus. Recepi nimirum Cortianam, s. Mediceam potius, hic quoque lectionem; al. *ne a* forensibus *verbis recedam*, quod ex glossa est procul dubio. G. — *Veniam... advocandi*. Nimirum amicos, et cum iis de caussa deliberandi. Quæ quidem res adeo frequens in judiciis fuit, ut inde *advocatio* pro mora ac dilatione frequenter dicatur. Vid. ad Cic. fam. VII, 11, et Sen. Consol. ad Marc. X. G. — Sensus igitur : *ideoque interim cunctor*. Supra VI, erat : *Cur ergo cunctor?* Mox XIV: *cunctatio et mora*. S. — Romanus manuscriptus : « Sed interim veniet, et ne a forensibus verbis recedam advocatum peto.» H.

10. *Tu tamen jam nunc cogita*. Rom. *Tu tamen nunc cogita*. H.

— *Onerosa collatio*. Difficile est aliquid de tuo conferre, quod non jam alii occupaverint. Hic, opinor, sensus loci longe aliter vulgo intellecti. S.

11. *Nam præter id, quod in tantis vitiis*. Rom. *Præterea quod in tantis vitiis*. Omissum est *nam*. Unde non contemnenda Gruteri suspicio, *prætereo quod in tantis*. Florentinæ lectioni non convenit *tum*, quod se-

12 quamvis illud plenissime, hoc restrictissime feceris. Sed hæc me non retardant : est enim mihi pro fide satis animi. Illud peto præstruas, ad quod hortaris, eligasque materiam, ne mihi, jam scribere parato, alia rursus cunctationis et moræ justa ratio nascatur. Vale.

quitur. H. — *Quamvis . . . . . feceris.* Nihil horum in Rom. est, nec in Brummerianis, et quatuor Cortianis, quæ lectoris alicujus manu adscribi potuerunt. H. — Vix putem insiticia esse. S.

12. *Illud peto præstruas.* Rom. *Illud, peto, perstruas.* H.

IX.

Dolet, Valentem graviter jacere : molestius fert, Avitum decessisse.

C. PLINIUS SATURNINO * SUO S.

Varie me adfecerunt literæ tuæ : nam partim læta, partim tristia continebant. Læta, quod te in urbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis : sed ego volo, propterea, quod recitaturum statim, ut ego venissem, pollicebantur.
2 Ago gratias, quod exspector. Triste illud, quod Julius Valens graviter jacet; quamquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus æstimetur, cujus interest quam ma-
3 turissime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triste solum, verum etiam luctuosum, quod Julius Avitus

IX. * *Saturnino.* Forte Pompeius Saturninus de quo I, ep. 16, Ed.

1. *Sed ego volo,* etc. Rom. *Sed ego volo. Præterea quod.* Paullo ante *quod* desideratur in his, *quod te in urbe teneri.* H.

2. *Morbo liberari.* Refero ad illud nescio cujus Οἱ μεγάλοι πόνοι συντόμως ἐξάγουσι. Quo acutior est morbus, tanto minus durat. Quumque *inexplicabilem* præterea *morbum* dicat, puto, Secundum εὐφημίᾳ quadam usum, instantem proxime Valenti mortem sic indicare, ipsamque in beneficio ponere, quæ desperato illum morbo liberet. G.

3. *Julius Avitus.* Ab hoc diversus *Junius Avitus,* cujus mortem luget

decessit, dum ex quæstura redit : decessit autem in navi, procul a fratre amantissimo, procul a matre, a sororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent; sed pertinuerunt, quum moreretur : pertinent ad hos, qui supersunt. Jam, 4
quod in flore primo tantæ indolis juvenis exstinctus est, summa consequuturus, si virtutes ejus maturuissent. Quo ille studiorum amore flagrabat! quantum legit! quantum etiam scripsit! quæ nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis aruerunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui si 5
frenos remittas, nulla materia non maxima est. Finem epistolæ faciam, ut facere possim etiam lacrymis, quas epistola expressit. Vale.

VIII, ep. 23, Ed. — *Decessit autem in navi.* Rom. *Decessit in navi.* H. — Bene : sicque etiam alii libri bonæ notæ. Repetit Secundus ab amico sibi scripta, non ipse illi narrat. Ideo *autem* hic importunum. S.

4. *Jam, quod in.* Ex superioribus ita explenda oratio, *Jam illud luctuosum est,* etc. G. — Immo supplendum, *quam luctuosum est.* Ῥῆσις hæc est exclamatio. Sic Græci κατ' ἔλλειψιν Τὸ δὲ, sequ. accusat. cum infinitivo. S. — Etiam in Rom. *Jam, quod in flore primo.* Deinde, *Si virtutes ejus maturuissent. Quod ille.* H. — *Scripsit.* Sed non edidit : alioqui non aruissent sine fructu posteritatis. Editurus, opinor, erat, si prius expolivisset. S.

5. *Cui si frenos . . . . . est.* Non reprehenderem Secundum, si hæc omisisset. Parum humanum videtur, in tam luctuosi casus comploratione addere, dolori non indulgendum, *quod,* si frenos illi remittas, *etiam levior dolendi caussa gravissima fiat.* S.

X.

Versus Antonini laudat, ut sibi inimitabiles, et ad plures edendos hortatur.

C. PLINIUS ANTONINO * SUO S.

Quum versus tuos æmulor, tum maxime, quam sint boni, experior. Ut enim pictores pulchram absolutamque faciem raro, nisi in pejus, effingunt; ita ego ab hoc archetypo
2 labor et decido. Quo magis hortor, ut quam plurima proferas, quæ imitari omnes concupiscant, nemo, aut paucissimi, possint. Vale.

X. * Inscr. Etiam Rom. *Antonino*. H.

1. *In pejus effingunt*. Rom. *In pejus fingunt*. Post *labor et decido*. H.

XI.

Hortatur ad edenda sua scripta, quia ipse eorum spem hendecasyllabis fecerat.

C. PLINIUS TRANQUILLO * SUO S.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis spoponderunt. Appellantur quotidie et flagitantur : ac jam periculum est, ne

XI.* Inscr. Rom. *Tranquillo*. H.

1. *Libera . . . fidem*. Fac, quod ego in hendecasyllabis tuo nomine promisi. E. — *Spoponderunt*. Rom. *Spoponderunt*, antique. Vid. Gellium VII, cap. IX. H. — Conf. Vossium de Analogia latina III, c. 19, pag. 87. S.

cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum et ipse 2
in edendo hæsitator; tu mora tamen meam quoque cun-
ctationem tarditatemque vicisti. Proinde aut rumpe jam
moras, aut cave, ne eosdem illos libellos, quos tibi hen-
decasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt, convicio
scazontes extorqueant. Perfectum opus absolutumque est; 3
nec jam splendescit lima, sed atteritur. Patere, me videre
titulum tuum; patere audire, describi, legi, vænire vo-
lumina Tranquilli mei. Æquum est, nos in amore tam
mutuo eamdem percipere ex te voluptatem, qua tu per-
frueris ex nobis. Vale.

— *Ad exhibendum formulam.* Accipit *formulam* in jure, et a Prætore, non actor modo, sed etiam is, quicum agitur, vel unde petitur; actionis ille, hic exceptionis. Vid. Brissonium de form. V, 74. Hendecasyllabi Pliniani *appellantur, flagitantur*, agitur cum illis, ut præstent denique præsentiam scriptorum Tranquilli. Miram suavitatem hujus loci intelliget, qui considerabit Ulpiani verba l. III, π., § 8, de hom. libero exhibendo: «Ait Prætor *Exhibeas: Exhibere* est in publicum producere, et videndi tangendique hominis facultatem præbere.» *Proprie autem* exhibere *est* extra secretum habere. Ut igitur *plagium*, quod est furtum in libero capite commissum, eleganter ad libros et scripta transtulere; ita hic *ad exhibendum* agitur cum eo, qui scripta, quæ libera vagari debebant, domi per injuriam continet. Luserintne præterea in nominum *libri* et *liberi* similitudine, non temere dixerim. G.

2. *Sum et ipse*, etc. Rom. «Sum et ipse in edendo hæsitator tu. O si tamen meam quoque cunctationem tarditatemque viceris. Proinde aut rumpe moras.» H.

— *Convicio scazontes.* Scazontes asperum et satiricis epigrammatis aptum genus carminis, aptum proinde etiam *convicio* faciendo, quod non ad maledicta semper, sed ad importunam quoque, et parum modestam repetitamque subinde petitionem vel admonitionem pertinet, ut in præfatione Quintiliani ad Tryphonem, *Efflagitasti quotidiano convicio*, etc. G.

3. *Sed atteritur.* Summa in his elegantia, quod translationem continuat. Laudavit jam Cellarius IX, 35, 2, et Quintil. X, 4, 4, *ut opus poliat lima, non exterat*, quem præceptoris sui locum imitatus videtur noster. Describitur hic illud vitium, quod κακιζοτεχνίαν possis appellare cum avunculo nostri XXXIV, 8, s. 19, ubi commemoratur ab illo Callimachus inter nobiles statuarios (quorum *lima* est propria) *semper calumniator sui, neque finem habens diligentiæ*, etc. G. — Cf. quæ nos in Techn. rhet. s. v. *calumniari* diximus. E. — Etiam Rom. *nec jam splendescit lima, sed atteritur.* H.

— *Titulum tuum.* Libro inscriptum et pendentem in bibliopoliis atque bibliothecis. G.

XII.

Prosocerum laudat, quod porticum dedicaverit, et in portarum ornamentum pecuniam promiserit.

C. PLINIUS FABATO * PROSOCERO SUO S.

Accepi literas tuas, ex quibus cognovi speciosissimam te porticum sub tuo filiique tui nomine dedicasse; sequenti die in portarum ornatum pecuniam promisisse, ut initium novæ liberalitatis esset consummatio prioris.
2 Gaudeo primum tua gloria, cujus ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat: deinde, quod memoriam soceri mei pulcherrimis operibus video proferri: postremo, quod patria nostra florescit: quam mihi a quocum-
3 que excoli jucundum, a te vero lætissimum est. Quod superest, Deos precor, ut animum istum tibi, animo isti tempus quam longissimum tribuant. Nam liquet mihi futurum, ut peracto, quod proxime promisisti, inchoes

XII.* De *Fabato* vid. ad IV, ep. 1. Ed. — Inscr. Rom. *Fabato prosocero*. H.

1. Quod sæpe observo, Plinium in his epistolis voluisse nobis imaginem animi sui pulcherrimam relinquere, illud hic etiam locum habet. Intererat ipsius, liberorum suorum proavum quam adstrictissimum esse, et corradere potius magnam rem familiarem, quam publica eam liberalitate minuere. At gratulatur illius magnificentiæ, eamque stimulis incitat quantum potest; quod non multo minus est, quam si ipse elargitus esset, quæ publico impendit prosocer. G.

— *Accepi literas tuas*. Rom. *Recepi literas tuas*. H.

— *Ut initium novæ liberalit*. Rom. *Ut initium liberalitatis* omisso cum aliis epitheto *novæ*. H.

2. *Pro necessitudine nostra redundat*. Rom. *Pro necessitudine redundat*. Deest *nostra*. H.—*Soceri mei*. Patrem Calpurniæ, Fabati filium, intelligit, eo tempore jam mortuum. Ed. — *Quam mihi a quocumque*. Rom. *Quam mihi et a quocumque*. A.

3. *Quod proxime promisisti*. Rom. *Quod maxime promisisti*. H. — Livius XXII, 53, 2. *Ap. Claudius Pulcher, qui proxime ædilis fuerat*, ubi item Drakenb. e codice *maxime* enotavit.

aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cujus pulchritudinem usus ipse commendat. Vale.

Solennis confusio : ne suspiceris, a Plinio *quum maxime* scriptum esse. Cf. Cortium ; it. Oudendorpium ad Cæsarem p. 167. S.

XIII.

Orationem, paucis amicis recitatam, judicio Scauri subjicit.

C. PLINIUS SCAURO * SUO S.

RECITATURUS oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut vererer; paucos, ut verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi : una, ut sollicitudine incendar ; altera, ut admonear, si quid forte me, ut 2
meum, fallat. Tuli, quod petebam : inveni, qui mihi copiam consilii sui facerent. Ipse præterea quædam emendanda adnotavi. Emendavi librum, quem misi tibi. Ma- 3
teriam ex titulo cognosces, cætera liber explicabit : quem jam nunc oportet ita consuescere, ut sine præfatione intelligatur. Tu velim, quid de universo, quid de partibus

XIII.* *Scauro.* VI, epist. 25, 1, *Attilium Scaurum* vocat amicum suum. Forte autem ille de quo hic agitur est *Terentius Scaurus*, Hadriani temporibus grammaticus nobilis, cujus sæpe meminit Diomedes, et quem Gellius N. A. XI, 15, narrat de Cæsellii erroribus scripsisse. Ed.

1. *Ut vererer.* Sic et Rom. H. — Hoc est, quorum reverentia me in recitando intentum et acrem faciat. Eo pertinet, quod mox dicit, se velle, ut *sollicitudine incendatur* : hoc ergo reverentiæ auditorum tribuit. In aliis libris est *intendar.* Cæterum de sententia ipsa cf. epist. V, 3, 8. E.

2. *Si quid forte*, etc. Rom. *Si quid forte me ut meum fallit.* H.

3. *Ita consuescere.* Si figuram demas, illud dicere videtur : oportet librum ipsum per se ita paullatim notum et familiarem fieri hominibus, ut sine præfatione argumentum et ordinem indicante, quid sibi velit, intelligant. G. — Puto simpliciter esse : cui nunc non magis possum (quod otium deest aut alia de

sentias, scribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua accesserit. Vale.

caussa) præfationem præmittere, quam tum præmittam, quum publicabo. S. — Etiam Rom. *oportet ita consueseere*. H.

XIV.

Caussa et judicium Tuscilii quem exitum habuerit, pernarrat. Continuat id quod supra, ep. 4, inchoaverat. Ed.

C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

Et tu rogas, et ego promisi, si rogasses, scripturum me tibi, quem habuisset eventum postulatio Nepotis circa Tuscilium Nominatum. Inductus est Nominatus; egit ipse pro se, nullo accusante. Etenim legati Vicentinorum non modo non presserunt eum, verum etiam sublevaverunt.
2 Summa defensionis, *Non fidem sibi in advocatione, sed constantiam defuisse; descendisse ut acturum, atque etiam in curia visum; deinde sermonibus amicorum perterritum recessisse; monitum enim, ne desiderio senatoris, non jam*

XIV. 1. *Postulatio Nepotis*. De qua supra V, 4. G. — *Circa Tuscilium Nominatum*. Rom. *Contra Tuscilium Nominatum*. Deinde, *Etenim legati Vicentinorum non modo presserunt*. Altera negatio excidit. H. — Alibi etiam libri *non modo* pro *non modo non* exhibent, sequente *verum etiam*. E. c. Cic. Offic. I, 21, 4, ubi v. Heusing. ibid. II, 13, 4, coll. Muret. Var. Lect. X, 7, Cat. maj. cap. XVI, coll. Cort. ad Plin. VIII, 7, 2, ut alia loca omittam. S.

2. *Sermonibus ...recessisse*. Rom. *Sermonibus amicorum recessisse*. Verbum *perterritum* vel *deterritum* abest. H. — *Ne...repugnaret...passurus*. Si hæc verba, ut sunt jam interpunctione connexa, etiam sententia et constructione jungantur, nihil impedit, quo minus retineamus nominativum *passurus* ad verbum *repugnaret* respicientem. Sed nec damnamus alteram rationem in Mediceo libro inventam, *re repugnaret: alioquin.....passurum*. G. — *Non jam quasi*, etc. Rom. *Non quasi de nundinis, sed quasi de gloria, fama*. Deest

quasi de nundinis, sed quasi de gratia, fama, dignitate cer-
tantis, tam pertinaciter, præsertim in senatu, repugnaret,
alioqui majorem invidiam, quam proxime, passurus. Erat
sane prius, tamen a paucis, acclamatum exeunti. Inde sub-
junxit preces multumque lacrymarum: quin etiam tota actio-
ne, homo in dicendo exercitatus, operam dedit, ut depre-
cari magis (id enim et favorabilius et tutius) quam defendi
videretur. Absolutus est sententia designati consulis Afra- 3
nii Dextri, cujus hæc summa, *Melius quidem Nomina-*
tum fuisse facturum, si caussam Vicentinorum eodem
animo, quo susceperat, pertulisset; quia tamen in hoc
genus culpæ non fraude incidisset, nihilque dignum ani-
madversione admisisse convinceretur, liberandum: Vi-
centinis, quod acceperat, redderet. Assenserunt omnes, 4
præter Flavium Aprum. Is, *Interdicendum ei advocatio-*
nibus in quinquennium, censuit: et quamvis neminem
auctoritate traxisset, constanter in sententia mansit: quin
etiam Dextrum, qui primus diversum censuerat, prolata

jam. H. — *Alioqui majorem*, etc. Rom. « Alioqui majorem invidiam proxime passurus erat. Sane prius tamen paucis acclamatum exeunti. Subjunxit. » H.

3. *Afranius Dexter,* in consulatu, quem gessit a. Chr. XCVIII, ex kal. octob. interfectus est. Scripta ergo hæc epist. a Plinio præfecto ærarii a. ætat. XXXVI, aut XXXVII. Ed. — *Afranii dextri*, etc. Rom. *Afranii Dextri cujus hæc summa sententia, melius.* H. — *Liberandum : Vicentinis.* Rom. *Liberandum, ita tamen, ut Vicentinis.* H. — Idem in aliis libris reperitur. Placet. S.

4. *Assenserunt omnes*, etc. Rom. *Assenserunt omnes præterquam Licinius. Is interdicendum ei advocatione.* H. — *Flavium.* In nomine *Flavii Apri* libri valde variant. In dial. de Cor. Eloq. *M. Aper,* celeberrimum fori Romani ingenium, disputans inducitur. Ed.

— *Quin etiam Dextrum,* etc. Rom. *Quin etiam Dexterum, qui primus.* Proxime *perlata lege.* H. — *Prolata lege.* Laudavit legem Aper, prælegi forte jussit, certe Senatus illius admonuit. Nimirum moris fuisse, ut Senatus juratus nonnunquam sententias diceret (hoc enim est *censere*), multis ostendit Lipsius ad Tac. Annal. IV, 21. Sed quod id ipsum lege Trajani sancitum esse ex hoc, quem tradimus, loco effici putat (quod ipsi suaserunt, credo, libri, qui *perlata lege* habent, non *prolata*) in eo dissentientem habet Casaubonum ad Sueton. Aug. cap. XXXV, qui ad ipsum hunc principem referre eam legem malit. G.

lege de senatu habendo, jurare coegit, *E republica esse,*
5 *quod censuisset.* Cui, quamquam legitimæ postulationi, a quibusdam reclamatum est. Exprobrare enim censenti ambitionem videbatur. Sed priusquam sententiæ dicerentur, Nigrinus, tribunus plebis, recitavit libellum disertum et gravem, quo questus est, *Vænire advocationes, vænire etiam prævaricationes; in lites coiri; et gloriæ loco poni*
6 *ex spoliis civium magnos et statos reditus.* Recitavit capita legum, admonuit SCtorum: in fine dixit, *Petendum ab optimo principe, ut, quia leges, quia SCta contem-*
7 *nerentur, ipse tantis vitiis mederetur.* Pauci dies, et liber principis severus, et tamen moderatus. Leges ipsum; est in publicis actis. Quam me juvat, quod in caussis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam
8 xeniis semper abstinui! Oportet quidem, quæ sunt inhonesta, non quasi illicita, sed quasi pudenda, vitare: ju-

— *Coegit.* Accipiendum sine effectu. Ita sæpissime Græci et Latini scriptores. Vid. Duker. ad Flor. I, 18, 12. S.

5. *In lites coiri.* Pacisci homines de eventu litium cum advocatis, cum ipsis adeo judicibus. Notæ sunt Nostro et patrum sæculo sponsiones, cum talibus personis factæ, quæ procurare vel impedire eventum ejus rei, de qua sponsio fiebat, possent. G. — *Magnos et statos reditus.* Rom. *Magnos et statutos reditus.* H.

6. *Legum....Senatusconsultorum.* Quæ enarrantur a Jurisconsultis, quum de lege Cincia agunt. Vid. Noster IV, 9, 6; V, 21, 4. G. — Etiam Rom. *Admonuit Senatusconsultorum.* H.

7. *Pauci dies, et liber.* H. l. *et*, ut Græcorum καὶ, habet temporis celeritatisque notionem. Vid. Hoogev. Doctr. Partic. L. Gr. p. 536, sqq. Livius XXII, 1, 1. *Jam ver adpetebat, quum Hannibal ex hibernis movit.* Ibi in variis lectionibus enotatum: *et Hannibal,* etc. quod fortasse genuinum. S. — *Libri et orationes* rescripta et decreta principum appellari solebant. Ea prælegebantur in senatu a quæstore Cæsaris. Ed.

— *Dono, munere....xeniis.* Hic forte locum habeat illa horum verborum differentia, quam tradit Ulpianus l. CXCIV, de V. S. quod *munus* sit *donum cum caussa, ut puta natalicium, nuptialicium. Xenia* non melius intelliguntur, quam ex XIII Martialis. Sunt nimirum esculenta et poculenta varia, sed quæ tamen ex quantitate certe pretium habere possunt, ut *piper, alica, far, ficus, casei, vina* varii generis, etc. G.

8. *Illicita.....pudenda. Illicita* sunt, legibus publicis vetita; *pudenda,* a quibus honestatis sensu

cundum tamen, si prohiberi publice videas, quod nunquam tibi ipse permiseris. Erit fortasse, immo non dubie, 9
hujus propositi mei et minor laus, et obscurior fama, quum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, quum alii divinum me; alii, meis rapinis, meæ avaritiæ occursum, per ludum ac jocum dictitant. Vale.

naturali ducti abstinemus : illa igitur *publice prohibentur;* hæc *nunquam nobis ipsi permittimus.* E.

9. *Divinum me.* Qui prævíderim fore, ut interdicatur omni genere munerum, atque ideo ante legem illis abstinuerim. De *divinatione* Attici sui similia Nepos IX, 1. G. — Simili sensu *divini* ap. Cic. Divin. II, 3, et Horat. I, Sat. 6, 114. E. — Fortasse Plinius, ut est perpetuus Ciceronis imitator (simiam si dixeris, vix te calumniæ insimulem), ad illius divinationem, ab ipso Tullio toties, interdum satis φορτικῶς, jactatam, respexit. Conf. Cornel. Nep. Attic. XVI, 4. S. — *Per ludum ac jocum.* Rom. *Per ludum acceptum.* H. *Per lud.*, tamquam proverbialis locutio, sæpe occurrit. Ed.

XV.

Cornutum curatorem viæ factum esse, vel ideo lætatur, quia tum amicitia semper, tum collegio non semel conjuncti fuerint. Addit de suis in villa hospitibus. Multis virtutibus se commendat hæc epistola. Res proposita spectatur ab omni parte; sententiæ ordine naturali procurrunt; interpositi sunt sensus egregii, et oratio læviter defluit. Ed.

C. PLINIUS PONTIO * SUO S.

Secesseram in municipium, quum mihi nuntiatum est, Cornutum Tertullum accepisse Æmiliæ viæ curam.

XV.* Ad Pontium etiam VII, ep. 4. de studio suo poetico scripsit. Habuisse eum fundos suos in Campania, apparet. Ed.

1. *Æmiliæ viæ curam.* Rem Censorum olim propriam, quo magis viris consularibus eam demandabant, Augusti instituto, Imperato-

2 Exprimere non possum, quanto sim gaudio affectus et
ipsius et meo nomine. Ipsius, quod, sit licet, sicut est, ab
omni ambitione longe remotus, debeat tamen ei jucundus
esse honor ultro datus; meo, quod aliquanto magis me dele-
ctat mandatum mihi officium, postquam par Cornuto da-
3 tum video. Neque enim augeri dignitate, quam æquari bonis,
gratius. Cornuto autem quid melius? quid sanctius? quid
in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius?
Quod mihi cognitum est non fama, qua alioqui optima et
meritissima fruitur, sed longis magnisque experimentis.
4 Una diligimus, una deleximus omnes fere, quos ætas no-
stra in utroque sexu æmulandos tulit : quæ societas ami-
5 citiarum arctissima nos familiaritate conjunxit. Accessit
vinculum necessitudinis publicæ. Idem enim mihi, ut scis,
collega, quasi voto petitus, in præfectura ærarii fuit :
fuit et in consulatu. Tum ego, qui vir, et quantus esset,
altissime inspexi, quum sequerer ut magistrum, ut paren-

res. De his post Lips. ad Tac. An. III, 31, sive Exc. E, copiose egit Ev. Otto de tutela viar. publ. II, 5. Cæterum Plinius noster non ipse quoque fuit *Curator viæ Æmiliæ*, sed *Curator alvei Tiberis et riparum, et cloacarum urbis*, cujus muneris memoria est in inscriptione, quam et nos vitæ ipsius subjecimus. Huic *muneri, pars est curatio viæ Æmiliæ*, quod ait supra 2, et infra 9. Viderat hoc Buchnerus; probarunt Cellarius et Massonus ad A. Plinii XXXIX et XL, 6. Cæterum *alveus ripæque Tiberis* junguntur cum *cloacis*, quod hæ ad illud ipsum quoque structæ fuerant, magnum Romæ et orbis miraculum, ut exundantem Tiberim reciperent, et eadem eluerentur ipsæ, atque eluvionem ab urbe averterent. G. — *Æmilia via* in Gallia Cispadana a Placentia ad Ariminum, strata ab Æmilio Lepido. Strabo lib. V, pag. 307. Ed.

2. *Ipsius quod*, etc. Rom. *Ipsius, quod scilicet, sicut est.* Voluit *sit licet.* H. — *Debeat tamen ei.* Rom. *Debet tamen ei*, non *debeat*, quod nuperorum editorum incuria propagatum est. H. — Gierigius, si Cortianam inspexisset, non erat, puto, *debeat* servaturus. S.

3. *Quid in omni genere.* Sic et Rom. H.

4. *Una diligimus, una deleximus omnes.* Non potuit vitare versum hexam. quales plures observavi. H. — *In utroque sexu.* In sexu sequiore Gratillam, Arriam, Fanniam, de quibus passim, loquitur. Ed.

5. *In præfectura ærarii fuit : fuit et in*, etc. Rom. *In præfectura ærarii fuit et in consulatu.* Sed *fuit* elegantius iteratur. H.

tem vererer : quod non tam ætatis maturitate, quam vitæ, merebatur. His ex caussis ut illi, sic mihi gratulor : 6
nec privatim magis, quam publice, quod tandem homines non ad pericula, ut prius, verum ad honores virtute perveniunt. In infinitum epistolam extendam, si gaudio meo indulgeam. Prævertor ad ea, quæ me agentem hic 7
nuntius deprehendit. Eram cum prosocero meo, eram cum amita uxoris, eram cum amicis diu desideratis; circumibam agellos; audiebam multum rusticarum querelarum : rationes legebam invitus et cursim (aliis enim chartis, aliis sum literis initiatus) cœperam etiam itineri me præparare. Nam includor angustiis commeatus, eoque ipso, quod delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque sub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, quum in urbem rediero, contubernio nostro dies pereat. Vale.

— *Ætatis... vitæ. Ætatis maturitas*, annis et senectute, *vitæ maturitas* perfecta virtute cernitur. E.
6. *Quod tandem*, etc. In Rom. nova sententia incipit, *Tandem homines non ad pericula*, omisso *quod*. H.
7. *Prævertor ad ea, quæ me*. Rom. *Pervertam ad ea, quæ me*. H.

XVI.

Mortem Fundani filiæ luget, et Marcellinum, ut patrem consoletur, monet.

C. PLINIUS MARCELLINO * SUO S.

Tristissimus hæc tibi scribo. Fundani nostri filia minor est defuncta : qua puella nihil unquam festivius,

XVI. * *Marcellino* etiam VIII, epist. 23, de Junii Aviti morte scripsit. Forte est *Egnatius Marcellinus*, de quo IV, ep. 12. Ed.

1. *Fundani nostri*, etc. Rom. *Fundani nostri filia minor defuncta*, ut fere vulgo. H. — Cortiana : « Tristissimus hæc tibi scribo, Fundani

amabilius, nec modo longiore vita, sed prope immorta-
2 litate, dignius vidi. Nondum annos quatuordecim impleverat, et jam illi anilis prudentia, matronalis gravitas erat : et tamen suavitas puellaris cum virginali verecun-
3 dia. Ut illa patris cervicibus inhærebat! ut nos amicos paternos et amanter et modeste complectebatur! ut nutrices, ut pædagogos, ut præceptores, pro suo quemque officio, diligebat! Quam studiose, quam intelligenter lectitabat! ut parce custoditeque ludebat! Qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam constantia novissimam
4 valetudinem tulit! Medicis obsequebatur, sororem, patrem adhortabatur, ipsamque se destitutam corporis sui viribus, vigore animi sustinebat. Duravit hic illi usque ad extremum, nec aut spatio valetudinis, aut metu mortis infractus est; quo plures gravioresque nobis caussas re-
5 linqueret et desiderii et doloris. O triste plane acerbumque funus! o morte ipsa mortis tempus indignius! Jam destinata erat egregio juveni, jam electus nuptiarum dies, jam nos vocati. Quod gaudium quo mœrore mutatum est! Non possum exprimere verbis, quantum animo vulnus acceperim, quum audivi Fundanum ipsum (ut multa lu-

nostri filia minore defuncta. » Languide. S. — *Sed prope immortalitate, dignius.* Rom. *Sed pœne immortalitate dignius.* H.

2. *Annos quatuordecim impleverat.* Rom. *Annos quatuordecim expleverat.* H. — *Nondum annos.* Et jam destinata marito. Nempe ex Romanis legibus, virgines nubiles erant anno ætatis duodecimo; atque ex institutione Augusti, decimo anno, desponsari poterant. Ed.

3. *Ut illa patris cervicibus.* Rom. *Ut patris cervicibus.* Deinde, *ut nutrices et pædagogos*, recte. Hi erant ejusdem conditionis. H.

— *Custodite.* Tam et pudice et verecunde, tanquam custos in propinquo esset. E.

— *Qua patientia.* Desunt in Rom. H.

4. *Patrem adhortabatur.* Rom. *Partim adhortabatur.* Et postea *corporis viribus*, sine pronomine *sui.* H. — Delendum *sui*, quod nec Cortius in libris suis reperit, ideoque jure expunxit. S.

5. *O morte ipsa mortis tempus.* Sic et Rom. Deinde, *jam nos advocati.* H.

6. *Fundanum ipsum,* etc. Rom. *Fundanum ut multa.* Deest *ipsum.* H. — *Multa . . . . . dolor invenit.* Nempe omnis dolens quodam modo amat dolorem suum. Itaque Fundanus pater, dum præcipit suis, ut pro vesti-

ctuosa dolor invenit) præcipientem, quod in vestes, margarita, gemmas, fuerat erogaturus, hoc in thura et unguenta et odores impenderetur. Est quidem ille eruditus 7
et sapiens, ut qui se ab ineunte ætate altioribus studiis artibusque dediderit: sed nunc omnia, quæ audiit sæpe, quæ dixit, aspernatur; expulsisque virtutibus aliis, pietatis est totus. Ignosces, laudabis etiam, si cogitaveris, quid amiserit. Amisit enim filiam, quæ non minus mores ejus, quam os vultumque referebat, totumque patrem similitudine exscripserat. Proinde si quas ad eum de- 8
lore tam justo literas mittes, memento adhibere solatium, non quasi castigatorium et nimis forte, sed molle et humanum. Quod ut facilius admittat, multum faciet medii temporis spatium. Ut enim crudum adhuc vulnus meden- 9
tium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit; sic recens animi dolor consolationes rejicit ac refugit, mox desiderat, et clementer admotis acquiescit. Vale.

bus, gemmis, margaritis, thura et unguenta emant, hac sententia, cui ipsi ex rebus tam moleste contrariis quidam aculeus inest, dolorem suum ostendit et acuit. E. — *In thura et unguenta.* Rom. *In thura et in unguenta.* H.

7. *Studiis artibusque dediderit.* Sic et Rom. H. — *Expulsisque virtutibus,* etc. Rom. «Expulsisque virtutibus et aliis pietatis est totus. Ignosces. Laudaveris etiam, si cogitaveris.» Desunt *et talis est pietatis cui.* H. — *Pietatis est totus.* Vid. Burmann. ad Val. Flacc. I, 207, qui bene comparat Græcorum ὅλον εἶναί τινος. Alciphron pag. 306 αἱ αἶγες . . . . ὅλαι τοῦ μέλους ἐγίνοντο, ubi vid. Bergler. S.

8. *Si quas*, etc. Rom. Omisit *tam justo*. Postea, *castigaturum*. H.

9. *Clementer admotis acquiescit.* Rom. *Vehementer admotis acquiescit.* H. — Non temere addidit *clementer;* monet enim molle solatium Fundano admovendum esse. Ed.

XVII.

Calpurnium bene recitasse nuntiat, fratrisque illius pietate laudata, nobiles adolescentes hortatur. Hæc epistola animum generosum et nobilem spirat. Ed.

C. PLINIUS SPURINNÆ * SUO S.

Scio, quantopere bonis artibus faveas, quantum gaudii capias, si nobiles juvenes dignum aliquid majoribus suis faciant : quo festinantius nuntio tibi, fuisse me hodie in auditorio Calpurnii Pisonis. Recitabat καταστερισμῶν eruditam sane luculentamque materiam. Scripta elegis erat fluentibus, et teneris, et enodibus, sublimibus etiam, ut

XVII.* De *Vestricio Spurinna* vid. II, ep. 7, III, ep. 1. Ed.

1. Καταστερισμῶν. Relationum in stellas seu rerum hominumque in sidera relatorum historias. Alii, et Cortius etiam, ἐρωτοπαίγνιον. Sed quum *eruditam luculentamque materiam* vocet Secundus, quod nescio quam bene ἐρωτοπαιγνίῳ conveniat, (quo titulo alioquin habemus lepidum carmen Ausonii) ac præterea magna sit, ut fere solet in Græcis, hujus loci in libris varietas, reducere ausus sum Aldi ac Medicei codicis lectionem, a qua non longe abire *tactepigmon* et similia monstra lectionum, ille videt, qui observavit, quomodo in Græcis exprimendis versari soleant Latini librarii. Potest vocari *erudita materia* καταστερισμῶν, de relatis in sidera hominibus, animalibus, rebus aliis; quod mythicæ historiæ bonam partem complectatur scilicet : *luculentam* nemo negabit, nisi qui lucem astris. Nondum observavi καταστερισμῶν nomen [conf. Gesneri ad J. A, Ernestium epistola] : sed dubitare nos de vi illius et significatione non sinit vel unus Apollodori locus III, 8, extr. p. 190. Galei, de Jove, τὴν δὲ Καλλιστὼ καταστερίσας ἐκάλεσεν Ἄρκτον. Sic nuper ἀπαστέρωσιν legimus de relata carmine Emman. Martini inter astra ipsius arca. Vid. Gregor. Mayansii ep. 5, 7, p. 290. G. — *Luculentam* materiam quis credat propter lucem astrorum nunc dictam? Gesnerus illud lepide, ut nonnunquam solet. *Luculenta* est insignis, ampla, nobilis, propter rei sanctimoniam et auctoritatem. E. — Rom. *Recitabat apte* πεινίον. H.

— *Scripta elegis*, etc. Rom. *Scriptæ legis erat fluentibus, teneris et enodibus*. H. — *Fluentibus*, etc. Concinnitatem, dulcedinem et nitorem cogita. Sed omnem hunc locum de

poposcit locus. Apte enim et varie nunc attollebatur, nunc residebat : excelsa depressis, exilia plenis, severis jucunda mutabat; omnia ingenio pari. Commendabat hæc 2
voce suavissima, vocem verecundia. Multum sanguinis, multum sollicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim, nescio quo pacto, magis in studiis homines timor, quam fiducia decet. Ne plura : (quamquam libet 3
plura, quo sunt pulchriora de juvene, rariora de nobili,) recitatione finita, multum ac diu exosculatus adolescentem, qui est acerrimus stimulus monendi, laudibus incitavi, *Pergeret, qua cœpisset, lumenque, quod sibi majores sui prætulissent, posteris ipse præferret.* Gratulatus 4
sum optimæ matri, gratulatus et fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam, quam ille alter eloquentiæ tulit : tam notabiliter pro fratre recitante primum metus ejus, mox gaudium eminuit. Dii faciant, ut 5
talia tibi sæpius nuntiem! Faveo enim sæculo, ne sit sterile et effœtum : mireque cupio, ne nobiles nostri nihil

industria copiosius exposuimus in Lex. technol. rhet. pag. 177. E. — *Ut poposcit*, etc. Rom. « Ut poscit locus. Altæ enim et variæ sententiæ nunc attollebantur, nunc residebant. » H.

— *Severis jucunda mutabat.* Rom. *Jucunda severis mutabat.* H. — Hunc ordinem malim. S.

2. *Vocem verecundia. Multum.* Rom. *Voce verecunda, multum.* H.

— *Multum sanguinis.* Explicat I, 14, 8. « Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa. » Sed ibi signum est sanitatis, hic verecundiæ. S. — *Sollicitudo* illa dicentium et recitantium mirifice placebat Romanis. Antonius in principio actionum suarum exalbescebat, totoque corpore tremebat. Ed.

— *Magis.... timor, quam fiducia.* Nimirum Ἀμαθία μὲν θράσος κ. τ. λ. Vid. IV, 7, 3. G.

3. *Quo sunt pulchriora*, etc. Rom. *Quo pulchriora sunt de juvene nobili*, *rariora de nobis.* H. — *Quod sibi majores*, etc. Rom. *Quod sui majores prætulissent*, (sine *sibi*) *posteris præferret.* H.

4. *Qui ex auditorio illo..... tulit.* Rom. *Qui in auditorio illo...... retulit.* H.

5. *Faveo.... ne.* Breviloquentia, qualem tetigimus supra ad III, 5, 16. Supple *et opto.* S. — *Sterile et effœtum.* Rom. *Sterile effetum*, sine copula. H. — *Mireque cupio, ne..... nihil.... nisi.* Insolens constructio, a Plinii tamen manu profecta. Debebat esse : *mireque cupio, ut*, etc. En igitur locus, quem frustra quærebam ad IV, 13, 8, ubi unci amo-

in domibus suis pulchrum, nisi imagines habeant : quæ nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, et, quod amborum gloriæ satis magnum est, agnoscere videntur. Vale.

vendi. S. — *Quæ nunc mihi*, etc. Rom. *Quæ nunc hos mihi adolescentes.* H. — Placet hic ordo. S. — *Agnoscere.* Prosopopœia utitur. Imagines majorum suorum agnoscunt Calpurnium, et dicunt ei, quod Terentianus Demea Ad. IV, 2, 25. *Laudo; o Ctesipho, patrissas: abi, virum te judico.* Hoc est, agnoscunt homines, qui utrosque norunt, similitudinem quamdam inter veteres Calpurnios, et hunc juvenem. Huic gloriosum est majoribus esse similem : illis decorum, tales prædicari, qualis est hic eorum sanguine ortus, etc. G. — Rom. *Cognoscere videntur.* H.

XVIII.

Secessus amœnitatem ei gratulatur.

C. PLINIUS MACRO * SUO S.

Bene est mihi, quia tibi bene est. Habes uxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villa amœnissima. Neque enim dubito esse amœnissimam, in qua se composuerat homo felicior, antequam felicissimus
2 fieret. Ego in Tuscis et venor et studeo, quæ interdum

XVIII. * De *Macro* vid. ad III, ep. 5. Ed.

1. *Fontibus, viridibus, agro.* Rom. *Fontibus, ruribus, agro.* H.

— *In qua se composuerat.* Ad vitam privatam, ut suo arbitratu viveret, redierat: ut *componere se* dicuntur, qui in lecto ad mensam vel alias accumbunt. Cæterum ille *felicior homo, antequam felicissimus fieret,* Nerva videtur Catanæo. Mihi magis placet, quod etiam Cortio in mentem venit, ipsum Sullam *Faustum*, illum, *Felicem*, ἐπαφρόδιτον, intelligere, ejusque villam Puteolan. de qua Victor de Vir. Ill. c. LXXV. Brevi nimirum sententia complectitur noster, quod latius ab avunculo ipsius disputatur VII, 43, seu 44. G.

2. *Et venor.* Vid. I, 6, init. G. — *Quæ interdum*, etc. Rom. *Quæ interdum simul facio.* Desunt *alternis et interdum.* H. — Leg. *Quæ interdum alternis, interdum simul facio*, copula deleta, quam non agnoscunt libri Cortiani. S.

alternis, et interdum simul facio: nec tamen adhuc possum pronuntiare, utrum sit difficilius capere aliquid, an scribere. Vale.

XIX.

Rogat, ut Paullinus villam suam Zosimo liberto commodet valetudinis recuperandæ caussa. Ita autem scripta est hæc epistola, ut possit esse egregium commendandi exemplum. Ed.

C. PLINIUS PAULLINO * SUO S.

Video, quam molliter tuos habeas: quo simplicius tibi confitebor, qua indulgentia meos tractem. Est mihi semper in animo et Homericum illud, πατὴρ δ' ὣς ἤπιος ἦεν, et hoc nostrum, *pater familias*. Quod si essem natura asperior et durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi, cui tanto major humanitas exhibenda est, quanto nunc illa magis eget. Est homo probus, of- 2
ficiosus, literatus, et ars quidem ejus, et quasi inscriptio, comœdus, in qua plurimum facit. Nam pronuntiat acriter, sapienter, apte, decenter etiam; utitur et cithara pe-

XIX. * De Paullino vid. ad II, ep. 2. Ed.

1. *In animo et Homericum illud.* Rom. *In animo Homericum illud,* sine *et.* H. — Copula melius adest. S. — *Homericum.* Od. β. 47 et 234. Quantam autem vim habeat ea vox apud Homerum, inde quoque apparet, quod Jupiter omnem suam benevolentiam pollicens Palladi Il. θ, 40, ἐθέλω δὲ, inquit, τοὶ ἤπιος εἶναι. Dixerat θάρσει, φίλον τέκος, κ. τ. λ. G. — *Hoc nostrum, pater familias.* Rom. *Hoc nostrum; pater familiæ.* H. — Vid. Drakenb. ad Liv. XXXIV, 2, 1. S. —*Exhibenda est;* etc. Rom. «Exhibenda est, quanto nunc minor venit debilitas: jam angitur homo probus et officiosus et literatus.» H.

2. *Inscriptio.* Titulus, qui in tabella a collo ipsius pendente scribendus esset, si inter venales prostare jubeas. G.

— *Apte, decenter. Decenter* aliquanto plus est, quam *apte. Apte* pronuntiat, qui personam non lædit, quum senem agit, senili gestu

rite, ultra quam comœdo necesse est. Idem tam commode orationes et historias et carmina legit, ut hoc solum
3 didicisse videatur. Hæc tibi sedulo exposui, quo magis scires, quam multa unus mihi et quam jucunda ministeria præstaret. Accedit huc longa jam caritas hominis,
4 quam ipsa pericula auxerunt. Est enim ita natura comparatum, ut nihil æque amorem incitet et accendat, quam carendi metus, quem ego pro hoc non semel
5 patior. Nam ante aliquot annos, dum intente instanterque pronuntiat, sanguinem rejecit, atque ob hoc in Ægyptum missus a me, post longam peregrinationem confirmatus rediit nuper: deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussicula admoni-
6 tus, rursus sanguinem reddidit. Qua ex caussa destinavi eum mittere in prædia tua, quæ Forojulii possides. Au-

utitur, et voce tremula, etc. *Decenter*, qui ad minutias usque minimas descendit, et personam totam ita, ut pulchra imago animale exemplum suum, exprimit. Vid. VI, 21, 5. G. — *Utitur et cithara*. Rom. *Utitur cithara*. H.

— *Commode . . . . . legit*. Nimirum comœdo operam dabant, qui legere recte, aut agere in concione discere vellent. Vid. Quint. I, 11, 1. *Dandum aliquid comœdo quoque*, etc. G.

3. *Accedit huc longa jam caritas*. Rom. *Accedit longa jam caritas*. H. Plerique libri *huc* omittunt; delevitque cum Cortio Gierigius. S.

4. *Est enim ita natura comparatum*. Rom. *Est enim natura comparatum*. H.

5. *Dum intente*, etc. Rom. *Dum intente instanterque pronuntiaret*. H. — *Ob hoc in Ægyptum*. Apposite laudavit hic Cellarius Plinium majorem libr. XXXI, 6, sive 33. « Neque Ægyptus propter se petitur, sed propter longinquitatem navigandi. » Sed maxime huc pertinent, quæ præcedunt: « Principalis *maris usus est* navigandi phthisi affectis, aut sanguinem egerentibus. » Quod autem negavit *Ægyp. propter se peti*, in hoc contradicere vid. Celso, qui III, 22, phthisicis « opus est, *inquit*, si vires patiuntur, longa navigatione, cæli mutatione, sic, ut densius, quam id est, ex quo discedit æger, petatur: ideoque aptissime Alexandriam ex Italia itur. » G. — *Nimis imperat*. Vocem legendo aut declamando nimium et supra vires intendit. . . . . Catanæus notat etiam legi *minus imperat voci*, quæ sane facilior et usitatior forma est. E. — Nihil de hac διττογραφία in Cortiana, quæ et alibi, quantum commemini, in notis Catanæi reddendis negligentior fuit. Cæterum *nimis imperat* genuinum. S.

6. *Forojulii*. Italia duo habebat hujus nominis oppida, alterum in

divi enim te sæpe referentem, esse tibi et aera salubrem, et lac hujusmodi curationibus accommodatissimum. Rogo 7
ergo, scribas tuis, ut illi villa, ut domus pateat; offerant etiam sumptibus ejus, si quid opus erit : erit autem opus modico. Est enim tam parcus et continens, ut non solum 8
delicias, verum etiam necessitates valetudinis, frugalitate restringat. Ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficiat eunti in tua. Vale.

Transpadanis, alterum in Umbria. Plin. H. N. III, 14 et 19. Ed.

—*Aera salubrem.* Rom. *Aerem salubrem.* H.

7. *Ut illi villa, ut domus pateat.* Rom. *Ut illi villa, illi domus pateat.* H. Excerpta Brummeri *ut illi villa et domus pateat,* quod præfero. S.

8. *Quantum sufficiat,* etc. Rom. *Quantum sufficit et eunti in rura tua.* H.

XX.

Varenum, a Bithynis ex proconsulatu accusatum, defendit.

C. PLINIUS URSO SUO S.

Iterum Bithyni, post breve tempus a Julio Basso, etiam Rufum Varenum proconsulem detulerunt : Varenum, quem nuper adversus Bassum advocatum et postularant et acceperant. Inducti in senatum, inquisitionem 2
postulaverunt : tum Varenus petiit, ut sibi quoque defen-

XX. 1. *A Julio Basso.* Hoc est, post accusatum a se Julium Bassum : qua de re supra IV, 9, actum. *Rufus Varenus* est ille *Pomponius*, de quo IV, 9, 3. G. — Rom. « Iterum Bithyni (breve tempus) a Julio Basso et Rufum. » Proxime, *Varenum quem adversus Bassum,* sine *nuper.* H.

2. *Sibi quoque.* Nimirum qui *inquisitionem postulant,* ii petunt mitti in provinciam, qui quærant de factis, qui instrumenta conquirant, qui testes adducant : hic Varenus *invicem* sibi *quoque* hoc vult tribui, ut *evocare* liceat testes. Hoc quum negarent fieri debere Bithyni, de hoc, nondum de criminibus Vareni, *cognitio suscepta est;* de hoc egit Plinius, *non sine eventu.* Nam *impetratum est,* ut et ex hac ipsa epistola

sionis caussa evocare testes liceret : recusantibus Bithynis, cognitio suscepta est. Egi ego pro Vareno, non sine even-
3 tu : nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur : multum commendationis et detrahit et affert memoria, vox, gestus, tempus ipsum; postremo vel amor vel odium rei : liber offensis, liber gratia, liber et secundis casibus, et adversis
4 caret. Respondit mihi Fonteius Magnus, unus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus. Est plerisque Græcorum, ut illi, pro copia volubilitas : tam longas, tamque frigidas periodos uno spiritu, quasi torrente, contorquent.
5 Itaque Julius Candidus non invenuste solet dicere, *aliud esse eloquentiam, aliud loquentiam.* Nam eloquentia

§. 7, apparet, et repetitur VI, 5, 1, it. VI, 13, init. ac VI, 29, 11. Hæc monenda fuere, quod vir doctus hic putabat, τὸ *quoque* nihil habere, quo referatur, et substitui volebat ex Mediceo libro *undique.* G. — Rom. « Ut sibi quoque defensionis caussa vocare testes. » H.

— *Egi ego.* Pronomen Cortius et Gierigius recte omiserunt. S. — *Nam bene an male.* Illud *nam* Atticæ cujusdam elegantiæ est, et indicat omissam propositionem, hic ita forte supplendam : Dixi, *non sine eventu.* Non mirum, me eventum solum commemorare : *nam* etc. Sæpe ita Quintilianus, v. g. II, 12, 7; VI, 3, 63 et 76. Sæpe Lucianus et confabulatores Attici. G. — Ita et Rom. H. — *Liber indicabit.* Hoc est oratio scripta. De differentia *actionis* et *orationis* seu libri Noster I, 20, 9, sq. G.

3. *Et detrahit et adfert.* Rom. *Et detrahit et aufert.* Deinde *postremo vel amorem.* H.

4. *Plurimis verbis.* Rom. *Pluribus verbis.* Et inde : « Mos est plerisque Græcorum, ut sit illis. » — *Tum, frigidas periodos.* H.

— *Est plerisque.* Revocavit hanc lectionem e bonis libris Cortius, et mox *frigidas* e Mediceo. De hoc res clara, et vel sine libro audenda. [Add. Gesneri ad. J. A. Ernest. epistola S.] Quod Græcos nominat, sui illum temporis homines Asiatico tumore corruptos intelligere, palam est. G. — De his oratoribus v. Cic. Brut. XIII, Sueton. Aug. LXXXVI, Et Petron. II. « nuper, *inquit,* ventosa isthæc et enormis loquacitas Athenas ex Asia commigravit. » Mox *frigidas* periodos dicit inanes sensu ex verborum redundantia. *Contorquent* autem periodos, qui rapidissime et celerrime efferunt voce et spiritu. E. — *Contorquent.* Manet in metaphora de *spiritu* et *torrente :* hæc duo enim *contorquent* obvia quæque ; arbores venti, saxa fluvii, etc. G.

5. *Julius candidus* iterum Cos. anno Trajani octavo. Ed. — *Loquentia* non erat voc. usu receptum, sed id, ut observat Valerius Probus

vix uni aut alteri, immo, si Marco Antonio credimus,
nemini; hæc vero, quam Candidus *loquentiam* appellat,
multis, atque etiam impudentissimo cuique maxime con-
tingit. Postero die dixit pro Vareno Homullus callide, 6
acriter, culte; contra Nigrinus presse, graviter, ornate.
Censuit Acilius Rufus, consul designatus, inquisitionem
Bithynis dandam : postulationem Vareni silentio præte-
riit. Hæc forma negandi fuit. Cornelius Priscus consula- 7
ris et accusatoribus, quæ petebant, et reo tribuit, vicitque
numero. Impetravimus rem nec lege comprehensam, nec
satis usitatam, justam tamen. Quare justam, non sum 8
epistola exsequuturus, ut desideres actionem. Nam si ve-
rum est Homericum illud,

> Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
> Ἥπερ ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται,

grammaticus, ap. Gellium I, 15, innovavit Sallust. Cat. V, 4. Ed.

— *Vix uni aut alteri*, etc. Rom. « Vix uni aut alteri : jam non sumus Antonii : credamus nemini.» H. — *M. Antonio*. Apud Ciceronem in Oratore c. V. *Disertos* ait *se vidisse multos, eloquentem omnino neminem*, quod explicat ibi Tullius. G. — *Contingit*. Cortius ex Mediceo *contigit*, quod nostro præferendum. S.

6. *Homullus callide, acriter*. Sic et Rom. H. — *Callide.... culte*. Hæc optime se habent, tresque præcipuas oratoris virtutes significant. *Callide* dicit, qui versute, et subtiliter, et acute, ingenio, inventione, et rerum prudentia excellens. Hæc sæpe junguntur. Vid. Cic. Orat. VI, et XXVIII. Insigni autem loco de Orat. I, 20, omnis facultas dicendi, et eloquentia, quatenus rebus et verbis continetur, *calliditate* et *copia* describitur, quarum illa ad omnem inveniendi, hæc ad enunciandi facultatem pertinet. *Acriter* dicit, qui cum vigore et affectu dicit, ut moveat. *Culte*, qui ornate verbis et sententiis. Male igitur quidam editores *calide* prætulerunt, quod ab hoc loco alienum est, nec potest ab illo *acriter* recte distingui. E.

7. *Cornelius Priscus*, etc. Rom. *Cornelius Priscus, actoribus quæ petebant.* Deest *consularis et. Actoribus* in pluribus, nec aspernandum est. H. — *Corn. Priscus* haud dubie idem, ad quem III, epist. 21, de Martialis obitu. Ed.

— *Impetravimus*, etc. Rom. « Impetravimus rem negligenter comprehensam, nec satis suis tantum, justam. » H.

8. *Homericum*. Od. α, 351. G. — In Rom. Homerici versus omissi sunt. H. — Τὴν γάρ. Sensus : eam enim cantilenam magis laudant ho-

apud te providendum est mihi, ne gratiam novitatis et florem, quæ oratiunculam meam vel maxime commendat, epistolæ loquacitate præcerpam. Vale.

mines, quæ audientes recentissima circumsonat. Ed. — *Apud te providendum est mihi.* Rom. *A te providendum est mihi.* H. — *Oratiunculam meam vel maxime.* Rom. *Oratiunculam illam vel maxime.* H.

XXI.

Centumvirale judicium edicto prætoris proposito dimissum dilatumque, et varii hominum de eo sermones.

C. PLINIUS RUFO SUO* S.

Descenderam in basilicam Juliam, auditurus, quibus
2 proxima comperendinatione respondere debebam. Sedebant judices, decemviri venerant, obversabantur advocati; silentium longum, tandem a prætore nuntius. Dimittuntur centumviri: eximitur dies, me gaudente, qui
3 nunquam ita paratus sum, ut non mora læter. Caussa

XXI. * Ad plures *Rufos* Noster epistolas scripsit. Quis h. l. intelligendus sit, non apparet, quum omnes libri id unum nomen præferant. Ed.

1. *Basilica* (βασιλικὴ στοὰ) porticus altitudine et magnificentia insignis. Tales basilicæ addebantur theatris, templis et foris, in iisque etiam judicia haberi solebant. Ed. — *Julia* est haud dubie ea quam Julius Cæsar tertii imperii anno dedicavit. Ed.

2. *Decemviri venerant. Decemviri litibus judicandis*, qui nempe cogebant centumviros, et iis præerant. Vid. Cujac. Observatt. III, 32, atque ad Pompon. de O. I. § 29. Add. Torrent. ad Sueton Aug. 37. G. — *Obversabantur advocati.* Sic et Rom. H.

— *Eximitur dies.* Vid. Clav. Ciceron. S.

3. *Nepos prætor*, etc. Rom. *Nepos prætor des.* (id est *designatus*) *qui legibus quærit.* Hanc lectionem confirmant, quæ sequuntur § 6, *initurus magistratum jura recognovit.* Vide de hac lectione Brummerum ad L. Cinciam c. VI, 6. H. — Eamdem lectionem enotavit, eodemque

dilationis, Nepos prætor, qui legibus quærit. Proposuerat breve edictum; admonebat accusatores, admonebat reos, exsequuturum se, quæ senatusconsulto continerentur. Sub- 4
erat edicto senatusconsultum : hoc OMNES, QUIDQUID NEGOTII HABERENT, JURARE PRIUS, QUAM AGERENT, jubebantur, NIHIL SE OB ADVOCATIONEM CUIQUAM DEDISSE, PROMISISSE, CAVISSE. His enim verbis, ac mille præterea, et vænire advocationes et emi vetabantur. Peractis tamen negotiis permittebatur pecuniam duntaxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui centum- 5
viralibus præsidet, deliberaturus an sequeretur exemplum inopinatum, nobis otium dedit. Interim tota civitate Ne- 6
potis edictum carpitur, laudatur. Multi : *Invenimus, qui curva corrigeret. Quid? ante hunc prætores non fuerunt?*

confirmavit argumento Catanæus ad VI. S. — De Licinio Nepote, viro forti, severo prætore, v. IV, epist. 29, 2; V, epist. 4, 2; VI, ep. 5. Ed.

— *Qui legibus quærit.* Sic habere libros optimos, notat Cortius, nec opus esse emblemate illo, *de muneribus*. *Leges* autem intellige judiciales contra munera, prævaricationes, corruptiones, quales sunt, de quibus Noster V, 14, 6, sq. itemque *quæstiones perpetuæ de pecuniis repetundis*, de quibus Cic. Bruto c. XXVII, et ad quas hanc etiam speciem referri, apparet ex VI, 5, 2. Huc pertinet bona pars legis Cinciæ, ad quam Brummerus cap. VI, 6, sq. de hoc etiam loco disputat, quod indicavit Cortius. G. — Gierigius illa, *qui legibus quærit*, ita interpretatur : qui non indulget advocatis, ut cæteri, sed in quærendo severe leges sequitur et premit. An vero illud nunc aliquid valeat, quod : « Nepos prætor, qui legibus quærit, » mox distinguitur a « prætore qui centumviralibus præsidet? » Sed mihi tamen illa priora non satis emendata videntur. E.

4. *Senatusconsultum : hoc*, etc. Rom. *Senatus consultum hoc : omnes.* Sed *hoc* est sextus casus, cum verbo *jubebantur* conjungendus, ut factum in Gesnerianis exemplaribus, rectius quam in Cellarianis et Cortianis. H. — Etiam Cortius *hoc* cum verbo *jubebantur* conjunxit : nec aliter, puto, intellexit Cellarius. S. — *Omnes quidquid*, etc. Rom. « Omnes, quisquis negotium haberet, prius quam agere jubebantur. » H. — Cortius : « Omnes qui quid negotii haberent. S.

— *Et emi vetabantur.* Rom. *Et emi vetabatur.* H.

5. *Deliberaturus an*, etc. Rom. « Deliberaturus an sequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit. » Ita recte incisum est, non, ut vulgo, post *inopinatum*. H.

6. *Invenimus, qui curva corrigeret.*

Quis autem hic est, qui emendet publicos mores? Alii contra : *Rectissime fecit initurus magistratum : jura cognovit : senatusconsulta legit : reprimit fœdissimas pactiones : rem pulcherrimam turpissime vænire non*
7 *patitur*. Tales ubique sermones : qui tamen alterutram in partem ex eventu prævalebunt. Est omnino iniquum, sed usu receptum, quod honesta consilia vel turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta modo diligentiæ, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris nomen accipiunt. Vale.

Rom. *Invenimus, qui cuncta corrigerent.* H.

— *Rectissime fecit*, etc. *Rectissime fecit : initurus magistratum jura cognovit.* Hæc conjungo, vulgo divulsa : pro *cognovit* cum Catanæo et Cortio lego *recognovit*. H.

7. *Tales ubique sermones*, etc. «Tales ubique sermones, qui tamen alterutram in partem ex usu» [error calami pro *eventu*. S.] «prævalebunt : (est omnino iniquum, sed usu receptum) quod honesta consilia et» [voluit, opinor, *vel*. S.] «turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur» [Rom. *procedunt* iterato priori verbo] «vel reprehenduntur.» Ita h. l. semper interpungendum credidi, et inclusa verba prope suspecta habui. H.

—*Modo diligentiæ, modo vanitatis.* In Rom. Helmst. Oxon. Arnz. Pariss. A. B. MSS. exciderunt. H. — *Diligentiæ. . . vanitatis.* Ergo, si consilium honestum, quo quis *diligentiam* probavit, male cedit, tum *vanitatis* nomine idem reprehenditur. Ergo in *vanitate* vitiosæ diligentiæ notionem esse oportet, sicuti in *furore*, vitiosæ libertatis. E.

LIBER SEXTUS.

I.

Hortatur, ut in urbem redeat, quia impatienter desideretur. Multum teneritatis et mollitudinis effusum est per totam epistolam. Ed.

C. PLINIUS TIRONI * SUO S.

Quamdiu ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam; postquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis: seu quod ipsa loca, in quibus esse una solemus, acrius me tui commonent: seu quod desiderium absentium nihil perinde ac vicinitas acuit: quoque propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatientius careas. Quidquid in caussa, eripe me huic tormento. Veni, aut 2
ego illuc, unde inconsulte properavi, revertar, vel ob hoc solum, ut experiar, an mihi, quum sine me Romæ cœperis esse, similes his epistolas mittas. Vale.

I.* De Calestrio Tirone dictum est I, ep. 12. Ed.

1. *Multo magis*, etc. Rom. *Multo magis ex quo ipsa loca*, cum multis quidem, sed hic parum emendatis. H. — *Picenus* ager, ad mare superum, non nisi Sabinis interjectis diremptus erat a Latio. Ed. — *Acrius me tui commonent*. Sic et Romanus MS. H.

2. *Unde inconsulte properavi*. Rom. *Unde consulto properavi*. H.

II.

De increbescente brevitate forensium actionum, qua studia negligantur, conqueritur ita, ut Regulum quadam ratione desideret.

C. PLINIUS ARRIANO * SUO S.

Soleo nonnunquam in judiciis quærere Marcum Regulum, nolo enim dicere, desiderare. Cur ergo quæro?
2 Habebat studiis honorem, timebat, pallebat, scribebat: quamvis non posset dediscere illud ipsum, quod oculum modo dextrum, modo sinistrum circumlinebat; dextrum,

II.* De Arriano vid. ad I, epist. 2. Ed.

1. *Quærere.... desiderare.* Subtili discrimine nunc posuit. — *Quærebat* Regulum in judiciis, hoc est, optabat, ut adesset exemplum industriæ et studii, quo in actionibus utebatur. Eumdem vero *non desiderabat* propter alias caussas, quæ eum odiosum et contemptibilem reddiderant. Nam in desiderio est notio cujusdam amoris vel reverentiæ, qua is, quem desideramus, dignus sit, Cf. § 4. Vid. ad ep. II, 1, 7. E.

2. *Scribebat.* Non fidebat ingenio, vel extemporali facultate; sed scribendi laborem et commentandi dum sustineret, rem magnam esse bene dicere, ostendebat. G. — *Quamvis non posset*, etc. Rom. *Quamvis non posset ediscere illud ipsum.* Ex hoc quoque apparet id, quod sæpe dico, librarios non suos oculos semper, sed dictantis plerumque vocem sequutos esse. Hic fons mendorum fere est uberrimus. H. — *Ediscere.* In aliis quoque libris legitur: idque verum puto. *Dediscere* natum, librarii sive audientis errore, sive legentis, ex ultimæ literæ vocabuli prægressi repetitione: quod arguit lectio libri Medicei, *te discere.* Totum locum sic legam et interpungam: «Habebat studiis honorem: timebat, pallebat, scribebat, quamvis non posset ediscere. Illud ipsum, quod.......... eventu, anili superstitione, sed tamen» [*et* post *tamen* delendum] «a magno studiorum honore veniebat.» Oculos circumlinere, splenioque uti item anilis superstitionis videtur fuisse. S. — *Oculum circumlinebat.* Collyrio utebatur, indicaturus lucubrationum frequentiam, et noxam. Videtur autem liberum sibi reliquisse eum oculum, quem judici obverteret, ut cujus vultus observandus esset: quod si ponas, consequetur ex hoc loco, petitorem dextrum stetisse judici, possessorem sinistrum. Sed potest etiam contra se res habuisse. Cæte-

si a petitore, alterum, si a possessore esset acturus: quod candidum splenium in hoc aut in illud supercilium transferebat: quod semper aruspices consulebat de actionis eventu, anili superstitione, sed tamen et a magno studiorum honore veniebat. Jam illa perquam jucunda una 3
dicentibus, quod libera tempora petebat, quod audituros corrogabat. Quid enim jucundius, quam sub alterius invidia, quamdiu velis, et in alieno auditorio quasi deprehensum commode dicere? Sed utcunque se habent ista, 4

rum etiam qui in publicum prodiderent, non refugisse medicamenta, quæ linerentur, notat jocus ille Sicinii apud Ciceronem Bruto c. LX, in Cn. Octavium consulem: «qui devinctus erat fasciis, et multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus, etc.» et Martialis, qui XI, 99, negat adversus importunos basiatores prodesse *labra pingui delibuta ceroto*. De *Spleniis* multa sunt apud eumdem Martialem. Vid. Ramiresius ad II, 29, pag. 168. Gorræus definit, linteolum vel emplastrum, quacunque forma (non *splenis* tantum, unde dictum) quo exceptum vel illitum medicamentum adhibetur. G. — Rom. *Modo sinistrum circumliniebat*. H. — Conf. Drakenb. ad Liv. XXI, 8, 10. S. — *Aruspices consulebat*. Quod aliis quoque in rebus solebat. Vid. II, 20, 4, quo loco ad fallendum quum adhibuerit; fieri potest, ut non tam superstitioni anili, quam jactatione quadam, et ut vanæ choragium gloriæ adhibuerit, tanquam qui maximam rem agi videri vellet, de cujus eventu vehementer laboret. Honos habetur auditoribus, si de illorum judicio vehementer nos solicitos esse fingamus. Quo magis probo *et* illud e libris adjectum a Cortio, quum alii habeant, *sed tamen a magno*, etc. G. — *Anili superstitione*. Rom. *Animi superstitione*. Post, *sed tamen et magno*. Satis hunc locum a Cortio emendatum puto. H.

3. *Libera tempora*. Gratiosus et potens petebat impetrabatque (vid. § 7), temporis quantum vellet: non clepsydris circumscribi spatia patiebatur, quo fiebat, ut eadem libertas negari non posset in eodem judicio dicentibus: quæ enim invidia, si idem sibi sumat Plinius, quod in eadem caussa licuisset Regulo? Si quid invisum aut molestum; hoc ad Regulum exempli auctorem omne pertinebat. *Sub* hujus *invidia* dicit Plinius. De *corrogatis* auditoribus vid. II, 14, 4. *Deprehensus* est, qui dicit non quando, aut quam diu ipse voluit ac destinavit; sed ad alienam occasionem vel voluntatem. G. Add. Gesneri ad J. A. Ernest. epistola.

—*Quid enim jucundius*. Rom. *Quid denique jucundius*. H.

4. *Sed utcunque.....non poterat*. Gierigius, pro spuriis habens, uncis inclusit: quod non initer. *Sed utcunque.....mortuus*, objectio est, cui respondent sequentia: *Melius si ante*, etc. Post *mortuus* ponenda τελεία στιγμή. S.

bene fecit Regulus, quod est mortuus; melius, si ante.
Nunc enim sane poterat sine malo publico vivere sub eo
principe, sub quo nocere non poterat. Ideo fas est, non
5 nunquam eum quærere. Nam postquam obiit ille, incre-
buit passim et invaluit consuetudo, binas vel singulas
clepsydras, interdum et dimidias, et dandi et petendi.
Nam et qui dicunt, egisse malunt quam agere; et qui
audiunt, finire quam judicare. Tanta negligentia, tanta
desidia, tanta denique irreverentia studiorum periculo-
6 rumque est. An nos sapientiores majoribus nostris? nos
legibus ipsis justiores, quæ tot horas, tot dies, tot com-
perendinationes largiuntur? hebetes illi et supra modum
tardi? nos apertius dicimus, celerius intelligimus, reli-
giosius judicamus, qui paucioribus clepsydris præcipita-
7 mus caussas, quam diebus explicari solebant? O Regule,
qui ambitione ab omnibus obtinebas, quod fidei paucis-
simi præstant! Equidem quoties judico, (quod sæpius facio
quam dico, quantum quis plurimum postulat aquæ do.
8 Etenim temerarium existimo, divinare quam spatiosa sit
caussa inaudita, tempusque negotio finire, cujus modum

— *Nunc enim sane poterat sine malo.* Rom. *Tunc enim poterat sine malo.* Male. H. — *Nocere non poterat.* Calumniis, delationibus, ut ante Domitiani mortem. Vid. supra I, 5, init. G.

— *Ideo fas est.* Rom. *Id eoque fas est.* H.

5. *Nam postquam,* etc. Rom. «Nam postquam abiit, illa increbuit passim et invaluit consuetudo.» Verbum *abiit* non damno, de quo dixi ad Vechneri hellenolex. I, cap. V, pr. pag. 483: *illa* vero ex *ille* corruptum est, alioqui sequeretur *ut*. H.

— *Finire quam judicare.* Rom. *Finiri quam judicare.* Deinde *irreverentia studiorum :* quæ scribendi ratio frequentissime in hoc codice servata est. H.

— *Periculorumque.* Notum est statum reorum *periculi* nomine sæpe venire apud Ciceronem : sed videbatur mihi, ad oratorem etiam sive patronum hic respici, qui et ipse *dimicat de fama* fidei, diligentiæ, eloquentiæ, ac proinde in periculo est. G.

6. *Qui paucioribus clepsydris,* etc. Rom. «Quia paucioribus clepsydris præcipitamus caussas, quæ diebus.» Non placet *quæ*. H.

7. *Ab omnibus.* Judicibus. *Paucissimi*, judices. Locus sanus. S. — *Quod sæpius facio*, etc. Rom. «Quod vel sæpius facio, quam dico, quan-

ignores : præsertim quum primam religioni suæ judex patientiam debeat, quæ pars magna justitiæ est. At quædam supervacua dicuntur. Etiam : sed satius est et hæc dici, quam non dici necessaria. Præterea, an sint super- 9
vacua, nisi quum audieris, scire non possis. Sed de his melius coram, ut de pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque in more communi soles emendari cupere, quæ jam corrigere difficile est. Nunc respiciamus domos nostras. 10
Ecquid omnia in tua recte? in mea novi nihil. Mihi autem et gratiora sunt bona, quod perseverant; et leviora incommoda, quod adsuevi. Vale.

tum quis plurimum temporis postulat, tantum do ei, qui docet. Temerarium enim existimo.» H.

8. *Patientiam.* Diligenter audiendi attendendique ad caussæ momenta omnia : hanc primam debet *religioni suæ*, hoc est, jurejurando, quo adstrictus est, et conscientiæ, quia sine hac reliqua præstare non potest. G.

9. *Præterea.....possis.* Nec Plinio imprudenti exciderunt, neque ab inepto librario inserta sunt. Secundus, judex, inquit, non ideo debet, quia fortasse quædam supervacua dicentur, quod quis aquæ postulat negare. Nam primum præstat, etiam supervacua dici, quam necessaria ob horarum paucitatem omitti : deinde divinari nequit, an quis supervacua dicturus sit. S.

— *In more communi.* Non ſum video melius quidquam Casaubonia-na hac emendatione. In libris est, *a more communium*, τῶν κοινῶν, id est, reipublicæ; vel, *amore* tecum mihi *communi* in civitatem. G. — Rom. «Nam tu quoque amore communium civium soles emendari cupere.» Dele *civium*, quod a nonnullis scriptum est pro *communium*. H. — Placet *amore communium*. Horat ep. I, 20, 4 : «Paucis ostendi gemis, et communia laudas.» *Communibus* mox opponuntur *nostra, tua, mea*. S.

— *Emendari....corrigere. Emendat*, qui etiam unam de pluribus mendis tollit; *corrigit*, qui rectum facit ex pravo. G.

10. *Nunc respiciamus domos nostras. Ecquid omnia in tua recte?* Rom. «Nunc respiciamus nostra : et quid omnia in tuis recte? in meis novi nihil.» H. — *Nostra, tuis, meis* placent. S.

III.

Agellum, nutrici dono datum, colendum commendat.

C. PLINIUS VERO * SUO S.

Gratias ago, quod agellum, quem nutrici meæ donaveram, colendum suscepisti. Erat, quum donarem, centum millium nummum : postea, decrescente reditu, etiam pretium minuit, quod nunc, te curante, reparabit. Tu modo memineris, commendari tibi a me non arbores et terram (quamquam hæc quoque), sed munusculum meum; quod esse quam fructuosissimum non illius magis interest, quæ accepit, quam mea, qui dedi. Vale.

III.* *Verus* rusticus fuisse videtur. Ed.

1. *Erat, quum donarem.* Rom. *Et erat quum donarem.* H.

IV.

Queritur, sibi non licuisse per occupationes, cum uxore in Campaniam secedere, indeque ut sæpe literas mittat, monet. Hæc epistola solicitudinem amantis de conjugis absentis infirmitate fideliter refert. Ed.

C. PLINIUS CALPURNIÆ * SUÆ S.

Nunquam sum magis de occupationibus meis questus, quæ me non sunt passæ aut proficiscentem te, valetudinis

IV.* *Calpurniam*, posteriorem uxorem, Pompeiæ Celerinæ filiam, Fabati neptem, duxisse Plinius videtur anno ætatis 36 ; Chr. 98. Ed.

caussa, in Campaniam prosequi, aut profectam e vestigio subsequi. Nunc enim præcipue simul esse cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus, quid corpusculo adquireres, ecquid denique secessus voluptates, regionisque abundantiam, inoffensa transmitteres. Equidem etiam fortem te non sine cura desiderarem. Est enim suspensum et anxium de eo, quem ardentissime diligas, interdum nihil scire. Nunc vero me quum absentiæ, tum infirmitatis 2
tuæ ratio, incerta et varia solicitudine exterret. Vereor omnia; imaginor omnia; quæque natura metuentium est, ea maxime mihi, quæ maxime abominor, fingo. Quo im- 3
pensius rogo, ut timori meo quotidie singulis, vel etiam binis epistolis consulas. Ero enim securior, dum legam; statimque timebo, quum legero. Vale.

1. *Nunc.* Bene habet. Scripta est epistola statim post Calpurniæ in Campaniam profectionem. S. — *Secessus voluptates.* Sustuli incisum post *secessus :* neque enim plures *secessus*, sed unius *secessus voluptates* commemorari puto. G. — Rom. «Et quid denique secessus, voluptates.» Tolle incisum post *secessus*, qui secundus casus est. H. — Παραίνεσις hæc, neque illa inepta ad uxorem juvenem. S.

2. *Solicitudine exterret.* Elegans Marklandi conjectura *exercet :* quam tamen receptæ lectioni præferre, cum Cortio dubitamus. G.

— *Imaginor omnia.* Hæc omissa reperio in Rom. Deinde *Solicitudine exterreor.* H. — *Ea maxime.* Gesneriana *et maxime*, operarum, puto, negligentia. Itaque correxi. S.

3. *Quotidie singulis, vel etiam binis.* Rom. *Singulis quotidie vel etiam binis.* Recte. H.

V.

Licinium Nepotem et Jubentium Celsum in caussa Vareni inter se de legis additamento, quod Nepos suaserat, altercatos fuisse, non sine dolore refert.

C. PLINIUS URSO SUO S.

Scripseram tenuisse Varenum, ut sibi evocare testes liceret: quod pluribus æquum, quibusdam iniquum, et quidem pertinaciter, visum; maxime Licinio Nepoti, qui sequenti senatu, quum de rebus aliis referretur, de proximo senatusconsulto disseruit, finitamque caussam retra-
2 ctavit. Addidit etiam, petendum a consulibus, ut referrent, sub exemplo legis ambitus, de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adjici, ut, sicut accusatoribus inquirendi, testibusque denuntiandi potestas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus hæc ejus oratio, ut sera et intempestiva et præpostera, displiceret: quæ omisso contradicendi tempore castigaret
3 peractum, cui potuisset occurrere. Jubentius quidem Celsus prætor, tanquam emendatorem senatus, et multis et vehementer increpuit. Respondit Nepos, rursusque Celsus:

V. 1. *Scripseram.* V, 20, 2, sq. G.

2. *Ut, sicut accusatoribus.* Rom. *Ut sicuti accusatoribus.* H.

3. *Jubentius. Juventius* ex Aldino et Mediceo scribit Cortius. Si omnino placet tertiam literam esse V, scribendum porro videtur *Juvencius*, a *Juvenis*, *Juvencus. Jubentius* haberet formam *Vincentii*, et *Venantii*, et *Vigilantii*, etc. Quum auctoritates sint fere pares, nihil definio. Sic de Prisco *Javoleno* an *Jaboleno* se res habet VI, 15, 2. G. — Rom. *Juvencius quidem Celsus.* Hoc melius est quam vulg. illud *Jubentius*, *Juventius*; quod sine dubio derivatur a *Juvencus.* H. — *Jubentius Celsus* de secta Proculi juridica libros scripsit, et ab jurisconsultis antiquis sæpe commemoratur. Consulatu bis functus est, fuitque inter Hadriani amicos et consiliarios. Ed.

neuter contumeliis temperavit. Nolo referre, quæ dici ab 4
ipsis moleste tuli : quo magis quosdam e numero nostro
improbavi, qui modo ad Celsum, modo ad Nepotem, prout
hic vel ille diceret, cupiditate audiendi cursitabant; et
nunc, quasi stimularent et accenderent, nunc, quasi re-
conciliarent componerentque, frequentius singulis, ambo-
bus interdum, propitium Cæsarem, ut in ludicro aliquo,
precabantur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, 5
quod sunt alter alteri, quid pararent, indicati. Nam et
Celsus Nepoti ex libello respondit, et Celso Nepos ex pu-
gillaribus. Tanta loquacitas amicorum fuit, ut homines 6
jurgaturi id ipsum invicem scirent, tanquam convenissent.
Vale.

4. *Ut in ludicro.* In ludis gladiatoriis suo vel Threci vel mirmilloni; in Circensibus suo quem elegit colori (vid. IX, 6, 2,) quisque ut ipse favet, ita favere optat Cæsarem. Compositi hic erant, et acerrime certabant viri graves. Hos favendo incitant homines. G. — Etiam Rom. *Ut in ludicro aliquo precabantur.* H.

5. *Sunt. . . .indicati.* Effutiit v. g. aliquis apud Nepotem, quid dicturus esset Jubentius, et rursus, quid hic responsurus esset, ad Nepotem relatum est, etc. G.

6. *Id ipsum*, etc. Rom. *Id ipsum invicem scierint, tanquam convenissent.* Medic. *scirint*, cum Rom. fere consentiens. Pro *convenissent* Ald. in prima et Catan. *convenisset*, quod verius. *Convenit inter aliquos id*, in quod illi consentiunt. Curtius liber VIII, 14, pr. « Abisarem belli socium (et ita convenerat) adventare credebat. » Id. lib. X, cap. 8, 9 : « Ad ultimum convenit, ut comprehenderentur tam seditiosæ vocis auctores. » Vid. Bosii indic. ad Cornel. Nep. h. v. H.

VI.

Rogat Fundanum, ut se, pro Julio Nasone petiturum, adjuvet.

C. PLINIUS FUNDANO * SUO S.

Si quando, nunc præcipue cuperem esse te Romæ, et sis, rogo. Opus est mihi voti, laboris, sollicitudinis socio. Petit honores Julius Naso : petit cum multis, cum bonis;
2 quos ut gloriosum, sic est difficile superare. Pendeo ergo, et exerceor spe, atque adficior metu, et me consularem esse non sentio. Nam rursus mihi videor omnium, quæ
3 decucurri, candidatus. Meretur hanc curam longa mei caritate. Est mihi cum illo non sane paterna amicitia; neque enim potuit esse per meam ætatem : solebat tamen vixdum adolescentulo mihi pater ejus cum magna laude monstrari. Erat non studiorum tantum, verum etiam studiosorum amantissimus : ac prope quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum et Niceten Sacerdotem

VI.* *Fundano* Plinius IV, ep. 15, consulatum auguratur, atque Asinium Quæstorem commendat. Summa eum fuisse dignitate, ex hac epistola intelligas. Ed.

1. *Petit. . . multis.* Sic et Rom. H. — *Julius Naso* forte idem ad quem IV, ep. 6. Nasonis cognomen pluribus gentibus commune erat, Octaviis, Otaciliis, Ovidiis. Ed.

2. *Pendeo ergo,* etc. Rom. «Pendeo ergo, et exerceor spe, adficior metu, me consularem non esse sentio. Rursus mihi videor omnium, quæ decucurri.» H. — Placet oratio ἀσύνδετος, utpote gravior, animoque Plinii commoto magis consentanea. *Spe* non damnem. S.

— *Quæ decucurri.* Julius Naso nunc primum honores petit, hoc est, Quæsturam. Plinius tanto opere laborat pro amico, ut videatur ipse sibi curriculum illud honorum, quod emensus erat, qui ad summum gradum, Consulatum, pervenisset, denuo ingredi. G.

3. *Neque enim potuit esse.* Rom. *Neque enim esse potuit.* H.

— *Erat . . . . . . studiosorum.* Sic et Rom. H.—*Niceten Sacerdotem.* Rom. *Niceam Sacerdotem.* H. — *Nicetes* sub hoc tempus Romam venisse

ventitabat : vir alioqui clarus et gravis, et qui prodesse
filio memoria sui debeat. Sed multi nunc in senatu, qui- 4
bus ignotus ille; multi, quibus notus; sed non nisi viven-
tes reverentur : quo magis huic, omissa gloria patris, in
qua magnum ornamentum, gratia infirma, ipsi eniten-
dum et laborandum est. Quod quidem semper, quasi pro- 5
videret hoc tempus, sedulo fecit; paravit amicos; quos
paraverat, coluit : me certe, ut primum sibi judicare per-
misit, ad amorem imitationemque delegit. Dicenti mihi 6
solicitus adsistit, adsidet recitanti : primus etiam et quum
maxime nascentibus opusculis meis interest, nunc solus,
ante cum fratre; cujus nuper amissi ego suscipere partes,
ego vicem debeo implere. Doleo enim et illum immatura
morte indignissime raptum, et hunc optimi fratris adju-
mento destitutum, solisque amicis relictum. Quibus ex 7
caussis exigo, ut venias, et suffragio meo tuum jungas.
Permultum interest mea, te ostentare, tecum circuire. Ea

videtur, quum antea apud Græcos declamasset. Vid. dial. de Cor. eloq. XV. Laudat eum Senec. Controv. IX, 2. Ed.

4. *Ipsi enitendum et laborandum est.* Rom. *Ipsi enitendum, ipsi elaborandum est.* Major vis in iterato pronomine. H.—Bene iterarunt Cortius et Gierigius. Præstat item *elaborandum.* S.

5. *Quasi provideret hoc tempus.* Rom. *Quasi prævideret hoc tempus.* H.

6. *Primus etiam.* Eadem sententia legit Cortius *primis :* et sunt sane, quod luculenter probavit, *prima opuscula* recentia, *nascentia,* de manu auctoris sui exeuntia. G.—Rom. «Solicite adsistit, adsidet recitanti primus etiam et quum maxime.» Retineo *primus,* quod Cortius in *primis* mutavit. H.—Gravi locus corruptela videtur Gierigio laborare. Non assentior. «Sed quis, inquit, homo sanus meditanti sibi aut scribenti socios testesve advocet?» Hoc an insani sit, nunc non quæro : id scio, sanissimi esse, consulere amicos de opusculis, dum nascantur. Sic enim et errores facilius caveas, et si quid illi commode monuerint, majore cum fructu in rem tuam convertas. S.

7. *Quibus ex caussis exigo.* Pro jure meo. Vid. VI, ep. 8, 5; VII, ep. 12, 1. G.

— *Circuire.* Non in campo Martio, ut salva republica, sed, ut lib. II, epist. 9, 5, *per domos stationesque.* Jam tum enim ad Senatores solos suffragii jus retulerat Tiberius, quod ex Tacito A. I, 15. Cellarius hic memorat. G. — *Te ostentare, tecum circuire.* Rom. *Te ostentare et tum circumire.* H.

est auctoritas tua, ut putem me efficacius tecum etiam
8 meos amicos rogaturum. Abrumpe, si qua te retinent. Hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas postulat. Suscepi candidatum, et suscepisse me notum est: ego ambio, ego periclitor. In summa, si datur Nasoni quod petit, illius honor; si negatur, mea repulsa est. Vale.

— *Tecum etiam meos amicos rogaturum*. Rom. MS. *Etiam amicos rogaturum*. Deest *meos*. H.

8. *Suscipit* hominem, qui eum tueri et adjuvare quocunque modo constituit. Ed.

VII.

Se non minori desiderio illius teneri, quam illam sui.

C. PLINIUS CALPURNIÆ SUÆ S.

Scribis, te absentia mea non mediocriter adfici, unumque habere solatium, quod pro me libellos meos teneas,
2 sæpe etiam in vestigio meo colloces. Gratum est, quod nos requiris, quod his fomentis adquiescis: invicem ego epistolas tuas lectito, atque identidem in manus quasi novas sumo; sed eo magis ad desiderium tui accendor.
3 Nam cujus literæ tantum habent suavitatis, hujus sermo-

VII. 1. *In vestigio meo*. In locis, ubi ego adsidere vel acumbere tibi soleo, ut pro me illos habeas. *Vestigium* poni pro signis etiam toto corpore impressis, copiose ostendit Cortius, laudato etiam Burmanno ad Ovid. Ar. IV, 721. nihil magis huc pertinet, quam Cic. Verr. III, 34: « Quum in lectulo decumanæ mulieris vestigia viderent recentia. » Pro loco autem, ubi quis fuit, etiamsi non appareant vestigia proprie dicta, posuit ipse Noster in Panegyrico XXIII, 5. G.

2. *Gratum est quod*, etc. Rom. *Gratum, quod his fomentis acquiescis*, omissis *est, quod nos requiris*, Restituit h. l. Cortius. H.—Bene Cortius, quem secutus est Gierigius: « Gratum est, quod nos requiris, gratum, quod his fomentis adquiescis. » Frequentat Secundus tales repetitiones. Simul intelligitur, unde lacuna libri Romani originem traxerit. S.

nibus quantum dulcedinis inest! Tu tamen frequentissime scribe, licet hoc ita me delectet, ut torqueat. Vale.

3. *Ut torqueat.* Quo enim frequentius literas tuas accipio, eo acrius et impatientius te ipsam requiro. Idem fere jam supra dixerat: « eo magis ad desiderium tuum accendor. » E.

VIII.

Attilium in caussa pecuniaria commendat tum ab amicitia, quam secum colat, tum a propria virtute, adsperso metu vindicandi damni, quia facetissimus sit.

C. PLINIUS PRISCO * SUO S.

Attilium Crescentem et nosti et amas. Quis enim illum spectatior paullo aut non novit, aut non amat? Hunc ego non ut multi, sed arctissime diligo. Oppida 2
nostra unius diei itinere dirimuntur: ipsi amare invicem, qui est flagrantissimus amor, adolescentuli cœpimus. Mansit hic postea, nec refrixit judicio, sed invaluit. Sciunt, qui alterutrum nostrum familiarius intuentur. Nam et ille amicitiam meam latissima prædicatione circumfert, et ego

VIII. * Heineccius putat *Priscum* in his epistolis esse *Neratium Priscum*, Jurisconsultum et doctrina et moribus insignem, sub Trajano consulatu functum, post inter Adriani consiliarios habitum. Ed.

1. *Attilium Crescentem.* Rom. *Atilium Crescentem.* Deinde: *Quis eum illo spectatior,* male. H. — De *Attilio Crescente* I, ep. 9, 8. Ed. — *Spectatus* olim dicebatur, qui, qualis sit, certis experimentis cognitus est. Sed apud Plinium plus semel, illustrem significat. Ed.

2. *Oppida nostra.* Patriæ urbes, ut *Capernaum Christi oppidum* vocatur. Sic Noster II, 1, 8. *Eadem regio*, et VII, 22, 2, *regio mea*, etc. G. — Simplicius forte erat dicere, *oppidum* quemque *suum* illud appellare, in quo habitet. E. — *Qui est flagrantissimus amor.* Rom. *Quum est flagrantissimus amor.* H.

— *Nec refrixit judicio.* Rom. *Hic neque refrixit judicio.* Postea, *quantæ sit mihi curæ*, Quod Cortius non probat. H. — *Familiarius*, ut solent familiares, accurate. Ed.

præ me fero, quam sit mihi curæ modestia, quies, secu-
3 ritas ejus. Quin etiam quum insolentiam cujusdam tri-
bunatum plebis inituri vereretur, idque judicasset mihi,
respondi :

> Οὔτις, ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο,
> Σοὶ κοίλης παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποίσει.

4 *Quorsum hæc?* Ut scias, non posse Attilium, me incolu-
mi, injuriam accipere. Iterum dices, *Quorsum hæc?* De-
buit ei pecuniam Valerius Varus : hujus est heres Maxi-
5 mus noster, quem et ipse amo, sed conjunctius tu. Rogo
ergo, exigo etiam pro jure amicitiæ, cures, ut Attilio
meo salva sit non sors modo, sed etiam usura plurium
annorum. Homo est alieni abstinentissimus, sui dili-
gens: nullis quæstibus sustinetur, nullus illi, nisi ex fru-
6 galitate reditus. Nam studia, quibus plurimum præstat,
ad voluptatem tantum et gloriam exercet. Gravis est ei
vel minima jactura, quia reparare, quod amiseris, gra-
7 vius est. Exime hunc illi, exime hunc mihi scrupulum :
sine me suavitate ejus, sine leporibus perfrui. Neque enim
possum tristem videre, cujus hilaritas me tristem esse non
8 patitur. In summa, nosti facetias hominis, quas velim at-
tendas, ne in bilem et amaritudinem vertat injuria. Quam

— *Modestia.* Pertinet ad illa quæ § 5, dicuntur. E.

3. Οὔτις, ἐμεῦ. Il. α, 88. G. — Rom. Οὐδεὶς ἐμεῦ ζῶντος. Cætera desunt, et intelligenda potius, quam a Plinio adscripta sunt. H. — Verissime. Homo ineptus totum locum adscripsit. Sic et Stephanus judicat: «In quibusdam exemplaribus harum Plinii epis. legitur tantum Οὔτις ἐμεῦ ζῶντος. Et magis verisimile est, eum principium duntaxat loci notissimi attulisse, ut solet etiam Cicero.» S.

4. *Quorsum hæc.* Rom. *Quorsus hæc.* Sic et paullo post. H.

6. *Gravis est ei*, etc. Rom. «Et gravis est ei vel minima jactura; et quia reparare, quod amiserit.» H.

7. *Me tristem esse non patitur.* Rom. *Tristem me esse non patitur.* H. — Præstat hic ordo verborum. S.

8. *Ne.* Ita omnes, quod sciam, libri et scripti et editi. Gesnerianum *ac* unde natum sit, ignoro. S. — *In bilem et amaritudinem.* Rom. *In bilem aut amaritudinem.* H. — *Bil. et amar.* sic conjunxit IV, ep. 11, 2. Ed.

vim habeat offensus, crede ei, quam in amore habet. Non feret magnum et liberum ingenium cum contumelia damnum. Verum ut ferat ille, ego meam damnum, meam 9
contumeliam vindicabo : sed non tanquam pro mea, hoc est, gravius, irascar. Qamquam quid denuntiationibus et quasi minis ago? Quin potius, ut cœperam, rogo, oro, des operam, ne ille se, quod validissime vereor, a me, ego me neglectum a te putem. Dabis autem, si hoc perinde curæ est tibi, quam illud mihi. Vale.

— *Crede ei.* Hoc est, ex ea vi collige, et duc argumentum, ut X, 2, 2 : « Sicut potes duobus meis matrimoniis credere. » G. — Rom. « Crede eam, quam in amore habet. » H.

9. *Ut ferat ille.* Ponamus (barbare, posito), illum ferre. Sæpe sic Cicero *verum ut*, sed fere sequente *tamen*, *certe*. S. — *Meam contumeliam vindicabo.* Rom. *Meam contumeliam judicabo.* H. — Frequentissima confusio, cujus caussam indicat Drakenborkius ad Livium, XXXIX, 47, 2. — *Gravius.* Recte post hanc vocem inciditur. Scilicet *vindicabo*. *Irascar* explicat, quid sit illud *gravius vindicare*. Gierigius comma male delevit. S.

IX.

Respondet commendanti Nasonem.

C. PLINIUS TACITO * SUO S.

Commendas mihi Julium Nasonem candidatum. Nasonem mihi? quid si me ipsum? Fero tamen et ignosco. Eumdem enim commendassem tibi, si, te Romæ morante, ipse abfuissem. Habet hoc solicitudo, quod omnia neces- 2
saria putat. Tu tamen, censeo, alios roges; ego precum tuarum minister, adjutor, particeps ero. Vale.

IX. 2. *Habet hoc solicitudo, quod*, etc. Sic Plinius solet. Panegyr. cap. LXXXIII, in. « Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum esse patitur. » Aliter latiniusque Cicero. Orat. in L. Pison. cap. XXXII, fin. p. 1334, ed. Ern. « *Habet hoc virtus, ... ut viros fortes species ejus et pulchritudo etiam in hoste posita delectet.* S.

X.

Conqueritur, Verginio Rufo post decimum mortis annum nondum absolutum sepulcrum.

C. PLINIUS ALBINO * SUO S.

QUUM venissem in socrus meæ villam Alsiensem, quæ aliquando Rufi Verginii fuit, ipse mihi locus optimi illius et maximi viri desiderium non sine dolore renovavit. Hunc enim incolere secessum, atque etiam senectutis suæ nidulum vocare consueverat. Quocumque me contulissem,
2 illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monimentum ejus videre, et vidisse pœnituit. Est enim adhuc imperfectum : nec difficultas operis in caussa, modici, ac potius exigui; sed inertia ejus, cui cura mandata est.
3 Subit indignatio cum miseratione, post decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem, sine titulo, sine nomine jacere, cujus memoria orbem terrarum gloria pervagetur. At ille mandaverat caveratque, ut divinum
4 illud et immortale factum versibus inscriberetur :

HIC SITUS EST RUFUS, PULSO QUI VINDICE QUONDAM
IMPERIUM ADSERUIT NON SIBI, SED PATRIÆ.

X. * Sine dubio est *Luceius Albinus*, de quo III, ep. 9, 7. ED.

1. *Socrus*, Pompeiæ Celerinæ. ED. —*Alsium*, oppidum in ora Etruriæ. ED. — *Rufi Verginii*. Vid. de funere ejus II, 1. G. — Rom. *Rufi Virginii*. Nec aliter n. 6. H.

3. *Post decim*. Mortuus est Verginius a. Chr. 97. Scripta ergo epist. a. 107, Plinii XLV, aut XLVI. ED.

4. *Divinum . . . .factum*. Cujus testes hic laudat Cellarius Dionem Cassium l. LXIII, pag. 725, sq. Wech. et Plutar. in Galba. Hujus pauca verba, sicut ille Dionis, adscribemus pag. 1495. H. Stephan. Narraverat, Vindicem ab illo superatum, magnam Romani imperii partem reductam, delatum ei a militibus imperium, in metu propter ea

Tam rara in amicitiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam conditoria exstruere, omniaque heredum officia præsumere. 5 Nam cui non est verendum, quod videmus accidisse Verginio? cujus injuriam ut indigniorem, sic etiam notiorem ipsius claritas facit. Vale. 6

versantem Galbam, Ἀλλ' ἐκεῖνος, addit, τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐμμένων λογισμοῖς, ἐφύλαττε τῇ συγκλήτῳ τὴν αἵρεσιν τοῦ αὐτοκράτορος· καίτοι, φανερᾶς γε τῆς Νέρωνος τελευτῆς γενομένης, τό τε πλῆθος ἐνέκειτο τῷ Οὐεργινίῳ πάλιν, καὶ τῶν χιλιάρχων τις τῶν ἐν τῇ σκηνῇ σπασάμενος τὸ ξίφος, ἐκέλευε τὸν Οὐεργίνιον δέχεσθαι τὴν ἡγεμονίαν, ἢ τὸν σίδηρον κ. τ. λ. Ultima verba facilius intelliges, certe vertes, si memineris, gladiatoribus inclamatum, *ferrum reciperent?* G.

5. *Ut ipsi nobis*, etc. Rom. *Ut ipsi nobis debeamus conditoria exstruere*, excluso *etiam*. H.

XI.

Lætatur, nobiles adolescentes ad sui imitationem egisse, et nomen ac famam ex studiis petere. Habes hic verissimum animi lætitia redundantis sermonem. Ed.

C. PLINIUS MAXIMO * SUO S.

O diem lætum! adhibitus in consilium a præfecto urbis; audivi ex diverso agentes summæ spei, summæ indolis juvenes duos, Fuscum Salinatorem et Numidium Quadratum, egregium par, nec modo temporibus nostris, sed literis ipsis ornamento futurum. Mira utrique probitas, 2

XI. * De *Maximo* v. ad II, epist. 14. Ed.

1. *Ex diverso agentes.* Diversarum partium advocatos. E. — *Fuscum.* De *Fusco Salinatore.* Noster ipse plura dabit infra ep. 26. Ed. — *Ummidius Quadratus* Nepos Ummidiæ Quadratillæ de qua VII, ep. 24, agitur. Ed. — *Numidium Quadratum.* Rom. *Numidium Vinidium Quadratum.* Duplex lectio. H. — Excerpta Brummeri, quæ Gierigius debebat consulere, *Ummidium Quadratum.* Recte. S.

2. *Mira utrique probitas.* Rom. *Mira utriusque probitas*, bene. H. —

constantia salva, decorus habitus, os planum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, judicium æquale : quæ singula mihi voluptati fuerunt : atque inter hæc illud, quod et ipsi me, ut rectorem, ut magistrum intuebantur, et iis, qui audiebant, me æmulari, meis instare
3 vestigiis videbantur. O diem (repetam enim) lætum, notandumque mihi candidissimo calculo! Quid enim aut publice lætius, quam clarissimos juvenes nomen et famam ex studiis petere, aut mihi optatius, quam me ad recta
4 tendentibus quasi exemplar esse propositum? Quod gaudium ut perpetuo capiam, deos oro : ab iisdem, teste te,

Constantia salva. Capio hæc sexto casu, tanquam restrictionem *probitati* adjectam. Nimirum probitas ad verecundiam præsertim refertur, quæ vicina formidini et inconstantiæ adeo est. Horat. Sat. I, 3, 56. «Probus quis Nobiscum vivit? Multum demissus homo ille est.» Ne quis igitur ex laude *probitatis* aliquid suspicetur hujusmodi, adjicit Secundus in tantum probos esse, ut *salva* simul sit *constantia* G. — *Os planum.* Quod singula verba recte explicet, syllabas non obscuret, aut devoret, etc. *Latinum os*, quod habent quidam libri, si omnino servandum sit (quod mihi tamen secus videtur) non interpreter cum Barthio faciem Heroicam, quæ sermonem Romanum condeceat : sed referam ad illud Ciceronis de Orat. III, 12 : «Quare quum sit quædam certa *vox, romani generis urbisque propria* in qua nihil offendere, nihil displicere, nihil animadverti possit, nihil sonare aut olere peregrinum, hanc sequamur, neque solam *rusticam asperitatem*, sed etiam *peregrinam insolentiam* (hæc duo sunt opposita *voci romanæ*) fugere discamus.» Præcedunt plura et sequuntur, quæ huc faciunt. G. — Contrarium vitium supra epist. 4, 7, commemorabatur *os confusum*. E. — Rom. *Os planum*, non *latinum*. Utrumque de pronuntiatione intelligendum; quod Catanæus vidit, qui *expertam pronuntiationem* adscripsit, ac potius *exsertam*. Barthiana interpretatione nihil est alienius, quamvis ea Cortio quoque adriserit. Vid. meam adnot. ad Cornel. Nepot. Alcib. cap. I. *H.* — *Quod et ipsi me*, etc. Rom. « Quod ipsum me ut rectorem, ut magistrum intuebantur, etiam qui audiebant, me æmulari, meis instare vestigiis videbantur.» Melius vulgatum est. H. — *Intuebantur.* Sensu proprio intelligam. S.

4. *Ab iisdem, teste te.* Lectio ab Aldo prolata, cui suffragatur Mediceus : quam planam, liquidam, elegantem esse nemo temere negaverit. Editi tamen ante Aldum, et Gruterus ex libris Palatinis, ita : *ac eosdem testes peto, ut omnes*, etc. Quod tum demum probaverim, si, uno apice immutato, ultimum verbum epistolæ non *velint* legamus, sed *velim*. Sic enim Plinius, candi-

peto, ut omnes, qui me imitari tanti putabunt, meliores esse, quam me velint. Vale.

dissima anima, Deos testes advocaverit se velle atque optare, ut sui imitatores meliores fiant, quam ipse, illorum exemplum. Sic illud *ut* valebit *quam*, et intendendi aliquam augendique vim habebit. G.—Rom. *Deos oro ac eosdem testes peto.* Pudenda lectio, quam primus Aldus, nuper Cortius e Medic. correxit optime. H.

XII.

Respondet commendaticiæ, et alteri castigatoriæ epistolæ, huic quidem immeritæ.

C. PLINIUS FABATO * PROSOCERO SUO S.

Tu vero non debes suspensa manu commendare mihi, quos tuendos putas. Nam et te decet multis prodesse, et me suscipere quidquid ad curam tuam pertinet. Itaque 2 Vectio Prisco quantum plurimum potuero, præstabo, præsertim in arena mea, hoc est, apud Centumviros. Episto- 3 larum, quas mihi, ut ais, aperto pectore scripsisti, oblivisci me jubes : at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel præcipue sentio, quantopere me diligas, quum sic exegeris mecum, ut solebas cum tuo filio. Nec dissi- 4 mulo, hoc mihi jucundiores eas fuisse, quod habebam bonam caussam, quum summo studio curassem, quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, ut mihi

XII. * De *Fabato* vid. ad IV, ep. 1. Ed.

1. *Suspensa manu.* Ut medicus vulnera tractat, non imponens totam, eaque innixus parti adfectæ, quo dolorem et noxam augeat, sed sustinens eam et retrahens : ut *suspenso vestigio* vel *gradu* incedit, qui non totam plantam cum impetu humi figit, sed digitis tantum nititur. G.

2. *Vectio Prisco.* Sic et Rom. H.

3. *Quantopere me diligas.* Sic et Rom. H.—*Exegeris mecum.* Accurate egeris. Vid. IX, 26, 13. Laudavit

semper eadem simplicitate, quoties cessare videbor (nunquam enim cessabo) convicium facias : quod et ego intelligam a summo amore proficisci, et tu non meruisse me gaudeas. Vale.

hic Cortius Cic. fam. X, 24, 15. « De his rebus ut exigeret cum eo, Furnio mandavi. » G. — *Cum tuo filio* patre Calpurniæ præmatura morte rapto. Ed.

5. *Quoties cessare videbor,* etc. Rom. «Quoties cessare videbor (nunquam enim cessabo) convicium facias : quod et ego intelligam a summo amore proficisci, et tu me non meruisse gaudeas.» Lego « convicium facias, quod et ego, » mutata interpunctione. Ejus generis convicium sibi fieri cupit, quod ab amore, non ab irato animo, proficiscatur, et quod se non meruisse ipse prosocer postea gaudeat. H. — Leg. e libro Medic. cum Cortio et Gierigio : « Quoties cessare videbor (videbor dico; nunquam enim cessabo,)» etc. S.

XIII.

Caussam Bithynorum adversus Varenum narrare pergit.

C. PLINIUS URSO SUO S.

Unquamne vidisti quemquam tam laboriosum et exercitum, quam Varenum meum? cui, quod summa contentione impetraverat, defendendum et quasi rursus petendum fuit. 2 Bithyni senatusconsultum apud consules carpere et labefactare sunt ausi, atque etiam absenti principi criminari : ab illo ad senatum remissi, non destiterunt. Egit

XIII. 1. Varenum meum. De quo supra V, 20, 2, ubi impetravit, ut sibi quoque, reo, testes evocare liceret. Add. VII, 6. G.— *Quod summa contentione impetraverat.* Rom. *Quod summa contentione impetraveram.* Confirmat hanc lectionem ep. 20, libri V. H.

2. *Carpere et labefactare.* Rom. *Carpere ac labefactare.* H. — *Labefactare.* experiri an possis vim alicujus rei minuere. Ed. — *Absenti principi.* Rom. *Absente principe,* corrupte. H. — *Absens* imperator Trajanus tum erat cum exercitu in Dacia. Ed. — Terentius Eunuchus, V, 2, 16 : « Hanc metui, ne me criminaretur tibi. » S.

Claudius Capito irreverenter magis quam constanter, ut qui ipsum senatusconsultum apud senatum accusaret. Re- 3
spondit Fronto Catius graviter et firme. Senatus ipse mirificus. Nam illi quoque, qui prius negarant Vareno, quæ petebat, eadem danda, postquam erant data, censuerunt.
Singulos enim, integra re, dissentire fas esse; peracta, 4
quod pluribus placuisset, cunctis tuendum. Acilius tan- 5
tum Rufus, et cum eo septem an octo? (septem immo) in priore sententia perseverarunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum temporaria gravitas, vel potius gravi-
tatis imitatio ridebatur. Tu tamen æstima, quantum non 6
in ipsa pugna certaminis maneat, cujus quasi prælusio atque præcursio has contentiones excitavit. Vale.

— *Ut qui ipsum senatusconsultum.* Rom. *Ut qui per senatusconsultum.* H.

3. *Respondit........firme.* Sic et Rom. H. — De *Frontone* vid. ad II, ep. 11, 3. Ed.

5. *Acilius tantum*, etc. Rom. *Acilius tantum rursus et cum eo.* Sed lege lib. V, epist. XX, 6. H. — *Acilius*, consul designatus, postulationem Vareni, quum res in senatu ageretur, silentio præterierat, hoc est, negaverat. V, ep. 20, 6. Ed.

— *Erant in hac*, etc. Rom. *In hac paucitate nonnulli.* Verbum *erant* a priori verbo absorptum est. H.

6. *Tu tamen æstima, quantum,* etc. Rom. «Tu tamen existima, quantum nos in ipsa pugna prælii et certaminis maneat.» Ex his verbum *existima* in vulgati locum restituo. H. — *Quantum non.* Immo *quantum nos*, ut alii. S. — Verbum *prælusio* translatum est a militibus prælium molientibus. Ed.

XIV.

Adventum in villam Maurici promittit sub conditione.

C. PLINIUS MAURICO * SUO S.

Solicitas me in Formianum. Veniam ea conditione, ne quid contra commodum tuum facias : qua pactione

XIV.* De *Maurico* vide ad I, ep. 5, 10. Ed.

1. Prope *Formias*, municipium Latii novi, etiam Cicero et Dolabella

invicem mihi caveo. Neque enim mare et litus, sed te, otium, libertatem sequor : alioqui satius est in urbe re-
2 manere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad suum facere : mei certe stomachi hæc natura est, ut nihil nisi totum et merum velit. Vale.

prædia habebant. Vid. ad Atticum I, 4 ; XV, 13. Ed.

— *Sed te, otium, libertatem sequor.* Rom. *Sed te otium et libertatem sequor.* H. — Al. *Sed otium et libertatem sequor,* quam lectionem commendat lex concinnitatis. S.

2. *Omnia aut.* Acumen in hoc est, ut *omnia* capias pro universis, et repetas h. m. *aut omn. ad alien. arbit. fac.*, ut in urbe, *aut omn. ad suum,* quod ego ruri volo. G. — *Stom.* ingenium cuique proprium in rebus vel appetendis, vel fastidiendis. Ed.

XV.

Passieni exemplo, ab Javoleno interpellati, monet, recitaturis sanæ mentis auditores adhibendos esse.

C. PLINIUS ROMANO * SUO S.

Mirificæ rei non interfuisti : ne ego quidem : sed me recens fabula excepit. Passienus Paullus, splendidus eques Romanus, et inprimis eruditus, scribit elegos. Gentilicium hoc illi : est enim municeps Propertii, atque etiam inter
2 majores suos Propertium numerat. Is quum recitaret, ita cœpit dicere, *Prisce, jubes?* Ad hoc Javolenus Priscus (aderat enim, ut Paullo amicissimus) *Ego vero non jubeo.*

XV.* *Romano,* vel *Firmo,* ep. 19, vel *Voconio,* ad quem I, ep. 5. Ed. — Inscr. Rom. *Voconio Romano.* H.

1. *Mirificæ rei,* etc. Rom. « Mirifice rei interfuistine? ego quidem. Sed mœrens recens Passienus Paullus. » Nihil sani. H. — *Passienus.* De *Passieno,* ejus gente et carminibus plura habet IX, ep. 22. Ed.

2. *Javolenus Priscus.* Ita scribere malunt hodie. Sed nec *Jabolenum* damnarim. G. — Rom. *Jabolenus Priscus.* H. — *Javolenus,* qui ex prætura Africam et Syriam administravit, tempore Trajani insignis Jurisconsultus et erat, et habebatur ; libris etiam scriptis, qui sæpe in Pandectis laudantur, inclaruit, et

Cogita, qui risus hominum, qui joci. Est omnino Priscus 3
dubiæ sanitatis : interest tamen officiis, adhibetur consiliis, atque etiam jus civile publice respondet : quo magis, quod tunc fecit, et ridiculum et notabile fuit. Interim 4
Paullo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam

ex schola ejus ipse Salvius Julianus, eximium Jurisconsultorum decus, prodiit. Ed.

— *Cogita, qui risus*, etc. Rom. «Cogita, qui risus hominum, qui joci : quoties omnino Priscus haud dubiæ sanitatis interest tamen officiis.» H.

3. *Est.... Priscus dubiæ sanitatis.* Hic est ille locus, ob quem male sanus adhuc audiit Javolenus : nuper *nugator*, et *mendax*, et *intolerabilis ambitionis homo*, et *nefarii consilii* reus, esse cœpit Plinius. Scilicet Plinius Paullum amavit, præconem suæ gloriæ : eumdem fortius amavit Javolenus illius amicissimus. Itaque quem a plagiis suis (Martiali etiam adcusatis II, 20), frustra adhuc revocaverat, eum jam recitare incipientem, captata opportunitate, salse et graviter reprehendit : quod indigne ferebat Secundus adeo, ut hac epistola dolorem suum ulcisceretur. Sic vir doctus, qui «de Prisco Javoleno Jurisconsulto incomparabili et præcipuo sæculi sui ornamento dissertationem» Lipsiæ 1734, edidit, G. A. Ienichen. Sed posuit, non probavit, Paullum Martialis esse nostrum; ut nec illud probatum est, quod sumunt viri docti, a Juvenale eum tangi I, 2, et III, 8. Et fac ita esse, Martiali in animo fuisse Plinianum hunc Paullum : utrum credemus facilius, poetam maledixisse poetæ? an Plinium, adeo illum famæ suæ, et optimis quidem artibus, studiosum, impudenti mendacio suos illos politissimos libellos et virtutis colore undique nitentes, temere apud consciam Romam, et orbem terrarum, maculasse? Et quam tandem injuriam fecit Javoleno? Dixit : *dubiæ sanitatis* esse : *delirationem* illi tribuit. Potuit tamen per Plinium vir doctissimus fuisse Javolenus, et sapiens, et probus : licet μελαγχολικῷ quodam πάθει, quod magnis ingeniis solemne est, interdum extra oleas auferretur. Parum novit historiam hominum eruditorum, si quis putat, fieri non posse, uti *dubiæ sanitatis* aliquis videatur interdum, et tamen «officiis intersit, consiliis adhibeatur, jus civile respondeat,» vel quamcunque aliam artem profiteatur. Maneat itaque per nos vir bonus Plinius, vir juris consultissimus cum defensore suo Javolenus, laude sua omnes dignissimi. Quid si Priscus Noster imitari voluit illum Trebatium Horat. Sat. II, 1, 5, sq. Suscepit igitur personam ridiculam : læsit amicum, etc. G. — *Respondet.* Potestatem de jure *publice* respondendi, olim omnibus Jurisconsultis communem, inde ab Augusto imperatores non nisi certis viris concesserunt, eorumque sententias sequebantur judices. Ed. — *Quo magis*, etc. Quod sententiam suam, tanquam adhibitus consilio, dicere, sive de jure respondere videretur. S.

4. *Aliquantum frigoris attulit.* Fecit, ut minus studiose, minus calide

solicite recitaturis providendum est, non solum ut sint ipsi sani, verum etiam ut sanos adhibeant. Vale.

audiretur Paullus, quum Prisci cogitatio homines subinde subiret, et risum iis excuteret, qui recitantem etiam Paullum a studio et calore pronuntiandi pudore quodam revocaret. Sic *frigus* explicamus ad Quintil. V, 7, 26. G. — Locus simillimus est apud Sueton. Claud. cap. XLI, de Claudio recitante: *ægre perlegit, refrigeratus sæpe,* etc. De *frigore* illo, qui plura desiderat, adeat nostrum Lex. Technol. rhet. lat. in voc. *frigidus.* E. — *Frigus* hic ad auditores referendum, qui, mente ridiculo illo occupata, recitantem negligentius audirent. S.

XVI.

Avunculi exitum Tacito, historiam scripturo, rogatus narrat.

C. PLINIUS TACITO SUO S.

Petis, ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis. Gratias ago. Nam video, morti ejus, si celebretur a te, immortalem gloriam esse
2 propositam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, memorabili casu, quasi semper victurus, occiderit; quamvis ipse plurima opera et mansura condiderit, multum tamen perpetuitati ejus scripto-
3 rum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, qui-

XVI. 1. *Avunculi mei.* Plinii majoris, a quo adoptatus Noster est. Hanc epistolam alias, in fronte Chrestomathiæ Plinianæ satis copiose illustravimus. Hic brevitate tenebimus institutum. G.

2. *Ut urbes.* Merito tuetur antiquam lectionem Cortius, contra Casauboni conjecturam *urbis* receptam a Cellario. G.— *Plurima opera.* Quæ recenset Noster III, 5. Nihil superesse præter naturalem historiam, ibi indicatum est. G. — *Scriptorum tuorum æternitas.* Quæ tamen hac parte intercepta est. Bene igitur, Plini, avunculi tui famæ hac epistola consuluisti. G. — Rom. « Ut populi, ut urbes memorabili casu, quasi semper victurus occiderit: quamvis ipse plurima scripserit, tamen perpetuitati ejus scriptorum tuorum æternitas addet. » H.

bus deorum munere datum est aut facere scribenda, aut
scribere legenda; beatissimos vero, quibus utrumque. Ho-
rum in numero avunculus meus et suis libris et tuis erit.
Quo libentius suscipio, deposco etiam, quod injungis.
Erat Miseni, classemque imperio præsens regebat. No- 4
num Kalend. Septembres, hora fere septima, mater mea
indicat ei, apparere nubem inusitata et magnitudine et
specie. Usus ille sole, mox frigida, gustaverat jacens, 5
studebatque; poscit soleas, adscendit locum, ex quo ma-
xime miraculum illud conspici poterat. Nubes (incertum
procul intuentibus, ex quo monte; Vesuvium fuisse po-
stea cognitum est) oriebatur : cujus similitudinem et for-
mam non alia magis arbor, quam pinus expresserit. Nam 6
longissimo velut trunco elata in altum, quibusdam ramis

4. *Erat Miseni.* Ubi ex instituto Augusti legio Romana cum classe inferum mare, ipsamque adeo urbem tuebatur. Vid. Tac. A. IV, 5, 1. Sueton. Aug. XLIX, præsertim Veget. de re mil. V, 1. G.

— *Nonum Kal. Sept.* Hanc lectionem ex ipsa historia et Dione confirmat Masson. in vita Plin. jun. ad A. XVII et XVIII. G.— Rom. « Præsens regebat Kal. Novembris hora fere septima.» Deest *nono*, et deinde *diei.* H. — Al. « Nono Calend. Septembris hora diei fere septima.» Scripsit Plinius, ni fallor, *A. d.* IX. *Kalend. Septembres.* Cur. *A. d.* exciderint, nemo non videt. S.

5. *Usus ille sole.* Ut solebat. Vid. III, 5, 11, ubi etiam de gustatione G. — Rom. « Surgit ille ut e sole solet frigida gustata : jacens enim studebat : poposcit soleas. » H. — Habes fontem, ex quo Harduinus hausit, indignus ideo, quem Gierigius tam acerbe increparet. S.

— *Vesuvium.* Hoc primum illius montis vulgo habitum esse illo tempore incendium, tum nostri narratio, tum Dionis apud Xiphilinum satis docet : nec adeo prope accessurus videtur fuisse naturæ historicus, si quid de illo monte compertum habuisset. Interim non ex traditione modo, sed ex ipsa campi Phlegræi adpellatione, et ingenio loci argumentati Diodorus Siculus, et Vitruvius, ille lib. IV, 21, hic II, 6, olim arsisse hanc regionem, persuadent. Hic : « Non minus, inquit, memoratur antiquitus crevisse ardores, et abundavisse sub Vesuvio monte, et inde evomuisse circa agros flammam. » G. — *Procul intuentibus.* Inter Misenum et Vesuvium montem sinus Puteolanus interjectus. Ed. — *Pinus.* Italica scil. quam hodie vocant *Pinie.* Hujus forma est similis machinæ illius, quam manu tenentes solem a nobis arcere solemus : quæ in lingua nostra *Sonnenschirm* et in gallica *parasol* vocatur. Vid. *Stollbergs Reise durch Italien*, etc. Vol. III, p. 33, E.

6. *Nam longissimo*, etc. Rom. *Nam*

diffundebatur : credo quia recenti spiritu evecta, deinde senescente eo destituta, aut etiam pondere suo victa, in latitudinem vanescebat : candida interdum, interdum sordida et maculosa, prout terram cineremve sustulerat.
7 Magnum propiusque noscendum, ut eruditissimo viro, visum. Jubet Liburnicam aptari : mihi, si venire una vellem, facit copiam. Respondi, studere me malle : et forte
8 ipse, quod scriberem, dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ classiarii imminenti periculo exterriti

Longissimo velut trunco efflata. H. — *Credo quia recenti.* etc. Rom. *Credo et recenti spiritu evecta, dein.* H. — *Vanescebat.* Nescio unde sit in Cortiana *evanescebat.* Alterum agnoscunt libri, quod mihi constet, omnes : nec varietatem notat Cortius. Itaque sphalma puto. G. — Rom. *In altitudinem vanescebat.* H.

7. *Noscendum.....visum.* Rom. *Noscendum ut eruditissimo viro visum est.* H. — *Liburnica,* navis velocissima et levissima, quæ nomen accepit a Liburnis, Illyriæ populo, qui talibus olim navigiis ad infestandum mare usi sunt Ed.

8. *Accipit codicillos. Retinæ.* Primo lectionem receptam interpretabimur : deinde quædam monebimus, a recentioribus editoribus nescio quam bene prætermissa. *Accipit codicillos,* in quibus vel sua vel librarii manu enotaret phænomena illa : sic Buchnerus. *Retinæ,* quod vici nomen est, collocati in castris nauticis *classiarii, orabant* Plinium, *ut se* (classiarios) *tanto discrimini* submissis navibus *eriperet.* Hæc sic satis capio. Sed non capio situm, quem *Retinæ* illi adsignant Hermolaus Barbarus ad h. l. in fronte castigationum Plinianarum, et hunc forte sequutus Cellarius. Si enim *sub Miseno,* ut narrant, ut pingunt, fuit, fuit satis longe adhuc remota a periculo; nec ullo modo imaginari licet, quomodo is, qui e Miseno versus Retinam contendit, *Stabias* devenire potuerit. Rectius itaque *Retinam,* vel *Resinam,* ut malunt hodie scribere, subjiciunt ipsi Vesevo inter Porticum et Herculanum tabellæ Joan. Bapt. Masculi Neapolitani, qui operis sui, de incendio Vesuvii A. 1631, excitato, libro decimo etiam topographiam Vesuvii proposuit : quem sequuntur tabulæ Homannianæ, tum ea, quæ Neapolitanum regnum exhibet, tum altera, quæ urbem solam cum vicinia. Hunc igitur locum non illustravit tabella Cellariana (viri alioquin immortaliter de vetere Geographia meriti) sed obscuravit. Hoc unum erat. Jam illud non dissimulandum, magna scripturæ varietate hunc locum laborare, circa distinctionem præsertim, et circa vocem *classiarii,* pro qua *tasci, nasci, irasci* habent MSS. et typis excusi quidam. Porro narrat Hermolaus, fuisse qui *Retinam* mulieris nomen intelligant, quæ fuerit uxor Cæsii Bassi, et nomen forte ipsi vico dederit. De illo Cæsio Basso deinde Probi (huic nempe tribuebant vetera scholia ad Pers. VI, 1,) locum ad-

(nam villa ea subjacebat, nec ulla nisi navibus fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabant. Vertit ille consilium, 9
et quod studioso animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes; adscendit ipse non Retinæ modo, sed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc, unde alii fugiunt; rectumque cur- 10
sum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo solutus

fert, laudatum etiam Volaterrano p. m. 144: «Cæsium Bassum poetam lyricum fama est in prædiis suis, ardente Vesevo monte, et late vagantibus ignibus, cum villa sua conflagrasse.» Hisce accommodatissima erit Aldina lectio, circa unum illud tam varie scriptum nomen leviter immutata, ut pro *nasci* legamus *Bassi,* hoc modo: *Egrediebatur domo. Accipit codicillos* (tumultuarium genus epistolarum) *Rectinæ* (sic est pro *Retinæ*) *Bassi, imminenti periculo* (quod forte jam hauserat maritum) *exterritæ. Nam villa ejus* (nomine illius postea dicta) *subjacebat* Vesevo monti, (ut pingitur a Masculo) *nec ulla* inde *nisi navibus fuga,* itaque *ut se* (Retinam) *tanto discrimine, eriperet,* ipsa Retina *orabat.* Compara quæ sequuntur, et optime cohærere videbis. Sed si *classiarii*, et quæ ei lectioni cohærent, sunt e bonis libris; et certe jam ita legebatur ætate Hermolai: malim quadriremes propter eos deduci, quam propter mulierem, licet nobilissimam et non solam. G.—Rom. «Accepit codicillos: Rectina imminente periculo exterrita (nam villa ejus subjacebat, nec ulla, nisi navibus fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabat.» Singularem *orabat* Aldus quoque expressit, etsi antea scripserat *Rectinæ Nasci* et *exterritæ.* Docta et digna, quæ præcipue legatur, est Gesneriana conjectura. H. —Gierigiana: «Accepit codicillos Rectinæ Cæsii Bassi, imminenti periculo exterritæ; (nam villa ejus subjacebat, nec ulla, nisi navibus, fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabat.» Ita aut non multum diversa ratione vulgatam refingendam esse, vix dubitabit, qui sequentia perpenderit. S.

9. *Vertit ille consilium.* Malo consilio adverbium *non* ante *vertit* posuit nonnulli, quasi hoc vellet Plinius, avunculum suum, rogatum a classiariis, ut *se ipsum* eriperet periculo, non mutasse prius illud accedendi propius consilium. Si classiarii omnino orarunt, quod dubium esse modo ostendimus, ipsi eripi voluere discrimini, non rogarunt, ut parceret ipse sibi Plinius. *Vertit* etiam re ipsa Plinius *consilium* suum. Ante enim Liburnica una volebat exploratum ire rem novam ac miram: nunc deducit quadriremes: ante *studioso animo* et sciendi cupido *inchoaverat* navigationem, nunc *obit* eam *maximo*, ut qui cum suæ commoditatis, et salutis adeo neglectu adjutum eat vel classiarios, vel Retinam Bassi uxorem, et familiam illius, totamque illam viciniam. G. — Rom. «Non vertit.» H. — *Frequens amœnitas.* Ora propter amœnitatem frequenter inhabitata. Ed.

— *Deduci* naves dir. quando,

metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut de-
11 prehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis inciderat, quo propius accederet, calidior et densior; jam pumices etiam, nigrique et ambusti et fracti igne lapides: jam vadum subitum, ruinaque montis litora obstantia. Cunetatus paullum, an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna*
12 *juvat, Pomponianum pete.* Stabiis erat, diremptus sinu medio: nam sensim circumactis curvatisque litoribus mare infunditur. Ibi, quamquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, et, quum cresceret, proximo, sarcinas contulerat in naves, certus fugæ, si contrarius ventus resedisset: quo tunc avunculus meus secundissimo invectus complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: utque timorem ejus sua securitate leniret, deferri se in balineum jubet; lotus accubat, cœnat, atque hilaris,
13 aut, quod est æque magnum, similis hilari. Interim e Ve-

machinis quibusdam suppositis, e litore in mare demittuntur. Ed.

10. *Dictaret enotaretque.* Rom. *Dictaret notaretque.* H.

11. *Ruinaque montis.* Ipsius Vesevi, nisi obscure locutus est Plinius. Scilicet *Retinam* petebat primo sive mulierem sive villam, periculo quidem proximam. Hic quum appellendi copia non esset, ad dextrum latus flectere jubet gubernatorem, petere Stabias. G. — Infra ep. 20, 9: « Præterea mare in se resorberi, et tremore terræ quasi repelli videbatur. Certe processerat litus: multaque animalia maris in siccis arenis detinebat. » Φυσικώτερα ista, quam quod Plinius hoc loco παρατραγῳδῶν vadum litoraque obstantia a montis ruina, id est, ab imbre lapideo, repetit. S.

— *Cunctatus paullum.* Rom. *Cunctatus paulum.* H. — *Pomponianum pete.* Filium forte *Pomponii Secundi Consularis poetæ,* cujus vitam scripsit Plinius major, quod ipse commemorat XIV, 4, s. 6, et Noster III, 5, 3. G.

12. *Stabiæ* oppidum Campaniæ, sed in bello sociali ita eversum a Sylla, ut in villas abiret. Ed. — *Stabiis erat*, etc. Rom. *Stabiis erat, devenit sinu medio.* H.

— *Ibi, quamquam nondum.* Rom. *Ubi quanquam nondum.* H. — *Deferri se in balineum.* Sic et Rom. H. — *Cœnat atque hilaris, aut, quod est æque magnum, similis,* etc. Rom. *Cœnat atque hilaris, aut quod æque magnum est.* H. — Scribendum puto: « cœnatque hilaris, aut, quod æque magnum, similis hilari. » Vulgatam ut sensus ferat, aures certe respuunt. S.

suvio monte pluribus locis latissimæ flammæ altaque incendia relucebant, quorum fulgor et claritas tenebris noctis excitabatur. Ille, agrestium trepidatione igni relictas desertasque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis dictitabat. Tum se quieti dedit, et quievit verissimo quidem somno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior et sonantior erat, ab iis, qui limini obversabantur, audiebatur. Sed area, ex qua 14
diæta adibatur, ita jam cinere, mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut, si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, cæterisque, qui pervigilarant, reddit. In commune con- 15
sultant, intra tecta subsistant, an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, et quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus, quamquam levium exe- 16
sorumque pumicum casus metuebatur. Quod tamen pe-

13. *Fulgor et claritas*, etc. Rom. *Fulgor et claritas tenebras noctis pellebat*. H.

— *Trepidatione igni*, etc. Rom. « Trepidatione ignis relictas desertasque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis dictitabat. » Recte *dictitabat*, non *dictabat*. H.

14. *Area, ex qua diæta*. Observent antiquitatis studiosi, quod non observatum his, qui Plinianas villas delinearunt, membra villarum non uno tecto comprehensa fuisse, sed prout res ferret, per lacinias quasdam dispersa, ut sunt ædiculæ Carthusianorum, etc. Hoc item videtur adparere ex Luciani Asino, ubi passim δωματίων mentio, membrorum unius domus: balneum item Luciani consideranti idem videbatur. G. — Cæterum *area cinere surrexerat* Pliniano more dictum, pro vulgari: cineres in area in tantum cumulati erant, ut etc. E. — *Mora esset*, etc. Rom. *Mora, exitus negatur*. Deest *esset*. H.

15. *Consultant, intra tecta subsistant*. Sic et Rom. recte *an* excluso, quod mala manus adjecit. H.

16. *Quod tamen . . . . . . elegit*. Scil. ut mallent in aperto vagari, quam intra tecta subsistere: nam in illo minus periculi erat, quam in hoc. Hæc ergo est *periculorum collatio*, sc. comparatio. Locus in junctura membrorum aliquid habet hiulci et molesti, quamvis sensus pateat. Acumen, quod Plinius h. l. captavit, in caussa est, ut obscurius diceret. E. — Non puto obscurius hæc dicta esse, omninoque non video, quo jure Plinius hic acumen captasse arguatur. S. — Rom. « Quod tamen malorum collatio elegit. » H.

riculorum collatio elegit. Et apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum
17 adversus decidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque : quam tamen faces multæ variaque lumina solvebant. Placuit egredi in litus, et e proximo adspicere, ecquid jam mare admitteret, quod
18 adhuc vastum et adversum permanebat. Ibi super abjectum linteum recubans, semel atque iterum frigidam poposcit, hausitque. Deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor sulfuris, alios in fugam vertunt, excitant il-
19 lum. Innixus servis duobus adsurrexit, et statim concidit, ut ego conjecto, crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho, qui illi natura invalidus et angustus et

— *Adversus decidentia fuit.* Rom. *Adversus incidentia fuit.* H.

17. *Solvebant.* In quibusdam MSS. quum esset *solebantur*, conjecerat Cortius, *solabantur*, idque postea ita inventum in tribus Brummeri libris, testatur Longolius. Recepissem eam contra vulgatam, licet ei faveant plures libri antiqui, in quibus est *solebant*. Sed obstabat hoc, quod illæ *faces multæ variaque lumina* possunt intelligi, non de his, quæ parabant sibi homines, sed de erumpentibus hinc inde flammis majoribus, quarum vis perrumperet nonnunquam fumos, et terribilem illam noctem terrore alio *solveret*, quo minus continua esset, non *solaretur*. Et profecto non fuit, quod Tacitum doceret Secundus, accensas ab hominibus faces, quibus *solarentur tenebras*, nisi voluit ob formulam loquendi politulam putidiusculus amico suo et nobis videri : at hoc pertinet ad describendum illum naturæ motum, et imaginem magnæ noctis concipiendam, ut dicat, interlucentibus flammis eam interdum distinctam fuisse. Idem hic phænomenon describit ex proximo, quod e longinquo observatum pingit deinde VI, 20, 9, *Nubes atra et horrenda*, etc. G. — Rom. « Quanquam faces multæ variæque lumina solvebant. » Cortius *solabantur* conjicit, sed parum feliciter. Quantum solatii in talibus flammis sit, facile quisque existimabit. H. — *Et e proximo adspicere*, etc. Rom. *Et ex proximo adspicere, quod jam mare.* H.

— *Vastum.* Non omnino terribile, sed fluctus vastos, decumanos volvens. S.

18. *Abjectum*, in terram projectum. Ed. — *Recubans, semel atque iterum.* Rom. *Recubans sedit atque iterum.* H. — *Frigidam propescit.* Stimulante sitim æstu, et subtiliore ex incendio montis vapore. G.

19. *Innixus servis duobus.* Rom. *Qu innixus servis duobus.* H. — *Clausoque stomacho.* Loqui auctorem de orificio ventriculi negari non potest : quorsum enim illud *interæstuans* re-

frequenter interæstuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, 20
quem novissime viderat, tertius) corpus inventum est
integrum, illæsum opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quiescenti, quam defuncto, similior. Inte- 21
rim Miseni ego et mater. Sed nihil ad historiam, nec tu
aliud, quam de exitu ejus, scire voluisti. Finem ergo fa- 22
ciam. Unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque statim, quum maxime vera memorantur, audiveram, vere persequutum. Tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam; aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

feras, nisi ad singultum et ructus, quæ utraque sedem in illo, nec usquam præterea, habent. Sed quomodo hic stomachus claudi a sulfureo vapore potuerit, quomodo clausum stomachum cita mors consequi, non apparet. Nempe parum naturæ nostræ consultus erat Secundus, qui nesciret, quod clarissime hodie ostendunt medici, constrictis ab acidissimo sulfuris ardentis vapore tunicis nerveis vasorum pulmonalium, quæ aera alias admittunt; et inflata laxant sanguinis canaliculos, circulum illum et commeatum sanguinis, quo vita nostra continetur, intercludi. G. — *Et frequenter interæstuans erat.* Rom. *Et frequenter intus æstuans erat.* H.

20. *Ubi dies . . . . . . tertius.* Sic de Ætnæis ignibus Cicero de Natura D. II, cap. 38, *Quum autem tertio die sol illuxisset.* G.

21. *Interim Miseni.* Quod hic abrumpit auctor, persequitur mox ep. 20. G.

22. *Audiveram, vere persequutum.* Rom. *Audieram, persecutum*, sine adverbio *vere*, quum *vera* præcedat. Idem et Aldus exclusit. H. — Ego non excludam. Significanter Plinius, se *vere* persequutum, quæ *vera* audiverit. S. — Aliter mors Plinii narratur. Vide Suetonium. Ed.

XVII.

Indignatur, quosdam, eruditos sibi visos, recitanti amico nullum signum lætitiæ dedisse.

C. PLINIUS RESTITUTO * SUO S.

Indignatiunculam, quam in cujusdam amici auditorio cepi, non possum mihi temperare, quo minus apud te, quia non contigit coram, per epistolam effundam. Reci-
2 tabatur liber absolutissimus : hunc duo aut tres, ut sibi et paucis videntur, diserti, surdis mutisque similes audiebant. Non labra diduxerunt, non moverunt manum, non denique adsurrexerunt, saltem lassitudine sedendi.
3 Quæ tanta gravitas? quæ tanta sapientia? quæ immo pigritia, arrogantia, sinisteritas ac potius amentia, in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relin-

XVII.* *Restituto.* Præclarus caussidicus fuisse videtur. Vid. ad III, ep. 9, 16. Ed.

1. *In cujusdam amici auditorio.* Rom. *In cujusdam viri auditorio.* H.

2. *Labra diduxerunt.* Genera summa plausus complectitur, vocis, manus, assurgendi, de quibus etiam II, 10, 6 et V, 3, 9. De reliquis pervulgatum. Adsurrectio magna alioquin venustæ humanitatis pars, hic, puto, non tam ad ipsum honorem et plausum, quam ad attentionem significandam pertinet, quod tamen ipsum laudandi genus est. G. — *Non moverunt manum*, etc. Rom. *moverunt non manus, denique non assurrexerunt.* H.

3. *Sinisteritas.* Non tam ad malignam voluntatem refero, quam ad imperitiam illam *dexteritati* oppositam, qua quis non utitur, aut non recte utitur, remediis, ad finem, quem ipse sibi proposuit, consequendum : ut qui sinistræ manus ministerio utitur, (non a puero adsuefactus) ubi dextra opus erat. Sic illud *mens non læva* apud poetam non voluntatem, sed vim intelligendi respicit. Ita apud Gellium VI, 2, *scævitas, et voluntarius impetus*, junguntur ut duæ caussæ actionum ; non explicandi caussa sibi adjiciuntur : nimirum eadem ratione, qua in prologo operis, ut nunc putatur (olim erat epilogus) *scævitatem* et *invidentiam* jungit, alterum intellectus vitium, alterum voluntatis. G. —

quas, ad quem tanquam amicissimus veneris? Disertior 4
ipse es? tanto magis ne invideris : nam qui invidet, minor
est. Denique, sive plus, sive minus, sive idem præstas, lau-
da vel inferiorem, vel superiorem, vel parem. Superiorem,
quia, nisi laudandus ille est, non potes ipse laudari; in-
feriorem aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quam
maximum videri, quem præcedis vel exæquas. Equidem 5
omnes, qui aliquid in studiis faciunt, venerari etiam mi-
rarique soleo. Est enim res difficilis, ardua, fastidiosa, et
quæ eos, a quibus contemnitur, dedignatur. Nisi forte aliud
judicas tu: quamquam quis uno te reverentior hujus ope-
ris, quis benignior æstimator? Qua ratione ductus, tibi 6
potissimum indignationem meam prodidi, quem habere
socium maxime poteram. Vale.

Tanquam amicissimus veneris. Rom. *Tanquam amicissimum veneris?* H. — Sic et Cortiana cum Gierigiana. Oppositio poscit accusativum. S.

4. *Disertior ipse es.* Rom. *Disertior ipse est*, pro *es*, quod verum. H. — Romani libri lectionem si prætulit Heusingerus, erravit. Nostram tuentur et additum *ipse*, et ea, quæ sequuntur. S.

— *Sive idem præstas.* Rom. *Sive idem præstat.* H.

— *Non potes ipse laudari.* Rom. *Non potes ille laudari*, pro *ipse*. H.

5. *Est enim res*, etc. Facere aliquid in studiis difficile arduumque : ut mirum non sit, insignes hac laude homines simul fastidiosos esse. S.

— *A quibus contemnitur, dedignatur.* Rom. *A quibus contemnitur, invicem contemnat.* H. — Præferrem *dedignetur.* S.

— *Quis benignior æstimator.* Rom. *Quis benignior attestator?* H.

6. *Poteram.* Marklandus epist. Crit. pag. 48, *optaram*, sine caussa. G. — Rom. *Maxime poteram*, ut alii bene ediderunt. H.

XVIII.

Promittit, Firmanorum se caussam acturum esse.

C. PLINIUS SABINO * SUO S.

Rogas, ut agam Firmanorum publicam caussam; quod
ego, quamquam plurimis occupationibus distentus, ad-
nitar. Cupio enim et ornatissimam coloniam advocationis
2 officio, et te gratissimo tibi munere obstringere. Nam quum
familiaritatem nostram, ut soles prædicare, ad præsidium
ornamentumque tibi sumpseris, nihil est, quod negare de-
beam, præsertim pro patria petenti. Quid enim precibus
3 aut honestius piis aut efficacius amantis? Proinde Firma-
nis tuis, ac jam potius nostris, obliga fidem meam; quos
labore et studio meo dignos quum splendor ipsorum, tum
hoc maxime pollicetur, quod credibile est optimos esse,
inter quos tu talis exstiteris. Vale.

XVIII. * De *Sabino* vid. ad IV, ep. 10. Ed.

1. *Firmum*, oppidum in Piceno agro. Ed. — *Occupationibus distentus.* Rom. *Occupationibus distractus.* H.

2. *Precibus . . . piis.* Pro patria aliquid petentis : nam illud proprie pietatis est. E. — Gierigius ex Barthii conjectura *pii.* Non probo. Ἐμφατικώτερον *preces piæ*, quam *preces pii. S.*

3. *Inter quos tu talis exstiteris.* Rom. *Inter quos talis exstiteris,* sine pronomine *tu.* H. — *Talis* cum emphasi, vir optimus. Ed.

XIX.

Pretium agrorum crevisse scribit: quia candidati tertiam patrimonii partem in prædia Italica jussi sint impendere.

C. PLINIUS NEPOTI * SUO S.

Scis tu accessisse pretium agris, præcipue suburbanis?
Caussa subitæ caritatis, res multis agitata sermonibus,
proximis comitiis honestissimas voces senatui expressit:
CANDIDATI NE CONVIVENTUR, NE MITTANT MUNERA, NE
PECUNIAS DEPONANT. Ex quibus duo priora tam aperte, 2
quam immodice fiebant: hoc tertium, quamquam occul-
taretur, pro comperto habebatur. Homullus deinde noster, 3
usus vigilanter hoc consensu senatus, sententiæ loco po-
stulavit, ut consules desiderium universorum notum prin-
cipi facerent, peterentque, sicut aliis vitiis, huic quoque
providentia sua occurreret. Occurrit. Nam sumptus can- 4
didatorum, fœdos illos et infames, ambitus lege restrinxit:
eosdem patrimonii tertiam partem conferre jussit in ea,
quæ solo continerentur, deforme arbitratus, ut erat, ho-
norem petituros urbem Italiamque, non pro patria, sed
pro hospitio aut stabulo quasi peregrinantes habere.

XIX.* De *Nepote* dictum ad II, ep. 3. Ed.

1. *Proximis comitiis*, etc. Rom. *Proximis comitiis honestissima voce senatus expressit.* H. — Hoc genuinum puto, sic ut post *sermonibus* τελεία ponatur στιγμή. S. — *Ne pecunias deponant.* Apud sequestres nempe, tum demum numerandas, quum suffragia tulissent candidati; ne accidat, quod factum esse apparet, ut accepta pecunia homines suam tamen in suffragando (per tabellas præsertim) libertatem servarent. Vid. Viri docti ad Cic. divin. in Cæc. c. VII, G.

3. *Homullus deinde*, etc. Rom. *C. Homullus deinde noster vigilanter usus rursus hoc consensu.* H. — De Homullo vid. ad IV, ep. 9, 15. Ed. *Providentia sua*, etc. Rom. *Prudentia sua occurreret: occurritque.* H.

4. *Sed pro hospitio aut stabulo.* Rom. *Sed de hospitio aut stabulo* H.—

5 Concursant ergo candidati certatim : quidquid venale audiunt, emptitant; ut sint quoque plura venalia, efficiunt.
6 Proinde, si pœnitet te italicorum prædiorum, hoc vendendi tempus tam hercule, quam in provinciis comparandi : dum iidem candidati illic vendunt, ut hic emant. Vale.

Stabulum idem quod deversorium, πανδοχεῖον, ut explicatur in glossariis. Ed.

5. *Concursant ergo*, etc. Malim sic interpungere : « Concursant ergo candidati : certatim, quidquid venale audiunt, emptitant. » Placuit eadem interpunctio Catanæo. S. — *Emptitant; ut sint quoque plura venalia, efficiunt.* Rom. *Emtitant, quoque sint pluris venalia, efficiunt.* Hoc comprobat et initium epistolæ, et finis, quo pretium agris accessisse adfirmat, eamque ob caussam Nepoti italicorum prædiorum vendendorum auctor est. Cur ille venderet, minus caussæ fuisset, si venalium numerum auxisset. H.

XX.

Narrat, quæ ex Vesuvii incendio, cum matre Miseni relictus, pertulerit. Arcto vinculo hæc epistola cum priore, quæ XVI hujus libri locum occupat, coit, filumque ibi abruptum retexit. Ed.

C. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

Ais, te adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei scripsi, cupere cognoscere, quos ego Miseni relictus (id enim ingressus abruperam) non solum metus, verum etiam casus pertulerim.

Quamquam animus meminisse horret, ...
Incipiam.

XX. 1. *Literis, quas.* Quæ nunc sunt VI, 16. G. — *Id enim ingressus.* Intellige, ad narrandum; respicit enim verba s. 21, « Interim Miseni ego et mater. Sed nihil ad historiam; nec tu, etc. » Verba *Quamquam animus . . . . incipiam*, sunt Virgilii Æn. lib. II, vers. 12. G.

Profecto avunculo, ipse reliquum tempus studiis (ideo 2
enim remanseram) impendi : mox balineum, cœna, som-
nus inquietus et brevis. Præcesserat per multos dies tre- 3
mor terræ minus formidolosus, quia Campaniæ solitus :
illa vero nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed
everti crederentur. Irrumpit cubiculum meum mater : sur- 4
gebam, invicem si quiesceret, excitaturus. Residimus in
area domus, quæ mare a tectis modico spatio dividebat.
Dubito constantiam vocare an imprudentiam debeam : 5
agebam enim duodevicesimum annum. Posco librum Titi
Livii, et quasi per otium lego, atque etiam, ut cœperam,
excerpo. Ecce, amicus avunculi, qui nuper ad eum ex
Hispania venerat, ut me et matrem sedentes, me vero
etiam legentem videt, illius patientiam, securitatem meam
corripit : nihilo segnius ego intentus in librum. Jam hora 6
diei prima, et adhuc dubius et quasi languidus dies : jam
quassatis circumjacentibus tectis, quamquam in aperto lo-
co, angusto tamen, magnus et certus ruinæ metus. Tum 7
demum excedere oppido visum. Sequitur vulgus attonitum,
quodque in pavore simile prudentiæ, alienum consilium
suo præfert, ingentique agmine abeuntes premit et im-

3. *Illa vero nocte.* Auctiores sunt hic libri quidam, sed iidem etiam vitiosi. Heins. ad Ovid. Metam. VII, 492, ita concinnat : « Illa vero nocte ita invaluit, ut non solum castella, verum etiam oppida omnia non moveri, sed everti crederentur. » Cortius hoc modo : « Illa vero nocte non solum castella, verum etiam oppida moveri omnia et verti credebantur. Invasit in cubic. » ita enim legitur in Mediceo et aliis pro *irrumpit.* G. — Rom. « Illa vero non moveri omnia, sed verti crederentur, » sine Mediceo additamento. H.

4. *Irrumpit cubiculum*, etc. Rom. « Irrumpit cubiculum meum mater, surgebam invicem, si quiescerem, excitaturus. » Recte *irrumpit*, non *invasit*, quod non admittendum : perperam *quiescerem*, pro *quiesceret.* Lege : « surgebam, invicem, si quiesceret, excitaturus. » Ego surgebam jam, ac prius, quam illa irrumperet, excitaturus matrem invicem, si illa quiesceret. H.

5. *An imprudentiam.* Sic optimi quique libri : sic ipsa ratio postulat. Imprudenter ergo monachi imprudentis commentum in quasdam editiones adsumptum. G. — Sic et Rom. H. — In Hispania avunculus, inde a Nerone usque ad Vespasianum, Cæsaris procurator fuerat. Ed.

8 pellit. Egressi tecta consistimus. Multa tibi miranda, mul-
tas formidines patimur. Nam vehicula, quæ produci jus-
seramus, quamquam in planissimo campo, in contrarias
partes agebantur, ac ne lapidibus quidem fulta, in eodem
9 vestigio quiescebant. Præterea mare in se resorberi, et
tremore terræ quasi repelli videbatur. Certe processerat
litus, multaque animalia maris in siccis arenis detinebat.
Ab altero latere nubes atra et horrenda ignei spiritus tor-
tis vibratisque discursibus rupta, in longas flammarum
figuras dehiscebat : fulgoribus illæ et similes et majores
10 erant. Tum vero ille idem ex Hispania amicus, acrius et
instantius, *Si frater*, inquit, *tuus, si tuus avunculus vi-
vit, vult esse vos salvos : si periit, superstites voluit :
proinde quid cessatis evadere?* Respondimus, non com-
missuros, ut de salute ejus incerti, nostræ consuleremus.
11 Non moratus ultra, proripit se, effusoque cursu periculo
aufertur : nec multo post illa nubes descendere in terras,
operire maria. Cinxerat Capreas et absconderat : Miseni
12 quod procurrit, abstulerat. Tum mater orare, hortari,
jubere, quoquo modo fugerem; posse enim juvenem : se
et annis et corpore gravem bene morituram, si mihi caussa
mortis non fuisset. Ego contra, salvum me, nisi una, non
futurum : deinde manum ejus amplexus, addere gradum
13 cogo; paret ægre, incusatque se, quod me moretur. Jam
cinis, adhuc tamen rarus : respicio; densa caligo tergis

— *Nihilo segnius.* Rom. *Nihilo segnius*, ut editur : sed, ut facile apparet, *secius* legendum. Vid. ad lib. III, epist. 8, 10. H.

9. *Animalia . . . arenis.* Rom. *Animalia maris siccis arenis.* H.

— *Tortis vibratisque.* Prius verbum ad celeritatem, qualis est telorum tormentis excussorum, pertinet : posterius etiam ad motus oppositos recurrentium quasi per vices angulorum, quos Galli *Zigzag* appellant. G. — Rom. « Porrectis vibratisque discursibus. » H. — *Fulgoribus . . . . similes . . . majores.* Notanda constructio. S.

10. *Si frater, inquit,* etc. Rom. *Si frater, inquit, tuus, tuus avunculus.* H.

— *De salute ejus incerti.* Rom. *De salute illius incerti.* H. — Sic plerique libri : beneque prætulit Cortius. S.

imminebat, quæ nos, torrentis modo infusa terræ, seque-
batur. *Deflectamus*, inquam, *dum videmus, ne in via*
strati, comitantium turba in tenebris obteramur. Vix con- 14
sederamus, et nox, non quasi illunis aut nubila, sed qualis
in locis clausis lumine exstincto : audires ululatus femi-
narum, infantium quiritatus, clamores virorum : alii
parentes, alii liberos, alii conjuges vocibus requirebant,
vocibus noscitabant : hi suum casum, illi suorum misere-
bantur : erant qui metu mortis mortem precarentur.
Multi ad deos manus tollere : plures, nusquam jam deos 15
ullos, æternamque illam et novissimam noctem mundo
interpretabantur. Nec defuerunt, qui fictis mentitisque
terroribus vera pericula augerent. Aderant, qui Miseni
fuisse, illud ruisse, illud ardere, falso, sed credentibus

14. *Vix consederamus . . . . . nubila.* Rom. « Vix viam deserueramus, et nox, non quasi inlunis aut nubila. » H. — Al. « Non qualis illunis aut nubila. » Quod cum Cortio præferam. S. — *Infantium quiritatus.* Non dissimulo, *quiritatus* a clamoribus fidem *Quiritium* implorantibus ductos, in infantibus mihi non vehementer probari. Vid. Arntz. ad Pan. XXIX, 3, ubi fere ad *queritatus* propendet. Interim *queritatus,* quod habent libri quidam, suspectum facit forma insolita, et quod apud Valer. Max. etiam IX, 2, 1, *queritatus* habent, Cortio hic observante, libri quidam, ubi de militibus civium fidem implorantibus sermo est. Quid igitur ? Verbum quod certam adstrictamque significationem olim habuerat, sequiori ætate translatum ad alia : quod conferenti loca in thesauro linguæ latinæ allata, quem quum maxime recensemus, apparebit. G. — Vid. Marc. Donatus ad Liv. XXXIII, 28, 3. S. — *Noscitabant.* Noscebant : nihil amplius. Opponitur *requirebant.* Sic et Æg. Forcellinus. S. — *Miserebantur.* Poterat uti hoc loco Burmannus ad Grat. Fal. Cyneg. 440. Sed præstat *miserabantur* Cortii et Gierigii. S.

15. *Nusquam jam deos ullos.* Dii gentiles enim rerum naturæ fere illigati, cum ea simul pereunt et in chaos recidunt. Laudavit hic Buchnerus Sen. Thyest. 828 :

> Trepidant, trepidant pectora magno
> Percussa metu, ne fatali
> Cuncta ruina quassata labent :
> Iterumque deos hominesque premat
> Deforme chaos.

Addidit Cortius e Lucano V, 636, « Noctem manes deis mixturam, » et e Virg. Georg. I, 468, « Æternam, *quam* timuerunt sæcula, noctem. » G. —*Miseni fuisse, illud.* Quum viderem in quibusdam libris ita legi : *Aderant, qui Miseni illud fuisse,* in aliis ita, *Ad. . . . . . . qui Miseni illud ruisse*, utramque lectionem conjungendam putavi : ita certe idoneam sententiam oriri, nemo temere nega-

16 nuntiabant. Paullum reluxit; quod non dies nobis, sed adventantis ignis indicium videbatur : et ignis quidem longius substitit : tenebræ rursus, cinis rursus multus et gravis. Hunc identidem adsurgentes excutiebamus : operti
17 alioqui, atque etiam oblisi pondere essemus. Possem gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia mecum perire, misero, magno tamen mortalitatis solatio
18 credidissem. Tandem illa caligo tenuata quasi in fumum nebulamve decessit : mox dies vere, sol etiam effulsit,

verit. Vid. Heusing. Emendd. II, 13, pag. 315. G. Add. Gesneri ad J. A. Ernestium epistola. — Rom. « Aderant, qui Miseni illud ruisse, illud ardere.» Sic et Ald. satis bene : Cort. et quidam alii, *illud fuisse*. An utrumque scripsit Plinius? « Qui Miseni fuisse, illud ruisse, illud ardere, falso, sed credentibus nuntiabant. » At omnes Miseni fuerant, omnes paullo ante pariter inde egressi erant, ut non opus sit, aliquos *Miseni fuisse* dici. Si qui diutius morati ibi nunc demum veniebant, non hos magis falsi rumoris auctores fuisse credibile est, quam alios, qui, quæ non viderant, suspicabantur. *Illud* vero non ad Misenum refero, sed ita intelligo, ut vicarium sit substantivi, quod non nominatur : quale est apud nos, *das und das Haus*, apud Gallos, *tel et tel palais*. Liv. lib. I, cap. VII. « Si ego injuste impieque illos homines illasque res dedier nuntio populi R. mihi exposco. » Si hoc exemplum non placet, audi ipsum Plin. lib. I, ep. 9, « Ille me ad signandum testamentum, ille in advocationem, ille in consilium rogavit. » Idem Panegyr. cap. IV, « Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace : alium toga, sed non et arma honestarunt : reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit : ille quæsitam domi gloriam in publico, hic in publico partam domi perdidit. » Vide Schwarz. ad Tursell. de partic. c. CV, § 14, pag. 390. H. — Seneca epist. 93, init. « Quare ille in medio cursu raptus est? quare ille non rapitur? » S.

16. *Paullum reluxit.* Rom. *Paulum reluxit.* Deinde : «Tenebræ rursus, cinis multus et gravis. » H.

— *Operti alioqui*, etc. Rom. *Operti alioqui atque de cœlo oblisi pondere essemus.* H.

17. *Misero, magno tamen... solatio.* Sæpe admodum illo utitur Cicero, quum negat vel periculum amico instare, quod non sit commune omnibus, vel separatam a reliquis fortunam alicui expetendam. Vide verbi caussa primas aliquot libri sexti. Igitur Plinius hac se communi desperatione quasi obriguisse, non spe aliqua sustentasse, fatetur. G.

18. *In fumum nebulamve decessit.* Rom. *In fumum nebulamve discessit.* H. Præfero *discessit.* S. — *Mox dies*, etc. Rom. *Mox dies, sol etiam.* Nec *verus* nec *vere* legitur. H.

luridus tamen, qualis esse, quum deficit, solet. Occursabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, altoque
cinere, tanquam nive, obducta. Regressi Misenum, cu- 19
ratis utcunque corporibus, suspensam dubiamque noctem spe ac metu exegimus : metus prævalebat. Nam et tremor terræ perseverabat, et plerique lymphati terrificis
vaticinationibus et sua et aliena mala ludificabantur. No- 20
bis tamen ne tunc quidem, quamquam et expertis periculum, et exspectantibus, abeundi consilium, donec de avunculo nuntius. Hæc, nequaquam historia digna, non scripturus leges, et tibi, scilicet qui requisisti, imputabis, si digna ne epistola quidem videbuntur. Vale.

20. *Nobis tamen ne tunc quidem.* Sic et Rom. H. — *Quamquam et expertis*, etc. Rom. *Quanquam expertis periculum, et ea spectantibus.* H.

— *Hæc, nequaquam historia digna, non scripturus leges.* Gruterus hæc interpolata putat, legendumque brevius : « Hæc nequaquam historia digna : tibi imputabis, si digna neque epistola videbuntur. » G. — Nimia quidem hæc Gruteri brevitas est; sed acute is tamen sensit, locum non satis emendatum. Quum sensus pateat, exspectare possumus, dum ex aliquo Codice vel edito libro saniora proferantur E.

XXI.

Verginii Romani probitatem et doctrinam, præsertim in comœdia scribenda, laudat.

C. PLINIUS CANINIO * SUO S.

Sum ex iis, qui mirer antiquos : non tamen, ut quidam, temporum nostrorum ingenia despicio. Neque enim

XXI.* De *Caninio* v. ad I, ep. 3. Ed.

1. *Sum ex iis, qui mirer.* Hæc ferri non possunt. Leg. *Sum ex iis, qui mirantur.* Neglecta a librariis, id quod millies accidit, nota terminationis *ur* (vid. Drakenb. ad Liv. X, 10, 1), tumque extritis literis *ant*, quod proximum vocabulum iisdem inciperet, *mir* relictum imperitus homo explicare ita conatus est, ut Secundo solœcismum obtruderet. S.

— *Neque enim quasi*, etc. Rom.

quasi lassa et effœta natura, ut nihil jam laudabile pariat.
2 Atque adeo nuper audii Verginium Romanum paucis le-
gentem comœdiam, ad exemplar veteris comœdiæ scri-
ptam, tam bene, ut esse quandoque possit exemplar.
3 Nescio, an noris hominem, quamquam nosse debes. Est
enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varie-
4 tate monstrabilis. Scripsit mimiiambos tenuiter, argute,
venuste, atque in hoc genere eloquentissime. Nullum
est enim genus, quod absolutum non possit eloquentissi-
mum dici. Scripsit comœdias, Menandrum aliosque æta-
tis ejusdem æmulatus. Licet has inter Plautinas, Teren-
5 tianasque numeres. Nunc primum se in vetere comœdia,
sed non tanquam inciperet, ostendit. Non illi vis, non
granditas, non subtilitas, non amaritudo, non dulcedo,
non lepos defuit. Ornavit virtutes, insectatus est vitia,
6 fictis nominibus decenter, veris usus est apte. Circa me
tantum benignitate nimia modum excessit; nisi quod ta-
7 men poetis mentiri licet. In summa, extorquebo ei librum,
legendumque, immo ediscendum, mittam tibi. Neque
enim dubito futurum, ut non deponas, si semel sum-
pseris. Vale.

«Neque enim quasi lassa et effœta natura nihil tam [pro *jam*] laudabile parit.» Hoc rotundius est. H.

2. *Verginium Romanum*. Rom. *Virgilium Romanum*. Proxime, *ad exemplum veteris comœdiæ*: postea vero in fine *exemplar*. H.

4. *Scripsit mimiiam*. Sic et Rom. H. —*Nullum est enim*. Excusat, quod *mimiiambos*, genus versuum humile, senariolos, quibus mimi in theatro utuntur ad actiones hominum et vitas, præsertim qua ridiculæ sunt, exprimendas, *eloquentissime* scriptos dixerat. Scilicet *eloquentissimum* dici posse, quidquid in suo genere absolutum et perfectum est. G.

5. *Non tanquam inciperet*. Hæc adjicit, ne quis *primum* perverse interpretetur *recentem, rudem*, atque *tironem*; quum ipse tempus modo indicare velit, ante quod in hoc genere non elaborarit. G. —Rom. «In veteri comœdia, sed non tanquam incipiat.» H.

—*Decenter...apte*. Vide, quæ notamus de his adverbiis ad V, 19, 3. G.

6. *Nisi quod tamen poetis*. Rom. *Nisi tamen quod poetis*. H. —Noster ordo genuinus. Infra VIII, 17, 6: «Nam parvulum differt, patiaris adversa, an exspectes; nisi quod tamen est dolendi modus, non est timendi. Add. Panegyr. XCI, 7. S.

XXII.

Tironem, provinciam sortitum, exemplo Bruttiani, a familiari suo accusati, monet, ne cuiquam nimis fidat.

C. PLINIUS TIRONI SUO S.

Magna res acta est omnium, qui sunt provinciis præfuturi, magna omnium, qui se simpliciter credunt amicis.
Lustricus Bruttianus quum Montanum Atticinum, comi- 2
tem suum, in multis flagitiis deprehendisset, Cæsari scripsit. Atticinus flagitiis addidit, ut, quem deceperat, accusaret. Recepta cognitio est: fui in consilio: egit uterque pro se; egit autem carptim, et κατὰ κεφάλαια, quo genere
veritas statim ostenditur. Protulit Bruttianus testamentum 3
suum, quod Atticini manu scriptum esse dicebat. Hoc enim et arcana familiaritas, et querendi de eo, quem sic amas-
set, necessitas indicabatur. Enumeravit crimina fœda ma- 4
nifestaque. Ille, quum diluere non posset, ita regessit,

XXII. 1. *Magna res acta est.* Rom. *Magna res est acta.* H

2. *Bruttianum* putant intelligi epigrammatum scriptorem quem valde laudat Martial. IV, 23. Ed. — *Montanum Atticinum.* Rom. *Montanium Attacinium.* Scribe *Montanum Attacinum*: quod cognomen notum est. H.

— *Carptim, et*, etc. Rom. *Carptim et κατὰ κεφάλαιον, quo genere varietas.* H. — Κατὰ κεφάλαια. Sic dicta sunt rhetoribus præcipua orationis momenta aut argumenta, quibus caussa vel defensio niteretur. His nullus ornatus verborum, nullum artificium dicendi adjungitur, quibus judex moveri vel inclinari possit, sed omnia caussæ momenta nude et simpliciter ponuntur. Itaque recte Plinius addit, *eo genere veritatem statim ostendi.* Sic Plutarch. Tib. Gr. XVI, κεφάλαια δικαιολογίας commemorat: eodemque sensu apud Lucian. Prometh. pag. 69, ed. Schmieder. τὰ κεφάλαια opponuntur μακροῖς λόγοις et τῇ λόγων παρασκευῇ. Cf. quæ in Lex. technol. rhet gr. v. κεφάλαιον et παρασκευὴ copiosius diximus. E.

4. *Quum diluere*, etc. Rom. *Quum diluere non posset, ita se gessit.* Cur hoc Cortio minus placet, quam *recessit*? quod, etsi ex Mediceo, non

ut, dum defenditur, turpis, dum accusat, sceleratus pro-
baretur. Corrupto enim scribæ servo, interceperat com-
mentarios, intercideratque, ac per summum nefas ute-
5 batur adversus amicum crimine suo. Fecit pulcherrime
Cæsar. Non enim de Bruttiano, sed statim de Atticino
perrogavit. Damnatus et in insulam relegatus : Bruttiano
justissimum integritatis testimonium redditum, quem
6 quidem etiam constantiæ gloria secuta est. Nam defensus
expeditissime, accusavit vehementer; nec minus acer,
7 quam bonus et sincerus apparuit. Quod tibi scripsi, ut te
sortitum provinciam præmonerem, plurimum tibi credas,
nec cuiquam satis fidas : deinde scias, si quis forte te,
quod abominor, fallat, paratam ultionem : qua tamen ne
8 sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam ju-
cundum est vindicare, quam decipi miserum. Vale.

tamen a Plinio est. Non enim ex judicio *recedit*, qui *defenditur*, qui *accusat*, sed qui absolvitur damnaturve. H.

— *Interciderat*. Qui norit, quid sit apud rusticos *interradere*, *intervellere*, nempe, inter plura ejusdem generis eradere quædam vel evellere; idem etiam *intercidere* quid sibi velit, facile intelliget, nimirum de commentariis hinc inde aliquid excidere et quasi castrare, quod hic fecit Atticinus, tum ut scripto suo convinceret de quibusdam Bruttianum, tum ut probandi quædam facultatem illi adimeret. Sic utebatur adversus amicum crimine suo, hoc est, instrumentis, quæ produci non poterant, quin perfidia ipsius una proferretur. G.

5. *De Atticino perrogavit*. Sententias et suffragia omnium a primo ad ultimum rogavit, ut damnatus ante Atticinus jam neminem, nisi fortunas suas et scelus accusare posset. G. — Rom. *De Attacinio pronuntiavit*. H.

7. *Nec cuiquam satis fidas*. Non puto opus esse, ut *satis* hic dicamus idem esse quod *valde* vel *nimis* adeo : ne *fidas*, quantum *satis* est ad hoc, ut fallaris. G.

XXIII.

Caussæ defensionem, quam rogatus fuerat, ea lege promittit, ut Ruso adolescens, quem in forum producturus erat, secum ageret.

C. PLINIUS TRIARIO * SUO S.

Impense petis, ut agam caussam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioquin et famosam. Faciam, sed non gratis. *Quî fieri potest*, inquis, *ut non gratis tu?* potest. Exigam enim mercedem honestiorem gratuito patrocinio: peto, atque etiam paciscor, ut simul agat Cremutius Ruso. 2
Solitum hoc mihi, et jam in pluribus claris adolescentibus factitatum: nam mire concupisco bonos juvenes ostendere foro, adsignare famæ. Quod si cui, præstare Rusoni 3
meo debeo, vel propter natales ipsius, vel propter eximiam mei caritatem: quem magni æstimo in iisdem judiciis, ex iisdem etiam partibus, conspici, audiri. Obliga 4
me: obliga antequam dicat; nam quum dixerit, gratias ages. Spondeo, sollicitudini tuæ, spei meæ, magnitudini

XXIII.* *Triarii* hujus alibi in his epistolis mentio fit nulla. Ed. — Inscr. Rom. *Triario Trajano*, duobus ex uno nomine factis. H.

1. *Alioquin.* Vid. ad II, 15, 2. S.

— *Ut non gratis tu?* « Qui in caussis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis semper abstinueris. » V, 14, 8. G. — Rom. « Ut non gratis. Tu potes, exigam. » Ita et Ald. H.

2. *Cremutius Ruso.* Rom. *Cremutius Rufo.* H.

— *Solitum hoc mihi*, etc. Rom. *Solitum hoc mihi et in pluribus*, sine *jam.* H.

— *Adsignare famæ.* Admovere iis locis, unde famam probitatis et doctrinæ colligere possint. E.

3. *Rusoni meo.* Rom. *Rufoni meo.* H. — *Magni æstimo*, ut III, ep. 2, 5. *Ex iisdem partibus*, ut una mecum, etc. Ed. — *Ex iisdem etiam partibus.* Ut vel una accuset, vel una defendat, ubi favere illi, sublevare, laudare illum, testimonium ei perhibere liceat: quum, si a diversa parte agat, oppugnandus sit omnibus machinis pro fide patrocinii. G.

4. *Magnitudini caussæ suffecturum.* Rom. *Magnitudini caussæ effecturum*, male. H.

caussæ suffecturum. Est indolis optimæ, brevi productu-
5 rus alios, si interim provectus fuerit a nobis. Neque enim
cuiquam tam clarum statim ingenium est, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale.

XXIV.

Famam in factis conditionem facientium sequi, exemplo municipis feminæ, quæ marito dux et comes mortis fuerat, ostendit.

C. PLINIUS MACRO * SUO S.

Quam multum interest, quid a quo fiat! Eadem enim
facta claritate vel obscuritate facientium aut tolluntur
2 altissime, aut humillime deprimuntur. Navigabam per
Larium nostrum, quum senior amicus ostendit mihi villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet.
Ex hoc, inquit, *aliquando municeps nostra cum marito*
3 *se præcipitavit.* Caussam requisivi. *Maritus ex diutino*
morbo circa velanda corporis ulceribus putrescebat: uxor, ut inspiceret, exegit: neque enim quemquam fi-
4 *delius indicaturum, possetne sanari. Vidit, desperavit:*

XXIV.* De *Macro* dictum ad III, ep. 5. Ed.

1. *Quid a quo fiat.* Rom. *Quid a quoque fiat.* H.

2. *Larium nostrum.* Cui patria nostra, Comum, adjacet. G.

3. *Maritus . . . . minor est ipsa.* Gesnerus hæc pro narratione habuit senioris illius amici: mihi ipsius verba Plinii videntur, scribentis Macro quæ a suo municipe audiverat. S. — *Fidelius indicaturum.* Sic legendum ex Mediceo libro potius, quam *judicaturum*. In hac enim re non tam est, quod *judicium* corrumpat, quam quod retrahat aliquem a *fideli indicio*: Videt medicus, videt familiaris et judicat, sanari non posse ulcus: recte *judicat* Agrippa, curare non posse fistulam putrem Attici: sed tamen non *fideliter indicat*, quia mavult amico, Attico, vel ad horas aliquot vitam prorogare. In simillima caussa *quemquam*

hortata est, ut moreretur, comesque ipsa mortis, dux immo, et exemplum, et necessitas fuit. Nam se cum marito ligavit, abjecitque in lacum. Quod factum ne mihi 5
quidem, qui municeps, nisi proxime auditum est; non quia minus illo clarissimo Arriæ facto, sed quia minor est ipsa. Vale.

fidelius indicaturum negat uxor; quod eventus etiam comprobavit. G. — Rom. *Fidelius indicaturum : vidit, sanari desperavit, hortata ut moreretur, comesque ipsa mortis,* etc. H.

5. *Minor est ipsa.* Rom. *Minor ipsa.* H.—Verba *est ipsa* deleverunt Cort. et Bipont. e Medic. Ed.

XXV.

De Robusto, qui peregre profectus nusquam comparuerat, promittit se quæsiturum esse : ex simili autem exemplo timet, ne frustra sit. Facilitate se commendat hæc epistola. Ed.

C. PLINIUS HISPANO * SUO S.

Scribis, Robustum, splendidum equitem Romanum, cum Attilio Scauro, amico meo, Ocrĭcŭlum usque commune iter peregisse, deinde nusquam comparuisse : petis ut Scaurus veniat, nosque, si potest, in aliqua inquisitionis vestigia indŭcat. Veniet; vereor ne frustra. Suspi- 2
cor enim tale nescio quid Robusto accidisse, quale aliquando Metilio Crispo, municipi meo. Huic ego ordines 3

XXV.* De *Bebio Hispano* vid. ad I, 24. Ed. — Inscr. Rom. *Vipsano.* H.

1. *Cum Attilio Scauro* Rom. *Cum Atilio Scauro.* H. — *Ocriculum,* Umbriæ oppidum cis Apenninum. Ed.

2. *Veniet; vereor ne frustra.* Rom. *Veniat? Vereor ne frustra.* H.

— *Metilio Crispo.* Rom. *Mecilio Crispo.* H.

3. *Ordines.* Legitur etiam *ordinem,* quod ipsum quoque rectum esse, et non minus quam *ordines* militarem aliquem gradum notare, hic ostendit Cortius. Ad centurionatum, et primi præsertim pili, pertinere,

impetraveram, atque etiam proficiscenti quadraginta mil-
lia nummum ad instruendum se ornandumque donave-
ram; nec postea aut epistolas ejus, aut aliquem de exitu
4 nuntium accepi. Interceptusne sit a suis, an cum suis,
dubium : certe non ipse, non quisquam ex servis ejus ap-
paruit. Utinam ne in Robusto idem experiamur! Tamen
5 arcessamus Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi ado-
lescentis honestissimis precibus, qui pietate summa, mira
etiam sagacitate, patrem quærit. Dii faveant, ut sic in-
veniat ipsum, quemadmodum jam, cum quo fuisset, in-
venit! Vale.

alias observamus. G. — *Quadraginta millia nummum.* Sic et Rom. recte. H. — Satis pecuniæ ad instruendum ornandumque centurionem. Al. male *quadringenta millia nummum.* S.

4. *Interceptusne sit a suis.* Necatusne sit a servis suis. Tacitus Vit. Agric. cap. XLIII : « Augebat miserationem constans rumor, veneno interceptum. » S.

— *Utinam ne in Robusto.* Rom. *Utinam ne Robusto*, sine *in.* H.

5. *Qui pietate summa, mira etiam sagacitate.* Rom. *Qui pietate mira etiam sagacitate.* H. — Sic et alii, semel posito adjectivo, quod iterandum erat. Nimirum Mediceus : « qui pietate mira, etiam sagacitate : » quam lectionem Cortius et Gierigius adsciverunt. S.

XXVI.

Gratulatur Serviano generum.

C. PLINIUS SERVIANO * SUO S.

Gaudeo, et gratulor, quod Fusco Salinatori filiam tuam destinasti. Domus patricia; pater honestissimus; mater pari laude. Ipse est studiosus, literatus, etiam disertus : puer simplicitate, comitate juvenis, senex gravitate:

XXVI. * *Serviano* scripsit etiam III, ep. 17. Ed.

1. *Ipse est studiosus.* Sic et Rom. H. — Præstat Cortii *Ipse studiosus.* S. — *Senex gravitate.* Rom. *Gravitate senex.* H. — Præfero nostrum ordinem. S. — De *eloquentia* Fusci vid. supra ep. 11, 2. Ed.

neque enim amore decipior. Amo quidem effuse (ita of- 2
ficiis, ita reverentia meruit), judico tamen, et quidem tanto acrius, quanto magis amo: tibique, ut qui exploraverim, spondeo, habiturum te generum, quo melior fingi, ne voto quidem, potuit. Superest, ut avum te quam-
maturissime similium sui faciat. Quam felix tempus illud, 3
quo mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes, ex vestro sinu sumere, et quasi pari jure tenere continget! Vale.

2. *Judico tamen.* Rom. *Judicio tamen.* H. — *Tibique, ut qui exploraverim.* Rom. *Tibi quidem, ut qui exploraverim.* H.

3. *Maturissime similium sui faciat.* Rom. *Maturissime simillimum sui faciat,* quod ex *similium* factum facile quisque concedet. H.

XXVII.

Rogantem designatum consulem, quid in laudem principis adferret, docet exemplo suo, quid faciendum: addit et novam ex novis rebus gestis materiam.

C. PLINIUS SEVERO * SUO S.

Rogas, ut cogitem, quid designatus consul in honorem principis censeas. Facilis inventio, non facilis electio. Est enim ex virtutibus ejus larga materia. Scribam tamen,

XXVII. * De *Severo* vid. ad III, ep. 6. Ed.

1. *Censeas.* Tanquam primam sententiam dicas in Senatu. Designatus enim Consul primus rogatur sententiam: porro qui dicit sententiam, ille *censere* dicitur, cui verbo eo magis locus est, quia in tali sententia fere honor aliquis novus, statua, titulus, templum, triumphus, decernitur. Denique Plinianus Panegyricus non a designato consule, sed inito jam magistratu, auctoritate Senatus habitus est. G. — Monentur hæc contra Cellarium, qui de solenni gratiarum actione, qualis Plinianus Panegyricus est, hic cogitavit. S.

— *Scribam tamen.* Sic restituit ex Mediceo libro, cui alii adstipulan-

vel, quod malo, coram indicabo, si prius hæsitationem meam ostendero. Dubito, num idem tibi suadere, quod
2 mihi, debeam. Designatus ego consul, omni hac, etsi non adulatione, specie tamen adulationis, abstinui : non tanquam liber et constans, sed tanquam intelligens principis nostri : cujus videbam hanc esse præcipuam laudem,
3 si nihil quasi ex necessitate decernerem. Recordabar etiam plurimos honores pessimo cuique delatos; a quibus hic optimus separari non alio modo magis poterat, quam diversitate censendi : quod ipsum dissimulatione et silentio non præterii, ne forte non judicium illud meum, sed oblivio
4 videretur. Hoc tunc ego : sed non omnibus eadem placent, nec conveniunt quidem. Præterea, faciendi aliquid vel non faciendi vera ratio quum hominum ipsorum, tum
5 rerum etiam ac temporum conditione mutatur. Nam recentia opera maximi principis præbent facultatem nova,

tur, Cortius. Vulgo legebatur : « materia : tamen, quod malo quidem, indicabo. » G. — Etiam Rom. « Scribam tamen, vel, quod malo, coram indicabo. » H.

— *Dubito, num*, etc. Rom. *Non dubito idem tibi suadere, quod mihi debeam.* H.

2. *Ex necessitate decernerem.* Rom. *Ex necessitate decerneret.* H.

3. *Pessimis* Cæsaribus ingentes arcus, excessuri templorum fastigia tituli, menses etiam dicati sunt ob res levissimas. Ed. — *Separari non alio modo*, etc. Rom. *Seperari* [ita scriptum] *non alio magis poterat,* sine *modo.* H. — Plurimorum librorum auctoritate omisit *modo* Cortius, quem Gierigius secutus est. S. — *Silentio non præterii.* Hoc ita intelligo. Designatus consul Secundus interrogatus a consule Senatum habente, *quid censes, Secunde?* exordio tali usus est, uti diceret : « se studio abstinere hic a laudibus principis, et uti felicitate temporum, qua etiam de veris decoribus Imperatoris tacere liceat, etc. » G. — Rom. « Quod ipsum non dissimulatione et silentio præterii. » H. — Genuinus ordo libri Romani. S.

4. *Nec conveniunt.* Malim, *ne conveniunt :* prima vocis posterioris litera temere adhæsisse videtur præcedenti. G. — Dubito de necessitate mutationis. *Nec . . . . quidem* hic est *et ne . . . quidem.* S.

— *Faciendi aliquid*, etc. Rom. *Faciendi aliquid non faciendive.* H. — *Quum hominum ipsorum.* Rom. *Quum ipsorum hominum.* Deinde *conditio mutatur*, σολοικῶς. H.

5. Ad recentia opera referendum bellum Dacicum, quod Trajanus primum a. chr. 102, deinde redintegratum a. 106, feliciter confecit.

magna, vera censendi : quibus ex caussis, ut supra scripsi, dubito, an idem nunc tibi, quod tunc mihi, suadeam. Illud non dubito, debuisse me in parte consilii tui ponere, quod ipse fecissem. Vale.

Ed. — *Quibus ex caussis.* Rom. *Quibus ex causis.* Hoc novæ sententiæ initium, idque et Ald. voluit. H. — Post *censendi* plene distinguendum. S.

— *In parte consilii tui ponere, quod ipse fuissem.* Rom. *In partes consilii tui ponere, quid ipse fuissem.* H. — *Quod ipse fecissem.* Hic abrumpit, et ipsum consilium in illud tempus rejicit, quo coram suadere possit. Hinc confirmatur emendatio supra proposita, in verbis *coram indicabo.* G.

XXVIII.

Excusationem illius admittit; fructus quos miserat, moderandos in posterum, denuntiat.

C. PLINIUS PONTIO * SUO S.

Scio, quæ tibi caussa fuerit impedimento, quo minus præcurrere adventum meum in Campaniam posses : sed, quamquam absens, totus huc migrasti. Tantum mihi copiarum tam urbanarum quam rusticarum nomine tuo oblatum est, quas omnes improbe quidem, accepi tamen. Nam 2
me tui, ut ita facerem, rogabant; et verebar, ne et mihi et illis irascereris, si non fecissem. In posterum, nisi ad-

XXVIII. * De *Pontio* vid. ad V, ep. 15. Ed.

1. *Tam urbanarum quam rusticarum.* Sic et Rom. H. — Medic. *Qua urbanarum qua rusticarum.* Quod verum puto; recepitque Cortius cum Gierigio. Vid. Drakenb. ad Liv. II, 35, 4. S. — *Quas omnes,* etc. Rom. *Quas omnes improbe, accepi tamen,* ut et Ald. Infra ep. 29, 3 : « Ad hæc ego genera caussarum, ambitiose fortasse, addam tamen. » Lib. VII, ep. 30, 4 : « Quibus ex caussis precario studeo : studeo tamen. » Lib. IX, epist. 25, 3 : « Nunc me rerum actus modice, sed tamen distringit. » Fortasse scripsit : « improbe accepi, accepi tamen. » H.

hibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denuntiavi, si
3 rursus tam multa adtulissent, omnia relaturos. Dices, oportere me tuis rebus ut meis uti : etiam; sed perinde illis ac meis parco. Vale.

2. *Ego adhibebo*, etc. Rom. *Ego adhibebo: tuis denuntiavi.* H. — *Parco.* Frugalitatem Plinii plures epistolæ testantur. Ed.

XXIX.

Quadratum monet tum Thraseæ dicto, tum suo exemplo, quæ caussæ agendæ sint.

C. PLINIUS QUADRATO * SUO S.

Avidius Quietus, qui me unice dilexit, et, quo non minus gaudeo, probavit, ut multa alia Thraseæ (fuit enim familiaris) ita hoc sæpe referebat, præcipere solitum, suscipiendas esse caussas, aut amicorum, aut destitutas, aut
2 ad exemplum pertinentes. Cur amicorum? Non eget interpretatione. Cur destitutas? Quod in illis maxime et constantia agentis et humanitas cerneretur. Cur pertinentes

XXIX.* *Quadrato* IX, epist. 13, narrat quid in Helvidii caussa actum. Ed.

1. *Avidius Quietus* occurrit etiam IX, epist. 13, 15, ubi in Helvidii caussa censet in gratiam Arriæ et Fanniæ. Ed. — *Ut multa alia*, etc. Rom. «Ut multa alia (fuit enim Thraseæ familiaris) ita hoc sæpe.» H. — *Aut destitutas*, etc. Rom. *Aut destitutas ad exemplum pertinentes*, sine *aut*, quod vero necessarium est. H. — *Destitutas.* Periculosas et derelictas ab aliis propter difficultatem et alia incommoda. Ergo qui has nihilominus suscipit, *constantiam* simul et *humanitatem* ostendit, illam, quia nullum periculum, nullam molestiam metuit, hanc, quia putat amicos [non hos solum, sed omnino alios, S.] etiam cum invidiæ periculo, et commodorum jactura defendendos et adjuvandos esse. E. — *Ad exemplum pertinentes.* Hoc est, utiles lecturis vel audituris exempli instar. E. — Immo majus quiddam indicatur. Explicat mox ipse Plinius. S.

ad exemplum? Quia plurimum refert, bonum an malum
induceretur. Ad hæc ego genera caussarum, ambitiose 3
fortasse, addam tamen claras et illustres. Æquum enim
est agere non nunquam gloriæ et famæ, id est, suam caus-
sam. Hos terminos, quia me consuluisti, dignitati ac ve-
recundiæ tuæ statuo. Nec me præterit, usum et esse et 4
haberi optimum dicendi magistrum. Video etiam, multos
parvo ingenio, literis nullis, ut bene agerent, agendo con-
sequutos. Sed et illud, quod vel Pollionis, vel tanquam Pol- 5
lionis accepi, verissimum experior : *Commode agendo
factum est, ut sæpe agerem : sæpe agendo, ut minus
commode :* quia scilicet assiduitate nimia facilitas magis
quam facultas, nec fiducia, sed temeritas, paratur. Nec 6
vero Isocrati, quo minus haberetur summus orator, of-
fecit, quod infirmitate vocis, mollitie frontis, ne in pu-
blico diceret, impediebatur. Proinde multum lege, scribe,
meditare, ut possis, quum voles, dicere; dices, quum velle
debebis. Hoc fere temperamentum ipse servavi. Non nun- 7

2. *Quia plurimum refert.* Sic et Rom. Ald. *referet*, pro *referret*, quod merito revocatum est. H. — A Cortio, quem Gierigius jure sequitur. Miror, Gesnerum *refert* ferre potuisse. S. — *Bonum an malum induceretur.* Rom. *Bonum an malum diceretur*, corrupte. H.

3. *Æquum enim est.* Præstaret hic ordo : *Æquum est enim.* Mox *gloriæ*, *famæ*, genitivi sunt. S. — *Gloriæ et famæ*, etc. Rom. « Gloriæ et famæ idem dignitati ac verecundiæ tuæ statui. » Multa omissa sunt, quia, ut Cortius putat, in libris fuit : « id est [ex hoc factum *idem*] suam caussam. Hos terminos, quia me consuluisti, item dignitati ac verecundiæ tuæ statuo. » Ita apparet, quæ omissionis caussa fuerit. H.

4. *Usum et esse et haberi.* Rom. *usum esse et haberi.* H.

5. De *Pollione* vid. ad V, epist. 3, 5. Ed. — *Vel tanquam*, etc. Rom. *Vel tanquam Pollionis tanquam verissimum.* H. — *Facilitas magis*, etc. Rom. *Facilitas magis quam doctrina, nec fiducia.* H.

6. *Offecit, quod*, etc. Rom. *Effecit, quod infirmitate vocis, mollitia frontis.* H. — *Mollitie frontis.* Timiditate; quod in fronte hominis manifesta animi, præcipue pudoris vel impudentiæ indicia esse putantur. Cicero in Isocrate *pudorem* et *timiditatem ingenuam* dixit. E.

— *Dices quum velle debebis.* Rom. *Dices cum velle debebis.* H. — Cicer. Off. I, 1, *disces, quamdiu voles; tamdiu autem velle debebis*, etc. Ed.

quam necessitati, quæ pars rationis est, parui. Egi enim quasdam a senatu jussus, quæ tertio in numero fuerunt ex illa Thraseæ divisione, hoc est, ad exemplum perti-
8 nentes. Adfui Bæticis contra Bæbium Massam. Quæsitum est, an danda esset inquisitio : data est. Adfui rursus iisdem querentibus de Cæcilio Classico. Quæsitum est, an provinciales, ut socios ministrosque proconsulis, plecti
9 oporteret : pœnas luerunt. Accusavi Marium Priscum; qui lege repetundarum damnatus, utebatur clementia legis, cujus severitatem immanitate criminum excesserat :
10 relegatus est. Tuitus sum Julium Bassum, ut incustoditum nimis et incautum, ita minime malum : judicibus acce-
11 ptis in senatu remansit. Dixi proxime pro Vareno, postulante, ut sibi invicem vocare testes liceret : impetratum est. In posterum opto, ut ea potissimum jubeat, quæ me deceat vel sponte fecisse. Vale.

7. *Quæ tertio*, etc. Rom. « Quo tamen in numero fuerunt ex illa Thraseæ divisione, hoc est. » Cellariana lectio a Casaubono excogitata est. H. — Non debebat eam Gesnerus retinere. Unice verum, quod liber Romanus cum cæteris omnibus exhibet, *fuerunt* scil. aliquot. S.

— *Adfui Bæticis*. Vid. III, 4, 4, et VII, 33; de *Cæcilio Classico* III, 4, 2; de *Mario Prisco* II, 11; de *Julio Basso* IV, 9; *pro Vareno*, V, 20. G.

10. *Ut incustoditum*, etc. Rom. *Ut incustoditum et minus cautum*. H. — Vera hæc lectio videtur. S.

— *Invicem vocare testes*. Sic et Rom. H. — Præstat aliorum librorum *evocare*, quod verbum de hac re proprium. S.

— *Ut ea potissimum*, etc. Rom. *Ut potissimum jubeant, quod me deceat*. H.

XXX.

Prosoceri villæ durum et laboriosum hominem præficiendum esse suadet.

C. PLINIUS FABATO * SUO S.

DEBEMUS, me Hercule, natales tuos perinde ac nostros
celebrare, quum lætitia nostrorum ex tuis pendeat, cujus
diligentia et cura hic hilares, istic securi sumus. Villa 2
Camilliana, quam in Campania possides, est quidem ve-
tustate vexata; ea tamen, quæ sunt pretiosiora, aut inte-
gra manent, aut levissime læsa sunt. Attendimus ergo 3
ut quam saluberrime reficiantur. Ego videor habere mul-
tos amicos, sed hujus generis, cujus et tu quæris et res
exigit, prope neminem. Sunt enim omnes togati et ur- 4
bani: rusticorum autem prædiorum administratio poscit
durum aliquem et agrestem, cui nec labor ille gravis,

XXX.* De *Fabato* vid. ad IV, ep. 1. ED.

1. *Natales tuos. Dies* subaudiendos esse, tam manifestum est, ut mirer, Cortium de loco natali intelligere potuisse. S.

2. *Vexata*. Per quemdam εὐφημισμὸν jucunda et venusta metaphora *vexatam* dicit villam multis partibus caducam, et labantem ædificiorum ruinam minitantium vetustate. Ratio dicendi vere Pliniana, hoc est, venusto ingenio apta et digna. E. — Caducam et labantem villam ædificiaque ruinosa Secundus non dicit. *Villa vetustate vexata* h. l. nihil amplius quam cui anni aliquid detrimenti attulerunt. S. — *Ea tamen*, etc. Rom. *Et tamen quæ sunt pretiosiora*. H.

3. *Attendimus ergo*. Rom. *Attendemus ergo*. H. — Præfero hanc lectionem, quæ item aliorum librorum est. Refectio villæ futura erat, quum hæc Plinius scriberet. S.

— *Quam saluberrime*. Quam minimis impensis: quod fieri poterat, quia *pretiosiora*, id est, quorum refectio magnam erat pecuniam absumptura, vix aut ne vix quidem læsa erant. S.

— *Sed hujus generis, cujus et tu quæris*. Rom. *Sed ejus generis, cujus et tu quæris*. H.

5 nec cura sordida, nec tristis solitudo videatur. Tu de Rufo honestissime cogitas: fuit enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi præstare possit, ignoro; velle plurimum, credo. Vale.

5. *Quid tamen nobis ibi.* Sic et Rom. Postremo, *velle plurimum, credo,* quod minus absonum est, quam Cortio videtur. Credebat id Fabato. H. — Cortius edidit: *Velle plurimum, scio.* S.

XXXI.

Quid Centum Cellis in secessu principis peractum sit egregie, enarrat, simulque loci situm et munitionem describit.

C. PLINIUS CORNELIANO * SUO S.

Evocatus in consilium a Cæsare nostro ad Centum Cellas
2 (hoc loco nomen) longe maximam cepi voluptatem. Quid enim jucundius, quam principis justitiam, gravitatem, comitatem in secessu quoque, ubi hæc maxime recluduntur, inspicere? Fuerunt variæ cognitiones, et quæ virtutes
3 judicis per plures species experirentur. Dixit caussam Claudius Ariston, princeps Ephesiorum, homo munificus, et innoxie popularis: inde invidia, et ab dissimilli-

XXXI. * Ad *Cornelianum* non nisi hæc una epistola data exstat, nec alibi Noster ejus mentionem facit. Ed.

1. *Hoc loco nomen.* Forte illo tempore *Centum Cellarum* nomen demum accepit: alioqui supervacua, et glossæ similia mihi viderentur tria ista verba. *Cività vecchia* eo loco hodie esse, docent Geographi. Vid. viri docti ad Rutilii itin. I, 237. G.

2. *Ubi hæc maxime recluduntur.* Magis enim in secessu, quam in hominum frequentia apparet, num quis vere sit justus, gravis, comis, an justitiam, gravitatem, comitatem simulet. S.

3. *Claudius Ariston.* Sic et Rom. Postea, *innoxiæ popularitatis.* H. — *Innoxie popularis.* Sic ex libris Cortius: sed nec damnaverim alterum, *innoxiæ popularitatis.* G. — *Ab dissimillimis.* Id est, pessimis, ut ipse erat optimus. Liceat enim nobis re-

mis delator immissus : itaque absolutus vindicatusque est.
Sequenti die audita est Galitta, adulterii rea. Nupta hæc 4
tribuno militum, honores petituro, et suam et mariti di-
gnitatem centurionis amore maculaverat : maritus legato
consulari, ille Cæsari scripserat. Cæsar, excussis proba- 5
tionibus, centurionem exauctoravit, atque etiam relega-
vit. Supererat crimini, quod nisi duorum esse non pote-
rat, reliqua pars ultionis : sed maritum, non sine aliqua
reprehensione patientiæ, amor uxoris retardabat; quam
quidem, etiam post delatum adulterium, domi habuerat,
quasi contentus æmulum removisse. Admonitus, ut pera- 6
geret accusationem, peregit invitus. Sed illam damnari,
etiam invito accusatore, necesse erat : damnata, et Juliæ
legis pœnis relicta est. Cæsar et nomen centurionis, et
commemorationem disciplinæ militaris sententiæ adjecit,
ne omnes ejusmodi caussas revocare ad se videretur. Tertio 7

tinere vulgatam ab Aldo aliisque lectionem. Cortius ex libris antiquis «et dissimillimis dissimilis delator immissus.» Si omnino bis ponere juvat adjectivum, malim : «ab dissimillimis dissimilis delator immissus :» vel ita, «ab dissimillimis his similis delator immissus.» Potest etiam sic dedisse Secundus, «et dissimillimus delator immissus.» G. — Rom. «Et a dissimilibus.» H.

4. *Galitta adulterii rea.* Rom. *Galicta adulterii rea.* H.

— *Legato consulari.* Qui ex consulatu legionibus omnibus præest, ut distinguatur ab singularum legatis prætoriis. Jam laudavit Cellarius Lipsium de mil. Rom. II, 11, qui ex Dione lib. LII, et LIII, explicat. G.

5. *Exauctoravit*, ignominiæ caussa ab exercitu removit, unde infamia. Ed.

— *Crimini.* Adulterio, quod necessario inter duas personas erat, «reliqua pars ultionis supererat,» scil. ut et Galitta puniretur. E. — *Reprehensione patientiæ.* Merito enim patientia mariti adversus uxorem adulterii ream suspecta erat. Forte lenonem ipsum maritum putabant. E.

6. *Juliæ legis pœnis.* De quibus multum disputatum est antequam integræ ederentur Paulli sententiæ receptæ, in quibus II, 26, 12, ista habentur : «Adulterii convictas mulieres dimidia parte dotis, et tertia parte bonorum, ac relegatione in insulam, placuit coerceri.» G. — Rom. «Et legis Juliæ pœnis relicta est.» H.

— *Ne omnes ejusmodi caussas.* Si jure Principis id fecisset. Scilicet Augusti exemplum secutus rem militarem sibi vindicavit in solidum : reliquarum rerum nomen certe et usum Senatui reliquit. G. — Disertius Buchnerus : «Tuendæ discipli-

die inducta cognitio est, multis sermonibus et vario ru-
more jactata, de Julii Tironis codicillis, quos ex parte
8 veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. Substitue-
bantur crimini Sempronius Senecio, eques Romanus, et
Eurythmus, Cæsaris libertus et procurator. Heredes, quum
Cæsar esset in Dacia, communiter epistola scripta, petie-
9 rant, ut susciperet cognitionem: susceperat. Reversus diem
dixerat: et, quum ex heredibus quidam, quasi reverentia
Eurythmi, remitterent accusationem, pulcherrime dixerat,
Nec ille Polycletus est, nec ego Nero. Indulserat tamen
petentibus dilationem; cujus tempore exacto, consederat
10 auditurus. A parte heredum intraverunt duo: omnino po-

næ militaris propria Imperatoris cura est: quæ quum centurionis adulterio violata esset, ejus cognitio ad Trajanum pertinebat. Hoc itaque in sententia, quam pronuntiarat, allegaverat Trajanus: ne omnes in universum hujusmodi caussas [id est adulteria] suæ cognitionis facere videretur.» S.

7. *Rumore jactata*, etc. Rom. *Rumore jactata Julii Tyronis codicillis*. H. — Nostrum Casaubonus excogitavit: nec displicet. Susceperat Trajanus cognitionem, quum in Dacia esset. Notissima igitur erat priusquam induceretur: quumque de caussa varius rumor esset, poterat utique multis sermonibus jactari. S.

8. *Substituebantur crimini Sempr.* etc. Substituebantur, in crimen vocabantur: sic Celsus l. XXX, π, de oper. libert. (38, 1): «Et fere ea mens est personam arbitrio substituentium, ut, quia sperent eum recte arbitraturum, id faciant, etc.» Et Ulpianus l. II, π, de admin. rer. ad civit. (50, 8), §. 11: «Quum posterior locatio solidæ præstationi rei publicæ eam substituerit.» Quo utroque loco *substituere* haud dubie est *subjicere*. G.

9. *Diem dixerat*. Sic et Rom. H. — Al. *Diem dederat*, quod quum Cortio et Gierigio verum puto. S.— *Quasi reverentia*, etc. Rom. *Quasi reverentia, Eurythmo mitterent accusationem*. H. — Legendum ut alii habent: «quasi reverentia Eurythmi, omitterent accusationem.» S. — *Polycletus*. Potentissimus Neronis libertus, de quo laudavit Cellarius Tac. Annal. XIV, 39; Hist. I, 37, ac II, 95. De moderatione Trajani circa libertos suos noster Paneg. c. 88. G. — Sensus ergo sententiæ Trajani hic est: non ego sum alter Nero, qui libertis suis, ut Polycleto, quidquid ipsis libuisset, et quascunque rapinas, nimis negligenter permitteret. E.— Rom. «Nec ille Polyphagus est, nec ego Nero.» H.

10. *A parte heredum intrav.*, etc. Interpungendum puto: «A parte heredum intraverunt duo omnino: postularunt, etc.» Notus usus adverbii *omnino* numeralibus juncti. Cæsar de B. G. IV, 38: «Eo duæ omnino civitates ex Britannia obsi-

stularunt, ut omnes heredes agere cogerentur, quum detulissent omnes, aut sibi quoque desistere permitteretur. 11
Loquutus est Cæsar summa gravitate, summa moderatione: quumque advocatus Senecionis et Eurythmi dixisset, suspicionibus relinqui reos, nisi audirentur; *Non curo*, inquit, *an isti suspicionibus relinquantur : ego relinquor*.
Dein, conversus ad nos : Ἐπίστασθε, *quid facere debea-* 12
mus? Isti enim queri volunt, quod sibi licuerit non accusare. Tum ex consilii sententia jussit denuntiari heredibus omnibus, aut agerent, aut singuli approbarent caussas non agendi, alioqui se vel de calumnia pronuntiaturum. Vi- 13
des, quam honesti, quam severi dies : quos jucundissimæ remissiones sequebantur. Adhibebamur quotidie cœnæ : erat modica, si principem cogitares. Interdum ἀκροάματα audiebamus : interdum jucundissimis sermonibus nox du-

des miserunt : reliquæ neglexerunt.» Cicero de Fin. V, 8, in. «junctæ autem et duplices expositiones summi boni tres omnino fuerunt : nec vero plures..........esse potuerunt.» S.

12. Ἐπίστασθε, *quid facere debeamus*. Rom. Ἐνιστήσατε *quid facere debeamus*. H. — Abusus linguæ Græcæ in judice coram consilio vix ferendus, quantumvis Romani in sermonibus epistolisque Græca frequentarint. Quis nostrum ferret judicem consiliarios sic alloquentem : *Savez-vous, was wir zu thun haben?* S.

— *Quod sibi licuerit non accusare*. Acute. Licuerat accusatoribus non accusare, ab initio : nunc postquam detulerunt nomina, non licet. Si queruntur ergo, se ad accusandum cogi, re ipsa hoc queruntur, quod male sua libertate usi fuerint. Si tamen nimis argutum hoc videatur, geminemus negandi adverbium, hoc modo : «quod sibi non licuerit non accusare :» ita plane difficultatem non habebit. Jam enim «non licet ipsis non accusare,» hoc est, revocare accusationem, ne Principi eam condonasse videantur. G. — Nisi Plinius scripsit : «quod sibi non licuerit accusare.» S.

— *Tum ex consilii*, etc. Rom. «Tum ex consulis sententia jussit denuntiari heredibus omnibus, aut agerent, aut singuli probarent.» H.

13. *Jucundissimæ remissiones*. Rom. *Jucundissime remissiones*. H.

— *Si principem cogitares*. Rom. *Si principem cogites*. H.

— Ἀκροάματα. Usu hic Latinis solenni : alio Græci fere usurpant, qui tamen etiam de hominibus dicunt. Locis ab H. Stephano Thes. L. Gr. I. col. 295. B. collectis add. Diodor. Sicul. Exc. de Virt. et Vit. p. 583. Wessel. περιῄει πάντα τὸν πότον, προπόσεις λαμβάνων ὀρθὸς, καὶ τοῖς ἀκροάμασι προσπαίζων. S.—*Noctem ducere*, formula poetica. Ed.

14 cebatur. Summo die abeuntibus nobis (quam diligens in
Cæsare humanitas!) xenia sunt missa. Sed mihi, ut gra-
vitas cognitionum, consilii honor, suavitas simplicitasque
15 convictus, ita locus ipse perjucundus fuit. Villa pulcher-
rima cingitur viridissimis agris : imminet litori, cujus in
sinu fit quum maxime portus. Hujus sinistrum brachium
16 firmissimo opere munitum est; dextrum elaboratur. In
ore portus insula adsurgit, quæ illatum vento mare ob-
jacens frangat, tutumque ab utroque latere decursum na-
vibus præstet. Adsurgit autem arte visenda. Ingentia saxa
latissima navis provehit : [contra,] hæc alia super alia de-
jecta ipso pondere manent, ac sensim quodam velut ag-
17 gere construuntur. Eminet jam et apparet saxeum dor-
sum : impactosque fluctus in immensum elidit et tollit.

14. *Summo die....diligens.* Rom. *Summo vesperi abeuntibus nobis, quam diligens.* H. — *Vesperi* profectum a glossatore, qui *summo die* interpretari vellet. S.

15. *Fit quum maxime portus.* Lectio a Cortio restituta e libris. Vulgo, « cujus in sinu quam maximus portus velut amphitheatrum. » Ultima verba glossam putat ex Rutilii itin. I, 239, ubi de hoc portu, *Molibus*, inquit, *æthereum concluditur amphitheatrum :* reliquam mutationem ortam ex ignorato usu τῆς *quum maxime,* quem docet index noster, et hic stabiliunt, quæ proxime sequuntur, unde intelligimus nimirum *eo ipso tempore*, hoc est *quum maxime*, elaboratum esse in portu. G. — Rom. « Cujus in sinu portus velut amphitheatrum. » H.

16. *In ore portus insula adsurgit.* Rom. *In ore insula assurgit.* H.

— [*Contra*], *hæc.* Vix dubito, corruptum esse illud *contra :* certe mihi ignorabile est : et quum sine illo sententia mihi videatur planior, interim uncis coercere ausus sum, dum, quid illo faciamus, decernatur. Non multum juvat Cortius, quum observat, aut *contra* portum *provehi*, aut *contra* eum *dejici* saxa : neutrum enim a me intelligi fateor, certe, quid opus sit ea propositione, non comminiscor. In mentem veniebat sic legere *quadra* id est quadrata *hæc* saxa *alia super alia*, etc. Cui compendia et notæ librariorum non ignota sunt, ille dabit nobis, potuisse *quadra* in *contra* mutari, vocem insolentiorem, bonam tamen, in notiorem. Quin *saxa quadrata* huic rei sint aptissima, quæ facilius sibi applicentur, moveantur difficilius, dubitari nulla ratione potest. G.—Ego aliquando sic conjiciebam : *pondera hæc alia super*, etc. Saltem hoc res et sensus patitur, et hoc ipsum *pondera....ipso pondere* suo *manent*, quod aliquid ex lusu quodam acuminis habet, Plinianum mihi esse videbatur. E.

Vastus illic fragor, canumque circa mare. Saxis deinde pilæ adjiciuntur, quæ procedenti tempore enatam insulam imitentur. Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime salutaris. Nam per longissimum spatium litus importuosum hoc receptaculo utetur. Vale.

17. *Saxis pilæ adjiciuntur.* Id est, structuræ, in lateribus molis ex cæmentis, calce, et pulvere Puteolano. quas disertissime describit Vitr. V. 12. Quum enim illa ex pulvere Puteolano structura hoc habeat, ut in aqua magis magisque indurescat, moles ejusmodi paullatim in saxosæ insulæ naturam mutabitur. G. — Conf. Virg. Æn. IX, 710, sqq. « Qualis in Euboico Baiarum litore quondam Saxea pila cadit; magnis quam molibus ante Constructam ponto jaciunt. » S.

— *Nomen auctoris.* Trajani portus aliquamdiu dictus est, sed *Centum Cellarum* nomen mox rediisse, vel Rutilii loco citato constat. Accidit hic Trajano, quod sæpe aliis, ut desideratam gloriam posteri invideant qui propter frequentes ipsius in muris publicorum operum titulos *herba parietaria* a Constantino M. dictus sit, teste Aur. Vict. Epit. XLI, 13. Add. Ammian. Marcell. XXVII, 3, pag. 523. G. — Rom. « Hic portus habet etiam nomen auctoris, eritque maxime salutaris. » H. — Bene Cortius ex libris suis: « Habebit hic portus et jam habet nomen auctoris. » Idem in editione sua recepit Gierigius. S.

XXXII.

Nubenti Quintiliani filiæ dono offert L millia nummum. Exiguum ei munusculum videbatur, sed et mediocritatem ejus ita excusat, ut Quintilianum laudet. Ed.

C. PLINIUS QUINTILIANO SUO S.

Quamvis et ipse sis continentissimus, et filiam tuam ita institueris, ut decebat filiam tuam, Tutilii neptem; quum tamen sit nuptura honestissimo viro, Nonio Celeri,

XXXII. 1. *Ut decebat . . . . neptem.* Sic et Rom. H. — Alter verborum ordo e libro Medicco enotatus, « ut decebat tuam filiam, Tutilii neptem, » oppositionem juvat, ideoque præferendus videtur. S. — *Nonium Celerem* eumdem esse putant quem Martial. VII, epig. 51, ait

cui ratio civilium officiorum necessitatem quamdam nitoris imponit; debet, secundum conditiones mariti, veste, comitatu (quibus non quidem augetur dignitas, ornatur
2 tamen) instrui. Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio. Itaque partem oneris tui mihi vindico, et tanquam parens alter puellæ nostræ confero quinquaginta millia nummum : plus collaturus, nisi a verecundia tua sola mediocritate munusculi impetrari posse confiderem, ne recusares. Vale.

Celtiberiæ præsidem fuisse. Ed. — *Secundum conditiones*, etc. Rom. « Secundum conditiones mariti veste, comitatu augeri, quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen et instruitur. » H. — Placet hæc lectio, quæ item aliorum librorum est. Præterea cum Cortio et Gierigio scribendum, libris præeuntibus, *conditionem*. Pluralem hoc sensu vix reperias. S.

2. *Modicum facultatibus*. Non pro rhetore : nam sic dives erat Fabius. Vid. Juven. VII, 188, sq. Verum pro genero, viro splendido, et forte Hispaniæ Præside, quod conjiciunt viri docti eum esse, de quo Martialis VII, 51. Vid. Præf. Quintil. § 9, 11. G. Add. Gesner. ad Quintil. l. l.

— *Partem oneris tui mihi vindico*. Rom. *partem oneris tui vindico mihi*. H. — *Alter* exciderat in edit. Gesneriana, negligentia, puto, operarum. Itaque addidi. S. — *Impetrari posse confiderem*. Rom. *Impetrare posse confiderem*. H. Verum hoc videtur. Mutatum, ni fallor, quod pronominis ellipsis offenderet. Sed hæc nihil habet duri aut insoliti : quanquam librariis fere adeo displicuit, ut nunc pronomen infercirent, nunc, ut hoc loco, passivum pro activo scriberent. S.

XXXIII.

Triumphat oratione sua pro Accia apud centumviros habita, cujus artes detegit. Animus lætitiæ sensu commotissimus cum impetu effunditur. Ed.

C. PLINIUS ROMANO * SUO S.

Tollite *cuncta, inquit, cœptosque auferte labores.* Seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferri jube, et accipe orationem meam, ut illi arma, divinam. Num superbius potui? Revera, ut inter meas, pulchram : nam mihi satis est certare mecum. Est hæc pro Accia Variola, 2
et dignitate personæ, et exempli raritate, et judicii magnitudine insignis. Nam femina splendide nata, nupta prætorio viro, exheredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quam ille novercam ei, amore captus, in-

XXXIII. * *Romano*, vel *Voconio* Romano, cui et panegyricum misit emendandum III, ep. 13; vel *Romano* Firmo, quem ipse I, ep. 19, nobis notum fecit; de illo vid. ad I, ep. 5. Uterque fuit contubernalis Plinii. Ed.

1. *Tollite cuncta.* Verba Vulcani Æn. VIII, 439, quibus cæteris sepositis arma Æneæ parare jubet suos Cyclopas. G. — *Cœptosque auferte labores.* Ita et liber Rom. H. — Et qui non? Videtur Heusingerus respexisse ad varietatem lectionis in codicibus Virgilianis repertam. S.

— *Seu scribis*, etc. « Seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferri jube, et accipe orationem meam, ut illi arma, divinam (num superbius potui?) re vera, ut inter meas pulchram. » Ita, meo quidem judicio, interpungendum est, servandumque *ut illi arma*, quod Cortius mutavit. H. — Mutavit item Gierigius, cum Cortio scribens *ut illa arma*. Perperam. Romanus Cyclopibus, lectio orationis fabricationi armorum comparatur. *Accipe orationem meam*, scil. legendam, *ut illi arma*, scil. fabricanda. S.

— *Ut inter meas.* Hæc verba plane corrigunt, et ad modestiam revocant, si quid præcedens jocus habere arrogantiæ videbatur. Habent enim eam vim : « quatenus inter meas pulchra esse potest oratio, » vel, « modo possit meum quidquam pulchrum vocari. » G.

2. *Intra undecim dies*, etc. Rom. *intra XI dies quasi ille novercam ei captus induxerat.* Omissum *amore*. H. — *Novercam ei...induxerat.* Sic

3 duxerat, quadruplici judicio bona paterna repetebat. Sedebant judices centum et octoginta : tot enim quatuor consiliis conscribuntur : ingens utrinque advocatio, et numerosa subsellia : præterea densa circumstantium co-
4 rona latissimum judicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, stipatum tribunal, atque etiam ex superiore basilicæ parte, qua feminæ, qua viri, et audiendi, quod erat difficile, et, quod facile, visendi studio imminebant. Magna exspectatio patrum, magna filiarum, magna etiam no-
5 vercarum. Sequutus est varius eventus. Nam duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus. Notabilis prorsus res et mira : eadem in caussa, iisdem judicibus, iisdem advocatis, eodem tempore tanta diversitas accidit casu quidem,
6 sed non ut casus videretur. Victa est noverca : ipsa heres

Græci, μητρυιὰν τοῖς τέκνοις ἐπάγεσθαι, ἐπεισάγεσθαι. Vid. Wessel. ad Diod. Sic. T. I. p. 485 sq. S. — *Quadruplici judicio.* Centumvirali. Vid. supra I, 5, 4; et I, 18, 3; Add. Quintil. XII, 5, 6. G.

3. *Conscribuntur. Colliguntur* Cort. *discribuntur* Schreiterus in sacramentor. antiquitatibus pag. 21. G. — Rom. « Quatuor consiliis colliguntur : ingens utrinque advocatorum : numerosa subsellia præstantium corona. » H.—*Densa...ambibat.* Si quis tiro non satis sciat, quid sit in elocutione τὸ περίεργον vel περιττὸν, ex ingenii ubertate nasci solitum, a quo Plinius, quamvis alioqui ætatem suam moderatione superans, tamen non semper sibi cavere potuit, is ex hoc loco cognoscat, in quo singula verba notionem *ambitus* vel *magnitudinis* quasi inculcant lectoribus. E.

4. *Basilicæ* nempe Juliæ. v. V, ep. 21. ED.— *Et audiendi,* etc. Rom. «*Et audiendi, quod difficile, et visendi studio imminebant.* Desunt *quod facile.* H. — *Erat* ante *difficile* in plurimis libris, etiam in Brummerianis, deest, expunxitque Cortius. Nec ego desidero. S.

— *Magna etiam novercarum.* Rom. *Magna novercarum,* sine *etiam.* H.

5. *Notabilis prorsus res.* Ita et Rom. In Ald. *res* omissa est. H. — *Eodem tempore tanta diversitas accidit casu quidem* etc. Rom. « Eodem tempore tanta diversitas. Adcidit casu, quod non casus videtur. » An ergo ita legendum? «Notabilis prorsus et mira, eadem in caussa, iisdem judicibus, iisdem advocatis, eodem tempore, diversitas. Accidit casu quod victa est noverca, ipsa heres ex parte sexta ; victus Suberinus. » Ex glossa accessit *res,* postquam prisca interpunctio perturbata est, ideoque eam vocem Aldus exclusit : ex eadem glossa illa quoque adjecta sunt *non casus videtur,* quod in margine aliquis adscripserat, posteaque varie mutarunt librarii. H.

ex parte sexta. Victus Suberinus; qui exheredatus a patre singulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non ausus sui petere. Hæc tibi exposui, primum, ut ex epistola 7
scires, quæ ex oratione non poteras : deinde, (nam detegam artes) ut orationem libentius legeres, si non legere tibi, sed interesse judicio videreris: quam, sit licet magna, non despero gratiam brevissime impetraturam. Nam et co- 8
pia rerum, et arguta divisione, et narratiunculis pluribus, et eloquendi varietate, renovatur. Sunt multa (non auderem nisi tibi dicere) elata, multa pugnantia, multa subtilia. Intervenit enim acribus illis et erectis frequens necessi- 9
tas computandi, ac pæne calculos tabulamque poscendi, ut repente in privati judicii formam centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi, dedimus iræ, dedimus 10
dolori; et in amplissima caussa, quasi magno mari, pluribus ventis sumus vecti. In summa, solent quidam ex con- 11
tubernalibus nostris existimare hanc orationem (iterum

6. *Suberinus.* Hic videtur fuisse privignus octogenarii senis, filius mulieris, quam ille novercam Acciæ Variolæ filiæ suæ induxit, qui jam pro sua matre ageret. G.

8. *Pugnantia.* Interpretantur acria, vehementia, contentiosa, fortia : quod firmant libri, in quibus legitur *pugnacia.* Sed mihi videbantur *pugnantia* hic intelligi illud genus acuminum, quæ ex contrariis constant, *enthymemata* vocant rhetores. Vid. Quintil. V, 10, 2; it. VIII, 5, 9. G. — *Elata.....subtilia.* His nempe illam *eloquendi varietatem* præstitit. *Elata* et *pugnantia*, quæ mox acria et erecta dicit, habent vim, acrimoniam, et vehementiam dicendi oratoriam, et quemdam spiritum. Huc illa pertinent : *dedimus vela indignationi, iræ, dolori,* etc. *Subtilia* autem sunt, exilia, tenuia, quæ sunt de rebus vulgaribus, nec oratorium ornatum, nec vehementiam in dicendo admittunt; quo pertinet illa, quam commemorat : « necessitas computandi, ac pæne calculos tabulamque poscendi. » Plura dedimus de hoc subtilitatis sensu et usu in Lexico technol. rhet. lat. p. 385. E.

9. *Intervenit enim*, etc. Rom. *Intervenit acribus* sine *enim*, quod nemo desiderabit. H. — *Tabula* illa qua computantes utuntur, peculiarem formam habuisse videtur, quæ adjuvaret calculandi laborem. ED. — *In privati judicii.* Quo v. g. paterfamilias cum villico rationes putat : nam alio intellectu centumviralia judicia sunt privata, hoc est, de re privata et familiari, et a publicis differunt. G.

10. *Vecti.* Rom. *Evecti.* H.

dicam) præcipuam, ut inter meas, ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος esse. An vere, tu facillime judicabis, quia tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. Vale.

11. Ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος. Qua Ctesiphontem, et decretam sibi ab illo coronam defendit, quam, quod regina orationum Demosthenis judicaretur, una cum accusatione Æschinis Latine transtulerat Cicero. Vid. supra lib. I, epist. 2, 1. G. — Romanus MS. *Iterum dicam ut inter meas*, ὑπὲρ Κτησιφῶντος *esse*. Cum manuscriptis Romanis hic consentit optime. Vulgata lectio interpolata est. H.

XXXIV.

Maximi munus gladiatorium in funere uxoris commendat: dolet autem pantheras tardius advenisse.

C. PLINIUS MAXIMO * SUO S.

Recte fecisti, quod gladiatorium munus Veronensibus nostris promisisti; a quibus olim amaris, suspiceris, ornaris. Inde etiam uxorem carissimam tibi et probatissimam habuisti; cujus memoriæ aut opus aliquod, aut spectaculum, atque hoc potissimum, quod maxime funeri, debebatur.
2 Præterea, tanto consensu rogabaris, ut negare non

XXXV. * De *Maximo* vid. ad II, ep. 14. Ed. — Inscr. Rom. MAXIMO APHRICANO. H.

1. *Recte fecisti*, etc. Rom. *Recte fecisti, qui gladiatorum munus*. H. — *Veronensibus nostris*. Sicut I, 16, 5. *Catullum suum* vocat, tum propter Comi patriæ suæ viciniam, tum quod avunculus, Plinius major, Veronensis esset. G. — Immo *nostris* est, quibuscum nobis necessitudo intercedit. Plinius quidem major an Veronensis fuerit, ambigunt. Sunt qui pro Novocomensi habeant. S. — *Aut opus aliquod*. Monumentum sepulchri, templum, quo servatur memoria: ab opere diversum *spectaculum*, ludi cujuscunque generis; *potissimum* vero *hoc* debebatur, quia *debebatur funeri;* in funeribus autem ludos fuisse editos, vel ex Terentianis didascaliis satis constat. G. — Rom. « Cujus memoriæ a te opus aliquod, maxime funebre,

constans, sed durum videretur. Illud quoque egregium, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fuisti. Nam per hæc etiam magnus animus ostenditur. Vellem Africanæ, 3
quas coemeras plurimas, ad præfinitum diem occurrissent; sed licet cessaverint illæ, tempestate detentæ, tu tamen meruisti, ut acceptum tibi fieret, quod quo minus exhiberes, non per te stetit. Vale.

debeatur [pro *debebatur*]. Præterea tanto consensu. » Ex vulgata hæc ita supplere licet : « cujus memoriæ a te opus aliquod, aut spectaculum, maxime funebre, debebatur. » H.

2. *Non constans.* Videtur enim alioqui constantis viri esse, negare populo crudelem adeo voluptatem, in qua nihil sit, quod delectare virum sapientem possit. Vide sapientissimam Ciceronis ad Marium epistolam fam. VII, 1. G.

— *Illud quoque egregium.* Rom. *Illud quoque egregie*, ut in scriptis est. H. — Recepit Cortius : item Gierigius. Bene. Nostrum a glossatoris manu profectum. S. — *Liberalis in edendo.* Ut Panegyr. XXXIII, 2. « Quam deinde in edendo liberalitatem... exhibuit, etc. » G.

—*Magnus animus ostenditur.* Rom. *Animus magnus ostenditur.* H.

3. *Africanæ.* Pantheræ, ex Africa advectæ ad spectaculum : vid. Plinium H. N. VIII, 18. E. — Conf. Ciceronis epistolam ad Cœlium II, 11. Livium XLIV, 18, 8. « Et jam magnificentia crescente notatum est, ludis circensibus P. Cornelii Scipionis Nasicæ et P. Lentuli ædilium curulium, sexaginta tres Africanas, et quadraginta ursos et elephantos lusisse. » Ubi vid. interpr. S.

— *Ad præfinitum diem occurrissent.* Rom. *Ad præfinitum diem accurrissent.* H.

LIBER SEPTIMUS.

I.

Ægrotantem hortatur, ut valetudinem patienter ferat, suoque exemplo docet medicis obtemperare.

C. PLINIUS RESTITUTO SUO S.

TERRET me hæc tua pertinax valetudo, et quamquam te temperantissimum noverim, vereor tamen, ne quid illi etiam in mores tuos liceat. Proinde moneo, patienter resi-
2 stas : hoc laudabile, hoc salutare. Admittit humana natura, quod suadeo. Ipse certe sic agere sanus cum meis soleo:
3 «Spero quidem, si forte in adversam valetudinem incidero, nihil me desideraturum vel pudore vel pœnitentia dignum: si tamen superaverit morbus, denuntio, ne quid mihi detur,

I. 1. *In mores tuos liceat.* Abstinentiam, moderationem, patientiam tuam expugnet, et vitia inducat contraria. G.

2. *Admittit humana natura.* Alioqui frustra suaderem. Post argumenta ab *honesto* et *utili*, ut vocant, subjungit etiam a *possibili*, idque ita esse, suo exemplo ostendit : vel potius, ut suum exemplum laudare queat, hoc præstruit. Cæterum interpunxi ante hæc verba, quæ adhuc nulla nota discreta fuerant. Et video jam monuisse Cortium, ita distinguendum esse, ut agnoscamus Plinium. G.

— *Cum meis.* Non opus erat hic monere intelligi familiares, servos præsertim, ægrotum herum curare jussos, nisi adscriptum esset ex Catanæo, *Hortari meos infirmos, ut fortiter ferant :* quibus verbis totum Plinii consilium evertitur. G.

3. *Ne quid mihi detur...sciantque.* Ferri potest hæc lectio, qua posita transire dicemus Plinium a directa oratione, quam vocant, ad indirectam. Sed exprimi voluit ex libris Cortius, (quamquam illi non nisi ex dimidia parte obtemperatum est); *ne quid mihi detis.....sciatisque si dederitis*, etc. Legitur importune,

nisi permittentibus medicis; sciantque, si dederint, ita vindicaturum, ut solent alii, quæ negantur.» Quin etiam quum 4
perustus ardentissima febri, tandem remissus unctusque acciperem a medico potionem, porrexi manum, utque me tangeret, dixi, admotumque jam labris poculum reddidi.
Postea quum vicesimo valetudinis die balineo præpararer, 5
mussantesque medicos repente vidissem, caussam requisivi. Responderunt, «posse me tuto lavari, non tamen omnino sine aliqua suspicione.» *Quid*, inquam, *necesse est?*
Atque ita spe balinei, cui jam videbar inferri, placide leni- 6
terque dimissa, ad abstinentiam rursus non secus, ac modo
ad balineum, animum vultumque composui. Quæ tibi 7
scripsi, primum ut te non sine exemplo monerem, deinde ut in posterum ipse ad eamdem temperantiam adstringerer, quum me hac epistola quasi pignore obligavissem. Vale.

sciatisque, si dederint. G. — Adscivit Gierigius *detis, sciatisque, dederitis.* Laudo factum. S. — *Solent alii.* Scil. vindicare ea, *quæ negantur.* E.

4. *Febri.* Cortius ex libris suis *febre.* Vid. Voss. de Analog. Lib. II, cap. 12, p. m. 729. S. — *Remissus unctusque.* Commodum huc retulit Cellarius Celsi auctoritatem II, 14. Ungi, «leniterque pertractari corpus etiam in acutis et recentibus morbis oportet;» in remissione «tamen, et ante cibum.» G. — *Ut me tangeret.* Exploraret tum arteria tangenda, tum calore observando, possetne tuto dari potus. Antequam de hoc constaret, bibere scilicet, sitiens licet exustusque, noluit. G. — Cortius *utque tangeret.* Pronomine facile caremus. S.

5. *Mussantesque medicos.* Conferentes capita, ut in re ancipiti, tergiversantes, proloqui tamen non ausos, ne refutanda, certe rejicienda atque differenda, cupiditate ægrotantis, ipsum contristarent, vel ad iram adeo incitarent. Cogitandum tibi est, lector, si velis vim hujus loci, et abstinentiam Secundi nostri percipere, balneorum usum illis hominibus quotidianum, partemque earum rerum, voluptatum, fuisse, quibus *dolet natura negatis.* G.

7. *Adstringerer.* Inter elegantissimos hunc locum refero: adeo venuste excusat περιαυτολογίαν suam. Cæterum sic optimi quique libri. Cellarianum *adstringeres* servatum videtur ex Boxhorniana, in quam temere irrepsit. Illud placeret, si legeretur: «Ut in posterum ipse ad eamdem *me* patientiam» adstringeres, quum me hac epistola quasi pignore, etc. G.

II.

Promittit aliquid scriptorum suorum, quum æstas transmissa fuerit.

C. PLINIUS JUSTO * SUO S.

Quemadmodum congruit, ut simul et adfirmes, te assi-
duis occupationibus impediri, et scripta nostra desideres,
quæ vix ab otiosis impetrare aliquid perituri temporis pos-
2 sunt? Patiar ergo æstatem inquietam vobis exercitamque
transcurrere, et hieme demum, quum credibile erit, noc-
tibus saltem vacare te posse, quæram quid potissimum ex
3 nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde est, si epistolæ
non sunt molestæ. Sunt autem, et ideo breviores erunt.
Vale.

II.* *Fabius Justus* I, epist. 5, 8, commemoratur, eique I, epist. 11, tarditas in epistolis scribendis exprobratur. Ed.

III.

Amicum a longo secessu in urbem revocat.

C. PLINIUS PRÆSENTI * SUO S.

Tantane perseverantia tu modo in Lucania, modo in Campania? *Ipse enim*, inquis, *Lucanus; uxor Campana*. Justa caussa longioris absentiæ, non perpetuæ tamen. Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas, honor,

III.* Credunt fuisse *Brutium Præsentem*, cujus filiam Antoninus philosophus Commodo filio in matrimonium dedit. Ed.

amicitiæ tam superiores quam minores. Quousque regna- 2
bis? quousque vigilabis, quum voles? dormies quandiu
voles? quousque calcei nusquam? toga feriata? liber totus
dies? Tempus est, te revisere molestias nostras, vel ob hoc 3
solum, ne voluptates istæ satietate languescant. Saluta
paullisper, quo sit tibi jucundius salutari : terere in hac
turba, ut te solitudo delectet. Sed quid imprudens, quem 4
revocare conor, retardo? Fortasse enim his ipsis admone-
ris, ut te magis ac magis otio involvas; quod ego non

2. *Quousque regnabis?* Non tantum de libertate vivendi, ut velis, interpretor, quod quidem et ipsum *regnum* esse non negaverit, qui servitutem cogitet, qua maximos etiam quosque homines urbanorum officiorum necessitas adstringit : sed de illo etiam honore, in quo ruri et inter municipes humiliores versantur magni cives, quam diu rusticari illis placet. G. — Bene Gesnerus. Mox enim Plinius : *Saluta* (Romæ) *paullisper, quo sit tibi jucundius salutari* (ruri et municipiis). R. — *Dormies quamdiu voles?* Non impeditus, *sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.* Hor. Sat. I, 1, 10, neque antelucanis officiis lecto excussus, de quibus Noster III, 5, 9 et 12, 2. G. — *Calcei nusquam?* Senatorii et forensis habitus pars calcei; *soleati* sunt in secessu, et generatim extra urbem. Sic Plinius major VI, 16, 5, *poscit soleas. Toga feriata* eodem intellectu dicitur. Sic Martialis judicio X, 47, in eis, *vitam quæ faciunt beatiorem,* est quoque *toga rara.* De conjugio illo quasi *calcei* et *togæ*, quorum neutrum scilicet sine altero, Salmas. ad Tertull. de pallio pag. 386, ubi eumdem hunc locum ita exhibet, uti nos post Lipsium Cellariumque repræsentavimus. G. — Al. *quousque calcei? nusquam toga feriata?* perperam. *Toga feriata*, id est, quæ non sumitur, ut in secessu fiebat, ubi fere tunicati erant. S. — *Liber totus dies?* Sic Cortius bonis auctoribus. Sententia clara, *liber tibi est* et nullis molestiis, interpellationibus, impeditus, *totus dies.* Sed neque non elegans altera lectio, *liber totos dies :* quod vel quum Gronovio interpreteris *liber* in manibus tibi est, et legitur, nemine impediente, *totos dies :* vel *liber,* hoc est, solutus negotiis et molestiis es, *totos dies.* G. — In textu Gesnerianæ legebatur, *liber totos dies :* invito Gesnero, ut ex nota subjecta apparet. Itaque ad ejus mentem mutavi. S.

3. *Tempus est, te revisere.* Sic Cic. Tusc. I, 41 : «Tempus est, jam hinc abire me, ut moriar, vos, ut vitam agatis.» G.

— *Saluta.* Mos urbanus, salutare mane, hoc est, invisere patronos, amicos. E. — *Terere in hac turba.* Male interpretantur, *tere te, exerce te forensibus negotiis :* pertinet ad *turbam* urgentium, prementium, ac proinde *terentium* se invicem, in salutationibus, aliisque urbanis officiis. Hor. Sat. II, 6, 28, de molestiis in urbe perferendis : luctandum in turba, et facienda injuria tardis. G

5 abrumpi, sed intermitti volo. Ut enim, si cœnam tibi face-
rem, dulcibus cibis acres acutosque miscerem, ut obtusus
illis et oblitus stomachus his excitaretur; ita nunc hortor,
ut jucundissimum genus vitæ nonnullis interdum quasi
acoribus condias. Vale.

4. *Abrumpi.* In perpetuum relinqui; *sed intermitti,* ad breve tempus interpellari. E.

5. *Acres.* Celsus, II, 22: *Acria sunt omnia nimis austera, omnia acida, omnia salsa.* Ed.

IV.

Miranti, qui Plinius, severus homo, hendecasyllabos scripserit, poetica sua studia ab ultima ætate recenset.

C. PLINIUS PONTIO * SUO S.

Ais legisse te hendecasyllabos meos; requiris etiam,
quemadmodum cœperim scribere, homo ut tibi videor,
2 severus, ut ipse fateor, non ineptus. Nunquam a poëtice
(altius enim repetam) alienus fui; quin etiam quatuordecim
natus annos Græcam tragœdiam scripsi. Qualem? inquis.
3 Nescio: tragœdia vocabatur. Mox quum e militia rediens, in
Icaria insula ventis detinerer, latinos elegos in illud ipsum
mare ipsamque insulam feci. Expertus sum me aliquando
et heroico: hendecasyllabis nunc primum, quorum hic

IV.* De *Pontio*, lib. V, ep. 15. Ed.

1. *Non ineptus.* Vide quam bene huic etiam loco illa *inepti* notio conveniat, qua comprehendi totum illius ambitum putamus. *Non ineptus* est, qui in parvis et nugacibus rebus non nimis studiose et cupide versatur, qui proinde faciendis versiculis, qui lusus tamen sunt, quum optimi sunt, non impendit tantum temporis, quantum rei seriæ et severæ. G.

3. *Icaria* una ex insulis, quæ Sporades dictæ sunt, cujus circuitus stadia trecenta complectebatur, quæ oppida duo habebat, nec procul aberat a Samo. Ed.

— *Heroico.* Cortius ex libris bonæ notæ *heroo*, quod, ut formam exqui-

natalis, hæ caussæ. Legebantur in Laurentino mihi libri 4
Asinii Galli de comparatione patris et Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tironem suum. Dein, quum meridie (erat enim æstas) dormiturus me recepissem, nec obreperet somnus, cœpi reputare, maximos oratores hoc studii genus, et in oblectationibus habuisse, et in laude posuisse.
Intendi animum, contraque opinionem meam, post longam 5
desuetudinem, perquam exiguo temporis momento id ipsum, quod me ad scribendum sollicitaverat, his versibus exaravi:

Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti 6
Ausus de Cicerone dare est palmamque decusque,
Lascivum inveni lusum Ciceronis, et illo
Spectandum ingenio, quo seria condidit, et quo
Humanis salibus, multo varioque lepore
Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur, quod fraude mala frustratus amantem
Paucula cœnato sibi debita suavia Tiro
Tempore nocturno substraxerit. His ego lectis,

sitiorem, præferam. S. — *Natalis.* Turpe sphalma obsidet exempla Gesnerianæ, *naturalis.* S. — *Hæ caussæ.* Una modo caussa memoratur, recitatio librorum Galli. Præstat igitur Cortii *hæc caussa est.* Nostrum unde natum sit, facile apparet. Etenim «vocula *est* sæpe unica litera *e* in manuscriptis brevitatis caussa scribitur.» Drakenb. ad Liv. I, 9, 6. S.

4. De *Asinio Pollione* vid. ad I, epist. 20, 4; et V, epist. 3, 5. Filius ejus hic Asinius Gallus, orator et ipse clarus, qui a. Chr. 55, egestate cibi peremptus est. Ed.—*De comparatione patris.* Quo libro, ut mox docemur, palmam dare patri contra Ciceronem ausus est. Quintil. XII, 1, 22. Respondit illi Claudius imperator, Suetonio teste cap. XLI. Rustice contra filius stili Claudiani injuriam pugionibus ulcisci conatus est, quod narrat idem Suet. cap. XIII. Cæterum objecisse videtur Tullio Asinius impudicos in Tironem suum amores, ejusque rei declarandæ caussa epigramma Ciceronis protulisse. G.

6. *Quum libros Galli.* Quacunque alia in re imitatus esses Tullium, Secunde. Sed hoc quidem adsecutus es, ut non minus male processisse tibi carmen, sciamus, quam tuo archetypo. Verum bene est, quod vera illius decora feliciter æmulatus es, quo facilius tibi has ineptias, nisi modicæ essent, condonat posteritas. G. — *Ausus. . . . dare est. Rursus. . . . daret* legendum ait Burmannus ad Virgil. Georg. II, 260. Nam alias quoque hoc fecisse Gallum. G.

Cur post hæc, inquam, nostros celamus amores?
Nullumque in medium timidi damus? atque fatemur
Tironisque dolos, Tironis nosse fugaces
Blanditias, et furta novas addentia flammas?

7 Transii ad elegos; hos quoque non minus celeriter explicui:
addidi alios facilitate corruptus. Deinde in urbem reversus,
8 sodalibus legi. Probaverunt. Dein plura metra, si quid
otii, maxime in itinere, tentavi. Postremo placuit exemplo
multorum unum separatim hendecasyllaborum volumen
9 absolvere: nec pœnitet. Legitur, describitur, cantatur
etiam; a Græcis quoque, quos latine hujus libelli amor
10 docuit, nunc cithara, nunc lyra personatur. Sed quid ego
tam gloriose! Quamquam poetis furere concessum est: et
tamen non de meo, sed de aliorum judicio loquor; qui sive
judicant, sive errant, me delectant. Unum precor, ut
posteri quoque aut errent similiter, aut judicent. Vale.

— *Cur. . .nostros celamus amores?* Jam malo te versiculos Ciceronis tui imitari, Secunde, quam Consularis viri levitatem et lasciviam gloriari etiam dedecoribus suis ausam. G. — *Fugaces blanditias.* Hoc forte unum pro poeta in hoc carmine dictum. *Fugaces blanditiæ,* quæ subducunt se, et ipsa illa præbendi malignitate invitant et accendunt amantem. *Furta* etiam hic non solemni illa amatorum significatione dixit; sed illam subtrahentis se, et spem frustrantis simul et acuentis petulantiam. G.

7. *Explicui.* Absolvi. Sic bene Cellarius. Conf. Clav. Ciceron. h. v. S. —*Corruptus.* Tanquam mercede; *bestochen.* S.

9. *Quos Latine. . . .amor.* Respicit forte ad solemne illud *Amor docet musicam.* Venerant nempe blandi quidam Græculi ad Plinium, qui dicerent, se vel ob hoc Latine didicisse, ut suavitate illius hendecasyllaborum frui possent. Et credidit Plinius. Quis vero non credat? Vere, si quid unquam Tull. Tusc. V, 22. *Adhuc neminem cognovi poetam (et mihi fuit cum Aquinio amicitia :* substituere poteris, lector, Tullium, Plinium; Gesnerum etiam, si volueris) *qui sibi non optimus videretur.* G. — *Nunc cithara, nunc lyra personatur.* Ποιητικῶς pro, nunc ad citharam, nunc ad lyram canitur. Virg. Æn. I, 740, sq. *Cithara crinitus Iopas Personat aurata, docuit quæ maxumus Atlas.* Haud raro Secundus prosæ admiscet poetica, prosarius rursus poeta. S.

10. *Ut posteri quoque aut errent similiter, aut judicent.* Ne qui sic erret quidem, novi; nedum qui judicet. Itaque hoc votum tuum, Plini, *volucres dispersit in auras* Delius, *inque notos vocem vertere procellæ* (ex Æn. XI, 795, sq.) G.

V.

Magno se uxoris desiderio teneri significat; et effectus quidem descriptio talis est, ut commiserationem faciat. Ed.

C. PLINIUS CALPURNIÆ SUÆ S.

Incredibile est, quanto desiderio tui tenear. In caussa amor primum; deinde, quod non consuevimus abesse. Inde est, quod magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo: inde, quod interdiu, quibus horis te visere solebam, ad diætam tuam ipsi me, ut verissime dicitur, pedes ducunt: quod denique æger et mœstus, et similis excluso, a vacuo limine recedo. Unum tempus his 2
tormentis caret, quo in foro et amicorum litibus conteror. Æstima tu, quæ vita mea sit, cui requies in labore, in miseria curisque solatium est. Vale.

V. 1, *Pedes ducunt.* Mirus lepos. Indicat se ita plenum esse imagine uxoris, ut sæpe aliud agens, quasi adesset illa, ad diætam ipsius veniat. Philosophi hodierni dicerent mechanismo quodam corporis, et similium casuum exspectatione illud contingere. Cæterum formulam fuisse non inconsuetam, tum hic ipse locus indicat, tum illud Varronis R. R. II, pr. 6. *Propterea quod te empturientem in campos macros ad mercatum adducunt crebro pedes*: quo quidem in loco illud modo intelligi puto, pedibus, non equo ire, aut jumentis junctis Turranium; sed ludit suaviter Plinius, a pedibus, jam adsuetis illi itineri nimirum, se duci significans, non ab animo cogitante. G. — Παροιμιακῶς in utraque lingua dictum videtur. *Ipsi pedes*, αὐτόματοι πόδες poetarum Græcorum. Vid. Huschk. Anal. Crit. p. 72, sq. S.

2. *Miseria.* Quam creat forum. Ed.

VI.

Bithynos decreto accusationem Vareni omisisse : tacere consultius interdum quam multa loqui.

C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Rara et notabilis res contigit Vareno, sit licet adhuc dubia. Bithyni accusationem ejus, ut temere inchoatam, omisisse narrantur. Narrantur dico? Adest provinciæ legatus : attulit decretum consilii ad Cæsarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos, Vareni advocatos.
2 Perstat tamen idem ille Magnus : quin etiam Nigrinum, optimum virum, pertinacissime exercet. Per hunc a Consulibus postulabat, ut Varenus exhibere rationes cogeretur.
3 Adsistebam Vareno jam tantum ut amicus, et tacere decreveram. Nihil enim tam contrarium, quam si advocatus a senatu datus defenderem ut reum, cui opus esset, ne reus
4 videretur. Quum tamen, finita postulatione Nigrini, consules ad me oculos retulissent, *Scietis*, inquam, *constare nobis silentii nostri rationem, quum veros legatos provinciæ audieritis*. Contra Nigrinus, *Ad quem missi sunt?*

VI. 1. *Vareno.* Repetendæ sunt res hujus Vareni ex V, 20; et VI, 13. Nominatim de Magno V, 20, 4. G. — *Narrantur dico?* Bene additum signum interrogandi, quod in Cortiana deficit. Nec enim vagus rumor fuit auctore incerto, quum provinciæ legatus decretum Bithynorum de accusatione omittenda Romam attulisset. Ante *adest* subaudi *immo*. S.

2. *Fonteius Magnus.* Unus ex Bithynis, de quo V, epist. 20. Ed. — *Nigrinum.* Qui contra Varenum dixerat etiam superiore actione V, 20, 6. Jam vero invitus videtur agere. G.

4. *Contra Nigrinus.* Sequuti sumus verissimam ex bonis libris emendationem Cortii. Nuperæ editiones continuabant: *audieritis contra Nigrinum, ad quem missi sunt : ego ad me,* etc. G. — *Ad quem missi sunt?* Apud Senatum res adhuc acta fuerat. Legati novi non ad Senatum missi, sed ad Principem, et ad privatos quosdam. Hæc igitur interrogatio Nigrini, quem cogit Ma-

Ego, *Ad me quoque habeo decretum provinciæ.* Rursus 5
ille, *Potest tibi liquere.* Ad hoc ego, *Si tibi ex diverso liquet, potest et mihi, quod est melius in caussa, liquere.*
Tum legatus Polyænus caussas abolitæ accusationis expo- 6
suit, postulavitque, ne cognitioni Cæsaris præjudicium fieret. Respondit Magnus, iterumque Polyænus. Ipse raro et breviter interloquutus, multum me intra silentium tenui.
Accepi enim, non minus interdum oratorium esse tacere, 7
quam dicere: atque adeo repeto, quibusdam me capitis reis, vel magis silentio, quam oratione accuratissima profuisse.
Mater, amisso filio (quid enim prohibet, quamquam 8
alia ratio scribendæ epistolæ fuerit, de studiis disputare?) libertos ejus, eosdemque coheredes suos falsi et veneficii reos detulerat ad principem, judicemque impetraverat Julium Servianum.
Defenderam reos ingenti quidem cœtu: 9
erat enim caussa notissima; præterea utrinque ingenia clarissima. Finem cognitioni quæstio imposuit; quæ secundum

gnus contra Varenum dicere, eo pertinet, ut indicet, caussam peragendam in Senatu, nec rationem habendam novæ legationis. G.

— *Ad me quoque.* Post hæc subdistinguendum. Scilicet *missi sunt.* S.

5. *Potest tibi liquere.* Elicere vult Nigrinus responsum plenius a Plinio, q. d. Quid cunctaris? quid subtrahis te a caussa brevitate illa obscura respondendi? *Potest tibi* de tota re *liquere;* quid canto illo silentio et Laconismo opus est? Hic argute cadit Plinii responsum, *Si tibi ex diverso,* qui es in accusatoris subselliis, *liquet, quod est melius in hac caussa,* nimirum tacere me, et forum hoc declinare; quam ob caussam veteratorie, certe oratorie, me in aliam mentem impellere conaris, et efficere, ut caussa dicenda forum hoc, et hanc cognitionem agnoscam. Si, inquam, tibi hoc liquere potest, *potest et mihi liquere,* ut proinde non committam, ad quod tu impellere me conaris. G.

6. *Polyænus. Ipse.* Interpunctione mutata videor mihi lucidiorem hunc locum reddidisse. Ille enim *ipse,* qui *raro et breviter interloquutus* esse dicitur, non Polyænus est, sed idem ipse Plinius, qui *multum se intra silentium tenuit.* G.

7. *Repeto.* Scil. memoria, memini. Sic et infra 13. *Non facile me repeto,* etc. Plene Cicero de Orat. init. « Cogitanti mihi sæpenumero et memoria vetera repetenti, etc. » S.

8. *Falsi et veneficii. Falsi* s. subjecti testamenti, et *veneficii,* quo filium suum interfecissent. G.

9. *Quæstio . . . secundum reos dedit.* Propric judex dicitur *dare* (litem, judicium) *secundum,* vel *contra* ali-

10 reos dedit. Postea mater adiit principem: adfirmavit se novas probationes invenisse. Præceptum est Serviano, ut vacaret finitam caussam retractanti, si quid novi adferret.
11 Aderat matri Julius Africanus, nepos Julii oratoris, (quo audito, Passienus Crispus dixit, *Bene, me hercule, bene: sed quo tam bene?*) hujus nepos, juvenis ingeniosus, sed parum callidus, quum multa dixisset, adsignatumque tempus implesset, *Rogo*, inquit, *Serviane, permittas mihi*
12 *unum versum adjicere*. Tum ego, quum omnes me, ut diu responsurum, intuerentur; *Respondissem*, inquam, *si unum illum versum Africanus adjecisset, in quo non*
13 *dubito omnia nova fuisse*. Non facile me repeto tantum consequutum adsensum agendo, quantum tunc non agendo. Similiter nunc et probatum et exceptum est, quod

quem; hic vero quæstio. Nimirum servi in quæstionem tormentorum dati, sua confessione reos liberarunt. G.

10. *Serviano. Suburano* legit ex libris Cortius hic et mox § 11. Sed silentium primo, et responsum deinde Plinii valde importunum videbatur mihi futurum fuisse, si alius jam judicio præsideret, quam antea in prima actione. Jam *Servianum* sine animadversione habet § 8, ipse Cortius. Igitur nihil mutavi. G.

—*Julius Africanus*, orator clarus, Domitio Afro æqualis. Eum aliquando *Passienus Crispus* audivit, orator et ipse insignis, quem se puero nobilem pro Voluseno Catulo orationem habuisse Quintil. narrat. Ed. —*Versus* omnino membrum orationis est, sive scribatur, sive pronuntietur. Cic. Orat. 61: Demosthenes *summa voce versus multos uno spiritu pronuntiare consuescebat*. Ed.

11. *(Quo audito . . . . . bene?)* Bene parenthesin hanc observavit, et pro *Julius Nepos* scripsit *hujus nepos* Cortius. Nimirum Julii avi mentio monuit Secundum nostrum, ut Passieni de illo apophthegma proponeret, quo facto, redit ad nepotem, more sibi consueto, *hujus* Julii, de quo modo dixi, *nepos*, etc. G.—*Bene, me hercule*. Judicat eleganter, accurate, docte, studiose, dicere Julium, sed in caussa, quæ simplicius agi posceret, et nimia diligentia corrumperetur. G.

12. *Si . . . . . adjecisset*. Non passus igitur sit oportet Servianus ultra attributum sibi tempus dicere Julium. Plinii vox non modo illud indicat, quod maxime fuit in caussa, nihil novi allatum ab actore; sed ejus illum stultitiæ accusat, quæ ridetur in illo, qui redux e Gallia, in qua XII annos commoratus fuerat, interrogante quodam, ecquid Gallice loqueretur, dejeravit, si paucas adhuc hebdomades ibi fuisset, se facultatem illam, qua planissime carebat, adepturum fuisse. G.

pro Vareno hactenus non tacui. Consules, ut Polyænus 14
postulabat, omnia integra principi servaverunt; cujus cognitionem suspensus exspecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut securitatem et otium dabit, aut intermissum laborem renovata sollicitudine injunget. Vale.

13. *Hactenus non tacui.* Illud *non* non concoquunt quidam editores. Sed reperit in optimis quibusque Cortius, et *hactenus* adjectum facit, ut eadem prope sententia exsistat. Nempe, *hactenus*, inquit, *non tacui*, ut loquerer paucula illa, quæ dixi; cæterum plane a dicendo abstinui. Τὴν *non* omisisse primum videntur, qui *hactenus* ceperunt pro *adhuc*: qua ratione contra diceret his, quæ præcesserint. G. — Suspicor, a Secundi manu profectum esse, *quod pro Vareno hactenus non egi. Tacui* glossator videtur adscripsisse, explicans illa, *non egi.* S.

14. *Princeps* tum bellum gerebat in Dacia, et res acta est a. Chr. 102. Ed. —*Suspensus exs.* Si tu etiam, lector, adi hujus libri epistolam 10. G.

VII.

Gaudet Saturnini et Prisci conjunctione, et hunc ad se reverti satiatum otio, cupit. Hæc epistola et sequens inter se cohærent, sensumque produnt trium amicorum honestissimum. Ed.

C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

Et proxime Prisco nostro, et rursus, quia ita jussisti, gratias egi, libentissime quidem. Est enim mihi perjucundum, quod viri optimi mihique amicissimi adeo cohæsistis, ut invicem vos obligari putetis. Nam ille quoque præ- 2
cipuam se voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatque tecum honestissimo certamine mutuæ caritatis, quam ipsum tempus augebit. Te negotiis distineri ob hoc 3
moleste fero, quod deservire studiis non potes. Si tamen alteram litem per judicem, alteram, ut ais, ipse finieris, incipies primum illic otio frui, deinde satiatus ad nos reverti. Vale.

VIII.

Eamdem lætitiam significat Prisco, cumque ad constantiam hortatur.

C. PLINIUS PRISCO * SUO S.

Exprimere non possum, quam jucundum sit mihi, quod Saturninus noster summas tibi apud me gratias aliis
2 super alias epistolis agit. Perge, ut cœpisti, virumque optimum quam familiarissime dilige, magnam voluptatem ex
3 amicitia ejus percepturus, nec ad breve tempus. Nam quum omnibus virtutibus abundat, tum hac præcipue, quod habet maximam in amore constantiam. Vale.

VIII. * *Priscum Contubernalem* fuisse *Saturnini* infra ex epist. 15, 3, apparet, quæ ante has duas scripta esse videtur. Ed.

3. *Quum.....abundat.* Sic docet Cortius esse in libris, *abundet:* quam cæteroqui constructionem, exemplis probatam hic a Cellario, non damnat. G. — Vid. J. M. Heusinger. ad Cic. de Offic. p. 573. S.

IX.

Quærenti amico rationem exercendi stili præscribit.

C. PLINIUS FUSCO * SUO S.

Quæris, quemadmodum in secessu, quo jamdiu frue-
2 ris, putem te studere oportere. Utile in primis, et multi præcipiunt, vel ex græco in latinum, vel ex latino vertere in græcum: quo genere exercitationis proprietas

IX.* *Fuscus* sine dubio *Salinator,* de quo ad VI, ep. 11, 1. Unde apparet, hunc juvenem æmulatum esse in eloquentia Plinium. Ed.

splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, præterea imitatione optimorum similia inveniendi facultas paratur: simul quæ legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt. Intelligentia ex hoc et judicium adquiritur. Nihil obfuerit, quæ legeris hactenus, ut rem argu- 3
mentumque teneas, quasi æmulum scribere, lectisque conferre, ac sedulo pensitare, quid tu, quid ille commodius: magna gratulatio, si non nulla tu; magnus pudor, si cuncta ille melius. Licebit interdum et notissima eligere, et certare 4
cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia secreta, contentio: quamquam multos videmus ejusmodi certamina sibi cum multa laude sumpsisse, quosque subsequi satis habebant, dum non desperant, antecessisse. Poteris et, quæ 5
dixeris, post oblivionem retractare, multa retinere, plura transire, alia interscribere, alia rescribere. Laboriosum istud 6
et tædio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum, recalescere ex integro, et resumere impetum fractum omissumque: postremo, nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio nunc tibi esse præcipuum 7
studium orandi; sed non ideo semper pugnacem hunc et quasi bellatorium stilum suaserim. Ut enim terræ variis mutatisque seminibus, ita ingenia nostra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex histo- 8

2. *Splendorque verborum.* In splendore ut cogitemus quamdam puritatem et dignitatem, quæ ad elegantiam, delectum et ornatum pertinet, asperitati, et veluti sordibus, atque inquinatæ rationi dicendi contrariam, quæ verbis exilibus, minus suaviter sonantibus, hiulcis, etc. tribui solet, veterum usus nos admonet, de quo copiosius diximus in Technol. Rhet. Lat. pag. 368, sqq. E.

4. *Notissima eligere. Notissima eligere*, ut eo magis elaborandum sit in varianda oratione; difficilius enim est notis et communibus substituere abstrusiora quædam et tamen eadem propria. Sic difficilius est *certare cum electis*, tanquam pulcherrimis scilicet, et non temere superandis. G.

7. *Orandi.* Scil. caussas agendi. Nam apud veteres *orare* dicebatur pro *agere*. Vid. Clav. Cic. h. v. S.

8. [*Volo carmina*]. Inclusa sunt a Cortio verba, quæ absunt ab optimis libris, et hic non necessaria. Quod enim *prope poeticæ descriptionis necessitas* memoratur, illud modo per

ria locum apprehendas: volo epistolam diligentius scribas: [volo carmina.] Nam sæpe in orationes quoque non historicæ modo, sed prope poeticæ descriptionis necessitas
9 incidit; et pressus sermo purusque ex epistolis petitur. Fas est et carmine remitti, non dico continuo et longo, (id enim perfici nisi in otio non potest) sed hoc arguto et brevi, quod apte quantaslibet occupationes curasque distinguit.
10 Lusus vocantur; sed hi lusus non minorem interdum gloriam, quam seria consequuntur: atque adeo, (cur enim te ad versus non versibus adhortor?)

11 Ut laus est ceræ, mollis cedensque sequatur
Si doctos digitos, jussaque fiat opus,
Et nunc informet Martem, castamque Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum;
Utque sacri fontes non sola incendia sistunt,
Sæpe etiam flores vernaque prata juvant:
Sic hominum ingenium flecti ducique per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.

occasionem *historicæ descriptionis* incidit. Cæterum deinde demum § 9. *Fas est*, inquit, *et carmine remitti*. G.— Omisit Gierigius. Recte. Mox unice probo nostrum, *historicæ..... poeticæ descriptionis necessitas*. Sensus: sæpe orationes quoque non historicam modo, sed prope poeticam descriptionem desiderant. Quid contorta sectamur, ubi plana in promptu sunt? *Historica, poetica*, ni fallor, semidoctus invexit, in cujus libro *descriptionum* (hoc enim nonnulli codices habent) pro genuino *descriptionis* legeretur. S.

9. *Continuum*, quale heroicum aut didacticum, cujus partes una serie procurrunt, quum *brevium* epigrammatum volumen partes habeat quasi laceras, non cohærentes inter se. Ed. — *Apte...distinguit.* Quod inter medias occupationes in chartas conjici potest, non intermissis negotiis. Sic, qui epigrammatibus subito effingendis ingenium suum assuefecerunt, repente, inter media negotia, si qua res epigrammati apta mentem tetigit, versus perscribunt, et mox rursus in negotiis toti sunt. E.

11. *Ut laus est ceræ.* Vid. quos laudamus de hac similitudine ad Quintil. X, 5, 9. Fundus est Demetrius de Elocut. s. 317. G. — *Jussaque fiat opus.* De inanimatis, formam quamcunque ab arte accipientibus, hoc verbo et cognatis utuntur poetæ præsertim. *Jussos rivos* sic dixit Columella X, 48. Sic *imperare, parere, sequi*, etc. G. — *Castamque Minervam.* Al. *castamve Minervam*, quod malim. Barthii, infelicis sæpe critici, conjectura, *Vestam atque Minervam*, nemini placebit. S.

— *Sacri fontes* omnino aqua;

Itaque summi oratores, summi etiam viri sic se aut exerce- 12
bant aut delectabant, immo delectabant exercebantque.
Nam mirum est, ut his opusculis animus intendatur remit- 13
taturque; recipiunt enim amores, odia, iras, misericor-
diam, urbanitatem, omnia denique, quæ in vita, atque
etiam in foro caussisque versantur. Inest his quoque eadem 14
quæ aliis carminibus utilitas, quod metri necessitate de-
vincti, soluta oratione lætamur, et quod facilius esse com-
paratio ostendit, libentius scribimus. Habes plura etiam for- 15
tasse, quam requirebas; unum tamen omisi. Non enim dixi
quæ legenda arbitrarer : quamquam dixi, quum dicerem,
quæ scribenda. Tu memineris sui cujusque generis aucto-
res diligenter eligere : aiunt enim, MULTUM LEGENDUM
ESSE, NON MULTA. Qui sint hi, adeo notum provocatumque 16
est, ut demonstratione non egeant : et alioqui tam immo-

omnes enim fontes sacri erant deo alicui. Ed.

12. *Itaque*. Gierigiana, *Ita*, sphalma fortasse operarum. S.

13. *Opusculis*. Vid. Quint. II, 1, 8. G. — *Urbanitatem*, jocos. Ed.

14. *Necessitate devincti*. Habent ista intellectum bonum et facilem. Sed blandiebatur nobis tamen suspicio, an non convenientius esset legere *metri necessitate defuncti* : sic enim indicaretur, superata illa difficultate, abjectis quasi illis compedibus atque vinculis, quibus carmina adstricta sunt, lætius procedere orationem liberam, ut retenti canes in venatu, tanto erumpunt et procurrunt cupidius, ut stabulis hibernis emissa pecora lascivius exsultant. G.

15. *Sui cujusque generis*. Cortius, ut elegantius, malit : *sui quosque generis*. Si qua in his elegantia, nostrum sat elegans mihi videtur. Secundus II, 5, 7, *secundum suam cujusque naturam*. S. — *Multum . . . non multa*. Vid. quæ in hanc sententiam disputat Quintil. X, 1, 19. Loquuntur nempe de initiis et formando stilo; non condemnant nos ad Sisypheum aliquod saxum : aut, asini instar ad molam vincti, vel canis machinam culinarem vano adscensu circumagentis, in minimo paucissimorum librorum orbe volunt consenescere. Itaque optimis magistris non contra dixisse mihi videor, quum in præfatione ad Livium de cursoria non minus quam de stataria lectione disputavi. G. — Gierigius verba, *aiunt enim . . . multa*, e margine textui illata putat; turbare enim seriem orationis. Immo cum serie orationis aptissime cohærent : docent enim, cur sui cujusque generis auctores diligenter eligendi sint. S.

16. *Provocatumque*. Legendum puto *pervulgatumque*. Quod quum ἀρχαϊκῶς adhibitoque compendio scriptum esset *pvolgatumque*, sic, ut vides, depravatum est. « Quum enim

dice epistola me extendi, ut, dum tibi, quemadmodum studere debeas, suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis, et aliquid ex his, vel istud ipsum quod cœperas, scribis. Vale.

voculæ *per*, *præ* et *pro* ut plurimum in MSS. unica littera *p* notari solerent, addito tamen signo quodam, qua distingui possent, imperiti librarii præpositiones sæpissime commutarunt.» Drakenb. ad Sil. Ital. XVII, 56. S. — *Epistola me extendi.* Forte : *epistolam extendi.* G. — Sic libri aliquot. Verum puto. S. — MSS. Voss. Arnz. Pariss. *epistolam* habent. Ed.

— *Aliquid ex his.* Quæ hac tibi epistola commendavi. G. — *Scribis.* Signum interrogandi post hoc verbum ponendum. S.

X.

Eventum actionis Bithynorum contra Varenum narrat.

C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Quia ipse, quum prima cognovi, jungere extrema, quasi avulsa, cupio, te quoque existimo velle de Vareno et Bithy-
2 nis reliqua cognoscere. Acta caussa hinc a Polyæno, inde a Magno. Finitis actionibus Cæsar, *Neutra*, inquit, *pars de mora queretur. Erit mihi curæ, explorare provinciæ*
3 *voluntatem.* Multum interim Varenus tulit. Etenim quam dubium est an merito accusetur, qui an omnino accusetur incertum est? Superest, ne rursus provinciæ, quod damnasse dicitur, placeat, agatque pœnitentiam pœnitentiæ suæ. Vale.

X. 1. *Quia ipse . . . . . . cupio.* Catanæus et Gierigius ad ea referunt, quæ Plinius antea de caussa Vareni scripserat. Immo est sententia generalis. S.

— *De Vareno et Bithynis.* Cœperat V, 20, perrexit VI et 13; VII, 6. G.

2. *Provinciæ voluntatem.* De qua dubium est, quum legati et literæ posteriores contra dicant prioribus. G.

3. *Multum . . . . . tulit.* Multum hic eventus Vareno profuit. S.

XI.

Liberalitas in Corelliam explicatur.

C. PLINIUS FABATO * SUO S.

Miraris, quod Hermes libertus meus hereditarios agros, quos ego jusseram proscribi, non exspectata auctione, pro meo quincunce ex septingentis millibus Corelliæ addixerit. Adjicis, posse eos nongentis millibus venire, ac tanto magis quæris, an, quod gessit, ratum servem. Ego 2
vero servo: quibus ex caussis, accipe. Cupio enim et tibi probatum, et coheredibus meis excusatum esse, quod me ab illis, majore officio jubente, secerno. Corelliam cum 3
summa reverentia diligo; primum, ut sororem Corellii Rufi, cujus mihi memoria sacrosancta est; deinde, ut matri meæ familiarissimam. Sunt mihi et cum marito ejus, Minucio 4
Fusco, optimo viro, vetera jura: fuerunt et cum filio maxima: adeo quidem, ut prætore me ludis meis præsederit. Hæc, quum proxime istic fui, indicavit mihi, cupere 5
se aliquid circa Larium nostrum possidere. Ego illi ex prædiis meis, quod vellet, et quæri vellet, obtuli, exceptis

XI.* De *Fabato* vid. ad IV, epist. 1. Ed.

1. *Ex septingentis millibus.* Quincuncem Plinii Hermes addixit ea portione, ac si totus as septingentis millibus æstimatus esset, quum tamen illi agri toti, totus as, potuerint nongentis venire. Sed eamus ad calculos. Quum 700000 ex Eisenschmidiana computatione valeant 35000 florenos Rhenanos, erit quincunx 14583 1/3. Sed de 900000 hoc est 45000 florenis rhenanis quincunx 18750. Condonavit ergo Corelliæ Plinius 4167 florenos s. imperiales 2778. Agit de hoc loco diligenter, et a perversis interpretationibus eum vindicat J. F. Gronovius de Pec. Vet. IV, 5, p. 290, sq. G.

4. *Minucio Fusco. Minicio Justo* ex Mediceo libro dedit Cortius. Dubitabam unius libri fide tam receptam lectionem loco movere. G. — Gierigius, Cortio partim obsequutus, dedit *Minicio Fusco*. S. — *Ludis meis præsederit.* Alios interdum aliorum

paternis maternisque : his enim cedere ne Corelliæ quidem
6 possum. Igitur quum obvenisset mihi hereditas, in qua præ-
dia ista, scripsi ei venalia futura. Has epistolas Hermes
tulit, exigentique, ut statim portionem meam sibi addice-
ret, paruit. Vides, quam ratum habere debeam, quod liber-
7 tus meus meis moribus gessit? Superest, ut coheredes æquo
animo ferant, separatim me vendidisse, quod mihi licuit
omnino vendere. Nec vero coguntur imitari meum exem-
8 plum. Non enim illis eadem cum Corellia jura sunt. Possunt
ergo intueri utilitatem suam, pro qua mihi fuit amicitia.
Vale.

nomine præsedisse ludis ostendit hic Cortius ex Sueton. Aug. XLV, et Claud. VII; it. Neron. XII, et laudavit Cuperum Obss. IV, 13. G.

6. *Meis moribus.* Qui conjecturam faceret ex moribus meis, quid facturus tali in re essem : quumque sciret, me hoc non negaturum Corelliæ, fecit, quod petebat. Juris doctores ex *consensu præsumpto* talia docent fieri. G. — *Meis moribus.* Hoc est, ita, ut Corelliæ prædia illa non modo statim, sed etiam, quod inprimis Plinianum, pro Secundi portione vili addicerentur. Cæterum intererat Corelliæ, hanc portionem sibi statim addici, ne forte coheredes negotium cum alio interim emptore transigerent. S.

8. *Eadem cum Corellia,* etc. Opus videtur hic monere, ne quis τὴν *cum* jungat pronomini *eadem*. *Sunt mihi jura cum marito* jam dixit § 4, nempe amicitiæ. G.

—*Pro qua mihi fuit amicitia.* Quanti alii utilitatem faciunt, tanti ego amicitiam, ut magnæ mihi utilitatis instar sit, amicum, et veteris benevolentiæ memorem etiam cum jactura rei familiaris videri. Jungenda est huic epistolæ quarta decima hujus libri. G.

XII.

Libellum postulatum sero mittens, per jocum se excusat, aliosque jocos inspergit.

C. PLINIUS MINUCIO SUO S.

Libellum formatum a me, sicut exegeras, quo amicus tuus, immo noster, (quid enim non commune nobis?) si res posceret, uteretur, misi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id est, disperdendi, haberes. Habebis 2
tamen, an emendandi, nescio; utique disperdendi (ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι), optima quæque si detraxeris. Quod si feceris, 3
boni consulam. Postea enim illis ex aliqua occasione, ut meis, utar, et beneficio fastidii tui ipse laudabor, ut in eo quod adnotatum invenies, et suprascripto aliter explicitum.

XII. 1. *Formatam.* Non simpliciter scriptum, sed ad certam quamdam regulam compositum. Conf. Cicero de Orat. II, 9. S.

— (Ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι). Si κακόζηλοι est a Plinio, legendum puto Ἡμεῖς, et accipiendum cum μιμήσει quadam h. m. *Nos enim*, vestro judicio scilicet, sumus κακόζηλοι *mala affectatione* (quæ est Fabiana definitio VIII, 3, 56,) *per omne dicendi genus peccantes...*, quorum *ingenium judicio caret, et specie boni fallitur... ....Igitur optima quæque*, meo judicio, vos *detrahenda* de scriptis nostris putatis. Si vero utique Ὑμεῖς legendum, malim κακιζότεχνοι, *corruptores artis* per nimiam emendandi diligentiam, etc. Vox insolentior, sed familiaris nostro vel ex avunculi sui H. N. XXXIV, 8. § 19. Vel denique ipsum κακόζηλοι hoc intellectu accipiendum. Ast, ne quid dissimulem, primum mihi maxime placebat, tum quod blandius est, tum in primis propter ea, quæ dicuntur § 4: et forte nobiscum sentiet, si quis totam Fabii de cacozelo tractationem contulerit. G. — Add. Gesneri ad J. A. Ernest. epistola. Plurimi libri: ὑμεῖς γὰρ οἱ εὔζηλοι, quod genuinum puto. S. — *Detraxeris.* Gierigius malit *detrahis.* Non audio. Disperditur, perit libellus, optimis quibusque detractis. S.

3. *Illis...ut meis, utar.* Ea, quæ tu tanquam κακόζηλα, et nimis tumida expunxeris, in alium librum

4 Nam, quum suspicarer, futurum, ut tibi tumidius videre-
tur, quod est sonantius et elatius; non alienum existimavi,
ne te torqueres, addere statim pressius quiddam et exilius,
vel potius humilius et pejus, vestro tamen judicio rectius.
5 Cur enim non usquequaque tenuitatem vestram insequar
et exagitem? Hæc, ut inter istas occupationes aliquid ali-
6 quando rideres: illud serio. Vide, ut mihi viaticum reddas,
quod impendi, data opera cursore dimisso. Næ tu, quum
hoc legeris, non partes libelli, sed totum libellum improba-
bis, negabisque ullius pretii esse, cujus pretium reposce-
ris. Vale.

conferam, et tanquam mea scripta, vel sub meo nomine, edam, vel alii, ut pro suis utatur, dabo: ab iisque, quæ tu fastidieris, laudem consequar: quemadmodum propter illum ipsum locum laudabor ab intelligentibus, quem adnotavi, et verbis aliis in interstitio versuum scriptis reddidi. *Nam quum*, etc. G.

6. *Vide, ut mihi viaticum.* Hic magis etiam quam ante jocatur vir liberalissimus, et multa millia nummum donare solitus. Cæterum *dimissus data opera cursor* illis placebit, quibus forte opus fuerit latine dicere, quem romanica lingua *Expressum* vocare solet. Videtur autem cursore dimisso compensare voluisse tarditatem, de qua est in principio epistolæ.

XIII.

Ferocis elegantem epistolam laudat.

C. PLINIUS FEROCI * SUO S.

Eadem epistola et studere te et non studere significat.
Ænigmata loquor. Ita plane, donec distinctius, quod
2 sentio, enuntiem. Negat enim te studere, sed est tam

XIII. * *Ferox* haud dubie *Julius Ferox*, de quo II, ep. 11, 5 et X, ep. 19, 3. Ed.

1. *Et studere te et non studere.* Cort. et Gier. genuino ordine verborum: *et non studere te et studere.* S.

polita, quæ nisi a studente, non potest scribi : aut es tu 2
super omnes beatus, si talia per desidiam et otium perficis. Vale.

2. *Quæ nisi a studente non potest scribi.* Puto indicativo modo post relativum, quod caussam significare potest, ideo usum Plinium, ut eo adseveratius negaret. G. — Solœcismus, cujus ego Plinium non damnaverim : et absolvit codex Mediceus, pro *quæ* commode exhibens *quam*, quod ab editoribus postponi non debebat. S.

XIV.

Firmat liberalitatem superiorem.

C. PLINIUS CORELLIÆ SUÆ S.

Tu quidem honestissime, quod tam impense et rogas et exigis, ut accipi jubeam a te pretium agrorum non ex septingentis millibus, quanti illos a liberto meo, sed ex nongentis, quanti a publicanis partem vicesimam emisti. In- 2
vicem ego et rogo et exigo, ut non solum quid te, verum etiam quid me deceat, adspicias, patiarisque, me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo. Vale.

XIV. 1. *Ex septingentis.* Interpretati sumus ad VII, 11, 1. Breviter, ἡ *ex* notat proportionem et comparationem cum asse. G. — *A publicanis partem vicesim.* Nimirum *vicesima hereditatum* debetur, ut vectigalia reliqua, publicano. Vid. Noster Panegyr. XXXVII, 1, sqq. Corellia, quæ coemeret agros illos hereditarios, etiam partem hanc publicanorum ab iis emit, et quidem *ex nongentis*, hoc est, ut diximus, ea portione, ut as totus æstimaretur 900000 nummum. Cedebant igitur publicano HS. 45000 s. 45 sestertia, qui sunt floreni Rhenani 2250. G. — *Partem vicesimam emisti. Vicesimam* hereditatis *partem* fisco solvendam Augustus, anno urbis 759 lege Julia instituit. Ed.

XV.

Rem publicam ac amicorum curare honestissimum esse docet.

C. PLINIUS SATURNINO * SUO S.

Requiris, quid agam. Quo nosti, distringor officio:
amicis deservio: studeo interdum; quod non interdum, sed
solum semperque facere, non audeo dicere rectius, certe
2 beatius erat. Te alia omnia, quam quæ velis, agere, moleste
ferrem, nisi ea, quæ agis, essent honestissima. Nam et rei-
publicæ servire negotiis, et disceptare inter amicos laude
3 dignissimum est. Prisci nostri contubernium jucundum tibi
futurum sciebam. Noveram simplicitatem ejus, noveram
comitatem: eumdem esse, quod minus noram, gratissimum
experior, quum tam jucunde officiorum nostrorum memi-
nisse eum scribas. Vale.

XV. * *Saturninus* forte rursum *Pompeius Saturninus*, de quo I, ep. 16. Certe idem ad quem supra epist. 7, et de quo ep. 8. Ed.

— *Te alia omnia*, etc. Non ita Secundus. Voluit enim reipublicæ, voluit amicis servire, etsi beatius ei videbatur literarum studiis solum semperque occupari. Bene igitur hæc cum antecedentibus cohærent, nec indigent Gierigiana διορθώσει. Cæterum *alia omnia* solennis ordo, cui demiror Cortium alterum, *omnia alia*, præferre potuisse. S.

— *Reipublicæ servire negotiis*. Cortius ex Mediceo *reipublicæ suæ negotia curare, et disceptare*. Sententia eadem. G.

3. *Experior*. Non exuit hic vim suam verbum hoc: non simpliciter significat, *audio, comperio;* sed ad experimentum proprie dictum, quum quis de re sua eventu ipso docetur, respicit. G.

XVI.

Tironem se facile inducturum significat, ut ex via ad Fabatum declinet, et vindicta, quos jusserit, liberet.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Calestrium Tironem familiarissime diligo, et privatis
mihi et publicis necessitudinibus implicitum. Simul mili- 2
tavimus, simul quæstores Cæsaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum jure præcessit; ego illum in prætura sum consequutus, quum mihi Cæsar annum remisisset. Ego in villas ejus sæpe secessi; ille in domo mea sæpe convaluit.
Hic nunc proconsul provinciam Bæticam per Ticinum est 3
petiturus. Spero, immo confido, facile me impetraturum,
ut ex itinere deflectat ad te. Si voles vindicta liberare, quos 4
proxime inter amicos manumisisti, nihil est quod verearis, ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire non

XVI.* *Tironem*, quem VI, ep. 1, tam humaniter Romam revocat. Ed.

2. *Quæstores Cæsaris.* Iidem *candidati principis*, cujus mandata ad Senatum perferrent. Vid Ill. Spanh. de usu et præst. numm. X, 5, pag. 166. G.

— *Liberorum jure.* Quod haberet liberos, quibus ego tum carebam. De prærogativis eorum, qui liberos haberent, præ his, qui cælibes essent, vel orbi, jam non opus est ad loca veterum scriptorum disputare, quod studiose hic factum a Cellario; quum observata virorum doctorum collecta sint Jurisconsultis, v. g. Ill. Heineccio Antiquit. Juris I, 25, 3, sqq. G. — *Annum remisisset.* Ut anno uno prius liceret præturam gerere, quam lege annali constitutum esset, de qua Lips. de Magistratt. P. R. 5. Locus classicus est Cic. Philipp. V, 17. Unde illud in primis liquet, Consulatui statutum esse annum ætatis tertium et quadragesimum. G.

— *Bætica*, provincia senatus populive, in quam vir prætorius *pro consule* mittebatur. Ed.

4. *Vindicta liberare.* Ut e Latina libertate, quam manumissione privata adeptus est, plenam civitatem Romanam consequatur. Est integer titulus in digestis XL, 2, *de manumissis vindicta*, unde peti possunt, quæ hic opus sunt, omnia. G.

erit longum mea caussa. Proinde nimiam verecundiam pone, teque, quid velis, consule. Illi tam jucundum, quod ego, quam mihi, quod tu jubes. Vale.

XVII.

Orationes quoque perinde ac carmina ac historias recitari posse, contra quosdam reprehensores defendit.

C. PLINIUS CELERI * SUO S.

Sua cuique ratio recitandi; mihi, quod sæpe jam dixi,
2 ut, si quid me fugit, ut certe fugit, admonear. Quo magis miror, quod scribis fuisse quosdam, qui reprehenderent, quod orationes omnino recitarem : nisi vero has solas non
3 putant emendandas. A quibus libenter requisierim, cur concedant (si concedant tamen) historiam debere recitari, quæ non ostentationi, sed fidei veritatique componitur; cur tragœdiam, quæ non auditorium, sed scenam et actores; cur lyrica, quæ non lectorem, sed chorum et lyram pos-
4 cunt. At horum recitatio usu jam recepta est. Num ergo culpandus est ille, qui cœpit? Quamquam orationes quoque et nostri quidam et Græci lectitaverunt. Superva-

XVII. Forte *Nonius Celer* gener Quintiliani, de quo VI, ep. 32, 1. Potest et esse Cæcilius Celer de quo I, ep. 5, 8. Ed.

4. *Num ergo culpand.* Reprehensus fuerat Plinius, quod orationes recitaret. Respondet, eadem se ratione facere, qua alii recitent historiam, tragœdias, lyrica. Objicit adversarius, *At horum recitatio usu jam recepta est;* orationum non item. Plinius respondet, in reliquis etiam initium aliquando factum, rogatque, *Num ergo culpandus est ille, qui cœpit ista?* Aliam adhuc responsionem subjicit, nempe se neque primum esse, qui recitet orationem : idem et nostros et Græcos quosdam factitasse, etc. Retinui igitur lectionem antiquam, et a Boxhornio adhuc servatam, reductamque, quum alii mutassent, a Cortio. G.

cuum tamen est recitare, quæ dixeris. Etiam, si eadem omnia, iisdem omnibus, si statim recites : si vero multa inseras, multa commutes, si quosdam novos, quosdam eosdem, sed post tempus, assumas, cur minus probabilis sit
caussa recitandi quæ dixeris, quam edendi? Sed difficile 6
est, ut oratio, dum recitatur, satisfaciat: jam hoc ad laborem recitantis pertinet, non ad rationem non recitandi:
nec vero ego, dum recito, laudari, sed dum legor, cupio. 7
Itaque nullum emendandi genus omitto : ac primum quæ scripsi, mecum ipse pertracto; deinde duobus aut tribus lego; mox aliis trado adnotanda, notasque eorum, si dubito, cum uno rursus aut altero pensito; novissime pluribus recito; ac, si quid mihi credis, tunc acerrime emendo :
nam tanto diligentius, quanto sollicitius, intendo. Optime 8
autem reverentia, pudor, metus judicant: idque adeo sic habe. Nonne, si loquuturus es cum aliquo, quamlibet docto, uno tamen, minus commoveris, quam si cum multis vel indoctis? Nonne, quum surgis ad agendum, tum 9
maxime tibi ipse diffidis, tum commutata, non dico plurima, sed omnia cupis? Utique si latior scena, et corona diffusior: nam illos quoque sordidos pullatosque revere-

5. *Etiam.* Concedentis est. Vid. Index. Male explicat h. l. Otho ad Gifan. Observat. L. L. pag. 315. S. — *Eadem omnia.* Vid. Gifan. l. l. S. — *Iisdem omnibus.* Cortius bene ex Mediceo *si iisdem omnibus*, quod miror Gierigium neglexisse. Mox malim : *si multa commutes, si quosdam novos.* S.

7. *Tanto diligentius, quanto sollicitius.* Quanto magis sollicitus sum de judicio amicorum, quos ad recitationem audiendam convocavi; tanto diligentius intendo animum, tum antequam ad illos affero scriptum meum, tum in ipsa recitatione, ubi observo, quid placeat, quid frontem illis corruget, etc. G.

8. *Commoveris.* Perturbaris, trepidas. S.

9. *Utique.* Certe, *wenigstens.* Plinius V, 7, 2. *Mihi autem defuncti voluntas . . . . antiquior jure est, utique in eo, quod ad communem patriam voluit pervenire.* S.

— *Pullatosque. Tunica pulla* indutos, quod Verri objicit Cicero IV, 24. Opportune hic laudavit Cellarius Sueton. Aug. cap. XL, ubi *pullatorum* pro concione *turbæ* indignatur Augustus. Multa ibi, et hunc ipsum locum dedit Casaubonus. G.

10 mur. Nonne, si prima quæque improbari putas, debili-
taris et concidis? Opinor, quia in numero ipso est quod-
dam magnum collatumque consilium; quibusque singulis
11 judicii parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Se-
cundus (hic scriptor tragœdiarum) si quid forte familia-
rior amicus tollendum, ipse retinendum arbitraretur,
dicere solebat, AD POPULUM PROVOCO : atque ita ex populi
vel silentio vel assensu aut suam aut amici sententiam
12 sequebatur. Tantum ille populo dabat! recte an secus,
nihil ad me. Ego enim non populum advocare, sed certos
electosque soleo, quos intuear, quibus credam, quos deni-
que et tanquam singulos observem, et tanquam non sin-
13 gulos timeam. Nam quod M. Cicero de stilo, ego de metu
sentio. Timor est emendator acerrimus : hoc ipsum, quod
nos recitaturos cogitamus, emendat : quod auditorium
ingredimur, emendat : quod pallemus, horrescimus, cir-
14 cumspicimus, emendat. Proinde non pœnitet me consue-
tudinis meæ, quam utilissimam experior : adeoque non
deterreor sermunculis istorum, ut ultro te rogem, mon-

10. *Debilitaris et concidis.* Imitatur Tullium suum de fin. V, 15. *Victi debilitantur animosque demittunt.* G.

—*Omnibus plurimum.* Certe in hac caussa. Quum enim petat orator, populo placere, probari populo : judicio multitudinis omnino illi standum est. Alioquin si quis simpliciter istam sententiam tribuat Secundo, collectam stultorum multitudinem sapienter judicare, injuriam prudentissimo viro fecerit : et aliter ipsum sensisse, quæ sequuntur § 12, declarant. G.

— Pro *omnibus* Secundus accuratius scripsisset *cunctis.* S.

11. De *Pomponio Secundo* vid. ad III, epist. 5, 3. Ed. — *Ad populum provoco.* Lepide abutebatur notissima formula Quiritium, fidem implorantium populi, aut provocatione certantium. G.

12. *Populo dabat,* populi judicio tribuebat. Ed.

13. *Cicero de stilo.* Respicit illud magistrorum bonorum vocibus decantatum, utinam diligentius a juventute obsequendo expressum, ex I, de orat. 33. *Stilus optimus et præstantissimus dicendi effector et magister.* G.

— *Emendator acerrimus. Asperrimus* ex bonis libris dedit Cortius, quod vel ideo non displicet, quod *limam* sæpe adhibet hac in re Plinius cujus dos est *asperam* esse. G. — Add. Gesneri ad J. A. Ernest. epistola. Cortium sequutus est Gierigius. S.

stres aliquid, quod his addam. Nihil enim curæ meæ satis 15 est. Cogito, quam sit magnum, dare aliquid in manus hominum: nec persuadere mihi possum, non, et cum multis, et sæpe tractandum, quod placere et semper et omnibus cupias. Vale.

XVIII.

Caninio rogatus suadet, ut, quam Comensibus in epulum pecuniam promiserat, ita disponat, ut ipse suam in alimenta ingenuorum.

C. PLINIUS CANINIO * SUO S.

DELIBERAS mecum, quemadmodum pecunia, quam municipibus nostris in epulum obtulisti, post te quoque salva sit. Honesta consultatio, non expedita sententia. Numeres reipublicæ summam? verendum est, ne dilabatur. Des agros? ut publici, negligentur. Equidem nihil 2
commodius invenio, quam quod ipse feci: nam pro quingentis millibus nummum, quæ in alimenta ingenuorum promiseram, agrum ex meis, longe pluris, actori publico

XVIII.* De *Caninio Comensi* vid. ad I, ep. 3. Ed.

1. *Deliberas mecum.* Consulis me. Sic mox *consulatio*. Vid. Ind. Bos. in Corn. Nep. ad voc. *deliberare*. S. — *Post te...sit.* Post obitum tuum non alienis rebus, sed semper epulis istis reservetur et impendatur. E.

2. *Actori publico mancipavi.* Servo publico (ut alii, non sibi, acquirere posset) imaginaria venditione tradidi. Multa hac de re viri docti ad illud Tac. Ann. II, 30. *Quia vetere senatusconsulto quæstio in caput domini prohibebatur, callidus et novi juris repertor Tiberius mancipari singulos* actori publico *jubet: scilicet ut in Libonem ex servis salvo senatusconsulto quæreretur.* Hic *mancipat* Plinius *agrum*, qui *longe pluris* esset, quam quingentorum millium, *actori publico*, ut jam esset reipublicæ: ab hac illum deinde recipit vectigalem, et promittit *tricena millia* annua, tanquam usuras semisses (6 per centum). Quum autem ager multo plus referat quotannis, quam tricena millia (*longe* enim *pluris* est, quam quingentorum millium) *semper inveniet, qui exercere*

mancipavi : eumdem vectigali imposito recepi, tricena mil-
3 lia annua daturus. Per hoc enim et reipublicæ sors in tuto, nec reditus incertus, et ager ipse propter id, quod vectigali large supercurrit, semper dominum, a quo exercea-
4 tur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquanto, quam donasse videor, erogavisse, quum pulcherrimi agri pretium neces-
5 sitas vectigalis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre; multoque diligentius muneri suo consulere, quam facultatibus. Vale.

illum et vectigal solvere reipublicæ velit. G.

3. *Vectigali...supercurrit.* Plus quotannis refert, quam vectigal illud impositum. E. — Cortius ex Mediceo : *vectigal...supercurrit.* Verum puto ; idemque agnoscit Forcellinus. S.

4. *Necessitas vectigalis infregerit.* Necessitas pendendi reipublicæ vectigalis 30,000 annuorum pretium agri minuit. E.

5. *Multo diligentius muneri...... consulere.* Latiori sensu, promissis, officio, operæ, quam in te recepisti, satisfacere. E.

XIX.

Fanniam, cujus valetudinem dolenter fert, meritis laudibus exornat.

C. PLINIUS PRISCO * SUO S.

Angit me Fanniæ valetudo. Contraxit hanc, dum assidet Juniæ virgini, sponte primum (est enim affinis);
2 deinde etiam ex auctoritate pontificum. Nam Virgines, quum vi morbi atrio Vestæ coguntur excedere, matrona-

XIX.* De *Prisco* vid. ad II, epist. 13 ; VI, ep. 8. Ed.

2. *Nam Virgines.* Apparet ex talibus locis, Plinium posteritati scripsisse, quia sæpiuscule talia monet, quæ tum non facile quis ignoraret. Cæterum quod hic *Virgines* simpliciter dicuntur, omisso *Vestales*, et paullo ante *Virgini* (ubi librorum auctoritate *Vestali* delevit Cortius) illud inusitatum non esse, et hic ostendit idem Cortius et probavit vir doctus in Miscell. obss. IV, 3, pag. 432. G. — *Atrio.* Virgines vestales in *atrio*

rum curæ custodiæque mandantur. Quo munere Fannia
dum sedulo fungitur, hoc discrimine implicita est. Insident 3
febres, tussis increscit, summa macies, summa defectio:
animus tantum et spiritus viget, Helvidio marito, Thrasea
patre dignissimus: reliqua labuntur, meque non metu tan-
tum, verum etiam dolore conficiunt. Doleo enim, maxi- 4
mam feminam eripi oculis civitatis, nescio an aliquid simile
visuris. Quæ castitas illius! quæ sanctitas! quanta gravi-
tas! quanta constantia! Bis maritum sequuta in exsilium
est, tertio ipsa propter maritum relegata. Nam, quum 5
Senecio reus esset, quod de vita Helvidii libros compo-
suisset, rogatumque se a Fannia in defensione dixisset:
quærente minaciter Metio Caro, an rogasset, respondit,
Rogavi: an commentarios scripturo dedisset, *Dedi*: an
sciente matre, *Nesciente*. Postremo nullam vocem ceden-
tem periculo emisit. Quin etiam illos ipsos libros, quam- 6
quam ex necessitate et metu temporum abolitos SC. publi-
catis bonis, servavit, habuit, tulitque in exsilium exsilii
caussam. Eadem quam jucunda, quam comis, quam deni- 7
que (quod paucis datum est) non minus amabilis, quam
veneranda! Erit sane, quam postea uxoribus nostris osten-
tare possimus: erit, a qua viri quoque fortitudinis exem-
pla sumamus; quam sic cernentes audientesque miramur,
ut illas, quæ leguntur. Ac mihi domus ipsa nutare, con- 8
vulsaque sedibus suis ruitura supra videtur, licet adhuc

Vestæ habitasse, etiam ex Gellii N. A. I, 12, apparet. Illud *atrium* autem fuit *regia* Numæ, templo Vestæ contermina. Ed.

5. De *Metio Caro* I, epist. 5, 3. Ed. — *Commentarios* quos ipse Helvidius de rebus suis, memoriæ caussa scripserat. Ed.

— *Postremo*. Ut paucis me expediam. Sic mox, ut aliis permultis locis, *denique*. S.

6. *Abolitos*. Publice in comitio exustos, quod monuere jam viri docti ex Tac. Agric. II. G.

7. *Miramur*. Genuinum est. Sensus: etenim jam nunc eam, dum adhuc vivit, sic miramur, ut illas, quas nunquam vidimus. Quo magis defunctam mirabimur, uxoribusque nostris ac nobismetipsis tanquam exemplum omnium virtutum ostentabimus. S.

posteros habeat. Quantis enim virtutibus quantisque fa-
9 ctis adsequentur, ut hæc non novissima occiderit? Me qui-
dem illud etiam affligit et torquet, quod matrem ejus,
illam (nihil possum illustrius dicere) tantæ feminæ matrem,
rursus videor amittere, quam hæc, ut reddit ac refert nobis,
sic auferet secum, meque et novo pariter et rescisso vul-
10 nere afficiet. Utramque colui; utramque dilexi : utram
magis, nescio; nec discerni volebant. Habuerunt officia mea
in secundis, habuerunt in adversis. Ego solatium relegata-
rum, ego ultor reversarum : non feci tamen paria, atque
eo magis hanc cupio servari, ut mihi solvendi tempora
11 supersint. In his eram curis, quum scriberem ad te; quas
si deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar.
Vale.

8. *Novissima occiderit.* Eo sensu, quo Cremutius Cordus *Cassium Romanorum ultimum* dixerat apud Tac. Ann. IV, 34, ubi plura Lipsius. G.

9. *Quod matrem... afficiet.* Fannia ita similis erat matri (*reddebat* et *referebat* eam) ut plane eadem videri posset. Ergo Fannia defuncta mater ejus *rursus* quasi amittitur. Hæc sic cogitabat Plinius. Sed in conformatione hujus sententiæ acumen amabile expendant, quibus utique curæ est acumen aliquod ingenii. Utinam tamen, si verum quærimus, non ad lusum usque verborum, ut fit, processisset jucundissimus Plinius. E.

10. *Nec discerni volebant.* Neutra cupiebat alteri præferri quacunque re. E.

— *Solatium... ultor.* De illo vid. III, 11, 3, de hoc IX, 13. G. — *Non feci.... paria.* Intellige *acceptis expensa;* rationum enim verbum esse, statim ipse judicat, quum *solvendi tempora* optat. G.

11. *Non querar.* Excerpta Brum. *nihil querar,* quod verum puto. S.

XX.

Taciti librum, a se notatum, remittit; in suo libro vicem exspectat, et amicitia illius, studiorumque ac famæ societate delectatur. Epistola memorabilis, quæ fideliter Plinii mores reddit. Ed.

C. PLINIUS TACITO SUO S.

Librum tuum legi, et quam diligentissime potui, adnotavi, quæ commutanda, quæ eximenda arbitrarer: nam et ego verum dicere assuevi, et tu libenter audire. Neque enim ulli patientius reprehenduntur, quam qui maxime laudari merentur. Nunc a te librum meum cum adnotatio- 2
nibus tuis exspecto. O jucundas, o pulchras vices! Quam me delectat, quod, si qua posteris cura nostri, usquequaque
narrabitur, qua concordia, simplicitate, fide, vixerimus! Erit 3
rarum et insigne, duos homines, ætate propemodum æquales, non nullius in literis nominis (cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me simul dico) alterum alterius studia fovisse. Equidem adolescentulus, quum jam tu 4
fama gloriaque floreres, te sequi, tibi *longo*, *sed proximus*, *intervallo* et esse et haberi concupiscebam. Et erant multa clarissima ingenia: sed tu mihi (ita similitudo natu-

XX. 1. *Eximenda.* Gesner. *examinanda*, negligentia, ni fallor, operarum. Itaque correxi. S.

3. *Ætate propemodum æquales.* Anctius Cortiana, *ætate*, *dignitate propemodum æquales*: Gierigiana, *ætate et dignitate propemodum æquales.* Mihi nostra lectio videtur præferenda. Inter homines enim doctrinæ laude florentes non tam dignitatis, seu honorum in republica æqualitas, quam annorum nominisque in literis invidiam gignere solet. S.

4. *Longo sed proximus.* Ex Æn. V, 320. Non *secundum* se vocat, quod plus est, sed *proximum.* Sic apud Horat. I, od. 12, 20. *Proximos* Jovi (cui tamen *nihil secundum nascitur*) *honores occupavit Pallas.* G. — Similia sunt passim in Quintil. ut lib. X, 1, 86. E.

— *Ita similitudo naturæ.* Hæc ad-

ræ ferebat) maxime imitabilis, maxime imitandus videba-
5 ris. Quo magis gaudeo, quod, si quis de studiis sermo, una nominamur; quod de te loquentibus statim occurro. Nec
6 desunt, qui utrique nostrum præferantur : sed nihil interest mea, quo loco jungimur : nam mihi primus, qui a te proximus. Quin etiam in testamentis debes adnotasse : nisi quis forte alterutri nostrum amicissimus, eadem legata,
7 et quidem pariter, accipimus. Quæ omnia huc spectant, ut invicem ardentius diligamus, quum tot vinculis nos studia, mores, fama, suprema denique hominum judicia constringant. Vale.

jicit, ne vulgari imitatorum vitio illud quod deterrimum est arripuisse, vel certe, dum se extenuat, Tacitum simul deprimere videatur : ideo etiam cum *imitabili* conjungit *imitandum*. S.

5. *Quod de te. . . . occurro.* Excerpta Brummeriana auctius : *quod ego de te, tu de me loquentibus statim occurris.* Verum, ni fallor : nec, opinor, minus modestum. S.

6. *Jungimur.* Exspectes *jungamur.* S.

— *Qui a te proximus.* Sic restituit e bonis libris Cortius. *Nihil,* inquit Plinius, *interest mea, quo loco jungamur,* modo jungamur, neque inter te et me quisquam interponatur. Nam *primus* ille *mihi* videtur, *qui a te proximus.* Eum quum me faciant omnes; licet alios præponant tibi, mihi tamen non eripient, ut non ob id ipsum primus mihi videar et sat honoratus mortalis, quod a te ponor proximus. G.

— *Adnotasse.* animadvertisse. E.

— *Nisi quis forte,* etc. Hæc ita dispone : etiam in testamentis eadem legata et pariter accipimus, nisi quis forte, etc. Nam amiciori majora legata scribi solent. E.

7. *Studia, mores, fama.* Quam venuste jungit et colligit, quæ separatim adhuc posuerat! G.

XXI.

Consilio de curandis oculis se pariturum scribit, et pro gallina jocabundus gratias agit.

C. PLINIUS CORNUTO * SUO S.

PAREO, collega carissime, et infirmitati oculorum, ut jubes, consulo. Nam et huc, tecto vehiculo undique inclusus, quasi in cubiculo, perveni, et non stilo modo, verum etiam lectionibus difficulter, sed abstineo, solisque auribus studeo. Cubicula obductis velis opaca, nec tamen 2
obscura, facio. Cryptoporticus quoque, adopertis inferioribus fenestris, tantum umbræ, quantum luminis, habet. Sic paullatim lucem ferre condisco. Balineum assumo, 3
quia prodest: vinum, quia non nocet; parcissime tamen. Ita assuevi, et nunc custos adest. Gallinam, ut a te mis- 4
sam, libenter accepi; quam satis acribus oculis, quamquam adhuc lippus, pinguissimam vidi. Vale.

XXI.* *Cornuto.* Male nonnulli addunt *Fusco.* Intel. enim ut e principio epist. apparet, Cornutus *Tertullus*, Plinii et in præfectura ærarii et in consulatu collega. Ed.

1. *Collega.* In Consulatu et in præfectura ærarii. Vid. V, 15, 5. Forte ipso collegii anno ista scripsit, aut scripsisse fingit, quamquam secessus suadet aliud. Antiquiores *collegæ* nomen in Auguratu præsertim, cujus perpetuus honos esset, usurparunt; in reliquis, ipsum tantum curationis tempore. G.

— *Et non stilo modo.* Cortius et Gierigius : *et hic non stilo modo.* Bene. S.

3. *Balineum.* Adscripsit Cellarius Celsi locum VI, 6. *Curari oculos balneo, fotu, vino, vetustissimus auctor Hippocrates memoriæ prodidit.* Porro *Custodem,* quem adesse ait, medicum, uxorem, libertum, servum, amicum denique intelligere licet. G.

XXII.

Aperte commendat, cui non nominato tribunatum impetraverat.

C. PLINIUS FALCONI * SUO S.

MINUS miraberis, me tam instanter petisse, ut in amicum meum conferres tribunatum, quum scieris, quis ille qualisque : possum autem jam tibi et nomen indicare, et
2 describere ipsum, postquam polliceris. Est Cornelius Minucianus, ornamentum regionis meæ, seu dignitate, seu moribus : natus splendide, abundat facultatibus, amat studia, ut solent pauperes : idem rectissimus judex, fortissimus
3 advocatus, fidelissimus amicus. Accepisse te beneficium credes, quum propius inspexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modestissimo viro dicere) parem. Vale.

XXII. * De *Pompeio Falcone* egimus ad I, ep. 23 : præfuit nunc provinciæ cuidam, itaque tribunatum dare poterat III, ep. 8, 1. Ed.

1. *Scieris.* Audiveris, cognoveris ex me. E.

2. De hoc *Cornelio Minuciano* aut Miniciano exposuimus ad III, ep. 9. Ed.

— *Ut solent pauperes.* Sic Athenienses φιλοσοφίᾳ καὶ πενίᾳ σύντροφοι a Lucianeo Nigrino vocantur : et ad *bonæ mentis paupertatem sororem,* quæ est apud Petron. cap. LXXXIV, multa in hanc sententiam viri docti. G. — Oppositio in his : *abundat facultatibus ; amat studia, ut solent pauperes.* Acer enim studiorum amor raro eorum, qui facultatibus abundant. Apte laudavit Gesnerus locos illos Lucianeum et Petronianum. S.

3. *Omnibus honoribus.* Qui omnes honores, omnes titulos sustineat ; immo talem, cujus virtutibus omnes honores inferiores dicerem, nisi summa viri modestia obstaret. S.

XXIII.

Prosocerum monet, ut domi proconsulem exspectet, nec obviam ei procurrat.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

GAUDEO quidem esse te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tironi possis : sed, ut perseveres esse tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem ætatis tantum laboris injungas. Quin immo denuntio, ut illum et domi, et intra domum, atque etiam intra cubiculi limen, exspectes. Etenim quum 2
a me ut frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco observo, exigere officium, quod parenti suo remisisset. Vale.

XXIII. 1. *Fortem.* Validum, tam bona valetudine. E.

2. *Etenim...* Præclara sententia ! quasi quædam stellula, qua vel brevissimam epistolam, ut tamen aliquo in loco splendeat, distinguit. Hæc talia tironibus commendari et illustrari maxime debent. E.

XXIV.

Numidiæ mortem nuntiat; et ex heredibus nepotem, ejusque educationem laudat.

C. PLINIUS GEMINIO * SUO S.

NUMIDIA Quadratilla paullo minus octogesimo ætatis
anno decessit, usque ad novissimam valetudinem viridis,
atque etiam ultra matronalem modum compacto corpore
2 et robusto. Decessit honestissimo testamento : reliquit he-
redes, ex besse nepotem, ex tertia parte neptem : neptem
parum novi : nepotem familiarissime diligo; adolescentem
singularem, nec iis tantum, quos sanguine attingit, inter
3 propinquos amandum. Ac primum, conspicuus forma,
omnes sermones malignorum et puer et juvenis evasit :
intra quartum et vicesimum annum maritus, et, si deus
annuisset, pater : vixit in contubernio aviæ delicatæ seve-
4 rissime, et tamen obsequentissime. Habebat illa pantomi-
mos fovebatque effusius, quam principi feminæ conveniret.
Hos Quadratus non in theatro, non domi spectabat; nec
5 illa exigebat. Audii ipsam, quum mihi commendaret nepotis
sui studia, solere se, ut feminam in illo otio sexus, laxare

XXIV.* De *Geminio* vid. ad VII, ep. 1. ED.

1. *Numidia.* Excerpta Brummer. *Ummidia,* quod verum, Vid. ad VI, 11, 1. S.

2. *Nepotem.* Numidium Quadratum, de quo VI, 11. G.

— *Nec iis tantum . . . . . amandum.* Sed alienis quoque tali prosequendum amore, quali propinquos prosequi solemus. S.

3. *Omnes sermones . . . . . . evasit.* Commentarii esse possunt, quæ Cicero Or. pro Cœl. V, de Cœlio notavit. E.

4. *Non domi.* Privatim itaque, quum theatra essent publica. Sic *in hortis prætoris ludi spectati* Quint. III, 6, 18. G.

5. *Audii ipsam, quum,* etc. Cicero de Orat. II, 90, *audivi . . . . . . Metrodorum, quum de his ipsis rebus*

animum lusu calculorum, solere spectare pantomimos
suos; sed quum factura esset alterutrum, semper se ne-
poti suo præcepisse, abiret, studeretque: quod mihi non
amore ejus magis facere, quam reverentia videbatur. Mi- 6
raberis, et ego miratus sum. Proximis sacerdotalibus ludis,
productis in commissione pantomimis, quum simul theatro
ego et Quadratus egrederemur, ait mihi: *Scis, me hodie*
primum vidisse saltantem aviæ meæ libertum? Hoc nepos.
At, hercule, alienissimi homines in honorem Quadra- 7
tillæ (pudet me dixisse honorem), per adulationis offi-
cium, in theatrum cursitabant, exsultabant, plaudebant,
mirabantur: ac deinde singulos gestus dominæ cum can-
ticis reddebant; qui nunc exiguissima legata, theatralis
operæ corollarium, accipient ab herede, qui non specta-

disputaret. S. — *Otio sexus* et ætatis: talis enim et alea ludunt senes. Sic γεροντικῶς *lusisse* se scribit ad Tiberium Augustus Sueton. cap. LXXI. G. — *Calculi* illi vel ex vitro, vel ebore, argento, auro facti, colorum varietate in duo genera divisi erant, atque etiam *latrunculi* dicebantur. Ed. — *Reverentia.* Illa nimirum, quam *puero* etiam *deberi maximam* Juvenalis ait XIV, 47: Et *peccaturo obsistat tibi filius infans.* G.

6. *In commissione.* Quum committerentur ac certamen inirent: proprium ludicris pariter ac seriis certaminibus verbum. G.

7. *Pudet me dixisse.* Dicere cœpit, *homines alienissimos* (quos nepoti opponit, nulla cognatione conjunctos) in theatrum venisse, quoties saltarent Quadratillæ pantomimi, idque fecisse *in honorem Quadratillæ:* hoc vero corrigit, *honorem* dicere non vult; *adulationis officium* substituit. Nempe heredipetæ, inter alias artes suas, captabant ita Quadratillam, ut viderent, laudarent illius pantomimos; quemadmodum contra apud Lucian. de merc. cond. pag. 469. Gr. crimen est, non laudasse saltantem servulum. Hunc igitur Plinius negat honorem esse Quadratillæ habitum; adulationem vocat. Hanc adulandi indignitatem deinde describit graphice: *cursitabant* in theatrum; *exsultabant* quasi gaudio, quoties bene rem gerere viderentur pantomimi; *plaudebant* voce, manu; *mirabantur* artem illorum, quam admiratione dignam non negaverit, qui Luciano illam describenti credit in libello περὶ ὀρχήσεως; *reddebant dominæ* illorum Quadratillæ et repetito quasi spectaculo exhibebant *gestus*, quos modo viderant *cum canticis* et modis, ad quos illi saltaverant; eoque modo testamentum suæ reginæ mereri studebant. At frustrati sunt egregie: *nunc* enim *exiguissima legata*, etc. G. — *Corollarium.* Recte cum theatrali opera jungitur. Docet enim

8 bat. Quorsum hæc? Quia soles, si quid incidit novi, non invitus audire: deinde, quia jucundum est mihi, quod ceperim gaudium, scribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctæ, honore optimi juvenis: lætor etiam, quod domus aliquando C. Cassii, hujus qui Cassianæ scholæ
9 princeps et parens fuit, serviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus, et decebit, rursusque ei pristinam dignitatem, celebritatem, gloriamque reddet, quum tantus orator inde procedet, quantus juris ille consultus. Vale.

Varro, dictum *corollarium a corollis, quum placuerunt actores, in scena dare solitis*, de L. L, pag. 42, 2. Sed hæc et plura, quæ hic dedit Cellarius, commodius leguntur in Lexicis. G.

8. *Quorsum hæc? Quia*. Brevius, sed eadem sententia Cortius, *Hæc, quia soles*, etc. G.

— *C. Cassius Longinus* sub Tiberio consulatu functus, a Caligula Asiæ, a Claudio Syriæ præfectus, a Nerone in exsilium ejectus, a Vespasiano revocatus est. Tacit. Ann. XII, 12; XV, 52; XVI, 9. Idem *Cassianæ Scholæ princeps*. Nempe jam sub Augusto sectæ quædam JCtorum ortæ sunt, quarum auctores *M. Antistius Labeo* et *C. Ateius Capito*, duo pacis decora. Tacit. Ann. III, 75. Quorum ille acerrimus libertatis defensor mansit, hic vero se accommodavit voluntati Augusti. JCti igitur ab eo inde tempore plerique uni aut alteri sectæ se addixerunt. E Capitonis schola sub Tiberio fuit *Masurius Sabinus*, cujus institutione hic noster *Cassius* usus, Capitonis inventa ita illustravit, ut illa schola ab eo *Cassianæ* nomen acciperet, sed sub Vespasiano *Sabinianæ* a *Cælio Sabino*. Ex ea Trajani temporibus inclaruit *Priscus Javolenus*, de quo VI, epist. 15. E *Labeonis* vero schola Tiberii sæculo *Cocceius Nerva* prodiit, cui *Sempronius Proculus* successit, a quo Labeonis familia *Proculeianorum* nomen assumpsit, et paullo post *Pegasianorum* a Pegaso. Ex hac sub Trajano floruerunt *P. Juventius Celsus* et Neratius Priscus, de quibus ad VI, ep. 5, 4, et VI, ep. 8. Ed.

9. *Implebit....et decebit*. Eadem fere vis utriusque verbi: *implet* enim domum, qui satis magnus est, ut proportionem ad eam habeat. Sic Paneg. XV, 4, *quod denique tectum magnus hospes impleveris*, ubi vid. G.

— *Rursusque......reddet*. Pleonasmus. Sæpe sic *rursus* cum verbis a *re* incipientibus jungitur. Vid. interpr. ad Liv. IX, 27, 1, epit. 14, ad Jul. Cæs. de B. G. IV, 4. S.

XXV.

Quam docti viri sub habitu pagano lateant, exemplo Terentii Junioris docet.

C. PLINIUS RUFO * SUO S.

O quantum eruditorum, aut modestia ipsorum, aut
quies operit et subtrahit famæ! At nos eos tantum dicturi
aliquid aut lecturi timemus, qui studia sua proferunt;
quum illi, qui tacent, hoc amplius præstent, quod maxi-
mum opus silentio reverentur. Expertus scribo, quod 2
scribo. Terentius Junior, equestribus militiis, atque etiam
procuratione Narbonensis provinciæ integerrime functus,
recepit se in agros suos, paratisque honoribus tranquil-
lissimum otium prætulit. Hunc ego, invitatus hospitio, 3
ut bonum patrem familiæ, ut diligentem agricolam in-
tuebar, de his loquuturus, in quibus illum versari puta-
bam: et cœperam, quum ille me doctissimo sermone re-
vocavit ad studia. Quam tersa omnia! quam Latina! quam 4

XXV.* De *Rufo* vid. ad V, epist. 21. Ed.

1. *Maximum....reverentur.* Hoc est, studia literarum colunt taciti. Nam hoc silentio ostendunt, se literas non sui commodi caussa, sed propter ipsarum præstantiam colere, in quo multo sunt honestiores et liberaliores iis, qui suæ gloriæ et famæ caussa *studia sua proferunt.* E.

2. *Equestribus militiis.* Egregie illustrarunt hunc locum viri docti adscripto Sueton. Claud. c. XXV. *Equestres militias ita ordinavit, ut post cohortem alam, post alam tribunatum legionis daret*, laudatoque Schelio ad Hygin. de Castramet. p. 69. sq. Breviter *equestres militiæ* sunt equitum romanorum in ipsis legionibus, et inter pedites, præfecturæ. G. — *Paratisque.* Al. *speratisque.* Minus efficaciter ad laudem Terentii. Majoris enim animi, otium præferre *paratis* honoribus, quam *speratis.* Ultima litera vocis prægressæ adhærescens insequenti illam lectionem peperit. S.

3. *Cœperam.* Scil. cum eo colloqui de rebus rusticis quæ unicum ejus negotium esse videbantur. Ed.

Græca! Nam tantum utraque lingua valet, ut ea magis videatur excellere, quam quum maxime loquitur. Quantum ille legit! quantum tenet! Athenis vivere hominem,
5 non in villa, putes. Quid multa? Auxit sollicitudinem meam, effecitque, ut illis, quos doctissimos novi, non minus hos seductos et quasi rusticos verear. Idem suadeo
6 tibi. Sunt enim, ut in castris, sic etiam in literis nostris plures cultu pagano, quos cinctos et armatos, et quidem ardentissimo ingenio, diligentius scrutatus invenies. Vale.

5. *Seductos.* Qui rure et in agrorum quasi secessu vivunt. E.
6. *Sunt,* etc. Locus acute inventus, sed paululum contortus. E. — *Scrutari,* videre si quis absconditum sub veste habeat. Ed.

XXVI.

Morbo amici admonitus, hortatur, ut tales sani perseveremus, quales nos futuros infirmi profitemur. Monemur hac epistola, quomodo vitæ humanæ casus spectandi atque in utilitatem nostram vertendi sint. Ed.

C. PLINIUS MAXIMO * SUO S.

Nuper me cujusdam amici languor admonuit, optimos esse nos, dum infirmi sumus. Quem enim infirmum
2 aut avaritia, aut libido sollicitat? Non amoribus servit, non appetit honores, opes negligit, et quantulumcunque, ut relicturus, satis habet. Tunc deos, tunc hominem esse se meminit: invidet nemini, neminem miratur, neminem

XXVI.* De *Maximo* vid. ad II, ep. 14. Ed.
1. *Aut avaritia aut libido.* Probabiliter suspiceris Plinium scripsisse, *aut avaritia, aut ambitio, aut libido.* His optime respondent, quæ sequuntur. Media cur exciderint, sponte apparet. Idem placet Gierigio. G.

despicit, ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur et fontes. Hæc summa cu- 3
rarum, summa votorum; mollemque in posterum et pinguem, si contingat evadere, hoc est, innoxiam beatamque destinat vitam. Possum ergo, quod pluribus verbis, plu- 4
ribus etiam voluminibus philosophi docere conantur, ipse breviter tibi mihique præcipere, ut tales esse sani perseveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

2. *Sermonibus... attendit... alitur.* Notanda constructio. S.

3. *Mollem.... pinguem.* Non satis assequor, quid Plinius sequutus sit, quum *mollem* et *pinguem vitam*, quæ ex communi latinæ linguæ consuetudine in vitio ponitur, nunc ipse *innoxiam beatamque* interpretetur. E. — Communem illam latinæ linguæ consuetudinem non novi, mirorque hic hæsisse virum doctissimum, qui *pingue otium*, *pinguem secessum* sæpe laudari bene sciret. Mollis vita pinguisque opponitur ei, quam occupationes omnis generis perturbant, quam sollicitat nunc avaritia, nunc ambitio, nunc libido. Talem vitam innoxiam beatamque vocari, quid mirum? S.

4. *Pluribus .... pluribus.* Præstat, ut gravius, Cortii et Gierigii, *plurimis... plurimis.* S.

XXVII.

An aliquid spectra sint, ita quærit, ut exemplis Curtii Rufi, et Athenodori philosophi, tum domesticorum suorum affirmare videatur.

C. PLINIUS SURÆ * SUO S.

Et mihi discendi, et tibi docendi facultatem otium præbet. Igitur perquam velim scire, esse aliquid phantas-

XXVII. * Ad *Suram* scripsit IV, ep. 30. Ed. — Vid. Gesneri ad J. A. Ernest. epistola, hujus volum. initio.

1. *Phantasmata.* Non nego, *phasmata* bonum verbum esse, et huic rei aptum, quod vel veteres Glossæ docent, in quibus φάσμα *mostellum* est, diminuta a *monstro* appellatione, qua ipsa hac epistola Plinius utitur; et notum *Phasma*, Menandri fabula, quæ *Mostellariam* Plauti peperit. Sic in Luciani Philopseude p. 336. Gr. Καὶ τὰ ἄλλα φάσματα ἠφανίσθη κ. τ. λ. Quint. pag. 347, in fabula,

mata, et habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania et vana ex metu nostro imaginem acci-
2 pere. Ego ut esse credam, in primis eo ducor, quod audio accidisse Curtio Rufo. Tenuis adhuc et obscurus obtinenti Africam comes hæserat: inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura humana grandior pulchriorque; perterrito, « Africam se, futurorum prænuntiam, dixit: iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eamdem provinciam
3 reversurum, ibique moriturum. » Facta sunt omnia. Præterea accedenti Carthaginem, egredientique navem, eadem figura in litore occurrisse narratur. Ipse certe implicitus morbo, futura præteritis, adversa secundis auguratus,
4 spem salutis, nullo suorum desperante, projecit. Jam illud, nonne et magis terribile, et non minus mirum est?
5 quod exponam, ut accepi. Erat Athenis spatiosa et capax domus, sed infamis et pestilens. Per silentium noctis sonus ferri, et, si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde e proximo reddebatur: mox appare-

quam hæc Athenodori exclusisse videtur, φάσματος nomen bis occurrit. Sed hoc non eo valet, ut cum Casaubono hic castrata voce *phasmata* legamus pro *phantasmata*, quod omnes in universum libros habere docet Cortius, et quod sacris viris hoc sensu placuit Matthæo XIV, 26, et Marco VI, 49. G. — *Numen aliquod.* Vim quamdam et potentiam divinam, θειότητα, qualis cernitur futurorum præsagitione, etc. S.

2. *Curtio Rufo.* Vitam ejus, neque hac dissimulata fabula, breviter enarrat Tacit. Ann. XI, 21. G.

— *In porticu* Adrumeti, quod oppidum Byzacenæ provinciæ in Africa caput. Ed. — *Iturum enim.* Hoc *enim* respicere potest ad verba, *futurorum prænuntiam;* hæc firmat ipsa denuntiatione. Gruteri igitur conjectura, *eum,* non opus est. G.

5. *Erat Athenis.* In Luciani Philopseude [cap. XXXV, vid. Böttiger *über Furienmasken* pag. 51. E.] narratur, quod jam judicavi, fabella huic gemina, nisi quod Corinthi scena, non Athenis; quod pro Athenodoro Arignotus Pythagoricus est; et quod illud monstrum Protei cujusdam instar in varias se species mutat. Cæterum ad ossa insepulta deductus, ut hic Athenodorus, ita illic Arignotus, quibus sepultis, quies reddita et salubritas domui ad eum diem pestilenti. G. — *Pestilens.* Quia multis mortis caussa exstitit. Ed.

bat idolon, senex macie et squalore confectus, promissa barba, horrenti capillo; cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus tristes 6
diræque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus, et, crescente formidine, mors sequebatur: nam interdiu quoque, quamquam abscesserat imago, memoria imaginis oculis inerrabat, longiorque caussis [timoris] timor erat. Deserta inde et damnata solitudine domus, totaque illi monstro relicta: proscribebatur tamen, seu quis emere, seu quis conducere, ignarus tanti mali, vellet. Venit Athe- 7
nas philosophus Athenodorus, legit titulum; auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis conducit. Ubi cœpit advesperascere, jubet sterni sibi in prima domus parte, poscit pugillares, stilum, lumen: suos omnes in interiora dimittit; ipse ad scribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulacra et inanes sibi metus fingeret. Initio, quale ubique, silentium noctis; 8
deinde concuti ferrum, vincula moveri: ille non tollere

—*Idolon.* Refugit adhuc Latinam appellationem *spectri*, qua εἴδωλον Græcorum donaverat Catius; derisam nempe a Tullio fam. XV, 16: sed postea in usum etiam serio loquentium receptam. G. — *Senex macie et squalore confectus.* Luciano αὐχμηρὸς, κομήτης, μελάντερος τοῦ ζόφου. G.

6. *Longiorque caussis*, etc. quia et interdiu timebant, quum spectrum non apparebat. Satis erat tamdiu tremere, quamdiu spectrum, caussa timoris, aderat, nempe per noctem. Cæterum acutula est hæc omnis appendix, ἐνθύμημα habens concinnum, quod ex ingenii quodam radio splenderet. E.—[*Timoris*]. Inclusit uncis, ut suspectum, Gesnerus, quod abest in libris bonæ notæ, commodeque subauditur. Omiserunt Cortius et Gierigius. Mox malit N. Heinsius *damnata solitudini.* Sed *damnari* casum sextum pœnæ legitime admittit. S.

7. *Athenodorus* Tarsensis a Luciano in Macrob. commemoratur, Stoicus, Augusti præceptor, qui duo et octoginta annos natus in patria mortuus est. Ed. — *Legit titulum.* Tabellam, in qua proscriptio. Vid. Heins. ad illud Petron. c. XXXVIII, extr. *Hoc titulo auctionem proscripsit.* G.

—*Sterni sibi.* Non dormiendi caussa, sed studendi, cui rei etiam lectos adhibebant. Vid. Burmann. ad Quintil. X, 3, p. 936. G.

oculos, non remittere stilum, sed obfirmare animum, auri-
busque prætendere : tum crebrescere fragor, adventare
etiam, ac jam ut in limine, jam ut intra limen audiri:
9 respicit, videt, agnoscitque narratam sibi effigiem. Stabat
innuebatque digito, similis vocanti : hic contra, ut paul-
lum exspectaret, manu significat, rursusque ceris et stilo
incumbit : illa scribentis capiti catenis insonabat : respi-
cit rursus idem, quod prius, innuentem : nec moratus,
10 tollit lumen, et sequitur. Ibat illa lento gradu, quasi gra-
vis vinculis : postquam deflexit in aream domus, repente
dilapsa deserit comitem : desertus herbas et folia concerpta
11 signum loco ponit. Postero die adit magistratus, monet,
ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur ossa inserta cate-
nis et implicita, quæ corpus ævo terraque putrefactum nuda
et exesa reliquerat vinculis : collecta publice sepeliuntur:
12 domus postea rite conditis manibus caruit. Et hæc quidem
affirmantibus credo : illud affirmare aliis possum. Est
libertus mihi Marcus, non illiteratus. Cum hoc minor fra-
ter eodem lecto quiescebat. Is visus est sibi cernere quem-
dam in toro residentem ; admoventemque capiti suo cul-

8. *Auribusque prætendere. Auribus prætendere animum* significat obstinatione quadam studendi impedire ne audiamus, certe audire nobis videamur, aliquid, ut qui manum vel ceram adeo prætendit. Durum hoc videbatur Cl. Marklando ad Stat. Silv. V, 23, quare legere nos volebat *acriusque pertendere*, eleganter utique ; et forte melius consuluisset famæ Plinius, si ita posuisset. Verum ut forte nimis audax fuit Plinius, qui ita posuerit : sic mutare contra omnes libros, audax ipsum quoque videtur. Et jam commonefecit virum doctum Cortius illius Sallustiani Catil. LVIII, 2. *Timor animi auribus officit.* G. — Ægid. Forcellinus, Cortio accedens: « hoc est, animum et constantiam quasi in custodiam aurium prætendere, ne sonitu strepituque percellerentur. *Prætendere* hic a militia ductum videtur, quum castra aut acies contra hostem, et ad custodiam limitum tenduntur. Tacit. II, Hist. cap. 6 : quidquid castrorum Armeniis prætenditur. Pacat. in Panegyr. Theodos. cap. X : vix Iberum tuum viderat, jam Istro prætendebas. Claudian. de B. Get. vers. 416 : extremis legio prætenta Britannis. » S. — *Etiam.* Languidum hic, meliusque alii : *adventare, et jam ut in limine*, etc. S.

10. *Concerpta.* Gierigius : hinc in-

tros, atque etiam ex ipso vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipse circa verticem tonsus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, et rursus simile aliud 13
priori fidem fecit. Puer in pædagogio mistus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; et qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos dies ostendit. Nihil notabile sequutum, nisi forte, quod non 14
fui reus; futurus, si Domitianus, sub quo hæc acciderunt, diutius vixisset. Nam in scrinio ejus datus a Caro de me libellus inventus est; ex quo conjectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos depulsi, quod imminebat, periculi signum fuisse. Proinde 15

decarpta, evulsa. Immo est discerpta. S.

11. *Rite conditis manibus.* Nempe ipsi manes vel anima condi et sepeliri putantur, et ad quietem redigi, una cum corpore vel ossibus. Hinc preces insepulti Archytæ apud Horatium Od. I, 28. Præclare plebis antiqua persuasione usi superiorum sæculorum sacrificuli, qui Christiani nominis professionem nugis id genus sexcentis interpolare ausi sunt. Sed hoc non agimus. G.

12. *Ipse . . . . tonsus.* Sua forte, vel alterius aut conscii, aut fraudem ipsi quoque molientis, manu. G.

13. *In pædagogio.* Nihil obstare videtur, quo minus *pædagogium* et hic et alias capiamus pro loco, ubi educantur pueri elegantiores beatæ familiæ. Judicare poterit, si quis legerit, quæ disputantur ad Sueton. Neron. XXVIII. Hic illud præsertim observandum, quod *mistus pluribus dormit* puer: ergo in loco, ubi plures sunt, etc. G.

14. *Datus a Caro.* Metio Caro, illo nobili delatore, de quo I, 5, 3; et VII, 19, 5. G. — *Reis . . . submittere capillum.* Hoc est, alere et crescere pati, tanquam partem *squaloris* illius, propter quem etiam *sordidati* in publicum prodeunt. Poterat etiam cogitare, si ita ei libuisset, de naufragorum voto, qui capillum vovent, dum metuunt, ac ponunt defuncti periculo, qua de re viri docti ad Petron. c. CIII. Poterat ex conjectorum disciplina etiam boni quidpiam suspicari. Sane Artemidorus I, 23, postquam de naufragorum et convalescentium ex magno morbo tonsura dixit, subjicit ista: Κείρεσθαι ὑπὸ κουρέως ἀγαθὸν πᾶσιν ἐπ' ἴσης δηλοῖ. Ἔστι γὰρ, ὡς εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ καρῆναι καὶ τὸ χαρῆναι, κατὰ παραλλαγὴν στοιχείου, ἐκδέξασθαι· καὶ μέντοι οὐδεὶς ἐν περιστάσει πονηρᾷ, ἢ συμφορᾷ τινι καθεστὼς, κείρεται, ἀλλ' οἷς μάλιστα μέλει εὐπρεπείας, ἀλύποις τε καὶ οὐκ ἀπόροις. Sed illud primum cogitare debebat videlicet, pueros petulantia vel quacumque malitia fucum fecisse. G.

rogo, eruditionem tuam intendas. Digna res est, quam diu multumque consideres : ne ego quidem indignus, cui
16 copiam scientiæ tuæ facias. Licet etiam utramque in partem, ut soles, disputes : ex altera tamen fortius, ne me suspensum incertumque dimittas, quum mihi consulendi caussa fuerit, ut dubitare desinerem. Vale.

XXVIII.

Reprehensus a nonnullis, quod nimium amicos laudet, amore se et benignitatis officio tuetur.

C. PLINIUS SEPTICIO * SUO S.

Ais, quosdam apud te reprehendisse, tanquam amicos
2 meos ex omni occasione ultra modum laudem. Agnosco crimen, amplector etiam : quid enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt tamen isti, qui amicos meos melius me norint? sed ut norint, quid invident mihi felicissimo errore? Ut enim non sint tales, quales a me prædicantur,
3 ego tamen beatus, quod mihi videntur. Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam conferant (nec sunt parum multi) qui carpere amicos suos judicium vocant : mihi nunquam persuadebunt, ut meos amari a me nimium putem. Vale.

XXVIII.* De *Septicio* dictum ad I, ep. 1. Ed.

1. *Tanquam.* Aldi *quod* a glossatore profectum. Vid. ad III, 9, 33. — *Agnosco . . . . . . amplector.* Non modo agnosco illud crimen esse, sed et mihi imputo, ejusque culpam tribuo. Hinc sequentia : *Quid enim honestius culpa benignitatis?* E. — Melius Gier. : « *Agnosco* vox eorum, qui aliquid concedunt, verum esse fatentur. *Amplector,* eo delector (dicitur de iis qui fecisse gaudent). »

2. *Felicissimo errore.* Sic dedit e libris Cortius, et sic hanc ætatem, ipsumque nostrum, usos *invidendi* verbo, post alios ad Quintil. IX, 3, 1, itemque in thesauro, qui præ manibus est, novo Latinæ linguæ ostendimus. De usu nostri index consuli potest. G.

3. *Diligentiam.* Severitate censoria inquirendi in alios, laudemque iis debitam ad amussim exigendi. S.

XXIX.

Pallantis liberti monumentum ridet cum indignatione.

C. PLINIUS MONTANO * SUO S.

Ridebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, si legeris; quod nisi legeris, non potes credere. Est via Tibur- 2
tina, intra primum lapidem (proxime adnotavi), monimentum Pallantis, ita inscriptum : HUIC SENATUS, OB FIDEM PIETATEMQUE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIUM CENTIES QUINQUAGIES, CUJUS HONORE CONTENTUS FUIT. Equidem nunquam sum mira- 3
tus, quæ sæpius a fortuna, quam a judicio proficiscerentur : maxime tamen hic me titulus admonuit, quam essent

XXIX. * *Montano* de eadem re scripsit jam VIII, 6. Forte intelligitur *Curtius Montanus*, qui juvenis probus sub Nerone, eodem, quo Thrasea et Helvidius Priscus, tempore accusatus, sed patri condonatus est. Ed.

1. *Deinde ridebis.* Post vices quasdam risus et indignationis, risus tandem obtinebit. Repetitionem verborum elegantem et vere Plinianam restituit omissam a quibusdam Cortius. G.

2. *Pallantis.* Liberti Claudii Cæsaris, de quo plura VIII, 6, ubi etiam lucem accipiet, si quid forte hic obscurum maneat. G. — *Antonius Pallas,* ab *Antonia* manumissus, ad Claudium Cæsarem pervenit. Sortis pristinæ adeo immemor erat, ut suos libertos alloqui non dignaretur, sed nutu, manu, scriptove, iis, quid vellet, significaret. Eum Nero ob immensas divitias veneno interfecit. Suet. Claud. XXVIII: Tac. Ann. XI, 29; XII, 25, 53; XIII, 23; XIV, 65. Frater ejus fuit Felix ille, qui Judææ præfuit. Ed. — *Centies quinquagies, cujus.* Apparet etiam ex hoc loco verum esse, quod imprimis Gronovius docuit, *sestertium* cum numerandi adverbiis esse singulare neutrius generis : refertur enim ad illud pronomen *cujus.* Cæterum ex Eisenschmidiana computatione, quam et accuratissimam et facillimam eamdem deprehendisse mihi videor, *centies quinquagies sestertium* æquat florenos Rhenanos 750,000, sive imperiales 500,000; non sane contemptibilis pro liberto pecunia, quæ si quincuncibus collocari possit, imperiales reddat quotannis 25,000. G.

mimica et inepta, quæ in hoc cœnum, in has sordes abjicerentur : quæ denique ille furcifer et recipere ausus est, et recusare, atque etiam, ut moderationis exemplum,
4 posteris prodere. Sed quid indignor? Ridere satius est, ne se magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

3. *Mimica.* Hoc vult, non majoris facienda fortunæ, quæ vulgo vocantur, bona, si in hominem adeo indignum incidant, quam regium forte pallium in humeris mimi. Sic nempe etiam Paneg. XVI, 3, *mimicos currus* de falsa triumphi assimulatione dixit : utroque loco de *inimicis* somniarunt quidam librarii. G.

4. *Ridere satius est*, etc. Cortius cum Gierigio : *Ridere satius, ne se magnum aliquid*, etc. quod verum. S.

XXX.

Dolet, amici studia amisso discipulo impedita, nec sua in secessu tranquilliora esse significat, quanquam Demostheneis amicus comparaverit.

C. PLINIUS GENITORI * SUO S.

Torqueor, quod discipulum, ut scribis, optimæ spei amisisti, cujus et valetudine et morte impedita studia tua quidni sciam, quum sis omnium officiorum observantissimus, quumque omnes, quos probas, effusissime diligas?
2 Me huc quoque urbana negotia persequuntur : non desunt
3 enim, qui me judicem, aut arbitrum faciant. Accedunt querelæ rusticorum, qui auribus meis post longum tempus

XXX. * *Julium Genitorem* auctor ipse nobis descripsit III, ep. 3, 5, ubi ejus mores, disciplinam et institutionem commendat. Ed.

2. *Persequuntur.* Gesneriana : *prosequuntur,* qua auctoritate, nescio. Videtur profectum ab negligentia operarum. Itaque mutavi. S. — *Non desunt enim.* Sic Aldus dedit : sunt *enim* Mediceus apud Cortium. *Non delectant,* quod inculcatur post *persequuntur,* abest in optimis plerisque. G.

3. *Auribus.... abutuntur.* Ipsum

suo jure abutuntur. Instat et necessitas agrorum locando-
rum perquam molesta: adeo rarum est invenire idoneos
conductores! Quibus ex caussis precario studeo : studeo 4
tamen : nam et scribo aliquid et lego : sed quum lego, ex
comparatione sentio, quam male scribam; licet tu mihi
bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Hel-
vidii orationi Demosthenis κατὰ Μειδίου confers; quam 5
sane, quum componerem illos, habui in manibus, non ut
æmularer (improbum enim ac pæne furiosum), sed tamen
imitarer et sequerer, quantum aut diversitas ingeniorum,
maximi aut minimi, aut caussæ dissimilitudo pateretur.
Vale.

illud *suo jure* indicat, *abuti* hic non ad vitiosum et malum usum pertinere; sed nihil aliud sibi velle, quam pro arbitrio et vehementer uti. G.

4. *Bonum animum facere*, addere alteri animum. Ed. — *Libellos de ultione Helvidii.* De quibus, IX, 13. *Oratio Demosthenis contra Midiam* exstat, eum, a quo orator Bacchanaliorum die festo pugnis in theatro cæsus fuerat. G.

5. *Æmularer.... imitarer.* Verba satis alioqui vicinæ significationis hic distinguuntur, ut *æmulari* studium exæquandi, vel superandi adeo, simul indicet; *imitari* autem is quoque dicatur, qui adspirare ad æqualem gloriam minime audeat, sed vestigia tantum magni viri adoret. G. — *Maximi aut minimi.* Forte legend. *maximi et minimi.* G. — Cortius, nulla varietate notata, *maximi et minimi.* Quod unice verum. Sic et Gierigius, nihil monens de diversitate lectionis. S. — *Caussæ dissimilitudo pateretur.* Quum Demosthenes suas ultum injurias eat, alienas Plinius. G.

XXXI.

Claudium Pollionem commendat.

C. PLINIUS CORNUTO * SUO S.

CLAUDIUS Pollio amari a te cupit : dignus hoc ipso, quod cupit; deinde, quod ipse te diligit : neque enim fere quisquam exigit illud, nisi qui facit. Vir alioqui rectus, integer, quietus, ac pæne ultra modum (si quis tamen
2 ultra modum) verecundus. Hunc, quum simul militaremus, non solum ut commilito inspexi. Præerat alæ milliariæ : ego jussus a legato consulari rationem alarum et cohortium excutere, ut magnam quorumdam fœdamque avaritiam, et negligentiam parem, ita hujus summam
3 integritatem, sollicitam diligentiam inveni. Postea promotus ad amplissimas procurationes, nulla occasione corruptus ab insito abstinentiæ amore deflexit : nunquam secundis rebus intumuit; nunquam officiorum varietate continuam

XXXI. * De *Cornuto Tertullo*, Plinii in præfectura ærarii et in consulatu collega, vid. V, ep. 15. ED.

1. *Claudius Pollio.* Nieuwlandus de Musonio, p. 18 (2) : « Forte idem est, de quo Suetonius Dom. 1 : *Satisque constat* Clodium Pollionem, *prætorium virum, in quem est poema Neronis, quod inscribitur* Luscio, *chirographum ejus conservasse et nonnunquam protulisse, noctem sibi pollicentis.* » S. — *Dignus.* Scilicet amari a te, primum *hoc ipso,* ob hoc ipsum, *quod cupit.* S.

2. *Alæ milliariæ.* Adjectus numerus ad diversitatem alarum significandam, quum essent etiam *quingenariæ.* Egit de *alarum* equestrium diversis generibus accuratissime post Lips. II, 7, R. H. Schelius ad Hygin. pag. 66, sqq. Add. Masson. XX, 6. G. — *Legati consulares* Cæsaris provinciis præerant et exercitibus. Is de quo nunc sermo, præfuit Syriæ, atque sub eo fuit legio illa, cujus præfectus Plinius. ED. — *Rationem.* Cortius et Gierigius ex libris : *rationes.* Verissime. Mox Gierigius pro *alarum* malit *turmarum* sine caussa idonea. Rationes alarum confiunt ex rationibus turmarum : nec urgenda in his oppositio. S.

3. *Insito.* Dubito, an Secundus hic de discrimine inter *insitus* et *in-*

laudem humanitatis infregit; eademque firmitate animi laboribus suffecit, qua nunc otium patitur. Quod quidem 4
paullisper cum magna sua laude intermisit et posuit, a Corellio nostro ex liberalitate imperatoris Nervæ emendis dividendisque agris adjutor adsumptus. Etenim qua gloria dignum est, summo viro in tanta eligendi facultate præcipue placuisse? Idem quam reverenter, quam fideliter 5
amicos colat, multorum supremis judiciis, in his Musonii Bassi, gravissimi civis, credere potes, cujus memoriam tam grata prædicatione prorogat et extendit, ut librum de vita ejus (nam studia quoque, sicut alias artes bonas, veneratur) ediderit. Pulchrum istud, et raritate ipsa pro- 6
bandum, quum plerique hactenus defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc hominem, appetentissimum tui 7
(mihi crede) complectere, apprehende, immo et invita, ac sic ama, tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio, qui prior cœpit. Vale.

natus cogitaverit. Ipse Tullius *insitus* non raro sic usurpat, ut idem quod *innatus* significet. S.

4. *Ex liberalitate Nervæ.* Cujus vestigium est in Xiphilini excerptis ex Dion. lib. LXVIII : Τοῖς πάνυ πένησι τῶν Ῥωμαίων ἐς χιλιάδα καὶ πεντακοσίας μυριάδας γῆς κτῆσιν ἐχαρίσατο, βουλευταῖς τισι τήν τε ἀγορασίαν αὐτῶν καὶ τὴν διανομὴν προστάξας. G.

6. *Musonii Bassi.* Nescio, an hic sit philosophus nobilis. Inquirere volenti materiem sufficiet Olearius ad Philostrat. vit. Apollon. IV, 3, p. 176. G. Al. — *Annii Bassi*, quod Gierigius recepit. Sed celebratissimum illum philosophum intelligendum esse, satis probabile facit disputatio præstantissimi Nieuwlandi cap. II, sect. 1, init. ubi hic Plinii locus severa critices lance expenditur. S. — *Veneratur.* Claudius Pollio. Quod quis non videt? Retulit tamen vix credibili lapsu Gierigius ad Musonium, arguens hinc, philosophum tam clari nominis, qui literarum studia non *veneratus sit*, sed cum maxima laude excoluerit, hoc loco non posse intelligi. S.

6. *Meminerint, ut querantur.* De supremis eorum judiciis. Παρὰ προσδοκίαν hoc, satisque facete dictum. S.

XXXII.

Tironem proconsulem ad Fabatum divertisse, plurimosque manumissos liberasse, unice lætatur.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

DELECTOR, jucundum tibi fuisse Tironis mei adventum : quod vero scribis, oblata occasione proconsulis, plurimos manumissos, unice lætor. Cupio enim patriam nostram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero : id enim oppidis firmissimum ornamen-
2 tum. Illud etiam me, non ut ambitiosum, sed tamen juvat, quod adjicis, me teque et gratiarum actione et laude celebratos. Est enim, ut Xenophon ait, ἥδιστον ἄκουσμα ἔπαινος, utique si te mereri putes. Vale.

XXXII, 1. *Tironis mei adventum.* De quo promiserat supra epist. 16, quam repete. G.

— *Patriam nostram.* Comum, ubi ætatem exegit. Memoriam ejus rei servat lapis literatus in Comensi agro repertus, qui legitur apud Gruterum, pag. 382, 6. G. — *Augeri*, omnino in meliorem statum transferri; a græco αὔξεσθαι, quod in eodem sensu usurpatur. ED.

2. *Me teque.* Cortius ex libris bonæ notæ : *te meque.* Convenientius hoc modestiæ scribentis. S.

— *Ut Xenophon ait.* In fabula Prodicia Mem. Socr. II, 1 : τὸ πάντων ἥδιστον ἄκουσμα vocat; in principio Hieronis autem ἥδιστον ἀκρόαμα. G.

XXXIII.

Rogat, ut historiis suis actionem contra Bæbium Massam inserat, cujus materiam recenset.

C. PLINIUS TACITO SUO S.

Auguror, nec me fallit augurium, historias tuas immortales futuras : quo magis illis (ingenue fatebor) inseri cupio. Nam, si esse nobis curæ solet, ut facies nostra ab 2
optimo quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor prædicatorque contingat? Demonstro itaque, quanquam diligentiam tuam fugere 3
non possit, quum sit in publicis actis, demonstro tamen, quo magis credas, jucundum mihi futurum, si factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaveris. Dederat me senatus cum Herennio Sene- 4
cione advocatum provinciæ Bæticæ contra Bæbium Massam; damnatoque Massa, censuerat, ut bona ejus publice custodirentur. Senecio, quum explorasset, consules postulationibus vacaturos, convenit me, et, *Qua concordia*, inquit, *injunctam nobis accusationem exsequuti sumus*, *hac adeamus consules*, *petamusque*, *ne bona dissipari sinant*, *quorum esse in custodia debent*. Respondi, *Quum* 5

XXXIII, 1. *Auguror.* Hanc epistolam cum Tulliana, V, 12, qui contulerit, non indelectatus, modo humanus sit, abibit. Par argumentum, personæ prope pares, eventus in hoc idem, quod vel non consequutus est uterque quod petiit, vel interciderunt monimenta tanto studio quæsita. G.

4. *Dederat me.* Conf. III, 4, 4, et VI, 29, 7. G. — *Quorum esse in custodia debent.* Ad consules vulgo referunt. Immo Senecio his verbis ipsum videtur imperatorem perstrinxisse, quo connivente Massa bona sua subtraheret. Hanc captans opportunitatem Massa Senecionem mox impietatis reum postulat, quod impedire conaretur, quæ principe non nolente fierent. S.

simus advocati a senatu dati, dispice, num peractas
putes partes nostras, senatus cognitione finita. Et ille,
Tu, quem voles, tibi terminum statues, cui nulla cum
provincia necessitudo, nisi ex beneficio tuo, et hoc recenti:
6 *ipse et natus ibi; et quœstor in ea fui.* Tum ego, *Si fixum*
tibi istud ac deliberatum, sequar te, ut, si qua ex hoc
7 *invidia erit, non tua tantum sit.* Venimus ad consules,
dicit Senecio, quæ res ferebat : aliqua subjungo. Vixdum
conticueramus, et Massa questus, *Senecionem non advo-*
cati fidem, sed inimici amaritudinem implesse, impietatis
8 reum postulat. Horror omnium : ego autem, *Vereor,*
inquam, *clarissimi consules, ne mihi Massa silentio suo*
prævaricationem objecerit, quod non et me reum postu-
lavit. Quæ vox et statim excepta, et postea multo sermone
9 celebrata est. Divus quidem Nerva (nam privatus quoque
attendebat his, quæ recte in publico fierent) missis ad me
gravissimis literis, non mihi solum, verum etiam sæculo
est gratulatus, cui exemplum (sic enim scripsit) simile
10 antiquis contigisset. Hæc, utcunque se habent, notiora,
clariora, majora tu facies : quanquam non exigo, ut exce-
das actæ rei modum : nam nec historia debet egredi veri-
tatem, et honeste factis veritas sufficit. Vale.

7. *Impietatis reum.* Nescio, quam bene *crudelitatem erga reum* hic interpretatus sit Catanæus *impietatem:* neque quis inde *horror* exsistere audientium, aut quæ laus Plinio nasci ex periculi societate potuerit. *Impietatis* erga principem crimen horribile fuisse novimus, eique succubuisse tandem Herennium, vel ex VII, 19, 5, et I, 5, 3, potest colligi. Quam facile fuerit sub malis principibus in illud crimen incidere, ne longe abeamus, apparet ex Paneg. XXXIII, 3. G.

8. Clarissimi dici solebant illis temporibus consules et senatores. Ed.

9. *Privatus quoque.* Forte etiam exsul eo tempore : a Domitiano enim, quod insidiarum suspectus esset, Tarenti habitare jussum, refert Philostratus, vita Apollon. VII, 8, pag. 284. Olear. G. — *Cui exemplum . . . simile antiquis.* Velleius II, 78, 3 : *eadem tempestate Calvinus Domitius. . . . . gravissimi, comparandique antiquis, exempli auctor fuit,* ubi Ruhnkenius locum Plinianum comparavit. S.

TABULA

RERUM QUÆ IN HOC PRIORI VOLUMINE CONTINENTUR.

FINIS PRIORIS VOLUMINIS.